"समृद्ध पुथा उत्तरगङ्गा हाम्रो एकताः सुसंस्कृत र खुसी जनता"

पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिका रुकुम पूर्वको प्रथम आवधिक विकास योजना

(आ.व.२०८०/०८१–२०८४/०८५)

गाउँपालिका

पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिका

रुकुम (पूर्व), लुम्बिनी प्रदेश

वैशाख, २०८०

आर्थिक सहयोग	प्राविधिक सहयोग
प्रदेश सुशासन केन्द्र	ग्रामीण युवा सरोकार केन्द्र
नेपालगञ्ज, बाँके, लुम्बिनी प्रदेश	नेपाल

पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिका

प्रकाशक : पुथा उत्तरगङ्गा गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय,
तकसेरा, रुकुम पूर्व, लुम्बिनी प्रदेश

फोन नं : ९८५७८८०३०३

ईमेल : puthauttargangamun@gmail.com

वेव : www.puthauttargangamun.gov.np

सर्वाधिकार : पुथा उत्तरगङ्गा गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय, तकसेरा, रुकुम पूर्व

मुद्रण : १००० प्रति

अध्ययन समूह :

पुस्तक चन्द	टिम लिडर
डा.मान बहादुर वि.के.	अर्थशास्त्री
कर्णबहादुर नेपाली	सुशासन/GESI विज्ञ
ई. कपिल आचार्य	सिभिल इन्जिनियर
डा.शालिक राम धिताल	स्वास्थ्य प्रवर्द्धन विज्ञ
विकास ज्ञवाली	समाजशास्त्री
राज कुमार रिमाल	जि.आइ.एस. विज्ञ
गणेश कुमार के.सी.	भाषा विज्ञ
सागर गोसाई	तथ्याङ्क विश्लेषक

पृथ्वी उत्तरगङ्गा गाउँपालिका

पुथा उत्तरगंगा गाउँपालिका
गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय
तकसेरा, रुकुम (पूर्व)
लम्बिनी प्रदेश
नेपाल

९८५७८८०३०३

प.सं -: .२०८०/०८१
च.नं -: .

मन्तव्य

संघीय लोकतान्त्रिक गणतन्त्र नेपालको स्थापना पछिको दोस्रो स्थानीय आवधिक निर्वाचन मार्फत हामीलाई जनताले निर्वाचित गरेर पठाएका छन् । संविधानको मर्मअनुसार नेपाली जनताको दिगो शान्ति र सामाजिक न्याय सहितको समृद्धिमा पुग्ने तीव्र चाहना अनुसार यो व्यवस्थाको जगलाई बिलियो बनाउने ऐतिहासिक अवसर हामी जनप्रतिनिधिहरूले प्राप्त गरेका छौं ।

हाम्रो संविधानले संघीय लोकतान्त्रिक गणतन्त्रलाई संस्थागत गरी स्वाधिन, समुन्नत तथा समाजवाद उन्मुख अर्थ व्यवस्था मार्फत् समृद्ध नेपाल निर्माण गर्ने परिकल्पना गरेको छ । यसैगरी संयुक्त राष्ट्र संघद्वारा, सन् २०१६ देखि २०३० सम्मका लागि विश्वव्यापी विकास एजेण्डाको रूपमा विभिन्न १७ वटा दिगो विकासका लक्ष्यहरू निर्धारण गरिएका छन् । यसै सन्दर्भमा संघीय व्यवस्थाको महत्वपूर्ण आधारको रूपमा रहेको स्थानीय सरकारले पनि स्वाभाविक रूपमा माथि उल्लिखित संविधानले निर्देश गरे अनुसारको नीतिसँग समायोजन हुने गरी आफ्नो दिगो विकासका लक्ष्य हासिल गर्न आफ्नो योजनावद्ध आवधिक र दीर्घकालीन योजना तर्जुमा गर्न वाञ्छनीय भएको छ ।

प्रस्तुत आवधिक योजना प्रदेश सुशासन केन्द्र, लुम्बिनी प्रदेशको आर्थिक र ग्रामीण युवा सरोकार केन्द्र, नेपालको प्राविधिक सहयोगमा करिब ३ महिनाको अवधिमा निर्माण गरिएको छ । यो योजना निर्माणका क्रममा गाउँपालिका तथा वडा र विभिन्न बस्ती स्तरीय सरोकारवाला विभिन्न राजनीतिक दलका प्रतिनीधि, बुद्धिजीवी, शिक्षक, कर्मचारी, कृषक, समाजका अगुवा व्यक्तिसँग विज्ञ समूहबाट सुझावहरू संकलन गरी आगामी पाँच वर्षको आवधिक योजनाका साथै मध्यकालीन खर्च संरचना र दीर्घकालीन योजना निर्माण गरिएको छ । गाउँपालिकाको आर्थिक, सामाजिक, भौतिक पूर्वाधार, वन वातावरण र संस्थागत विकासका क्षेत्रको विकास र विस्तार मार्फत गाउँपालिकाको **"समृद्ध पुथा उत्तरगङ्गा हाम्रो एकताः सुसंस्कृत र खुसी जनता"** भन्ने दीर्घकालीन सोचलाई मूर्त रुप दिनका लागि यस अनुरुपका लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति, कार्यनीति तथा कार्यक्रम सहितको एकीकृत आवधिक योजना तयार गरिएको छ । यो योजनाले जैविक विविधताले भरिपूर्ण प्रचुर प्राकृतिक सम्पदा र सांस्कृतिक विशेषताहरू भएको पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकामा जनताको सामाजिक न्याय सहितको समृद्धिको तीव्र चाहना अनुसार योजनाबद्ध विकास गर्न यो प्रतिवेदन मार्गचित्र हुनेछ भन्ने विश्वास लिएका छौं । हाम्रो स्रोत र साधनहरूलाई आधारभूत तहमा रहेका जनताहरूको पहुँच र लाभ पुग्ने गरी उपयोग र विस्तार गर्न आर्थिक, सामाजिक र वातावरणीय पक्षको नकारात्मक प्रभाव न्यून हुने गरी दिगो विकासको सिद्धान्त अनुसार योजनाहरू तय गर्नको निम्ति यो योजना तयार गरेका छौं । ो योजना तयार पार्नको लागि प्रत्यक्ष, अप्रत्यक्ष रूपमा योगदान गर्नु हुने विज्ञ विद्वान्हरू, आम जनसमुदाय, यसमा आ-आफ्नो भूमिकामा रहेर योगदान दिनु हुने ग्रामीण युवा सरोकार केन्द्र, नेपालका सम्पूर्ण सदस्यहरू, सुरुदेखि नै सहयोग र सहजीकरण गर्नुहुने गाउँपालिकाका प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत लगायत सम्पूर्ण कर्मचारी वर्ग, गाउँपालिकाका सम्पूर्ण जनप्रतिनिधिहरू, प्रदेश सभाका माननीय सांसद सरुल पुन, पूर्व अध्यक्ष ओम प्रकाश घर्ती लगायत सम्पूर्णमा हार्दिक कृतज्ञता प्रकट गर्दछु ।

पुनीराज घर्ती
अध्यक्ष
पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिका, रुकुम (पूर्व)

पुथा उत्तरगंगा गाउँपालिका
गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय
तकसेरा, रुकुम (पूर्व)
लम्बिनी प्रदेश
नेपाल

प.सं -: .२०८०/०८१ ☎ ९८५७८८०३०३
च.नं -: .

मन्तव्य

स्थानीय सरकार संचालन ऐन २०७४ ले प्रदान गरेको अधिकारको क्षेत्रभित्र रही स्थानीय तहले प्रभावकारी सेवा प्रवाहको लागि योजनाबद्ध विकास गर्नुपर्ने मान्यताको आधारमा पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकाले यो प्रथम पञ्चवर्षीय आवधिक योजना निर्माण गरेको छ ।

यस आवधिक योजनाले पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिको समग्र विकासमा ठोस योगदान पुऱ्याउन सक्नेछ भन्ने अपेक्षा लिएको छु । पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकाका जनप्रतिनिधि, राजनैतिक दल, नागरिक समाज, पत्रकार, सरकारी तथा गैरसरकारी संस्थाहरूले यस आवधिक योजनाका लक्ष्यहरूलाई सफल पार्न हरेक वर्ष योजना तर्जुमा, कार्यान्वयन र समीक्षा गर्दा विगतमा भए गरेका प्रशंसनीय कार्यको आत्मबोध गर्ने, अपनत्व ग्रहण गर्ने र समेटेर सँगसँगै लैजाने कार्यमा सहयोग गर्न सबैमा विनम्रतापूर्वक अनुरोध गर्न चाहन्छु । आवधिक योजनामा भएका योजनाहरूको कार्यान्वयनका पक्षमा गुणस्तरीय सुशासन र हाम्रो मर्यादालाई आत्मसात गर्दै योजनाको सफलताको लागि सकारात्मक र नकारात्मक पक्षको समीक्षा गर्दै गाउँपालिकाले तोकेको लक्ष्य अनुसार कार्यान्वयन पक्ष सफल र सक्षम बनाउनको लागि हामी सबै दृढ संकल्पका साथ अगाडि बढेमा विकासको प्रतिफल सबैले पाउने कुरामा दुईमत छैन साथै आवधिक योजना निर्माण कार्यमा सहयोग गर्ने सम्पूर्ण जनता, गाउँ सभाका सदस्य, गाउँपालिकाका प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत लगायत सम्पूर्ण कर्मचारी, ग्रामीण युवा सरोकार केन्द्र, नेपालका सम्पूर्ण टिमलाई हार्दिक धन्यवाद दिन चाहन्छु ।

भुपेन्द्रा बुढा
उपाध्यक्ष
पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिका, रुकुम (पूर्व)

पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिका

पुथा उत्तरगंगा गाउँपालिका
गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय
तकसेरा, रुकुम (पूर्व)
लम्बिनी प्रदेश
नेपाल

प.सं -: .२०८०/०८१
च.नं -: .
९८५७८८०३०३

मन्तव्य

पुथा उत्तरगङ्गा रुकुम पूर्व जिल्लाको पूर्वी भागमा अवस्थित गाउँपालिका हो । गाउँपालिकाले ग्रामीण युवा सरोकार केन्द्र, नेपालको प्राविधिक सहयोगमा गाउँपालिकाको अल्पकालीन, मध्यकालीन र दीर्घकालीन योजना छनौट गरी एकीकृत आवधिक योजना २०७९/०८० देखि २०८३/०८४ निर्माण भएको छ । यस गाउँपालिकाको विकास र समृद्धिका लागि पहिचान गरिएका प्राथमिकताहरू, किटान भएका कार्यक्रम तथा योजनाहरू र अनुमानित लागत समेत समेटेर पालिकाका सरोकारवालासँगको प्रत्यक्ष संलग्नतामा विषय विज्ञहरू मार्फत् यो दस्तावेज तयार गरिएको छ । यसको प्रभावकारिता स्थानीय स्तरमा त्यतिबेला मात्र देखिन जान्छ जति बेला यी सबै कार्यक्रमहरूमा प्रत्यक्ष लाभान्वित सरोकारवाला जनताको स्वःस्फूर्त रूपमा अधिकतम् जनसहभागिता, साझेदारी प्राप्त हुने गरी कार्यान्वयनमा जानेछ ।

यो आवधिक योजनाका तर्जुमाका क्रममा गाउँपालिकालाई अत्यन्त खुला हृदयका साथ सौहार्दपूर्ण सहयोग गर्नुहुने आदरणीय अध्यक्ष, उपाध्यक्ष, सम्पूर्ण निर्वाचित जनप्रतिनिधिहरू, लक्ष्य, योजना र नीति कार्यक्रमप्रति ऐक्यबद्धता प्रर्दशन गर्नुहुने सबै राजनीतिक दलका स्थानीय नेतृत्वहरू, विषयगत दक्षता ज्ञान सहित रायसुझाव, सल्लाह प्रदान गर्नुहुने विषयगत कार्यालयका प्रमुख एवं राष्ट्रसेवकहरू आवधिक योजना तर्जुमा खट्ने १४ वटै वडाका सचिव र कर्मचारी साथीहरू प्रति धन्यवाद दिन चाहन्छु । साथै यस आवधिक योजनाको छलफल कार्यक्रममा उपस्थित भइ गहन राय सुझाव सल्लाह दिनुहुने माननीय ज्यूहरू, जिल्ला समन्वय रुकुम पूर्वका प्रमुख, जिल्ला स्थित सरकारी तथा गैरसरकारी संस्थाका प्रतिनिधिहरू, विभिन्न क्षेत्रबाट प्रतिनिधित्व गर्नुभएका विज्ञ व्यक्तित्वहरू र योजना तयार पार्ने सेवाप्रदायक ग्रामीण युवा सरोकार केन्द्र, नेपालका प्राविधिक टिमका सम्पूर्ण सदस्यहरूलाई विशेष आभार प्रकट गर्दछु ।

....
समिर गिरी
प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत

कृतज्ञता

पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकाको सर्वाङ्गिण विकासका लागि आर्थिक, सामाजिक, भौतिक पूर्वाधार, वन तथा वातावरण र संस्थागत विकासको क्षेत्रगत गहन अध्ययन अनुसन्धान गरी पालिकाको आवधिक योजना निर्माण गरिएको छ । यो आवधिक विकास योजना २०८०/०८१-२०८४/०८५ तयार गरी पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकाको कार्यालयमा प्रस्तुत गरिएको छ ।

विश्वब्यापी रूपमा सोच्ने, स्थानीय स्तरमा काम गर्ने (Think Globally, Act Locally) भन्ने मान्यतालाई आत्मसात गर्दै, विकासको योजना निर्माण गर्दा राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय प्रयोग र अभ्यासबाट सिक्दै स्थानीय आवश्यकता र यथार्थततामा आधारित भएर गर्नुपर्दछ । जनप्रतिनिधिको परिकल्पना, जनताको आवश्यकता, स्रोत साधनको उपलब्धता र योजना विद्को विज्ञताका आधारमा विकास आयोजनाहरूलाई प्राथमीकरण गरी योजनावद्ध रूपमा कार्यान्वयन गर्दा दिगो विकासले मूर्त रूप लिन्छ । स्थानीय विकास स्थानीयकै सहभागितामा स्थानीयका लागि भन्ने मान्यतालाई स्वीकार गरी स्थानीय सीप, ज्ञान र प्रविधिको प्रयोग गर्दै मौलिकतामा ह्रास नहुने गरी विकास योजना निर्माण गनुपर्दछ । विकास आयातित र अन्ध अनुकरण हुनुहुदैन । विकासले स्थानीय आवश्यकताको परिपूर्ति, आर्थिक उपार्जनमा सहयोग, रोजगारीको सृजना गरी जनताको समृद्धिको यात्रा तय गर्न सक्नु पर्दछ । स्थानीय स्रोत साधनको उचित प्रयोग गरी न्यूनतम् लागतमा अधिकतम् परिणाम निकाल्न सक्नुपर्दछ । विकास समन्यायिक तथा दिगो र स्थानीय कला, संस्कृति र मौलिकताको संरक्षण गरेर गर्नुपर्दछ भन्ने कुरालाई शिरोधार्य गरी यो आवधिक योजना तयार गरिएको छ ।

यो आवधिक योजना तयार गर्ने क्रममा जनप्रतिनिधि र प्रतिनिधिमूलक जनसहभागिता, शिक्षा, स्वास्थ्य, कृषि र विकाससँग सरोकार राख्ने सरोकारवालाहरूको सक्रिय सहभागिता, सल्लाह, सुझाव र मार्गनिर्देशका आधारमा तयार गरिएको छ । यो योजना माथिबाट तल (Top-Down) नभइ तलदेखि माथि (Bottom-up) को अवधारणामा तयार गरिएको छ । संघीयताको मर्म र भावना अनुसार तयार गरिएको प्रस्तुत योजनाको स्वामित्व पुथा उत्तरगङ्गाबासी जनता र तिनीद्वारा निर्वाचित जनप्रतिनिधिले स्वीकार गर्नुहुनेछ भन्ने विश्वास लिएको छ । यो योजना कार्यान्वयनले "**समृद्ध पुथा उत्तरगङ्गा हाम्रो एकताः सुसंस्कृत र खुसी जनता**" को दीर्घकालीन सोचलाई साकार पार्न सहयोग गर्नेछ ।

पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकाको आवधिक योजना तयार गर्ने अवसर प्रदान गर्ने **प्रदेश सुशासन केन्द्र, नेपालगञ्ज** र पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकाका परिवारप्रति ग्रामीण युवा सरोकार केन्द्र, नेपाल हार्दिक आभार व्यक्त गर्दछ । योजना निर्माणका क्रममा सकारात्मक र रचनात्मक सल्लाह, सुझाव दिनुहुने माननीय श्री सुरुल पुन सांसद, लुम्बिनी प्रदेश सभा जिल्ला समन्वय समिति रुकुम पूर्वका प्रमुख श्री होम प्रसाद श्रेष्ठ, पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकाका निर्वतमान अध्यक्ष श्री ओम प्रकाश घर्ती तथा निवर्तमान गाउँपालिका परिवार, वर्तमान अध्यक्ष श्री पुनीराज घर्ती, उपाध्यक्ष भुपेन्द्रा बुढा प्रति ग्रामीण युवा सरोकार केन्द्र, नेपाल हार्दिक कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछ ।

सूचना संकलन तथा कार्यालयीय काममा सहजीकरण गर्नुहुने प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत श्री समिर गिरी ज्यू, विभिन्न शाखाका शाखा प्रमुखज्यूहरू यो प्रतिवेदन तयार गर्दा महत्वपूर्ण सल्लाह सुझाव प्रदान गर्नु हुने डा. मानबहादुर वि.के. (पूर्व सचिव, नेपाल सरकार) प्रतिवेदन लेखन समूहका विज्ञ व्यक्तित्व कर्ण बहादुर नेपाली, गणेश कुमार के.सी., विकास ज्ञवाली, सागर गोसाई, सञ्चय श्रेष्ठ प्रति ग्रामीण युवा सरोकार केन्द्र, नेपाल हार्दिक साधुवाद व्यक्त गर्दछ ।

पुस्तक चन्द

संयोजक

पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिका आवधिक योजना अध्ययन समूह

विषय सूची

परिच्छेद एक १
आवधिक योजनाको परिचय र विधि १
१.१ पृष्ठभूमि १
१.२ आवधिक योजनाको अवधारणा २
१.३ आवधिक योजनाको नीति तथा वैधानिक प्रावधान २
१.४ संघ, प्रदेश र गाउँपालिकाको आवधिक योजनासँग अन्तरसम्बन्ध ३
१.५ आवधिक योजना तर्जुमाका उद्देश्यहरू ४
१.६ आवधिक योजनाका क्षेत्र तथा सीमाहरू ४
१.६.१ योजनाका क्षेत्रहरू ४
१.६.२ आवधिक योजनाका सीमा ५
१.७ अध्ययन विधि ६
१.७.१ पूर्व अध्ययनहरूको पुनरावलोकन ६
१.७.२ पूर्व योजना तयारी कार्यशाला गोष्ठीः ६
१.७.३ आवधिक योजना तर्जुमाका लागि निर्देशक समिति तथा विषयगत उपसमिति गठनः ७
१.७.४ तथ्याङ्क एवं सूचना संकलनः ८
१.७.५ तथ्याङक विश्लेषण ९
१.८ योजना तर्जुमाको प्रकृया १०
१.९ प्रारम्भिक मस्यौदा योजना लेखन, प्रस्तुति तथा छलफल १२
१.१० आवधिक योजनाको अन्तिम प्रतिवेदन प्रस्तुति : १३
१.११ प्रतिवेदनको संगठन १३
परिच्छेद दुई १४
पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकाको विद्यमान स्थिति १४
२.१. परिचय १४
२.२ भौगोलिक स्थिति १४
२.२.१ अवस्थिति १४
२.२.२ भू-बनोट १५
२.२.३ धरातलीय स्वरूप : १७
२.२.४ हावापानी १८
२.३ प्राकृतिक स्रोत सम्पदा २०
२.३.१ जल प्रवाह प्रणाली २०
२.३.२ प्राकृतिक वनस्पति तथा वन्यजन्तु २१
२.३.३ माटोको बनावट २४
२.३.४ माटोको अम्लियताको स्थिति २५
२.४ भू-उपयोग तथा मानव बसोबास २७
२.४.१ भू-उपयोग २७
२.४.२ मानव बसोबास २९
२.४.३. भू-स्वामित्वको अवस्था ३०
२.५ सामाजिक तथा सांस्कृतिक अवस्था ३१
२.५.१ जनसंख्या संरचना तथा वितरण ३१
२.५.२ जातजातिगत अवस्था ३१
२.५.३ धार्मिक अवस्था ३१
२.५.४ जनशक्तिको संरचना ३१
२.५.५ बसाइँसराइको वर्तमान अवस्था ३२
२.५.६ वैदेशिक रोजगारीमा रहेको जनशक्ति ३२
२.५.७ चाडपर्व तथा जात्रा ३२

पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिका

२.५.८ भाषाभाषी तथा भेषभूषा ... ३३
२.५.९ शैक्षिक अवस्था ... ३३
२.५.१० स्वास्थ्य सेवा तथा सुविधाको अवस्था ... ३४
२.५.११ खानेपानी तथा सरसफाइको अवस्था ... ३६
२.६ आर्थिक अवस्था ... ३६
२.६.१ कृषि ... ३७
२.६.२ पशुपंक्षी पालनको अवस्था ... ३८
२.६.३ खाद्यान्न उत्पादन र आमनिर्भरता ... ३९
२.६.४ उद्योग तथा वाणिज्य ... ३९
२.६.५ पर्यटन क्षेत्रको अवस्था ... ४०
२.६.६ वित्तीय संस्थाहरू र सहकारी ... ४२
२.६.७ पारिवारिक आय व्ययको अवस्था ... ४२
२.७ वन वातावरण तथा प्राकृतिक प्रकोपको अवस्था ... ४३
२.८ प्राकृतिक प्रकोप जोखिमका सम्भावित क्षेत्रहरू ... ४४
२.९ इन्धन तथा बत्तीको श्रोत र प्रयोगको अवस्था ... ४६
२.१० यातायात तथा परिवहन सुविधाको अवस्था ... ४६
२.११ सूचना तथा सञ्चारको पहुँच ... ४७
२.१२ पार्क तथा मनोरञ्जन स्थलहरू ... ४८
परिच्छेद तीन ... ४९
गाउँवासीको अपेक्षा र विद्यमान अवस्थाको विश्लेषण ... ४९
३.१. गाउँपालिकाको सबलता, दुर्बलता, अवसर र चुनौतीको विश्लेषण ... ४९
३.२ गाउँपालिकाका प्रमुख समस्याहरू ... ५०
३.२.१ आर्थिक तथा वित्तीय विकाससँग सम्बन्धित समस्याहरू ... ५१
३.२.२ सामाजिक विकाससँग सम्बन्धित समस्याहरू ... ५२
३.२.३ भौतिक पूर्वाधार विकाससँग सम्बन्धित समस्याहरू ... ५३
३.२.४ वातावरणीय तथा प्रकोप सम्बन्धी समस्याहरू ... ५३
३.२.५ सुशासन तथा संस्थागत विकाससँग सम्बन्धित समस्याहरू ... ५३
३.३ जनसंख्याको प्रक्षेपण तथा विश्लेषण ... ५४
३.४ यातायात सुविधाको विश्लेषण ... ५५
३.५ आर्थिक अवस्थाको विश्लेषण ... ५५
३.६ प्रकोप तथा वातावरणीय अवस्थाको विश्लेषण ... ५६
३.७ प्रमुख परिसूचकहरूको प्रवृत्ति विश्लेषण ... ५७
३.७.१ भौतिक पूर्वाधार ... ५७
३.७.२ शैक्षिक स्थिति ... ५८
३.७.३ स्वास्थ्य सेवा तथा सुविधाको अवस्था ... ६०
३.७.४ प्राथमिकताका मुख्य विषयहरू ... ६१
परिच्छेद चार ... ६२
सोंच, समग्र लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति तथा कार्यनीति र कार्यक्रम ... ६२
४.१ पृष्ठभूमि ... ६२
४.२ राष्ट्रिय पन्ध्रौ योजनाको सोंच, लक्ष्य र रणनीतिहरू ... ६२
४.२.१ राष्ट्रिय सोंच ... ६२
४.२.२ राष्ट्रिय दीर्घकालीन रणनीति ... ६२
४.३ लुम्बिनी प्रदेशको दीर्घकालीन सोंच ... ६३
४.३.१ प्रदेशको दीर्घकालीन लक्ष्य ... ६३
४.४ पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकाको दीर्घकालीन सोंच, ध्येय, लक्ष्य तथा उद्देश्य ... ६३
४.४.१ पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकाको दीर्घकालीन सोंच ... ६३
४.४.२ लक्ष्य ... ६४

पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिका

४.४.३ उद्देश्यहरू.. ६४
४.४.४ समग्र रणनीति तथा कार्यनीतिहरू..६५
४.५ राष्ट्रिय र प्रदेशका दीर्घकालीन अपेक्षित नतिजा/उपलब्धिहरू.. ७९
४.६ पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकाका अपेक्षित नतिजा/उपलब्धिहरू...८०
४.७ आय-व्ययको प्रवृत्ति र प्रक्षेपण..८८
४.८ लगानीको स्रोत र व्यवस्था...९३
४.८.१ लगानीको आवश्यकता र स्रोत..९३
४.८.२ आन्तरिक स्रोतको व्यवस्था र परिचालन नीति...९४
४.८.३ अन्तर सरकारी स्रोत परिचालन..९४
४.८.४ जनसहभागिता परिचालन ९४
५.८.५ निजी तथा वित्तीय क्षेत्रको स्रोत परिचालन ९४
४.८.६ संघ संस्थाको स्रोत परिचालन...९६
४.८.७ अन्य स्रोत परिचालन ९६
४.८.८ स्रोत साधनको बाँडफाँट तथा परिचालनका आधारहरू ९६
४.९ सार्वजनिक खर्च र राजश्व परिचालन नीतिः ९७
४.९.१ सार्वजनिक खर्च नीति ९७
४.९.२ राजश्व नीति ९७
४.१० निजी क्षेत्रको स्रोत परिचालन नीति.. ९७
४.११ सहकारी क्षेत्रको स्रोत परिचालन नीति.. ९७
४.१२ जनसहभागिता परिचालन नीति ९७
४.१३ संघ संस्थाको स्रोत परिचालन नीति.. ९७
परिच्छेद पाँच ९८
आर्थिक क्षेत्रगत विकास योजना..९८
पृष्ठभूमि...९८
५.१ कृषि...९८
५.२ पशुपंछी विकास ११०
५.३ सिंचाइ १२१
५.४ उद्योग तथा वाणिज्य १३०
५.५ पर्यटन १३८
५.६ सार्वजनिक, निजी र सहकारी साझेदारी.. १४९
५.७ श्रम तथा रोजगारी र मानव संसाधन विकास...१५५
परिच्छेद छ..१६४
सामाजिक क्षेत्र विकास योजना १६४
पृष्ठभूमि...१६४
६.१ शिक्षा, विज्ञान तथा नव प्रवर्तन...१६४
६.२. स्वास्थ्य तथा पोषण १८१
६.३ खानेपानी तथा सरसफाइ...२०१
६.४. युवा तथा खेलकुद... २१२
६.५ कला तथा संस्कृति २२०
६.६ लक्षित समूह विकास २२८
परिच्छेद सात २४३
पूर्वाधार क्षेत्र विकास योजना...२४३
पृष्ठभूमि...२४३
७.१ सडक, ढल तथा पुल पुलेसा २४३
७.२ उर्जा र संचार.. २६६
७.३ भवन निर्माण, आवास तथा बस्ती विकास २७९
परिच्छेद आठ...२९२

वन, वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापन क्षेत्र विकास योजना २९२
पृष्ठभूमि २९२
८.१ वन तथा वातावरण २९२
८.२ विपद् व्यवस्थाप ३१७
८.३ वातावरण संरक्षण र जलवायु परिवर्तन ३२६
परिच्छेद नौ ३३८
संस्थागत विकास तथा सुशासन क्षेत्र विकास योजना ३३८
पृष्ठभूमि ३३८
९.१ संस्थागत क्षमता विकास योजना ३३८
९.२ मानव संसाधन विकास ३४४
९.३ सुशासन ३४८
परिच्छेद दश ३६२
योजना तर्जुमा, कार्यान्वयन र अनुगमन तथा मूल्यांकन ३६२
१०.१ तथ्याङ्क प्रणाली ३६२
१०.२ योजना तर्जुमा तथा कार्यान्वयन ३६४
१०.३ अवायोजना बैंक ३६६
१०.४ तहगत सम्बन्ध तथा अन्तर सरकार समन्वय ३६९
१०.५ अनुगमन तथा मूल्याङ्कन ३७०
१०.६ जोखिम व्यवस्थापन ३७२
पृथ्वी उत्तरगङ्गा गाउँपालिका

नक्सा सूची

नक्सा १: पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकाको भौगोलिक तथा प्रशासनिक नक्सा १५
नक्सा २: पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकाको भू-बनोट १६
नक्सा ३: पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकाको धरातलीय स्वरूप १७
नक्सा ४: पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकाको औषत वार्षिक वर्षा १९
नक्सा ५: पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकाको जलप्रवाह प्रणाली २१
नक्सा ६: पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकाको परिस्थितिकीय नक्सा २३
नक्सा ७: पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकाको माटोको बनोट २५
नक्सा ८: पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकाको माटोको अम्लियताको स्थिति २६
नक्सा ९: पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकामा भू-उपयोगको स्थिति २८
नक्सा १०: पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकाको बसोबासको स्थिति ३०
नक्सा ११: पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकाका पहिरो जोखिमका सम्भावित क्षेत्रहरू.. ४५
नक्सा १२: पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकाको सडक सञ्जाल ४७

पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिका

तालिका सूची

तालिका १: पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकाको भूबनोटको अवस्था १६
तालिका २: पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकाको धरातलीय भिरालोपनाको विवरण १८
तालिका ३: पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकाको औषत वार्षिक वर्षाको विवरण १९
तालिका ४: पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकाको परिस्थितिकी २४
तालिका ५: पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकाको माटोको बनावट २५
तालिका ६: माटोको अम्लियताको स्थिति २७
तालिका ७: भू-उपयोगको स्थिति २८
तालिका ८: पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकाको बसोबासको विवरण ३०
तालिका ९: पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकाभित्रका महत्वपूर्ण पर्यटकीय स्थलहरु ४०
तालिका १०: पुथा उत्तरगङ्गा गाउँबासीहरूका औषत वार्षिक आम्दानीका स्रोतहरू (रु. हजारमा) ४२
तालिका ११: परिवारको वार्षिक खर्चका क्षेत्रहरू (रु. हजारमा) ४३
तालिका १२: पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकाका पहिरो जोखिमका सम्भावित क्षेत्रहरू ४५
तालिका १३: पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकाको सडकका प्रकार ४७
तालिका १४: पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकाको जनसंख्या वृद्धि तथा प्रक्षेपण ५४
तालिका १५: पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकामा विस्तारित पालिका स्तरीय सडक सम्बन्धी विवरण ५५
तालिका १६: पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकामा खानेपानी सुविधाको स्थिति ५८
तालिका १७: पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकामा संचालित शैक्षिक संस्थाको विवरण ६०
तालिका १८: पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकाको योजनाका प्राथमिकताका क्षेत्र ६१
तालिका १९: राष्ट्रिय दीर्घकालीन लक्ष्य ६२
तालिका २०: पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकाले निर्धारण गरेका सोंच पुरा गर्ने प्रमुख आधारहरू ६३
तालिका २१: राष्ट्रिय र प्रदेशका दीर्घकालीन परिमाणात्मक लक्ष्यहरू ७९
तालिका २२: आर्थिक विकासको लक्ष्य तथा गन्तव्यका सूचकहरू ८०
तालिका २३: सामाजिक विकासका लक्ष्य तथा गन्तव्यका सूचकहरू ८२
तालिका २४: शहरी तथा पूर्वाधार विकासका लक्ष्य तथा गन्तव्यका सूचकहरू ८४
तालिका २५: विपद् व्यवस्थापन तथा वातावरण संरक्षणका लक्ष्य तथा गन्तव्यका सूचकहरू ८५
तालिका २६: संस्थागत विकास, सेवा प्रवाह र सुशासनका लक्ष्य तथा गन्तव्यका सूचकहरू ८६
तालिका २७: पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकाको योजना अवधिको आय र लगानीको अनुमान र प्रक्षेपण (रु. मा) आयका स्रोतहरू ८९
तालिका २८: पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकाको योजना अवधिको व्ययको अनुमान र प्रक्षेपण (रु. मा) ९०
तालिका २९: आय प्रक्षेपण ९३

परिच्छेद एक
आवधिक योजनाको परिचय र विधि

१.१ पृष्ठभूमि

पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिका रूकुम पूर्व जिल्लाका तीनवटा स्थानीय तह सिस्ने, भूमे र पुथा उत्तरगङ्गा मध्ये एक हो । यो गाउँपालिका जिल्लाको पूर्वी भागमा अवस्थित रहेको छ । भौगोलिक रूपमा रुकुम पूर्वको कुल क्षेत्रफल ११६१.१३ वर्ग कि.मि. मध्ये ५६०.२४ वर्ग कि.मि. क्षेत्रफलमा यो गाउँपालिका फैलिएको छ । यस गाउँपालिकाको अधिकांश भूभाग उच्च हिमाली क्षेत्र, पर्वतीय श्रृंखलायुक्त पहाड, अग्ला टाकुरा तथा चुचुरा, विकट तथा भिरालो भाग र केही मात्र भूभागमा समथरता पाइन्छ । उच्च पहाडी तथा हिमाली भूभाग भएकाले परम्परागत अन्नवाली भन्दा उच्च पहाड तथा हिमाली क्षेत्रमा खेती गर्न सकिने नगदे वालीका लागि जमिनको उर्वराशक्ति राम्रो रहेको छ । भौतिक पूर्वाधार निर्माणका दृष्टिले प्रतिकूल रहेको यो गाउँपालिकाका सबै वडा कार्यालयसम्म कच्ची सडक समेत पु¥याउन सकिएको छैन । नेपालको संविधान २०७२ र स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ ले प्रदान गरेको अधिकारभित्र रही गाउँपालिकाको विकास र सम्वृद्धिको खाका आफै कोर्ने र निर्धारित खाका अनुसार योजनाबद्ध कार्यान्वयन गर्दै जनताको दिगो तथा उच्च जीवनस्तर हासिल गर्न स्थानीय सरकारको दायित्वलाई व्यवस्थित गर्ने उद्देश्यले प्रस्तुत आवधिक योजना तयार गरिएको छ । जनताको प्रत्यक्ष सहभागिता र निगरानीमा सहभागितामूलक, समावेशी, समन्यायिक द्रुत आर्थिक तथा सामाजिक विकासको अल्पकालीन, मध्यकालीन र दीर्घकालीन दृष्टिकोण राख्दै विकासका उद्देश्यहरू, रणनीतिक कार्यक्रमहरू र आयोजनाहरूको छनौट गर्ने, कार्यान्वयनको कार्ययोजना र अनुगमन तथा मूल्याङ्कनको सुस्पष्ट ढाँचा र कार्यविधि प्रस्तुत गर्नु यस आवधिक योजनाको कार्यभार रहेको छ । यस योजनाले विकास निर्माण र सार्वजनिक सेवा प्रवाहलाई स्थानीय जनताको निकट पहुँचमा राखी उनीहरूको सम्वृद्धिको रेखा आफै कोर्ने सहभागितामूलक रणनीति अवलम्वन गरेको छ । कार्यान्वयन र मूल्यांकनमा समेत स्थानीय जनताको प्रत्यक्ष संलग्नता, दिगो विकासका लक्ष्य, संघीय, प्रादेशिक सरकारका नीति तथा कार्यक्रम, गैरसरकारी संघ संस्थाहरू तथा निजी क्षेत्रको क्रियाकलाप समेतलाई साझेदार क्रियाकलापका रूपमा ग्रहण गरी गाउँपालिकालाई समन्वयात्मक भूमिका र विकासको केन्द्र (Focal point) का रूपमा सुदृढ गर्ने अवधारणा राखेको छ ।

नेपालको संविधानको सफल कार्यान्यिनका लागि नेपाल सरकारले लिएको **"समृद्ध नेपाल, सुखी नेपाली"** को सोचलाई साकार पार्न सबै तहका सरकारहरूको योजना चक्र प्रभावकारी हुन जरूरी छ । तसर्थ संविधानले स्थानीय तहलाई आफ्नो क्षेत्रको प्राकृतिक तथा आर्थिक स्रोत संकलन तथा परिचालनका लागि जिम्मेवार बनाएको छ । यिनै जिम्मेवारीलाई पुरा गर्न स्थानीय तहले आ-आफ्नो क्षेत्रको समष्टिगत विकासका लागि आवधिक योजना बनाई कार्यान्वयन गर्न आवश्यक रहेको छ । जनताको जीवनस्तरमा सुधार ल्याउन गाउँपालिका भित्रका विकासका संभावनाहरूको आधार तथा नेपाल सरकारले आन्तरिकीकरणमा जोड दिएको दिगो विकासका लक्ष्यहरूलाई समेत आधार मानी विकासमा लगानीको अभिवृद्धि गर्नका लागि आगामी ५ वर्ष भित्र सामाजिक न्याय सहितको शिक्षित, स्वस्थ तथा समृद्ध र विभेद रहित समाजको निर्माण गर्न तथा उच्च आर्थिक वृद्धि गर्दै गाउँबासीको जीवनस्तरमा सुधार ल्याउने लक्ष्य लिएको छ । नेपालको संविधान, संघ तथा प्रदेश सरकारका दीर्घकालीन सोचलाई आत्मसात गर्दै जनताको आवश्यकता, गाउँपालिकाको क्षमता तथा स्थानीय यथार्थताका आधारमा गाउँपालिका भित्रका जनताका आधारभूत र बदलिँदो परिवेशका आवश्यकताहरूलाई मध्यनजर गर्दै समावेशी विकासको धारणालाई समेत ध्यानमा राखी पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकाले यो आवधिक योजना २०८०/२०८१–२०८४/२०८५ तयार पारिएको छ ।

१.२ आवधिक योजनाको अवधारणा

विकास योजना पूर्वनिर्धारित आर्थिक/सामाजिक उद्देश्य र लक्ष्यहरू प्राप्त गर्न निर्धारित अधिकार प्राप्त निकायले आधिकारिक तथ्यहरूको व्यापक सर्वेक्षणका आधारमा व्यवस्थित रूपमा तयार गर्ने वैधानिक दस्तावेज (Document) हो । यसलाई कार्यक्रम वा क्रियाकलापहरूको प्रक्षेपित लक्ष्यहरू प्राप्त गर्ने प्रभावकारी कार्यान्वयनको मार्गदर्शन पनि भन्न सकिन्छ । आवधिक योजनालाई दीर्घकालीन योजनाको कार्यान्वयनको अल्पकालीन र मध्यमकालीन समयवद्ध खाका, विद्यमान श्रोतको उपयुक्त बाँडफाँड र क्रियाकलापहरूको कार्यान्वयनको चरणवद्ध कार्यक्रम भन्न सकिन्छ । स्थानीय निकायको आवधिक योजना भनेको जनताका विकासका चाहना र आकांक्षाहरूको सर्वेक्षणका आधारमा जनताकै प्रत्यक्ष सहभागिता र संग्लनतामा बनाइने तलबाट उठेको (Bottom up) ढाँचा, श्रोत साधनहरूको समयवद्ध र क्षेत्रगत बाँडफाँडका आधारमा पूर्व निर्धारित उद्देश्य र लक्ष्यहरूको प्राप्तिका लागि बनाइएका सुस्पष्ट, विशिष्ट कार्यक्रम र कार्ययोजनाहरूको खाका र रणनीतिको रूपमा बुझ्न सकिन्छ । यस्तो योजना प्रकृयामा सम्वद्ध जनता र समुदायको अर्थपूर्ण सहभागिता र साझेदारी, स्थानीय श्रोतहरू र संभावनाहरूको उपयोगबाट स्थानीय आवश्यकताहरूको परिपूर्ति तथा स्थानीय जनताको विकास निर्माणमा प्रत्यक्ष निगरानी, अनुगमन र मूल्यांकनको स्थानीय ढाँचा र जिम्मेवारीको बाँडफाँड महत्वपूर्ण हुन्छ ।

केन्द्रिकृत योजना माथिबाट तल कार्यान्वयन गरिएको (Top-down) प्रकृयाभन्दा विकेन्द्रिकृत योजना तलबाटै उठेका (Bottom-up) हुन्छन् । योजना निर्माण, कार्यान्वयन, अनुगमन र मूल्यांकनको वैकल्पिक प्रकृया राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय योजना र विकासका अनुभवहरूले सिद्ध गरेको जनमुखी प्रकृया हो । यसमा दिगो विकासका आधारभूत मान्यताहरू समेटिनुका साथै आर्थिक, सामाजिक, भौतिक, वातावरणीय र संस्थागत योजनाहरूको उपयुक्त सन्तुलन स्थापित गर्ने प्रयत्न हुन्छ । यस्तो योजनामा योजनाको प्रारम्भदेखि आवश्यकता पहिचान, दीर्घकालीन सोच, ध्येय तथा उद्देश्य तय गर्ने, योजना, कार्यक्रम र परियोजनाहरूको छनौट र प्राथमिकता निर्धारण, कार्यक्रम र आयोजनाको कार्यान्वयनका साथै स्थानीय मूल्य मान्यता र संस्कृतिको संरक्षण, श्रोत र साधनहरूको व्यवस्थापन, कार्यान्वयन प्रकृयाको अनुगमन र मूल्याकंनमा स्थानीय जनताको सक्रिय सहभागिताको महत्वपूर्ण भूमिका हुने भएकाले यस्ता योजनाहरूमा आम जनसमुदायको अपनत्व र स्वामित्व स्थापित भै योजनावद्ध कार्यक्रमहरूको अधिकतम प्रतिफल प्राप्ति हुने र त्यसबाट समयमै आयोजना तथा कार्यक्रमहरू सम्पन्न हुने कुराको सुनिश्चितता हुन्छ । यस्ता योजनाले आयोजना र कार्यक्रमहरूबाट प्राप्त हुने अपेक्षित प्रतिफलको वितरण समन्यायिक र दिगो समेत हुने विश्वास गरिन्छ ।

१.३ आवधिक योजनाको नीति तथा वैधानिक प्रावधान

यो आवधिक योजना स्थानीय तहले आफ्नो संवैधानिक हैसियत र स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ को परिच्छेद ६, दफा २४ को व्यवस्थाअनुसार स्थानीय तहलाई प्रदान गरिएका अधिकारहरूको कार्यान्वयन गर्ने क्रममा तयार गरिएको हो । उक्त ऐनले निर्धारण गरेको क्षेत्राधिकार र त्यसले स्थानीय तहलाई आफ्नो क्षेत्रको विकास आफै गर्न सक्ने र त्यसका लागि वार्षिक, आवधिक र दीर्घकालीन योजना तथा कार्यक्रमहरू निर्माण गर्नुपर्ने प्रावधान बमोजिम प्रदेश सुशासन केन्द्र, नेपालगञ्जले पुथाउत्तरगङ्गा गाउँपालिकाको आवधिक योजना निर्माणका लागि तयार गरेको कार्यनिर्देशन (TOR) को अधिनमा रहि सार्वजनिक खरिद नियमावली २०६४ को नियम ७२ बमोजिम प्रकृया पूरा गरी ग्रामीण युवा सरोकार केन्द्र, नेपाललाई नियमानुसार परामर्शदाता नियुक्त गरी योजना निर्माण गर्ने जिम्मेवारी दिइएको थियो । सो जिम्मेवारी अनुसार परामर्शदाता संस्थालाई दिएको कार्यनिर्देशन (TOR) अनुसार व्यापक सर्वेक्षण र

अन्तर्क्रियाबाट सहभागितामूलक प्रकृया अवलम्बन गरी यो आवधिक योजना तयार गरिएको छ । विभिन्न विषयगत समितिहरूसँग व्यापक छलफल गरी परामर्शदाता संस्थाले तयार गरेको यस योजनालाई गाउँपालिकाको निर्देशक समिति (Steering Committee) बाट पारित भए पछि गाउँकार्यपालिकाले स्वीकृत गरी गाउँसभाले अनुमोदन गरेपछि यो आवधिक योजना लागू हुनेछ । यो आवधिक योजना तयार गर्दा देहायवमोजिमका नीतिहरूलाई अवलम्बन गरिएको छ :

- राष्ट्रिय योजना आयोगको स्थानीय तहको योजना तर्जुमा दिग्दर्शनमा आधारित,
- पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकाको आवधिक योजना तर्जुमाको निर्दिष्ट कार्य निर्देशिका (Terms of Reference) मा आधारित,
- गाउँपालिकाको आर्थिक, सामाजिक, भौतिक तथा प्राकृतिक स्रोतको विद्यमान अवस्थामा आधारित,
- जनताको आवश्यकता र आकांक्षाको संकलन र छलफलमा आधारित,
- गाउँपालिकाको विगतको वित्तीय अवस्था र भविष्यको प्रक्षेपणमा आधारित,
- स्थानीय स्रोत, सामग्री र जनशक्तिको अधिकतम प्रयोग गर्ने सोंचमा आधारित,
- गाउँपालिकाको दीर्घकालीन सोंच, लक्ष्य र रणनीतिहरूमा आधारित,
- संघ र प्रदेशका योजना तथा कार्यक्रमहरूसँग तादात्म्यतामा आधारित,
- विकास योजनाहरूको क्षेत्रगत बाँडफाँड र सन्तुलनमा आधारित,
- समयबद्ध कार्यान्वयनको ढाँचा र लगानीको योजनामा आधारित र
- योजना र कार्यक्रम कार्यान्वयनको अनुगमन तथा मूल्यांकनको सुस्पष्ट प्रणालीमा आधारित ।

१.४ संघ, प्रदेश र गाउँपालिकाको आवधिक योजनासँग अन्तरसम्बन्ध

राज्यको पुनर्संरचनासँगै संघ, प्रदेश र स्थानीय सरकारले आफ्नो आवश्यकतामा आधारित विकासका आवधिक योजनाहरू निर्माण गरी कार्यान्वयनका लागि नीति, कार्यक्रम र बजेटका माध्यमबाट समृद्धिको यात्रा तय गर्ने अधिकार रहेको छ । राष्ट्रको समग्र विकास एकल प्रयासबाट मात्र संभव नहुने भएकाले अन्तर सरकार सम्वन्ध र योजनाका माध्यमबाट एकतावद्ध ढंगले एउटै सोचाई राखेर गरिएको विकास प्रयासले सीमित स्रोत र साधनको एकीकृत ढंगले उपयोग गरी छोटो समयमा उपलब्धिमूलक प्रगति गर्नका लागि तीनवटै तहका सरकारहरूको विकास योजनाहरू एक अर्काका परिपूरक हुनु पर्दछ । तिनीहरू बीचको सम्बन्ध र तादात्म्यता हुनुपर्ने आवश्यकतालाई यो आवधिक योजनामा पनि मध्यनजर गरिएको छ । खासगरी केन्द्रीय, प्रादेशिक र स्थानीय योजना र कार्यक्रमहरू परस्पर बाभिने, दोहोरिने संभावना र त्यसबाट कार्यान्वयनमा पैदा हुने जटिलतालाई योजना बनाउँदा विशेष हेक्का राखिएको छ । सुख र समृद्धि सबैंको चाहना भएकाले संघीय सरकारले पन्ध्रौं योजनामा परिकल्पना गरेको **"समृद्ध नेपाल र सुखी नेपाली"** को नारालाई आफ्नो दीर्घकालीन सोचको रूपमा अगाडि सारेको छ र यही नारालाई एकाकार गर्दै लुम्बिनी प्रदेश सरकारले पनि आगामी वर्षहरूको विकासको सोच **"समृद्ध प्रदेश, खुशी जनता"** को नारालाई विकास अभियानको रूपमा कायम गरेको छ । पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकाको सोच र विकास अभियानलाई सोहि अनुकूल बनाइ तीनै तहका सरकारहरूको विकास अभियानलाई एकअर्काका पूरकका रूपमा अगाडि बढाउने गरी यो आवधिक योजना तयार गरिएको छ । केन्द्र, प्रदेश र स्थानीय तहको अधिकारको सूचीलाई समेत मध्यनजर गरी तिनीहरूबाट निक्षेपित हुने अनुदान र राजश्व वाँडफाँडलाई यस आवधिक योजनाको वित्तीय योजना र क्षेत्रगत लगानी कार्यक्रम तय गर्दा विशेष ध्यान पुऱ्याइएको छ । साथै नेपालले राष्ट्रिय र अन्तर्राष्ट्रिय स्तरमा गरेका प्रतिवद्धता, राष्ट्रिय र प्रादेशिक विकास नीति र कार्यक्रमसँग यो आवधिक योजनालाई आवद्ध गरिएको छ ।

१.५ आवधिक योजना तर्जुमाका उद्देश्यहरू

संविधानको अनुसूची ८ अन्तर्गत २२ एकल अधिकार र अनुसूची ९ अन्तर्गत प्रदेशसँगका साझा अधिकार स्थानीय सरकारलाई प्रदान गरेको सन्दर्भमा यस आवधिक योजना तर्जुमाको मुख्य उद्देश्य पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकाको विकासको दीर्घकालीन सोच बमोजिम क्षेत्रगत विकासको समग्र योजना र कार्यक्रमहरू तय गरी पुथा उत्तरगङ्गावासी जनताको सम्वृद्धिलाई सुनिश्चित गर्नु रहेको छ । यसका विशिष्ट उद्देश्यहरू देहायवमोजिम रहेका छन् :

- गाउँपालिका र यसका विभिन्न क्षेत्रभित्र उद्योग, व्यापार, कृषि, पशुपालन, पर्यटन, ऊर्जा र रोजगारी प्रवर्द्धन कार्यक्रमहरू मार्फत आर्थिक गतिविधिमा विस्तार र विकास गर्न आर्थिक विकास योजना तर्जुमा गर्नु ।
- आवधिक योजनाका विभिन्न कार्यक्रमहरूको संचालनका लागि आवश्यक पर्ने वित्तीय श्रोत परिचालन र त्यसको क्षेत्रगत लगानी योजना प्रस्तुत गर्नु ।
- पछौटे, विपन्न र सामाजिक हिसावले वञ्चितीकरणमा परेका क्षेत्र, वर्ग र लिङ्गका जनताको शिक्षा, स्वास्थ्य, खेलकुद एंव मनोरञ्जनको आवश्यकतालाई परिपूर्ति गर्न योजना तर्जुमा गर्नु ।
- पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकाका विद्यमान पूर्वाधारहरूको अधिकतम उपयोग गर्दै योजनावद्ध तवरले आर्थिक सामाजिक पूर्वाधारको दिगो विकास योजना तर्जुमा गर्नु ।
- पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिका क्षेत्रको पर्यावरणीय सन्तुलन, वातावरण संरक्षण र व्यवस्थापन तथा संभावित विपद् व्यवस्थापनको योजना तर्जुमा गर्नु ।
- गाउँपालिकाको सांगठनिक स्वरूप, संस्थागत व्यवस्थापन, जनशक्ति व्यवस्थापन र असल शासनका कार्यक्रमहरू समेटिएको संस्थागत योजना प्रस्तुत गर्नु ।
- गाउँपालिकाको आवधिक योजना कार्यान्वयन, अनुगमन र मूल्याङ्कनको कार्ययोजना निर्माण गर्नु ।

१.६ आवधिक योजनाका क्षेत्र तथा सीमाहरू

१.६.१ योजनाका क्षेत्रहरू

राष्ट्रिय योजना आयोगले स्थानीय तहको योजना तर्जुमा दिग्दर्शनले निर्दिष्ट गरेको कार्य निर्देशन, पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिका र परामर्शदाता बीच भएको सम्झौताको परिधिभित्र रही यो आवधिक योजना तयार गरिएकोले तद्नुरूप यस योजनामा निम्न लिखित क्षेत्रका योजनाहरू समेटिएका छन् :

क) पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकाको दीर्घकालीन योजनाको प्रारूप :

यस भित्र विकासको दीर्घकालीन सोंच, ध्येय, लक्ष्य, उद्देश्यहरू र विकासका प्राथमिकताका साथै पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिका क्षेत्रका सबलता, दुर्बलता, संभावना र चुनौतीहरू समेत प्रस्तुत गरिएको छ ।

ख) आर्थिक विकास योजना :

यस योजना अन्तर्गत कृषि, पशुपालन, बागवानी, जलस्रोतको उपयोग, वनमा आधारित आर्थिक क्रियाकलाप, उद्योग तथा वाणिज्य, पर्यटन, रोजगारी प्रवर्द्धन, गरिवी निवारण, घरेलु तथा साना उद्यम विकासका कार्यक्रम, वित्तीय क्षेत्र, एकल अधिकार अन्तर्गत सहकारी संस्था, स्थानीय बजार व्यवस्थापन (हाटबजार, स्थानीय स्तरका व्यापारिक फर्म), बेरोजगारको तथ्याङ्क संकलन (रोजगार सूचना केन्द्र, वैदेशिक रोजगार), कृषि प्रसारको व्यवस्थापन, सञ्चालन र नियन्त्रण जस्ता विषय क्षेत्र समेटिएका छन् ।

ग) सामाजिक विकास :

यस योजना अन्तर्गत शिक्षा, स्वास्थ्य, खानेपानी तथा सरसफाइ, भाषा संस्कृति, ललितकलाको संरक्षण र विकास, जेष्ठ नागरिक, अपाङ्ग तथा असहाय भएका व्यक्ति र असक्तहरूको व्यवस्थापन, लैङ्गिक तथा जातजातिगत समानता, वसाइसराइ व्यवस्थापन, सार्वजनिक सम्पत्तिमा जनताको पहुँच, सामुदायिक स्रोत विकास, वालविकास, दलित तथा सीमान्तकृत समुदायको सामाजिक मूल प्रवाहीकरणमा सहभागिता सुनिश्चित गर्ने, सामाजिक सुरक्षाका कार्यक्रमहरू, युवा तथा खेलकुद विकास, ऐतिहासिक स्थलको संरक्षण, खाद्य गुणस्तर, प्रदुषण, स्वास्थ्यजन्य फोहरमैला व्यवस्थापन, खेलकुद, पत्रपत्रिका, स्वास्थ्य (स्वास्थ्य संस्था दर्ता अनुमति, औषधीजन्य वनस्पति, औषधी खरिद, आकस्मिक सेवा), सामाजिक सुरक्षा तथा गरिबी निवारण (लक्षित समूह) जस्ता विषय क्षेत्र समेटिएका छन् ।

घ) भौतिक पूर्वाधारः

स्थानीय सडक, ग्रामीण सडक, कृषि सडक, साना सिंचाइ तथा जलविद्युत् आयोजना, वैकल्पिक ऊर्जा, नदी नियन्त्रण, स्वच्छ खानेपानी, सुरक्षित आवास, सामाजिक पूर्वाधार (शिक्षा, स्वास्थ्य र सामुदायिक भवन) पर्यटन पूर्वाधार विकास तथा औद्योगिक पूर्वाधारहरूः सडक तथा पुल, झोलुङ्गे पुल, भवन तथा शहरी विकास, सञ्चार, स्थानीयस्तरका विकास आयोजना तथा परियोजना र साझा अधिकार अन्तर्गतः स्थानीय स्तरका पुरातत्व, प्राचीन स्मारक र संग्राहलय संरक्षण, सम्वर्द्धन र पुनर्निर्माण, न्यूनतम दररेट निर्धारण, भवन निर्माण इजाजत जस्ता भौतिक विकास योजना समेटिएको छ ।

ङ) वन, वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापन :

यस अन्तर्गत सरसफाइ, ठोस फोहोर व्यवस्थापन, प्राकृतिक तथा सांस्कृतिक वातावरणको संरक्षण, नदीजन्य कटान नियन्त्रण, भूक्षय नियन्त्रण, वन तथा वातावरणको संरक्षण, वन पैदवारको उपयोग र विकास प्रवर्द्धन, जलाधार संरक्षण, जल उपयोग, जलउत्पन्न प्रकोप नियन्त्रण, खानी तथा खनिज पदार्थ संरक्षण, वन्यजन्तु, चराचुरूंगी, जैविक विविधता संरक्षण, विपद् व्यवस्थापन पर्यावरणीय (जलवायु) अनुकूलन कार्यक्रमहरू समेटिएका छन् । जोखिमयुक्त स्थानहरूको पहिचान गरी भूकम्प, आगलागी, बाढी, पहिरो, सुख्खा खडेरी र महामारीजस्ता विपद्हरूको पूर्वतयारी, सूचना प्रणालीको विकास, विपद् पश्चात् उद्धार र पुनर्स्थापनाका कार्यक्रमहरू समावेश गरिएका छन् ।

च) वित्तीय व्यवस्थापन योजना :

यस योजना अन्तर्गत गाउँपालिकाको आय-व्ययको विश्लेषणका आधारमा आगामी योजना अवधिको लागि आय र व्ययको प्रक्षेपण गरिनुका साथै गाउँपालिकाको वजेटको क्षेत्रगत बाँडफाँड, आन्तरिक राजश्व वृद्धिका योजना, निजी र सहकारीको योगदान, अन्तर सरकारी वित्तीय बाँडफाँड र हस्तान्तरण, खर्चको बाँडफाँड र व्यवस्थापनको योजना समेटिएको छ ।

छ) संस्थागत विकास, सेवा प्रवाह तथा सुशासनः

यस अन्तर्गत गाउँपालिकाको सेवा प्रवाहको सहजता, स्वच्छ र प्रभावकारी सेवा, असल शासन प्रवर्द्धन, लेखा र अभिलेखहरूको प्रभावकारी व्यवस्थापन, स्थानीय स्रोत तथा साधनको प्रभावकारी उपयोग, अन्य संस्थाहरूसँगको साझेदारी र सञ्जाल (Networking), कर्मचारी र जनशक्ति व्यवस्थापन, अभिप्रेरणा र सुदृढीकरण, विकास प्रशासनको ढाँचा र कार्यविधिको विकास जस्ता कार्यक्रमहरू समेटिएका छन् । वडागाउँपालिका, गाउँपालिका, प्रदेश र संघीय कार्यक्रमहरूसँग तादात्म्यता र जिम्मेवारी बाँडफाँड गरी कार्यक्रम कार्यान्वयनको ढाँचा प्रस्तुत गरिएको छ भने विकास निर्माण र गाउँपालिकाबाट प्रवाह हुने सेवाहरूको अनुगमन र मूल्यांकनको योजना समेटिएको छ ।

१.६.२ आवधिक योजनाका सीमा

प्रस्तुत आवधिक योजना तयार गर्दा निम्नलिखित सीमाहरूलाई मध्यनजर गरिएको छ :

- वडा भेलामा सहभागीहरूको विचार प्रतिनिधिमूलक रूपमा आवधिक योजनामा समावेश गरिएको ।
- स्रोत साधन र समयको सीमितताको कारणले वडाबासीहरूका सम्पूर्ण अपेक्षा र आकांक्षाहरू योजनामा समेटन नसकिएको ।
- यो आवधिक योजना पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकाको प्रथम आवधिक योजना भएकोले कतिपय द्वितीय स्रोतबाट प्राप्त हुनु पर्ने तथ्यांकहरू पर्याप्त रूपमा उपलब्ध हुन नसकेको ।
- गाउँपालिकाका विभिन्न कार्यक्रमहरू दीर्घकालीन प्रकृतिका र विस्तृत परियोजना प्रतिवेदनको आवश्यकता पर्ने खालका भएकाले परियोजनागत विस्तृत लगानी योजना तयार गर्न तत्काल सम्भव नभएको ।

१.७ अध्ययन विधि

१.७.१ पूर्व अध्ययनहरूको पुनरावलोकन

पूर्व अध्ययनको क्रममा आवधिक योजनासँग सम्वन्धित पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकाको कृषि तथा शिक्षाको सम्भाव्यता अध्ययन प्रतिवेदन, नेपालको संविधान २०७२, स्थानीय तहको योजना तर्जुमा दिग्दर्शन २०७८, स्थानीय तहको आवधिक योजना तयारी निर्देशिका २०७८, पन्ध्रौं योजना, स्थानीय सरकार संचालन ऐन २०७४, अन्तर सरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन २०७४, राष्ट्रिय प्राकृतिक स्रोत तथा वित्त आयोग ऐन २०७४, विद्यमान राष्ट्रिय, प्रादेशिक र स्थानीय विभिन्न नीतिहरू, भू-उपयोग नीति २०७२, विकास सहायता नीति, कृषि, सिंचाइ, वन तथा वातावरण सम्बन्धी नीतिहरू, गाउँपालिकाको आ.व. २०७८/२०७९ को नीति, कार्यक्रम तथा बजेट, गाउँपालिकाको योजनाका मध्यावधिक समीक्षा २०७७ लगायतका दस्तावेज तथा जानकारी तथ्यांक तथा नक्साहरूको अध्ययन गरिएको छ । यसका अतिरिक्त पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकामा हाल आवद्ध साविक गाउँ विकास समितिका सूचनाहरू अध्ययन गरिएको छ । मुख्य रूपमा पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिका र साविकका गाउँ विकास समितिहरूको आर्थिक, सामाजिक, राजनैतिक, भौतिक तथा भौगोलिक अवस्थाको बारेमा वृहत् अध्ययन गरिएको छ । साथै यो योजना तयार पार्दा पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकाबाट प्राप्त तथ्यांक तथा प्रतिवेदनहरू संकलन गरी ती तथ्यांक तथा सूचनाहरूको अध्ययन तथा विश्लेषण गरिएको छ । सूचना संकलनको क्रममा गाउँपालिकाका विभिन्न वडाहरू (साविकका गाउँ विकास समिति) बाट प्राप्त तथ्यांकहरू, ईन्टरनेटबाट प्राप्त सूचनाहरू तथा केन्द्रीय तथ्याङ्क विभागबाट प्राप्त सूचनाहरूलाई समेत प्रयोग गरिएको छ । पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिका क्षेत्रका विविध समस्याहरूका बारेमा विज्ञबाट प्रस्तुत लेख तथा अनुसन्धान प्रतिवेदनहरू समेत अध्ययन गरी समस्याहरूको पहिचान र समाधानका उपायहरूलाई योजनामा समावेश गरिएको छ । यो योजना निर्माणका क्रममा योजना निर्माण, कार्यान्वयन, अनुगमन र मूल्याङ्कन सम्बन्धी राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय अनुभवमा आधारित प्रकाशित प्रतिवेदन, जर्नल, लेख र सन्दर्भ पुस्तकहरूको समेत सिंहावलोकन गरिएको छ ।

१.७.२ पूर्व योजना तयारी कार्यशाला गोष्ठीः

गाउँपालिकाको सहमतिमा तयारी चरणका सिलसिलामा २०७९ फाल्गुन १० र ११ गतेका दिन पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकाका अध्यक्ष श्री पुनीराज घर्ती ज्यूको अध्यक्षतामा, उपाध्यक्ष श्री भुपेन्द्रा बुढा, लगायत गाउँकार्यपालिकाका सदस्यहरू र गाउँपालिकाका शाखा प्रमुखहरू, समाजका प्रतिष्ठित समाजसेवी, बौद्धिक व्यक्तित्वहरू, विभिन्न संस्थाका प्रतिनिधिहरू सहित ७६ जनाको उपस्थितिमा दुई दिने कार्यशाला गोष्ठी सम्पन्न गरिएको थियो । उक्त कार्यशाला गोष्ठीमा गाउँपालिकाको आवधिक योजना निर्माणका लागि विधि, प्रक्रिया, समय र सरोकारवालाहरूको भूमिका, आवधिक योजना निर्माण गर्दा आर्थिक, सामाजिक, भौतिक, वन तथा वातावरण, सुशासन र संस्थागत विकास योजना निर्माणका सन्दर्भमा ध्यान दिनुपर्ने कुराहरूका

बारेमा छुटाछुटै विज्ञहरू मार्फत प्रस्तुतीकरण गरी सहभागीहरूसँग छलफल पश्चात निर्णय गरिएको थियो । गोष्ठीको दोस्रो दिन गाउँपालिकाको सम्भावना, चुनौती, अवसर र समस्याहरूका विषयमा SWOT analysis गरिएको थियो । जसका आधारमा गाउँपालिकाको सोच, लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति तथा कार्यनीति र कार्यक्रमहरू निर्धारण गरियो ।

१.७.३ आवधिक योजना तर्जुमाका लागि निर्देशक समिति तथा विषयगत उपसमिति गठनः

आवधिक योजना तर्जुमा तयार गर्ने सिलसिलामा गाउँपालिकाका अध्यक्ष श्री पुनीराज घर्ती ज्यूको संयोजकत्वमा उपाध्यक्ष श्री भुपेन्द्रा बुढा, प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत राजन कंडेल, वडा अध्यक्षहरू, राजनैतिक दलका प्रतिनिधिहरू, गाउँपालिकाको विकाससँग सम्बन्धित कार्यालयका प्रमुखहरू, गैर-सरकारी तथा अन्य संघ-संस्थाका प्रतिनिधिहरू, स्थानीय बुद्धिजीवी, दलित, पीछडिएका वर्ग, अपांग तथा महिला प्रतिनिधिहरू रहेको निर्देशक समिति गठन गरिएको थियो । गाउँपालिकामा कायम रहेका आर्थिक विकास समिति, सामाजिक विकास समिति, पूर्वाधार विकास समिति, वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापन समिति, संस्थागत विकास तथा वित्तीय व्यवस्थापन विकास समितिलाई आवधिक योजना तर्जुमाका विषयगत समितिसँग गाउँपालिकामा गर्नुपर्ने विविध विषयगत योजना तथा कार्यक्रम र सो क्षेत्रमा कसरी विकासको खाका तयार गर्न सकिन्छ भन्ने विषयमा समेत विस्तृत छलफल गरिएको थियो । प्रत्येक विषयगत समितिसँग छलफल गरी छलफलको निचोडलाई आवधिक योजनामा समावेश गरिएको छ ।

योजनाका विषयगत समितिहरूलाई कायम राख्दै यो आवधिक योजना तर्जुमालाई सहजीकरण गर्न निम्न अनुसारको निर्देशक र संयोजन तथा सहजीकरण समिति गठन गरियो ।

अ) आवधिक योजना तर्जुमा निर्देशक समिति

संयोजकः	गाउँपालिकाका अध्यक्ष
सदस्यः	गाउँपालिकाका उपाध्यक्ष
सदस्यः	१ देखि १४ सम्मका सम्पूर्ण वडा अध्यक्षहरू
सदस्यः	विभिन्न क्षेत्रको प्रतिनिधित्व गर्ने ३ जना प्रतिनिधि
सदस्य सचिवः	प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत

आ) योजना तर्जुमा संयोजन तथा सहजीकरण समिति

संयोजकः	गाउँपालिका उपप्रमुख
सदस्यः	प्राविधिक शाखा प्रमुख
सदस्यः	शिक्षा शाखा प्रमुख
सदस्यः	कृषि शाखा प्रमुख
सदस्यः	स्वास्थ्य शाखा प्रमुख
सदस्यः	लेखा शाखा प्रमुख
सदस्यः	सूचना तथा सञ्चार प्रविधि शाखा प्रमुख

सदस्य सचिवः   योजना शाखा प्रमुख

१.७.४ तथ्याङ्क एवं सूचना संकलनः

प्रतिवेदन तयारीका क्रममा द्वितीय श्रोतबाट प्राप्त आधिकारिक सूचनाहरूलाई समावेश गरिएको छ । तत्कालीन रुकुम जिल्लाका विकास योजनाका प्रतिवेदनहरू (२०७० देखि २०७४ सम्म) समेतलाई पनि आधार तथ्यांक (Baseline data) को रूपमा लिइएको छ । यसका अतिरिक्त अन्य द्वितीय श्रोतहरू जस्तै अन्य नगरपालिका तथा गाउँपालिकाका पूर्व आवधिक योजनाको अध्ययन समेत गरिएको छ । यसका साथै साविक जिल्ला विकास समिति रुकुमका विभिन्न वर्षहरूका जिल्ला विकास योजना र पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकाको आ.व. २०७४/०७५ देखि २०७९/०८० सम्मका नीति कार्यक्रम तथा बजेट र विकास योजना समेतलाई अध्ययन गरिएको छ । आवधिक योजना तर्जुमा गर्नको लागि आवश्यक पर्ने तथ्याङ्क तथा सूचनाहरू जस्तै : जनसंख्या, शिक्षा, स्वास्थ्य, खानेपानी, आर्थिक विकास, सामाजिक अवस्थालाई पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकाको कृषि तथा शिक्षा क्षेत्रको सम्भाव्यता अध्ययन र अन्य सामग्री तथा रुकुम जिल्ला वस्तुगत विवरणबाट संकलन गरिएको छ । उक्त वस्तुगत विवरणबाट गाउँपालिकाको वडागत तथ्याङ्कका अलावा सडक, खानेपानी, विद्युत्, जलसम्पदा, जंगल, जमिन, आदिसँग सम्वन्धित सूचनाहरू प्राप्त गरी प्रयोग गरिएको छ । यसका साथै गाउँपालिकामा वडास्तरीय भेला गरी गुणात्मक तथा मात्रात्मक सूचना समेत संकलन गरिएको छ । मुख्य सूचनादाता (Key informants) बाट प्राप्त सूचनाहरू, अभिमत र सुझावहरूलाई समेत प्रतिवेदन तयार गर्दा समावेश गरिएको छ ।

क) श्रोत व्यक्तिहरूसँगको छलफल

गाउँपालिकाको आवधिक योजना तयार गर्ने सिलसिलामा पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकासँग सम्वन्धित विभिन्न व्यक्तिहरूलाई श्रोत व्यक्तिहरूको रूपमा अन्तर्वार्ता लिइ सूचना संकलन गर्ने काम गरिएको छ । आवधिक योजना तर्जुमाको सिलसिलामा गाउँपालिकाका विभिन्न क्षेत्रहरू रोजगारी, व्यवसाय, राजनीति र अध्यापन तथा प्राध्यापनमा संलग्न व्यक्तिहरूसँग छलफल गरिएको थियो । नेपाल सरकारका उच्च तहदेखि जिल्ला र गाउँपालिका स्तरका कर्मचारी तथा केन्द्रीयदेखि स्थानीय स्तरका राजनीतिक नेतृत्वहरूसँग समेत छलफल गरेर उनीहरूको अनुभवजन्य रायसमेत संकलन गरिएको छ । यसरी स्रोत व्यक्तित्वहरूबाट प्राप्त सुझाव, अभिमत र सोंचहरूले यो योजना निर्माणमा उल्लेख्य योगदान पुऱ्याएको छ ।

ख) वडास्तरीय वृहत् भेला तथा अपेक्षा संकलन

गाउँपालिकाको आवधिक योजना तर्जुमा गर्नको लागि निर्देशक समिति तथा विषयगत समिति गठन पश्चात् प्रत्येक वडामा वडा अध्यक्ष, निर्वाचित वडा समितिका सदस्यहरू र सरोकारवाला अन्य व्यक्तित्वहरू सहितको भेलामा विज्ञहरूले तयार पारेका प्रश्नावलीमा कार्यशाला गोष्ठी गरिएको थियो । यसबाट वडागत समस्या पहिचान गर्ने, वडास्तरका कार्यक्रम तथा आयोजनाहरूको प्राथमिकीकरण गर्ने तथा समस्या न्यूनीकरणको लागि सुझावहरू संकलन गरिएको थियो । यसरी नै गाउँपालिकाको क्षेत्रगत आधारमा २०७९ फाल्गुन १० गतेदेखि ११ गतेसम्म सबै (१४) वडामा वडागत रूपमा क्षेत्रगत प्रतिनिधिहरूको प्रतिनिधित्व हुने गरी छलफल तथा अन्तर्क्रियाबाट आवधिक योजनाका दीर्घकालीन सोच, ध्येय, लक्ष्य, उद्देश्य तथा कार्ययोजना निर्धारणमा राय संकलन गरी वडाका अपेक्षा पहिचान समेत गरिएको थियो । त्यसैगरी परामर्शदाताका प्राविधिक समूहहरूबाट विभिन्न समूह विभाजन गरी ती समूहमा सहजीकरण गरी चेक लिष्टबाट आएका आवश्यकता तथा कार्यक्रमहरूको पुनः छलफल र विश्लेषण गरी प्राथमिकताका आधारमा आगामी ५ वर्षको योजनाको मार्गचित्र तयार गरिएको छ । यस मार्गचित्रलाई परामर्शदाताका विज्ञ टोलीबाट सोही क्षेत्रका स्थानीय बुद्धिजीवी, राजनीतिक दलका प्रतिनिधि तथा विषयविज्ञहरूसँगको छलफलबाट कार्ययोजना प्रतिवेदनमाथि टिप्पणी सहित सुझाव समेत संकलन गरिएको थियो ।

ग) स्थलगत सर्वेक्षण तथा प्रमाणीकरण

परामर्शदाताका तर्फबाट खटिएका विषय विज्ञसहितको स्थलगत अध्ययन समूहले पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकाका प्रत्येक वडा र टोलसमेत भ्रमण गरी स्थलगत सर्वेक्षण तथा अवलोकनको माध्यमबाट तथ्याङ्क संकलन गरेको थियो । सबै वडाहरूमा वडा भेला गरी संकलित तथ्यांकहरू वडामा गठित सम्पर्क समितिसँगको छलफलबाट पुनः अध्यावधिक गरिएको थियो । नापी विभागबाट तयार गरिएको स्थलरूप नक्सालाई आधार नक्साको रूपमा लिई स्क्यान (Scan) गरी GIS Software बाट हालसम्मको स्थलगत सर्वेक्षण तथा अवलोकन पश्चात् स्रोत नक्साहरू तयार गरिएको छ । यस सन्दर्भमा मुख्य रूपमा गाउँपालिकामा रहेका भौतिक पूर्वाधारहरू जस्तै : सडक, संचार, विद्युत्, खानेपानी आदिका सम्वन्धमा सर्वेक्षण, अवलोकन तथा स्थलगत जाँच गरी नक्शामा समेत अध्यावधिक गरिएको छ । यसरी विविध स्रोतबाट संकलित तथ्यांकबाट गाउँपालिकाको विभिन्न स्रोत नक्साहरू समेत तयार गरिएको छ । वडा भेला मार्फत वडागत आवश्यकता तथा समस्याको पहिचान गरी प्रत्येक वडामा गठित वडा सम्पर्क समिति मार्फत प्राथमिकीकरण गरिएको छ । यही प्राथमिकता क्रमका आधारमा वडागत योजना तर्जुमा गरिएको छ भने रणनैतिक योजनाको लागि विषयगत समिति, विज्ञ तथा निर्देशक समितिमा विस्तृत छलफल गरिएको छ ।

घ) जिल्लास्तरीय सम्बन्धित निकायबाट तथ्यांक संकलन

जिल्ला स्थित कृषि, पशु, वन, शिक्षा, स्वास्थ्य, ऊर्जा आदिसँग सम्बन्धित विज्ञहरू तथा जनप्रतिनिधिहरू (स्थानीय, प्रदेश तथा संघीय) र राजनैतिक दलका प्रतिनिधि, शिक्षक, बुद्धिजीविहरू सँग व्यापक छलफल तथा अन्तर्क्रियाबाट सुझाव संकलन गर्नुका साथै आवधिक योजनाका दीर्घकालीन सोच, ध्येय र लक्ष्यलाई अन्तिम रूप दिइएको छ ।

१.७.५ तथ्याङक विश्लेषण

गाउँपालिकाको रणनैतिक योजना, कार्यक्रम तथा अल्पकालीन र दीर्घकालीन आयोजनाहरू छनौट गर्नको लागि तथ्यांक विश्लेषणको महत्वपूर्ण स्थान हुन्छ । आयोजना छनौटका लागि समष्टिगत विकासका चुनौती र सम्भावनाहरूको सन्दर्भमा प्राप्त तथ्यांक र सूचनाहरूलाई विस्तृत रूपमा विश्लेषण गरिएको छ । स्थलगत अध्ययन भ्रमण, वडा भेला, सामुहिक छलफल, अन्तर्क्रिया र विज्ञहरूको राय सुझावका साथै द्वितीय स्तरका तथ्यांकहरूको आधारमा तपशिल बमोजिम तथ्यांक विश्लेषण गरिएको छ ।

क) भौगोलिक अवस्थाको विश्लेषण :

पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकाको भौगोलिक अवस्थाको विश्लेषण गर्ने क्रममा यसको भू-भौतिक अवस्था, क्षेत्र, अवस्थिति, भू-स्वरूप, नदीनाला, वातावरणीय अवस्था आदिको विश्लेषण गरिएको छ । यसैगरी भौगोलिक अवस्थाको परिणाम स्वरूप उत्पन्न सम्भावना र चुनौतीहरूलाई पनि विश्लेषण गरिएको छ । साथै विश्लेषण गर्ने क्रममा भौगोलिक अवस्थितिले विकासमा पारेको चुनौती, वास्तविकता समेतलाई कसरी योजनागत हिसाबमा समेट्न सकिन्छ, कुन कुन क्षेत्रगत योजनालाई प्राथमिकता दिदैं विकास आयोजनाहरू सञ्चालन गरिनुपर्दछ भन्ने कुरालाई ख्याल गरिएको छ । यसले गर्दा क्षेत्रगत विशिष्टताका आयोजनाहरू तथा रणनैतिक दीर्घकालीन आयोजनाहरूको छनौटमा समेत मद्दत पुगेको छ ।

ख) सामाजिक तथा सांस्कृतिक अवस्थाको विश्लेषण:

जनसंख्याको बनावट, जनसंख्या वृद्धि, भाषा, धर्म संस्कृति, रीतिरिवाज, परम्परा, बसाँइसराइ, जनसंख्याको प्रक्षेपण आदि सामाजिक तथा सांस्कृतिक अवस्थाको विश्लेषण गरिएको छ । यी तथ्यांकले भविष्यमा गाउँपालिकाका कार्य कस्तो किसिमको रूपमा विकास गराउने भन्ने कुराको मूल्याङ्कन र प्रक्षेपण गर्न

मद्दत पुग्नेछ । त्यसैगरी अध्ययन क्षेत्रको सामाजिक अवस्था थाहा पाउनका लागि शिक्षा, स्वास्थ्य, सुरक्षा, वातावरणीय अवस्था आदिको विश्लेषण गरिएको छ । यसैगरी भविष्यको लागि विकास निर्माणमा प्राथमिकता दिनुपर्ने क्षेत्र, सामाजिक रूपमा समावेशीकरणको सिद्धान्त अवलम्बन गर्नु पर्ने पक्षहरू, शिक्षा, स्वास्थ्य र सामाजिक पूर्वाधारमा गर्नुपर्ने लगानी जस्ता विषयमा समेत यसले महत्वपूर्ण योगदान पुऱ्याउने छ ।

ग) आर्थिक अवस्थाको विश्लेषण:

आवधिक योजना तर्जुमाको क्रममा गाउँपालिकाको विद्यमान आर्थिक अवस्था र भविष्यको आर्थिक अवस्थाको प्रकृतिलाई समेत विश्लेषण गरिएको छ । गाउँपालिकाको भविष्यमा कस्तो र कुन रूपमा विकास गर्ने, मुख्य आर्थिक गतिविधि के हुने, यस्ता आर्थिक गतिविधिबाट गाउँपालिकाको विकासको लागि कस्तो फाइदा पुग्ने भन्ने सन्दर्भमा लेखाजोखा गरिएको छ । मानव बस्तीलाई भविष्यमा कति क्षेत्रमा विस्तार गर्न सकिने, कुन क्षेत्रमा विस्तार गर्न सकिने, छरिएर रहेको कुन कुन बस्तीलाई कहाँ र कसरी एकीकृत गर्ने साथै कस्तो प्रकारको आर्थिक क्रियाकलापमा ध्यान केन्द्रित गर्ने भन्ने विषयमा विश्लेषण गरिएको छ । दिगो योजनाका लागि गाउँपालिकाले खेलेको भूमिका, आर्थिक आम्दानीका श्रोतहरू, बसाँइसराइँको प्रभाव आदि कुराहरूमा समेत समीक्षा गरिएको छ । यसका साथै गाउँपालिकाको विगत ५ वर्षको आय व्यय अभिलेखको आधारमा आगामी ५ वर्षको आम्दानीलाई प्रक्षेपण गरी सोको आधारमा आगामी ५ वर्षको गाउँपालिकाको व्ययको योजना तयार गरी गाउँपालिकाको आयोजना छनौट तथा योजना तर्जुमामा समेत यसको विश्लेषण गरिएको छ ।

घ) भौतिक र वातावरणीय अवस्थाको विश्लेषण:

भौतिक विकासका पूर्वाधार मध्ये सडक तथा ढल, यातायात, सञ्चार, नदी नियन्त्रण, पिउने पानीको उपलब्धता, विद्युत् आदिको अवस्थाको अध्ययन तथा विश्लेषण गरिएको छ । गाउँपालिकाले आफ्नो क्षेत्रको व्यवस्थित विकास गर्न आवश्यक पर्ने भौतिक पूर्वाधारहरूको विकासमा जोड दिनु पर्दछ । यस क्रममा दिगो विकास र विस्तारको लागि वातावरणीय पक्षको पनि अध्ययन गरिएको छ । विद्यमान वातावरणीय अवस्थालाई विशेष ध्यान दिई वातावरणीय व्यवस्थापनमा खास गरी भू-क्षय, नदीखोला नियन्त्रण तथा प्रदुषण, जलवायु परिवर्तन, फोहरमैला व्यवस्थापन आदिको अध्ययन तथा त्यसको समाधानका लागि विभिन्न विषयमा विश्लेषण गरिएको छ ।

ङ) संस्थागत विकासको विश्लेषण:

यस अन्तर्गत गाउँपालिकाको सेवा प्रवाहको सहजता, स्वच्छ र प्रभावकारी सेवा, असल शासन प्रवर्द्धन, लेखा र अभिलेखहरूको प्रभावकारी व्यवस्थापन, स्थानीय स्रोत तथा साधनको प्रभावकारी उपयोग, अन्य संस्थाहरूसँगको साझेदारी र सञ्जाल (Networking), कर्मचारी र जनशक्ति व्यवस्थापन, अभिप्रेरणा र सुदृढीकरण, विकास प्रशासनको ढाँचा र कार्यविधिको विकास आदिको अध्ययन तथा त्यसको समाधानका लागि विभिन्न विषयमा विश्लेषण गरिएको छ ।

१.८ योजना तर्जुमाको प्रकृया

क) पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकाको अग्रणी क्षेत्र पहिचान र विश्लेषण

प्रत्येक गाउँ वा सहरको भविष्यमा हुने विकासका आ-आफ्नै विशेष सम्भावनाहरू हुन्छन् र यिनै सम्भावनाहरूले बस्तीहरूको विकासको खाका कोर्ने गरेको हुन्छ । यही विशेष सम्भावनालाई अग्रणी क्षेत्र भनिन्छ, जुन उक्त क्षेत्रको विकासका लागि महत्वपूर्ण हुन्छ साथै बस्तीको विकास र विस्तारलाई निर्देशित गर्दछ । आवधिक योजना तयारीको सन्दर्भमा बस्तीको सम्भावित विस्तार र विकासका लागि पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकाका अग्रणी क्षेत्रको पहिचान गरिएको छ । पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकाको मुख्य अग्रणी

क्षेत्रहरूमा: कृषि, जलस्रोत, पूर्वाधार, सामाजिक विकास, उद्योग, पर्यटन, वातावरण तथा आर्थिक क्रियाकलाप रहेका छन् । तसर्थ यसै दृष्टिकोणमा गाउँपालिकाको अग्रणी क्षेत्र पहिचान गरिएको छ र सोही आधारमा योजनाहरू समेत तयार पारिएको छ ।

ख) अपेक्षा पहिचान

विकास योजना तर्जुमा र विकास निर्माणको क्रममा समस्याहरूलाई पहिचान गर्दै क्रमबद्ध रूपमा विश्लेषण गरिएको छ । पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकाको समस्या पहिचान गर्दा स्थलगत अध्ययनका क्रममा बस्तीहरूमा देखिएका मुख्य समस्याहरू अवलोकन तथा मुख्य सूचनादाताहरूको छलफलबाट जानकारी प्राप्त गरिएको छ । छलफल तथा अन्तर्क्रियाको क्रममा गाउँपालिकाका प्रतिनिधिहरू, विज्ञ समूहहरू लगायत अन्य निकायका प्रतिनिधिहरू तथा स्थानीय तहका विभिन्न पेशा, वर्ग र समूहहरूसँग आबद्ध विद्वान्, समाजसेवी, शिक्षक, सामाजिक कार्यकर्ता, महिला, सम्बन्धित क्षेत्रका सर्वसाधारणहरूसँग बैठक आयोजना गरी मुख्य समस्याहरू पहिचान गरिएको छ । यस्तो सहभागितामूलक छलफलमा धेरै भन्दा धेरै मानिसको सहभागिता गराउने प्रयास गरिएको थियो । यसले गर्दा वास्तविक आवश्यकता पहिचान सहित योजना तर्जुमा गर्न सहयोग पुगेको महशुस गरिएको छ । यस्तो छलफलबाट एकातिर सम्बन्धित क्षेत्रको प्रमुख समस्या पहिचान गर्न मद्दत पुग्यो भने अर्कोतिर गाउँपालिकाका सम्भावना समेत पहिल्याउन सहयोग पुगेको छ । अपेक्षा पहिचान गर्दा वडागत तहमा देखिएका मुख्य समस्याहरू समेत पहिचान गरिएको थियो । यसले वडागत आयोजना तथा रणनैतिक योजना तर्जुमामा महत्वपूर्ण सहयोग पुगी गाउँपालिकाको ५ वर्षे आवधिक योजना तर्जुमा गर्दा प्राथमिकीकरण गर्न तथा अग्रणी क्षेत्र सहितको कार्ययोजना बनाउन समेत विशेष सहयोग पुगेको छ ।

ग) रणनीतिक योजना तयारी

रणनीतिक योजनाहरूले गाउँपालिकाको दीर्घकालीन समस्या समाधान गर्न मद्दत पुऱ्याउँछ भने यसैका आधारमा गाउँपालिकालाई भविष्यमा कुन दिशातर्फ विस्तार र विकास गर्न सकिन्छ भन्ने कुराको निर्धारण गर्दछ । तसर्थ रणनैतिक योजनाले गाउँपालिकाको अग्रणी स्रोतहरूको आधारमा योजना तर्जुमा गर्न सहयोग पुऱ्याउदछ भने भू-उपयोग नीतिलाई कार्यान्वयन गरी भविष्यको विकासलाई मार्ग निर्देश गर्न सहयोग गर्दछ । दीर्घकालीन रूपमा गाउँपालिकाको विकासको लागि दीर्घकालीन रणनीतिक योजनाको आवश्यकता पर्दछ जसले गाउँपालिकाको समस्या समाधान तथा विद्यमान मुख्य सम्भावनालाई सम्बोधन गर्न सक्दछ । त्यसैले यस अन्तर्गत गाउँपालिकाको दीर्घकालीन विकासको लागि स्थानीय, प्रादेशिक तथा राष्ट्रिय महत्व भएका रणनीतिक योजनाहरू प्रस्ताव गरिएको छ । उक्त योजना अनुसारको विकास योजना सञ्चालन गरिने कार्ययोजनाहरू प्रस्ताव गरिएको छ । गाउँपालिकाको दीर्घकालीन सोच निर्धारण गरी सोही अनुसार क्षेत्रगत योजना तर्जुमा गरी मुख्य आयोजनाहरूलाई तर्कबद्ध प्रणाली (Logical Framework Analysis) मा समेत राखिएको छ । यस्ता योजना र कार्यक्रमहरूलाई स्थानीय तहका प्रमुख लगानीकर्ताहरू, छिमेकी नगरपालिका तथा गाउँपालिकासँग सम्बन्धित वाणिज्य संघसंस्थाहरू, सम्बन्धित सरकारी तथा गैरसरकारी संघसंस्थाहरू र स्थानीय राजनैतिक दलहरूसँग छलफल गरी अन्तिम निर्णयमा पुगिएको छ भने उनीहरूको भूमिका र योगदानमा समेत जोड दिइएको छ । यी रणनीतिक योजनाहरूले विद्यमान समस्याहरूलाई सम्बोधन गर्नुका साथै भविष्यमा अग्रणी क्षेत्रहरूलाई ग्रहण गर्दै निरन्तर रूपमा विकास दिगो भै अघि बढाउन मद्दत गर्ने छ । गाउँपालिकाको दीर्घकालीन सोचले निर्धारण गरेको लक्ष्य हासिल गर्न समेत मद्दत पुग्ने अपेक्षा गरिएको छ ।

घ) नक्सांकन तथा विश्लेषण

यस कार्यमा नक्सा तयारी र अद्यावधिकलाई विशेष प्राथमिकता दिई नक्साङ्कनको कार्य सम्पन्न गरिएको छ । गाउँपालिकाको भौतिक पूर्वाधारहरू जस्तै सडक, ढल, खानेपानी, विद्युत्, संचार लगायत पूर्वाधारहरू नक्साङ्कनद्वारा प्रस्तुत गरिएको छ भने सामाजिक पूर्वाधारहरू जस्तै शिक्षा, स्वास्थ्य, खेलकुद, धार्मिक मठमन्दिर लगायतलाई नक्सांकन गरिएको छ । साथै भौगोलिक तथा प्राकृतिक श्रोतहरूको पहिचानको नक्सांकन र वर्तमान भू-उपयोगको स्थिति र प्रस्तावित भू-उपयोगको समेत नक्सांकन सहितको विश्लेषण गरिएको छ । नक्सांकन कार्य गर्दा सर्भे विभागको टोपोसिट, Landsat Image 2022 का तस्वीरहरू, Google Earth Pro, Open street map बाट तथ्यांक प्राप्त गरिएको छ । उक्त तथ्यांकलाई GIS Software प्रयोगबाट तथ्यांक विश्लेषण गरी निम्नानुसारका नक्सा तयार गरिएको छः

- राजनैतिक तथा प्रशासनिक नक्साङ्कन
- भूबनोट नक्साङ्कन
- नदी प्रवाह प्रणाली नक्साङ्कन
- जलाधार प्रणाली नक्साङ्कन
- जनघनत्व नक्साङ्कन
- सडक पहुँचको नक्साङ्कन
- वर्तमान तथा प्रस्तावित भू-उपयोग नक्साङ्कन
- वनस्पति तथा पर्यावरणीय नक्साङ्कन
- माटो तथा खनिजको नक्साङ्कन
- प्राकृतिक प्रकोप जोखिमका सम्भावित क्षेत्रहरूको पहिचान र नक्साङ्कन

ङ) विषयगत विकास योजनाहरूको तर्जुमा

विकास योजना भनेको अर्थतन्त्रको सबै विषयगत वा क्षेत्रगत योजनाहरूको समग्रता हो । यस अन्तर्गत भौतिक विकास, आर्थिक विकास, सामाजिक विकास, वातावरण संरक्षण र व्यवस्थापन, विपद् तथा प्रकोप व्यवस्थापन, संस्थागत विकास र वित्तीय विकास योजनाहरू समेटिएका हुन्छन् । गाउँपालिकाको यस आवधिक योजनामा उपरोक्त सबै क्षेत्रगत योजनाहरूलाई वस्तुगत रूपमा विश्लेषण गरी ५ वर्षका लागि विभिन्न लक्ष्यहरू राखी कार्यक्रमहरू प्रस्ताव गरिएको छ । सबै योजनाहरूको कार्यक्रमका उपलब्धिका सूचकहरू, आधारहरू र मान्यताहरू समेटेर तर्कवद्ध ढाँचामा सबै विषयगत योजनाहरू निर्धारण गरिएको छ ।

च) योजना कार्यान्वयन रणनीति

योजना तर्जुमा जति महत्वपूर्ण छ त्यत्तिकै कार्यान्वय रणनीति पनि महत्वपूर्ण मानिन्छ । प्रायः योजनाहरू बनाइन्छन् तर सही रूपमा कार्यान्वयन हुन नसकेको परिप्रेक्ष्यमा कार्यान्वयन र अनुगमन पक्ष बलियो बनाउनु जरूरी हुन्छ । गाउँपालिकाको आवधिक योजना कार्यान्वयनका लागि सम्बन्धित सरोकारवाला निकायहरूलाई सजग गराउँदै सम्बद्ध निकायहरूलाई सक्रिय बनाउनु पर्दछ । यसका लागि सबै सरोकारवाला निकायसँग अन्तर्क्रिया गरी कार्यान्वयनमा संलग्न गराउन जोड दिनु पर्दछ भने आयोजनाको लगानीका लागि बहुपक्षीय छलफल गरी बहुक्षेत्रगत लगानी योजनालाई समेत यस योजनामा समावेश गरिएको छ । यस्ता बहुक्षेत्रगत लगानी कार्ययोजनाले कुन निकायले कुन वर्ष कति लगानी गर्ने भन्ने कुराको समेत जानकारी दिन्छ भने सम्बद्ध निकायलाई बढी उत्तरदायी बनाउन मद्दत गर्दछ ।

१.९ प्रारम्भिक मस्यौदा योजना लेखन, प्रस्तुति तथा छलफल

मिति २०८०/०१/२८ गते गाउँपालिकाका अध्यक्ष श्री पुनीराज घर्तीको अध्यक्षतामा बसेको पुथा उत्तरगङ्गा गाउँ सभा तथा अधिवेशनमा गाउँपालिकाको आवधिक योजनाको मस्यौदा प्रतिवेदन प्रस्तुत गरी गाउँसभाका सदस्यहरूबाट राय, सुझाव संकलन समेत गरिएको थियो । प्रस्तुतीकरणका क्रममा सहभागीहरूबाट आएका सुझावहरूलाई समेत संकलन गरिएको थियो । प्राप्त राय तथा सुझावहरूलाई मस्यौदा प्रतिवेदनमा समावेश गरिएको छ । त्यसैगरी मिति २०८०/०१/२९ गते गाउँपालिका विषयगत समितिका सदस्यहरू, राजनैतिक दलका प्रतिनिधिहरू, विभिन्न कार्यालयका विज्ञहरूको अन्तर्क्रिया कार्यक्रममा मस्यौदा प्रतिवेदन प्रस्तुतीबाट प्राप्त सुझावहरूलाई समेत समावेस गरी परिमार्जित मस्यौदा प्रतिवेदन मिति २०८० असार २ गते प्रदेश सभा सदस्य, गाउँपालिका कार्यसमिति समक्ष प्रस्तुत गरिएको थियो । उक्त प्रस्तुतीकरणमा प्राप्त सुझावहरूलाई समावेश गरी योजनाको अन्तिम प्रतिवेदन तयार गरिएको छ ।

१.१० आवधिक योजनाको अन्तिम प्रतिवेदन प्रस्तुति :

विभिन्न अन्तर्क्रिया तथा छलफल कार्यक्रमबाट प्राप्त सुझावहरूलाई पुनः आवधिक योजनामा समावेश गरी पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकाको ५ वर्षे आवधिक विकास योजना (२०८०/०८१ देखि २०८४/०८५) अन्तिम प्रतिवेदन २०८०/०३/३ गते गाउँपालिकाको कार्यालय गाउँ सभा हलमा प्रस्तुत गरी अनुमोदनका लागि गाउँसभा समक्ष पेश गरिएकोमा सभाले सर्वसम्मत अनुमोदन गरी पारित गरेको छ ।

१.११ प्रतिवेदनको संगठन

यस आवधिक योजनाको प्रतिवेदनलाई दश भागमा विभाजन गरिएको छ । पहिलो भागमा आवधिक योजनाको परिचय र विधिलाई समावेश गरिएको छ । दोस्रो भागमा गाउँपालिकाको वस्तुस्थिति विवरण, तेस्रो भागमा गाउँवासीको अपेक्षा र विद्यमान अवस्थाको विश्लेषण गरिएको छ । त्यसैगरी चौथो भागमा गाउँपालिकाको सोच, समग्र लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति तथा कार्यनीति र परिमाणात्मक लक्ष्यहरू समावेश गरिएको छ । पाचौं भागमा आर्थिक क्षेत्रगत विकास योजना, छैटौ भागमा पालिकाको सामाजिक विकास योजना, सातौं भागमा भौतिक विकास योजना, आठौं भागमा वन तथा वातावरण संरक्षण र विपद् व्यवस्थापन तथा दिगो विकास योजना, नवौं भागमा संस्थागत विकास योजना र वित्तीय विकास योजना, दशौं भागमा अनुगमन तथा मूल्याङ्कनलाई समेटिएका छन् ।

पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिका

परिच्छेद दुई
पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकाको विद्यमान स्थिति

२.१. परिचय

पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिका रुकुम पूर्व जिल्लाको पूर्वी क्षेत्रमा अवस्थित छ। साविकका रुन्मामैकोट, हुकाम, जाङ, तकसेरा, कोल र राङसी गरी ६ वटा गा.वि.स. लाई पुनर्संरचना गरी वि.सं. २०७३ फागुन २७ गते स्थानीय सरकारका रूपमा स्थापना गरिएको हो । जम्मा १४ वटा वडाबाट सार्वजनिक सेवा प्रवाह गरिरहेको यस गाउँपालिकाको मुख्य प्रशासनिक केन्द्र तकसेरामा रहेको छ । वडा संख्याको हिसाबले मुलुककै सबैभन्दा बढी वडा भएको गाउँपालिकाको रूपमा पनि यस गाउँपालिकालाई चिनिन्छ । हिमाली भूभागमा सूचीकृत यस गाउँपालिकाको अधिकांश भूभाग लेकाली हावापानी युक्त छ । रुकुम पूर्वको सदरमुकाम रुकुमकोटदेखि ३६ कि.मी. पूर्वमा पर्ने पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकामा उच्च लेकाली क्षेत्र मैकोट डाँडा, हाबातीगला, हाम्पा डाँडा, कायम डाँडा, रिसाला डाँडा जस्ता टाकुरा, मैकोट, दुले, पेल्मा, घुईबाङ, रन्मा, अर्जल, घुन्मा, दारपाने, काडा, चादा, हुकाम, मयाङ, जाङ, खराङ, खाराबाङ, तकसेरा, कोल, राङ्सी जस्ता होचा, अग्ला पहाडी बस्तीहरू र साना तथा ठुला खोलाका तटीय क्षेत्रमा साना तथा ठूला खेतीयोग्य फाँटहरु रहेका छन् । साथै यसकै आसपासमा बाक्ला बस्तीहरू अवस्थित रहेका छन् । उत्तर तर्फको पुथा हिमाल र पूर्वबाट तक र सेरा बीच भएर बग्ने उत्तरगङ्गा नदीको नामबाट यस गाउँपालिकाको नाम पुथा उत्तरगङ्गा नामकरण गरिएको छ । यस गाउँपालिकाको पूर्वमा ढोरपाटन शिकार आरक्ष र म्याग्दी जिल्लाको धवलागिरी गाउँपालिकाको गुर्जा हिमाल र पूर्वी उत्तरी मोहडामा डोल्पा जिल्लाको उच्च हिमाली वस्ती काईके गाउँ पर्दछ, दक्षिणमा भूमे र पश्चिम तथा उत्तरी मोहडामा सिस्ने गाउँपालिका पर्दछ । ५६०.२४ वर्ग कि.मी. क्षेत्रफलमा फैलिएको यस गाउँपालिका प्राकृतिक, धार्मिक, ऐतिहासिक र पर्यटकीय दृष्टिकोणले महत्वपूर्ण मानिन्छ । एउटा संघीय र दुईवटा प्रादेशिक निर्वाचन क्षेत्र रहेको रुकुम पूर्व जिल्लामा पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिका प्रदेश निर्वाचन क्षेत्र नम्बर ‘क’ मा पर्दछ ।

२.२ भौगोलिक स्थिति

२.२.१ अवस्थिति

पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकाको भौगोलिक अवस्थिति २८ डिग्री ३९ मिनेट २८ सेकेन्ड उत्तरी अक्षांशसम्म र ८२ डिग्री ४८ मिनेट २५ सेकेन्ड पूर्वी देशान्तर सम्म फैलिएको छ । भौगोलिक रूपमा गाउँपालिकाकै सबैभन्दा होचो/बेशीका रूपमा चिनिने देउखोलादेखि अग्लो स्थान पुथा हिमालसम्मको विविधतामय हावापानी भएको पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकाको जम्मा क्षेत्रफल ५६०.२४ वर्ग कि.मि. अर्थात् ५६०२४ हेक्टर जमिन रहेको छ । जुन रुकुम पूर्व जिल्लाको जम्मा क्षेत्रफल ११६१.१३ वर्ग कि.मि. को झण्डै ४८.२५ प्रतिशत भू-भाग हुन आउँछ । समुद्र सतहदेखि करिब १२१० मिटर (३९७० फिट) देखि ४९६० मिटर (१६२७३ फिट) सम्मको उचाइमा अवस्थित रहेको छ । यो गाउँपालिका भौगोलिक रूपमा दुर्गम, धेरै हिमश्रृंखला, उच्च लेकाली चरण क्षेत्र (बुकी पाटन), गल्छी, भिरालो पहरा र पहाडहरूले घेरिएको छ । मानव वस्ती भएका थोरै स्थान र केही चरण क्षेत्र मात्रै समथर फाँट तथा बेशीमा रहेको छ । सडक तथा हवाई यातायातको पहुँचका दृष्टिले यो गाउँपालिका दुर्गम रहेको छ । संघीय राजधानी काठमाडौंदेखि २६३ कि.मि. पश्चिम उत्तर र लुम्बिनी प्रदेशको राजधानी दाङ देउखुरीदेखि करिब ७३.३ कि. मि. उत्तरतर्फ रहको छ ।

नक्सा १: पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकाको भौगोलिक तथा प्रशासनिक नक्सा

२.२.२ भू-बनोट

भूबनोटका दृष्टिले पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकाको अधिकांश भूभाग भिरालो क्षेत्र ४७४४१ हेक्टर अर्थात ८४.६८ प्रतिशत रहेको छ । त्यसैगरी उपत्यका ४६०३ हेक्टर अर्थात ८.२२ प्रतिशत, चट्टानी क्षेत्र २०७६ हेक्टर अर्थात ३.७१ प्रतिशत, हिमाली क्षेत्र १७६९ हेक्टर अर्थात ३.१६ प्रतिशत र टाकुरा/शिखर क्षेत्र १३४ हेक्टर अर्थात ०.२४ प्रतिशत रहेको छ । यस गाउँपालिकाका अधिकांश अग्ला भूभागबाट पुथा हिमाल, पुपाल हिमाल, धौलागिरी हिमश्रृंखला (सिस्नेदेखि धौलागिरि हिमालसम्मको हिमाली श्रृङ्खला) दृष्यावलोकन गर्न सकिने भएकाले यो क्षेत्र आफैमा प्राकृतिक भ्यूटावरका रूपमा अवस्थित रहेको छ । गाउँपालिकाको क्षेत्रफलका आधारमा यहाँको धरातलीय स्वरूपलाई निम्नानुसार वर्गीकरण गरिएको छ ।

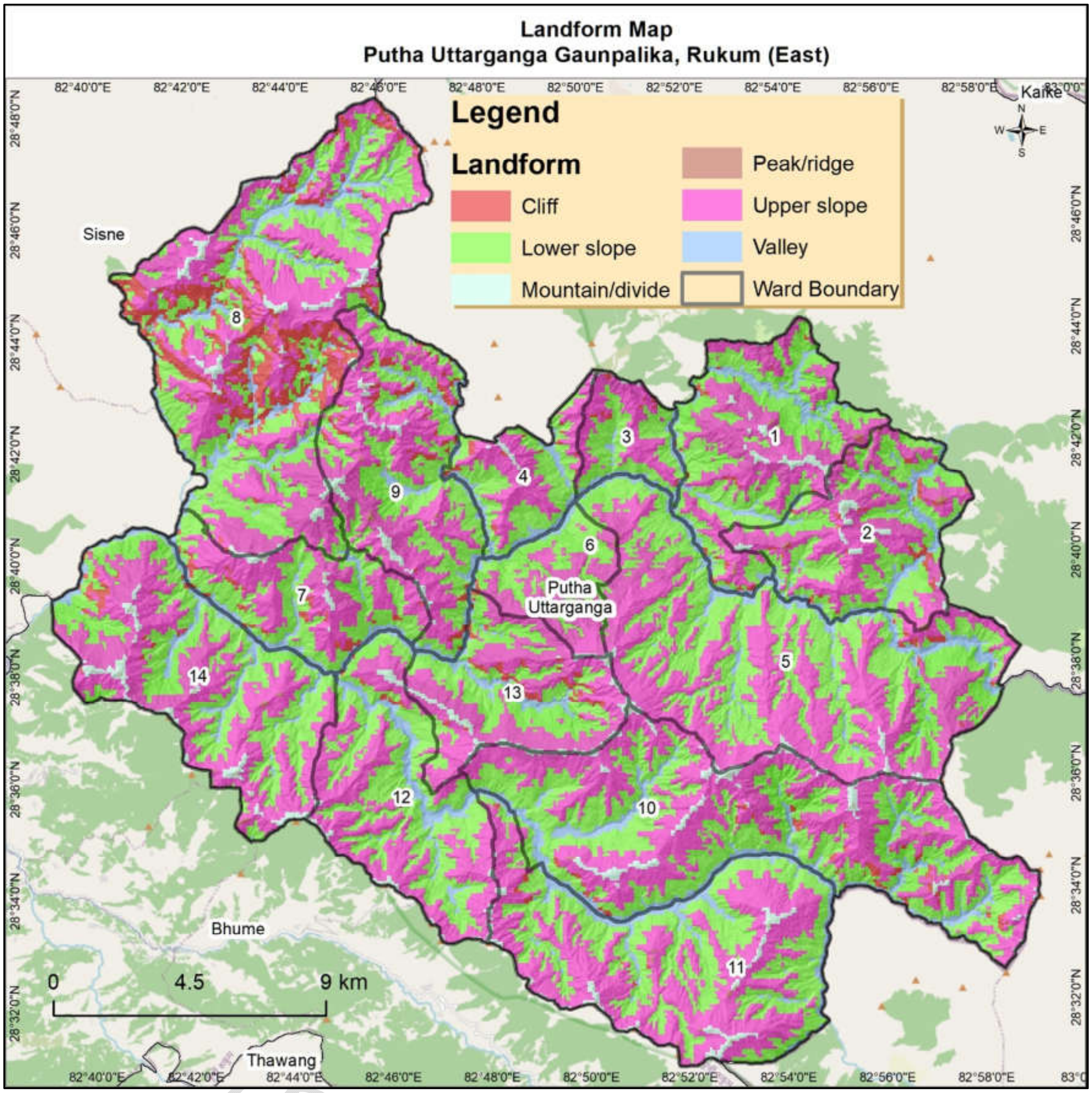

नक्सा २: पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकाको भू-बनोट

तालिका १: पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकाको भूबनोटको अवस्था

क्र.सं.	भू-बनोटको प्रकार	क्षेत्रफल (हे.)	प्रतिशत
१	तल्लो भिरालो क्षेत्र	२२०९३	३९.४४
२	हिमाली क्षेत्र	१७६९	३.१६
३	टाकुरा/शिखर/रिज	१३४	०.२४
४	माथिल्लो भिरालो क्षेत्र	२५३४८	४५.२५
५	उपत्यका	४६०३	८.२२
६	चट्टान क्षेत्र	२०७६	३.७१
	जम्मा	**५६०२४**	**१००**

२.२.३ धरातलीय स्वरूप :

पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकाको धरातलीय स्वरूपलाई विश्लेषण गर्दा ० - १० डिग्री भिरालो भूभाग १२९० हेक्टर अर्थात २.३० प्रतिशत, १० - २० डिग्री भिरालो भूभाग ५००७ हेक्टर अर्थात ८.९४ प्रतिशत, २० - ३० डिग्री भिरालो भूभाग १४७५८ हेक्टर अर्थात २६.३४ प्रतिशत, ३० - ४५ डिग्री भिरालो भूभाग २८४५६ हेक्टर अर्थात ५०.७९ प्रतिशत र ४५ डिग्री भन्दा बढी भिरालो भूभाग ६५१३ हेक्टर अर्थात ११.६२ प्रतिशत रहेको छ । ३० डिग्री भन्दा माथि रहेका भिरालो भूभाग सम्वेदनशिल हुन्छन् । पालिकामा यस्ता सम्बेदनशिल क्षेत्रहरु बढी भएको हुँदा त्यस्ता क्षेत्रहरूमा खेती पाती तथा बस्ती रहँदा पहिरो जाने सम्भावना बढी हुन्छ । पुथाउत्तरगङ्गा गाउँपालिकाको धरातलीय स्वरूप तलको भौगर्भिक नक्सामा देखाइएको छ ।

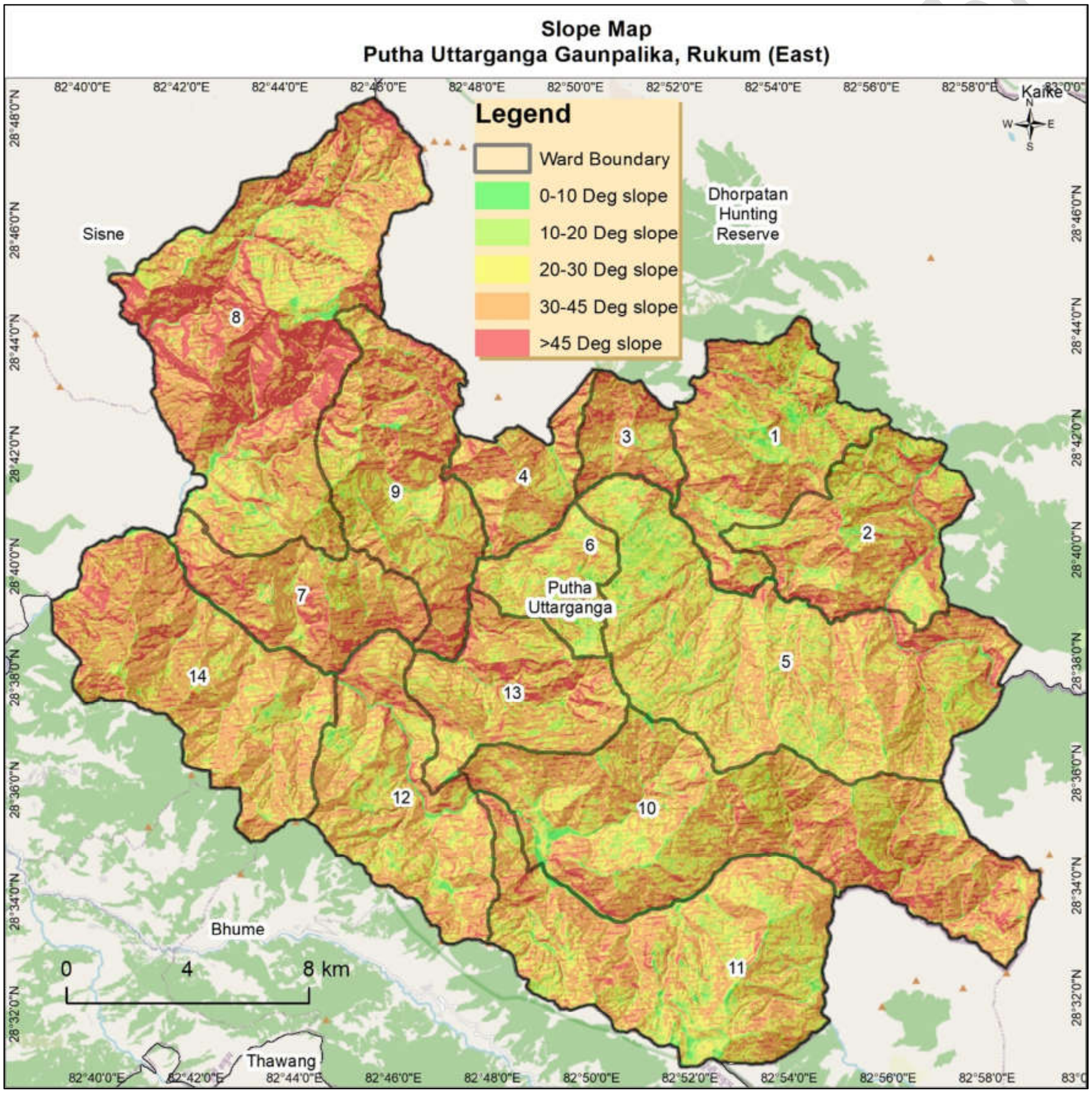

नक्सा ३: पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकाको धरातलीय स्वरूप

तालिका २: पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकाको धरातलीय भिरालोपनाको विवरण

भिरालोपन	क्षेत्रफल (हेक्टर)	प्रतिशत
० - १० डिग्री भिरालो	१२९०	२.३०
१० - २० डिग्री भिरालो	५००७	८.९४
२० - ३० डिग्री भिरालो	१४७५८	२६.३४
३० - ४५ डिग्री भिरालो	२८४५६	५०.७९
> ४५ डिग्री भिरालो	६५१३	११.६२
जम्मा	**५६०२४**	**१००**

२.२.४ हावापानी

पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकामा चिसो तथा अति चिसो हावापानी पाइन्छ । पुथा हिमाल, सुन दह, राक्षस दह, रन्मामैकोट, हुकाम, खारावाङ, तकसेरा, कोल, जस्ता उच्च हिमाली क्षेत्रमा अति चिसो र मयाङ, अर्जल, राङ्सी, जाङ्ग, गराइली, खार खोला, खराङ जस्ता क्षेत्रमा चिसो लेकाली हावापानी पाइन्छ । त्यसैले यस गाउँपालिकामा उच्च लेकाली तथा हिमाली हावापानीको अनुभूति गर्न पाइन्छ । यस गाउँपालिकाको औषत अधिकतम् तापक्रम २९˚c र न्यूनतम १५˚c रहेको छ भने औषत वर्षा १४०० मि.मि. देखि ३००० मि.मि. रहेको छ । उच्च हिमाली क्षेत्रमा अवस्थित रहेकाले तल्लो क्षेत्रका केही भूभाग बाहेक उच्च लेकाली चिसो हावापानी पाइन्छ ।

पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिका

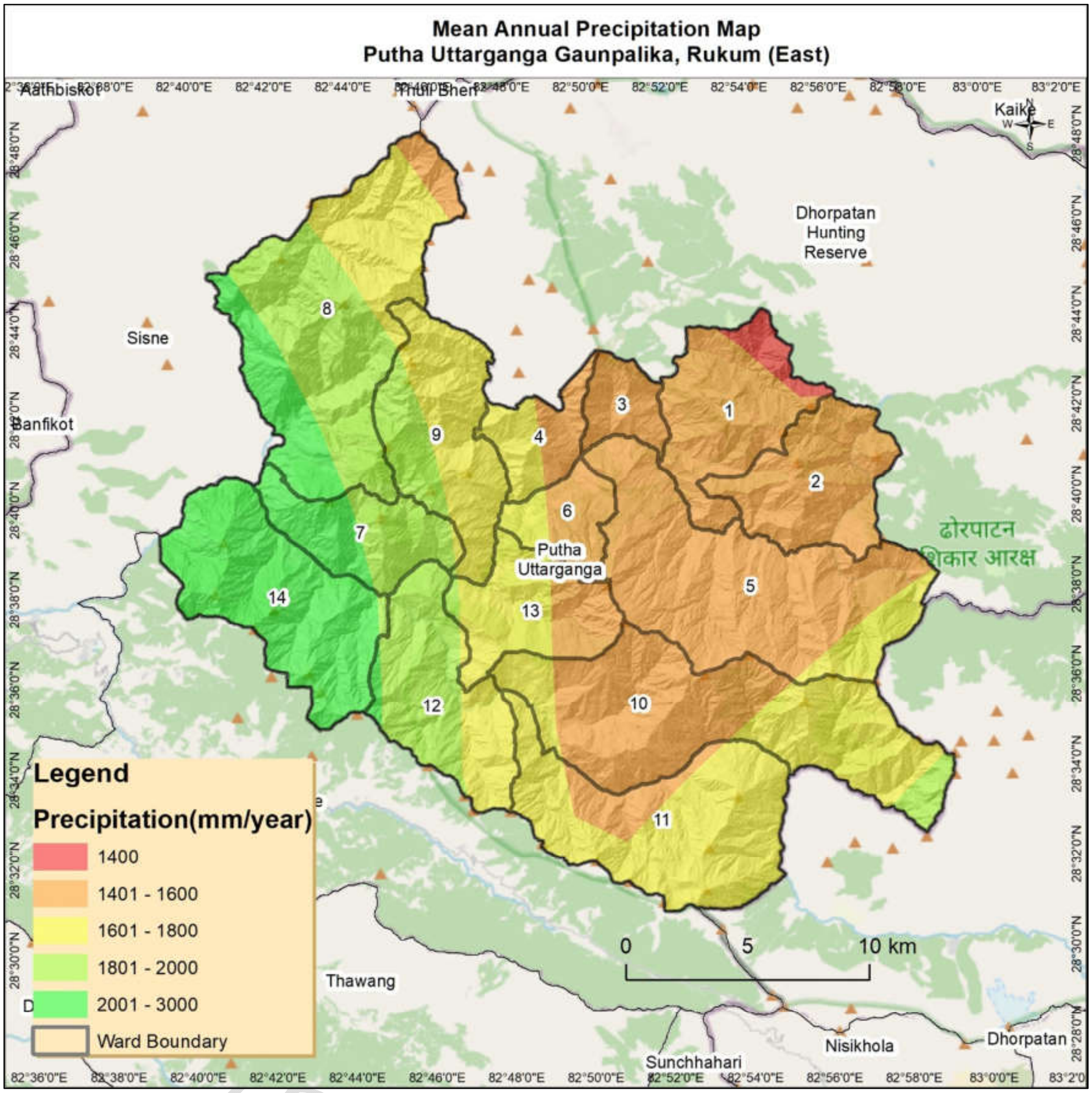

नक्सा ४: पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकाको औषत वार्षिक वर्षा

तालिका ३: पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकाको औषत वार्षिक वर्षाको विवरण

वार्षिक औसत वर्षा (मि.मि./वर्ष)	क्षेत्रफल (हेक्टर)	प्रतिशत
१४००	५०४	०.९०
१६००	२१३९१	३८.१८
१८००	१७६२९	३१.४७
२०००	८९०९	१५.९०
२५००	७१९५	१२.८४
३०००	३९७	०.७१
जम्मा	५६०२४	१००

२.३ प्राकृतिक स्रोत सम्पदा

२.३.१ जल प्रवाह प्रणाली

म्याग्दीको जल्जला र बागलुङ जिल्लाको बौलाह खोला मुहान भएर ढोरपाटन उपत्यकाको ढोर बराह क्षेत्र हुदै बग्ने उत्तरगङ्गा खोला, घुस्तुङ खोला, रन्मा खोला, अर्जल खोला, सानोभेरी नदी, लाछेबाहुले खोला पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकाका जलप्रवाह प्रणालीका प्रमुख स्रोतहरु हुन् । यी नदी मध्ये पेल्पा खोलाको लम्बाइ ३३.८५ कि.मि. रहेको छ भने उत्तरगङ्गा नदीको लम्बाइ २४.८४ कि.मि र सानीभेरी नदीको लम्बाइ ११.६८ कि.मि रहेको छ । गाउँपालिकाभित्रका सहायक खोलाहरू बाहुले खोला - ९.०६ कि.मि., सिस्ने खोला - ९.३३ कि.मि., ओखमा खोला - ७.१४ कि.मि., घुस्तुङ खोला - ६.६७ कि.मि., मुखबा खोला - ६.४४ कि.मि, घट्टे खोला - ६.४२ कि.मि., दामचाइ खोला - ६.२५ कि.मि., रन्मा खोला - ४.९० कि.मि आदि रहेका छन् । मुख्य रूपमा यी खोलाहरू बाहेक थुप्रै पानीका मुहान तथा साना खोलाहरू प्रायः सबै भूभागमा रहेका छन् । यस क्षेत्रमा वहने नदीको प्रवाह प्रणाली (Drainage Pattern) लाई वृक्षाकार प्रवाह प्रणाली (Dendritic Drainage Pattern) मान्न सकिन्छ । यस क्षेत्रका लाछेबाहुले बाहेक अरु नदी तथा खोलाहरु दक्षिणबाट उत्तरतिर झरनाको स्वरुपमा बहने भएकाले जल पर्यटनको विकास र जलविद्युत उत्पादनको प्रशस्त संभावना रहेको छ । यस पालिका अन्तर्गत बहने साना तथा ठूला खोला र नदी साविकको राङसी गा.वि.स. को त्रिवेणी बगरमा भेट भई सानो भेरी नदीको रूपमा पश्चिमतर्फ बग्ने गर्दछन् । यी खोला तथा नदीबाट तकसेरा, राङसी र चारगाउँका विभिन्न स्थानहरुमा सिंचाइ समेत गर्न सकिन्छ । व्यावसायिक फलफूल, खाद्यान्न तथा तरकारी उत्पादनका लागि जलस्रोतको उपयोग आवश्यक मात्रामा हुन सकेको छैन । गाउँपालिका भित्र रहेका पानीका स्रोतहरूलाई वैज्ञानिक व्यवस्थापन र दिगो सदुपयोगको नीति अवलम्वन गरी कृषिका लागि सिंचाइ र खानेपानी तथा सरसफाइका लागि उपयोग गर्न सकिने प्रशस्त सम्भावना रहेको छ । नदी प्रवाह प्रणाली र मुख्य खोलाहरूको विवरण तपसिल अनुसार रहेको छ ।

पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिका

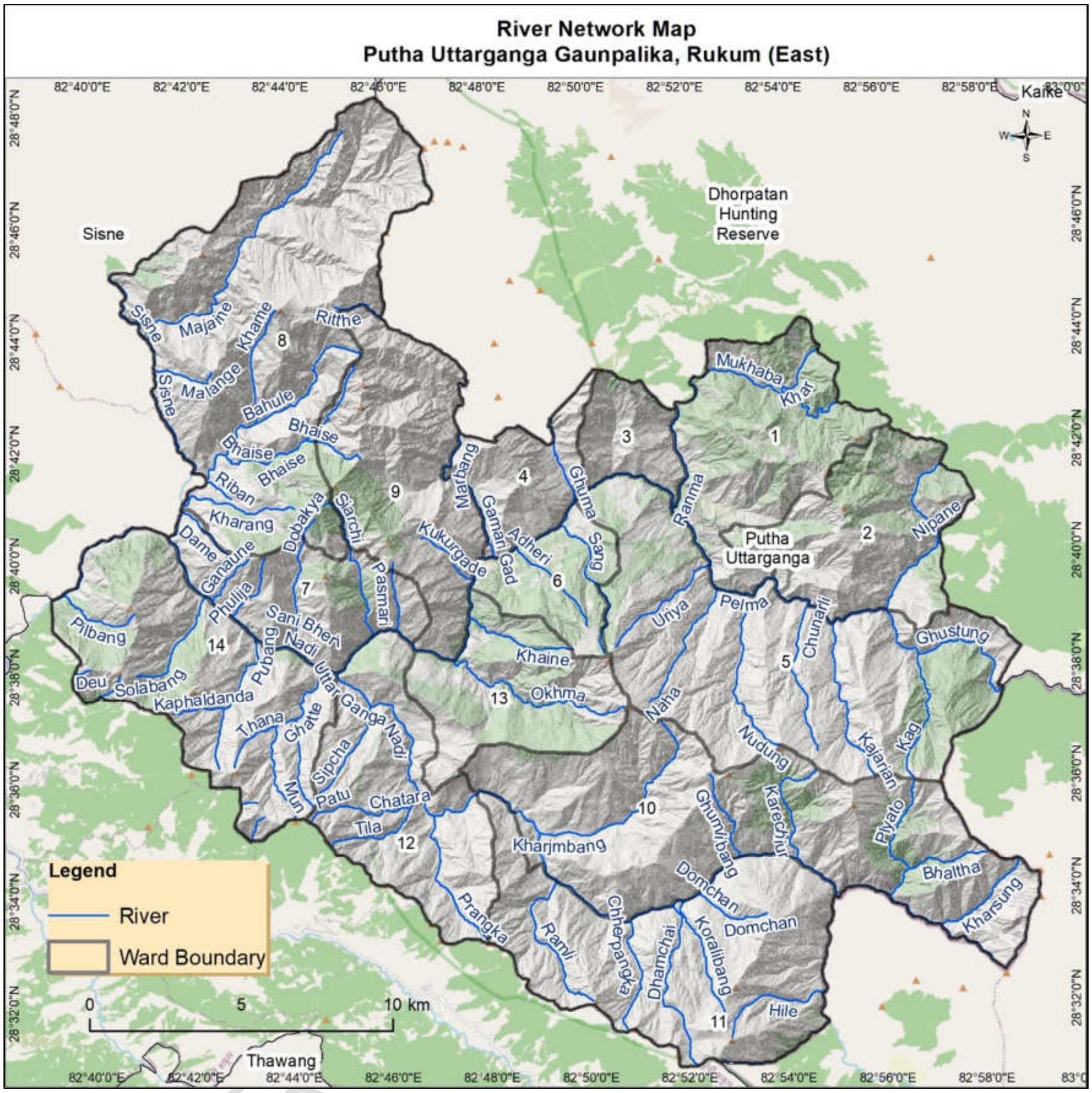

नक्सा ५: पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकाको जलप्रवाह प्रणाली

२.३.२ प्राकृतिक वनस्पति तथा वन्यजन्तु

धरातलीय भू-बनोट, माटोको प्रकृति र हावापानीको अवस्थामा प्राकृतिक वनस्पति तथा वन्यजन्तुको जीवनचक्र निर्भर रहेको हुन्छ । पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकामा मध्य तथा उच्च पहाड र हिमाली क्षेत्रमा पाईने वनस्पतिः गुँरास, बाँझ, खर्सु, रएज, ठिङ्गो, खोटे सल्लो, अंगेर, द्यार सल्लो, लोट सल्लो, लाखुरी, भोजपत्र तथा उच्च हिमाली क्षेत्रका कोणधारी बुट्यानहरु पाइन्छन् । हिउँदमा हिउँ धेरै पर्ने भएकाले अत्यधिक चिसो हुने यहाँ यार्सागुम्बा, पाँचऔंले, चिराइतो, पदमचाल, सिलाजित, विक, बिक्मा, वनलसुन, सतुवा, अतिस जस्ता औषधीय जडीवुटी तथा स्याउ, ओखर, सुन्तला, आरु आदि फलफूलहरू पाइन्छन् । वन्यजन्तु अन्तर्गत बदेल, झारल, बाघ, भालु, मृग, घोरल, रतुवा, चितुवा, बाँदर, स्याल, खरायो, मलस्याब्रो, आदि यस क्षेत्रमा पाइने वन्यजन्तुहरू हुन् । त्यसैगरी चराचुरुङ्गीहरूमा मुनाल, डाँफे, कालिज, काग, गिद्ध तिथा, चिर, आदि पाइन्छन् । तालिका अनुसार शीतोष्ण हिमाली कटुसको जङ्गल पाइने परिस्थितिकीले पालिको कुल क्षेत्रफलको १२३०५ हेक्टर (२५.०४ प्रतिशत) क्षेत्रफल ओगटेको छ । देवदार जङ्गल पाइने परिस्थितिकीले ११७२१ हेक्टर (२३.८५ प्रतिशत), तल्लो शीतोष्ण कटुसको जङ्गल पाइने

परिस्थितिकीले ९५३९ हेक्टर (१९.४१ प्रतिशत), लालिगुराँसको जङ्गल पाइने परिस्थितिकीले ६०५५ हेक्टर (१२.३२ प्रतिशत), खोटे सल्लो-फराकिलो पाते जंगल पाइने परिस्थितिकीले ३५१६ हेक्टर (७.१५ प्रतिशत), शीतोष्ण धुपी पाइने जंगलको परिस्थितिकीले १३१० हेक्टर (२.६६ प्रतिशत), देवदार ठिंगे सल्लोको जंगल पाइने परिस्थितिकीले १३०६ हेक्टर (२.६६ प्रतिशत), खोटे सल्लाको जंगल पाइने परिस्थितिकीले ६०१ हेक्टर (१.२२ प्रतिशत), माथिल्लो समशीतोष्ण गोब्रे सल्लोको जंगल पाइने परिस्थितिकीले ५९७ हेक्टर (१.२१ प्रतिशत), ओक (oak)–घोडाकटुस-फिरफिरे (maple) को जंगल पाइने परिस्थितिकीले ५४७ हेक्टर (१.११ प्रतिशत) र माथिल्लो हिमाली घाँसे मैदान परिस्थितिकीले २०२ हेक्टर (०.४१ प्रतिशत) क्षेत्रफल ओगटेको छ ।

पृथ्वी उत्तरगङ्गा गाउँपालिका

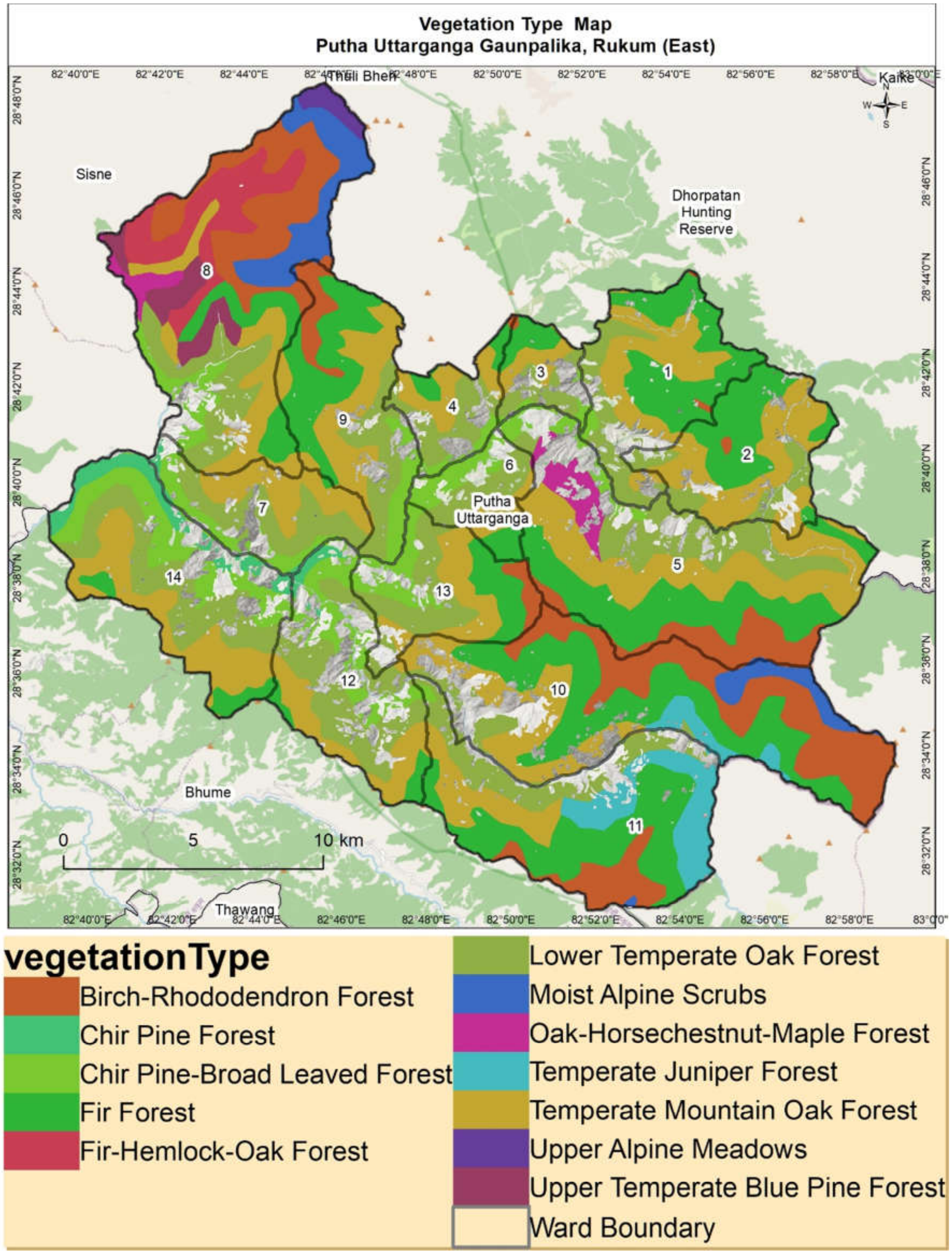

नक्सा ६: पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकाको परिस्थितिकीय नक्सा

तालिका ४: पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकाको परिस्थितिकी

क्र.सं.	परिस्थितिकीको प्रकार	क्षेत्रफल (हे.)	प्रतिशत
१	सन्टी- लालिगुराँस वन	६०५५	१२.३२
२	खोटे सल्लो वन	६०१	१.२२
३	खोटे सल्लो-फराकिलो पाते वन	३५१६	७.१५
४	देवदार (Fir) वन	११७२१	२३.८५
५	देवदार हेमलक कटुस वन	१३०६	२.६६
६	तल्लो शीतोष्ण कटुस वन	९५३९	१९.४१
७	आर्द्र हिमाली झाडीहरू	१४५१	२.९५
८	ओक (oak)-घोडाकटुस-फिरफिरे (maple) वन	५४७	१.११
९	शीतोष्ण धुपी वन	१३१०	२.६६
१०	शीतोष्ण हिमाली ओक (oak)/कटुस वन	१२३०५	२५.०४
११	माथिल्लो हिमाली घाँसे मैदान	२०२	०.४१
१२	माथिल्लो समशीतोष्ण गोब्रे सल्ला वन	५९७	१.२१
	जम्मा	४९१४९	१००

२.३.३ माटोको बनावट

नेपालमा पाँगो, बलौटे पत्थरिलो, रातो फुस्रो, तलैया र हिमाली गरी जम्मा पाँच प्रकारका माटो पाइन्छन् : यी मध्ये पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकाको अधिकांश पहाडी भिरालो भूभागमा कालो र रातो रंङको फुस्रो प्राङगारिक उर्वरायुक्त माटो महाभारतका ठाडा भीरहरूमा ऋतु अपक्षयबाट टुक्रिएका चट्टानमा सडेका झारपात मिलेर बनेको माटो पाइन्छ । यस प्रकारको माटोमा चुन, नाइट्रोजन जस्ता तत्व कम हुने र माटोको गहिराई पनि कम हुनाले फलफूल, आलु, कोदो, मकै, फापर, उवा, जौ, चिनो, कागुनोका लागि उपयुक्त मानिन्छ । यस प्रकारको माटोमा अम्ल, फलाम तथा तामा खानी जस्ता खनिज तत्व पाइन्छ । मैकोट, रन्मा, हुकाम, पेल्मा, अर्जल, मयाङ, जाङ, खराङ, खाराबाङ, तक, सेरा, कोल, गरखानी, गोलखाडा, विग्रुम, राङसी जस्ता मानव बस्ती र खेती योग्य जमिनमा ओसिलोपना पाइन्छ । यी स्थानका माथिल्लो भाग ठूलठूला पहरा, कन्दरा र चट्टानी संरचनामा रहेकाले सुख्खा तथा पारिलो अवस्थामा रहेका छन् । पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकाको अधिकांश भू-भागमा दोमट (loam) माटो रहेको छ जसले पालिकाको ४९४२१ हेक्टर (८८.२१ प्रतिशत) ओगटेको छ । बलौटे दोमट माटो पालिकाको उत्तर पश्चिम र पूर्वी भागमा रहेको छ जसले ५७८४ हेक्टर (१०.३२ प्रतिशत) ओगटेको छ । त्यसैगरि दोमट बालुवा माटोले ६०० हेक्टर (१.०७ प्रतिशत) क्षेत्रफल ओगटेको छ भने सीमित भागमा पाङ्गो दोमट माटो रहेको छ जसले पालिकाको २१९ हेक्टर (०.३९ प्रतिशत) ओगटेको छ । प्राकृतिक स्रोतहरू मध्ये माटो एक प्रमुख स्रोत हो । धरातलीय र हावापानीको विविधता अनुसार माटो पनि विभिन्न प्रकारको हुन्छ ।

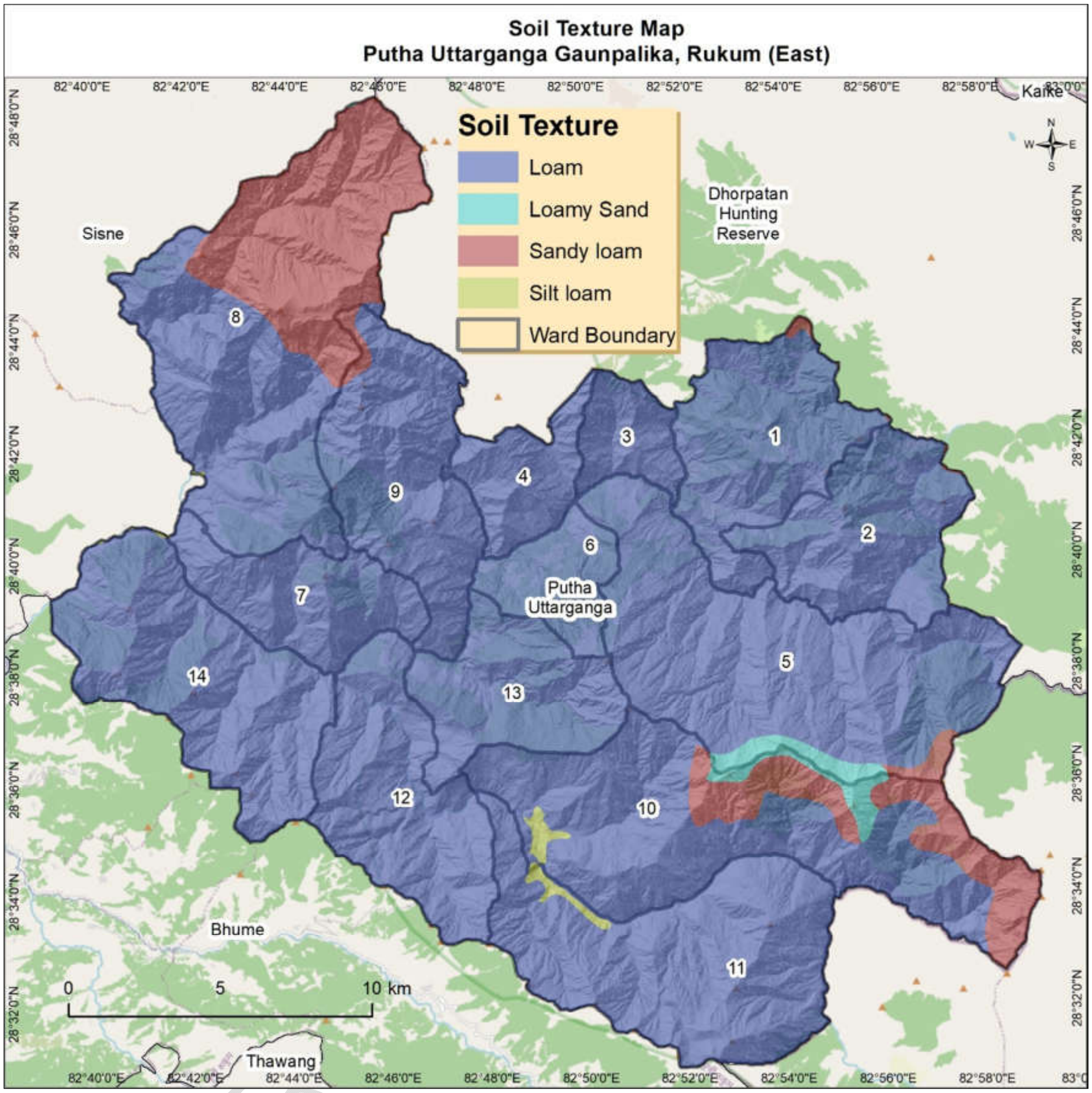

नक्सा ७: पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकाको माटोको बनोट

तालिका ५: पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकाको माटोको बनावट

माटोको बनोट	क्षेत्रफल (हेक्टर)	क्षेत्रफल प्रतिशत
दोमट माटो	४९४२१	८८.२१
दोमट बालुवा माटो	६००	१.०७
बलौटे दोमट माटो	५७८४	१०.३२
पाङ्गो दोमट माटो	२१९	०.३९
जम्मा क्षेत्रफल	**५६०२४**	**१००**

२.३.४ माटोको अम्लियताको स्थिति

पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकाको जम्मा जमिनको क्षेत्रफल ५६०२४ हेक्टर मध्ये २१३७२ हे. अर्थात ३८.१५ प्रतिशत जमिनको माटोको अम्लियता ५.२७, ६०० हेक्टर अर्थात १.०७ प्रतिशतमा माटोको अम्लियता १.०७ प्रतिशत, २८०४९ हेक्टर अर्थात ५०.०७ प्रतिशतमा माटोको अम्लियता ५.७, २१९ हेक्टर अर्थात

०.३९ प्रतिशतमा माटोको अम्लियता ६.७ र ५७८४ हेक्टर अर्थात १०.३२ प्रतिशतमा माटोको अम्लियता ७ सम्म रहेको पाइन्छ । यसका आधारमा यो गाउँपालिकाको माटोको अम्लीयताका दृष्टिले उर्वरायुक्त रहेको देखिन्छ । कृषि अनुसन्धान केन्द्रको अध्ययनले ५.५ देखि ६.५ अम्लियता भएको माटो खेतीका लागि सबैभन्दा उपयुक्त हुने देखाएको छ । तसर्थ, पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकामा खेतीपातीको एकदम धेरै सम्भावना रहेको छ । यहाँको माटोमा मकै, फापर, कोदो, जौं, चिनो, कागुनो, वनलसुन, वेसार, सुन्तला, कागती, निवुवा, भोगटे, आलु, फर्सी, मुला, साग, तोरी, सिमी, गोलभेडा आदि फल्ने राम्रो सम्भावना रहेको छ ।

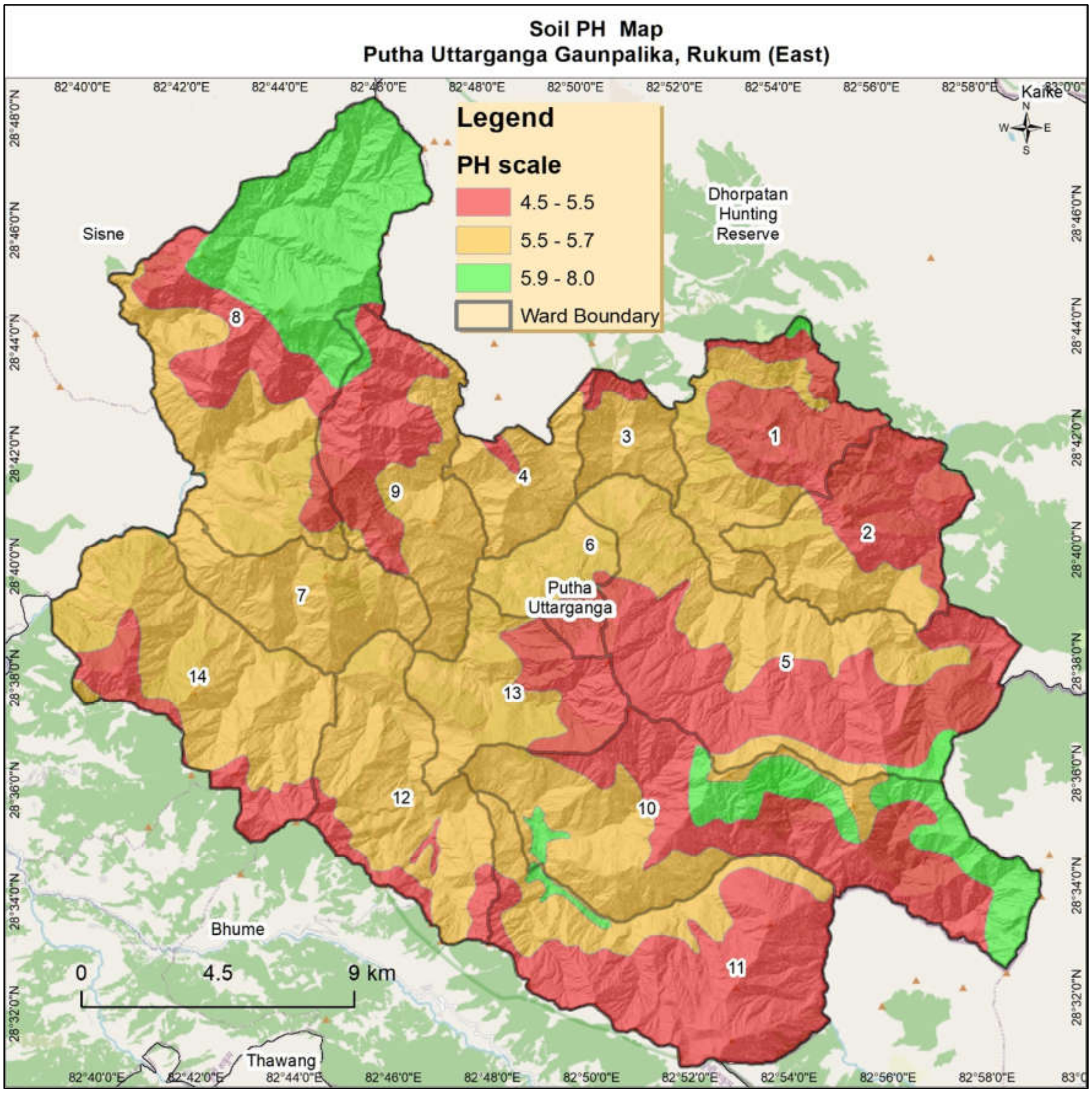

नक्सा ८: पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकाको माटोको अम्लियताको स्थिति

तालिका ६: माटोको अम्लियताको स्थिति

क्र.सं.	माटोको अम्लियता श्रेणी	क्षेत्रफल (हे.)	प्रतिशत
१	५.२७६६६७	२१३७२	३८.१५
२	५.६	६००	१.०७
३	५.७	२८०४९	५०.०७
४	६.७	२१९	०.३९
५	७	५७८४	१०.३२
	जम्मा	**५६०२४**	**१००**

२.४ भू-उपयोग तथा मानव बसोबास

२.४.१ भू-उपयोग

पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिका खेतीयोग्य जमिन र सहज मानव वसोवासका दृष्टिले तुलनात्मक रूपमा उपयुक्त रहेको देखिदैन । यहाँको भू-भागलाई कृषि, मानव बस्ती, वन जंगल, घाँसे मैदान तथा चरण क्षेत्र, जलाधार क्षेत्र र खनिजजन्य पदार्थका लागि उपयोग भइरहेको छ । भू-धरातल, उचाइ, माटोको प्रकृति, हावापानी, वनस्पति आदिका दृष्किोणले भू-उपयोगको सम्भावना विविधतायुक्त रहेको छ । यसले गर्दा यहाँको भू-उपयोगलाई मानवहित, पर्यावरण सन्तुलन, जैविक विविधता आदिका लागि उपयोग गर्न सकिन्छ ।

गाउँपालिकाको कुल क्षेत्रफल ५६०३४ हेक्टर जमिन मध्ये कृषि तथा बस्तीले ओगटेको क्षेत्रफल ६३९८ हेक्टर अर्थात् ११.४२ प्रतिशत रहेको छ । गाउँपालिकाको मैकोट, हुकाम, गरघाट, पेल्मा, अर्जल, मयाङ, जाङ, खराङ, खाराबाङ, तक, सेरा, कोल, गरखानी, गोलखाडा, विर्गुम, राङसी आसपासका क्षेत्रमा कृषि तथा मानव बसोबास योग्य जमिन रहेको छ ।

यस गाउँपालिकाको कुल क्षेत्रफल मध्ये वन जंगलले ओगटेको क्षेत्रफल २९४६१ हेक्टर अर्थात् ५२.५८६ प्रतिशत रहेको छ । झाडी क्षेत्रले ओगटेको क्षेत्रफल ४०१० हेक्टर अर्थात् ७.१५८ प्रतिशत र घाँसे मैदान क्षेत्रले ओगटेको क्षेत्रफल १३६८७ हेक्टर अर्थात् २४.४३१ प्रतिशत रहेको छ । गाउँपालिकामा वन जंगलको विस्तार पालिका भरि नै भएको र झाडी तथा घाँसे मैदानहरु पालिका भरि समानरुपमा छरिएर रहेको छ । बाँकी भूभागमा मानव बस्ती र खेतीयोग्य जमिनको आसपासमा विभिन्न प्रजातिका डाले घाँसका वनस्पतिहरू र छिटफुट रूपमा साना तथा ठुला जंगली क्षेत्रहरू रहेको पाइन्छ । यहाँका जंगलमा गुराँस, बाँझ, खर्सु, रएज, ठिङ्गो, अंगेर, खोटे सल्लो, द्यार सल्लो, लोट सल्लो, लाखुरी, भोजपत्र, पैंयु आदि प्रजातिका वनस्पतिहरु पाइन्छन् । त्यसैगरी नदी तथा जलवहावले ओगटेको क्षेत्रफल ४८६ हेक्टर अर्थात् ०.८६८ प्रतिशत, व्यारेन/ नाङ्गो भूमिको क्षेत्रफल १८२९ हेक्टर अर्थात् ३.२६५ प्रतिशत र अन्य (चट्टान, ताल/पोखरी) आदिले ओगटेको क्षेत्रफल १५३ हेक्टर अर्थात् ०.२७३ प्रतिशत रहेको छ ।

वन क्षेत्रको बाहुल्यता भएको कारण यस गाउँपालिकामा कार्बोन उत्सर्जनको मात्रा निकै कम छ भने यसले गर्दा गाउँपालिकाको शून्य हरित गृह ग्यास उत्सर्जनको लक्ष्य पूरा भइरहेको छ । पालिका भित्र नाङ्गो भूमि उत्तर पश्चिम भागमा मात्र भएको तथ्यले यहाँको अधिकतम भू-भागको उपयोग भएको देखिन्छ । खेती गरिएको भूमि निकै कम मात्रामा रहेकाले विभिन्न अन्नबाली, तरकारी तथा फलफूलको उत्पादन प्रर्याप्त रुपमा हुन सकेको छैन ।

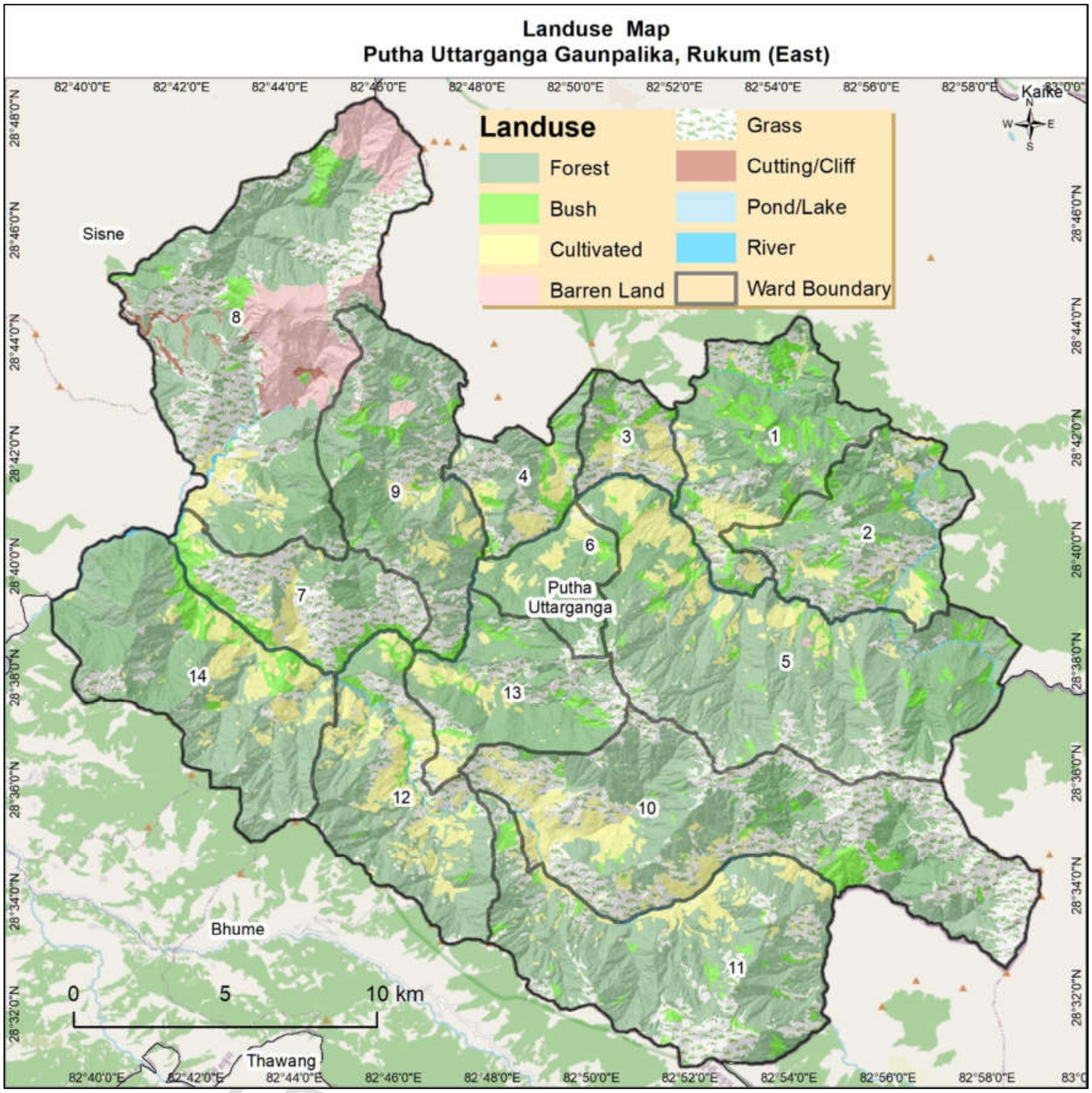

नक्सा ९: पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकामा भू-उपयोगको स्थिति

तालिका ७: भू-उपयोगको स्थिति

क.सं.	भू-उपयोगको किसिम	क्षेत्रफल (हे.)	प्रतिशत
१	वन क्षेत्र	२९४६१	५२.५८६
२	घाँसे मैदान क्षेत्र	१३६८७	२४.४३१
३	खेती गरिएको भूमि	६३९८	११.४२०
४	झाडी क्षेत्र	४०१०	७.१५८
५	नाङ्गो भूमि	१८२९	३.२६५
६	नदी क्षेत्र	४८६	०.८६८
७	चट्टान	१५२	०.२७१
८	ताल/तलैया	१	०.००२
	जम्मा	५६०२४	१००

२.४.२ मानव बसोबास

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ को प्रतिवेदन अनुसार पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकामा १८,३०८ जम्मा जनसंख्या रहेको छ भने ४३६८ परिवारले बसोबास गरिरहेका छन् । भू उपग्रहीय तस्वीर २०२१ को आधारमा यस गाउँपालिकाभित्र घर, गोठ तथा कार्यालयहरूको संख्या लगभग २६८० घर प्रयोग गरिरहेका छन् । पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकाको २.६५५ हेक्टर ० - १० डिग्री भिरालो जमिनमा ४०१ घर संख्या, ५.९१ हेक्टर १० - २० डिग्री भिरालो जमिनमा १०६५ घर संख्या, ४.०३९ हेक्टर २० - ३० डिग्री भिरालो जमिनमा ९०५ घर संख्या, १.१८९ हेक्टर ३० - ४० डिग्री भिरालो जमिनमा ३०७ घर संख्या र ०.००६ हेक्टर ४० डिग्री भन्दा माथिका भिरालो जमिनमा २ घर संख्या रहेको देखिन्छ । यो तथ्याङ्कलाई हेर्दा ४० डिग्री भन्दा माथिका भिरालो जमिनमा बनेका घरमा बसोबास गर्ने परिवारलाई राज्यले यथाशीघ्र सुरक्षित स्थानमा स्थानान्तरण गर्नुपर्ने देखिन्छ ।

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ अनुसार यहाँका अधिकांश बस्तीका घरहरू ढुङ्गा र माटोको गाऱ्हो र जस्तापाताको छानो भएका छन् । यस गाउँपालिकाका घरहरू बनोटको आधारमा ढुङ्गा र माटोको पर्खाल भएका र जस्ताको छानो भएका सबैभन्दा धेरै १७३५ अर्थात् ३९.७ प्रतिशत, ढुङ्गा र माटोको पर्खाल भएका र माटोकै छाना भएका १४१८ अर्थात् ३२.५ प्रतिशत, ढुङ्गा र माटोको पर्खाल भएका र स्लेटको छानो भएका १०६८ अर्थात् २४.५ प्रतिशत, आरसीसी पिल्लर भएका ५१ अर्थात् १.२ प्रतिशत, ढुङ्गा र माटोको पर्खाल भएका र काठको छानो भएका ७६ अर्थात् १.७ प्रतिशत, ढुङ्गा र माटोको पर्खाल भएका र खरको छानो भएका ७ अर्थात् ०.२ प्रतिशत, ढुङ्गा र माटोको पर्खाल भएका र टायलको छानो भएका ९ अर्थात् ०.२ प्रतिशत र अन्य ४ अर्थात् ०.१ प्रतिशत घरहरु रहेका छन् ।

भवन निर्माण संहिता २०७२ अनुसार कुनै प्रयोजनका लागि निर्माण गरिने घरहरु भूकम्प प्रतिरोधी हुनुपर्दछ । राष्ट्रिय जनगणना २०७८ को तथ्यांकलाई विश्लेषण गर्दा यहाँ भूकम्प प्रतिरोधी घरहरू अत्यन्त न्यून प्रतिशत मात्र बनेको देखिन्छ । यहाँको मानव बस्तीको बसोबास ढाँचालाई हेर्दा विभिन्न स्थानहरूमा छरिएर रहेका छन् । जनघनत्व ३३ वर्ग किलोमिटर र प्रति परिवार संख्या ४.१९ जना रहेका छन् । भौगोलिक विकटताका कारण बस्तीहरू छरिएर रहेका भएपनि प्रायः मानव बसोबास एकत्रित रूपमा रहेको पाइन्छ । एउटा वस्तीदेखि अर्को वस्तीसम्म बाटोघाटो, खानेपानी, विद्युत, शिक्षा, स्वास्थ्य लगायत विभिन्न मानवीय सेवा तथा सुविधाहरूको पहुँच वृद्धि गर्न भौगोलिक कठिनाइका कारण तुलनात्मक रूपमा असहज देखिन्छ । गाउँपालिकाको बसोबासको अवस्थालाई तपसिलको नक्सामा देखाइएको छ ।

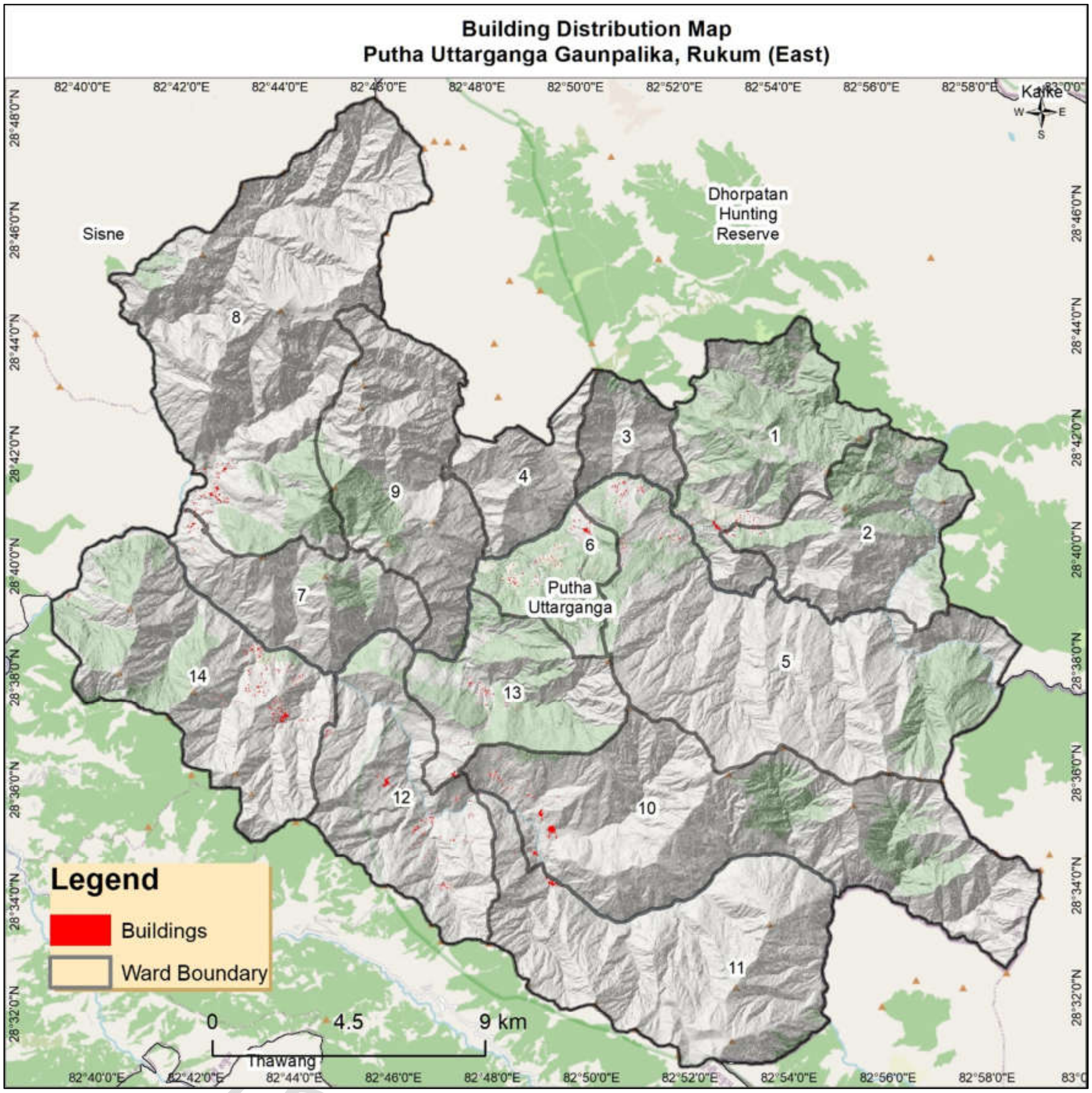

नक्सा १०: पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकाको बसोबासको स्थिति

तालिका ८: पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकाको बसोबासको विवरण

जमिनको भिरालो पन	घर संख्या	क्षेत्रफल हेक्टर	क्षेत्रफल प्रतिशत
० - १० डिग्री भिरालो	४०१	२.६५५	१९.२४
१० - २० डिग्री भिरालो	१०६५	५.९१	४२.८२
२० - ३० डिग्री भिरालो	९०५	४.०३९	२९.२७
३० - ४० डिग्री भिरालो	३०७	१.१८९	८.६२
> ४० डिग्री भिरालो	२	०.००६	०.०५
जम्मा	२६८०	१३.८	१००

२.४.३. भू-स्वामित्वको अवस्था

पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकाको कृषि क्षेत्रको सम्भाव्यता अध्ययन २०७७ अनुसार गाउँपालिकामा करिब ९८ प्रतिशत परिवारसँग आफ्नो खेतीयोग्य जमिन रहेको छ । त्यसमध्ये करिब १७ प्रतिशतसँग सिंचित, ८३

प्रतिशतसँग असिंचित जमिन र १२ प्रतिशतसँग बाँझो खरबारी समेत रहेको छ । यस गाउँपालिकाका केही वडाहरूमा सीमित परिवारहरूले आफ्ना जमिन अरुलाई कमाउन दिएका छन् भने केहीले अरुको जमिन कमाएका पनि छन् । समग्रमा करिब ३ प्रतिशत परिवारले अरुको जमिन कमाएका छन् भने करिब ३ प्रतिशतले आफ्नो जमिन अरुलाई कमाउन दिएका छन् । जग्गा जमिनको प्रयोग मानिसले विभिन्न कार्यका लागि गरेका छन् । आवास, खाद्यान्न उत्पादन, फलफूल तथा तरकारी खेती, घाँस तथा चरण क्षेत्र, काठ, जडिवुटी तथा वनपैदावार, पशुपालन लगायत विभिन्न आर्थिक क्रियाकलापसँग सम्वन्धित क्षेत्रमा भू-स्वामित्वको उपयोग गरिएको छ ।

२.५ सामाजिक तथा सांस्कृतिक अवस्था

पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकाको सामाजिक तथा सांस्कृतिक अवस्था अन्तर्गत जनसंख्या, बसाँइसराइँ, जातजाति, भाषाभाषी, चाडपर्व, धर्म, संस्कृति, साक्षरता तथा शैक्षिक स्थिति एवं स्वास्थ्य सम्बन्धी विवरण समावेश गरिएको छ ।

२.५.१ जनसंख्या संरचना तथा वितरण

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ अनुसार पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकाको जम्मा जनसंख्या १८,३०८ रहेको छ र जनघनत्व ३३ प्रति वर्ग किलो मिटर रहेको छ । जसमा महिलाको संख्या ९३२९ अर्थात् ५१ प्रतिशत र पुरुषको संख्या ८९७९ अर्थात् ४९ प्रतिशत रहेको छ । घरधुरीको संख्या जम्मा ४३६८ रहेको छ । गाउँपालिकाको औसत परिवार संख्या ४.१९ जना प्रति परिवार रहेको छ । जनसंख्याको वितरणलाई हेर्दा गाउँपालिका भित्र सबैभन्दा धेरै जनसंख्या वडा नं. १२ मा जम्मा २०४६ रहेको छ । त्यसैगरी क्रमशः वडा नं १० मा जम्मा २००४, वडा नं १४ मा जम्मा १८८२, वडा नं २ मा जम्मा १७५२, वडा नं ५ मा जम्मा १७३०, वडा नं ८ मा जम्मा १३७८, वडा नं ११ मा जम्मा १२९५, वडा नं १३ मा जम्मा ११७१, वडा नं ९ मा जम्मा १०१८, वडा नं ४ मा जम्मा ९११, वडा नं ७ मा जम्मा ८०८, वडा नं ३ मा जम्मा ७७८, वडा नं १ मा जम्मा ७७३ र वडा नं ६ मा सबैभन्दा कम ७६२ जनसंख्या रहेको छ ।

२.५.२ जातजातिगत अवस्था

पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकामा मूलतः आदिवासी जनजाति (मगर) समुदायको बाहुल्यता रहेको छ, तथापि दलित, ठकुरी, बाहुन, क्षेत्री, थकाली, गुरुङ्ग, छन्त्याल/छन्तेल आदि जातजातिहरूको बसोबास रहेको पाइन्छ । राष्ट्रिय जनगणना २०७८ को जनगणना अनुसार यस गाउँपालिमा जनजाति ५८.४ प्रतिशत, दलित २८.७ प्रतिशत, क्षेत्री ११.८ प्रतिशत, ब्राह्मण ०.५ प्रतिशत र अन्य ०.६ प्रतिशत जनसंख्या रहेको छ । यस गाउँपालिकामा बसोवास गर्ने समुदायहरू बहुभाषिक र बहुजातीय भएको हुँदा भाषिक, सामाजिक, सांस्कृतिक, जातिगत र धार्मिक विविधता समेत रहेको छ ।

२.५.३ धार्मिक अवस्था

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ अनुसार पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकामा हिन्दु, बौद्ध, क्रिश्चियन आदि धर्मावालम्बीहरूको बसोबास रहेको पाइन्छ । यी मध्ये सबैभन्दा बढी हिन्दु ६७.०८ प्रतिशत, बौद्ध १.५७ प्रतिशत, क्रिश्चियन ६.३१ प्रतिशत र अन्य २५.०४ प्रतिशत धर्मावलम्बीहरू रहेका छन् । धार्मिक विविधतामा आपसी सहिष्णुताका साथ जीवन निर्वाह गर्नु यस पालिकाको धार्मिक विशेषता हो ।

२.५.४ जनशक्तिको संरचना

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ अनुसार पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकामा सरदर परिवारको आकार ४.१९ रहेको छ । गाउँपालिकामा आर्थिक रूपमा सक्रिय जनसंख्या ७९ प्रतिशत रहेको देखिन्छ । यी आर्थिक रूपमा सक्रिय जनसंख्या मध्ये ९६.४ प्रतिशत रोजगार र ३.६ प्रतिशत बेरोजगार रहेको देखिन्छ । पेशाको आधारमा करिब

८४ प्रतिशत जनसंख्या कृषि पेशामा आबद्ध रहेको छ । त्यसैगरी रोजगारीको प्रमुख क्षेत्रहरूमा करिब २.२ प्रतिशत सरकारी, ८.६ प्रतिशत अन्य संगठित संघसंस्थामा कार्यरत छन् भने ८७.८ प्रतिशत घरायसी काममा संलग्न रहेका छन् ।

२.५.५ बसाइँसराइको वर्तमान अवस्था

बदलिँदो विश्व परिवेश र मानिसको जीवन शैलीमा आएको परिवर्तनसँगै हरेक मानिसले दिनानुदिन सुखको खोजी गरिरहेका छन् । दुर्गमबाट सुगम स्थानको खोजी गरी सुविधायुक्त जीवन बिताउने क्रममा मानिसले बसाइँसराइ गर्ने गर्दछन् । यो प्रवृत्तिले पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकालाई पनि प्रभावित पारेको छ । भौगोलिक विकटता, यातायातका साधनको सहज र गुणस्तरीय पहुँचको अभाव, शिक्षा, स्वास्थ्य, सुरक्षित आवासको अभावबाट मुक्त भइ सुविधायुक्त जीवन ज्यूनका लागि यस पालिकाबाट दाङ, नेपालगञ्ज, बुटवल, काठमाडौं लगायत देशका विभिन्न स्थानमा बसाइँसराइ गर्ने गरेका छन् । साठीको दशकदेखि बसाइँसराइ गर्ने प्रवृतिमा परिवर्तन आइ आफ्नो पुर्ख्यौंउली थलोमा नबस्ने तर त्यहाँको राजनीतिक, सामाजिक, आर्थिक, सांस्कृतिक, धार्मिक आदि अधिकारहरूको उपयोग गर्ने प्रचलनका कारण कानुनी रूपमा बसाइँसराइको अवस्थालाई एकिन गर्न गाह्रो रहेको छ । राष्ट्रिय जनगणना २०७८ अनुसार, पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकामा जम्मा २.७ प्रतिशत जनसंख्या अन्य स्थानमा बसाइँसराइ गरी गएको देखिन्छ ।

२.५.६ वैदेशिक रोजगारीमा रहेको जनशक्ति

विकास उन्मुख देशका युवा जनशक्तिको रोजगारीको मूल आधार वैदेशिक रोजगारी रहिआएको छ । पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकाका युवा जनशक्तिको सोचमा आएको परिवर्तन, अस्वस्थ आर्थिक प्रतिष्पर्धा, गुणस्तरीय जीवन निर्वाहका लागि आवश्यक रोजगारीको अभाव, सीप, क्षमता र दक्षता अनुसारको रोजगारीको अभाव, युवा मानसिकतामा बढेको वैदेशिक रोजगारी प्रतिको मोहका कारण युवा शक्ति वैदेशिक रोजगारीमा जाने चलन रहेको छ ।

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ अनुसार पुथाउत्तरगङ्गा गाउँपालिका भित्र करिब १०.१ प्रतिशत व्यक्ति रोजगारीका लागि नेपालको विभिन्न स्थानमा कार्यरत रहेका छन् भने करिब १९.६ प्रतिशत व्यक्ति विभिन्न देशमा वैदेशिक रोजगारीका सिलसिलामा कार्यरत रहेका छन् । लैगिंक आधारमा हेर्दा ९२.१ प्रतिशत पुरुष र ७.९ प्रतिशत महिला वैदेशिक रोजगारीका सिलसिलामा विभिन्न देशमा कार्यरत छन् ।

२.५.७ चाडपर्व तथा जात्रा

सांस्कृतिक विविधतामा आपसी एकतामा रमिरहेको नेपाली समाजमा चाडपर्व तथा जात्राले मनोरञ्जन दिनुका साथै आपसी भातृत्व र सहिष्णुता कायम गरेको हुन्छ । पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिका चाडपर्व, स्थानीय मेला तथा जात्राका दृष्टिकोणले सुसम्पन्न रहेको छ । मगर जातिहरूको भाषा, संस्कृति, भेषभूषा तथा भूमे नाच, झाक्री नाच, लहरे नाच, पैसेरी, सोरठी आदि नाचहरू यहाँका महत्वपूर्ण सांस्कृतिक सम्पतिहरू हुन् । यी नाच तथा पर्वमा मादल, दमाहा, पञ्चेबाजा, बाँसुरी, तथा अन्य बाजागाजाहरू बजाएर मनोरञ्जन गर्ने गरिन्छ । जसमा मुख्यगरी दशैं, तिहार, माघे संक्रान्ति, चैते दशै, बैशाख पूर्णिमा/बुद्ध जयन्ती, फागु पूर्णिमा, असारे संक्रान्ति, श्रीकृष्ण जन्माष्टमी, हरितालिका तीज, साउने संक्रान्ति, जनै पूर्णिमा, शिवरात्री, नाग पञ्चमी, श्रीपञ्चमी आदि रहेका छन् । यस पालिकाका मुख्य मेला तथा पर्वहरूमा भूम्या पर्व, सेरा बालुवा अर्थात् सेरा पालुवा जात्रा, बराहा थान मेला, डिग्रे मेला, बैशाख पूर्णिमा/बुद्ध जयन्तीको मेला, फाल्गुन संक्रान्तिमा त्रिवेणी मेला, कार्तिक पूर्णिमामा खारखोलाको मेला आदि यस गाउँपालिकाका प्रमुख मेला तथा पर्वहरू हुन् ।

२.५.८ भाषाभाषी तथा भेषभूषा

मगर जातिहरुको बाहुल्यता रहेको पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकामा मगर खाम भाषाको प्रयोग अधिक मात्रामा गरिन्छ । बाहुन, क्षेत्री, दलितहरुले समेत मातृ भाषाका रुपमा नेपालीको प्रयोग गरेपनि सम्पर्क भाषाको रुपमा कतिपयले खाम भाषाको समेत प्रयोग गर्ने गर्दछन् । सीमित मात्रामा रहेका थकाली तथा गुरुङ जातिले घर परिवारमा आफ्नो मातृ भाषाको प्रयोग गरेपनि आम सम्पर्कको रुपमा नेपाली तथा खाम भाषाको समेत प्रयोग गरेको पाइन्छ । आफ्नो जातीय परम्परा र प्रचलन अनुसार यहाँका मानिसले भेषभूषा र पहिरणको प्रयोग गर्ने गर्छन् । धार्मिक, सामाजिक, सांस्कृतिक र जात्रा तथा पर्वहरुमा आफ्नो परम्परागत जातीय पहिरणमा सजिएर आफ्नो परिचय र पहिचान देखाउन चाहनु यहाँका मानिसको मुख्य विशेषता रहेको छ । राष्ट्रिय जनगणना २०७८ अनुसार गाउँपालिका भित्रको कूल जनसंख्या १८,३०८ मध्ये मातृ भाषाका रुपमा नेपाली भाषा बोल्ने जनसंख्या ७७७२ अर्थात् ४२.५ प्रतिशत, मातृभाषाका रुपमा मगर खाम भाषा बोल्ने जनसंख्या ९७२८ अर्थात् ५३.१ प्रतिशत, मातृभाषाका रुपमा खस भाषा बोल्ने जनसंख्या ६५८ अर्थात् ३.६ प्रतिशत, मातृभाषाका रुपमा गुरुङ भाषा बोल्ने जनसंख्या ५९ अर्थात् ०.३ प्रतिशत, मातृभाषाका रुपमा भोजपुरी भाषा बोल्ने जनसंख्या ५१ अर्थात् ०.२ प्रतिशत, मातृभाषाका रुपमा छन्त्याल भाषा बोल्ने जनसंख्या ३१ अर्थात् ०.२ प्रतिशत र मातृभाषाका रुपमा अन्य भाषा बोल्ने जनसंख्या १९ अर्थात् ०.१ प्रतिशत रहेको छ ।

२.५.९ शैक्षिक अवस्था

शिक्षा क्षेत्रको विकास देश विकासको मूल आधार हो । दिगो, गुणस्तरीय र समयसापेक्ष रूपमा शिक्षा क्षेत्रको विकास भएमा देश विकास सहि ढंगले हुन सक्छ । पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकाको दीर्घकालीन विकासका लागि शिक्षा क्षेत्रको विकास कोशेढुंगा सावित हुन्छ । यस परिप्रेक्ष्यमा यस गाउँपालिका क्षेत्रभित्र बालविकास केन्द्र सहित जम्मा ५७ वटा विद्यालय रहेका छन् र ती सबै सार्वजनिक स्वामित्वमा सञ्चालित रहेका छन् ।

हाल गाउँपालिकाभित्र रहेका विद्यालयमा छात्र ३१६५ र छात्रा ३२३१ गरी जम्मा ६३९६ जना विद्यार्थी अध्ययनरत रहेको देखिन्छ । जातिगत पृष्ठभूमिबाट विश्लेषण गर्दा जनजाति ५६ प्रतिशत, दलित ३५ प्रतिशत र अन्य ९ प्रतिशत बालबालिका अध्ययनरत रहेका छन् साथै पालिकाभित्र जम्मा अपाङ्गताको जनसंख्या करिब ३.८७ को हाराहारी रहेकोमा ०.००३ प्रतिशत अपाङ्गता भएका विद्यार्थी अध्ययनरत रहेको देखिन्छ । अपाङ्ग विद्यार्थीको अनुपात जनसंख्याको अनुपातभन्दा कम हुनुमा विद्यालयका भौतिक संरचना, शिक्षण विधि र अपाङ्गमैत्री वातावरण नभएको पाइन्छ ।

पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकामा राष्ट्रिय जनगणना २०७८ अनुसार कुल जनसंख्या १८,३०८ को १२,३९४ अर्थात ६७.७ प्रतिशत जनसंख्या साक्षर रहेको देखिन्छ । यसमध्ये पुरूष साक्षरता दर ७५.५ प्रतिशत र महिला साक्षरता दर ६०.४ प्रतिशत रहेको छ ।

हाल गाउँपालिका भित्र रहेका विद्यालयहरूमा प्रारम्भिक बाल कक्षामा छात्रहरू ५७६ र छात्राहरू ५८६, आधारभूत तहमा छात्रहरू २११४ र छात्राहरू २१२१ तथा माध्यमिक तहमा छात्र ४७५ र छात्रा ५२४ गरी जम्मा ६३९६ जना विद्यार्थीहरू अध्ययनरत रहेको देखिन्छ । जसमा जम्मा ३१६५ (४९ प्रतिशत) छात्र र ३२३१ (५१ प्रतिशत) छात्रा रहेका छन् । जातिगत पृष्ठभूमिबाट विश्लेषण गर्दा जनजाति १७४६ छात्र र १८५९ छात्रा गरी जम्मा ३६०५ अर्थात् ५६ प्रतिशत, दलित ११६१ छात्र र ११०२ छात्रा गरी जम्मा २२६३ अर्थात् ३५ प्रतिशत र अन्य २५८ छात्र र २७० छात्रा गरी जम्मा ५२८ अर्थात् ९ प्रतिशत बालबालिका अध्ययनरत रहेका छन् ।

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ अनुसार, गाउँपालिकामा ५ देखि २५ वर्ष उमेरका जनसंख्यालाई हेर्दा १५१६ विद्यार्थीहरु विभिन्न कारणले गर्दा विद्यालय नगएका र ३७२ जनसंख्या अहिलेसम्म विद्यालय नै नगएको देखिन्छ ।

गाउँपालिका भित्र रहेका विद्यालयहरूको पठनपाठन क्रियाकलापलाई अगाडि बढाउनका लागि जम्मा २१४ शिक्षक तथा १६२ शिक्षिका गरी जम्मा ३७६ जना कार्यरत रहेका छन् । जसमध्ये स्नातकोत्तर तह वा सो सरह ३४ जना, स्नातक वा सो सरह १३७, प्रमाणपत्र तह वा सो सरह १६९ जना, एस.एल.सी. वा सो सरह ३१ जना र एस.एल.सी. भन्दा कम शैक्षिक योग्यता भएका ५ जना जनशक्ति कार्यरत रहेका छन् । कूल कार्यरत शिक्षकमध्ये स्थायी १४ प्रतिशत, अस्थायी ४९ प्रतिशत, राहत ८ प्रतिशत, निजी १० प्रतिशत र सिकाइ अनुदान १९ प्रतिशत शिक्षक कार्यरत छन् । जसलाई शिक्षक विद्यार्थी अनुपातमा हेर्दा एकजना शिक्षकलाई १७.०१ विद्याथी पर्ने देखिन्छ । जुन नेपाल सरकारको नीतिगत मापदण्डभन्दा कम रहेको छ । यस अर्थमा गाउँपालिकाले आगामी दिनमा शिक्षक दरबन्दीको तुलनामा विद्यालयको भौतिक, प्रशासनिक तथा शिक्षण सिकाइका क्षेत्रमा क्षमता अभिवृद्धि गरी विद्यार्थी संख्या बढाउने विषयमा दीर्घकालीन सोच बनाउनु पर्ने देखिन्छ ।

विद्यालयको भौतिक अवस्थामा सुधार गर्नुपर्ने कुरा अध्ययन प्रतिवेदनको तथ्यांकले प्रष्ट पारेको छ । ९६ प्रतिशत विद्यालयमा प्रधानाध्यापकलाई छुट्टै कार्य कक्षको व्यवस्था नभएको, ९६ प्रतिशत विद्यालयमा पुस्तकालयका लागि छुट्टै कोठाको व्यवस्था नभएको, ७८ प्रतिशत विद्यालयमा मात्र खानेपानीको स्रोतको रूपमा पाइपधारा रहेको, ४ प्रतिशत विद्यालयमा कुवा वा मूलको पानी प्रयोग भएको, २ प्रतिशत विद्यालयमा प्राकृतिक धारो प्रयोग भएको र २ प्रतिशत विद्यालयमा अन्य पानीको स्रोत प्रयोग भएको, ८० प्रतिशत विद्यालयमा छुट्टै कम्प्युटर कोठा नभएको, ७३ प्रतिशत विद्यालयमा छात्र छात्राहरूको लागि छुट्टा छुट्टै शौचालयको व्यवस्था नभएको, ५१ प्रतिशत विद्यालयमा शिक्षक र विद्यार्थीको लागि छुट्टा छुट्टै शौचालयको व्यवस्था नभएको, ९६ प्रतिशत विद्यालयमा विज्ञान प्रयोगशालाको लागि छुट्टै कोठा नभएको अवस्था रहेको छ ।

२.५.१० स्वास्थ्य सेवा तथा सुविधाको अवस्था

पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिका मानव विकास, पूर्वाधार क्षेत्रको विकास र स्वास्थ्य क्षेत्रको विकासका सूचकांकका दृष्टिले राष्ट्रिय आँकडाभन्दा पछि परेको देखिन्छ । भौगोलिक विकटता तथा सामाजिक चेतना, आर्थिक अवस्था, साँस्कृतिक मूल्य, मान्यता र परम्परागत जातीय तथा धार्मिक मान्यताका कारण समुदायका मानिसहरू स्वास्थ्य सेवाबाट बञ्चित भएका छन् ।

पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकामा आधारभूत स्वास्थ्य सेवा प्रवाह गर्न १ प्राथमिक स्वास्थ्य केन्द्र, ५ वटा स्वास्थ्य चौकी, ८ वटा आधारभूत स्वास्थ्य केन्द्र, २ वटा सामुदायिक स्वास्थ्य ईकाइ गरी १६ वटा स्वास्थ्य संस्थाहरूका साथै १२ वटा गाउँघर क्लिनिक, १९ वटा खोप क्लिनिक र ५४ जना महिला स्वास्थ्य स्वयंसेविका रहेका छन् । गाउँपालिकाको स्वास्थ्य सेवाको आवश्यकतालाई सम्बोधन गर्न २ पोलिक्लिनिक र ४ गैर सरकारी संस्थाबाट स्वास्थ्य सेवा प्रदान गर्दै आइरहेका छन् ।

राष्ट्रिय स्तरमा निर्धारण गरिएका राष्ट्रिय खोप कार्यक्रम अन्तर्गत पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकाले जम्मा १९ वटा खोप क्लिनिकद्वारा खोप सेवा प्रदान गरिरहेको छ । गर्भजाँच, परिवार योजनाका साधनहरू वितरण र परामर्श तथा खोप सेवाहरू १२ वटा गाउँघर क्लिनिक कार्यक्रम मार्फत दूरदराजमा सेवा प्रदान गरिरहेका छन् । गाउँपालिका अन्तर्गतका प्राथमिक स्वास्थ्य केन्द्र र सबै स्वास्थ्य चौकीबाट २४ सै घण्टा प्रसूति सेवा

उपलब्ध छन् भने ३ वटा स्वास्थ्य संस्थाबाट पाँच प्रकारका परिवार नियोजनका सेवा उपलब्ध भइरहेका छन् ।

स्वास्थ्य सेवामा कार्यरत जनशक्तिको दरबन्दी जम्मा ३६ जनाको रहेकोमा हाल पालिकामा ३० जना स्वास्थ्य कर्मी कार्यरत रहेका छन् । जसमध्ये स्थायी दरबन्दी भएका कर्मचारीको संख्या २१ जना अर्थात् ७० प्रतिशत र करार दरबन्दीमा कार्यरत कर्मचारी संख्या ९ जना अर्थात् ३० प्रतिशत रहेको छ ।

पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकाको १६ वटा स्वास्थ्य संस्था मध्ये ५ वटाको आफ्नै भवन रहेको छ जसमध्ये निर्धारित मापदण्ड अनुसारका भवन जम्मा ४ वटा छन् भने अन्य बाँकी १ वटा भवन मापदण्ड अनुसार तयार भएको देखिदैन । कुनै पनि स्वास्थ्य संस्थामा २४ सै घण्टा विद्युतको उपलब्धता छैन भने जम्मा ५ वटा स्वास्थ्य संस्थामा मात्र सोलार ब्याकअप जडान गरिएको छ । सरसफाइको अवस्थामा जम्मा ४ वटा स्वास्थ्य संस्थामा महिला र पुरुषको लागि छुट्टै शौचालय र ४ वटा स्वास्थ्य संस्थामा सुरक्षित खानेपानीको नियमित उपलब्धता छ । पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिका अन्तर्गतका स्वास्थ्य संस्थाहरू मध्ये ३ वटा स्वास्थ्य संस्थामा मात्र मोटरबाटो पुगेको छ र शीघ्र स्वास्थ्य उद्दारका लागि स्थानीय स्तरमा १ वटा एम्बुलेन्स सेवा उपलब्ध छ भने १४ वटै वडामा स्टेचरको सेवा उपलब्ध छ ।

राष्ट्रिय सुरक्षित मातृत्व कार्यक्रमको मुख्य लक्ष्य मातृ तथा नवजात शिशु रोग र मृत्युदर घटाउने, निवारण गर्ने र प्रवर्द्धनात्मक गतिविधि मार्फत् गर्भावस्था, बच्चाको जन्म र प्रशवपछिको अवधिमा मृत्यु निम्त्याउने कारकलाई निदान गरी मातृ तथा नवजात शिशुको स्वास्थ्यमा सुधार गर्नु रहेको छ । स्वास्थ्य संस्थामा पहिलो पटक गर्भ परीक्षण गराउन आउने गर्भवती महिला ४७ प्रतिशत रहेकोमा स्वास्थ्य मापदण्ड अनुसार पूरा अवधी गर्भ परीक्षण गराउन आउने महिलाको संख्या २९ प्रतिशत मात्र रहेको छ । यसरी हेर्दा गर्भवती महिलालाई स्वास्थ्य मापदण्ड अनुसार पूरा अवधी गर्भ परीक्षण गराउनका लागि महिला स्वास्थ्य स्वयम्सेविका मार्फत चेतनामूलक कार्यक्रम संचालन गर्नुपर्ने देखिन्छ । संस्थागत रूपमा स्वास्थ्य केन्द्रमा सुत्केरी गराउन आउने गर्भवती महिला ३९ प्रतिशत र सुत्केरी पश्चात परीक्षण गराउन आउने महिला ३९ प्रतिशत रहेका छन् । संस्थागत रुपमा स्वास्थ्य केन्द्रमा सुत्केरी हुनका लागि जनचेतनामूलक सहजीकरण कार्यक्रम सञ्चालन गर्नुपर्ने देखिन्छ साथै दक्ष प्रसूतिकर्मीको व्यवस्था, पूर्वाधारको पर्याप्तता गरी सामाजिक मूल्य र मान्यतामा परिवर्तन ल्याउनु पर्ने देखिन्छ । पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकाको आधुनिक परिवार योजना विधिको लागि अस्थाइ गर्भनिरोधक प्रचलन दर (CPR) कम देखिएको छ । गर्भनिरोधक प्रचलन दर कम देखिनुको मुख्य कारण जनचेतनाको कमी, सामाजिक मूल्यमान्यता, वैदेशिक रोजगारी आदि पर्दछन् ।

नेपालले सन् २००० को तुलनामा २०१० मा औलो रोग र त्यसबाट हुने मृत्युदरलाई ५० प्रतिशतले घटाएर सहस्राब्दी विकास लक्ष्य ६ पुरा गरेको थियो । त्यसैले नेपाल सरकारले सन् २०२५ मा मलेरियामुक्त नेपालको परिकल्पना तय गरेको छ । पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकामा आ. व. २०७८/०७९ मा १२२ वटा औलो परीक्षण गरिए पनि पोजिटिभ केस देखिएको छैन । पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकाको ६ वटा स्वास्थ्य संस्थामा डट्स मार्फत क्षयरोगको उपचार सञ्चालन भइरहेको छ र जम्मा परीक्षण गरिएका विरामी मध्ये क्षयरोगको शंका लागेका बिरामी मध्ये क्षयरोग पत्ता लागेको दर ७७.२ प्रतिशत देखिएको छ । नेपालले जनवरी २०१० मा कुष्ठरोगलाई राष्ट्रिय स्तरमा उन्मूलन भएको सार्वजनिक रूपमा घोषणा गरिसकेको छ र पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकामा कुष्ठरोगको बिरामी आ. व. २०७८/०७९ शुन्य रहेको छ । नेपालमा एचआईभी (HIV)लाई केन्द्रित महामारीको रूपमा चिनिन्छ । यो रोग ८० प्रतिशत भन्दा बढी यौन संक्रमणबाट सर्ने गरेको छ । इन्जेक्सन प्रयोग गर्ने व्यक्ति, महिला यौनकर्मी र अन्य पुरुषहरूसँग यौनसम्पर्क गर्ने पुरुषहरू महामारी फैलाउने उच्च जोखिममा रहेका प्रमुख जनसंख्या हुन् । पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकामा एचआईभी (HIV) का कुनै पनि बिरामीहरू दर्ता भएको सरकारी अभिलेखमा देखिदैन ।

२.५.११ खानेपानी तथा सरसफाइको अवस्था

संविधानको भाग ३ धारा ३५ को उपधारा ४ मा प्रत्येक नागरिकलाई स्वच्छ खानेपानी तथा सरसफाइमा पहुँचको हक हुने व्यवस्था गरेर खानेपानी तथा सरसफाइलाई खानेपानी तथा सरसफाइ सेवाले मानव जीवनमा बहुआयामिक प्रभाव पार्दछ । पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकाले स्वच्छ खानेपानी उपलब्ध गराउन दीर्घकालीन तथा अल्पकालीन योजना बनाइ कार्यान्वयन गरिरहेको छ । यद्यपि पूर्णरूपमा गाउँबासीका प्रत्येक घरमा स्वच्छ र शुद्ध खानेपानीको व्यवस्था हुन सकेको छैन । गाउँपालिकाले खानेपानी तथा सरसफाइ क्षेत्रलाई उच्च प्राथमिकतामा राखी स्वच्छ खानेपानी तथा ढलनिकास सहितको शौचालय व्यवस्था गर्नु पर्ने देखिन्छ ।

गाउँबासीहरूले विभिन्न खोला र मुहानको पानी दैनिक उपभोगका लागि प्रयोग गर्दै आएका भएपनि ती खोला र मुहानका पानी सुरक्षित र सफा छैनन् जसको प्रयोगले विभिन्न सरुवा रोग लाग्न सक्छ । पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकामा प्रशस्त पिउने पानीको श्रोत रहेको भए तापनि व्यवस्थित रूपमा सबै घरघरमा पुगेको छैन । कतिपय गाउँमा स्रोत तल र बस्ती अग्लो ठाउँमा भएकोले पनि खानेपानीको समस्या निम्तिएको छ । राष्ट्रिय जनगणना २०७८ अनुसार पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकामा पानी प्रयोगको स्रोत अनुसार पाइपबाट ७८.९ प्रतिशत, ढुङ्गेधारा/मूलको पानी १९.२ प्रतिशत, ढाकिएको कुवाबाट ०.२ प्रतिशत, नढाकिएको कुवाबाट ०.९ प्रतिशत, नदी/खोलाबाट ०.९ प्रतिशत र अन्य श्रोतबाट ०.०५ प्रतिशत घर परिवार रहेका छन् । पाइपबाट पानी पुगेको संख्या धेरै देखिए पनि व्यवस्थित रूपमा घरमा पानी पुगेको छैन । यस तथ्याकंलाई हेर्दा अहिले पनि विशेष गरी महिलाहरू एक गाग्री पानी थाप्न लामो दूरीसम्म हिड्न बाध्य छन् । त्यसैगरी पानी थाप्न लामो दुरी हिड्नु पर्ने समस्याले गर्दा बालबालिकाको स्कुल पढाइमा पनि यसले प्रभाव पार्ने देखिन्छ ।

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ अनुसार गाउँपालिकाभित्र रहेका जम्मा ४,३६८ घर परिवार मध्ये फल्स् सुविधा भएको र सार्वजनिक ढल निकासमा जडान भएका शौचालय ४.३ प्रतिशत्, आधुनिक फल्स् सुविधा भएको सेफ्टिी ट्याङ्की सहितको शौचालय ६३.५ प्रतिशत, सार्वजनिक शौचालय ०.२ प्रतिशत् र खाडल शौचालय १९.२ प्रतिशत् परिवारले प्रयोग गरिरहेका छन् भने १२.७ प्रतिशत घरपरिवारको घरमा शौचालयको सुविधा छैन ।

२.६ आर्थिक अवस्था

पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकाको आर्थिक अवस्थाको मुख्य मेरुदण्डका रूपमा कृषि व्यवसाय रहेको छ । तथापि अधिकांश कृषकहरू निर्वाहमुखी कृषिमा निर्भर रहेका छन् । यस पालिकाको कृषिलाई व्यावसायिक र आधुनिक कृषि प्रणालीमा जोड दिनुपर्ने देखिन्छ । कृषि क्षेत्रलाई व्यावसायिक र उत्पादनमुखी बनाउन सकेमा आर्थिक समृद्धिका आधारहरू तय हुने, स्वदेशमै रोजगारी सृजना हुने र पालिकाले आर्थिक समृद्धिको आधार निर्माण हुने देखिन्छ । मध्य पहाडी क्षेत्रमा उत्पादन गर्न सकिने तरकारी, फलफूल, खाद्यान्न, दलहन तथा नगदे बाली र पशुपंक्षीजन्य उद्यमहरू संचालन गर्नका लागि उपयुक्त भौगोलिक बनावट रहेको पाइन्छ ।

ऐतिहासिक, धार्मिक, प्राकृतिक ताल, तलैया, झरणा, लेकाली घाँसे मैदान, तटीय क्षेत्र, तथा युद्ध कालीन महत्वपूर्ण स्मारकहरूले गाउँपालिकाको पर्यटन प्रवर्द्धनमा महत्वपूर्ण योगदान पुर्‍याएका छन् । गाउँपालिकाको विभिन्न भूभाग भएर बग्ने उत्तरगङ्गा नदी, सानीभेरी नदी, राङसी खोला, झार्लुङ खोला, पेल्मा खोला, घुन्मा खोला, लाछेबाहुले नदी र यिनका सहायक खोला तथा नदीको जल उपयोग गरी सिंचाइ, जलविहार, जलविद्युत् जस्ता क्षेत्रमा दिगो उपयोग गर्न सके पालिकाको आर्थिक समृद्धिको आधार निर्माण हुने देखिन्छ । हाबातिगला गुफा, झार्लुङ खोला किनारमा अवस्थित तातोपानी, ढुङ्गे पोखरी, दारल

गल्छी, सुन दह, राक्षस दह, लिस्ने गल्छी, जल्पा ताल, रक्त कुन्ड, छेरापाङ्गा गुफा, सुनपानी गुफा, बराहा ताल जस्ता पर्यापर्यटनका क्षेत्रहरूको संरक्षण, प्रवर्द्धन र प्रचार प्रचार गरी पर्यटकका लागि आकर्षकको केन्द्र बनाउन सकिने देखिन्छ । प्राकृतिक, सामाजिक, सांस्कृतिक र पर्यटन क्षेत्रको विकास र विस्तार गर्न सके पालिका भित्रै रोजगारीको सृजना हुनुको साथै समृद्धिका आधारहरू निर्माण हुन सक्ने देखिन्छ । ठुला तथा साना र परम्परागत घरेलु उद्योग संचालन तथा व्यवस्थापन गरी पालिकाको आर्थिक क्रियाकलाप संचालन गर्न छिमेकी पालिका भूमे भएर जाने मध्य पहाडी राजमार्गले यस पालिकालाई राष्ट्रिय सञ्जालमा जोडी व्यापार व्यावसायको ढोका खोलेको छ ।

२.६.१ कृषि

पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिका भित्रको जम्मा जमिन ५६०२४ हेक्टर मध्ये कृषि तथा मानव बसोबासका लागि ६३९८ हेक्टर अर्थात् ११.४२ प्रतिशत रहेको छ । उक्त जमिनमा बसोबास गर्ने जनसंख्याको आफ्नो स्वामित्वमा भएको जग्गालाई खेत, पाखो बारी, आवासीय, व्यापारिक र अन्य गरी उपयोग गरिएको छ । खेतीयोग्य जमिन मध्ये गाउँपालिकामा ९८.१२ प्रतिशत जमिन पाखो बारी, १२.१ प्रतिशत जमिन खरबारी रहेको छ । गाउँपालिकाका मैकोट, पेल्मा, हुकाम, गरघाट, खारवाङ, गरखानी, कोल, राङ्सी, जाङ, खराङ, तकसेरा लगायतका स्थानहरू खाद्यान्न उत्पादनका दृष्टिले महत्वपूर्ण मानिन्छन् ।

पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकाको कृषि क्षेत्रको सम्भाव्यता अध्ययन २०७८ अनुसार करिब ९८ प्रतिशत परिवारसँग आफ्नो खेतीयोग्य जमिन रहेको छ । त्यसमध्ये करिब १७ प्रतिशतसँग सिंचित, ८१ प्रतिशतसँग असिंचित जमिन र १२ प्रतिशतसँग बाँझो खरबारी समेत रहेको छ । यस गाउँपालिकाका केही वडाहरूमा सीमित परिवारहरूले आफ्ना जमिन अरुलाई कमाऊन दिएका छन् भने केहीले अरुको जमिन कमाएका पनि छन् । समग्रमा यस गाउँपालिकामा ३ प्रतिशत परिवारहरूले आफ्नो जमिन अरुलाई कमाउन दिएका छन् भने करिव ३ प्रतिशत परिवारले केहि मात्रामा अरुको जमिन पनि कमाएका छन् ।

पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकाको कृषि क्षेत्रको सम्भाव्यता अध्ययन २०७८ अनुसार यस गाउँपालिकामा जम्मा ४३ प्रतिशत किसान परिवारले खेतमा गहुँ उत्पादन गरेको देखिन्छ । गहुँ उत्पादन गरिरहेको प्रति परिवार सरदर क्षेत्रफल १.६२ रोपनी रहेको छ र प्रति परिवार करिब १०६ के.जी. गहुँ खेतबाट उत्पादन भएको देखिन्छ । त्यसैगरी करिब ९९ प्रतिशतले मकै र ०.३ प्रतिशत परिवारले कोदो खेती गर्ने गरेको देखिन्छ । मकै खेती गर्ने परिवारहरूले सरदर करिब ५.३६ रोपनी पाखोबारीमा मकै लगाई सरदर ५५६ के.जी. प्रति परिवार उत्पादन गर्ने गरेको देखिन्छ । सरदर कोदो लगाउने क्षेत्रफल ०.३० रोपनी रहेको छ र उत्पादन करिब ७४ के.जी. प्रति परिवार रहेको छ ।

३३.४४ प्रतिशत किसान परिवारले सरदर ०.१४ रोपनी जमिनमा विभिन्न किसिमका हिउँदे तरकारी खेती गरी वार्षिक करिब ३१ के.जी. प्रतिपरिवार उत्पादन गरेकोमा बिक्री १३ के.जी. प्रति परिवार गरेका छन् । त्यस्तै ६३.७५ प्रतिशत किसान परिवारले करिब ०.१९ रोपनी जमिनमा विभिन्न किसिमका वर्षे तरकारी खेती गरी वार्षिक सरदर उत्पादन करिब ३५ के.जी. र बिक्री ४ के.जी. प्रति परिवार गर्ने गरेको देखिन्छ ।

पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकाको कृषि क्षेत्रको सम्भाव्यता अध्ययन २०७८ अनुसार ६१ प्रतिशत किसान परिवारले विभिन्न किसिमका मौसमी फलफूल खेती गर्ने गरेको बताएका छन् । सरदरमा विभिन्न जातका २७ वटा फलफूल लगाएका छन् र वार्षिक सरदर उत्पादन करिब ७३ के. जी. र बिक्री २६ के.जी. प्रति परिवार रहेको छ । बदलिंदो समयसँगै फलफूल उपभोग गर्ने उपभोक्तामा आएको वृद्धि र बजारीकरणसँगै पछिल्लो समय फलफूल खेती प्रति क्रमशः आकर्षण बढदै गइरहेको छ ।

४९ प्रतिशत किसान परिवारले सरदर ०.१४ रोपनी जमिनमा विभिन्न किसिमका मसलाबालीको खेती गरी वार्षिक सरदर करिब ७ के. जी. प्रति परिवार मसला बाली उत्पादन गर्ने गरेको पाइन्छ । जसमध्ये १ के.जी. प्रति परिवार बिक्री गर्ने गरेको पाइन्छ । यस पालिकाका विभिन्न खेतीयोग्य बस्तीहरूमा अदुवा, अलैची, आलु, भटमास तोरी, प्याज, लसुन, सुन्तला, मौसम, कागती आदि मसला तथा फलफूलजन्य खेती प्रशस्त मात्रामा हुने भएकाले मसलाजन्य तथा फलफूलजन्य खेती गर्ने परिवार संख्या र उत्पादनको अवस्था सन्तोषजनक रहेको देखिन्छ ।

परम्परागत कृषि प्रणालीमा आधारित रहेकाले कृषि पेशा केवल जीविकोपार्जनमा मात्र सीमित हुन पुगेको छ । परम्परागत कृषि प्रणालीमा प्रविधिकरण गरी कृषकहरूलाई व्यावसायिक बनाई आधुनिक कृषि प्रणालीमा जोड दिएमा गाउँपालिकालाई आत्मनिर्भर बनाउन सकिने सम्भावना रहेको छ ।

२.६.२ पशुपंक्षी पालनको अवस्था

पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकामा पशुपालनको रूपमा गाई, भैंसी, भेडा, बाख्रा, कुखुरा, हाँस, सुँगुर, बँगुर आदि पालन गर्ने प्रचलन रहेको छ । पशु पालनको यो परम्परागत प्रचलनलाई व्यावसायिक बनाउन नसक्दा कृषकहरूले अपेक्षित लाभ लिन सकिरहेका छैनन् । पशुपालनका लागि हावापानी, चरण क्षेत्र, खर तथा डाले घाँसको स्रोत, पानीको पर्याप्तता र परम्परादेखि पशुपालनप्रति स्थानीय कृषकहरूको लगावलाई हेर्दा यो गाउँपालिका पशुपालनका दृष्टिले राम्रो सम्भावना रहेको छ । व्यावसायिक पशुपालन गरी आर्थिक उपार्जनका माध्यमबाट जीवनस्तरमा सुधार ल्याउन कृषकहरूको क्षमता विकास गरी वित्तीय लगानी सुनिश्चित गर्नुपर्ने देखिन्छ ।

पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकाको कृषि क्षेत्रको सम्भाव्यता अध्ययन २०७८ अनुसार गाउँपालिकामा ९३.७५ प्रतिशत परिवारले पशुवस्तु पालिरहेको पाइन्छ । यी मध्ये सरदरमा ०.२७ वटा भैंसी, २.२७ गाई, गोरु १.५६, बाख्रा २.८४, भेडा च्याङ्ग्रा २.६५, बंगुर ०.९५, कुखुरा ४.८२ र हाँस ०.३८ पालिरहेको देखिन्छ । पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकामा ३९.०६ प्रतिशत परिवारले गाई-भैंसी पालिरहेको देखिन्छ । पशुपालन गर्ने परिवारमध्ये ८.४४ प्रतिशतले कम्तिमा एउटा भैंसी पालिरहेको देखिन्छ भने २५.६७ प्रतिशत परिवारले गाई र गोरु पालिरहेको देखिन्छ । यस गाउँपालिकामा दुध उत्पादन सम्बन्धी तथ्याङ्क अनुसार समग्रमा १७६ दुधालु गाई-भैंसी पालन गर्ने किसान परिवारमध्ये ०.११ परिवारले कम्तिमा एउटा दुहुँनो भैंसी पालन गरी भैंसीबाट ०.१७ लिटर दुध उत्पादन गरी सरदर दैनिक ०.०८ लिटर प्रति परिवार विक्री गर्ने गरेको पाइएको छ । तथ्याङ्क अनुसार पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकामा समग्रमा दुधालु गाई-भैंसी पालन गर्ने किसान परिवारमा ३०.३१ प्रतिशत परिवारले मात्र कम्तिमा एउटा दुध दिने गाई पालिरहेको र सरदरमा प्रतिपरिवार ०.४९ दुधालु गाईबाट दैनिक सरदर ०.५२ लिटर दुध उत्पादन गरी ०.१५ लिटर दुध विक्री गर्ने गरेको पाइएको छ । ३५ प्रतिशतले भेडा बाख्रा पालन र २.८१ प्रतिशतले बाख्रापालन ५.३१ प्रतिशतले भेडापालन गरिरहेको पाइएको छ । बाख्रा पालन गर्ने किसान परिवारले सरदर २.८१ वटा बाख्रा पालिरहेका छन् ।

यस गाउँपालिकामा पनि अन्य पशुपंक्षी पालक कृषक परिवारको संख्याको तुलनामा बंगुर तथा सुँगुर पालन गर्ने किसान परिवारको संख्या अत्यन्त न्यून पाइएको छ । स्थलगत अध्ययनले पनि यस गाउँपालिकामा उन्नत बंगुर पालक किसान परिवारको संख्या जम्मा ८८ (२७.५) पाइएको छ ।

यस गाउँपालिकाका घर परिवारमध्ये पशुपंक्षी पालक किसान परिवारको संख्या ९३.७४ प्रतिशत रहेको छ । त्यस मध्ये ६४.०६ प्रतिशत परिवारले मात्र केही संख्यामा स्थानीय जातका कुखुरा पालन गरिरहेको पाइएको छ । कुखुरा पालन गर्ने किसान परिवारले सरदरमा ४.२८ वटा कुखुरा पालेको देखिन्छ ।

२.६.३ खाद्यान्न उत्पादन र आमनिर्भरता

पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकाको कृषि क्षेत्रको सम्भाव्यता अध्ययन प्रतिवेदन अनुसार वार्षिक रूपमा सबै भन्दा बढी ५५६ किलो मकै उत्पादन हुने गरेको देखिन्छ । दोस्रोमा गहुँ १०६ किलो, तेस्रोमा कोदो २६ किलो उत्पादन हुने गरेको देखिन्छ । हिउँदे तरकारी ८३४ किलो तथा वर्षे तरकारी ७५७ किलो र नगदेबालीहरु १०४ किलो उत्पादन हुने गरेको पाइएको छ । गाउँपालिका क्षेत्रभित्रका अधिकांश बस्तीहरू उत्तरी तथा पूर्वी मोहडामा अवस्थित रहेका छन् । पारिलो भूबनोट, उर्वरायुक्त पाङ्गो माटो, साना तथा घना जंगलले घेरिएको ठाउँ भएकाले प्राय: माटोमा ओसिलोपना भइराख्ने भूबनोटको विशेषताका कारण खाद्यान्न उत्पादनका हिसाबले यो गाउँपालिकाको खेतीयोग्य जमिनको उर्वराशक्ति उच्च रहेको छ । यस गाउँपालिकामा मकै, गहुँ, कोदो तथा फापर, दलहन तथा ताजा तरकारी उत्पादनले आर्थिक क्षेत्रमा योगदान कायम राखेको छ ।

पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकाकाको कृषि क्षेत्रको सम्भाव्यता अध्ययन प्रतिवेदन अनुसार गाउँपालिकाका घर परिवारले वार्षिक सरदर ३८८ के.जी. प्रतिव्यक्ति खाद्यान्न उत्पादन गर्ने गरेको देखिन्छ । २० प्रतिशत परिवारलाई वर्षैभरी खान पुग्ने खाद्यान्न आफैँ उत्पादन गर्ने गरेको देखिन्छ । त्यसतै ६.८८ प्रतिशत परिवारले १०-१२ महिनासम्म, १८.४४ प्रतिशतले ७-९ महिनासम्म, १९.३८ प्रतिशतले ४-६ महिनासम्म र ३५.३१ प्रतिशतको आफ्नो उत्पादनले तीन महिना भन्दा कम खान पुग्ने बताएका छन् । समग्रमा यस गाउँपालिकाका किसान परिवारहरूलाई आफ्नो परिवारले उत्पादन गरेको खाद्यान्नले करिब ४५ प्रतिशत परिवारलाई ६ महिनासम्मलाई मात्र पर्याप्त हुने देखिन्छ ।

२.६.४ उद्योग तथा वाणिज्य

रुकुम पूर्व जिल्लाको पूर्वी भागमा अवस्थित यो पालिका प्राकृतिक स्रोत साधन, खनिजजन्य पदार्थ, बहुमूल्य जडिबुटी, वनपैदावर आदिका दृष्टिले सम्पन्न छ । उद्योग व्यापार तथा वाणिज्य क्षेत्रको विकासका लागि यी स्रोत र साधनहरु महत्वपूर्ण रहेका छन् । उच्च तथा वातावरणीय स्वच्छतायुक्त बस्तीहरूमा पर्यावरण मैत्री उद्योगहरू संचालन गर्नु उपयुक्त मानिन्छ । उद्योग तथा व्यापार व्यवसायको सोच भएका युवाहरू र परम्परागत रूपमा घरेलु तथा कुटिर उद्योग चलाएका व्यक्तिहरूलाई आधुनिक औद्योगिक ज्ञानको विकास गराई स्थानीय स्रोत, साधन, सीप, बजारको माग र संभावित उद्यमीको चाहनालाई एकीकृत गर्न सकेमा नयाँ व्यवसायहरू सञ्चालन गरी आर्यआर्जनमा वृद्धि गर्न सकिने सम्भावना रहेको छ । उद्यम विकासका लागि पूर्व तयारी कार्य, स्रोत साधनको सर्भेक्षण, लक्षित समूह पहिचान, बजारको माग अध्यावधिक गर्न सके साना तथा कुटिर उद्योग सञ्चालन गर्नसक्ने सम्भावना छ । युवा पुस्तालाई स्वरोजगारमूलक बनाउन साना तथा मझौला उद्योगहरूलाई प्रविधिकरण, वित्तीय सेवामा पहुँच विस्तार र उत्पादित वस्तुको बजारीकरण गर्न आवश्यक उद्यमशील ज्ञान तथा सीपको विकास गराउन सकिने सम्भावना रहेको छ । भूबनोटको अवस्था, परम्परागत रूपमा उत्पादित वस्तु तथा वातावरणीय अवस्थालाई विश्लेषण गर्दा यस क्षेत्रमा जातीय परम्परा बोकेका घरेलु सीप र कलालाई लघु उद्योगका रुपमा विकास गर्ने, यस पालिकाका विभिन्न स्थानमा रहेका खजिजजन्य पदार्थको उत्खनन प्रशोधन र बजारीकरण गर्ने, पुपाल पाटनमा पाइने बहुमूल्य जडिबुटी यार्सागुम्बा र अन्य जडिबुटीको दिगो संरक्षण सम्वर्द्धन र उपयोग गर्ने, वनपैदावार, पालिकाका विभिन्न स्थानबाट भएर बग्ने नदी तथा खोलाहरुमा उर्जा उत्पादन गर्ने, उच्च पहाडी तथा हिमाली क्षेत्रमा पाइने सबै प्रकारका फलफूलहरुको उत्पादन र बजारीकरण गर्ने, रैथाने सीपमा आधारित राडी, पाखी, पटुका आदिको प्रविधिकरण र बजारीकरण गर्ने, माछा पालन, स्वच्छ पिउने पानी उद्योग, मकै तथा गहुँमा आधारित खाद्यजन्य वस्तुको प्रशोधन उद्योग आदि संचालन गर्न सकिने देखिन्छ । यद्यपि यस गाउँपालिकामा सीमित मात्रामा मात्र उद्योग तथा बाणिज्यको विकास भएको छ । गाउँपालिकाको अभिलेख

अनुसार विभिन्न प्रकारका स्थापित जम्मा ४१ उद्योग बाणिज्यको संख्या रहेको छ । यसले सरदर १२० जति रोजगारी सिर्जना गरेको अवस्था छ ।

२.६.५ पर्यटन क्षेत्रको अवस्था

पुथा उत्तरगङ्गा रुकुम पूर्व जिल्लाको पूर्वी भागमा अवस्थित एक उच्च हिमाली गाउँपालिका हो । यो गाउँपालिका कुनै पनि राष्ट्रिय राजमार्गले नछोएको भौगोलिक, प्राकृतिक, सामाजिक, सांस्कृतिक दृष्टिले गुलजार रूपमा मुस्कुराइरहेको छ । हान्पा डाँडा, हावातिगला गुफा, झार्लुङ खोला किनारमा अवस्थित तातोपानी, ढुङ्गे पोखरी, दारल गल्छी, सुन दह, राक्षस दह, पार्वी मार्वी, पूर्वाङ घारीको ताल, सेतो रातो ताल, झाक्री ढुङ्गा, लिस्ने गल्छी, जल्या ताल, रक्त कुन्ड, छेरापाङ्गा गुफा, सुनपानी गुफा, बराहा ताल, मैकोट डाँडा, हाम्पा डाँडा, कायम डाँडा, रिसला डाँडा, पूर्वी रुकुमको मगर सभ्यता, उत्तरगङ्गा नदी, सानी भेरी नदीको जल विहार, पुपाल बुकी पाटन, पुथा हिमाल, लालपाटन, सिस्ने हिमाल र धवलागिरी हिमालको दृश्यावलोकन, ढोरपाटन शिकार आरक्षण, आदि प्राकृतिक पर्यटकीय स्थल रहेका छन् । पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिका होचा, अग्ला, चुच्चे डाडाँकाँडा तथा खोच र ती खोच भएर बग्ने साना ठुला खोलाहरू, उपल्ला पहाडी बस्तीहरू, घनघोर जंगल सहितका अग्ला पहाडहरू ती पहाडी बस्तीको स्वच्छ हावा पानी तथा निश्चल पहाडी जीवन शैली यस पालिकाका पर्यटकीय आकर्षणका मुख्य आधारहरू हुन् ।

पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिका ऐतिहासिक, धार्मिक, सांस्कृतिक, प्राकृतिक दृष्टिकोणले महत्वपूर्ण मानिन्छ । जातीय रूपमा जनजाति, दलित, बाहुन र क्षेत्री समुदायको मिश्रित बसोबास रहे तापनि धार्मिक रूपमा प्रकृतिक पुजक धर्मावलम्बीहरूको बाहुल्यता रहेको छ । यहाँ विभिन्न किसिमका सम्पदाहरू रहेका छन् । ऐतिहासिक तथा धार्मिक आकर्षणका रूपमा तातोपानी, ढुङ्गे पोखरी, रामाझीमा बराह थान, नमछैंगाँ, रामरी, सुनदह, रिसला डाँडा, जल्या ताल, मन्डली थान, सिद्ध थान, बराहा ताल, सुनपानी गुफा, रक्त कुन्ड पोखरी आदि रहेका छन् । प्राकृतिक सौन्दर्य र जैविक विविधताको अवलोकन तथा मनोरञ्जनका रूपमा हाबातिगला गुफा, झार्लुङ खोला किनारमा अवस्थित तातोपानी, दारल गल्छी, सुन दह, पुपाल दह, नौधारी झरना, गुम्जा झरना, राक्षस दह, लिस्ने गल्छी, जल्या ताल, छेरापाङ्गा गुफा, सुनपानी गुफा, बराहा ताल, आदि रहेका छन् । सांस्कृतिक आकर्षणका रूपमा जातीय परम्परा अनुसार चाडबाड, पूजाआजा, धार्मिक विश्वास परम्परागत भूम्या नाच गान, सेरा बालुवा जात्रा, त्रिवेणी जात्रा, खारखोलाको कार्तिक पूर्णिमाको जात्रा आदि मौलिक सांस्कृतिक मूल्य मान्यताहरू रहेका छन् । यस पालिकाका ऐतिहासिक, धार्मिक, प्राकृतिक र पुरातात्विक महत्वका पर्यटकीय स्थलहरूले आकर्षित गर्ने गरेको छ । बदलिँदो जीवन शैलीसँगै प्राकृतिक जीवनबाट कृत्रिम जीवन बिताइरहेका मानिसहरूलाई आन्तरिक पर्यटकको रूपमा र वाह्य पर्यटकहरू समेत यस पालिकामा विभिन्न पर्यटकीय उद्देश्यले भित्रिरहेका छन् । व्यवस्थित रूपमा पर्यटक आगमनको अभिलेखीकरण नहुँदा वास्तविक तथ्याङ्कको अभाव देखिन्छ । यहाँ आउने पर्यटकका लागि आरामदायी सुविधायुक्त स्थानीय मौलिकतामा आधारित होम स्टेको व्यवस्था गर्न सकेमा पर्यटन क्षेत्रको राम्रो विकास हुने देखिन्छ । यी पर्यटकीय स्रोतहरूको व्यवस्थित रूपमा मर्मत सम्भार, संरक्षण, सम्बर्द्धन र विकास गरी प्रचार प्रसार गर्न आवश्यक छ ।

तालिका ९: पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकाभित्रका महत्वपूर्ण पर्यटकीय स्थलहरु

क्र.स.	पर्यटकीय स्थल	महत्व	वडा नं	कैफियत
१	धौगाडी झाजाकुँझा तातोपानी	प्राकृतिक महत्व	वडा नं १	
२	झारलुङको रिम्मै खोला तातोपानी	धार्मिक महत्व	वडा २	

३	झरणा तातोपानी	प्राकृतिक उपचार हुन्छ भन्ने मान्यता	वडा न ६	
४	घोप्टे तातोपानी	प्राकृतिक महत्व	वडा नं. ७	
५	ढुङ्गे पोखरी,	धार्मीक महत्व	वडा नं २	
६	रामाझीमा बराह थान,	धार्मिक तथा सास्कृतिक	वडा नं. १०	
७	नमछैंगाँ,	धार्मिक महत्व	वडा नं. ५	
८	रामरी,	धार्मिक महत्व	वडा नं २	
९	सुनदह,	प्राकृतिक	वडा नं.३	
१०	रिसला डाँडा,	बाइसे चौविसे राज्य बसेको	वडा नं ५	
११	जल्पा ताल,	प्राकृतिक	वडा नं. ५	
१२	बराहा ताल,	प्राकृतिक	वडा नं. ५	
१३	देउराली रामला	प्राकृतिक	वडा नं. ५ र ६	
१४	सुनपानी गुफा,	प्राकृतिक	वडा नं. १२	
१५	रक्त कुन्ड पोखरी	धार्मिक तथा प्राकृतिक	वडा नं. ९	
१६	बोक्सा दह	प्राकृतिक महत्व	वडा नं. ९	
१७	प्रभु गुफा	प्राकृतिक तथा धार्मिक महत्व	वडा नं. ९	
१८	हाबातिगला गुफा,	धार्मिक तथा प्राकृतिक	वडा नं. १	
१९	सेडनकूँ बास	प्राकृतिक महत्व	वडा नं. ११	
२०	सुन दह,	प्राकृतिक महत्व	वडा नं. ३	
२१	पुपाल दह,	प्राकृतिक महत्व	वडा नं. १	
२२	गुम्जा झरना,	प्राकृतिक महत्व	वडा नं. २	
२३	नौधारी झरना,	प्राकृतिक महत्व	वडा नं. ३	
२४	राक्से दह,	प्राकृतिक महत्व	वडा नं. ३	
२५	लिस्ने गल्छी,	प्राकृतिक महत्व	वडा नं. ८	
२६	छेरापाङ्गा गुफा,	युद्धकालिन महत्व	वडा नं. ११	
२७	सुनपानी गुफा,	प्राकृतिक महत्व	वडा नं. १२	

पुथा उत्तरगंगा गाउँपालिका

२८	बराहा ताल,	धार्मीक महत्व	वडा नं. ६	

२.६.६ वित्तीय संस्थाहरू र सहकारी

वित्तीय संस्थाहरू बैंक, सहकारी र लघुवित्त आर्थिक क्षेत्रको गतिशिलताका लागि महत्वपूर्ण पक्षहरू हुन् । पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकामा सरकारी तथा वाणिज्य बैंक, लघुवित्त र सहकारी संस्थाहरू संचालनमा रहेका छन् । सिद्धार्थ बैंक, सिटिजन लाईफ इन्सुरेन्स कम्पनी, प्रभु लाईफ इन्सुरेन्स आदि वित्तीय तथा वाणिज्य संस्थाहरूले कार्य गरिरहेका छन् । यसका अतिरिक्त ग्रामीण अर्थतन्त्रको सहयात्रीको रूपमा थुप्रै कृषि तथा बचत सहकारीहरू दर्ता भै संचालनमा रहेका छन् ।

२.६.७ पारिवारिक आय व्ययको अवस्था

पुथा उत्तरगङ्गा गाउँबासीका आम्दानीका प्रमुख स्रोतहरू कृषि, पशुपालन, ब्यापार, उद्योग, नोकरी, पेन्सन, वैदेशिक रोजगारी र ज्याला/मजदुरी रहेका छन् । पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकाको गाउँबासीका औषत आम्दानीका विषयमा आवधिक योजना निर्माणका क्रममा पालिका तथा वडा स्तरमा गरिएका विभिन्न समूहगत छलफल तथा नमुना सर्वेक्षणका आधारमा आम्दानीका स्रोतहरु तपसिल अनुसार रहेको देखिन्छ ।

तालिका १०: पुथा उत्तरगङ्गा गाउँबासीहरूका औषत वार्षिक आम्दानीका स्रोतहरू (रु. हजारमा)

क.स	आम्दानीका स्रोतहरू	घरधुरी	घरधुरी	वार्षिक औषत प्रति परिवार आम्दानी रकम (रु)	वार्षिक पालिकाको औषत आम्दानी रकम (रु)
१	कृषि	४८०	४३६८	१८७०००	८९,८४९,७६०
२	व्यापार व्यवसाय	२७६	४३६८	५०००००	१३८,०००,०००
३	सेवा नोकरी	४००		३०००००	१२०,०००,०००
४	ज्याला मजदुरी	२७००		४८०००	१२९,६००,०००
५	विप्रेषण (विदेशबाट पठाएको रकम) संख्या	१९७८		४८००००	९४९,४४०,०००
६	घर भाडा वापत प्राप्त रकम	७०		१२०००	८४०,०००
७	उद्योग	१७		५०००००	८,५००,०००
८	व्याज	१०००		९००००	९०,०००,०००
९	पेन्सन	४२		१८००००	७,५६०,०००
१०	सवारी साधन	१५		१२००००	१,८००,०००
	जम्मा				**१,५३५,५८९,७६०**
	प्रति व्यक्ति औषत आम्दानी				**८३,८७५.३४**

स्रोत: आवधिक योजना निर्माणका क्रममा पालिका तथा वडा स्तरमा गरिएका विभिन्न समूहगत छलफल तथा नमुना सर्वेक्षण

त्यसैगरी पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकाका परिवारको वार्षिक खर्चका क्षेत्रहरू खानपान, लत्ताकपडा, औषधी, बच्चाहरूको पठनपाठन, इन्धन, यातायात, चाडपर्व, मनोरन्जन आदि रहेका छन् । आवधिक योजना निर्माणका क्रममा पालिका तथा वडा स्तरमा गरिएका विभिन्न समूहगत छलफल तथा नमुना सर्वेक्षणका आधारमा पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकाको औषत खर्च प्रति परिवार तपशिल अनुसार रहेको छ ।

तालिका ११: परिवारको वार्षिक खर्चका क्षेत्रहरू (रु. हजारमा)

क्र.म	खर्च विवरण	औषत प्रति परिवार वार्षिक खर्च रकम	घरधुरी	जम्मा खर्च
१	खानपान खर्च	३५१०००	४३६८	१,५३३,१६८,०००
२	पहिरन (लत्ताकपडा) खर्च	४००००	४३६८	१७४,७२०,०००
३	औषधी खर्च	१००००	४३६८	४३,६८०,०००
४	पढाइ (बालबालिकाहरूको) खर्च	१७०००	४३६८	७४,२५६,०००
५	ईन्धन खर्च	१००००	३००	३,०००,०००
६	मनोरञ्जन खर्च	७०००	४३६८	३०,५७६,०००
७	यातायात खर्च	१००००	४३६८	४३,६८०,०००
८	चाडपर्व खर्च	३००००	४३६८	१३१,०४०,०००
९	घरभाडा खर्च	१२०००	२०	२४०,०००
१०	कृषि सामग्री खर्च	२००००	४३६८	८७,३६०,०००
११	सञ्चार खर्च	६०००	४३६८	२६,२०८,०००
१२	अन्य खर्च	७०००	४३६८	३०,५७६,०००
	जम्मा			२,१७८,५०४,०००
	प्रति परिवार खर्च			४९८,७४१.७६
	प्रति व्यक्ति खर्च			११८,९९१.९२

स्रोत: आवधिक योजना निर्माणका क्रममा पालिका तथा वडा स्तरमा गरिएका विभिन्न समूहगत छलफल तथा नमुना सर्वेक्षणमा आधारित

२.७ वन वातावरण तथा प्राकृतिक प्रकोपको अवस्था

वन सम्पदाको संरक्षण, सम्वर्द्धन तथा दिगो उपयोग गर्ने र गाउँपालिकाको आर्थिक, सामाजिक तथा वातावरणीय क्षेत्रमा योगदान अभिवृद्धि गर्न आवश्यक रहेको छ । स्थानीय स्तरमा विकास निर्माणका क्रममा वातावरण प्रदुषण जस्ता समस्या टड्कारो रूपमा देखिएको छ । वायु र जल प्रदुषणले मानिसमा विभिन्न रोगहरू समेत निम्ताएको छ । प्राकृतिक स्रोत साधनको अनियन्त्रित प्रयोगलाई नियन्त्रण गर्न, विकासका क्रियाकलाप सञ्चालन गर्दा वातावरणीय प्रभावको पूर्व मूल्याङ्कन हुन आवश्यक छ । स्थानीय तहमा मानव अनुकूलको वातावरण निर्माणमा सहयोग जुटाउनु पर्ने आवश्यकता रहेको छ । फोहोर मैला व्यवस्थापन, वृक्षारोपण र संरक्षण, प्राकृतिक स्रोत साधनको समुचित प्रयोग, वातावरण प्रदुषण सम्बन्धी चेतनामूलक कार्यक्रम स्थानीय स्तरबाट सञ्चालन गर्नुपर्दछ ।

वन क्षेत्रको स्थानीय अर्थतन्त्रमा उल्लेख्य रूपमा योगदान पुग्ने गरी व्यावसायिक वन व्यवस्थापन र उपयोग गर्न नसक्नु, पूर्वाधार विकास र पर्यावरणीय प्रणाली बीच योजनाबद्ध तरिकाले सन्तुलन कायम गर्न नसक्नु, वन अतिक्रमण, वन पैदावारको चोरी निकासी, नदी कटान, भू-क्षय, वन डढेलो, अनियन्त्रित चरिचरन, अनियन्त्रित ढुंगा/गिट्टी/वालुवा संकलन तथा निकासी हुनु, बढ्दो जनसंख्या, शहरीकरण, भू-उपयोगमा आएको परिवर्तन, विस्तारित सडक सञ्जाल, बढ्दो सवारी यातायात र डिजेल पेट्रोलको खपत, फोहोरमैला उत्सर्जन, प्लाष्टिकजन्य फोहोर निष्कासन र अव्यवस्थित भौतिक पूर्वाधार निर्माणका कारण वायु र पानीजन्य प्रदुषण, बाह्य मिचाहा झार (Invasive plant species) को प्रकोप, विभिन्न

सरोकारवाला तथा नियमनकारी निकायसँग समन्वय हुन नसक्नु, नागरिक सचेतना कम हुनु, वन जंगलको अतिक्रमण तथा ह्रास हुनु, विषादीको प्रयोग, वातावरण संरक्षण र पूर्वाधार विकासबीच सामन्जस्यता स्थापित हुन नसक्नु आदि प्रमुख समस्याहरू रहेका छन् ।

पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिका बाढी, पहिरो र भूक्षयको उच्च जोखिममा रहेको छ । वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन बिना नै विकासको काम गर्दा विपद्को जोखिम निम्तिने गरेको छ । गाउँपालिका अभिलेख अनुसार पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकामा प्राकृतिक प्रकोपका कारण विभिन्न समयमा विभिन्न विपद्हरूको सामना गर्नु परेको छ । पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकाका केही वडाहरूमा बाँदर तथा बदेलको समस्या समेत रहेको छ । बाँदर तथा बँदेल जस्ता वन्यजन्तुले लगाएको अन्नबाली तथा फलफूल नाश गरिदिने हुनाले यसको उचित व्यवस्थापन गर्ने तर्फ ध्यान जानु जरुरी छ ।

२.८ प्राकृतिक प्रकोप जोखिमका सम्भावित क्षेत्रहरू

पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकामा विशेष गरी पहिरोको जोखिम अत्यधिक रहेको छ । भू-बनोट र मोहडाको दृष्टिकोणले पनि यहाँका भू-भाग भिर पाखाले ओगटेको छ । यस्ता भिरपाखामा विशेषतः पहिरो जाने धेरै सम्भावना रहेका छन् । सबैभन्दा धेरै वडा नं. ५, ६, ८ र १४ बढी पहिरो जाने जोखिमका सम्भावित क्षेत्रहरू छन् । यस्ता जोखिमपूर्ण क्षेत्रहरू भने बसोबासका निम्ति उपयुक्त नभएको भन्न सकिन्छ र यस्ता भिरपाखामा भएका बस्तीहरूलाई स्थानान्तरन गर्नु पर्ने आवश्यक देखिन्छ ।

पालिकाको क्षेत्रहरू ४५ डिग्री भन्दा माथि रहेका भिराला क्षेत्रहरू सम्बेदनशिल हुने भएको हुँदा त्यस्ता क्षेत्रहरूमा खेती पाती तथा बस्ती रहँदा पहिरो जाने सम्भावना बढी देखिने हुँदा त्यस्ता क्षेत्रलाई पहिरो जोखिम क्षेत्रका रूपमा परिभाषित गरिएको छ जुन तल नक्सामा देखाइएको छ ।

पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिका

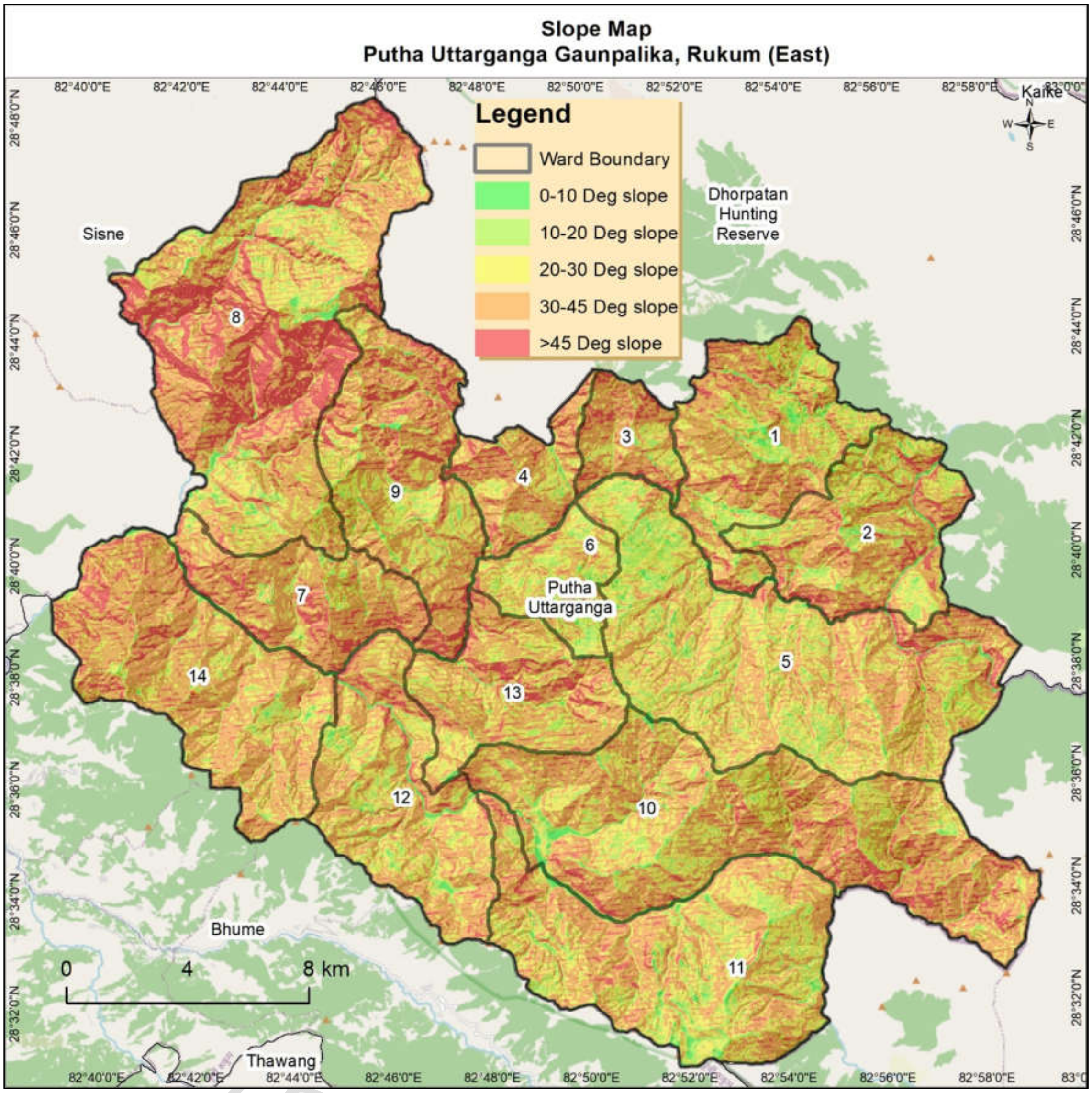

नक्सा ११: पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकाका पहिरो जोखिमका सम्भावित क्षेत्रहरू

तालिका १२: पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकाका पहिरो जोखिमका सम्भावित क्षेत्रफल

क्र.सं.	वडा नं	क्षेत्रफल (हे.)	प्रतिशत
१	१	३१५	४.८४
२	२	३४५	५.३०
३	३	१४०	२.१६
४	४	१७३	२.६५
५	५	२८०	४.३०
६	६	४४	०.६७
७	७	३६७	५.६४
८	८	२२४९	३४.५३

९	९	५३४	८.१९
१०	१०	७६१	११.६८
११	११	२२६	३.४७
१२	१२	२१३	३.२६
१३	१३	३४०	५.२२
१४	१४	५२६	८.०८
	जम्मा	**६५१३**	**१००**

२.९ इन्धन तथा बत्तीको श्रोत र प्रयोगको अवस्था

पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकामा मुख्यतः इन्धनको श्रोत दाउरा रहेको छ । मुख्य इन्धनको रूपमा प्रयोग गर्ने दाउराको स्रोत सामुदायिक, संरक्षित तथा निजी वन रहेका छन् । राष्ट्रिय जनगणना २०७८ अनुसार दाउरा प्रयोग गर्ने ९६.७ प्रतिशत, एलपि ग्याँस प्रयोग गर्ने २.४ प्रतिशत, मट्टितेल प्रयोग गर्ने ०.४ प्रतिशत, वायोग्याँस प्रयोग गर्ने ०.४ प्रतिशत, बिजुली प्रयोग गर्ने ०.१ प्रतिशत र अन्य स्रोत प्रयोग गर्ने ०.०२ प्रतिशत घर परिवार रहेका छन् । यसैगरी गाउँपालिकाका केही घरहरू केन्द्रीय प्रसारण तथा साना लघु जल विद्युत आयोजना मार्फत विद्युत जोडिएका छन् । यसैगरी उर्जाका लागि विद्युत् प्रयोग गर्ने ९५.३ प्रतिशत, सोलार प्रयोग गर्ने ३.७ प्रतिशत, मट्टितेल प्रयोग गर्ने ०.१ प्रतिशत र अन्य उर्जाको स्रोत प्रयोग गर्ने १.० प्रतिशत घर परिवार रहेका छन् ।

२.१० यातायात तथा परिवहन सुविधाको अवस्था

पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिका भौगोलिक रूपमा दुर्गम मानिन्छ । भौगोलिक दुर्गमताका कारण यहाँका अधिकांश बस्तीहरु सडक सञ्जालको सेवा सुविधा प्राप्त गर्न सकिरहेका छैनन् । पालिकाकाको प्रमुख प्रशासनिक केन्द्र तकसेरा र यस पालिकाका वडा नं. ५ हुकाम, ६ मयाङ, १० तक, ११ सेरा, १२ कोल, १३ विर्गुम र १४ राङ्सीका वडा केन्द्रसम्म कच्ची सडकको विस्तार भइरहेको भए तापनि पूर्णरूपमा सहज हुन सकेको छैन् । भने बाँकी वडा केन्द्र र बस्तीहरुमा सडक यातायातको विस्तार गर्नु टड्कारो आवश्यकता रहेको छ । गाउँपालिकामा विस्तार भएका बाँकी सडकहरू पनि धुले कच्ची बाटाहरू छन् । यी बाटोहरू सञ्चालनमा रहे पनि बाह्रै महिना चल्न सकिरहेका छैनन् ।

यी सडकहरूमा नियमित सार्वजनिक बस सेवा तथा अन्य मोटर, ट्रयाक्टर, ट्रक, मोटरसाईकल, अटो आदि यातायातका साधनहरू सञ्चालनमा रहेका छन् । वर्षात्को समयमा बाढी पहिरोको कारणले यातायात नियमित रूपमा सञ्चालन गर्न कठिनाइ हुने गरेको छ ।

पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिका

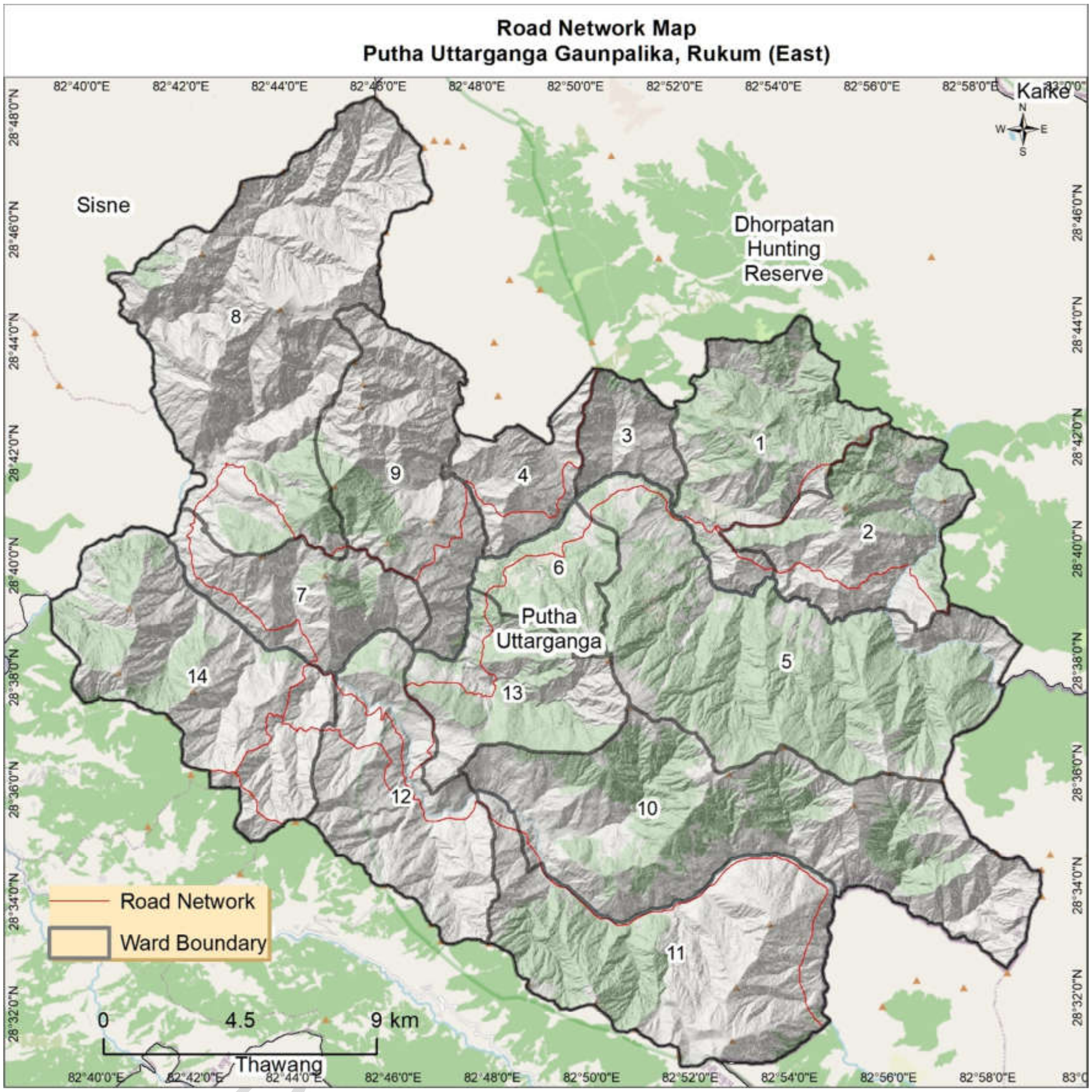

नक्सा १२: पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकाको सडक सञ्जाल

तालिका १३: पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकाको सडकका प्रकार

सडकका प्रकार/ Road Type	लम्बाई (कि.मि)	प्रतिशत
स्थानीय गोरेटो बाटो	९४३.०	८८.४९
मुख्य गोरेटो बाटो	१२०.९	११.३४
पुल र ट्र्याकहरु	१.३	०.१२
उथले स्थान	०.५	०.०५
जम्मा	**१०६५.७**	**१००**

२.११ सूचना तथा सञ्चारको पहुँच

पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकामा कुनै पनि घरायसी सुविधाहरू नभएको घरपरिवार ७४६ अर्थात् १७.१ प्रतिशत रहेको छ भने कुनै एक घरायसी सुविधाहरू भएको घरपरिवार ३६२२ अर्थात् ८२.९ प्रतिशत रहेको छ । राष्ट्रिय जनगणना २०७८ अनुसार गाउँपालिकामा सञ्चारका साधनको प्रयोग सबैभन्दा बढि

साधारण मोबाइल २९५० घर परिवार र सर्माट मोबाइल २६४७ घर परिवारले प्रयोग गरेका छन् । त्यसै गरी सञ्चार सेवाका रूपमा विभिन्न ठाउँमा रेडियो, टेलिफोन, एफएम, पत्रपत्रिका, इन्टरनेट, अतिरिक्त हुलाक कार्यालय, टेलिभिजन आदिको व्यवस्था रहेको छ । तर यी सुविधाहरू पर्याप्त, भरपर्दा र गुणस्तरीय छैनन् ।

२.१२ पार्क तथा मनोरञ्जन स्थलहरू

पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकाका विभिन्न वडा तथा बस्तीहरूमा पार्क तथा मनोरञ्जन स्थलका रूपमा प्राकृतिक डाँडा, लेक, पोखरी, समथल स्थानहरू, विभिन्न देवी देवताका मन्दिर तथा प्रतिक्षालय, जंगलको बीचमा रहेका खाली चउरहरू आदि रहेका छन् ।

पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिका

परिच्छेद तीन
गाउँवासीको अपेक्षा र विद्यमान अवस्थाको विश्लेषण

पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकाका समस्या र गाउँवासीको अपेक्षालाई वडागत रूपमा पहिचान गरी विश्लेषण गरिएको छ । यस अन्तर्गत स्थलगत अध्ययन, अवलोकन र सर्वेक्षण गरी सम्वन्धित निकायहरूसँगको छलफल, विभिन्न राजनैतिक दलसँग छलफल, विषयगत विज्ञहरूसँगको अन्तर्क्रिया तथा गाउँपालिकाको प्रोफाईल र गाउँपालिकाको वार्षिक नीति कार्यक्रम तथा बजेट र गाउँपालिकाका विभिन्न दस्तावेजहरूमा आधारित भै गरिएको छ। यस सम्वन्धी विस्तृत विश्लेषण तल प्रस्तुत गरिएको छ।

३.१. गाउँपालिकाको सबलता, दुर्बलता, अवसर र चुनौतीको विश्लेषण

उल्लेखित अपेक्षा तथा समस्याहरूको पहिचानका आधारमा पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकाका सम्भावना, अवसर समस्या र चुनौतीहरूलाई तपसिल अनुसार विश्लेषण गरिएको छ।

सबलता	दुर्बलता
• प्रदेश राजधानी देउखुरी उपत्यका भालुवाङ तथा प्रमुख व्यवसायिक केन्द्रका रुपमा रहेका दाङ, नेपालगञ्ज, बुटवल, पोखरा जस्ता प्रमुख शहरहरुसँगको यातायात पहुँच, • शुद्ध पिउने पानी तथा सिँचाइका लागि आवश्यक जलश्रोतको उपलब्धता, • हावापानी, वनस्पति तथा जैविक विविधतामा एकरुपता, • विविधतायुक्त तर सहअस्तित्व र सद्भावयुक्त जनसमुदाय, • जनता र नेतृत्वको विकासप्रतिको उच्च सकारात्मक लगाव र प्रतिबद्धता, • तलबाट उठेको (Bottom up) योजना निर्माण प्रक्रिया र यसमा स्थानीय जनताको प्रत्यक्ष सहभागिता, • योजना तथा कार्यक्रमहरूको निरन्तर स्थानीय स्तरको सरोकार अनुगमन र खबरदारीको संभावना, • जननिर्वाचित संवैधानिक अधिकार प्राप्त स्थानीय सरकार ।	• भौगोलिक कठिनाइ, खाद्यजन्य वस्तु उत्पादन जमिनको कमी हुनु, • परम्परागत र निर्वाहमुखी कृषि प्रणाली तथा पशुपालनमा उल्लेख्य निर्भरता, • बढ्दो बसाइँसराइ र जनशक्ति पलायन, • खेतीयोग्य जमिन बाँझो भूमिमा रूपान्तरण र बढ्दो खण्डीकरण, अपर्याप्त सिंचाइ, उत्पादनमा ह्रास, आयातित खाद्यवस्तुमा बढ्दो निर्भरता, • वन्यजन्तु र प्राकृतिक प्रकोपबाट बाली नालीहरूको असुरक्षा, बाली संरक्षण सुविधाको अभाव तथा शीतगृहको अभाव, • युवा वर्गमा जीवन उपयोगी सीप, उद्यमशीलता र दक्षताको कमी हुनु, • गैरकृषि क्षेत्रमा उल्लेख्य रोजगारीका अवसरहरूको सिर्जना हुन नसक्नु, • गाउँपालिका कार्यालयमा पर्याप्त संस्थागत तथा प्राविधिक क्षमताको अभाव, प्रक्रियामुखी सार्वजनिक सेवा प्रवाह, • प्राकृतिक प्रकोप र जोखिम व्यवस्थापनमा संरचना, सुविधा र सक्षमताको अभाव, • विकास कार्यक्रम कार्यान्वयनमा सुस्पष्ट संरचना, कार्यविधि र दृढ इच्छाशक्तिको अभाव, • विकास, योजना र कार्यक्रमहरूको अनुगमन र मूल्याङ्कन गर्ने परिपाटीको अभाव ।
अवसर	**चुनौतीहरू**

● जलश्रोतको प्रभावकारी उपयोगबाट ऊर्जा, सिंचाई, खानेपानी र सरसफाइको विकास गर्न सकिने, ● भूमिको बहुआयामिक उपयोग मार्फत स्थानीय अर्थतन्त्रको सुदृढीकरण गर्न सकिने, ● उच्च पहाडी तथा हिमाली क्षेत्रहरूमा उपलब्ध घाँसे मैदान, वन, चरन, जडिबुटी र जैविक विविधताको समुचित उपयोग गर्न सकिने, ● उच्च प्रतिफल दिने आधुनिक पशुपालन र नगदे वालीको विस्तार गर्न सकिने, ● वन तथा कृषि पैदावारमा आधारित प्रशोधन उद्योगको विकास गर्न सकिने, ● आकर्षक पर्यटकीय स्थल र क्रियाकलापहरूको विकास र सम्बर्द्धन मार्फत जनताको आयआर्जनमा वृद्धि गर्न सकिने, ● परम्परागत सीप र ज्ञानमा आधारित घरेलु तथा साना उद्योगको प्रर्वद्धन र यसको पर्यटन व्यवसायसँगको आबद्धतामा विस्तार गर्न सकिने, ● युवा शक्तिलाई रोजगारमूलक र उद्यमशीलताको तालिम प्रदान गरी स्वरोजगारको प्रवर्द्धन गर्न सकिने, ● विकास निर्माणमा स्थानीय स्रोत, साधन र जनशक्तिको उपयोग गर्न सकिने, ● संघ तथा प्रदेश सरकारको महत्वपूर्ण सहयोग र सद्भाव प्राप्त गरी विकासका कार्यक्रममा सहकार्य गर्न सकिने, ● परियोजनाहरूको विकासमा स्वदेशी तथा विदेशी दातृ निकाय र लगानी कर्तालाई आकर्षण गर्न सकिने, ● आधुनिक प्रविधि र सीपयुक्त नयाँ जनशक्तिको व्यवस्थापन गर्न सकिने ।	● बाह्य (स्वदेश तथा विदेश) बसाइँसराइको परिणाम स्वरूप बित्तीय स्रोत र श्रमशक्तिको पलायन, ● विकासमा जनसहभागिता वृद्धि गर्न कठिनाइ, ● जनताका आकांक्षामा तीव्र वृद्धि र स्रोतसाधनको सीमितताका कारण परिपूर्ति गर्न चुनौती, ● कृषिमा आधुनिकीकरणका लागि पुजी, प्रविधि, गुणस्तरीय वीउ विजन, मल तथा प्राविधिज्ञ सेवाको अभाव, ● ठूला आयोजनाहरूको निर्माण र कार्यान्वयनमा पर्याप्त पुजी, प्रविधि र जनशक्तिको अभाव, ● बढ्दो अव्यवस्थित बसोवास वेंसी तथा सुगम स्थानमा बसोबासको केन्द्रीकरण, ● सम्भाव्य पर्यटकीय स्थलहरूमा पूर्वाधार निर्माणका लागि वित्तीय स्रोतको व्यवस्थाको अभाव, ● गुणस्तरीय स्वास्थ्य र शिक्षा सेवाको पहुँच पुऱ्याउने, ● फोहोर मैला प्रदूषण र भू:स्खलन नियन्त्रण र व्यवस्थापन, ● स्थानीय तहमा संविधानले प्रदान गरेको अधिकार सूचीको प्रभावकारी कार्यान्वयन, ● गाउँपालिकाबाट प्रवाह हुने सेवाको सरलीकरण तथा आधुनिकीकरण, वडास्तरमा जनशक्तिको सबलीकरण ।

३.२ गाउँपालिकाका प्रमुख समस्याहरू

पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकाबाट प्राप्त तथ्यांकहरू, विज्ञ समूहको स्थलगत अध्ययन, छलफल तथा गोष्ठीबाट गाउँपालिकाका विद्यमान समस्याहरू पहिचान गरिएको छ । यस अध्ययनमा विभिन्न चरणमा विषयगत उपसमितिको छलफल, वडा भेला, स्थलगत अध्ययन भ्रमणबाट प्राप्त सूचनाका आधारमा

गाउँपालिकाका प्रमुख समस्याहरू पहिचान गरिएको छ । ती समस्याहरूलाई विषयगत शीर्षक अनुसार वर्गीकरण गरिएको छ । साथसाथै समस्याहरू समाधानको लागि गरिनुपर्ने अल्पकालीन तथा दिर्घकालीन योजना र कार्यक्रम समेत पहिचान गरी आवधिक योजनामा प्रस्ताव गरिएको छ ।

३.२.१ आर्थिक तथा वित्तीय विकाससँग सम्बन्धित समस्याहरू

क) कृषि तथा पशु सेवा केन्द्रहरूको उचित व्यवस्थापन हुन नसकेकोले कृषकहरूले प्राविधिक सेवाहरू समयमा पाउन नसकेको,

ख) कृषि तथा पशुपालन व्यवसायलाई प्रविधिसँग जोडि व्यावसायिक तथा औद्योगीकरण गर्न नसकेको,

ग) बाली संरक्षण र भण्डारणको उचित व्यवस्था हुन नसकेकोले खाद्य सुरक्षामा समस्या देखिएको,

घ) कृषि र वनमा आधारित उत्पादित वस्तुहरूले उचित बजार पाउन नसकेको,

ङ) कृषि व्यावसायिकरणका लागि एकीकृत कृषि प्रवर्द्धन कार्यक्रमहरु संचालन हुन नसकेको,

च) खाद्यान्न तथा अन्य उपभोग्य सामग्रीहरूको आयातमा निर्भरता बढ्दै गएको तर गाउँपालिकाबाट निर्यात हुने वस्तुहरूको पहिचान र उत्पादन हुन नसकेको,

छ) भूबनोटको जटिलता र पर्याप्त स्रोतको अभावका कारण कृषि योग्य जमिनमा सिँचाइको सुविधा सहज हुन नसकेको,

ज) पर्यटन उद्योगका विषयमा व्यावहारिक ज्ञानको अभाव, पर्यटन मैत्री संस्कारको अभाव, पर्यटकीय स्थलहरुको मौलिकपनाको जगेर्ना, संरक्षण, सम्वर्द्धन र प्रचार प्रचार हुन नसकेको,

झ) सांस्कृतिक रूपमा गाउँबस्तीमा रहेका सिंगारू, लहरे नाच, टप्पा (वनगारी), मयुर नाच, पञ्चे बाजा, लोक दोहरी आदिको संस्थागत संरक्षण नभएको,

ञ) पर्यटकीय सम्भावना भएका मालिका लेक मन्दिर, सिद्ध गुफ्फा मन्दिर, तातोपानी धारा लगायत कतिपय पर्यटकीय क्षेत्रहरूको पहिचान र संरक्षण हुन नसकेको,

ट) सांस्कृतिक सम्पदा र पर्यटकीय पूर्वाधारहरूको व्यवस्थापन हुन नसकेको,

ठ) आन्तरिक तथा वाह्य पर्यटकहरूलाई घरायसी वातावरणमा रमाउनका लागि आवश्यक होमस्टे (घरबास) हरू सञ्चालन तथा व्यवस्थापन गर्न नसकेको,

ड) आर्थिक तथा वित्तीय क्रियाकलापसँग सम्बन्धित साना तथा घरेलु र कुटीर उद्योगहरुको विकास हुन नसकेको,

ढ) आर्थिक गतिविधिलाई प्रोत्साहित गर्ने खालका सेवामूलक उद्योगहरू सञ्चालन नभएकाले रोजगारीका अवसरहरू उपलब्ध हुन नसकेको,

ण) गाउँपालिकाको आयआर्जनमा चुस्त, दुरूस्त गर्न आफ्नो क्षेत्रभित्र व्यवसाय कर, उद्योग कर, सम्पत्ति कर तथा सेवाशूल्क कर आदिको उचित व्यवस्थापन हुन नसकेको,

त) व्यापारिक केन्द्रहरूको समुचित व्यवस्थापन हुन नसकेको,

थ) गाउँपालिकाको समग्र विकास गर्नको लागि वित्तीय श्रोत व्यवस्थापन उचित किसिमले हुन नसकेको,

द) सार्वजनिक साझेदारी तथा निजी क्षेत्रसँगको समन्वय गरी कर तथा गैरकरबाट प्राप्त हुने वित्तीय श्रोतको प्रभावकारी परिचालन हुन नसकेको,

ध) वित्तीय संस्थाहरूको अभाव र सरकारको सहयोग नभएकोले कृषि र पशुपालन क्षेत्रको आधुनिकीकरण र व्यावसायिकीकरण हुन नसकेको,

न) गरीब तथा सीमान्तकृत परिवारहरूको पहिचान र उनीहरूको समस्याको उचित सम्बोधन हुन नसकेको,

प) गाउँपालिका क्षेत्रमा रहेका उल्लेख्य प्राकृतिक स्रोत तथा सम्पदाहरूको समुचित उपयोग हुन नसकेको ।

३.२.२ सामाजिक विकाससँग सम्बन्धित समस्याहरू

क) गाउँपालिका क्षेत्रभित्र सरकारी विद्यालयहरूको कमजोर व्यवस्थापन, पाठ्य सामग्रीको अभाव, विषयगत शिक्षकको अभाव, आधुनिक प्रविधिमा पहुँचको अभाव, प्रभावकारी अनुगमनको अभावका कारण विद्यालय शिक्षाको गुणस्तर कमजोर हुँदै गएको,

ख) प्राविधिक र जीवन उपयोगी शिक्षाको व्यवस्था हुन नसकेको,

ग) स्वास्थ्य संस्थाहरूमा औषधी, आवश्यक प्रयोगशाला, गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवा तथा अपांगमैत्री सुविधाको अभाव रहेको,

घ) असहाय, अशक्त, बालबालिका, जनजाति, दलित, महिला, अपाङ्ग, ज्येष्ठ नागरिक आदिलाई उचित समयमा सेवा सुविधा दिन नसकेको,

ङ) दलित, उत्पडित, असहाय वर्ग एवं महिलाको शसक्तीकरण हुन नसकेको,

च) स्थानीय विकासमा युवाहरूको संलग्नतालाई परिचालन गर्न तथा सीप तथा तालिमको व्यवस्था गर्न नसकेको,

छ) साहित्य, कला र संस्कृतिको प्रवर्द्धन तथा संरक्षण गर्न नसकेको,

ज) कृषि भूमिहीन परिवारलाई उचित व्यवस्थापन गर्न नसकेको,

झ) विकास आयोजनाहरूमा अशक्त, दलित, जनजाति, महिला, बालबालिका, अपाङ्, उत्पिडीत समुदायको प्रतिनिधित्व कम रहेकाले उनीहरूको सहभागिता सुनिश्चित हुन नसकेको,

ञ) निर्माण संरचनाहरूमा अपाङ्ग, अशक्त तथा बालमैत्री हुन नसकेको,

ट) नीतिगत तहमा पीछडिएका समुदायको पहुँच नभएको,

ठ) जनचेतना कार्यक्रमहरू पर्याप्त नभएको,

ड) बृद्धबृद्धा तथा असहायका लागि आश्रय स्थलको व्यवस्थापन नभएको,

ढ) स्थानीय स्तरमा रहेका धार्मिक, सांस्कृतिक, प्राकृतिक र ऐतिहासिक सम्पदाहरुको उचित संरक्षण हुन नसकेको,

ण) स्वच्छ पिउने पानीको अवधारणा अनुसार एक घर एक धाराको व्यवस्था हुन नसकेको,

त) बढ्दै गइरहेको शहरीकरणको प्रभावबाट सचेत र सजग भै प्राकृतिक वातावरणीय स्वच्छता कायम गर्न नसकेको,

थ) युवाहरुको संर्वाङ्गिण विकास र शारीरिक स्वच्छताका लागि पर्यावरण मैत्री खेलकुद र खेल संरचनाको विकास हुन नसकेको,

प्रथम उत्तरगङ्गा गाउँपालिका

३.२.३ भौतिक पूर्वाधार विकाससँग सम्बन्धित समस्याहरू

यस गाउँपालिकामा विद्यमान भौतिक पूर्वाधारसँग सम्बन्धित समस्याहरू निम्नअनुसार प्रस्तुत गरिएको छ ।

क) गाउँपालिकामा योजनाबद्ध विकासको प्रारम्भ नभएकोले यससँग सम्बन्धित अल्पकालीन तथा दीर्घकालीन योजनाहरू छनौट गरी योजनाबद्ध रूपमा सञ्चालन हुन नसकेको,

ख) भौतिक पूर्वाधार अन्तर्गत सडकहरू विना योजना खोलिएका, खोलिएका सडकहरू पनि साँघुरा, धुले, हिले र कच्ची भएका सडक नाली नहुनुका साथै आवश्यक स्थानमा हिम पाइप नभएकाले वर्षा याममा यातायात आवतजावतमा कठीनाइ भएको,

ग) ट्रयाक खोलिएका सडकहरूमा ढलको उचित व्यवस्था नभएकोले वर्षा यामको पानीले सडकहरूको अवस्था दयनीय रहेको र नियमित यातायात सञ्चालन हुन नसकेको,

घ) जोखिमयुक्त तथा छरिएर रहेका बस्तीहरुमा सुरक्षित आबास र आधारभूत सेवाको पहुँच विस्तार हुन नसकेको,

ङ) वडा कार्यालय र सम्बन्धित शाखा भवनहरूको उचित निर्माण तथा व्यवस्थापन हुन नसकेको,

च) विद्यालय भवन र स्वास्थ्य चौकीहरूको स्तरोन्नति, मर्मत तथा सम्भार गर्नुपर्ने,

छ) गाउँपालिकाको अधिकांश स्थानहरूमा विद्युत् सुविधा नपुगेको,

ज) स्थानीय रूपमा साना जलविद्युत् केन्द्रहरूको स्थापना र उत्पादन पर्याप्त गर्न नसकिएको,

झ) सिंचाईका लागि प्रशस्त पानी हुँदा पनि यसको दीर्घकालीन व्यवस्थापन हुन नसकेकोले खेतीयोग्य जमिन बाँझो रहेको र वर्षाको पानीमा निर्भर हुनु परेको,

ञ) सार्वजनिक भवन, सभा सम्मेलन र सामुदायिक अन्तर्क्रिया गर्ने व्यवस्थित सामुदायिक भवनहरूको अभाव रहेको,

ट) गाउँपालिकाभित्रका सबै बस्तीहरुमा प्रभावकारी सञ्चार सेवा पुग्न नसकेको र कतिपय सेवामूलक सार्वजनिक स्थलमा इन्टरनेट सेवा पुग्न नसकेको,

३.२.४ वातावरणीय तथा प्रकोप सम्बन्धी समस्याहरू

क) गाउँपालिका भित्र रहेका सार्वजनिक सम्पत्तिहरू (वनजंगल, वन्यजन्तु, जडिवुटी, खोलानाला, मठमन्दिर, गुम्बा, पाटीपौवा) आदिको अभिलेख तयार नभएको,

ख) बस्तीहरूबाट निस्कने फोहोरमैलाको उचित व्यवस्थापन हुन नसकेको,

ग) जलवायु परिवर्तनको कारणले पोखरी लोप हुँदै गैरहेका, मुहानहरू सुक्दै गैरहेका, वन्यजन्तुहरूको बासस्थान परिवर्तन भैरहेको, केही जंगली फलफूल, कन्दमूल तथा जडिबुटीहरू हराउँदै गइरहेको,

घ) बाढीपहिरो, खोला कटान, भूक्षय, डढेलो, असिना, आँधिवेहेरी, भूकम्प, अतिवृष्टि, अनावृष्टि, बाँदरजस्ता प्राकृतिक प्रकोपको समस्या भैरहेको,

च) सार्वजनिक तथा निजी भवनहरूको संरचना जोखिम प्रतिरोधात्मक नभएको,

छ) प्राकृतिक विपत्तिका बेला आवश्यक जनशक्ति, सामग्री तथा राहतको उचित व्यवस्थापन नभएको ।

ज) जलवायु परिवर्तन अनुकूलन कार्यक्रमहरु ठूलो स्तरमा संचालन हुन नसकेको,

३.२.५ सुशासन तथा संस्थागत विकाससँग सम्बन्धित समस्याहरू

क) गाउँपालिकाका सबै शाखा कार्यालयहरू व्यवस्थित हुन नसक्दा सेवा प्रवाहमा समस्या भएको,

ख) भौगोलिक दुर्गमता, यातायातका साधनको सहज पहुँचको अभाव र शहर तथा सुविधामुखी कर्मचारी मानसिकता जस्ता कारणले दरबन्दी अनुसारका कर्मचारीको व्यवस्था हुन नसकेको,

ग) गाउँपालिकाका कतिपय वडाका कार्यालयमा सेवा प्रवाहका लागि आवश्यक प्रविधिमैत्री पूर्वाधारहरू व्यवस्थित नभएकाले सेवासुविधा प्रवाहमा सहज हुन नसकेको,

घ) गाउँपालिका केन्द्र र वडाहरूमा सुविधा सम्पन्न सामुदायिक हल नभएकाले सभा, गोष्ठी, तालिम, अन्तर्क्रिया आदि जस्ता कार्यक्रम सञ्चालन गर्न असहज भएको,

ङ) प्रभावकारी स्वास्थ्य सेवा प्रवाहका लागि आवश्यक दक्ष जनशक्ति, भौतिक पूर्वाधार र स्रोत साधनको अभाव भएको ।

च) प्रविधिमैत्री सेवा प्रवाहको व्यवस्था गर्न नसकेको,

छ) संघीय तथा प्रदेश कानुनको अभावमा कतिपय जनसरोकारका सेवामूलक नीति, नियम र कानुनको निर्माण हुन नसकेको,

उपयुक्त विश्लेषणको आधारमा के निष्कर्षमा पुग्न सकिन्छ भने पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकाले योजनावद्ध विकास प्रकृया अबलम्बन गर्न सक्छ यसका लागि पर्याप्त भौतिक, आर्थिक, सामाजिक, संस्थागत सम्भावना रहेका छन् । राज्यको पुनर्संरचनाबाट स्थानीय तहको विकास स्थानीय स्तरमै हुने वातावरण निर्माण भएको सन्दर्भ, राजनैतिक प्रतिबद्धता र उच्च इच्छाशक्ति भएको नेतृत्वले योजनाको सफल कार्यान्वयन समयबद्ध रूपमा गर्न सक्छ ।

३.३ जनसंख्याको प्रक्षेपण तथा विश्लेषण

पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकाको जनसंख्या राष्ट्रिय जनगणना २०६८ अनुसार जम्मा १७९३२ भने २०७८ अनुसार जनसंख्या १८३०८ देखिएको छ । यसको आधारमा यस गाउँपालिकाको वार्षिक जनसंख्या वृद्धि दर ०.२१ प्रतिशतका दरले वृद्धि भएको देखिन्छ । यसका आधारमा जनसंख्या प्रक्षेपण गर्दा पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकाको जनसंख्या वृद्धिलाई आधार मानी २०८० देखि २०८४ सम्म प्रक्षेपण गरिएको छ ।

तालिका १४: पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकाको जनसंख्या वृद्धि तथा प्रक्षेपण

साल	महिला	पुरुष	जम्मा जनसंख्या	वार्षिक वृद्धि दर (प्रतिशत)
२०६८	९४२०	८५१२	१७९३२	
२०७८	९३२९	८९७९	१८३०८	०.२१
२०८०	९३२०	९०२७	१८३४६	०.२१
२०८१	९३१०	९०७४	१८३८५	०.२१
२०८२	९३०१	९१२२	१८४२३	०.२१
२०८३	९२९२	९१६९	१८४६२	०.२१
२०८४	९२८२	९२१७	१८५००	०.२१

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ अनुसार पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकामा प्रति घरपरिवार औसत सदस्य संख्या ४.१९ जना रहेको छ । यस गाउँपालिकाको जनघनत्व ३३ जना प्रति वर्ग कि.मि. छ । लैगिंक आधारमा जनसंख्याको विश्लेष्ण गर्दा महिला पुरुष अनुपात ९६.२५ रहेको छ । यस पालिकाको महिला पुरुषको जनसांख्यिकी अनुपात पुरुषको तुलनामा महिलाको बढी रहेको देखिन्छ ।

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ अनुसार पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकामा १५ वर्ष मुनिका बालबालिकाको जनसंख्या ५७७५ अर्थात् ३२ प्रतिशत, १५ देखि ५९ वर्षसम्मको सक्रिय जनसंख्या १०६२७ अर्थात् ५८ प्रतिशत र ६० वर्ष माथिका वृद्ध वृद्धाको संख्या १९०६ अर्थात् १० प्रतिशत रहेको देखिन्छ । जनसंख्या

निर्भरताको विश्लेषण गर्दा १ जना सक्रिय जनसंख्या बराबर ५.५ जना निष्क्रिय जनसंख्या हुन आउँदछ। जातिगत रूपमा पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकामा सबैभन्दा बढी जनसंख्या जनजातिको जनसंख्या ५८.४ प्रतिशत, दलितको जनसंख्या २८.७ प्रतिशत, बाहृमन क्षेत्रीको जनसंख्या १२.३ प्रतिशत र अन्यको जनसंख्या ०.६ प्रतिशत रहेको छ।

३.४ यातायात सुविधाको विश्लेषण

भौतिक तथा यातायात स्थिति विश्लेषण गर्दा गाउंपालिकाको भौतिक पक्षको स्थिति र विद्यमानको अवस्थामा विश्लेषण गरिएको छ । खासगरी बाह्रै महिना यातायातका साधनहरू चल्ने सडक, पुल पुलेसाको निर्माण, सबै गाउँहरूमा सञ्चार, खानेपानी, विद्युत् पुऱ्याउनुका साथै सार्वजनिक भवनहरूको अवस्था र निर्माणको विश्लेषण गरिएको छ।

पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकाका केन्द्र तथा केही वडाकेन्द्रहरूसम्म पुग्नको लागि प्रारम्भिक सडकको कच्ची मोटर बाटोको पहुँच विस्तार गरिएको छ। यहाँका कुनै पनि सडकमा ढल तथा नालाको निर्माण भएको छैन। सडकहरू कच्ची एवं भत्किएका कारणबाट धुलो उड्ने भएकाले जनताको स्वास्थ्यमा समेत प्रत्यक्ष असर परेको देखिन्छ। यस क्षेत्रमा हिउँदको समयमा केही सहज तरिकाबाट यातायातका साधनहरू चलेका भए तापनि वर्षाको समयमा बाढी तथा पहिरो र सडक पुल तथा कल्भर्टको निर्माण नभएको कारणले यातायातका साधनहरू नचल्दा वर्षेनी यहाँका जनताले दुख भोगिरहनु परेको छ। यस गाउँपालिकाको मुख्य सडक मध्ये पहाडी लोकमार्गको काँक्री बगरदेखि पालिका केन्द्रसम्म र अर्को सडक भुमे गाउँपालिकाको वालुवा बजारदेखि देउखोलाहुँदै जामाबगरसम्मको सडक खण्डले यो पालिकालाई जोडेको छ। पालिका केन्द्रदेखि मैकोटको पेल्मासम्म जाने बाटो हाल मयाङसम्म मात्र पुगेको छ, भने अरु बाँकी बस्तीहरुमा सामान्य कच्ची बाटोसमेत पुऱ्याउन सकिएको छैन्। चालु दुईवटा सडकहरु पनि बाह्रै महिना यातायातका साधन चल्ने अवस्थामा छैनन्।

तालिका १५: पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकामा विस्तारित पालिका स्तरीय सडक सम्बन्धी विवरण

क्र.सं.	सडकको नाम	सडकले छुने वस्तीहरूको नाम	सडक (कि.मि..)
१.	सहिदमार्ग	काँक्री तकसेरा हुकाम मैकोट राँजारी खोला हुदै सुनदह हुदै डोल्पा पुग्ने	
२.	वालुवा बजारदेखि देउखोलाहुँदै जामाबगरसम्म	वालुवा बजारदेखि देउखोलाहुँदै जामाबगर ओखमामा मिसीने	
३.	ढारपाटन पेल्मा	बनाउनुपर्ने	
४.	ढोरपाटन तकसेरा	ट्रयाक खोल्ने क्रममा	

३.५ आर्थिक अवस्थाको विश्लेषण

वर्तमान अवस्थामा पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकाको आर्थिक आधार कृषि हो। यहाँका प्रमुख कृषि बालीमा मकै, गहुँ, जौं, धान, कोदो, फापर दलहनमा मास, सिमी, भट्ट, तोरी, तरकारीमा आलु, बन्दा, काउली बोडी, काँक्रा आदि, फलफूलमा स्याउ, सुन्तला, केरा, किवी आदि, नगदेबालीमा अलैंची आदिको उत्पादन हुन्छ। यसबाहेक गाउँपालिकामा औषधीजन्य बहुमूल्य जडिबुटिहरू जस्तै टिमुर, अदुवा, बेसार, हाडे लसुन आदि जडिबुटीहरू पाइन्छन्। यी जडीबुटीहरू प्रशोधन गरी विक्री वितरण गर्न सकेमा पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकाको आर्थिक अबस्था मजबुत हुने देखिन्छ।

पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकाको आर्थिक अवस्थाको मुख्य मेरुदण्डका रूपमा कृषि व्यवसाय रहेको छ। तथापि अधिकांश कृषकहरू निर्वाहमुखी कृषिमा निर्भर रहेका छन्। यस पालिकाको कृषिलाई व्यावसायिक

र आधुनिक कृषि प्रणालीमा जोड दिनुपर्ने देखिन्छ । कृषि क्षेत्रलाई व्यावसायिक र उत्पादनमुखी बनाउन सकेमा आर्थिक समृद्धिका आधारहरू तय हुने, स्वदेशमै रोजगारी सृजना हुने र गाउँपालिकाले आर्थिक समृद्धिको आधार निर्माण हुने देखिन्छ । मध्य तथा उच्च पहाडी क्षेत्रमा उत्पादन गर्न सकिने तरकारी, फलफूल, खाद्यान्न, दलहन तथा नगदे बाली र पशुपंक्षीजन्य उद्यमहरू संचालन गर्नका लागि उपयुक्त भौगोलिक बनावट रहेको पाइन्छ ।

पर्यटन व्यवसाय पुथा उत्तरगङ्गाको सम्वृद्धिको आधार हो । ऐतिहासिक, धार्मिक, प्राकृतिक ताल, तलैया, झरणा, लेकाली घाँसे मैदान, उच्च हिमाली बुकी पाटन क्षेत्र, तथा युद्ध कालीन महत्वपूर्ण स्मारकहरूले गाउँपालिकाको पर्यटन प्रवर्द्धनमा महत्वपूर्ण योगदान पुऱ्याएका छन् । गाउँपालिकाका भएर बग्ने खराङ खोला, खारखोला, झार्लुङ खोला, उत्तरगङ्गा नदी, अर्जल खोला, घुन्मा खोला, लाछेबाहुले खोला र त्यसका सहायक खोलाहरूको दिगो व्यवस्थापन र पर्यटकीय सुन्दरता ल्याउने संरचनाहरु निर्माण गरी जल उपयोग, सिंचाइ, जलविहार, जलविद्युत् जस्ता क्षेत्रमा दिगो उपयोग गर्न सके गाउँपालिकाको आर्थिक समृद्धिको आधार निर्माण हुने देखिन्छ । हाबातिगला गुफा, झार्लुङ खोला किनारमा अवस्थित तातोपानी, ढुङ्गे पोखरी, दारल गल्छी, सुन दह, पुपाल दह, नौधारी झरना, गुम्जा झरना, राक्षस दह, लिस्ने गल्छी, जल्पा ताल, रक्त कुन्ड, छेरापाङ्गा गुफा, सुनपानी गुफा, बराहा ताल, मन्डली थान, सिद्ध थान, डिग्रे थान (बराहा थान) जस्ता पर्यापर्यटनका क्षेत्रहरूको संरक्षण, प्रवर्द्धन र प्रचार प्रचार गरी पर्यटकका लागि आकर्षकको केन्द्र बनाउन सकिने देखिन्छ । प्राकृतिक, सामाजिक, सांस्कृतिक र पर्यटन क्षेत्रको विकास र विस्तार गर्न सके पालिका भित्रै रोजगारीको सृजना हुनुको साथै समृद्धिका आधारहरू निर्माण हुन सक्ने देखिन्छ ।

३.६ प्रकोप तथा वातावरणीय अवस्थाको विश्लेषण

वातावरणीय हिसाबले पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिका स्वच्छ र हराभरा छ । तापनि परम्परागत रुपमा एकीकृत ढंगले बसोबास गर्ने प्रचलन र आयातित वस्तुको उपभोग गर्ने प्रवृत्तिमा आएको वृद्धिका कारण यहाँ वातावरणसँग सम्बन्धित विभिन्न समस्याहरू रहेका छन् । जनचेतनाको अभावले गर्दा फोहोर मैलाको उचित व्यवस्थापन हुन सकेको छैन । पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकामा वातावरण, प्राकृतिक प्रकोप तथा विपद्का घटनाहरू सबै वडाहरूमा हुने गरेको देखिन्छ । वन सम्पदाको संरक्षण, सम्वर्द्धन तथा दिगो उपयोग गर्ने र गाउँपालिकाको आर्थिक, सामाजिक तथा वातावरणीय क्षेत्रमा योगदान अभिवृद्धि गर्न आवश्यक रहेको छ । स्थानीय स्तरमा विकास निर्माणका क्रममा वातावरण प्रदुषण जस्ता समस्या टड्कारो रूपमा देखिएको छ । वायु र जल प्रदुषणले मानिसमा विभिन्न रोगहरू समेत निम्ताएको छ । प्राकृतिक स्रोत साधनको अनियन्त्रित प्रयोगलाई नियन्त्रण गर्न, विकासका क्रियाकलाप सञ्चालन गर्दा वातावरणीय प्रभावको पूर्व मूल्याङ्कन हुन आवश्यक छ । स्थानीय तहमा मानव अनुकूलको वातावरण निर्माणमा सहयोग जुटाउनु पर्ने आवश्यकता रहेको छ । फोहोर मैला व्यवस्थापन, वृक्षारोपण र संरक्षण, प्राकृतिक स्रोत साधनको समुचित प्रयोग, वातावरण प्रदुषण सम्बन्धी चेतनामूलक कार्यक्रम स्थानीय स्तरबाट सञ्चालन गर्नुपर्दछ ।

वन क्षेत्रको स्थानीय अर्थतन्त्रमा उल्लेख्य रूपमा योगदान पुग्ने गरी व्यावसायिक वन व्यवस्थापन र उपयोग गर्न नसक्नु, पूर्वाधार विकास र पर्यावरणीय प्रणालीबीच योजनाबद्ध तरिकाले सन्तुलन कायम गर्न नसक्नु, वन अतिक्रमण, वन पैदावारको चोरी निकासी, खोला कटान, भू-क्षय, वन डढेलो, अनियन्त्रित चरिचरन, अनियन्त्रित ढुंगा/गिट्टी/वालुवा संकलन तथा निकासी हुनु, बढ्दो जनसंख्या, शहरीकरण, भू-उपयोगमा आएको परिवर्तन, विस्तारित सडक सञ्जाल, बढ्दो सवारी यातायात र डिजेल पेट्रोलको खपत, फोहोरमैला उत्सर्जन, प्लाष्टिकजन्य फोहोर निष्कासन र अव्यवस्थित भौतिक पूर्वाधार निर्माणका कारण

वायु र पानीजन्य प्रदुषण, बाह्य मिचाहा झार (Invasive plant species) को प्रकोप, विभिन्न सरोकारवाला तथा नियमनकारी निकायसँग समन्वय हुन नसक्नु, नागरिक सचेतना कम हुनु, वन जंगलको अतिक्रमण तथा ह्रास हुनु, विषादीको प्रयोग, वातावरण संरक्षण र पूर्वाधार विकासबीच सामन्जस्यता स्थापित हुन नसक्नु आदि प्रमुख समस्याहरू रहेका छन् ।

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ अनुसार गाउँपालिकाभित्र रहेका जम्मा ४३६८ घर परिवार मध्ये फ्लस् सुविधा भएको र सार्वजनिक ढल निकासमा जडान भएका शौचालय ४.३ प्रतिशत्, आधुनिक फ्लस् सुविधा भएको सेप्टीक ट्याङ्की सहितको शौचालय ६३.५ प्रतिशत, सार्वजनिक शौचालय ०.२ प्रतिशत् र खाडल शौचालय १९.२ प्रतिशत् परिवारले प्रयोग गरिरहेका छन् भने १२.७ प्रतिशत घरपरिवारको घरमा शौचालयको सुविधा छैन । बस्तीहरूबाट निस्कने फोहोरमैलालाई टोलविकास संस्था मार्फत व्यवस्थापन गर्न वडा कार्यालयले पहल गर्नु पर्ने देखिन्छ । सार्वजनिक तथा व्यक्तिगत भवनहरू निर्माण गर्दा भूकम्प प्रतिरोधात्मक विधि अपनाउनु आवश्यक छ । सडक दायाँबायाँमा सुरक्षित ढलनिकास सहित वृक्षारोपण, भू-क्षय, पहिरो तथा नदी कटान क्षेत्रमा चेक ड्याम निर्माण र वृक्षारोपण गर्न अपरिहार्य छ ।

३.७ प्रमुख परिसूचकहरूको प्रवृत्ति विश्लेषण

पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकाको विकास र समृद्धिको परिसूचक तथा प्रवृत्ति विश्लेषण गर्दा विगतको तथ्यांकगत अवस्थाबाट आएको परिवर्तनले विद्यमान वस्तुस्थितिबाट भविष्यमा के कस्ता योजना तथा कार्यक्रमहरूको कार्यान्वयनमा दिगो विकास गर्न सकिन्छ भन्ने पक्षलाई विशेष जोड दिइएको छ । वर्तमान अवस्थामा पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकाका मुख्य समस्या तथा आवश्यकतामा सामाजिक सेवा तथा सुविधाको विकास र विस्तार, भौतिक पूर्वाधार विकास, विस्तार र स्तरोन्नती, वातावरण संरक्षण र प्रर्वद्धन तथा विपद् व्यवस्थापन तयारी आदि छन् । यस गाउँपालिकाका प्रवृत्तिगत विश्लेषणलाई निम्नअनुसार प्रस्तुत गरिएको छ ।

३.७.१ भौतिक पूर्वाधार

क) सडक :

पूर्वाधार अन्तर्गत सडक, पुल, खानेपानी, विद्युत् आदिको विगत र वर्तमान स्थितिको विश्लेषण गरिएको छ । यस गाउँपालिकाको सडक पूर्वाधारको प्रवृत्तिलाई २०७४ र २०७९ सालको सडकलाई आधार मानेर विश्लेषण गर्दा २०७४ मा भूमे गाउँपालिकाको काँक्री बगरदेखि तकसेरासम्म कच्ची बाटो २८ किलो मिटर संचालनमा रहेको देखिन्छ । भने २०८० मा पुग्दा तकसेरादेखि डोल्पासम्मको लक्ष्य रहेको सहिद मार्ग हाल हुकामसम्म विस्तार भएको छ । त्यस्तै वालुवा बजारदेखि देउखोलाहुँदै ओखमामा मिसीने सडक हाल वालुवादेखि जामाबगर संचालनमा रहेको छ । त्यस्तै सहिद मार्ग सडक अन्तर्गत यारी खोला देखि वडा नं. १२ सम्म पनि कच्ची सडक संचालनमा रहेको छ । यसरी हेर्दा भौगोलिक विकटताका बाबजुद ५ वर्षको अवधिमा सडक विस्तारको कार्य तीव्र गतिमा भएको देखिन्छ ।

पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकामा विगत पाँच वर्षको अन्तरालमा कच्ची सडकको रूपमा मात्रै विस्तार भएको पाइन्छ । समग्र गाउँपालिकाको सडक २०७४ सालमा २८ कि.मि. लम्बाइमा थियो भने २०७८ मा १६७ कि.मि. प्रतिशतले सडकको वृद्धि भएको छ ।

ख) खानेपानी

पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकामा खानेपानी लिनजाने समय १५ मिनेट दूरीसम्मकालाई ध्यानमा राखेर खानेपानी सुविधालाई विश्लेषण गरिएको छ । वि.सं. २०७४ सालमा ३७ प्रतिशत घरधुरीलाई खानेपानी सुविधा उपलब्ध भएको थियो भने २०७८ सालमा करिब ७८.९ प्रतिशत घरधुरीलाई खानेपानी सुविधा

उपलब्ध भएको देखिन्छ। वडा नं. १३ र ८ का प्राय सबै घरहरूमा खानेपानी धारा उपलब्ध भएको र वडा नं १३ का घरहरूमा ९६ प्रतिशतभन्दा बढी घरहरू र वडा नं ८ का घरहरूमा ७९ प्रतिशतभन्दा बढी घरहरूमा धारा जडान गरिएको छ। वडा नं १, ३, ६ र ११ मा धारा जडान भएका घरहरू ज्यादै कम रहेका छन्।

तालिका १६: पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकामा खानेपानी सुविधाको स्थिति

वडा नं.	खानेपानी सुबिधा (२०७४) (१५ मिनेटसम्म दूरी) घरधुरी संख्या		जम्मा घरधुरी संख्या राष्ट्रिय जनगणना २०७८ अनुसार		परिवर्तन (प्रतिशत)
	पाइपधारा (परिसर भित्र)	पाइपधारा (परिसर बाहिर)	पाइपधारा (परिसर भित्र)	पाइपधारा (परिसर बाहिर)	
१			१५४	१५१	
२			४०८	३७१	
३			१५९	१५२	
४			२०७	१०३	
५			४०६	२२४	
६			१६९	१६५	
७			२०८	८९	
८			३०६	५६	
९			२२६	१६८	
१०			५५९	५४४	
११			३२१	३५	
१२			४८१	१०	
१३			३०६	११	
१४			४५८	२८८	
जम्मा			२१५६	२३६७	

स्रोत : राष्ट्रिय जनगणना २०७८

ग) विद्युत्:

समग्र पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकाको स्थितिलाई सबै घरधुरीमा विद्युत् सुविधा पुगेको छैन। विगत २०७४ सालमा यस गाउँपालिकाका ११ प्रतिशत घरहरूमा विद्युत् सेवा उपलब्ध हुन सकेको थियो भने उक्त सेवा २०७८ मा ९५.३ प्रतिशत घरहरूमा विद्युत् सेवा उपलब्ध भएको छ। गाउँपालिकाको अधिकांश घरहरूमा विद्युत् सेवा उपलब्ध भएतापनि विद्युत् सेवा पुगेका घरधुरीमा नियमितता र गुणस्तरमा ध्यान दिनुपर्ने अवस्था रहेको छ।

३.७.२ शैक्षिक स्थिति

शिक्षा क्षेत्रको विकास देश विकासको मूल आधार हो। दिगो, गुणस्तरीय र समयसापेक्ष रूपमा शिक्षा क्षेत्रको विकास भएमा देश विकास सहि ढंगले हुन सक्छ। पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकाको दीर्घकालीन विकासका लागि शिक्षा क्षेत्रको विकास कोशेढुंगा सावित हुन्छ। यस परिप्रेक्ष्यमा यस गाउँपालिका क्षेत्रभित्र जम्मा ५१ वटा विद्यालय रहेका छन् र ती सबै सार्वजनिक स्वामित्वमा सञ्चालित रहेका छन्।

पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकाको शिक्षा क्षेत्रको सम्भाव्यता अध्ययन २०७८ अनुसार गाउँपालिकाभित्र रहेका विद्यालयमा छात्र ३१६५ र छात्रा ३२३१ गरी जम्मा ६३९६ जना विद्यार्थी अध्ययनरत रहेको देखिन्छ । जातिगत पृष्ठभूमिबाट विश्लेषण गर्दा जनजाति ५६ प्रतिशत, दलित ३५ प्रतिशत र अन्य ९ प्रतिशत बालबालिका अध्ययनरत रहेका छन् साथै पालिकाभित्र जम्मा अपाङ्गताको जनसंख्या करिब ३.८७ को हाराहारी रहेकोमा ०.००३ प्रतिशत अपाङ्गता भएका विद्यार्थी अध्ययनरत रहेको देखिन्छ । अपाङ्ग विद्यार्थीको अनुपात जनसंख्याको अनुपातभन्दा कम हुनुमा विद्यालयका भौतिक संरचना, शिक्षण विधि र अपाङ्गमैत्री वातावरण नभएको पाइन्छ । गाउँपालिका भित्र रहेका विद्यालयहरूमा प्रारम्भिक बाल कक्षामा छात्रहरू ५७६ र छात्राहरू ५८६, आधारभूत तहमा छात्रहरू २११४ र छात्राहरू २१२१ तथा माध्यमिक तहमा छात्र ४७५ र छात्रा ५२४ गरी जम्मा ६३९६ जना विद्यार्थीहरू अध्ययनरत रहेको देखिन्छ । जसमा जम्मा ३१६५ (४९ प्रतिशत) छात्र र ३२३१ (५१ प्रतिशत) छात्रा रहेका छन् । जातिगत पृष्ठभूमिबाट विश्लेषण गर्दा जनजाति १७४६ छात्र र १८५९ छात्रा गरी जम्मा ३६०५ अर्थात् ५६ प्रतिशत, दलित ११६१ छात्र र ११०२ छात्रा गरी जम्मा २२६३ अर्थात् ३५ प्रतिशत र अन्य २५८ छात्र र २७० छात्रा गरी जम्मा ५२८ अर्थात् ९ प्रतिशत बालबालिका अध्ययनरत रहेका छन् ।

गाउँपालिका भित्र रहेका विद्यालयहरूको पठनपाठन क्रियाकलापलाई अगाडि बढाउनका लागि जम्मा २१४ शिक्षक तथा १६२ शिक्षिका गरी जम्मा ३७६ जना कार्यरत रहेका छन् । जसमध्ये स्नातकोत्तर तह वा सो सरह ३४ जना, स्नातक वा सो सरह १३७, प्रमाणपत्र तह वा सो सरह १६९ जना, एस.एल.सी. वा सो सरह ३१ जना र एस.एल.सी. भन्दा कम शैक्षिक योग्यता भएका ५ जना जनशक्ति कार्यरत रहेका छन् । कूल कार्यरत शिक्षकमध्ये स्थायी १४ प्रतिशत, अस्थायी ४९ प्रतिशत, राहत ८ प्रतिशत, निजी १० प्रतिशत र सिकाइ अनुदान १९ प्रतिशत शिक्षक कार्यरत छन् । जसलाई शिक्षक विद्यार्थी अनुपातमा हेर्दा एकजना शिक्षकलाई १७.०१ विद्याथी पर्ने देखिन्छ । जुन नेपाल सरकारको नीतिगत मापदण्डभन्दा कम रहेको छ । यस अर्थमा गाउँपालिकाले आगामी दिनमा शिक्षक दरबन्दीको तुलनामा विद्यालयको भौतिक, प्रशासनिक तथा शिक्षण सिकाइका क्षेत्रमा क्षमता अभिवृद्धि गरी विद्यार्थी संख्या बढाउने विषयमा दीर्घकालीन सोच बनाउनु पर्ने देखिन्छ ।

विद्यालयको भौतिक अवस्थामा सुधार गर्नुपर्ने कुरा अध्ययन प्रतिवेदनको तथ्यांकले प्रष्ट पारेको छ । ९६ प्रतिशत विद्यालयमा प्रधानाध्यापकलाई छुट्टै कार्य कक्षको व्यवस्था नभएको, ९६ प्रतिशत विद्यालयमा पुस्तकालयका लागि छुट्टै कोठाको व्यवस्था नभएको, ७८ प्रतिशत विद्यालयमा मात्र खानेपानीको स्रोतको रूपमा पाइपधारा रहेको, ४ प्रतिशत विद्यालयमा कुवा वा मूलको पानी प्रयोग भएको, २ प्रतिशत विद्यालयमा प्राकृतिक धारो प्रयोग भएको र २ प्रतिशत विद्यालयमा अन्य पानीको स्रोत प्रयोग भएको, ८० प्रतिशत विद्यालयमा छुट्टै कम्प्युटर कोठा नभएको, ७३ प्रतिशत विद्यालयमा छात्र छात्राहरूको लागि छुट्टा छुट्टै शौचालयको व्यवस्था नभएको, ५१ प्रतिशत विद्यालयमा शिक्षक र विद्यार्थीको लागि छुट्टा छुट्टै शौचालयको व्यवस्था नभएको, ९६ प्रतिशत विद्यालयमा विज्ञान प्रयोगशालाको लागि छुट्टै कोठा नभएको अवस्था रहेको छ । विद्यार्थीको सर्वाङ्गीण विकासका लागि आवश्यक खेलकुद सामग्रीलाई विश्लेषण गर्दा विद्यालयहरुलाई अतिरिक्त क्रियाकलाप संचालन गर्न थप सहयोग र सबलीकरण गर्नुपर्ने देखिन्छ । यस सर्न्दभमा अधिकांश विद्यालयमा खेल मैदान उपलब्ध रहेको देखिन्छ । खेल मैदान भएका अधिकांश विद्यालयमा भलिवल ग्राउन्ड रहेको देखिन्छ भने न्यून विद्यालयमा फुटवल रहेको देखिन्छ । अधिकांश विद्यालयमा कुनै न कुनै प्रकारका खेलकुदका सामग्री रहेको देखिन्छ । तर, विद्यालयमा पर्याप्त खेलकुद सामग्री भने रहेको देखिदैन । आधारभूत र माध्यमिक दुवै विद्यालयमा भने त्यस्ता सामग्रीको उपलब्धता न्यून रहेको देखिन्छ ।

तालिका १७: पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकामा संचालित शैक्षिक संस्थाको विवरण

विद्यालयमा सञ्चालित कक्षा	संख्या	प्रतिशत
पूर्वप्राथमिक	८	१६
कक्षा १-५	२६	५१
कक्षा १-८	९	१८
कक्षा १-१०	५	१०
कक्षा १-१२	३	६
जम्मा	**५१**	**१००**

स्रोत: गाउँपालिका अभिलेख २०७९ अनुसार

पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकामा राष्ट्रिय जनगणना २०७८ अनुसार कुल जनसंख्या १८,३०८ को ६७.७ प्रतिशत जनसंख्या साक्षर रहेको देखिन्छ । यसमध्ये पुरुष साक्षरता दर ७५.५ प्रतिशत र महिला साक्षरता दर ६०.४ प्रतिशत रहेको छ ।

३.७.३ स्वास्थ्य सेवा तथा सुविधाको अवस्था

पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिका मानव विकास, पूर्वाधार क्षेत्रको विकास र स्वास्थ्य क्षेत्रको विकासका सूचकांकका दृष्टिले राष्ट्रिय आँकडाभन्दा पछि परेको देखिन्छ । भौगोलिक विकटता तथा सामाजिक चेतना, आर्थिक अवस्था, साँस्कृतिक मूल्य, मान्यता र परम्परागत जातीय तथा धार्मिक मान्यताका कारण समुदायका मानिसहरू स्वास्थ्य सेवाबाट बञ्चित भएका छन् ।

पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकामा आधारभूत स्वास्थ्य सेवा प्रवाह गर्न १ प्राथमिक स्वास्थ्य केन्द्र, ५ वटा स्वास्थ्य चौकी, ८ वटा आधारभूत स्वास्थ्य केन्द्र, २ वटा सामुदायिक स्वास्थ्य ईकाइ गरी १६ वटा स्वास्थ्य संस्थाहरूका साथै १२ वटा गाउँघर क्लिनिक, १९ वटा खोप क्लिनिक र ५४ जना महिला स्वास्थ्य स्वयंसेविका रहेका छन् । गाउँपालिकाको स्वास्थ्य सेवाको आवश्यकतालाई सम्बोधन गर्न २ पोलिक्लिनिक र ४ गैर सरकारी संस्थाबाट स्वास्थ्य सेवा प्रदान गर्दै आइरहेका छन् ।

राष्ट्रिय स्तरमा निर्धारण गरिएका राष्ट्रिय खोप कार्यक्रम अन्तर्गत पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकाले जम्मा १९ वटा खोप क्लिनिकद्वारा खोप सेवा प्रदान गरिरहेको छ । गर्भजाँच, परिवार योजनाका साधनहरू वितरण र परामर्श तथा खोप सेवाहरू १२ वटा गाउँघर क्लिनिक कार्यक्रम मार्फत दूरदराजमा सेवा प्रदान गरिरहेका छन् । गाउँपालिका अन्तर्गतका प्राथमिक स्वास्थ्य केन्द्र र सबै स्वास्थ्य चौकीबाट २४ सै घण्टा प्रसूति सेवा उपलब्ध छन् भने ३ वटा स्वास्थ्य संस्थाबाट पाँच प्रकारका परिवार नियोजनका सेवा उपलब्ध भइरहेका छन् ।स्वास्थ्य सेवामा कार्यरत जनशक्तिको दरबन्दी जम्मा ३६ जनाको रहेकोमा हाल पालिकामा ३० जना स्वास्थ्य कर्मी कार्यरत रहेका छन् । जसमध्ये स्थायी दरबन्दी भएका कर्मचारीको संख्या २१ जना अर्थात् ७० प्रतिशत र करार दरबन्दीमा कार्यरत कर्मचारी संख्या ९ जना अर्थात् ३० प्रतिशत रहेको छ । पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकाको १६ वटा स्वास्थ्य संस्था मध्ये ५ वटाको आफ्नै भवन रहेको छ जसमध्ये निर्धारित मापदण्ड अनुसारका भवन जम्मा ४ वटा छन् भने अन्य बाँकी १ वटा भवन मापदण्ड अनुसार तयार भएको देखिदैन । कुनै पनि स्वास्थ्य संस्थामा २४ सै घण्टा विद्युतको उपलब्धता छैन भने जम्मा ५ वटा स्वास्थ्य संस्थामा मात्र सोलार ब्याकअप जडान गरिएको छ । सरसफाइको अवस्थामा जम्मा ४ वटा स्वास्थ्य संस्थामा महिला र पुरुषको लागि छुट्टै शौचालय र ४ वटा स्वास्थ्य संस्थामा सुरक्षित खानेपानीको नियमित उपलब्धता छ । पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिका अन्तर्गतका स्वास्थ्य संस्थाहरू मध्ये ३ वटा स्वास्थ्य

संस्थामा मात्र मोटरबाटो पुगेको छ र शीघ्र स्वास्थ्य उद्दारका लागि स्थानीय स्तरमा १ वटा एम्बुलेन्स सेवा उपलब्ध छ भने १४ वटै वडामा स्टेचरको सेवा उपलब्ध छ।

राष्ट्रिय सुरक्षित मातृत्व कार्यक्रमको मुख्य लक्ष्य मातृ तथा नवजात शिशु रोग र मृत्युदर घटाउने, निवारण गर्ने र प्रवर्द्धनात्मक गतिविधि मार्फत् गर्भावस्था, बच्चाको जन्म र प्रशवपछिको अवधिमा मृत्यु निम्त्याउने कारकलाई निदान गरी मातृ तथा नवजात शिशुको स्वास्थ्यमा सुधार गर्नु रहेको छ। स्वास्थ्य संस्थामा पहिलो पटक गर्भ परीक्षण गराउन आउने गर्भवती महिला ४७ प्रतिशत रहेकोमा स्वास्थ्य मापदण्ड अनुसार पूरा अवधी गर्भ परीक्षण गराउन आउने महिलाको संख्या २९ प्रतिशत मात्र रहेको छ। यसरी हेर्दा गर्भवती महिलालाई स्वास्थ्य मापदण्ड अनुसार पूरा अवधी गर्भ परीक्षण गराउनका लागि महिला स्वास्थ्य स्वयम्सेविका मार्फत चेतनामूलक कार्यक्रम संचालन गर्नुपर्ने देखिन्छ। संस्थागत रूपमा स्वास्थ्य केन्द्रमा सुत्केरी गराउन आउने गर्भवती महिला ३९ प्रतिशत र सुत्केरी पश्चात परीक्षण गराउन आउने महिला ३९ प्रतिशत रहेका छन्। संस्थागत रुपमा स्वास्थ्य केन्द्रमा सुत्केरी हुनका लागि जनचेतनामूलक सहजीकरण कार्यक्रम सञ्चालन गर्नुपर्ने देखिन्छ साथै दक्ष प्रसूतिकर्मीको व्यवस्था, पूर्वाधारको पर्याप्तता गरी सामाजिक मूल्य र मान्यतामा परिवर्तन ल्याउनु पर्ने देखिन्छ। पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकाको आधुनिक परिवार योजना विधिको लागि अस्थाइ गर्भनिरोधक प्रचलन दर (CPR) कम देखिएको छ। नेपालले सन् २००० को तुलनामा २०१० मा औलो रोग र त्यसबाट हुने मृत्युदरलाई ५० प्रतिशतले घटाएर सहस्राब्दी विकास लक्ष्य ६ पुरा गरेको थियो। त्यसैले नेपाल सरकारले सन् २०२५ मा मलेरियामुक्त नेपालको परिकल्पना तय गरेको छ। पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकामा आ. व. २०७८/०७९ मा १२२ वटा औलो परीक्षण गरिए पनि पोजिटिभ केस देखिएको छैन। पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकाको ६ वटा स्वास्थ्य संस्थामा डट्स मार्फत क्षयरोगको उपचार सञ्चालन भइरहेको छ र जम्मा परीक्षण गरिएका विरामी मध्ये क्षयरोगको शंका लागेका बिरामी मध्ये क्षयरोग पत्ता लागेको दर ७७.२ प्रतिशत देखिएको छ। नेपालले जनवरी २०१० मा कुष्ठरोगलाई राष्ट्रिय स्तरमा उन्मूलन भएको सार्वजनिक रूपमा घोषणा गरिसकेको छ र पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकामा कुष्ठरोगको बिरामी आ. व. २०७८/०७९ शुन्य रहेको छ। नेपालमा एचआईभी (HIV)लाई केन्द्रित महामारीको रूपमा चिनिन्छ। यो रोग ८० प्रतिशत भन्दा बढी यौन संक्रमणबाट सर्ने गरेको छ। इन्जेक्सन प्रयोग गर्ने व्यक्ति, महिला यौनकर्मी र अन्य पुरुषहरूसँग यौनसम्पर्क गर्ने पुरुषहरू महामारी फैलाउने उच्च जोखिममा रहेका प्रमुख जनसंख्या हुन्। पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकामा एचआईभी (HIV) का कुनै पनि बिरामीहरू दर्ता भएको सरकारी अभिलेखमा देखिदैन।

३.७.४ प्राथमिकताका मुख्य विषयहरू

पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकाको विभिन्न विषयगत क्षेत्रहरूको विगत र वर्तमान अवस्थाको विश्लेषण, प्रवृत्तिहरूको विश्लेषण र पुथा उत्तरगङ्गा बासी जनताको विकास प्रतिको आकांक्षा समेतको विश्लेषणका आधारमा यस आवधिक योजनामा देहायबमोजिमका विकासका प्राथमिकता क्रम निर्धारण गरिएको छ।

तालिका १८: पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकाको योजनाका प्राथमिकताका क्षेत्र

योजनाका क्षेत्रहरू	प्राथमिकता
• शिक्षा	पहिलो
• पूर्वाधार	दोस्रो
• स्वास्थ्य	तेस्रो
• कृषि	चौथो
• रोजगार (उद्योग, धन्दा)	पाँचौं
• सामाजिक न्याय र समानता	छैठौं

परिच्छेद चार
सोंच, समग्र लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति तथा कार्यनीति र कार्यक्रम

४.१ पृष्ठभूमि

नेपालको संविधान, राष्ट्रिय दीर्घकालीन लक्ष्य, दिगो विकास लक्ष्य, पन्ध्रौं योजनाले राखेका लक्ष्य र लुम्बिनी प्रदेश आवधिक योजनाका तीव्र आर्थिक विकासका लक्ष्यहरू समेतलाई मध्यनजर गदैं परिच्छेद २ र ३ मा चित्रण गरिएको पुथा उत्तरगङ्गाको विद्यमान मानचित्रलाई समृद्धिको मानचित्रमा रूपान्तरण गर्ने सोच तथा दीर्घकालीन परिमाणात्मक लक्ष्य र मार्गचित्र सहित पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकाको सोंच २१०० अगाडि सारिएको छ । समग्रमा, सामाजिक न्यायमा आधारित र समाजवाद उन्मुख समतामूलक समाज निर्माण गर्नेतर्फ दीर्घकालीन सोंच लक्षित रहेको छ । गाउँपालिकाको दीर्घकालीन सोंच तयार गर्दा संघीय सरकार र प्रदेश सरकारका दीर्घकालीन सोच २१००, लक्ष्य, उद्देश्य, कार्यनीति तथा रणनीतिहरू र कार्यक्रमसँगको तादाम्यता सुनिश्चित गर्ने प्रयास गरिएको छ ।

४.२ राष्ट्रिय पन्ध्रौ योजनाको सोंच, लक्ष्य र रणनीतिहरू

राष्ट्रिय योजना आयोगले तयार पारेको पन्ध्रौ योजनाले अगाडि सारेको राष्ट्रिय सोंच, लक्ष्य र रणनीतिहरू देहाय अनुसार रहेका छन् ।

४.२.१ राष्ट्रिय सोंच

“समृद्ध नेपाल, सुखी नेपाली”

नेपाल एक समुन्नत, स्वाधीन र समाजवाद उन्मुख अर्थतन्त्र सहितको समान अवसर प्राप्त, स्वस्थ, शिक्षित, मर्यादित र उच्च जीवनस्तर भएका सुखी नागरिकहरू बसोबास गर्ने मुलुक हुनेछ ।

तालिका १९: राष्ट्रिय दीर्घकालीन लक्ष्य

समृद्धि	सुख
१.१ सर्वसुलभ आधुनिक पूर्वाधार एवम् सघन अन्तर आवद्धता	२.१ परिष्कृत तथा मर्यादित जीवन
१.२ मानव पुँजी निर्माण तथा सम्भावनाको पूर्ण उपयोग	२.२ सुरक्षित, सभ्य र न्यायपूर्ण समाज
१.३ उच्च र दिगो उत्पादन तथा उत्पादकत्व	२.३ स्वस्थ र सन्तुलित पर्यावरण
१.४ उच्च र समतामूलक राष्ट्रिय आय	२.४ सुशासन
	२.५ सबल लोकतन्त्र
	२.६ राष्ट्रिय एकता, सुरक्षा र सम्मान

४.२.२ राष्ट्रिय दीर्घकालीन रणनीति

१. तीव्र, दिगो र रोजगारमूलक आर्थिक वृद्धि गर्ने,
२. सर्वसुलभ तथा गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवा र शिक्षाको सुनिश्चित गर्ने,
३. आन्तरिक तथा अन्तरदेशीय अन्तरआवद्धता एवम् शहर/बस्ती विकास गर्ने,
४. उत्पादन र उत्पादकत्व अभिवृद्धि गर्ने,
५. पूर्ण, दिगो र उत्पादनशील सामाजिक सुरक्षा तथा संरक्षण गर्ने,
६. गरिवी निवारण र आर्थिक, सामाजिक समानता सहितको न्यायपूर्ण समाज निर्माण गर्ने,
७. प्राकृतिक स्रोतको संरक्षण र परिचालन तथा उत्थानशीलता विकास गर्ने,
८. सार्वजनिक सेवाको सुदृढीकरण, प्रादेशिक सन्तुलन र राष्ट्रिय एकता सम्बर्द्धन गर्ने ।

पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिका

४.३ लुम्बिनी प्रदेशको दीर्घकालीन सोंच

“समृद्ध प्रदेशः खुशी जनता”

उच्च आर्थिक वृद्धिसहित समृद्ध अर्थतन्त्र, रोजगारीसहित जीवन निर्वाहका लागि पर्याप्त आम्दानी, आधारभूत भौतिक सुविधाको उपलब्धता, सुरक्षा र स्वच्छ वातावरण कायम रहने समृद्ध प्रदेशका खुशी जनता ।

४.३.१ प्रदेशको दीर्घकालीन लक्ष्य

समाजवाद उन्मुख, सामाजिक न्यायमा आधारित, समावेशी, सन्तुलित र दिगो विकासको माध्यमबाट आर्थिक वृद्धिदरलाई उच्च पार्दै प्रदेशबासी जनताको जीवनमा गुणात्मक परिवर्तन ल्याउनु ।

४.४ पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकाको दीर्घकालीन सोंच, ध्येय, लक्ष्य तथा उद्देश्य

आवधिक योजना तयार गर्दा दीर्घकालीन सोंच, लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति तथा कार्यनीति र कार्यक्रमहरू निर्धारण गर्न जरुरी हुन्छ । यस आवधिक योजनाको तयारीका क्रममा यससँग सम्बन्धित पक्षहरूको अन्तर्क्रियाका आधारमा विज्ञहरूको समेत राय लिई पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकाको दीर्घकालीन सोंच, लक्ष्य र उद्देश्यहरू देहायबमोजिम निर्धारण गरिएको छ ।

४.४.१ पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकाको दीर्घकालीन सोंच

पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिका जमिन, जंगल, जल सम्पदा, वनपैदावर, कृषि उपज, बजारीकरण, औद्योगिकीकरण, सडक यातायात तथा पर्यापर्यटनका दृष्टिले सम्पन्न रहेको छ । समाजवाद उन्मुख समृद्ध गाउँपालिका निर्माणका लागि आवश्यक दक्ष मानव संशाधन विकास गर्ने सम्भावनाका दृष्टिकोणले समेत गाउँपालिका सम्पन्न रहेको छ । तथापि यी सम्पदा र संशाधनको समुचित सदुपयोग गरी गाउँपालिकाले निर्धारण गरेका समृद्धिका लक्ष्यहरू हासिल गर्नका लागि आवधिक योजना निर्माण गरिएको छ । नेपालको संविधानको व्यवस्था अनुसार संघीय संरचना अनुरूप स्थानीय सरकारका रूपमा गाउँपालिकाको समृद्धिको यात्रामा रणनीतिक योजना बनाई अगाडि बढीरहेको छ । आवधिक योजना निर्माणका सन्दर्भमा गाउँबासीको आवश्यकता, चाहना, यथार्थताका आधार र योजना तर्जुमा गोष्ठीमा सहभागी सरोकारवालाहरू बीच भएको छलफल, विचार विमर्ष र मस्तिष्क मन्थनका आधारमा सबै सहभागीहरूको एकमतका साथ पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकाको ५ वर्षे दीर्घकालीन सोच निम्न अनुसार निर्धारण गरिएको छ :

“समृद्ध पुथा उत्तरगङ्गा हाम्रो एकताः सुसंस्कृत र खुसी जनता”

तालिका २०: पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकाले निर्धारण गरेका सोंच पुरा गर्ने प्रमुख आधारहरू

समृद्धिका आधारहरू	खुसीका आधारहरू	सुस्कृतका आधारहरू
१.स्थानीय आर्थिक विकास (LED- Local Economic Development) क्षेत्रको पहिचान र परिचालन	१. पूर्ण लोकतान्त्रिक शासन व्यवस्था	१.संवैधानिक, कानुनी तथा व्यवहारगत रुपमा समानताको सुनिश्चितता
२. मानव संशाधनको विकास तथा उपयोग	२.सबैका लागि सरल, सहज, सदाचारयुक्त सार्वजनिक सेवा	२. आधारभूत आवश्यकता (गास, बास र कपास)को राज्यद्वारा सुनिश्चितता
३.उत्पादन र बजारीकरणमा केन्द्रित भौतिक पूर्वाधार निर्माण	३.आधारभूत आवश्यकता परिपूर्तिको सुनिश्चितताका	२. योग्यता र क्षमता अनुसारको रोजगारीको

	साथै दिगो जीविकोपार्जनको उपलब्धता र न्यायपूर्ण वितरण	सुनिश्चितता
४.आर्थिक उपार्जनमा सामाजिक न्याय सहितको समतामूलक सहभागिता र समानता	४.सुरक्षित, सभ्य, स्तरीय र सम्मानित जीवनका लागि न्यायपूर्ण समाज	४. स्वस्थ, शिक्षित, सीपयुक्त, सभ्य, सुसंस्कृत र सदाचारयुक्त मानव पूजीको विकास
५.स्वच्छ वातावरण र स्वस्थ जीवन	५. स्वस्थ र सन्तुलित पर्यावरण	५. सामाजिक सुरक्षाको प्रत्याभूति

४.४.२ लक्ष्य

आर्थिक, भौतिक, सामाजिक, वनवातावरण तथा समग्र पक्षको विकास गरी समृद्ध पुथा उत्तरगङ्गा खुसी र सुसंस्कृत पुथा उत्तरगङ्गाबासीको गन्तव्यमा पुग्न उत्पादन र रोजगारीलाई प्राथमिकतामा राखी नगर उन्मुख पूर्वाधार तयार गर्ने ।

४.४.३ उद्देश्यहरू

उल्लेखित दीर्घकालीन सोंच र लक्ष्यलाई मध्यनजर राखी पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकाको आवधिक योजनाका उद्देश्यहरू देहाय बमोजिम रहेका छन् :

उद्देश्य १: गाउँपालिकामा विद्यमान जमिन, जङ्गल, जल, जडिवुटी तथा खनिजको समुचित उपयोगको वातावरण निर्माण गर्दै कृषि तथा पशुपालन, पर्यटन, ऊर्जा, उद्योग र व्यवसायको क्षेत्रगत विकासको माध्यमबाट उत्पादन, रोजगारी र आयमा समतामूलक, गुणात्मक र दिगो अभिवृद्धि गर्ने,

उद्देश्य २: गाउँपालिकामा शिक्षा, स्वास्थ्य, खानेपानी, रोजगार र सामाजिक सुरक्षा जस्ता आधारभूत सेवाहरू समावेशी र समन्यायिक प्राप्तिका लागि उपयुक्त वातावरण निर्माण गरी असहाय, विपन्न, सीमान्तकृत वर्ग तथा समुदायहरूको सामाजिक विकास तथा सशक्तीकरण गर्ने र गाउँपालिका भित्रका भाषा, कला, संस्कृति एवं ऐतिहासिक तथा पुरातात्विक धरोहरहरूको संरक्षण तथा सम्वर्द्धन गर्दै मौलिकतामा आधारित पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकाको सर्वाङ्गीण विकास गर्ने,

उद्देश्य ३: गाउँपालिका क्षेत्रमा सर्वसुलभ, आधुनिक र अन्तर पालिका, अन्तर जिल्ला तथा अन्तर प्रदेशसँग जोड्ने प्रविधि र वातावरण मैत्री आधुनिक भौतिक पूर्वाधारहरुको विकासका माध्यमबाट जनताको आर्थिक, सामाजिक क्रियाकलापहरूमा सहज पहुँच सुनिश्चित गर्ने,

उद्देश्य ४: गाउँपालिकाको प्राकृतिक तथा सांस्कृतिक, वातावरणीय धरोहरहरूको संरक्षण तथा संवर्द्धन गर्दै हरियाली, जैविक विविधता, जमिन र जलस्रोतको समुचित व्यवस्थापन, वातावरण मैत्री विकास तथा जलवायु परिवर्तन र विपद् उत्थानशीलताका साथै प्राकृतिक एवं सामाजिक जोखिमहरूबाट उत्पन्न विपद्हरूको समुचित व्यवस्थापन गर्ने ।

उद्देश्य ५: स्थानीय जनताले प्राप्त गर्ने सार्वजनिक सेवा प्रवाह तथा अवसर सहज, गुणस्तरीय, प्रभावकारी, निष्पक्ष रूपमा समयमै उपलब्ध हुने वातावरण सुनिश्चित गरी संस्थागत विकासका प्रयासहरूलाई पारदर्शी, जवाफदेही, न्यायपूर्ण र परिणाममुखी बनाउनु,

४.४.४ समग्र रणनीति तथा कार्यनीतिहरू

उद्देश्य १: सँग सम्वन्धित रणनीति तथा कार्यनीतिहरू

उद्देश्य १: गाउँपालिकामा विद्यमान जमिन, जङ्गल, जल, जडिवुटी तथा खनिजको समुचित उपयोगको वातावरण निर्माण गर्दै कृषि तथा पशुपालन, पर्यटन, ऊर्जा, उद्योग र व्यवसायको क्षेत्रगत विकासको माध्यमबाट उत्पादन, रोजगारी र आयमा समतामूलक, गुणात्मक र दिगो अभिवृद्धि गर्ने,

रणनीतिहरू	कार्यनीतिहरू
• स्थानीय आर्थिक विकासका क्षेत्रको सम्भावना र अवसरको पहिचान गर्ने	• स्थानीय स्रोतको पहिचान र उपयोगको लागि विस्तृत स्रोत सर्भेक्षण र नक्सांकन गर्ने, • विषयगत रूपमा कृषि, पशुपालन, पर्यटन, जलश्रोत आदिका सम्भावनाहरूको पहिचान गरी सदुपयोग गर्न अनुसन्धान गर्ने, • खाद्यान्न वालीको उत्पादन र उत्पादकत्व वृद्धि गर्न माटोको प्रकार र हावापानी अनुसार पकेट क्षेत्र पहिचान तथा निर्धारण गर्ने, • निरपेक्ष गरिबीको रेखामुनि रहेका परिवारहरूको पहिचान गर्ने, • कृषि तथ्यांक संकलन, प्रशोधन र व्यवस्थापनका लागि प्रविधि मैत्री प्रणाली (Agriculture App) को निर्माण गर्ने, • सम्भावित ऊर्जाका स्रोतहरुको पहिचानका लागि सम्भाव्यता अध्ययन गर्ने ।
• कृषि तथा पशु क्षेत्रको प्रविधीकरण, व्यावसायिकीकरण र आधुनिकीकरण गर्ने	• व्यावसायिक कृषि, पशु फर्म र कृषक समूह दर्ता तथा नियमनका लागि व्यबहारिक र कृषि मैत्री नीतिगत व्यवस्था गर्ने, • कृषि तथा पशु व्यवसायलाई निर्वाहमुखीबाट कृषि उद्यमको रूपमा विकास (Agriculture and Livestock as Enterprise) गर्नका लागि लक्षित कृषकहरुलाई व्यावसायिक तालिमका कार्यक्रम संचालन गर्ने, • पुथा उत्तरगङ्गा गाउँवासीको आवश्यकतालाई परिपूर्ति गर्न आवश्यक वस्तुहरूको उत्पादनका लागि हाम्रा लागि हाम्रै उत्पादन अभियान संचालन गरी गाउँपालिकालाई आत्मनिर्भर बनाउन खाद्यान्न, फलफूल तथा तरकारीजन्य उपजको उत्पादनका लागि प्रवर्द्धनात्मक कार्यक्रम संचालन गर्ने, • पशुपंक्षीजन्य उत्पादन दुध, दही, घ्यू, पनिर, चिज, खुवा र मासुमा पालिकालाई आत्मनिर्भर बनाउनका लागि भैंसी, बाखा, गाई, भेंडा, कालिज, कुखुरा, माछा, बँगुर, बदेल, खरायो, टर्की, बट्इ, जस्ता पशुपंक्षी उत्पादन कार्यक्रम संचालन गर्ने, • तरकारी तथा तरकारीजन्य वीउ उत्पादनलाई प्याकेजिङ, लेवलिङ र ब्रान्डिङ गरी भरपर्दो बजारीकरणको सुनिश्चितता गर्ने, • कृषि तथा पशु विकासका लागि पकेट क्षेत्रहरू निर्धारण गर्ने र गाउँपालिकाबाट सम्बद्ध पकेट क्षेत्रहरूमा आवश्यक प्रविधि र प्राविधिक सेवा पालिकाबाट उपलव्ध गराउने र कृषकको वित्तीय क्षेत्रमा पहुँच विस्तारका लागि सहजीकरण गर्ने, • कृषि तथा पशु पकेट क्षेत्रहरूको विकास गरी आधुनिक व्यावसायिक खेती र

	पशु व्यवसाय सञ्चालन गर्नका लागि गाउँपालिकाले उद्यमशील किसानहरूलाई प्रोत्साहन गरी प्राविधिक तथा वित्तीय सहयोग उपलब्ध गराउने, ● प्रत्येक वडामा कृषि तथा पशु सम्बन्धी प्राविधिक सेवा र सुबिधा उपलब्ध गराउने, ● कृषि तथा पशु उत्पादनमा पकेट क्षेत्रको अवधारणा अनुसार व्यावसायीकरण गर्नका लागि तालिम, लागत सहभागिता, बीउ पूँजी, उत्पादन तथा बाली संरक्षणमा आधारित अनुदान प्रदान गर्ने, ● तरकारी तथा तरकारीजन्य बीउ उत्पादनका लागि कृषकहरूलाई प्राविधिक तथा आर्थिक सहयोग गरी उत्पादन बढाउने, ● कृषि तथा पशु क्षेत्रको व्यावसायीकरण र यान्त्रिकीकरण गर्नका लागि कृषकहरूलाई आवश्यक पुँजी र पूर्वाधारमा सहयोग गर्ने, किसान तथा व्यावसायीहरूलाई सरल कर्जामा पहुँच वृद्धि गर्न वित्तीय संस्थाहरूसँग सहजीकरण गर्ने, ● प्राङ्गारिक कृषि क्षेत्रको वर्गीकरण र नमुना कृषि गाउँको पहिचान गरी एकल तथा सामुहिक प्राङ्गारिक खेती प्रणालीको विकासका कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने, ● कृषि क्षेत्रको विकास र विस्तार गर्दै प्राङ्गारिक कृषि प्रणालीको विकास गर्ने, ● कृषि क्षेत्रको व्यावसायिकरण र यान्त्रीकरण गर्नका लागि कृषकहरूलाई आवश्यक पुजी र पूर्वाधारमा सहयोग गर्ने, ● गाउँपालिकाभित्रको बेरोजगारी समस्याको न्यूनीकरण गर्न गाउँपालिकाले कृषि तथा पशुपालनमा आधारित स्वरोजगार कार्यक्रम संचालन गरी १००० युवाहरूलाई विभिन्न किसिमका उद्यम संचालन गराउने, ● किसानका उत्पादनहरूलाई गाउँपालिकाका मुख्य उत्पादन क्षेत्रदेखि नजिकका ठूला बजार दाङ, बुटवल, भालुवाङ, नेपालगंञ्ज जस्ता सहरहरुसँग जोड्नका लागि आपूर्ति संजाल निर्माण गर्ने ● समान उद्देश्य भएका सहकारीहरूलाई मर्ज गरी पुजी र सीपलाई एकीकृत गरी परिचालन गर्ने, ● पशुहरूको गोठ/खोर सुधार र मूत्र संकलन तथा प्राङ्गारिक मल जैविक विषादीका रूपमा उपयोग गर्न कृषकहरूलाई सहजीकरण गर्ने, ● पालिकाकाको उपल्लो स्थानहरूमा व्यावसायिक मासुजन्य पशुवस्तु तथा जडिबुटी खेतीको सम्भाव्यता अध्ययन गरी फर्महरू स्थापना गर्ने, ● खाद्ययजन्य वस्तुको उत्पादनमा वृद्धि गर्न प्राविधिक सहयोग तथा प्रोत्साहनका कार्यक्रम संचालन गर्ने, ● पालिकाका विभिन्न ठाउँमा फलफूलका प्रकृति अनुरुपको स्थान छनोट गरी स्याउ, ओखर, किवी, सुन्तला, कागती, अनार, नास्पती, आदि फलफूलको व्यावसायिक खेती प्रवर्द्धन गर्नका लागि विरुवा, मल, औषधिजन्य विषादीमा

	अनुदान तथा प्राविधिक सेवा र बजारको सुनिश्चितता गर्ने, ● गाउँपालिकाभित्रका मसलाजन्य उत्पादन क्षेत्रहरुको पहिचान गरी बेसार, भोटे जम्मु, लसुन, प्याज, टिमुर, अलैची जस्ता खेतीको प्रवर्द्धनका लागि प्राविधिक सेवा र बजारको सुनिश्चितता गर्ने, ● गाउँपालिकाभित्रका आर्थिक रुपमा विपन्न र पर्याप्त जमिन नभएका परिवारहरुको पहिचान गरी माहुरी पालन व्यवसायको संचालनका लागि आवश्यक प्राविधिक तालिम र वीउ पूजीको व्यवस्था गर्ने, ● पालिकाभित्रका साना तथा ठुला खोला तटीय क्षेत्र, खोल्सा तथा सिमसार युक्त चिस्यान क्षेत्रहरुमा खोल्साको सुनको उपाधि प्राप्त अलैची खेतीको व्यावसायिक प्रवर्द्धनका लागि विरुवा वितरण तथा प्राविधिक सेवा उपलव्ध गराउने, ● ग्रामीण श्रमको उपयोग वृद्धि गरी कृषि तथा पशु सेवा कार्यकर्ता तयारी र परिचालन गर्ने, ● कृषि तथा पशु बीमा कार्यक्रम संचालन गरी कृषकको लगानी जोखिम न्यूनीकरण गर्ने, ● कृषि उपजजन्य वस्तुको दिगो सुरक्षा र भण्डारणका लागि शीतगृह निर्माण गर्ने, ● कृषिको व्यावसायीकरणलाई मद्दत पुग्ने गरी विभिन्न विकल्पबाट सिंचाई सुविधा वृद्धि गरी हाल सिंचाइ सुविधा भएको जमिनको प्रतिशत बढाउने, ● उत्पादित वस्तुको बजारीकरणका लागि त्यस स्थानबाट बजारसम्मको सहज पहुँचका लागि ग्रामीण कृषि सडकको निर्माण गर्ने,
● पर्यटन क्षेत्रको विकास र विस्तार गर्ने	● पर्यटन क्षेत्रको विकासका लागि पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकाले पर्यटन गुरु योजना निर्माण गर्ने, ● पर्यटन क्षेत्रको विकासका लागि पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकाले निर्माण गरेको पर्यटन गुरूयोजनाले औल्याएका विद्यमान सामाजिक तथा सांस्कृतिक सम्पदाहरूको अधिकतम् उपयोग गर्ने, ● पर्यटन गुरूयोजनाले पहिचान गरेका पर्यटकीय स्थलहरूको ऐतिहासिक, सांस्कृतिक, पुरातात्विक, प्राकृतिक, जलसम्पदा, पर्यावरणीय सुन्दरता र प्राचीन संस्कृति तथा सम्पदाहरूको संरक्षण, सम्वर्द्धन र आवश्यक भौतिक पूर्वाधारको निर्माण गरी पर्यटन क्षेत्रको विकास र विस्तार गर्ने, ● प्रमुख पर्यटकीय पदमार्गहरूको निर्माण, स्तरोन्नति र नक्शाङ्कन गरी प्रमुख पहाडी चुचुराहरूमा पर्यटकीय दृष्यावलोकन स्थलहरू निर्माण तथा होमस्टेको व्यवस्था सहित पुथा उत्तरगङ्गाका कम्तिमा ५ वटा बस्ती मैकोट, पेल्मा, हुकाम, कोल, तकसेरा, सेरा आदिलाई नमुना पर्यटकीय गाउँको रूपमा विकास गर्ने, ● पर्यटन क्षेत्रको विकास, विस्तारका लागि दीर्घकालीन गुरूयोजनाका आधारमा निजी क्षेत्रसँग सहकार्य गर्ने,

	• पर्यटन गुरुयोजनाले पहिचान गरेका सम्भावित दातृनिकायहरुसँग सर्म्पक, समन्वय गरी आर्थिक स्रोतको सुनिश्चित गर्ने ।
• स्थानीय स्रोतसाधनमा आधारित उद्योग तथा व्यवसायहरूको विकास र विस्तार गर्ने	• गाउँपालिकाभित्र उद्योग ग्राम स्थापना गरी स्थानीय स्रोतमा आधारित उद्योगहरू सञ्चालन गर्ने, • स्थानीय औद्योगिक उत्पादनहरू स्थानीय तथा बाह्य बजार प्रवर्द्धन गर्न संकलन केन्द्रहरूको स्थापना गर्ने, • गाउँपालिकाभित्र छरिएर रहेका स्थानीय स्रोतसाधनहरूको पहिचान गरी उद्योग तथा व्यवसाय स्थापनाका लागि भौतिक तथा संस्थागत संरचनाको निर्माण गर्ने, • सरकारी, निजी र सहकारीको सयुक्त साझेदारीमा बेसार कागती सुन्तला लगाएतका फलफूल तथा मसलाजन्य वस्तुको प्रशोधन उद्योगहरुको स्थापना गर्ने, • बेरोजगार जनशक्तिलाई स्थानीय, प्रादेशिक तथा राष्ट्रिय बजारको मागमा आधारित सीप विकास गराइ स्वरोजगार बनाउने, • स्थानीय स्तरमा रहेका साना तथा घरेलु उद्योगको व्यावसायिक संचालन गरी आधारभूत आवश्यकताका लागि विदेश जाने वातावरणको न्यूनीकरण गर्ने,
• सार्वजनिक, निजी र सहकारी साझेदारी कार्यक्रम संचालन गर्ने	• कृषि, पर्यटन र उर्जा जस्ता क्षेत्रहरुको विकासका लागि कम्पनी मोडेलमा सार्वजनिक, निजी र सहकारीको सयुक्त लगानीमा साना तथा मझौला उद्योगहरुको स्थापना गर्ने,
• श्रम तथा रोजगारी र मानव संसाधन विकास गर्ने	• पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकाको समृद्धिका लागि मानव पूजीलाई दक्ष बनाउनका लागि सरकारी सेवा प्रवेशका कक्षाहरु, छोटो तथा लामो अवधिका व्यावसायिक तालिमहरु, स्थानीय आवश्यकतामा आधारित रोजगार कार्यक्रमहरु, व्यवसायिक काउन्सिलिङ कक्षाहरु आदि संचालन गर्ने, • बजार तथा रोजगारदाताको माग र बेरोजगार जनशक्तिको आपसी तादाम्यता मिलाउनका लागि समुदायमा छरिएर रहेका श्रम, सीप, प्रविधि र पूजीलाई गाउँपालिकाले प्रविधिमा आधारित सूचीकृत गरी एकआपसमा सामाञ्जस्यता कायम गरिदिने, • उत्पादन, उत्पादकत्व र रोजगारीका अवसरहरु वृद्धि गर्ने,
• प्राकृतिक स्रोतहरू जल, जमिन, जंगल, जडिवुटी, खनिजको समुचित उपयोग गर्ने	• स्थानीय स्तरमा उपलब्ध जलस्रोतको सिंचाई, जलविद्युत् र पर्यावरण सन्तुलनमा उपयोग गर्ने, • प्राकृतिक रूपमा संरचित वनजंगलको वैज्ञानिक सदुपयोग गरी जडिवुटी र खनिजजन्य उत्पादनको सदुपयोग गरी आर्यआर्जनमा वृद्धि गर्ने, • गाउँपालिका भित्र रहेका बहुमूल्य खनिज तथा जडिबुटीको पहिचान गरी व्यापार प्रवर्द्धनका लागि प्रचार प्रचार गर्ने,
उद्देश्य २: सँग सम्बन्धित रणनीति तथा कार्यनीतिहरू	

उद्देश्य २: गाउँपालिकामा शिक्षा, स्वास्थ्य, खानेपानी, रोजगार र सामाजिक सुरक्षा जस्ता आधारभूत सेवाहरू समावेशी र समन्यायिक प्राप्तिका लागि उपयुक्त वातावरण निर्माण गरी असहाय, विपन्न, सीमान्तकृत वर्ग तथा समुदायहरूको सामाजिक विकास तथा सशक्तीकरण गर्ने र गाउँपालिका भित्रका भाषा, कला, संस्कृति एवं ऐतिहासिक तथा पुरातात्विक धरोहरहरूको संरक्षण तथा सम्वर्द्धन गर्दै मौलिकतामा आधारित पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकाको सर्वाङ्गीण विकास गर्ने ।

रणनीति	कार्यनीतिहरू
• सामाजिक सुसम्पन्नता कायम गर्ने,	• गाउँपालिकाको मानव विकास सूचकाङ्क राष्ट्रिय सूचकाङ्कको हाराहारीमा पुऱ्याउने, • गाउँबासीको आर्थिक र सामाजिक पक्षलाई सबलीकरण गर्दै सुसम्पन्नताको विकासलाई सँगसँगै लग्ने, • गाउँबासीको सुसम्पन्ताका लागि आर्थिक क्षेत्रको विकास, सांस्कृतिक सचेतनाको जागरण, चेतनाको अभिवृद्धि, शिक्षा, स्वास्थ्य, आवास, खानेपानी, आयआर्जन जस्ता आधारभूत क्षेत्रहरुको ग्यारेण्टी गरी नागरिकलाई पुथा उत्तरगङ्गा बासी हुनुमा स्वाभिमान र आत्मगौरवको अनुभूति गराउने ।
• शिक्षा गुणस्तरीय र पहुँचयोग्य बनाउने,	• विद्यालय शिक्षालाई गुणस्तरीय बनाउन विद्यालयहरूको आधुनिक भौतिक पूर्वाधार, सुविधायुक्त डेस्कबेञ्च, स्मार्ट बोर्ड, विषयगत प्रयोगशालाहरू निर्माण, दक्ष शिक्षक व्यवस्थापन, शैक्षिक सामग्रीहरूको उपलब्धता मूल्याङ्कन प्रकृयामा सुधार र गाउँपालिकाबाट निरन्तर अनुगमन गर्ने, • आधारभूत र माध्यमिक शिक्षाको गुणस्तर सुधार र सीमान्तकृत, अशक्त र अभिभावक विहीन बालबालिकाको शिक्षामा पहुँच सुनिश्चित गर्न पालिकामा कम्तिमा १ वटा आवासीय नमूना विद्यालय सञ्चालन गर्ने, • निरक्षरता उन्मूलन गर्न साक्षरता कार्यक्रम अभियानका रूपमा सञ्चालन गर्ने, • शैक्षिक क्षेत्रको गुणस्तर सुधारका लागि स्थानीय जनता, गैरसरकारी संस्था र शिक्षा प्रेमीहरूसँग सहकार्य गर्ने, • दिगो विकास लक्ष्य अनुसारको शतप्रतिशत साक्षरता वृद्धि गर्न विद्यालय बाहिर रहेका बालबालिकाहरुलाई विद्यालय शिक्षा कार्यक्रममा समाहित गर्ने, विद्यालय शिक्षाको उमेर पार गरेका व्यक्तिलाई व्यावसायिक सीपसहितको अनौपचारिक कक्षाहरु संचालन गर्ने, • साक्षरता दरको वृद्धि, शैक्षिक गुणस्तरमा सुधार तथा पहुँचमा वृद्धि गर्नका लागि सार्वजनिक विद्यालय प्रतिको दृष्टिकोण र व्यवहारमा परिवर्तन गरी जिम्मेवार अभिभावक बनाउनका लागि समुदाय परिचालनका कार्यक्रमहरु संचालन गर्ने ।
• उच्च तथा प्राविधिक शिक्षाको अवसरहरू अभिवृद्धि गर्ने,	• बहुउद्देश्यीय प्राविधिक शिक्षालयको स्थापना गरी विभिन्न कारणले साधारण विद्यालय छोडेका वेरोजगार किशोर किशोरीहरूलाई जीवन उपयोगी सीपयुक्त मानव पूजीमा रुपान्तरण गर्ने, • उच्च शिक्षा प्रदायक चालु शैक्षिक संस्थाको भौतिक पूर्वाधार विकास,

पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिका

	प्रविधिमैत्री शैक्षिक सामग्री, दक्ष, अनुभवी र नवप्रवर्द्धनात्मक सोच भएका जनशक्तिको व्यवस्था गरी गुणात्मक शिक्षाको ग्यारेण्टी गर्ने, ● शिक्षण क्षेत्रमा कार्यरत शिक्षकलाई पेशागत वृत्ति विकासका लागि अल्पकालीन तथा दीर्घकालीन प्राज्ञिक अध्ययन, भ्रमण र तालिमको व्यवस्था गर्ने,
● स्वस्थ गाउँपालिका निर्माण गर्ने	● गाउँपालिकामा संचालित स्वास्थ्य संस्थाहरूको भौतिक पूर्वाधारहरुलाई स्तरोनति गरी आधुनिक प्रविधि मैत्री बनाउने, ● नेपाल सरकारको मापदण्ड अनुसारको दरबन्दी नभएका स्थानमा यथाशीघ्र दरबन्दी बमोजिमका स्वास्थ्य कर्मीको व्यवस्था गर्ने, ● स्वास्थ्य क्षेत्रमा हाल कार्यरत जनशक्तिलाई पेशागत दक्षता वृद्धिका लागि समयानुकूलका तालिमहरु संचालन गर्ने, ● संघीय सरकारको स्वास्थ्य सेवा नीतिअनुसारको आधारभूत सेवा निशूल्क र गुणस्तरीय गर्नका लागि आधुनिक प्रविधियुक्त औजारको व्यवस्था गर्ने, ● पालिका स्तरको अस्पतालमा विशेषज्ञ सेवा सहितको भौतिक पूर्वाधार, स्वास्थ्य औजार, प्रयोगशाला र चिकित्सकको व्यवस्था गर्ने, ● प्रत्येक स्वास्थ्य संस्थामा Birthing Centre र आधारभूत प्रयोगशालाको सेवा उपलब्ध गराउने, ● गाउँपालिका भित्र प्राकृतिक तथा मानवीय कारणले हुने आकस्मिक दुर्घटनामा परेका नागरिकको यथाशीघ्र उपचारको लागि स्रोत साधन सहित गाउँपालिका स्तरको दुर्घटना कोषको स्थापना गर्ने, ● नागरिकको स्वास्थ्यलाई स्वस्थ राख्न स्वास्थ्य तथा सरसफाइ मापदण्डको सचेतना पूर्वक परिपालना गराउनका लागि समुदायमा जनचेतना अभिवृद्धिका कार्यक्रम संचालन गर्ने, ● प्राकृतिक तथा मानवीय प्रकोप पश्चात उत्पन्न हुनसक्ने महामारीको नियन्त्रण र व्यवस्थापनका लागि पूर्वतयारी कार्यहरु गर्ने, ● मातृशिशु मृत्युदरमा उल्लेख्य कमी ल्याउने, ● पोषणको अवस्था सुधार गर्न एक घर एक घरबारी कार्यक्रम संचालन गर्ने,
● युवाहरूलाई खेलकुदको माध्यमबाट गाउँपालिकाको गौरब वृद्धिमा सरिक गराउने,	● विद्यालय उमेरदेखि नै बालबालिकालाई खेलकुदमा लगाउन खेलकुद शिक्षकको व्यवस्थापन गरी विभिन्न समयमा खेलकुद प्रतियोगिताहरूको आयोजना गर्ने, ● खेलकुदलाई विद्यालय शिक्षाको अभिन्न अंग बनाइ गाउँपालिका भित्रका युवा क्लबहरू र उनीहरूका खेलकुद क्रियाकलापहरूलाई भौतिक तथा वित्तीय सहयोग मार्फत सुदृढ गर्ने, ● खेलकुदको विकासलाई जोड दिन एक वार्ड एक भलिवल मैदान र एक वार्ड एक कभर्डहल निर्माण र पुथा उत्तरगङ्गामा समग्र खेलकुदका लागि भौतिक पूर्वाधार खेल मैदान निर्माण गर्ने,

• सामाजिक सुरक्षा र न्याय प्रवर्द्धन गर्ने,	• दलित तथा विपन्नहरूको आवास र जनजीविका सुनिश्चित गर्न आवश्यक सहयोग गर्ने, • महिला तथा घरेलु हिंसामा उल्लेख्य रूपमा कमी ल्याउन कानुनको प्रभावकारी कार्यान्वयन र महिला जागरण तथा सशक्तीकरण कार्यक्रम संचालन गर्ने, • वृद्ध, अपाङ्ग, असक्त र असहायहरूको आत्म सम्मानका लागि उनीहरुको प्रकृतिअनुरुपका आयआर्जनका कार्यक्रमहरु संचालन गर्ने र कानुनी रुपमा तोकिएको सामाजिक सुरक्षा सुनिश्चित गर्ने, • सामाजिक, लैंगिक तथा जातीय विभेद अन्त्य गर्न सो अनुकूलका योजना र गतिविधिहरू अगाडि बढाउने,
• परम्परागत मौलिक कला संस्कृति, भाषा र परम्पराको जगेर्ना गर्ने,	• विभिन्न जातजातिहरूको भाषा, कला र संस्कृतिको संरक्षण र प्रवर्द्धनमा निरन्तर सहयोग गर्ने, • पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकाभित्र हुने कार्यक्रमहरूमा स्थानीय मौलिक संस्कृति र साधनहरूको उपयोग गर्ने,
• स्वच्छ खानेपानीको उपलब्धता सुनिश्चित गर्ने,	• स्वच्छ र शुद्ध खानेपानीको व्यवस्था गर्न एक घर एक खानेपानी धारा कार्यक्रमलाई अभियानका रूपमा सञ्चालन गर्न संघ, प्रदेश र गैरसरकारी संस्थाहरूसँग साझेदारी गरी हरेक घरमा स्वच्छ र शुद्ध खानेपानी (१ घर १ धारा) को सुविधा सुनिश्चित गर्ने, • सरसफाइलाई जनताको बानीको रूपमा विकास गर्ने,
• सेवा, सुविधा र अवसर वितरणमा समावेशीकरण र समन्यायिक सिद्धान्त अवलम्बन गर्ने ।	• लैङ्गिक तथा सामाजिक समावेशीकरण व्यावहारिक बनाउन नीतिगत र कार्यक्रम कार्यान्वयनका प्रत्येक चरणमा ध्यान दिने, • विभिन्न जातजातिका भाषा, कला, संस्कृति, भेषभूषा, साहित्य र संस्कारको संरक्षण गरी जात, धर्म, लिङ्ग, वर्ग र वर्णका आधारमा हुने भेदभाव अन्त्य गर्दै सबैले सामाजिक सम्मान पाउने वातावरण निर्माण गर्ने, • गाउँपालिकाको समग्र क्षेत्रको विकासमा सामाजिक रूपमा पछि परेका र पारिएका बहिस्कृत तथा सीमान्तकृत समुदायलाई केन्द्रबिन्दुमा राख्ने ।

उद्देश्य ३ सँग सम्बन्धित रणनीतिहरू

उद्देश्य ३: बसोवास, बजार शहरी सुविधा र अन्तरआवद्धतालाई सहज, सुरक्षित र व्यवस्थित बनाउन प्रविधि र वातावरण मैत्री आधुनिक भौतिक पूर्वाधारको विकास गर्नु,

रणनीतिहरू	कार्यनीतिहरू
• प्रमुख तथा सहायक सडकहरूलाई राष्ट्रिय	• पुथा उत्तरगङ्गा गाउँबासीलाई बाह्रै महिना भरपर्दो र सुरक्षित यात्रा सुनिश्चित गर्न गाउँपालिकाभित्रका प्रमुख सडकहरूमा प्राकृतिक विपत्तिका

मापदण्ड अनुसार निर्माण गर्ने, ● पुल तथा सामुदायिक भवन निर्माण गर्न प्रदेश तथा केन्द्र सरकारसँग साझेदारी गर्ने,	कारण हुने अवरोधलाई तत्काल हटाउनका लागि पूर्वाधार एम्बुलेन्सको व्यवस्था गर्ने, ● मध्य पहाडी राजमार्गको कात्रीदेखि तकसेराहुँदै पेल्मासम्म जोड्ने पालिकाको मुख्य सडक खण्डलाई बाह्रै महिना संचालन गर्नका लागि राष्ट्रिय मापदण्ड अनुसारका बनाई कालोपत्रे गर्ने, ● मुख्य सडकबाट वडापालिका केन्द्र र सबै बस्तीहरूमा जोड्ने ग्रामीण कृषि सडकको विस्तृत परियोजना तयार गरी सडक निर्माण तथा बाह्रै महिना चल्ने बनाउने, ● आवश्यक स्थानहरूमा मोटरेबल पुल, झोलुङ्गे पुल र सामुदायिक भवनहरू निर्माण गर्ने, ● सार्वजनिक सेवा प्रवाहलाई गुणस्तरीय बनाउनका लागि गाउँपालिका र वडा भवनहरू निर्माण गर्ने,
● विद्युत्, टेलिफोन र इन्टरनेटको गुणस्तरीय सेवाको सुनिश्चितताको लागि निजी क्षेत्रसँग साझेदारी गर्ने,	● पालिकाभित्र रहेका नदी तथा खोलाहरुमा विधुत उत्पादनका लागि सम्भाव्यता अध्ययन गरी निजी क्षेत्रको सहकार्यमा विधुत उत्पादन गर्ने, ● राष्ट्रिय प्रशारण लाइन विस्तारका लागि विद्युत् प्रशारण सब स्टेशनको निर्माण गरी विद्युत् नपुगेका वडा र वस्तीहरूमा विद्युत् पुऱ्याउने, ● गुणस्तरीय इन्टरनेट तथा टेलिफोन सेवाका लागि आवश्यक भौतिक पूर्वाधार निर्माण गर्ने,
● भौतिक पूर्वाधारहरूको विकासको दीर्घकालीन नीति अवलम्बन गर्ने,	● भौतिक पूर्वाधार विकासको दीर्घकालीन गुरूयोजना तयार गर्ने, ● सार्वजनिक सेवा प्रवाहका लागि गाउँ तथा वडाहरूमा आवश्यक भौतिक पूर्वाधारहरूको निर्माण गर्न प्रदेश र संघीय सरकारको पर्याप्त लगानी सुनिश्चित गर्ने, ● आकस्मिक विपद् जोखिमलाई उद्धार तथा राहतका लागि पालिकाको केन्द्र भागमा हेलिप्याड निर्माण गर्ने, ● सार्वजनिक सेवा प्रवाहलाई सहज, सरल र गुणस्तरीय बनाउन आवश्यक भौतिक पूर्वाधारहरू अत्याधुनिक निर्माण गर्ने, ● निर्माण पूर्वाधारहरूको आकस्मिक क्षति पुग्दाको अवस्थामा मर्मत सम्भार गर्न निर्माण लागतको २ प्रतिशतका दरले जम्मा गर्ने गरी मर्मत सम्भार कोषको स्थापना गर्ने,
● भू-उपयोगको योजना तयार गरी कार्यान्वयन गर्दै जाने,	● भू-उपयोग योजना अनुसार बस्ती विकासको सम्भाव्यता अध्ययन गरी जोखिम युक्त बस्ती स्थानान्तरणका लागि स्थानीय जनतासँग सहकार्य गर्ने, ● पुथा उत्तरगङ्गाका खोला वेंशीहरूमा बाह्रै महिना सिंचाइ सुविधा उपलब्ध गराउने, ● पूर्वाधार निर्माण गर्दा बोटविरूवामा हुने क्षतिको परिपूर्तिको लागि सडकको दायाँबायाँ तथा तलमाथि वृक्षारोपण (बायोइन्जिनियरिङ्ग) गर्ने,
उद्देश्य ४: सँग सम्बन्धित रणनीतिहरू	
उद्देश्य ४: हरियाली, जैविक विविधता, जमिन र जलस्रोतको समुचित व्यवस्थापन, वातावरण मैत्री विकास	

तथा जलवायु र विपद् उत्थानशीलता सुनिश्चित गर्नु,	
रणनीतिहरू	**कार्यनीतिहरू**
• प्राकृतिक, वातावरणीय र सांस्कृतिक स्रोतहरूको सूची (Inventory) अद्यावधिक गर्ने,	• प्राकृतिक, वातावरणीय र सांस्कृतिक स्रोतहरूको अध्ययन गरी स्रोत नक्सांकन र व्यावसायिक प्रर्वद्धन गर्ने, • हराभरा पुथा उत्तरगङ्गा बनाउन सडक किनारामा वृक्षारोपण गर्नुका साथै सार्वजनिक खाली जमिनमा वृक्षारोपण गरी वनको क्षेत्र बढाउने, • खाली रहेका सार्वजनिक स्थानहरूको संरक्षण, सम्वद्धन र दिगो उपयोगको नीति निर्माण गर्ने,
• पर्यटन लगायत आर्थिक विकासका कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्दा दिगो विकासको मान्यतालाई अवलम्बन गर्ने,	• प्राकृतिक र सांस्कृतिक सम्पदाहरू सिस्ने हिमाल र धवलागिरी हिमश्रृङ्खलाहरुको दृष्यावलोकन, उच्च पर्वतीय पदमार्ग, पर्यावरणीय पदमार्ग, प्राकृतिक गुफा तथा गल्छी, तातोपानीका मुहानहरु, तालतलैया, नदी, झरणा, ऐतिहासिक बस्तीहरु, मन्दिरहरु, युद्ध संङ्ग्राहलय, भुम्या नाच, मयूर नाच, टप्पा, सिँगारु नाच, लहरे नाच, आदिलाई पर्यटन र आर्थिक विकास कार्यक्रमहरूसँग आबद्ध गर्ने, • हावातिगला गुफा, झार्लुङ खोला किनारमा अवस्थित तातोपानी, ढुङ्गे पोखरी, दारल गल्छी, सुन दह, राक्षस दह, लिस्ने गल्छी, जल्पा ताल, रक्त कुन्ड, छेरापाङ्गा गुफा, सुनपानी गुफा, बराहा ताल, मैकोट डाँडा, हाम्पा डाँडा, कायम डाँडा, रिसाला डाँडा, मगर सभ्यता र संस्कृति, धार्मिक महत्व बोकेको उत्तरगङ्गा नदी, सानी भेरी नदीको जल विहार, पुपाल बुकी पाटन, पुथा हिमाल, लालपाटन, सिस्ने र धवलागिरी हिमालको दृश्यावलोकन, ढोरपाटन शिकार आरक्षण आदि प्राकृतिक पर्यटकीय स्थलहरुको संरक्षण सम्वर्द्धन र प्रचार प्रसार गर्ने, • पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकाका होचा तथा अग्ला पहाडी टाकुरा तथा खोच र ती खोच भएर बग्ने साना ठुला खोलाहरू, उच्च पहाडी तथा हिमाली बस्तीहरू, घनघोर जंगल र त्यहाँको स्वच्छ हावा पानी तथा निश्चल पहाडी जीवन शैली यस पालिकाका पर्यटकीय आकर्षणका मुख्य आधारहरू हुन्,
• प्राकृतिक तथा सांस्कृतिक मौलिकतालाई संरक्षण गर्न स्थानीय रैथाने प्रचलन, प्रविधिको अधिकतम् उपयोग गर्ने,	• मौलिक संस्कृति, परम्परा, खानपान, पहिरन, चाडपर्वहरूलाई पवर्द्धन गरी पर्यटन विकास गर्ने, • स्थानीय जडिबुटी, परम्परागत रैथाने अन्नबाली मकै, जौं, गहुँ, कोदो, फापर सिमी, कालो भटमास, आलु, लसुन, जिम्बु आदिको उत्पादन र उत्पादकत्व बढाई अर्थोपार्जनको साधनको रुपमा विकास गर्ने, • परम्परागत प्रविधि पानीघट्ट, काठे कोल, जाँतो, ढिकी जस्ता साधनको संरक्षण गरी पर्यटन उद्योगसँग जोड्ने र कपडा सिलाउने, घरेलु प्रयोजनार्थ आवश्यक फलामका हतियार बनाउने, छालाजन्य वस्तुको उत्पादन, डकर्मी, सीकर्मी आदि सीप तथा प्रविधिमा परम्परादेखि आवद्ध समुदायको चेतनाको विकास र आत्मसम्मानको ग्यारेण्टी गर्दै पेशाको सुरक्षासहित सीप तथा क्षमतामा समयानुकूल प्रविधिकरण गरेर उद्यमीका रुपमा विकास गर्ने,

	• आर्थिक विकासका कार्यक्रमहरूमा स्थानीय स्रोत साधन, प्रविधि र ज्ञानको अधिकतम् प्रयोग गर्ने,
• प्राकृतिक तथा मानवीय विपत्तीको व्यवस्थापनका लागि पूर्वतयारी गर्ने,	• गाउँपालिकाभित्र हुनसक्ने प्राकृतिक तथा मानवीय जोखिमको अध्ययन तथा अनुसन्धान र मूल्याङ्कन गर्ने, • आपतकालीन उद्धारका लागि यथाशीघ्र उद्धार, चिकित्सा सहायता र संचारको सम्प्रेषणका लागि स्पष्ट खाका र प्रोटोकलहरु निर्धारण गर्ने, • आपतकालीन प्रतिक्रिया र पुनः प्राप्तिका लागि आवश्यक सीपयुक्त मानव जनशक्ति, उपकरण, तोकिएका अधिकारी, आर्थिक स्रोत, साधनको आपूर्ति जस्ता संसाधन व्यवस्थापन गर्ने, • आपतकालीन प्रतिक्रियाका लागि जिम्मेवार अधिकारी तथा निकाय, आपतकालीन प्रतिक्रिया कर्ताहरु र जनतासँग प्रकोप अघि, समयमा र पछि सञ्चार गर्ने योजनाको विकास गर्ने, • विपतबाट पुगेको भौतिक तथा मानवीय क्षतिबाट पुनर्स्थापनाका लागि आवास तथा भोजन, चिकित्सा र मनोवैज्ञानिक परामर्श, विशेष आवश्यकता भएका व्यक्तिका लागि थप सेवा तथा सुविधाको व्यवस्थाका साथै आर्थिक गतिविधिसहित पुनर्स्थापनाका लागि कार्यक्रम गर्ने, • विपत जोखिम न्यूनीकरणका लागि तोकिएका अधिकारीहरुले आफ्नो भूमिका र जिम्मेवारीहरु बुझेका छन् र आपतकालिन अवस्थामा प्रतिक्रिया दिन तयार छन् भनी सुनिश्चित गर्न नियमित प्रशिक्षण र अभ्यासहरु सञ्चालन गर्ने, • विपत जोखिम न्यूनीकरणका नवीनतम् आयाम र प्रविधिका बारेमा पुर्न ताजकी तालिम तथा अभ्यासका कार्यक्रमहरु संचालन गर्ने, • भूकम्प, आगलागि, चट्याङ, बाढी पहिरो, जस्ता प्राकृतिक विपद्का बारे जनचेतना अभिवृद्धि गर्ने, • विद्यालय स्तरमा प्राकृतिक विपत्ती र मानवीय विपद्बारे नियमित कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्ने, • विपद् पूर्व सूचना प्रणालीको विकास गर्ने, • जलवायु अनुकूलनका उपायहरू अवलम्बन गर्ने, • प्राकृतिक प्रकोपका घटनाको न्यूनीकरणका लागि वन तथा प्राकृतिक वातावरणको उचित संरक्षण गरी वातावरणमा सन्तुलन कायम गर्ने, • मानव सिर्जित कारणहरूबाट हुने मानवीय र स्वास्थ्य सम्बन्धी विपद्हरूमा कमी ल्याउने,
• विपद् व्यवस्थापनमा संस्थागत क्षमता अभिवृद्धि गर्न सम्बद्ध संस्थाहरूसँग सहकार्य गर्ने,	• विपद् व्यवस्थापनका लागि काम गदै आएका सरकारी निकाय तथा त्यसका शाखाहरु, रेडक्रस लगायत अन्य गैरसरकारी संस्थाहरुसँग आपसी समन्वय र सहकार्य गर्ने, • विपद् व्यवस्थापनको लागि वडा स्तरमा विपद् कोष खडा गर्ने र कोषको

<table>
<tr><td></td><td>परिचालन मार्फत स्थानीय स्तरमा आइपर्ने विपद्को सामना गर्न भौतिक क्षमता विकास गर्ने,
● विपद् पछिको पुनर्स्थापनाको लागि आवश्यक संस्थागत, भौतिक र कानुनी संरचनाको विकास गर्ने,
● विपद् व्यवस्थापन तथा उद्धारका लागि क्षमता अभिवृद्धि गर्ने,
● जोखिमयुक्त पहिरो भू-क्षय र नदी कटान भएका क्षेत्रहरूको पहिचान गरी समुचित व्यवस्थापन गर्ने,</td></tr>
<tr><td colspan="2">उद्देश्य ५ सँग सम्बन्धित रणनीति तथा कार्यनीतिहरू
उद्देश्य ५: स्थानीय जनताले प्राप्त गर्ने सार्वजनिक सेवा प्रवाह तथा अवसर सरल, सहज, गुणस्तरीय, प्रभावकारी, निष्पक्ष रूपमा समयमै उपलब्ध हुने वातावरण सुनिश्चित गरी संस्थागत विकासका प्रयासहरूलाई पारदर्शी, जवाफदेही, न्यायपूर्ण र परिणाममुखी बनाउनु,</td></tr>
<tr><th>रणनीतिहरू</th><th>कार्यनीतिहरू</th></tr>
<tr><td>● मानव संसाधनको विकास, परिचालन र सुशासन सहितको चुस्त सेवा प्रवाह गर्ने</td><td>● संघीय तथा प्रादेशिक कानुनको मर्म र स्थानीय आवश्यकतालाई मध्यनजर गरी अधिकार प्रदत्त जनमुखी कानुनहरूको निर्माण र मौजुदा कानुनहरूलाई समयसापेक्ष संशोधन गरी प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन गर्ने,
● गाउँपालिकाका जननिर्वाचित प्रतिनिधिहरुलाई देशको शासकीय स्वरुप, विद्यमान कानुन, ऐन, नियम, विकासका नविनतम् आयाम, विकास, सुशासन र सेवा प्रवाहका नमुनायोग्य राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय अभ्यासका बारेमा अध्ययन, भ्रमण, तालिम तथा गोष्ठीका माध्यमबाट क्षमताको विकास गर्ने,
● गाउँपालिकाको सेवा प्रवाहलाई सरल, सहज र गुणस्तरीय बनाउनका लागि आवश्यक पर्ने मानव संसाधनको व्यवस्थापन गर्न कर्मचारी संगठन र व्यवस्थापन (O & M) सर्वे गर्ने,
● जनमुखी नीति, नियम र कानुन निर्माण गरी कार्यान्वयनका लागि दक्ष, सीपयुक्त, जवाफदेही र पारदर्शी संसाधनको व्यवस्था गर्ने,
● संस्थागत क्षमता विकासका माध्यमबाट सेवा प्रवाहलाई जनअपेक्षा र आवश्यकता अनुसार बनाउनका लागि गाउँपालिका र सबै वडा केन्द्रहरूमा सरल, सहज, पहुँचयोग्य र प्रविधियुक्त आधुनिक पूर्वाधार तथा औजारहरुको निर्माण गर्ने,
● स्थानीय सरकारबाट प्रदान गरिने सेवा सुविधालाई छिटो, छरितो र प्रभावकारी बनाउन नीति, नियम र कानुनका बारेमा जनतालाई सुसूचित गर्ने,
● न्याय सम्पादन र विधेयकहरू तयार गर्न सहजताका लागि कानुन विज्ञको सेवा प्राप्तिको व्यवस्था गर्ने,
● गाउँपालिकाका सेवाहरूलाई वडास्तरमा विकेन्द्रीकरण गर्न संस्थागत संरचनाको निर्माण गरी कार्यान्वयन गर्ने,
● गाउँपालिकाबाट प्रवाह गरिने सामाजिक विकासका क्षेत्र कृषि, पशुपालन,</td></tr>
</table>

	स्वास्थ्य, शिक्षा र वातावरण संरक्षणलाई घरदैलोमा नै सेवा प्रवाह गर्न संस्थागत संरचनाको व्यवस्था गर्ने, ● गाउँ तथा वडा पालिकाले गर्ने निर्णयहरूमा सबै पक्षको सहभागिता, पारदर्शीता, जवाफदेहिता तथा दिगोपनाका लागि संस्थागत संरचना तयार गर्ने, ● गाउँपालिकाले प्रदान गर्ने सेवा प्रवाह सम्वन्धी आवश्यक जानकारी भएको वडापत्र तयार गरी सार्वजनिक स्थानमा राख्ने, यो वडापत्रलाई पाँच वर्षभित्रमा जनतासँग पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिका नामक Digital Apps बनाइ प्रयोगमा ल्याउने, ● गाउँपालिकाका विकास निर्माण कार्यहरूको वार्षिक कार्यतालिका बनाउने र तद्नुसार कार्यान्वयन गर्ने, ● स्पष्ट जिम्मेवारी तोक्ने र मापदण्ड सहित कार्यान्वयनको अनुगमन र मूल्याङ्कन गर्ने, ● गाउँपालिकाबाट सञ्चालन हुने विकास निर्माणका प्रमुख परियोजनाहरूको विवरण भएको सूचना वोर्ड सम्वन्धित स्थानमा टाँस्ने, ● गाउँपालिकाबाट प्रवाह हुने सेवाहरूको स्पष्ट, समयबद्ध र कति दिनमा के के हुने खाका सार्वजनिक गर्ने र तद्नुसार नभएमा कारणसहित स्पष्टीकरण दिनुपर्ने परिपाटीको विकास गर्ने, ● गाउँपालिकाको कर्मचारी संरचनालाई समावेशी वनाउन नियुक्ति, जिम्मेवारी बाँडफाँड, लैङ्गिक, जातीय, वर्गीय, क्षेत्रीय समावेशीकरणको मान्यतालाई कडाइकासाथ लागू गर्ने, ● गाउँपालिका र वडास्तरका विकास निर्माणका क्रियाकलापहरूमा समावेसी ढाँचा र सहभागितामूलक पद्धति अवलम्बन गर्ने, योजना छनौट, कार्यान्वयन, व्यवस्थापन, अनुगमन, मूल्यांकनका संयन्त्रहरूमा महिलाको सहभागिता कम्तिमा ३३ प्रतिशत, सीमान्तकृत वर्गको २० प्रतिशत सहभागिता सुनिश्चित गर्ने, ● विकास निर्माणका आयोजनाहरूको वाँडफाड र वजेट विनियोजन क्षेत्रीय (भेगीय) सन्तुलन कायम गर्ने, ● सेवा प्रवाहलाई डिजिटल प्रणालीमा रूपान्तरण गर्ने, ● Digital Apps मार्फत् सूचना दिनेलिने सिफारिस गर्ने साथै कर तथा अन्य शुल्कहरूको भुक्तानी दिनेलिने समेत गर्ने, ● गाउँपालिका र वडा स्तरमा तथ्यांकहरूको आय व्ययको लेखा अभिलेखीकरण Digital Apps प्रणालीमा ल्याउने, ● गाउँपालिकाका विभिन्न विषयगत शाखाहरूबाट हुने कामहरूको समन्वय गर्ने र सेवा प्रवाहमा एकद्वार प्रणाली लागू गर्ने, ● प्रत्येक वडाकेन्द्र र बजार उन्मुख स्थानमा कम्तिमा एक बैंक वा वित्तीय संस्था स्थापनाको लागि वित्तीय संस्थाहरूसँग पहल गर्ने,

	● गाउँपालिकामा प्राप्त हुने भुक्तानी कारोवारहरू बैकिङ प्रणाली मार्फत् गर्ने व्यवस्था मिलाउने, ● विकास निर्माणका क्षेत्रमा हुने कारोवार तथा राजश्व संकलन सम्वन्धित आय तथा भुक्तानी समेत बैकिङ प्रणालीमा आबद्ध गर्ने, ● गाउँपालिका तथा वडाहरूमा प्रयोग हुने कार्यालय व्यवस्थापन वा कार्यक्रम संचालनका साधनहरू सम्भव भएसम्म स्थानीय साधन/श्रोतमा (खाजा, झोला, अतिथि सत्कार सामग्रीहरू लगायतका अन्य सम्भाव्य सामग्रीहरू) आधारित गराउदै लैजाने, ● विकास निर्माणका काममा संभव भएसम्म स्थानीय श्रोत सामग्रीहरू र जनशक्तिको प्रयोग गर्ने (काठ, दाउरा, ढुङ्गा, माटो, वालुवा आदि) ● गाउँपालिकाबाट सञ्चालित कार्यक्रमहरूमा समन्वय गरी दोहोरो प्रणालीको अन्त्य गर्ने, ● गाउँपालिका क्षेत्रमा क्रियाशील सरकारी तथा गैरसरकारी संस्थाहरूको कार्यक्रमहरूमा समन्वय गर्ने र संस्थागत जिम्मेवारीको परिपाटी बसाउने, ● जनतामा प्रवाहित हुने सेवा एकीकृत गर्न हरेक क्रियाकलापमा गाउँपालिका वा वडाको स्वीकृति र समन्वयमा सञ्चालन गर्ने, ● गाउँपालिका तथा यसका वडाहरू सुविधा सम्पन्न कार्यालय भवनहरू निर्माण गरी तिनीहरूमा Opticle Fibre जडान गर्न प्रदेशसँग समन्वय गर्ने, ● गाउँपालिकाका हरेक विषयगत कार्यालयहरू र वडा कार्यालयहरूको भौतिक विकास तथा जनशक्ति व्यवस्थापन गरी संस्थागत क्षमता बढाउने, ● प्रत्येक विषयगत कार्यालयहरूमा प्राविधिक जनशक्ति (जस्तै, इन्जिनियर, स्वास्थ्यकर्मी, पशु चिकित्सक, कृषि विज्ञ, निरीक्षक आदि) को व्यवस्था गर्ने, ● कर्मचारीहरू नियुक्ति गर्दा आवश्यक प्राविधिक सीप र दक्षतालाई आधार बनाउने, ● कर्मचारीको पेशागत सीप तथा क्षमता अभिवृद्धिका लागि नियमित तालिमहरूको व्यवस्था मिलाउने, ● जन प्रतिनिधिहरूलाई योजना निर्माण, बजेट निर्माण, लेखा तथा विकास प्रशासन, नेतृत्व विकास र कार्यान्वयनको क्षेत्रहरूमा समयबद्ध अभिमुखीकरण कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने, ● गाउँपालिका तथा वडाहरूका महत्वपूर्ण सार्वजनिक स्थानहरूमा स्वच्छ खानेपानी तथा व्यवस्थित शौचालयहरूको व्यवस्था गर्ने, ● गाउँपालिकाका कर्मचारीहरू तथा जनप्रतिनिधिहरूको क्षमता अभिवृद्धिको लागि अवलोकन अध्ययन भ्रमण कार्यक्रम आवश्यकता अनुसार सञ्चालन गर्ने, ● गाउँपालिकाको केन्द्रमा कर्मचारी आवासगृहका साथै जन प्रतिनिधि तथा अतिथिहरूका लागि सुविधा सम्पन्न अतिथिगृहको निर्माण गर्ने,

	• गाउँपालिकामा हुने विकास निर्माणका कामहरूमा स्थानीय भौतिक तथा मानवीय स्रोतहरूको अधिकतम् उपयोग गर्ने, • प्रभावकारी सेवा प्रवाहको वातावरण निर्माण गरी उच्च मनोबलका साथ काम गर्नका लागि कर्मचारीको सेवा सुविधामा वृद्धि गर्ने, • कृषि क्षेत्रको विकासका लागि ग्रामीण कृषि तथा पशु सेवा कार्यकर्ता तयार गरी परिचालन गरेर सेवा प्रवाहमा सहजता ल्याउने, • खानेपानी आपूर्तिलाई चुस्त बनाउन प्रत्येक बस्तीमा खानेपानी उपभोक्ता समूहबाट दुई जना ग्रामीण खानेपानी मर्मत संभार कार्यकर्ता छनौट गरी परिचालन गर्ने,
• गाउँपालिकाको आन्तरिक राजश्व वृद्धि गर्ने उपायहरू खोजी गर्दै वित्तीय आत्म निर्भरतातर्फ अघि बढाउने,	• गाउँपालिकाको आन्तरिक वित्तीय स्रोतको वृद्धिका लागि विभिन्न विकल्पहरूको खोजी गरी क्रमशः लागू गर्ने, • कर तथा शूल्कहरू वृद्धि गर्दा न्यायपूर्ण र दिगो वृद्धिलाई आधार बनाउने, • गाउँपालिकाको आन्तरिक वित्तीय स्रोत वार्षिक बजेटको कम्तिमा १० प्रतिशत पुऱ्याउने,
• केन्द्र र प्रदेश तथा अन्य स्रोतहरूबाट प्राप्त वित्तीय स्रोतको मितव्ययी र परिणाममुखी सदुपयोग गर्ने,	• वित्तीय जवाफदेहिता र मितव्ययिता कायम गरी वित्तीय अनुशासनलाई कडाइका साथ पालना गर्ने, • वार्षिक बजेटमा आधारित पुजीगत विकास खर्च शतप्रतिशत गर्ने,
• विकेन्द्रीकरणको अवधारणाअनुसार गाउँपालिकाबाट प्रवाह हुने सेवा र विकास कार्यलाई वडास्तरमा सञ्चालन हुने अवस्था सिर्जना गर्ने,	• गाउँपालिकाबाट हुने सेवा प्रवाहका कार्यहरूलाई क्रमशः वडा केन्द्रहरूमा विकेन्द्रीकरण गर्ने, • गाउँपालिकामा हुने विकास निर्माणमा दोहोरोपन र पक्षपातरहित बनाउन गाउँपालिका कार्यालयले सहभागितात्मक योजनावद्ध विकास गर्ने र योजना बैंक बनाउने, • गाउँपालिका अन्तर्गतका कार्यालय तथा शाखाहरू र वडा कार्यालय निर्माण गरी सेवा प्रवाहलाई सहज बनाउने,
• जनसहभागिता र समावेशीतामा आधारित विकास प्रकृया अवलम्बन गर्ने,	• गाउँपालिकाबाट बनाइने ऐन नियमहरू जनमुखी र समावेशी प्रकृतिका बनाउने, • विकास कार्यहरूलाई सहभागितामूलक र समावेशी आधारहरूमा अगाडि बढाउने,
• निर्णय प्रक्रिया र सेवा प्रवाहमा पारदर्शीता जवाफदेहिता तथा	• आधुनिक डिजिटल प्रविधिको प्रयोगबाट गाउँपालिकालाई सुसज्जित गर्दै सेवा प्रवाहमा सरलीकरण र प्रभावकारिता ल्याउने, • योजना निर्माण, कार्यक्रम कार्यान्वयन, अनुगमन र मूल्याङ्कनमा जनताको

समयवद्धतालाई अबलम्बन गर्ने,	सहभागिता वृद्धि गर्ने, ● गाउँपालिकाको आयव्ययको कारोबार पूर्ण रूपमा बैंकिङ्ग प्रणालीबाट सञ्चालन गर्ने, ● Digital Apps मार्फत गाउँपालिकाका सेवा, सुविधाहरू र प्रकृयाहरूको जानकारी सर्बसाधारणलाई गराउने, ● गाउँपालिकाबाट प्रदान गरिने नागरिक सेवाहरूमा चुस्तता ल्याउन कर्मचारीहरूको पेशागत दक्षतामा वृद्धि गर्ने,
● सार्वजनिक खर्चमा मितव्ययिता, पारदर्शीता र जवाफदेहितालाई अबलम्बन गर्ने,	● विकास निर्माण कार्यहरूको सार्वजनिक लेखा परीक्षण (Public Auditing) गर्ने, ● हरेक विकास आयोजनाको सार्वजनिक सुनुवाइ कार्यक्रमको आयोजना गर्ने ● लेखा परीक्षण गर्ने, ● आय व्ययको सार्वजनिक गर्ने,
● जनताको जीउधनको सुरक्षालाई उच्चतम् प्राथमिकता दिने ।	● जीउधनको सुरक्षाको लागि सुरक्षा व्यवस्था मिलाउने, ● जनताको जीउधनको सुरक्षाको प्रत्याभूति गर्न देवानी तथा फौजदारी अपराध कार्यमा कमी ल्याउन कानुनको प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्ने,

४.५ राष्ट्रिय र प्रदेशका दीर्घकालीन अपेक्षित नतिजा/उपलब्धिहरू

तालिका २१: राष्ट्रिय र प्रदेशका दीर्घकालीन परिमाणात्मक लक्ष्यहरू

क्र.स.	नतिजा सूचकहरू	राष्ट्रिय लक्ष्य		लुम्बिनी प्रदेशको लक्ष्य	
		२०७५/०७६	२०८०/०८१	२०७५/०७६	२०८०/०८१
१	प्रतिव्यक्ति आय अमेरिकी डलर	१०४७	१५९५	८०३	१६००
२	निरपेक्ष गरिबीको रेखामुनी रहेको जनसंख्या प्रतिशत	१८.७	९.५	१८.२	१०.०
३	मानव विकास सूचकाङ्क	०.५७९	०.६२४		
४	लैंगिक विकास सूचकाङ्क	०.८९७	०.९६३		
५	अपेक्षित आयु (जन्म हुँदाको)	६९.७	७२	६९.३	७२.०
६	मातृ मृत्युदर (प्रतिलाख जीवित जन्ममा)	२३९	९९		
७	पाँच वर्ष मुनिका बाल मृत्युदर (प्रतिहजार जीवित जन्ममा)	३९	२४	४५	२५
८	५ वर्ष मुनिका कम तौल भएका बालबालिकाको प्रतिशत	२७	१५		
९	साक्षरता दर	६५.९	९६	५८	८५
१०	प्रारम्भिक बाल शिक्षा	८५	१००		

	विकास/पूर्व प्राथमिक शिक्षामा कूल भर्नादर				
११	आधारभूत तह १ देखि ८ सम्मको खुद भर्नादर प्रतिशत	९३	९९		
१२	माध्यमिक तह ९ देखि १२ मा खुद भर्नादर प्रतिशत	४६	६५		
१३	उच्च शिक्षामा कूल भर्नादर प्रतिशत	१२	२२		
१४	आधारभूत तह १ देखि ८ सम्मको विद्यालय छाड्ने दर	३.८	१.०		
१५	आधारभूत तह ९ देखि १२ सम्मको विद्यालय छाड्ने दर	२.६	०.५		
१६	विद्युत् उत्पादन मेगावाट	१२५०	५८२०		
१७	विद्युत्मा पहुँच प्राप्त जनसंख्या प्रतिशत	८८	१००		
१८	इन्टरनेट प्रयोगकर्ताको कुल जनसंख्या प्रतिशत	६५.९	८०		
१९	वेरोजगार दर प्रतिशत	४.४४	२	११.२	६
२०	आधारभूत सामाजिक सुरक्षामा आवद्ध जनसंख्या प्रतिशत	१७	६०		
२१	३० मिनेट सम्मको दुरीमा यातायातको पहुँच भएको परिवारको संख्या	८२	९५		
२२	३० मिनेट सम्मको दुरीमा स्वास्थ्य संस्थामा पहुँच भएको घरपरिवार प्रतिशत	४९.३	८०		

४.६ पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकाका अपेक्षित नतिजा/उपलब्धिहरू

तालिका २२: आर्थिक विकासको लक्ष्य तथा गन्तव्यका सूचकहरू

नतिजा तहहरू	आर्थिक उपलब्धिका सूचकहरू	आधार वर्ष २०७९/२०८० को अवस्था	२०८४/२०८५ सम्मको लक्ष्य
प्रभाव	दुई वर्ष मुनिका बालबालिका कुपोषित संख्या	४५जना, (गाउँपालिका स्वास्थ्य शाखाको रेकर्ड)	सून्यमा झार्ने
	वार्षिक न्यून आय सरदर रु ४०,००० भन्दा कम भएका परिवारको संख्या	२४० परिवार	सून्यमा झार्ने

	वार्षिक सरदर आय रु ४० हजारदेखि १,००,००० सम्म आय भएका परिवारको संख्या	३२० परिवार	सून्यमा झार्ने
	बेरोजगारको संख्या	२०१५ (पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिका प्रधानमन्त्री रोजगार कार्यक्रम)	१७०० मा झार्ने
असर	आफ्नो उत्पादनले ० देखि ३ महिनासम्म मात्र खान पुग्ने परिवार संख्या	३५.३१ प्रतिशत (गाउँपालिकाको कृषि सम्भाव्यता अध्ययन २०७८ को रेकर्ड)	१८ प्रतिशतमा झार्ने
	आफ्नो उत्पादनले ४ देखि ६ महिनासम्म मात्र खान पुग्ने परिवार संख्या	१९.३८ प्रतिशत (गाउँपालिकाको कृषि सम्भाव्यता अध्ययन २०७८ को रेकर्ड)	२१ प्रतिशत
	आफ्नो उत्पादनले ७ देखि ९ महिनासम्म मात्र खान पुग्ने परिवार संख्या	१८.४४ (गाउँपालिकाको कृषि सम्भाव्यता अध्ययन २०७८ को रेकर्ड	२३ प्रतिशत
	आफ्नो उत्पादनले १० देखि १२ महिनासम्म मात्र खान पुग्ने परिवार संख्या	६.८८ प्रतिशत (गाउँपालिकाको कृषि सम्भाव्यता अध्ययन २०७८ को रेकर्ड)	११ प्रतिशत
	समग्रमा आफ्नो उत्पादनले १२ महिना खान र बेच्न पुग्ने परिवारको संख्या	(गाउँपालिकाको कृषि सम्भाव्यता अध्ययन २०७८ को रेकर्ड)	१० प्रतिशत पुऱ्याउने
	वैदेशिक रोजगारीमा जानेको संख्या	१९७८ (गाउँपालिकाको कृषि सम्भाव्यता अध्ययन २०७८ को रेकर्ड)	१५०० मा झार्ने

सि.नं	आर्थिक उत्पादनका लक्ष्य तथा गन्तव्यका सूचकहरू	आधार वर्ष २०७९/२०८०को अवस्था	२०८४/२०८५ सम्मको लक्ष्य
१	मासु उत्पादन	मे.टन ३६	५१ मे.टन पुऱ्याउने
२	खसी बाखा तथा भेडाको संख्या	२१०००	२५००० पुऱ्याउने
३	कूल चरा प्रजाति मध्ये कुखुरा, हाँस, कालिज तथा बट्टाइको संख्या	६५५२०	९१७२८ पुऱ्याउने
४	बंगुरको संख्या	३७१२	७००० पुऱ्याउने
५	वार्षिक दुध उत्पादन	७२३३४१ लिटर	७५०५४७ लिटर पुऱ्याउने
६	गाई भैंसीको संख्या मध्ये दुध दिने गाई	१००४	थप ..... समेत ....

	भैसीको संख्या		संख्या पुऱ्याउने
७	अण्डा उत्पादन	२०९६६४	३०१०००० पुऱ्याउने
८	आलु उत्पादन	२७३०००० किलो कृषि शाखा	५०३४३४० किलो
९	फलफूल उत्पादन	४५१३६० किलो कृषि शाखा	८५०००० किलो
१०	तरकारी उत्पादन	६५५२० किलो	१२३५२० किलो
११	दलहन उत्पादन	७६४४ किलो	२१७७७ किलो
१२	खाद्यान्न उत्पादन	३४९४४०० किलो	५०८३७९० किलो
१३	उद्यम स्थापना	४१ वटा	१२० पुऱ्याउने
१४	सहकारीमा आवद्ध हुनेको संख्या	९१० (गाउँपालिका रेकर्ड)	२७०० पुऱ्याउने
१५	उद्यम व्यवसाय, श्रम बजारबाट रोजगारी सिर्जना	१२०	३००० नयाँ रोजगारी सिर्जना हुने
१६	बाह्रै महिना सिंचाई पाउने कृषक परिवार संख्या	१३१ (गाउँपालिकाको कृषि सम्भाव्यता अध्ययन २०७८को रेकर्ड)	७०० परिवार

तालिका २३: सामाजिक विकासका लक्ष्य तथा गन्तव्यका सूचकहरू

नतिजा तहहरू	सामाजिक विकासका उपलब्धिका सूचकहरू	आधार वर्ष २०७९/२०८०को अवस्था	२०८४/२०८५ सम्मको लक्ष्य
प्रभाव	साक्षरता दर	६७.७ प्रतिशत	शत् प्रतिशत पुऱ्याउने
	शिशु मृत्यु दर वा संख्या	०	यथावत कायम राख्ने
	बाल मृत्यु संख्या	०	यथावत कायम राख्ने
	मातृ मृत्यु संख्या	०	यथावत कायम राख्ने
असर	प्रारम्भिक बालविकास कुल भर्नादर	९३.२२ प्रतिशत (गाउँपालिका)	९८ प्रतिशत पुऱ्याउने
	प्रारम्भिक बालविकास खुद भर्ना दर	८१.२३ प्रतिशत (गाउँपालिका)	९० प्रतिशत पुऱ्याउने
	आधारभूत तहमा कुल भर्ना दर	९४.६५ प्रतिशत (गाउँपालिका)	९६ प्रतिशत पुऱ्याउने
	आधारभूत तहमा खुद भर्ना दर	९२.३४ प्रतिशत (गाउँपालिका)	९५ प्रतिशत पुऱ्याउने
	माध्यमिक तहमा कुल भर्ना दर	९१.४५ प्रतिशत (गाउँपालिका)	९७ प्रतिशत पुऱ्याउने
	माध्यमिक तहमा खुद भर्ना दर	८८.६८ प्रतिशत (गाउँपालिका)	९२ प्रतिशत पुऱ्याउने

	हिंसामा परेका महिलाको संख्या	९ जना (गाउँपालिकामा आएको उजुरी संख्या)	शून्यमा झार्ने
	बाल विवाहको अवस्था	२२ जना (गाउँपालिका)	शून्यमा झार्ने
	सुरक्षित पिउने पानीमा पहुँच भएका परिवार संख्या	५३ प्रतिशत	शत् प्रतिशत पुर्‍याउने
	घरमै प्रसूति हुनेको संख्या	०	यथावत कायम राख्ने
	संस्थागत सुतकेरी प्रतिशत	८०	सत् प्रतिशत

सि.नं	सामाजिक विकासका लक्ष्य तथा गन्तव्य र सूचकहरू	आधार वर्ष २०७९/२०८० को अवस्था	२०८४/२०८५ सम्मको लक्ष्य
१	१५ वर्ष माथिको निरक्षर जनसंख्या	५१४२ (राष्ट्रिय जनगणना २०७८)	शून्यमा झार्ने
२	विभिन्न कारणले विद्यालय छाड्ने बालबालिकाको संख्या	१५१६ (राष्ट्रिय जनगणना २०७८)	शून्यमा झार्ने
३	५ देखि ९ वर्ष समूहका विद्यालय नगएका बालबालिकाको संख्या	१०८ जना	शून्यमा झार्ने
४	१० देखि १२ वर्ष समूहका विद्यालय नगएका बालबालिकाको संख्या	१६२ जना	शून्यमा झार्ने
५	१३ देखि १६ वर्ष समूहका विद्यालय नगएका बालबालिकाको संख्या	२०० जना	शून्यमा झार्ने
६	खुल्ला क्षेत्रमा शौचालय बस्नेको संख्या	०	यथावत कायम गर्ने
७	घरेलु फोहर जथाभावी नदी तथा खोल्सामा फाल्ने परिवारको संख्या	डपीङ साइट निर्माण नभएको	डपीङ साइट निर्माण गर्ने
८	घरबाट निस्केको पानीलाई करेसा बारी वा घरबारी व्यवस्थापनमा उपयोग गर्ने परिवारको संख्या	५०	सत् प्रतिशत पुर्‍याउने
९	सडक तथा सार्वजनिक स्थानमा फोहर फाल्ने परिवारको संख्या	डपिङ साइटको निर्माण नभएको	शून्यमा झार्ने
१०	दलित तथा विपन्न वर्गको सामाजिक सहभागिता	१७ प्रतिशत (गाउँपालिका)	सत् प्रतिशत समानुपातीक समावेशीताका आधारमा पुर्‍याउने
११	महिला वर्गको सामाजिक सहभागिता	४० प्रतिशत	सत् प्रतिशत समानुपातीक समावेशीताका आधारमा पुर्‍याउने
१२	परिचयपत्रका आधारमा फरक क्षमता भएका व्यक्तिहरूले सेवा सुविधा पाउनेको संख्या	जना (गाउँपालिका)	१०० प्रतिशत

१३	वृद्ध चौतारीका माध्यमबाट जेष्ठ नागरिकको जीवन यापन उत्साहप्रद् बनाउँन वृद्ध चौतारी स्थापना	०	प्रत्येक वडामा कम्तिमा एउटा निर्माण गर्ने
१४	परम्परागत सांस्कृतिक मूल्य, मान्यता र संस्कारको संरक्षण, सम्वर्द्धन र प्रवर्द्धनको अवस्था	परम्परागत रूपमा संचालनमा रहेको	संरक्षण, सम्वर्द्धन र प्रवर्द्धनका कार्यक्रम संचालन गर्ने

तालिका २४: शहरी तथा पूर्वाधार विकासका लक्ष्य तथा गन्तव्यका सूचकहरू

नतिजा तहहरू	**सूचकहरू**	**आधार वर्ष २०७९/२०८० को अवस्था**	**२०८४/२०८५ सम्मको लक्ष्य**
प्रभाव	भरपर्दो र सुरक्षित यात्राका लागि योजना अवधिमा १२० कि.मि. सडक निर्माण तथा स्तरोन्नति गर्ने	१२०	३०० किलो मिटर
असर	१२ महिना भरपर्दो र सुरक्षित सडक	२८ किलो मिटर (गोष्ठीको अनुमान)	१२० किलो मिटर
	कालोपत्रे सडक	० प्रतिशत	२९ किलो मिटर

सि. न.	**लक्ष्य तथा गन्तव्य र सूचकहरू**	**आधार वर्ष २०७९/२०८० सम्मको अवस्था**	**२०८४/२०८५ सम्मको लक्ष्य**
१	कच्ची सडकको जम्मा लम्बाइ (कि.मि.)	१२० (गाउँपालिकाको रेकर्ड)	२६० किलोमिटर
२	ग्राभेल तथा सोलिङ्ग सडक जम्मा लम्बाइ (कि.मि.)	९ किलो मिटर	१४ किलो मिटर
३	नाला सहित कालोपत्रे सडकको जम्मा लम्बाइ (कि.मि.)	०	९ किलो मिटर
४	भरपर्दो विद्युत् तथा वैकल्पिक उर्जामा पहुँच सुनिश्चितता भएको परिवारको संख्या	८५ प्रतिशत	सत प्रतिशत
५	सार्वजनिक सेवा प्रवाहका लागि गाउँपालिका तथा वडा भवन र सामुदायिक संरचनाहरू स्थापनाको अवस्था	१३ वडा कार्यालय भवन, १४ वटा स्वास्थ्य संस्था ० पालिका स्तरको अस्पतालहरू २ वटा भवन कृषि उपज हाट बजारका	१ वडा कार्यालय, २ स्वास्थ्य संस्था १ भवन १५ शैयाको अस्पताल १ वटा कोल्ड स्टोर बनाउने ४ वटा भवन कृषि उपज हाट बजारका लागि

		लागि	

तालिका २५: विपद् व्यवस्थापन तथा वातावरण संरक्षणका लक्ष्य तथा गन्तव्यका सूचकहरू

नतिजा तहहरू	सूचकहरू	आधार वर्ष २०७९/२०८९को अवस्था	२०८४/२०८५ सम्मको लक्ष्य
प्रभाव	● विपद् सम्बोधन भएको अवस्था ● जलवायु परिवर्तनको असर न्युनीकरणका लागि प्रतिकार्यहरू भएका		
असर	● खालि तथा पर्ति जमिनमा वृक्षारोपण गरी व्यवस्थित वनले ओगटेको क्षेफलमा वृद्धि भएको ● जोखिम क्षेत्रका नदी खहरे, खोला तथा पहिरोहरू नियन्त्रण भएका हुनेछन् । ● महामारी विरुद्ध लड्ने तयारी भएको अवस्था		

सि.नं	विपद् व्यवस्थापन तथा वातावरण संरक्षणका लक्ष्य तथा गन्तव्य र सूचकहरू	आधार वर्ष २०७८/२०७९को अवस्था	२०८४/२०८५ सम्मको लक्ष्य
१	गाउँपालिका तहमा विपद् कोषको व्यवस्था भएको वा नभएको	३० लाख	रु ५० लाख स्थापना गर्ने
२	विपद् प्रतिकार्यका लागि स्वयंसेवक तयार भए नभएको	०	प्रत्येक वडामा २० जनाका जना स्वयंसेवक तयार गर्ने
३	खाली पर्ति जमिन, सामुदायिक वन तथा नदि र सडक किनारामा वृक्षारोपणको अवस्था	भइरहेको	निरन्तरता दिने
४	जलवायु परिवर्तन अनुकुलका उपायहरू अवलम्बनको अवस्था	कार्यक्रमहरू सञ्चालनमा रहेको	निरन्तरता दिने
५	खाना पकाउन दाउरा प्रयोग गर्ने परिवारको संख्या	४१०० परिवार	१८०० मा झार्ने
६	विपद्मा प्रत्येक वडामा प्रतिकार्यको अवस्था	भइरहेको	निरन्तरता दिने
७	माटोको छानो भएका असुरक्षित र जोखिमयुक्त आवासको संख्या	१४१८ घर परिवार (राष्ट्रिय जनगणना २०७८)	सरक्षित आवास निर्माणका लागि आचार सहिताको निर्माण तथा कार्यान्वयन गर्ने
८	वनले ढाकेको क्षेत्रफल	३५ प्रतिशत	३७ प्रतिशत पुऱ्याउने

तालिका २६: संस्थागत विकास, सेवा प्रवाह र सुशासनका लक्ष्य तथा गन्तव्यका सूचकहरू

नतिजा तहहरू	सूचकहरू	आधार वर्ष २०७८/२०७९को अवस्था	२०८४/२०८५ सम्मको लक्ष्य
प्रभाव	योजना अवधिको अन्त्यमा गाउँपालिकाको सेवा प्रवाह र विकास निर्माणमा प्रभावकारिता वृद्धि गरी आम जनताले समावेशी र सहभागितामूलक असल शासनको अनुभूति गरेका हुनेछन् ।		
असर	• मूल संविधानको अधिनमा रही सेवामुखी आवश्यक कानुन निर्माण, समयसापेक्ष संशोधन र कार्यान्वयन गरिएको हुनेछ । • एकीकृत सेवा प्रवाहका लागि प्रविधि मैत्री भौतिक पूर्वाधारहरूको निर्माण र निरन्तर मर्मत सम्भार गर्ने परिपाटीको विकास भएको हुनेछ । • समयानुकूल सेवा प्रवाहका लागि दक्ष मानव संशाधनको व्यवस्था भएको हुनेछ । • सेवा बजारहरूको विकास, विस्तार र परिचालन गरिएका हुनेछन् । • वित्तीय व्यवस्थापनलाई चुस्त, दुरुस्त, पारदर्शी र जवाफदेही बनाउनका लागि माग पक्ष र आपूर्ति पक्ष दुवै सचेत, इमान्दार र प्रतिवद्ध भएका हुनेछन् ।		

सि.नं.	लक्ष्य तथा गन्तव्य र सूचकहरू	आधार वर्ष २०७८/२०७९ को अवस्था	जम्मा
१	सेवा बजारका रूपमा दक्ष जनशक्ति उत्पादनको अवस्था	नभएको	८४ थप गर्ने
२	सूचना तथा सञ्चार र इन्टरनेटको पहुँच भएका परिवारको संख्या प्रतिशत	७ प्रतिशत	सत् प्रतिशत पुयाउने
३	गाउँपालिका तथा वडामा वेभ वेस तथ्याङ्क प्रणाली स्थापनाको अवस्था	नभएको	स्थापना गर्ने
४	गाउँपालिकाको आय व्यय विवरण वेवमा आधारित बनाइ लेखा परीक्षण गर्ने परिपाटी	हुने गरेको	निरन्तरता दिने
५	भू-उपयोग योजना निर्माणको अवस्था	नरहेको	तयार गर्ने
६	राजश्व सुधार योजना निर्माणको अवस्था	नभएको	तयार गर्ने
७	कर्मचारी, जन प्रतिनिधि र सरोकारवाला संस्थाहरूको क्षमता विकास योजना निर्माण	नभएको	तयार गर्ने
८	हाल सम्म तयार भएका ऐन, नियम, कार्यविधि तथा मापदण्डहरूको संख्या	११४	आवश्यकता अनुसार तयार गर्दै जाने

९	संगठन र संरचना सर्भे भए /नभएको अवस्था	नभएको	सर्भे गर्ने
१०	गाउँपालिका तथा वडाहरूबाट प्रवाह हुने सेवा सुविधाको विस्तृत विवरण नागरिक बडापत्र (होडिङ्ग बोर्ड) को राखेको/ नराखेको अवस्था	राखेको	निरन्तरता दिने
११	गाउँपालिका तथा वडाहरूमा सुझाव पेटिका राखेको/ नराखेको अवस्था	राखेको	निरन्तरता दिने
१२	गाउँपालिकाका गुनासो सुनुवाई गर्ने अधिकारी तोकिएको/ नतोकिएको अवस्था	तोकिएको	क्षमता विकास गरी थप जनमैत्री बनाउने
१३	गाउँपालिकाका कार्य विवरण सार्वजनिक गर्ने गरेको/ नगरेको	हुने गरेको	निरन्तरता दिने
१४	गाउँपालिकाको आन्तरिक राजश्वको अवस्था	हाल वार्षिक रू १०००००० चालु आ.व. २०७९/८० को अनुमान)	रु १ करोड पुऱ्याउने
१५	करदाताको लगत संकलन गरी अभिलेखीकरण गरे/नगरेको अवस्था	खासै नरहेको	करदाताको प्रकार अनुरूप दुरूस्त राख्ने
१६	गाउँपालिकाको राजश्व शाखा छुटै व्यवस्था भए/नभएको अवस्था	नभएको	स्थापना गर्ने
१७	सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रयोगको अवस्था (सफ्टवयर, एस.एम.एस, इमेल, टेलिफोन आदि)	भएको	वडाहरू र पालिकामा दुरूस्त राख्ने
१८	नतिजामुखी अनुगमन प्रणालीको स्थापना भए/नभएको अवस्था	नभएको	स्थापना गर्ने
१९	आर्थिक विकास र निजी क्षेत्रसँगको साझेदारी नीति तयारी भए/नभएको अवस्था	नभएको	तयारी गरी कार्यान्वयन गर्ने
२०	बेरूजुको अवस्था	हाल रू. ५ करोड	शून्यमा झार्ने
२१	परियोजना तथा कार्यक्रम बीच सहकार्य र समन्वय गर्ने गरेको/नगरेको अवस्था	हुने गरेको	निरन्तरता दिदै अर्थपूर्ण बनाउने
२२	अन्तर सरकारी योजना, बजेट, नीति नियम तथा कार्यगत तालमेल र एकता बारे संघ, प्रदेश र गाउँपालिका बीच समन्वय गर्ने गरेको/नगरेको अवस्था	नगरेको	नियमित रूपमा गर्ने

४.७ आय-व्ययको प्रवृत्ति र प्रक्षेपण

गाउँपालिकाको आवधिक योजना अवधिको आयव्ययको वित्तीय विश्लेषण गर्नको लागि २०७६/०७७ देखि २०७८/०७९ सम्मको आयव्ययको तथ्यांक संकलन विभिन्न स्रोतबाट गरिएको र त्यसका आधारमा आगामी २०७८/०७९ देखि २०८३/०८४ गरी जम्मा ५ वर्षको लागि आयव्ययको वित्तीय विश्लेषण र प्रक्षेपण गरिएको छ । आयव्ययको वित्तीय विश्लेषण र प्रक्षेपण क्रमशः तालिका २७, २८ र २९ मा राखिएको छ ।

पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिका

तालिका २७: पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकाको योजना अवधिको आय र लगानीको अनुमान र प्रक्षेपण (रु. मा) आयका स्रोतहरू

आय तर्फ				५ वर्षको आय प्रक्षेपण					
शीर्षक /स्रोत	**आ.व. २०७७ /२०७८ को यथार्थ**	**आ.व. २०७८/२०७९ को यथार्थ**	**आ.व २०७९/२०८० को अनुमान**	**आ.व. २०८०/२०८१ को प्रक्षेपण**	**आ.व. २०८१/२०८२ को प्रक्षेपण**	**आ.व. २०८२/२०८३ को प्रक्षेपण**	**आ.व. २०८३/२०८४ को प्रक्षेपण**	**आ.व. २०८४/२०८५ को प्रक्षेपण**	**५ वर्षको जम्मा**
संघीय सरकार	**३३३०९०५७८**	**३५७३७५०३५**	**२५९८९२५००**	**२८५८८१७५०**	**३१४४६९९२५**	**३४५९१६९१८**	**३८०५०८६०९**	**४१८५५९४७०**	**१७४५३३६६७२**
समानीकरण अनुदान	१०४३०००००	१०७८०००००	८६६२५०००	९५२८७५००	१०४८१६२५०	११५२९७८७५	१२६८२७६६३	१३९५१०४२९	५८१७३९७१६.३
सशर्त अनुदान	२२६७९०५७८	२१७७३०५१५	१४९९६७५००	१६४९६४२५०	१८१४६०६७५	१९९६०६७४३	२१९५६७४१७	२४१५२४१५८	१००७१२३२४३
सशर्त अनुदान पुँजीगत		२११२६८७२.५	१२८०००००	१४०८००००	१५४८८०००	१७०३६८००	१८७४०४८०	२०६१४५२८	८५९५९८०८
विशेष अनुदान			८००००००	८८०००००	९६८००००	१०६४८०००	११७१२८००	१२८८४०८०	५३७२४८८०
विशेष अनुदान पुँजीगत		१०७१७६४७.८	२५०००००	२७५००००	३०२५०००	३३२७५००	३६६०२५०	४०२६२७५	१६७८९०२५
प्रदेश सरकार	**३४२११०००**	**३३५४१७७०**	**२२१६०२५०**	**२४३७६२७५**	**२६८१३९०३**	**२९४९५२९३**	**३२४४४८२२**	**३५६८९३०४**	**१४८८१९५९७**
समानीकरण अनुदान	५११०५००	५१२४०००	४७६०२५०	५२३६२७५	५७५९९०२.५	६३३५८९२.७५	६९६९४८२.०३	७६६६४३०.२३	३१९६७९८२.५
सशर्त अनुदान	१४८५०५००	७६७५०००	४००००००	४४०००००	४८४००००	५३२४०००	५८५६४००	६४४२०४०	२६८६२४४०
समपुरक अनुदान	८२५००००	१४७४२७७०	७५०००००	८२५००००	९०७५०००	९९८२५००	१०९८०७५०	१२०७८८२५	५०३६७०७५
विशेष अनुदान	६००००००	६००००००	५९०००००	६४९००००	७१३९०००	७८५२९००	८६३८१९०	९५०२००९	३९६२२०९९
राजश्व बाँडफाँट	**८२१२८३७०**	**८४२५७६३८**	**४०६१८७८०**	**६३६५७१६७**	**७००२२८८४**	**७७०२५१७२**	**८४७२७६९०**	**९३२००४५९**	**३८८६३३३७२**
बाँडफाँड भइ प्राप्त हुने मूल्य अभिवृद्धि कर	६६१९०५३१.४८	६२१०७७८५.७	३७६२४१९६	४१३८६६१५.६	४५५२५२७७.२	५००७७८०४.९	५५०८५५८५.४	६०५९४१४३.९	२५२६६९४२६.९
बाँडफाँड भइ प्राप्त हुने अन्त: शुल्क	१३५१९३१३.५८	१७२५१३७१.६		१८९७६५०८.८	२०८७४१५९.७	२२९६१५७५.६	२५२५७७३३.२	२७७८३५०६.५	११५८५३४८३.८
बाँडफाँड भइ	२४१८५२५.१५	४८९८४८०.२५	२९९४५८४.४७	३२९४०४२.९२	३६२३४४७.२१	३९८५७९१.९३	४३८४३७१.१२	४८२२८०८.२३	२०११०४६१.४१

प्राप्त हुने सवारीसाधन कर									
आन्तरिक स्रोत	७३०५५७०.६	३०१८१२४७	१५८५५८७०	३३९४०३४३	३७३३४३७७	४१०६७८१५	४५१७४५९६	४९६९२०५६	२०७२०९१८६
अन्य राजश्व	४५०५५७०.७२	१५१८२२५९.८	१५८५५८७०	१७४४१४५७	१९१८५६०२.७	२११०४१६३	२३२१४५७९.३	२५५३६०३७.२	१०६४८१८३९.३
बैंक मौजदात	२८०००००	१४९९८९८७		१६४९८८८५.७	१८१४८७७४.३	१९९६३६५१.७	२१९६००१६.९	२४१५६०१८.६	१००७२७३४७.१
जम्मा आय रु मा	**४५६७३५५१९**	**५०५३५५६९०**	**३३८५२७४०१**	**४०७८५५५३५**	**४४८६४१०८९**	**४९३५०५१९७**	**५४२८५५७१७**	**५९७१४१२८९**	**२४८९९९८२७**

तालिका २८: पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकाको योजना अवधिको व्ययको अनुमान र प्रक्षेपण (रु. मा)

व्यय तर्फ				**५ वर्षको व्यय प्रक्षेपण**					
खर्च शीर्षक	**आ.व. २०७७/०७८ यथार्थ**	**आधार वर्ष २०७८/०७९ को यथार्थ**	**आ.व. २०७९/०८० को अनुमान**	**आ.व. २०८०/०८१ को प्रक्षेपण**	**आ.व. २०८१/०८२ को प्रक्षेपण**	**आ.ब. २०८२/०८३ को प्रक्षेपण**	**आ.ब. २०८३/०८४ को प्रक्षेपण**	**आ.ब. २०८४/०८५ को प्रक्षेपण**	**जम्मा**
क.चालु खर्च तर्फ	२६४१५९०१९	३२८४३२००६.७	२०५०६९८५२	२२५५७६८३७.२	२४८१३४५२०.९	२७२९४७९७३	३००२४२७७०.३	३३०२६७०४७.३	१३७७१६९१४९
ख.पुँजीगत खर्च तर्फ	१३५१८३१६२	११६७८३८००.८	३६६३६५९२	३६४२४०४०००	३६४२४०४०००	३६४२४०४०००	३६४२४०४०००	३६४२४०४०००	१८२१२०२००००
क. आर्थिक विकास	१०५१९६२१	१८२०७९२६.१५	१३७०९०	८१८८७०००	८१८८७०००	८१८८७०००	८१८८७०००	८१८८७०००	४०९४३५०००
ख. सामाजिक विकास	५१४४३६१८	३१०६६१५७	१२१६३०४४	१८०३७४०००	१८०३७४०००	१८०३७४०००	१८०३७४०००	१८०३७४०००	९०१८७००००
ग. शहरी विकास तथा पूर्वाधार	६२४७८३१९.२	६५४६६७९६.२२	२३००३८४२	२४०२६०००००	२४०२६०००००	२४०२६०००००	२४०२६०००००	२४०२६०००००	१२०१३००००००
घ. वन,				९४९३१४०००	९४९३१४०००	९४९३१४०००	९४९३१४०००	९४९३१४०००	४७४६५७००००

वातावरण तथा विपद व्यवस्थापन									
ङ. संस्थागत विकास, सेवा प्रवाह र सुशासन	१०७४१६०३.६	२०४२९२१.४३	१३३२६१६	२८२२९०००	२८२२९०००	२८२२९०००	२८२२९०००	२८२२९०००	१४११४५०००
जम्मा व्यय रु. (क र ख को योग)	३९९३४२१८१	४४५२१५८०७	२४१७०६४४४	३८६७९८०८३७	३८९०५३८५२१	३९१५३५१९७३	३९४२६४६७७०	३९७२६७१०४७	१९५८९१८९१४९
पुग तथा अपुग बजेट				-३४६०१२५३०२	-३४४१८९७४३२	-३४२१८४६७७६	-३३९९७९१०५३	-३३७५५२९७५८	-१७०९९१९०३२२

पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिका

माथिको तालिकामा पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकाको आर्थिक वर्ष २०७७/०७८ देखि २०७९/०८० सम्मको यथार्थ आय व्ययको वित्तीय विश्लेषण गरिएको छ । यस अन्तर्गत संघ तथा प्रदेश सरकारले वित्तीय हस्तान्तरण मार्फत् प्राप्त समानीकरण, सशर्त, समपुरक, विशेष अनुदान, राजश्व बाँडफाँड, गाउँपालिकाको आन्तरिक स्रोत, संचित कोष, संघीय सरकारका गौरवका परियोजनामा गरिएको वजेट विनियोजन र खर्चको आधारमा आगामी आर्थिक वर्ष २०८०/०८१ देखि २०८४/०८५ सम्मको अनुमानित बजेटको प्रक्षेपण गरिएको छ ।

गाउँपालिका भित्र सामाजिक, आर्थिक, भौतिक, वन तथा वातावरण र संस्थागत विकासका विभिन्न क्षेत्रको विकासका लागि गैरसरकारी संस्था, निजी क्षेत्र, दातृ निकाय, वित्तीय संस्था, चन्दादाता र स्थानीय विकास साझेदारबाट सञ्चालन हुने कार्यक्रमहरूको अनुमानित बजेट, विकास निर्माणमा उनीहरूको नगद तथा अन्य सहभागितालाई ध्यानमा राखी आर्थिक वर्ष २०८०/८१ को लागि प्राप्त हुन सक्ने राजश्व र आयको अनुमान गरिएको छ । निजी क्षेत्रबाट जलविद्युत्, पर्यटन व्यवसाय, उद्योगधन्दा, कृषि तथा पशुपालनमा गाउँपालिका क्षेत्रभित्र भैरहेको र हुन सक्ने लगानी समेतलाई मध्यनजर राखी आर्थिक वर्ष २०८०/०८१ का लागि निजी क्षेत्रको कूल लगानीको अनुमान गरिएको छ । यस्तो लगानीका हकमा आगामी चार वर्षका लागि समेत समान लगानीको प्रक्षेपण गरिएको छ । तर योजना अवधिमा हुने गाउँपालिकाको आन्तरिक आय, संघ र प्रदेशबाट हुने वित्तीय हस्तान्तरण गैरसरकारी संस्थाबाट अपेक्षित कार्यक्रममा हुने खर्च र जनसहभागिताबाट हुने योगदान शीर्षकहरूमा प्रत्येक अघिल्ला वर्षहरूका लागि राजश्व र आम्दानीको प्रक्षेपण १० प्रतिशतका दरले वृद्धि हुने अनुमान गरिएको छ । निजी लगानीकर्ताले योजना अवधिभर प्रत्येक वर्ष १० प्रतिशतका दरले लगानी वृद्धि गर्ने अनुमान र प्रक्षेपण गरिएको छ । निजी क्षेत्रको लगानी अनुमान गर्दा निजी क्षेत्रका लगानी कर्ताहरूबाट हाल गाउँपालिका क्षेत्रमा भइरहेको लगानी र भविष्यमा हुन सक्ने लगानीबारे सम्बन्धित व्यवसायीहरूसँगको छलफल र अन्तर्क्रियाबाट आएका तथ्य र सुझावहरूलाई समेत आधार मानिएको छ ।

यस आवधिक योजनामा कूल १९ अर्ब ५८ करोड ९१ लाख ८९ हजार लगानीको अनुमान गरिएको छ जसमा प्रक्षेपित आयले रु २ अर्ब ४८ करोड ९९ लाख ९८ हजार (**१२.७१ प्रतिशत**) धान्ने देखिन्छ भने बाँकी अपुग रु. १७,०९,९१,९०,३२२ को हकमा,

- निजी क्षेत्रका आयोजना प्रवर्द्धकहरू, व्यावसायिक लगानीकर्ताहरू र पुथा उत्तरगङ्गाबासी जनताले सम्बन्धित परियोजनाहरूमा गर्ने लागत सहभागिताबाट करिब ९९ करोड १७ लाख ५३ हजार लगानी (**५.८ प्रतिशत**) हुने अनुमान गरिएको छ ।
- यस बाहेक संघ र प्रदेश सरकारबाट प्राप्त हुने विभिन्न प्रकारका अनुदान र तिनीहरूले सञ्चालन गर्ने विभिन्न कार्यक्रम र आयोजनाहरूमा १६ अर्ब ९ करोड ७५ लाख १९ हजार (**९४.१४ प्रतिशत**) प्राप्त हुने अनुमान गरिएको छ ।
- त्यसैगरी योजना अवधि भरिमा गैरसरकारी संस्थाहरू र जनसहभागिता मार्फत् परिचालन हुने कूल आय ९९ लाख १७ हजार (**०.०६ प्रतिशत**) अनुमान र प्रक्षेपण गरिएको छ ।

उल्लिखित आय र लगानीको प्रक्षेपण गर्दा गाउँपालिकामा विगत आर्थिक वर्षमा भएको यथार्थ आय मार्फत भएको विकास खर्चको परिचालनको स्थितिलाई विश्लेषण गरिएको छ । गाउँपालिकाको वर्तमान नेतृत्वको दीर्घकालीन सोच, क्रियाशीलता संघ र प्रदेशले आफ्ना नीति, कार्यक्रम र बजेट मार्फत देखाएको मार्गदर्शन जनताका अपेक्षा र विकासमा सहभागिता राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गैरसरकारी संस्थाहरूको

प्रभावकारी परिचालन समेतलाई दृष्टिगत गर्दा योजना अवधिका लागि अनुमानित आय तथा लगानीको अनुमान र त्यसलाई पूर्ति गर्ने स्रोतहरू अपेक्षा गरे अनुरूप परिचालन हुने विश्वास गरिएको छ ।

गाउँपालिकाको योजना अवधिमा हुने कूल खर्च १९ अर्ब ५८ करोड ९१ लाख ८९ हजार मध्ये नियमित चालु खर्चमा १ अर्ब ३७ करोड ७१ लाख ६९ हजार (७.०३ प्रतिशत) र पुँजीगत खर्च १८ अर्ब २१ करोड २० लाख २० हजार (९२.९७ प्रतिशत) विनियोजन गरिएको छ । विनियोजित पुँजीगत खर्चमध्ये विकासका पाँचवटा क्षेत्रमा निम्न अनुसार प्रक्षेपण गरिएको छ :

- आर्थिक विकासमा रु. ४०,९४,३५,००० (२.१ प्रतिशत)
- सामाजिक विकासमा रु. ९०,१८,७०,००० (४.६ प्रतिशत)
- पूर्वाधार विकासमा रु. १२,०१,३०,००,००० (६१.३ प्रतिशत)
- वातावरण तथा विपद्व्यवस्थापनमा रु. ४,७४,६५,७०,००० (२४.२ प्रतिशत)
- संस्थागत विकास, सेवा प्रवाह र सुशासनमा रु. १४,११,४५,००० (०.७ प्रतिशत)

विगत ३ आ.व.हरूको आन्तरिक राजश्वको हिसाब गर्दा आ.व. २०७८/७९ मा रु. ५०,५३,५५,६९० भएकोमा आ.व. २०७९/८० को अनुमान रु. ३३,८५,२७,४०१ भएको हुँदा यसको सरदर वृद्धि तथा न्यूनले एकरूपता नपाएको हुँदा चालु आ.व. आ.व. २०७९/८० कै अनुमानलाई राजश्व सुधार कार्य योजना बनाएको खण्डमा औषत १० प्रतिशत वृद्धिका दरले आन्तरिक राजश्वबाट हुने आयलाई पनि सोहि अनुपातमा प्रक्षेपण गरिएको छ ।

तालिका २९: आय प्रक्षेपण

१. चालु आ.व. मा विभिन्न स्रोतको आयमा प्रति वर्ष १० प्रतिशत वृद्धिका आधारमा	
प्रथम वर्ष रू	४०,७८,५५,५३५
दोस्रो वर्ष रू	४४,८६,४१,०८८.५
तेस्रो वर्ष रू	४९,३५,०५,१९७.४
चौथो वर्ष रू	५४,२८,५५,७१७.१
पाचौ वर्ष रू	५९,७१,४१,२८८.८
५ वर्षमा जम्मा रू	२,४८९,९९८,८२६.९२

४.८ लगानीको स्रोत र व्यवस्था

४.८.१ लगानीको आवश्यकता र स्रोत

यो योजना कार्यान्वयन गर्न ५ वर्षका लागि चालु खर्चका अतिरिक्त आर्थिक, सामाजिक, शहरी तथा पूर्वाधार विकास, वन वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापन र संस्थागत विकास तथा सुशासन र अन्तर सम्बन्धित गरी कुल जम्मा रू १९,५८,९१,८९,१४९ आवश्यक पर्ने र ५ वर्षमा हुने अनुमानित आय रू २,४८,९९,९८,८२७ को अनुपातमा रू १७,०९,९१,९०,३२२ अपुग हुने देखिन्छ । अपुग स्रोतको परिपूर्तिका लागि निम्न विकल्प अनुसार व्यवस्थापन गरिनेछः

विकल्प १. आवधिक योजनालाई संघ र प्रदेश सरकार समक्ष पेश गरी गौरवका योजनाहरूमा लगानी गर्न पहल गरेर,

विकल्प २: चालु खर्च नियन्त्रण तथा पुँजीगत खर्च गर्दा न्यूनतम खर्चमा बढी उपलब्धि हुने ढंगबाट खर्च गरेर,

विकल्प ३: आन्तरिक राजश्वका स्रोत पहिचान र वृद्धि गरेर,

विकल्प ४: अन्य दातृ निकायसँग विकास आयोजनामा साझेदारी गरेर,

विकल्प ५: कार्यरत संघ संस्थाहरूसँग सहकार्य बढाएर,

विकल्प ६: लाभग्राहीहरू तथा स्थानीय सहकारीसँग लागत सहभागिता बढाएर,

विकल्प ७: कम जरूरी र कम महत्वपूर्ण आयोजनालाई वार्षिक योजनामा पुर्न बिचार गरेर ।

स्रोत आँकलनका विविध उपायहरू मध्ये बढी सरदर ५ वर्षका लागि उपलब्ध हुने भनि आ.व. २०७९/०८० को सिलिङ्गका आधारमा सामान्यतः प्रति वर्ष १० प्रतिशतका दरले सबै क्षेत्रबाट उपलब्ध हुने आय र अनुदान तथा राजश्व बाँडफाँटमा वृद्धि हुने अपेक्षाका आधारमा ५ वर्षका लागि आय प्रक्षेपण गरिएको छ आयको आधार र प्रक्षेपण गरिएका प्रतिफलहरूको प्राप्तिका प्रत्येक नतिजा र सो अन्तर्गतका कार्यहरूको अनुमानित सरदर लागत हिसाबका आधारमा ५ वर्षको खर्च प्रक्षेपण गरिएको छ । यसरी हिसाब गर्दा केहि भिन्नता आउने बजेट तल तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ । यसरी अपुग बजेटलाई गाउँपालिकाले माथि दिइएका विकल्पहरूको उपयोग गरेर घाटा पूर्ति गर्ने देखिन्छ ।

४.८.२ आन्तरिक स्रोतको व्यवस्था र परिचालन नीति

यस गाउँपालिकाको राजश्व परामर्श समितिको सिफारिसमा गाउँ परिषदले तोकेको दरमा गाउँपालिकाले राजश्व संकलन गर्दछ । सामान्यतः पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिका अन्तर्गत कर तथा गैर कर अन्तर्गत विभिन्न सिफारिस, व्यक्तिगत घटना दर्ता, व्यवसाय दर्ता, नवीकरण शुल्क, एकीकृत सम्पत्ति कर, घर बहाल कर, विज्ञापन कर, मालपोत तथा भूमि कर, व्यवसाय कर, औद्योगिक कर, निकासी कर जस्ता शीर्षकबाट प्राप्त आम्दानी गाउँपालिकाको आन्तरिक स्रोतहरू हुन् । यसरी प्राप्त स्रोतलाई यसै आवधिक योजनामा निर्दिष्ट गरिएका योजना तथा कार्यक्रमहरूमा परिचालन गरिनेछ ।

४.८.३ अन्तर सरकारी स्रोत परिचालन

सामान्यतः संघीय तथा प्रदेश सरकारबाट विभिन्न शीर्षकमा गाउँपालिकाले बजेट प्राप्त गर्ने प्रावधान रहेको छ । राजश्व बाँडफाँडका अतिरिक्त अन्तर सरकारी वित्तीय हस्तान्तरण अन्तर्गत नेपाल सरकारबाट सशर्त अनुदान, वित्तीय समानीकरण अनुदान, समपूरक अनुदान, विशेष अनुदान, अन्तर स्थानीय तहबाट प्राप्त रकम, सामाजिक सुरक्षा भत्ता तथा संस्थागत सहभागिताबाट बजेट प्राप्त हुन्छ भने प्रदेश सरकारबाट पनि सवारी करको राजश्व बाँडफाँड तथा सशर्त अनुदान, वित्तीय समानीकरण अनुदान, समपूरक अनुदान, विशेष अनुदान प्राप्त हुन्छ । यसरी प्राप्त स्रोतलाई पनि यसै आवधिक योजनामा निर्दिष्ट गरिएका योजना तथा कार्यक्रमहरूमा परिचालन गरिनेछ ।

४.८.४ जनसहभागिता परिचालन

गाउँपालिकाको विकासका लागि जनसहभागिता एक महत्वपूर्ण पक्ष हो । यो गाउँपालिका नागरिक र गाउँपालिका सँगसँगै भन्ने मान्यतामा काम गर्ने र जनताको विकासमा स्वामित्व बोध गराउन पनि जनताले धान्न सक्ने हदसम्मका उत्पादन तथा उत्पादकत्व बढाउने र रोजगारी सिर्जना गर्ने प्रकारका योजनाहरू लागत सहभागितामा पहिलो प्राथमिकताका साथ कार्यान्वयन गर्ने तर्फ उन्मुख हुने छन् ।

५.८.५ निजी तथा वित्तीय क्षेत्रको स्रोत परिचालन

निजी तथा वित्तीय क्षेत्र गाउँपालिकाको विकास योजनाहरूका लागि अर्को महत्वपूर्ण विकास साझेदार पक्ष हुन् । खास गरी वित्तीय क्षेत्र ग्रामीण अर्थतन्त्र चलायमान बनाउन महत्वपूर्ण अंग हुन् । नेपाल सरकारको

तीन खम्बे अर्थ नीति अन्तर्गत सहकारी र निजी क्षेत्र एक महत्वपूर्ण अंग हुन् । तसर्थ गाउँको आर्थतन्त्र मजबुत बनाउन निजी क्षेत्र र सहकारीसँगको सहकार्य बढाइने छ ।

पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिका

४.८.६ संघ संस्थाको स्रोत परिचालन

स्थानीय स्तरमा कार्यरत संघ, संस्था र दातृ निकाय तथा अन्य संघसंस्थाहरू गाउँपालिकाको विकासका महत्वपूर्ण साझेदार पात्रहरू हुने छन् । विकास साझेदार तथा लागत साझेदारीमा यस्ता संघ संस्थाहरू सँगको सहकार्यलाई तीव्रता दिइने छ ।

४.८.७ अन्य स्रोत परिचालन

यो आवधिक विकास योजना कार्यान्वयन गर्न आवश्यकताका आधारमा योजनाको लक्ष्य प्राप्तिमा सहयोग गर्न चाहने र असल नियतबाट आउने जुनसुकै स्रोतलाई पनि स्वागत गरिनेछ ।

४.८.८ स्रोत साधनको बाँडफाँट तथा परिचालनका आधारहरू

स्रोत बाँडफाँटको मूल आधार वित्तीय व्यवस्थापनका न्यूनतम आधारहरू जस्तैः

क. जनताको साधन जनताकै हितमाः जनताबाट माग भै आएका योजनालाई प्राथमिकीकरण गरी कार्यान्वयन गरिनेछ ।

ख. वित्तीय जवाफदेहिताः स्रोतहरूको परिचालन जनताले महशुस गर्ने गरी पारदर्शी र जवाफदेहि भएर गरिनेछ ।

ग. नीतिगत व्यवस्था प्रति अडिगः राजश्व संकलन, लक्ष्य निर्धारण र खर्च निर्धारण स्थानीय सरकार संचालन ऐन २०७४, स्थानीय तहमा बजेट तर्जुमा, कार्यान्वयन, आर्थिक व्यवस्थापन तथा सम्पत्ति हस्तान्तरण सम्बन्धी निर्देशिका, २०७४ र स्थानीय तहको योजना तथा बजेट तर्जुमा दिग्दर्शन, २०७४ (परिमार्जित) का प्रावधान अनुसार गरिनेछ ।

घ. प्राथमिकता केन्द्रितः योजनाहरूको प्राथमिकतामा खर्च गरिने छ ।

ङ. कार्य संचालनका लागि क्षमता विकासः स्थानीय सरकारको संस्थागत र मानव संसाधनको क्षमताले कार्यलाई असर पार्ने हुँदा यस तर्फ पनि ध्यान दिइने छ । कार्यान्वयन कार्य योजना, कार्य जिम्मेवारी निर्धारण, नतिजा र सूचकहरूको निर्धाण प्रष्ट पारिने छ ।

च. जवाफदेहिता मापनः आय व्ययको लेखा परीक्षण, आय व्ययको सार्वजनिकीकरण तथा सार्वजनिक सुनुवाइका माध्यमबाट जवाफदेहिता मापनको व्यवस्था गरिनेछ ।

प्रस्तुत गरिएका योजनाहरूमा लाग्ने अनुमानित लागत नै हो । खास गरी कृषिको यान्त्रिकीकरणका माध्यमबाट व्यावसायीकरण, पशु पालनमा व्यावसायीकरण, स्थानीय स्रोत साधनमा आधारित उद्यम व्यवसायको स्थापना, सम्पदामैत्री पर्यटन विकास, सामाजिक क्षेत्रमा शिक्षा, स्वास्थ्य, खानेपानी तथा सरसफाइ, दिगो पूर्वाधार विकास, वन, वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापन, अन्तर सम्बन्धित विषयहरू, सेवा प्रवाह र सुशासन जस्ता विषयहरूको एकीकृत विकास गर्ने लक्ष्य तथा प्रतिफल प्राप्तिका लागि तयार गरिएको खर्च योजना नै स्रोत साधनको बाँडफाँटका मूल आधारहरू हुन् ।

स्रोत साधनहरूको बाँडफाँटलाई निम्न संवैधानिक, कानुनी र नीतिगत आधार समेतलाई ख्याल गरिएको छ,

- नेपालको संविधानको अनुसूची ८ र ९ मा उल्लिखित स्थानीय तहको एकल तथा साझा अधिकारको सूची,
- नेपाल सरकार तथा प्रदेश सरकारबाट आ.व. २०७९/०८० को लागि प्रस्तुत भएको नीति तथा कार्यक्रम,

- नेपाल सरकारबाट स्वीकृत संघ, प्रदेश र स्थानीय तहको कार्य विस्तृतीकरणको प्रतिवेदन,
- संघीय सरकारले अंगिकार गरेको आवधिक योजनाले लिएका नीति तथा प्राथमिकताहरू,
- संघीय, प्रदेश तथा स्थानीय सरकारले अवलम्बन गरेका आर्थिक तथा वित्तीय नीतिहरू,
- स्थानीय तहको आवधिक योजनाले तय गरेका प्राथमिकताहरू,
- नेपाल सरकारको पन्ध्रौं योजना (२०७६/२०७७–२०८०/२०८१)
- दिगो विकास लक्ष्य २०३०

४.९ सार्वजनिक खर्च र राजश्व परिचालन नीतिः

४.९.१ सार्वजनिक खर्च नीति

पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकाको सार्वजनिक खर्चको मूल नीति भनेको गाउँबासीको वृहत्तर हित र उनीहरूकै सरोकारका योजनाहरूमा पारदर्शी ढंगबाट खर्च गरिने नीति लिइने छ। थोरै लागतमा धेरै प्रतिफल प्राप्त हुने प्रकारका गतिविधिहरूमा खर्च गरी लेखा परीक्षण तथा सार्वजनिक सुनुवाइको माध्यमबाट पारदर्शी बनाइने नीति लिइएको छ।

४.९.२ राजश्व नीति

आन्तरिक राजश्व गाउँपालिकाको अभिन्न अंग हो र विकासका लागि ज्यादै महत्वपूर्ण अंश हो। संम्भावित र वर्तमानमा उपलब्ध राजश्वलाई व्यवस्थित रूपमा नियन्त्रण, व्यवस्थापन गर्नु आवश्यक छ। गाउँपालिकाको आफ्नो सार्वजनिक खर्च नियमावली तयार गरिएको छ र सोको मातहतमा रहेर राजश्व खर्च गरिने छ।

४.१० निजी क्षेत्रको स्रोत परिचालन नीति

योजनाका कतिपय गतिविधिहरू लागत साझेदारीमा संचालन गरिने छन्। खास गरी व्यावसायिक कृषि तथा पशुपालन, सिंचाईका लागि पोखरी निर्माण, होम स्टे र ऊर्जा क्षेत्रको विकास गरिने छ। यस्ता प्रकारका गतिविधिहरूमा निजी क्षेत्रको स्रोत परिचालनलाई प्राथमिकतामा राखिएको छ।

४.११ सहकारी क्षेत्रको स्रोत परिचालन नीति

ग्रामीण अर्थतन्त्रलाई चलायमान बनाउन सहकारीको निकै ठूलो भूमिका छ। सहकारीमा जनताको पहुँच वृद्धिका साथै आय आर्जनका क्षेत्रमा सहकारीबाट व्यवसाय विकास र ऋण प्रवाहलाई जोडिने छ।

४.१२ जनसहभागिता परिचालन नीति

जनताले धान्न सक्ने हद सम्मका उत्पादन तथा उत्पादकत्व बढाउने र रोजगारी सिर्जना गर्ने प्रकारका योजनाहरू लागत सहभागितामा पहिलो प्राथमिकताका साथ कार्यान्वयन गर्ने नीति लिईने छ।

४.१३ संघ संस्थाको स्रोत परिचालन नीति

योजनामा अनुमान गरिएका अपुग स्रोत जुटाउन र लागत साझेदारीमा कार्य गर्न स्थानीय संघ संस्थासँगको सहकार्य बढाईने छ।

परिच्छेद पाँच
आर्थिक क्षेत्रगत विकास योजना

पृष्ठभूमि

यस अध्यायमा पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकाको दीर्घकालीन योजनाको प्रारूपलाई मध्यनजर गरी Terms of Reference (TOR) मा उल्लिखित विषयगत क्षेत्र आर्थिक विकास योजना अन्तर्गतका कृषि, पशुपंक्षी, सिंचाइ, उद्योग तथा वाणिज्य, पर्यटन, सार्वजनिक, निजी र सहकारी साझेदारी, श्रम तथा रोजगारी र मानव संशाधन विकास जस्ता आर्थिक उत्पादनका उपक्षेत्रलाई समेटिएको छ । आर्थिक विकास योजना अन्तर्गत गाउँपालिकाबासीको आर्थिक स्तर सुधारका लागि गरिने विकास कार्यक्रमहरू समावेश गरिएको छ । आर्थिक विकास योजना वडागत तथा गाउँपालिका स्तरीय आयोजनाहरूको रूपमा समेत प्रस्ताव गरिएको छ । यसका लक्ष्य, उद्देश्य, कार्यक्रमहरू र उपलब्धि देहाय बमोजिम रहेका छन् ।

५.१ कृषि

पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिका भित्रको जम्मा जमिन ६३९८ हेक्टर मध्ये कृषि तथा मानव बसोबासका लागि १३.७९ हेक्टर अर्थात् ०.०२ प्रतिशत रहेको छ । उक्त जमिनमा बसोबास गर्ने जनसंख्याको आफ्नो स्वामित्वमा भएको जग्गालाई खेत, पाखो बारी, आवासीय, व्यापारिक र अन्य गरी उपयोग गरिएको छ । खेतीयोग्य जमिन मध्ये गाउँपालिकामा ९८.१२ प्रतिशत जमिन पाखो बारी, १२.१ प्रतिशत जमिन खरबारी रहेको छ । गाउँपालिकाका मैकोट, पेल्मा, खारवाङ, गरखानी, जाङ, खराङ, तकसेरा लगायतका स्थानहरू खाद्यान्न उत्पादनका दृष्टिले महत्वपूर्ण मानिन्छन् ।

पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकाको कृषि क्षेत्रको सम्भाव्यता अध्ययन २०७८ अनुसार करिब ९८ प्रतिशत परिवारसँग आफ्नो खेतीयोग्य जमिन रहेको छ । त्यसमध्ये करिब १७ प्रतिशतसँग सिंचित, ८१ प्रतिशतसँग असिंचित जमिन र १२ प्रतिशतसँग बाझो खरबारी समेत रहेको छ । यस गाउँपालिकाका केही वडाहरूमा सीमित परिवारहरूले आफ्ना जमिन अरुलाई कमाऊन दिएका छन् भने केहीले अरुको जमिन कमाएका पनि छन् । समग्रमा यस गाउँपालिकामा ३ प्रतिशत परिवारहरूले आफ्नो जमिन अरुलाई कमाउन दिएका छन् भने करिव ३ प्रतिशत परिवारले केहि मात्रामा अरुको जमिन पनि कमाएका छन् ।

पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकाको कृषि क्षेत्रको सम्भाव्यता अध्ययन २०७८ अनुसार यस गाउँपालिकामा जम्मा ४३ प्रतिशत किसान परिवारले खेतमा गहुँ उत्पादन गरेको देखिन्छ । गहुँ उत्पादन गरिरहेको प्रति परिवार सरदर क्षेत्रफल १.६२ रोपनी रहेको छ र प्रति परिवार करिब १०६ के.जी. गहुँ खेतबाट उत्पादन भएको देखिन्छ । त्यसैगरी करिब ९९ प्रतिशतले मकै र ०.३ प्रतिशत परिवारले कोदो खेती गर्ने गरेको देखिन्छ । मकै खेती गर्ने परिवारहरूले सरदर करिब ५.३६ रोपनी पाखोबारीमा मकै लगाई सरदर ५५६ के.जी. प्रति परिवार उत्पादन गर्ने गरेको देखिन्छ । सरदर कोदो लगाउने क्षेत्रफल ०.३० रोपनी रहेको छ र उत्पादन करिब ७४ के.जी. प्रति परिवार रहेको छ ।

३३.४४ प्रतिशत किसान परिवारले सरदर ०.१४ रोपनी जमिनमा विभिन्न किसिमका हिउँदे तरकारी खेती गरी वार्षिक करिब ३१ के.जी. प्रतिपरिवार उत्पादन गरेकोमा बिक्री १३ के.जी. प्रति परिवार गरेका छन् । त्यस्तै ६३.७५ प्रतिशत किसान परिवारले करिब ०.१९ रोपनी जमिनमा विभिन्न किसिमका वर्षे तरकारी खेती गरी वार्षिक सरदर उत्पादन करिब ३५ के.जी. र बिक्री ४ के.जी. प्रति परिवार गर्ने गरेको देखिन्छ ।

पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकाको कृषि क्षेत्रको सम्भाव्यता अध्ययन २०७८ अनुसार ६१ प्रतिशत किसान परिवारले विभिन्न किसिमका मौसमी फलफूल खेती गर्ने गरेको बताएका छन् । सरदरमा विभिन्न जातका

२७ वटा फलफूल लगाएका छन् र वार्षिक सरदर उत्पादन करिब ७३ के. जी. र बिक्री २६ के.जी. प्रति परिवार रहेको छ । बदलिंदो समयसँगै फलफूल उपभोग गर्ने उपभोक्तामा आएको वृद्धि र बजारीकरणसँगै पछिल्लो समय फलफूल खेती प्रति क्रमशः आकर्षण बढदै गइरहेको छ ।

४९ प्रतिशत किसान परिवारले सरदर ०.१४ रोपनी जमिनमा विभिन्न किसिमका मसलाबालीको खेती गरी वार्षिक सरदर करिब ७ के. जी. प्रति परिवार मसला बाली उत्पादन गर्ने गरेको पाइन्छ । जसमध्ये १ के.जी. प्रति परिवार बिक्री गर्ने गरेको पाइन्छ । यस पालिकाका विभिन्न खेतीयोग्य बस्तीहरूमा अदुवा, अलैची, आलु, भटमास तोरी, प्याज, लसुन, सुन्तला, मौसम, कागती आदि मसला तथा फलफूलजन्य खेती प्रशस्त मात्रामा हुने भएकाले मसलाजन्य तथा फलफूलजन्य खेती गर्ने परिवार संख्या र उत्पादनको अवस्था सन्तोषजनक रहेको देखिन्छ ।

परम्परागत कृषि प्रणालीमा आधारित रहेकाले कृषि पेशा केवल जीविकोपार्जनमा मात्र सीमित हुन पुगेको छ । परम्परागत कृषि प्रणालीमा प्रविधिकरण गरी कृषकहरूलाई व्यावसायिक बनाई आधुनिक कृषि प्रणालीमा जोड दिएमा गाउँपालिकालाई आत्मनिर्भर बनाउन सकिने सम्भावना रहेको छ ।

संभावना र अवसर

पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकाको भूबनोट कृषि उत्पादनका दृष्टिले उर्वरायुक्त पाङ्गो माटो थोरैजसो भूभागमा रहेको छ । कूल खेतीयोग्य जमिन ६३९८ हेक्टर अर्थात ११.४२ प्रतिशत जमिनमा खेती गरिएको छ । पालिकाभित्रको जग्गाको स्वरूपलाई हेर्दा ९८.१२ प्रतिशत जमिन पाखो बारी, १२.१ प्रतिशत जमिन खरबारी रहेको छ । समृद्धिको यात्रा कृषिको व्यावसायीकरण तथा आधुनिकीकरणबाट गर्न सकिने, खेतीपातीका सुविधा वृद्धिका साथै उच्च मूल्यका वालीनालीको छनौट गरी खेती विस्तार गर्न सकिने संभावना देखिन्छ । राष्ट्रिय जनगणना २०७८ अनुसार आर्थिक रूपले सक्रिय जनसंख्याको (१५ देखि ५९ वर्ष) १०६२७ मध्ये यस पालिकाका मानिसहरूले अपनाउँदै आएका पेशाहरूमा करिब ८४ प्रतिशत जनसंख्या मुख्य पेशाको रूपमा कृषि, पशुपालन तथा फलफूल खेती गर्दै आएका छन् । यस पालिकाभित्र खाद्यान्नजन्य उत्पादन ६८८ किलो, तरकारी १५९१ किलो तथा नगदेबालीहरु १०४ किलो उत्पादन हुने गरेको छ । कृषिको आधुनिकीकरण, व्यावसायीकरण र औद्योगिकीकरण गर्न दक्ष जनशक्ति, सिंचाइ सुविधा, सडक पहुँच, कृषि बजारको स्थापना, शीतभण्डारको व्यवस्था, गोदाम घर तथा संकलन केन्द्रको स्थापना, विजुलीको पर्याप्तता, व्यावसायिक उत्पादनका लागि यान्त्रीकीरण तथा बजारीकरणको प्रयास गर्दा उत्पादन बढाउन सक्ने संभावना प्रशस्तै छ । भिरालो तथा पाखोबारीमा फलफूल लहरे तथा कोशे बाली लगाई माटोको संरक्षण र कृषि क्षेत्रको विकास गर्ने सम्भावना रहेको छ ।

समस्या तथा चुनौती

- पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिका भित्रका सबै स्थानहरूमा माटो र हावापानी सुहाउँदो खेती गर्ने चलनको कमी रहेको छ,
- सबै खेतीयोग्य जमिनमा खेती नगर्नु, भिरालो पाखाहरूमा भूवनोट अनुसारको व्यावसायिक फलफूल तथा लहरे खेती गर्न नसक्नु,
- उर्वरायुक्त पाखोबारी भए तापनि व्यवस्थित सिंचाइ नहुनु, जल र जमिनको सदुपयोग गर्न नसक्नु, व्यावसायीकरणका लागि दिगो योजना नभएकाले उत्पादकत्व वृद्धिमा समस्या हुनु,
- कृषिको उत्पादनमा वृद्धि गर्नका लागि उन्नत जातका विउविजनहरू प्रयोग तथा उपयोग नहुनु नयाँ विउवीजन र नवीनतम प्रविधिको प्रयोगको ज्ञान नहुनु,
- कृषि प्राविधिक जनशक्तिको अभाव र परिचालन गर्न नसक्नु,

- कृषि उपजको विक्री वितरणका लागि सडक पहुँच, बजारीकरण, संकलन केन्द्र र मूल्य स्थिरताको समस्या हुनु,
- साना तथा मझौला स्तरमा रहेका कृषकको दक्षता वृद्धि गरी व्यावसायिक बनाउनु चुनौती रहेको छ ।
- प्राकृतिक प्रकोप विभिन्न किसिमका कृषिजन्य रोग र कतिपय जंगली जनावर तथा पंक्षीबाट बाली बालीनाली जोगाउनु चुनौती रहेको छ ।
- उत्पादकत्व बढाउने प्रयास नहुनु, परम्परागत बालीहरू लोप हुँदै जानु, कृषिमा ब्यवसायिक तथा उत्पादनको बजारीकरणबारे ज्ञान कम हुनु, उत्पादन पकेट क्षेत्रहरूमा १२ महिना यातायात चल्ने सडक नहुनु, आवश्यक मात्रामा सिंचाइको व्यवस्था नहुनु,
- कृषिमा यान्त्रीकरण र आधुनिकीकरण नहुनु, आपूर्ति श्रृंखलाको दिगो व्यवस्थापन नहुनु,
- परम्परागत कृषि प्रणालीमा मात्र भर पर्नु, उच्च मूल्यका बाली छनौट गरी न्यूनतम लगानीमा अधिकतम् लाभ लिन नसक्नु, स्थानीय रैथाने जातका खाद्यान्न बालीको महत्व बुझाउन र संरक्षण गर्न नसक्नु,
- माटोको नियमित परीक्षण नहुनु, आवश्यक श्रमशक्तिको अभाव हुनु, बजार संजालको निर्माण नहुनु, प्राविधिक जनशक्तिको अभाव हुनुजस्ता समस्याहरू रहेका छन्,
- व्यावसायिक ज्ञान तथा सूचनाको कमी, कृषि बजारको अभाव, कृषि विमाको अभ्यासको कमी, संकलन केन्द्रको अभाव मुख्य चुनौतीको रूपमा रहेका छन्,
- स्थानीय हावापानी सुहाउँदो र बढी उत्पादन दिने खालका विभिन्न प्रजातीका बीउविजन उत्पादन गर्ने नर्सरी नहुँदा कृषकहरूले माग र आवश्यकता अनुसारको बोटविरूवा प्राप्त गर्न सकेका छैनन,
- वाह्य तथा आनुवांशिक जातीय शुद्धता र गुणस्तर कम हुने बीउविजनको परीक्षण विना जथाभावी प्रयोग गर्नु,
- जलवायु परिवर्तनको असरका कारण बालीमा देखापर्ने समस्या र त्यसले पुऱ्याउने क्षतिका बारेमा यथेष्ट जानकारी नहुनु र रोकथाम तथा न्यूनीकरणका लागि पहल नहुनु समस्याका रूपमा रहेको छ ।

सोचः

"पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकाको आत्मनिर्भरताका लागि कृषिको व्यावसायीकरण"

लक्ष्यः

- कृषिको यान्त्रिकीकरण, व्यावसायीकरण र औद्योगिकीकरणका माध्यमबाट उत्पादन र उत्पादकत्वमा वृद्धि गरी कृषिमा आत्मनिभर हुदै क्रमश निर्यात गर्ने,

उद्देश्यः

- कृषि पेशालाई सम्मानित पेशाको रुपमा विकास गर्नु,
- दक्ष कृषि जनशक्तिको उत्पादन गरी आधुनिक कृषि पेशामा जोड्नु,
- उत्पादन र उत्पादकत्व हासिल गरी कृषि उपजमा आत्मनिर्भर गाउँपालिका बनाउनु,
- कृषिलाई नाफामूलक, गुणस्तरीय, दिगो एवं व्यावसायिक प्रणालीमा रूपान्तरण गर्नु,
- कृषि उद्यमी तथा उद्योगको विकास गरी आय तथा रोजगारी वृद्धि गर्नु र
- कृषि उपजको बजारीकरण तथा निर्यातको लागि व्यावसायिक कृषि उत्पादनलाई बजार संजालमा जोड्नु ।

रणनीति तथा कार्यनीतिः

रणनीति	कार्यनीति
• कृषि क्षेत्रको व्यावसायीकरण गरी समग्र कृषि उत्पादन तथा उत्पादकत्व वृद्धि गर्ने र आत्मनिर्भर कृषि प्रणालीको विकास गर्ने,	• व्यावसायिक कृषि, पशु फर्म र कृषक समूह दर्ता तथा नियमनका लागि व्यावहारिक र कृषि मैत्री नीतिको व्यवस्था गर्ने, • कृषि तथ्यांक संकलन, प्रशोधन र व्यवस्थापनका लागि प्रविधि मैत्री प्रणाली (Agriculture App) को निर्माण गर्ने, • कृषि तथा पशु व्यवसायलाई निर्वाहमुखीबाट कृषि उद्यमको रूपमा विकास (Agriculture and Livestock as Enterprise) गर्नका लागि लक्षित कृषकहरुलाई व्यावसायिक तालिमका कार्यक्रम संचालन गर्ने, • पुथा उत्तरगङ्गा गाउँबासीको आवश्यकतालाई परिपूर्ति गर्न आवश्यक वस्तुहरूको उत्पादनका लागि हाम्रा लागि हाम्रै उत्पादन अभियान संचालन गरी गाउँपालिकालाई आत्मनिर्भर बनाउन खाद्यान्न, फलफूल तथा तरकारीजन्य उपजको उत्पादनका लागि प्रवर्द्धनात्मक कार्यक्रम संचालन गर्ने, • पशुपंक्षीजन्य उत्पादन दुध, दही, घ्यू, पनिर, चिज, खुवा र मासुमा पालिकालाई आत्मनिर्भर बनाउनका लागि भैंसी, बाख्रा, गाई, भेंडा, कालिज, कुखुरा, माछा, बँगुर, बदेल, खरायो, टर्की, बट्इ, जस्ता पशुपंक्षी उत्पादन कार्यक्रम संचालन गर्ने, • तरकारी तथा तरकारीजन्य वीउ उत्पादनलाई प्याकेजिङ्, लेवलिङ् र ब्रान्डिङ् गरी भरपर्दो बजारीकरणको सुनिश्चितता गर्ने, • कृषि तथा पशु विकासका लागि पकेट क्षेत्रहरू निर्धारण गर्ने र गाउँपालिकाबाट सम्बद्ध पकेट क्षेत्रहरूमा आवश्यक प्रविधि र प्राविधिक सेवा पालिकाबाट उपलब्ध गराउने र कृषकको वित्तीय क्षेत्रमा पहुँच विस्तारका लागि सहजीकरण गर्ने, • कृषि तथा पशु पकेट क्षेत्रहरूको विकास गरी आधुनिक व्यावसायिक खेती र पशु व्यवसाय सञ्चालन गर्नका लागि गाउँपालिकाले उद्यमशील किसानहरूलाई प्रोत्साहन गरी प्राविधिक तथा वित्तीय सहयोग उपलब्ध गराउने, • प्रत्येक वडामा कृषि तथा पशु सम्बन्धी प्राविधिक सेवा र सुबिधा उपलब्ध गराउने, • कृषि तथा पशु उत्पादनमा पकेट क्षेत्रको अवधारणा अनुसार व्यावसायीकरण गर्नका लागि तालिम, लागत सहभागिता, बीउ पूँजी, उत्पादन तथा बाली संरक्षणमा आधारित अनुदान प्रदान गर्ने, • तरकारी तथा तरकारीजन्य वीउ उत्पादनका लागि कृषकहरूलाई प्राविधिक तथा आर्थिक सहयोग गरी उत्पादन बढाउने, • कृषि तथा पशु क्षेत्रको व्यावसायीकरण र यान्त्रिकीकरण गर्नका लागि

पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिका

	कृषकहरूलाई आवश्यक पुँजी र पूर्वाधारमा सहयोग गर्ने, किसान तथा व्यावसायीहरूलाई सरल कर्जामा पहुँच वृद्धि गर्न वित्तीय संस्थाहरूसँग सहजीकरण गर्ने, ● प्राङ्गारिक कृषि क्षेत्रको वर्गीकरण र नमुना कृषि गाउँको पहिचान गरी एकल तथा सामुहिक प्राङ्गारिक खेती प्रणालीको विकासका कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने, ● कृषि क्षेत्रको विकास र विस्तार गर्दै प्राङ्गारिक कृषि प्रणालीको विकास गर्ने, ● कृषि क्षेत्रको व्यावसायीकरण र यान्त्रीकरण गर्नका लागि कृषकहरूलाई आवश्यक पुँजी र पूर्वाधारमा सहयोग गर्ने, ● गाउँपालिकाभित्रको बेरोजगारी समस्याको न्यूनीकरण गर्न गाउँपालिकाले कृषि तथा पशुपालनमा आधारित स्वरोजगार कार्यक्रम संचालन गरी १००० युवाहरूलाई विभिन्न किसिमका उद्यम संचालन गराउने, ● समान उद्देश्य भएका सहकारीहरूलाई मर्ज गरी पुँजी र सीपलाई एकीकृत गरी परिचालन गर्ने, ● पशुहरूको गोठ/खोर सुधार र मूत्र संकलन तथा प्राङ्गारिक मल जैविक विषादीका रूपमा उपयोग गर्न कृषकहरूलाई सहजीकरण गर्ने, ● पालिकाकाको उपल्लो स्थानहरूमा व्यावसायिक मासुजन्य पशुवस्तु तथा जडिबुटी खेतीको सम्भाव्यता अध्ययन गरी फर्महरू स्थापना गर्ने, ● खाद्ययजन्य वस्तुको उत्पादनमा वृद्धि गर्न प्राविधिक सहयोग तथा प्रोत्साहनका कार्यक्रम संचालन गर्ने, ● पालिकाका विभिन्न ठाउँमा फलफूलका प्रकृति अनुरुपको स्थान छनोट गरी स्याउ, ओखर, किवी, सुन्तला, कागती, जुनार, नास्पती, पलम, आदि फलफूलको व्यावसायिक खेती प्रवर्द्धन गर्नका लागि विरुवा, मल, औषधिजन्य विषादीमा अनुदान तथा प्राविधिक सेवा र बजारको सुनिश्चितता गर्ने, ● गाउँपालिकाभित्रका मसलाजन्य उत्पादन क्षेत्रहरुको पहिचान गरी बेसार, लसुन, प्याज, टिमुर, अलैची जस्ता खेतीको प्रवर्द्धनका लागि प्राविधिक सेवा र बजारको सुनिश्चितता गर्ने, ● गाउँपालिकाभित्रका आर्थिक रुपमा विपन्न र पर्याप्त जमिन नभएका परिवारहरुको पहिचान गरी माहुरी पालन व्यवसायको संचालनका लागि आवश्यक प्राविधिक तालिम र वीउ पूजीको व्यवस्था गर्ने, ● पालिकाभित्रका साना तथा ठुला खोला तटीय क्षेत्र, खोल्सा तथा सिमसार युक्त चिस्यान क्षेत्रहरुमा खोल्साको सुनको उपाधि प्राप्त अलैंची खेतीको व्यावसायिक प्रवर्द्धनका लागि विरुवा वितरण तथा प्राविधिक सेवा उपलव्ध गराउने, ● ग्रामीण श्रमको उपयोग वृद्धि गरी कृषि तथा पशु सेवा कार्यकर्ता तयारी र परिचालन गर्ने,

- कृषि तथा पशु बीमा कार्यक्रम संचालन गरी कृषकको लगानी जोखिम न्यूनीकरण गर्ने,
- कृषि उपजजन्य वस्तुको दिगो सुरक्षा र भण्डारणका लागि शीतगृह निर्माण गर्ने,
- कृषिको व्यावसायीकरणलाई मद्दत पुग्ने गरी विभिन्न विकल्पबाट सिंचाइ सुविधा वृद्धि गरी हाल सिंचाइ सुविधा भएको जमिनको प्रतिशत बढाउने,
- उत्पादित वस्तुको बजारीकरणका लागि त्यस स्थानबाट बजारसम्मको सहज पहुँचका लागि ग्रामीण कृषि सडकको निर्माण
- कृषि क्षेत्रको विकास र प्रवर्द्धनका लागि कृषि प्रसार तथा विस्तारमा जोड दिने,
- खाद्यान्न वालीको उत्पादन र उत्पादकत्व वृद्धि गर्न माटोको प्रकार र हावापानी अनुसार पकेट क्षेत्र पहिचान गर्ने,
- व्यावसायिक बन्न इच्छुक कृषकलाई आवश्यक प्राविधिक तथा वीउ पुँजीका लागि वित्तीय संस्थामा पहुँच वृद्धिका लागि सहयोग गर्ने,
- सम्भावनाका आधारमा कृषकले छनौट गरेका उच्च मूल्यका बालीहरूमा व्यावसायिक उत्पादन गर्नका लागि व्यावसायिक योजना निर्माण गर्न सहजीकरण गर्ने,
- गाउँपालिका भित्रका साना लगानी कर्ताहरूको लगत अद्यावधिक गरी व्यावसायिक क्षमताको विकास गर्न व्यावसाय विकास सेवा प्रदायकहरूको सहयोग लिई कृषकहरूलाई आवश्यक सीप प्रदान गर्ने,
- आयात प्रतिस्थापन हुने तथा निर्यात प्रवर्द्धन गर्ने प्रकारका आय मूलक कृषि व्यवसाय छनौट र संचालन गर्न ऋणमा पहुँच वृद्धि र प्रविधिसँग जोड्न सहयोग गर्ने,
- कृषकहरूको हौसलाका लागि कृषक सम्मान तथा प्रोत्साहन कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने,
- जीविकोपार्जनका लागि कृषिमा आधारित विपन्न वर्गलाई लक्षित गरी आर्यआर्जनका कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्ने,
- पाखो जमिन र खेती नगरिएको बाँझो जमिनमा वैकल्पिक बालीहरूको प्रवर्द्धन गर्ने,
- जलवायु परिवर्तनको असरका कारण बालीमा देखापर्ने समस्या र त्यसले पुऱ्याउने क्षतिका बारेमा यथेष्ट जानकारी गराइ रोकथाम तथा न्यूनीकरणका लागि पहल गर्ने,
- वाह्य तथा आनुवांशिक जातीय शुद्धता र गुणस्तर कम हुने बीउविजनको परीक्षण गरी सस्तो मूल्यमा कृषकलाई वीउ वितरण गर्ने,
- स्थानीय हावापानी सुहाउँदो र बढी उत्पादन हुने खालका विभिन्न प्रजातिका बीउविजन उत्पादन गर्ने नर्सरीको व्यवस्था गरी कृषकहरूको माग र आवश्यकताका आधारमा बोटविरूवा सुलभ मूल्यमा वितरण गर्ने,

	• प्राकृतिक प्रकोप विभिन्न किसिमका कृषिजन्य रोग र कतिपय जंगली जनावर तथा पंक्षीबाट बाली बालीनाली जोगाउन आवश्यक कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने, • कृषि प्राविधिक जनशक्तिको पर्याप्त व्यवस्था गरी परिचालन गर्ने ।
• कृषि उपजको बजारीकरणका लागि कृषकलाई बजार सञ्जालमा जोड्न सहयोग गर्ने,	• किसानका उत्पादनहरूलाई गाउँपालिकाका मुख्य उत्पादन क्षेत्रदेखि नजिकका ठूला बजार दाङ, बुटवल, भालुवाङ, नेपालगंञ्ज जस्ता सहरहरुसँग जोड्नका लागि आपूर्ति संजाल निर्माण गर्ने, • व्यावसायीकरणमा सहयोग गरिएका साना किसानहरूको उत्पादनको बजारीकरण गर्न आवश्यक संकलन केन्द्रको निर्माण गर्ने, • बजार सञ्जालमा आवद्ध गराउन थोक खरिद कर्ताहरूको पहिचान गरी उत्पादक र थोक खरिद कर्तावीच समन्वय गराइ उत्पादक र थोक बिक्रेताहरू बीच खरिद बिक्री सम्झौताको लागि सहजीकरण गर्ने, • विशेष उत्पादन क्षेत्रमा पायक पर्ने गरी संकलन तथा निर्यात केन्द्रको निर्माण गर्ने र • उत्पादन कर्तालाई बजारीकरणको सीप प्रदान गर्ने ।
• बाली बीमामा जोड,	• किसानको हितका लागि बाली बीमाको महत्व, आवश्यकता र बीमा प्रक्रियाबारे जनचेतनामूलक प्रचार प्रसार कार्यक्रम संञ्चालन गर्ने, • विमा प्रदायक संस्थाहरू र किसान समूहबीच समन्य गराई जोखिम न्यूनीकरणका लागि कृषकहरूलाई बाली विमा गर्न प्रोत्साहन गर्ने, • कृषि विमा, आकस्मिक वाली संरक्षण कोष, विमाले नसमेटिएका वाली नालीमा राहत तथा क्षतिपूर्तिको व्यवस्था गर्ने, • न्यूनतम् समर्थन मूल्यको सुरुवात गर्ने, • जलवायु परिवर्तन अनुकूलका अभ्यासको विस्तार तथा प्रसार गर्ने, • बीमा सहजकर्ताको सेवा धरदैलोमा नै उपलब्ध गराउने ।
• कृषिमा यान्त्रिकीकरण मार्फत लागत घटाइ युवा जनशक्तिलाई आकर्षित गर्ने,	• सम्भावना र आवश्यकताका आधारमा कृषि क्षेत्रको यान्त्रिकीकरण गर्न सहयोग गर्ने, • युवा जनशक्तिलाई कृषि पेशामा आकर्षित गरी व्यावसायीकरण गर्न प्रविधि हस्तान्तरण तथा कृषि अनुदानको व्यवस्था गर्ने, • विपन्न वर्ग र सामाजिक रूपमा पछाडि पारिएका वर्गलाई लागत सहभागिताको प्रतिशतमा अन्यको तुलनामा २० प्रतिशत कम गराइ यान्त्रिकीकरण गर्न सहयोग गर्ने,

प्रमुख कार्यक्रम

क्र.सं.	विषयगत क्षेत्र र योजना तथा कार्यक्रम	इकाई	कार्यान्वयन हुने स्थान	लक्ष्य						अनुमानित लागत रु.	श्रोत व्यर्होने निकाय	प्राथमिकता नं.
				वर्ष १	वर्ष २	वर्ष ३	वर्ष ४	वर्ष ५	लक्ष्य			
	पालिका स्तर											
१	पालिका भित्र आवश्यक पर्ने फलफूल तथा तरकारीजन्य बस्तुको नर्सरी स्थापना	पटक	पालिका स्तर	१					१	७००००००		
२	कृषक भ्रमण कार्यक्रम	पटक	पालिका स्तर	१	१	१	१	१	५	२५०००००		
३	रैथाने बाली प्रवद्धन कार्यकम	पटक	पालिका स्तर	१	१	१	१	१	५	५००००००		
४	उत्पादनको आधारमा अनुदान कार्यकम	पटक	पालिका स्तर	१	१	१	१	१	५	१६८०००००		
५	फलफूल, तरकारी र खाध्यान्न बाली पकेट विकास कार्यकम	पटक	पालिका स्तर	१	१	१			१४	२००००००		
६	ढुवानी अनुदान कार्यकम	पटक	पालिका स्तर	१	१				२	५००००००		
७	साना सिचाई निमाण तथा ममत कार्यकम	पटक	पालिका स्तर	१	१	१	१		५	२००००००		
	वडा नं. १											
१	फलफूल प्रवर्द्धन कार्यक्रम	पटक	वडा नं. १	१	१	१	१		५	२५०००००		
२	फलफूल र खाद्यान्न उत्पादित सम्पूर्ण बस्तुको बजारीकरणको लागि सहजीकरण गर्ने	पटक	वडा नं. १	१	१	१	१	१	५	१५०००००		
	वडा नं. २											
१	फलफूल उत्पादन क्षेत्रबाट निर्यात	पटक	वडा नं. २	१	१	१	१	१	५	१५०००००		

	केन्द्र सम्मको लागि ढुवानी सहुलियत											
२	फलफूल, तरकारी खाद्यान्न प्रवर्द्धन कार्यक्रम	पटक	वडा नं. २	१	१	१	१	१	५	१५०००००		
	वडा नं. ३											
१	फलफूल, तरकारी खाद्यान्न प्रवर्द्धन कार्यक्रम	पटक	वडा नं. ३	१	१	१	१	१	५	५००००००		
	वडा नं. ४											
१	फलफूल, तरकारी खाद्यान्न प्रवर्द्धन कार्यक्रम	वर्ष	अर्जल					१	१	५००००००		
	वडा नं. ५											
१	फलफूल, तरकारी खाद्यान्न प्रवर्द्धन कार्यक्रम	पटक	वडा नं. ५	१	१	१	१	१	५	५०००००		
२	टिमुर पकेट क्षेत्र विस्तार	पटक	वडा नं. ५	१	१	१	१	१	५	५०००००		
३	वेमौसमी तरकारी खेती	पटक	हुकाम गर	१	१	१	१	१	५	५०००००		
४	कोल्ड स्टोर निर्माण	पटक	हुकाम		१				१	५००००००		
५	प्रागारीक मल विकास कार्यक्रम	पटक	वडा नं. ५		१	१	१		३	२००००००		
	वडा नं. ६											
१	स्याउ ओखर खेती पकेट कार्यक्रम	पटक	वडा नं. ६	१					१	१००००००		
२	सुन्तला, कागती, केरा खेती कार्यक्रम	पटक	वडा नं. ६	१	१	१	१	१	५	५०००००		
३	खाद्यान्न बाली प्रवर्द्धन कार्यक्रम	पटक	वडा नं. ६	१	१	१	१		४	१००००००		
	वडा नं. ७											
१	फलफूल र खाद्यान्न प्रवर्द्धन कार्यक्रम	पटक	वडा नं. ७	१	१	१	१	१	५	१००००००		
	वडा नं. ८											
१	किवी, ओखर, सुन्तला, केरा कागती आदि फलफूल पकेट क्षेत्र निर्माणका लागि विरुवा प्रवर्द्धन कार्यक्रम	पटक	वडा नं. ८	१	१	१	१	१	५	१००००००		

२	वेमौसमी तरकारी खेती	पटक	वडा नं. ८	१					१	५०००००		
३	मसिनावगर सुन्तला घेरावार तथा संरक्षण	पटक	वडा नं. ८		१				१	५०००००		
	वडा नं. ९											
१	फलफूल बाली पकेट क्षेत्र निर्माणका लागि विरुवा वितरण तथा प्राविधिक सहयोग	पटक	वडा नं. ९	१	१	१	१	१	५	१५०००००		
२	बेमौसमी तरकारी खेती	पटक	वडा नं. ९	१					१	१००००००		
३	खाद्यान्न प्रवर्द्धन कार्यक्रम	पटक	वडा नं. ९	१					१	१००००००		
४	केशर खेती प्रवर्द्धन कार्यक्रम	पटक	वडा नं. ९	१	१	१			३	५०००००		
	वडा नं. १०											
१	फलफूल बाली पकेट क्षेत्र निर्माणका लागि विरुवा वितरण तथा प्राविधिक सहयोग कार्यक्रम	पटक	वडा नं. १०	१	१	१	१	१	५	१५०००००		
२	दलहन खेती प्रवर्द्धन कार्यक्रम	वर्ष	वडा नं. १०	१	१	१	१	१	५	५०००००		
३	खाद्यान्न प्रवर्द्धन कार्यक्रम	पटक	वडा नं. १०	१	१	१	१	१	५	१५०००००		
	वडा नं. ११											
१	फलफूल बाली पकेट क्षेत्र निर्माणका लागि विरुवा वितरण तथा प्राविधिक सहयोग कार्यक्रम	पटक	वडा नं. ११	१	१	१	१	१	५	७५००००		
२	दलहन खेती प्रवर्द्धन कार्यक्रम	पटक	वडा नं. ११		१				१	५०००००		
३	खाद्यान्न प्रवर्द्धन कार्यक्रम	पटक	वडा नं. ११			१			१	१००००००		
	वडा नं. १२											

१	उन्नत जातको स्याउ, ओखर, आरु, नास्पाती, टिम्मुर उत्पादनका लागि विरुवा वितरण तथा प्राविधिक सहयोग कार्यक्रम	पटक	वडा नं. १२	१	१	१	१	१	५	५००००००		
२	मकै, आलु, जौं, गहु, फापर, कोदोको बीउ वितरण	पटक	वडा नं. १२	१	१	१	१	१	५	५००००००		
३	अल्लो खेतीको संरक्षण, सम्वर्द्धन र दिगो उपयोग कार्यक्रम	पटक	वडा नं. १२	१	१	१	१	१	५	५००००००		
	वडा नं. १३											
१	तरकारी खेती	पटक	वडा नं. १३	१					१	५०००००		
२	खाद्यान्न बाली प्रवर्द्धन कार्यक्रम	पटक	वडा नं. १३		१		१		२	६०००००		
३	रैथाने बाली बीउ बिजन वितरण	पटक	वडा नं. १३	१	१	१	१	१	५	५०००००		
४	उन्नत जातको स्याउ, ओखर, आरु, नास्पाती, टिम्मुर उत्पादनका लागि विरुवा वितरण तथा प्राविधिक सहयोग कार्यक्रम	पटक	वडा नं. १३	१	१	१	१	१	५	५०००००		
	वडा नं. १४											
१	बेमौसमी तरकारी खेती प्रवर्द्धन कार्यक्रम	पटक	वडा नं. १४	१	१	१	१	१	५	५००००००		
२	उन्नत जातको स्याउ, ओखर, आरु, नास्पाती, टिम्मुर उत्पादनका लागि विरुवा वितरण तथा प्राविधिक सहयोग कार्यक्रम	पटक	वडा नं. १४	१	१	१	१	१	५	५००००००		
३	बेसार, अदुवाको बीउ वितरण	पटक	वडा नं. १४	१	१	१			३	३०००००		

पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिका

४	मकै, गहुँ, जौ, आलु, तोरी, सिमी, फापर, कोदो, भटमास प्रबर्द्धन कार्यक्रम	पटक	वडा नं. १४	१	१	१	१	१	५	८०००००		
५	बाँस खेतीको संरक्षण तथा व्यावसायिक उपयोग	पटक	वडा नं. १३	१	१	१	१	१	५	३०००००		
	वडा नं. १४											
१	बेमौसमी तरकारी खेती प्रवर्द्धन कार्यक्रम	पटक	वडा नं. १४	१	१	१	१	१	५	५०००००		
२	सुन्तला, मौसम, कागती, ओखर र किवीका विरुवा वितरण तथा प्राविधिक सहयोग	पटक	वडा नं. १४	१	१	१	१	१	५	५०००००		
३	बेसार, अदुवाको बीउ वितरण	पटक	वडा नं. १४	१	१	१			३	३०००००		
४	जडिबुटीको संरक्षण, सम्वर्द्धन र प्रवर्द्धनका लागि पकेट क्षेत्र निर्धारण	पटक	वडा नं. १४	१	१	१	१	१	५	२००००००		
५	मकै, गहुँ, जौ, आलु, तोरी, सिमी, फापर, कोदो, भटमास प्रवर्द्धन कार्यक्रम	पटक	वडा नं. १४	१	१	१	१	१	५	८०००००		
	जम्मा									११३६५००००		

पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिका

अपेक्षित उपलब्धि

कृषि पेशामा समाजका दक्ष र शिक्षित युवा, ख्यातिप्राप्त लब्ध प्रतिष्ठित व्यक्तिहरु आवद्ध भई सम्मानित पेशाको रुपमा विकास भएको हुनेछ । कृषिमा उत्पादन र उत्पादकत्व हासिल गरी कृषि उपजमा आत्मनिर्भर गाउँपालिका भएको हुनेछ। कृषिलाई नाफामूलक, गुणस्तरीय, दिगो एवं व्यावसायिक प्रणालीमा रूपान्तरण गरी उद्योगको रूपमा विकास भएको हुनेछ । कृषि उद्यमी तथा उद्योगको विकास गरी आय तथा रोजगारी वृद्धि भएको हुनेछ । कृषि उपजको बजारीकरण तथा निर्यातको लागि व्यावसायिक कृषि उत्पादनलाई बजार संजालमा जाडिएको हुनेछ । कृषि क्षेत्रको यान्त्रिकीकरण, व्यावसायीकरण र औद्योगिकीकरणका माध्यमबाट उत्पादन र उत्पादकत्वमा वृद्धि गरी आयातमा कमी र निर्यातमा प्रवर्द्धन गर्दै कृषि क्षेत्रले पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकाको आर्थिक समृद्धिमा महत्वपूर्ण योगदान गरेको हुनेछ।

५.२ पशुपंछी विकास

पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकामा पशुपालनको रूपमा गाई, भैंसी, भेडा, बाख्रा, कुखुरा, हाँस, सुँगुर, बँगुर आदि पालन गर्ने प्रचलन रहेको छ । पशु पालनको यो परम्परागत प्रचलनलाई व्यावसायिक बनाउन नसक्दा कृषकहरूले अपेक्षित लाभ लिन सकिरहेका छैनन् । पशुपालनका लागि हावापानी, चरण क्षेत्र, खर तथा डाले घाँसको स्रोत, पानीको पर्याप्तता र परम्परादेखि पशुपालनप्रति स्थानीय कृषकहरूको लगावलाई हेर्दा यो गाउँपालिका पशुपालनका दृष्टिले राम्रो सम्भावना रहेको छ। व्यावसायिक पशुपालन गरी आर्थिक उपार्जनका माध्यमबाट जीवनस्तरमा सुधार ल्याउन कृषकहरूको क्षमता विकास गरी वित्तीय लगानी सुनिश्चित गर्नुपर्ने देखिन्छ।

पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकाको कृषि क्षेत्रको सम्भाव्यता अध्ययन २०७८ अनुसार गाउँपालिकामा ९३.७५ प्रतिशत परिवारले पशुवस्तु पालिरहेको पाइन्छ । यी मध्ये सरदरमा ०.२७ वटा भैंसी, २.२७ गाई, गोरु १.५६, बाख्रा २.८४, भेडा च्याङ्ग्रा २.६५, बंगुर ०.९५, कुखुरा ४.८२ र हाँस ०.३८ पालिरहेको देखिन्छ। पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकामा ३९.०६ प्रतिशत परिवारले गाई-भैंसी पालिरहेको देखिन्छ । पशुपालन गर्ने परिवारमध्ये ८.४४ प्रतिशतले कम्तिमा एउटा भैंसी पालिरहेको देखिन्छ भने २५.६७ प्रतिशत परिवारले गाई र गोरु पालिरहेको देखिन्छ। यस गाउँपालिकामा दुध उत्पादन सम्बन्धी तथ्याङ्क अनुसार समग्रमा १७६ दुधालु गाई-भैंसी पालन गर्ने किसान परिवारमध्ये ०.११ परिवारले कम्तिमा एउटा दुहुँनो भैंसी पालन गरी भैंसीबाट ०.१७ लिटर दुध उत्पादन गरी सरदर दैनिक ०.०८ लिटर प्रति परिवार बिक्री गर्ने गरेको पाइएको छ । तथ्याङ्क अनुसार पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकामा समग्रमा दुधालु गाई-भैंसी पालन गर्ने किसान परिवारमा ३०.३१ प्रतिशत परिवारले मात्र कम्तिमा एउटा दुध दिने गाई पालिरहेको र सरदरमा प्रतिपरिवार ०.४९ दुधालु गाईबाट दैनिक सरदर ०.५२ लिटर दुध उत्पादन गरी ०.१५ लिटर दुध बिक्री गर्ने गरेको पाइएको छ। ३५ प्रतिशतले भेडा बाख्रा पालन र २.८१ प्रतिशतले बाख्रापालन ५.३१ प्रतिशतले भेडापालन गरिरहेको पाइएको छ। बाख्रा पालन गर्ने किसान परिवारले सरदर २.८१ वटा बाख्रा पालिरहेका छन्।

यस गाउँपालिकामा पनि अन्य पशुपंक्षी पालक कृषक परिवारको संख्याको तुलनामा बंगुर तथा सुँगुर पालन गर्ने किसान परिवारको संख्या अत्यन्त न्यून पाइएको छ । स्थलगत अध्ययनले पनि यस गाउँपालिकामा उन्नत बंगुर पालक किसान परिवारको संख्या जम्मा ८८ (२७.५) पाइएको छ।

यस गाउँपालिकाका घर परिवारमध्ये पशुपंक्षी पालक किसान परिवारको संख्या ९३.७४ प्रतिशत रहेको छ। त्यस मध्ये ६४.०६ प्रतिशत परिवारले मात्र केही संख्यामा स्थानीय जातका कुखुरा पालन गरिरहेको पाइएको छ। कुखुरा पालन गर्ने किसान परिवारले सरदरमा ४.२८ वटा कुखुरा पालेको देखिन्छ।

मूलतः निर्वाहमुखी पशुपंक्षी पालन भएको र उन्नत प्रविधि तथा उत्पादन सामग्रीहरूको यथोचित उपलब्धता नभएकाले पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकामा पशुपंक्षी विकासतर्फ आशातित उपलब्धि हुन सकेको छैन । साथै वित्तीय पहुँच नहुनु, बजार पूर्वाधारको विकास नहुनु जस्ता कारणहरू पनि अवरोधका रूपमा रहेका छन् । आम उपभोक्ताहरूको क्रयशक्तिमा आएको वृद्धि र गाउँपालिकाका विभिन्न स्थानहरूमा प्रवर्द्धन हुँदै गरेको पर्यटन व्यवसायले पशुपंक्षीजन्य उत्पादनहरूको बढ्दो माग पूर्तिका लागि यस क्षेत्रको उत्पादन तथा उत्पादकत्व वृद्धि गर्न जरुरी छ । पशुपंक्षी क्षेत्रको व्यावसायीकरण तथा वजारीकरणबाट स्थानीय स्तरमै रोजगारी सिर्जना र आयआर्जन गर्न सकिने हुँदा यस क्षेत्रको विकास गरिनु जरुरी छ ।

सम्भावना र अवसर

- पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकाका उच्च पहाडी भूभागमा परम्परागत पशुपंक्षीहरूमा नश्ल सुधार गरी व्यावसायिक उद्देश्यका साथ पशुपालन गर्न सकिने सम्भावना रहेको छ । साथै परिवर्तित समय सन्दर्भसँगै कानुनको दायरामा रही कतिपय वन्यजन्तु कालिज, बटइ, बदेल तथा घरपालुवा भेंडा, बाख्राको व्यावसायिक फार्महरू संचालन गर्ने राम्रो सम्भावना रहेको छ । यसले आयआर्जन, रोजगारी र मासुमा आत्मनिर्भता प्रदान गर्दछ ।
- गाउँपालिका भित्र गाई, भैंसी, नश्ल सुधार गरिएका बाख्रा, बदेल, सँगुर, बँगुर र कालिज जस्ता पशुपंक्षीहरूको व्यावसायिक फार्महरू सञ्चालन गरी दुध तथा दुग्धजन्य उत्पादन र मासुको समेत निर्यात गरी आयआर्जनमा वृद्धि गर्ने सम्भावना रहेको छ । साथै माहुरीको परम्परागत घारमा सुधार गरी व्यावसायिक मौरी पालन गर्ने प्रचुर सम्भावना रहेको छ ।

समस्या र चुनौती

- परम्परागत कृषि प्रणालीमा सीमित हुनु, व्यावसायिक प्रयोजनका लागि आधुनिकीकरण गरी पशुपंक्षीको पालन नगर्नु, परम्परागत प्राकृतिक घाँसमा मात्रै निर्भर हुनाले सुक्खा, खडेरी, अस्वाभाविक प्राकृतिक वातावरणमा हुने परिवर्तन र प्राकृतिक विपत्तीका कारण पशुपंक्षीको व्यावसायिक पालन हुन नसक्नु,
- दक्ष प्राविधिक सेवा नहुँदा पोसिलो घाँस तथा कुडो पराल, गोठ, भकारा र खोरहरू पशुपंक्षी मैत्री नहुनाले दुध, मासु र प्रजनन् स्वास्थ्यमा समस्या उत्पन्न भई अपेक्षित लाभ दिन नसक्नु,
- विपन्न, साना तथा मध्यम आय भएका कृषकहरूका लागि सरल कर्जाको व्यवस्था नभएकाले निर्वाहमुखी पशुपंक्षी पालनमा मात्र सीमित रहनु,
- सीमित स्रोतसाधन, परम्परागत ज्ञान र अनुभवबाट उत्पादित दुग्धजन्य तथा मासुजन्य वस्तुले उचित मूल्य र सहज वजार पाउन नसक्दा कृषकहरू व्यावसायिक पशुपंक्षी पालनप्रति उत्साहित नहुनु,
- आफ्नै पुँजी, सीप र अनुभवका आधारमा पशुपंक्षीजन्य उत्पादनमा संलग्न किसानहरूको व्यावसायिक दक्षता अभिवृद्धिमा संस्थागत ध्यान नजानु,
- गाउँपालिका भित्रका सबै स्थानमा दक्ष जनशक्तिको पहुँच नहुनु, विभिन्न रोग प्रतिरोधात्मक औषधीको अभाव, पशु स्वास्थ्य उपकरणको अभाव, नश्ल सुधार सेवाको कमी, भेट्नरी प्रसार सेवाको कमी हुनु,

सोचः

"पशुपंक्षी क्षेत्रको व्यावसायिक विकास आर्थिक सबलताको आधार"

पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिका

लक्ष्यः

- स्वच्छ एवम् गुणस्तरीय पशुपंक्षी उत्पादनमा व्यावसायीकरण गरी पशु तथा पोषण सुरक्षामा गाउँपालिकाबासीको आय स्तरमा सुधार ल्याउने ।

उद्देश्यः

- गाउँपालिका सम्भाव्य वडाहरूमा उन्नत पशुपंक्षीमा विविधीकरण र व्यावसायीकरण गरी गाई र भैंसीको दुध उत्पादनमा वृद्धि गर्न नश्ल सुधार, पशु आहार व्यवस्थापन, गोठ सुधार, पशु स्वास्थ्य सेवामा सुधार गर्नु,
- गाउँपालिकाका सम्भाव्य वडाहरूमा व्यावसायिक भेंडा, बाख्रा, सुँगुर, बँगुर, कुखुरा, हाँस, जस्ता मासुजन्य पशुपंक्षी पालन व्यवसायलाई व्यावसायीकरण गर्न आवश्यक नश्ल सुधार, गोठ तथा खोर सुधार, पशु आहारा र पशु स्वास्थ्य सेवामा सुधार गरी उत्पादकत्व र उत्पादनमा वृद्धि गर्नु,
- व्यावसायिक जोखिमको न्यूनीकरणका लागि पशुपंक्षी बीमा कार्यक्रमलाई प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन गर्नु,
- पशु तथा पशुपंक्षीजन्य उत्पादन (दुध, दही, घ्यू र मासु)को बजार व्यवस्था गर्नु र
- गाउँपालिको भौगोलिक अवस्थिति, हावापानी तथा प्रचलित कृषि प्रणालीमा व्यावसायिक मौरीपालनको संभावना निकै राम्रो देखिएकोले सम्भाव्य स्थानहरूमा मौरीपालन कार्यक्रम सञ्चालन गर्नु ।

रणनीति तथा कार्यनीतिः

रणनीति	कार्यनीति
● पशुपंक्षी पालनमा व्यावसायीकरण गरी समग्र पशुपंक्षी उत्पादन तथा उत्पादकत्वमा वृद्धि गर्ने,	● गाउँपालिका भित्र व्यावसायिक पशुपंक्षी पालनका लागि पकेट क्षेत्र पहिचान गर्ने, ● साना तथा विपन्न किसानलाई पशुपंक्षीको व्यावसायिक पालनमा आकर्षित गर्न आवश्यक व्यावसायिक योजना सहित प्राविधिक र बिउ पुँजीको व्यवस्था गर्ने, ● पशुपंक्षीजन्य उत्पादन दुध, दही, घ्यू, पनिर, चिज, खुवा र मासुमा पालिकालाई आत्मनिर्भर बनाउनका लागि भैंसी, बाख्रा, गाई, भेंडा, कालिज, कुखुरा, माछा, बँगुर, बदेल, खरायो, टर्की, बट्इ, जस्ता पशुपंक्षी उत्पादन कार्यक्रम संचालन गर्ने, ● प्रत्येक वडामा पशुपंक्षी सम्बन्धी प्राविधिक सेवा र सुबिधा उपलब्ध गराउने, ● पशुपंक्षी उत्पादनमा पकेट क्षेत्रको अवधारणा अनुसार व्यावसायीकरण गर्नका लागि तालिम, लागत सहभागिता, बीउ पूँजी, उत्पादन तथा बाली संरक्षणमा आधारित अनुदान प्रदान गर्ने, ● पशुपंक्षी क्षेत्रको व्यावसायीकरण र यान्त्रिकीकरण गर्नका लागि कृषकहरूलाई आवश्यक पुँजी र पूर्वाधारमा सहयोग गर्ने, किसान तथा व्यावसायीहरूलाई सरल कर्जामा पहुँच वृद्धि गर्न वित्तीय संस्थाहरूसँग

पृथ्वी उत्तम गाउँपालिका

	सहजीकरण गर्ने, • गाउँपालिकाभित्रको बेरोजगारी समस्याको न्यूनीकरण गर्न गाउँपालिकाले पशुपंक्षी पालनमा आधारित स्वरोजगार कार्यक्रम संचालन गरी ५०० युवाहरूलाई पशुपंक्षी सम्वन्धी उद्यम संचालन गराउने, • पशुहरूको गोठ/खोर सुधार र मूत्र संकलन तथा प्राङ्गारिक मल जैविक विषादीका रूपमा उपयोग गर्न कृषकहरूलाई सहजीकरण गर्ने, • पालिकाकाको उपल्लो स्थानहरूमा व्यवसायिक मासुजन्य पशुवस्तु तथा जडिबुटी खेतीको सम्भाव्यता अध्ययन गरी फर्महरू स्थापना गर्ने, • गाउँपालिकाभित्रका आर्थिक रुपमा विपन्न र पर्याप्त जमिन नभएका परिवारहरुको पहिचान गरी माहुरी पालन व्यवसायको संचालनका लागि आवश्यक प्राविधिक तालिम र वीउ पूजीको व्यवस्था गर्ने, • पशुपंक्षी बीमा कार्यक्रम संचालन गरी कृषकको लगानी जोखिम न्यूनीकरण गर्ने, • व्यावसायिक बन्न इच्छुक कृषकलाई पशुपंक्षी पालनमा व्यावसायीकरण गर्ने योजना, आवश्यक पूर्वाधार विकास, वीउ पूजी, प्राविधिक ज्ञान, राज्यले अंगीकार गरेका नीति, नियमबारे सचेतना कार्यक्रम संचालन गर्ने, • पशुपंक्षी पालक किसानले छनौट गरेका पशु पैदावारको व्यावसायिक योजना बनाउन सहजीकरण गर्ने, • लगानी सुनिश्चितताका लागि बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरू सँग समन्यय गराउने, • साना लगानी कर्ता किसानहरूको लागत अद्यावधिक गरी उनीहरूको व्यावसायिक क्षमताको विकास गर्न व्यवसाय विकास सेवा प्रदायकहरूको सहयोग लिई आवश्यक सीप प्रदान गर्ने, • गाउँपालिकाका सबै वडाहरूमा पशु स्वास्थ्य सेवाको विस्तार गरी आय मूलक पशु व्यवसाय छनौट र प्रविधिसँग जोड्न सहयोग गर्ने, • दुध उत्पादनका लागि पालिएका गाई र भैंसीको नश्ल सुधारको लागि सम्भावित व्यावसायिक गाई र भैंसी पालक समूहमा मुर्रा क्रस राँगा र जर्सी क्रस साँढे वितरण गर्ने, • व्यावसायिक गाई भैंसी पालन पकेट क्षेत्रका पशु पालक कृषकहरूको गोठ सुधारमा सहयोग गर्ने, • गाउँपालिकाका सम्भावित वडाहरूमा बारीको डिल, बाँझो बारी, तथा खरबारीमा उन्नत भुई घाँस तथा डाले घाँसका विरुवा रोप्ने कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने, • गाई भैंसीको नश्ल सुधार, पशु आहारा विकास, पशु स्वास्थ्य सेवा र पशु बीमा सेवाको भरपर्दो व्यवस्था गर्ने, • गाउँपालिकाका दुग्ध उत्पादन पकेट क्षेत्रमा दुग्ध उत्पादक सहकारी

	संस्था मार्फत् दुग्ध संकलन केन्द्र सञ्चालन गर्ने, ● गाउँपालिका भित्रका स्थानीय बजारहरूमा दुध तथा दुग्धजन्य पदार्थ (दहि, पनिर, मखन र घ्यू) को उत्पादन गरी विक्रीका लागि बजारको व्यवस्था गर्ने, ● गाउँपालिकाका सम्भावित व्यावसायिक बाखा उत्पादन पकेट क्षेत्रमा स्थानीय बाखामा नश्ल सुधारका लागि क्रस वोयर बोका वितरण गर्ने, ● व्यावसायिक बाखा पालन पकेट क्षेत्रका किसानको बाखाको खोर सुधार कार्यक्रम संचालन गर्ने, ● गाउँपालिकाका सम्भावित बाखा उत्पादन पकेट क्षेत्रमा उन्नत भुई घाँस र डाले घाँस उत्पादनको लागि हावापानी सुहाउँदा घाँस तथा डाले घाँसका वीउ र वेर्ना वितरण गर्ने, ● व्यावसायिक बाखा पालक किसान परिवारलाई आ-आफ्नो बारी र खरबारीमा उन्नत घाँस र डाले घाँसका विरुवा रोप्नका लागि प्रेरित गर्ने, ● गाउँपालिकाका सबै व्यावसायिक बाखा पालक किसानहरूलाई न्यूनतम प्राविधिक पशु स्वास्थ्य सेवा उपलब्ध गराउने, ● गाउँपालिकामा उत्पादित बाखाको बजार व्यवस्थापनको लागि मोबाइल एप्सको निर्माण गरी आन्तरिक र वाह्य बजारमा विक्री वितरणको व्यवस्था गर्ने, ● गाउँपालिकाका सम्भाव्य व्यावसायिक बाखापालन पकेट क्षेत्रमा चरी चरणका लागि स्थानीय सामुदायिक वन उपभोक्ता समूह र सम्बन्धित वन डिभिजन कार्यालयसँग समन्वय गरी बाखा चरण क्षेत्रमा चरण संरक्षण तथा विकासका कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने, ● बाखाको ऊन काट्ने तथा धागो काट्ने मेसिन औजार उपलब्ध गराउने, ● गाउँपालिकाका सम्भावित क्षेत्रहरूमा व्यावसायिक सँगुर, वंगुरका पाठा पाठी उत्पादन गर्ने र सँगुर तथा वंगुर पालनका लागि छनोट भएका किसान परिवारलाई आवश्यक पोथी र भाले सँगुर तथा वंगुरका पाठा उपलब्ध गराउने, ● व्यावसायिक सँगुर तथा वंगुरपालक किसानहरूको न्यूनतम पशु स्वास्थ्य सेवामा पहुँचमा वृद्धि गर्ने, ● स्थानीय जातका कुखुराको व्यावसायिक उत्पादन गर्न आवश्यक खोर तथा प्राविधिक सहयोग गर्ने, ● स्थानीय जातका कुखुराको व्यावसायिक उत्पादन गर्ने सबै किसानहरूलाई आवश्यक तालिमको व्यवस्था गर्ने ।
● उत्पादित पशुपंछीको बजारीकरणका	● विशेष उत्पादन क्षेत्रमा पायक पर्ने गरी संकलन तथा निर्यात केन्द्रको निर्माण गर्ने, ● उत्पादकहरूलाई बजारीकरणको सीप प्रदान गर्ने,

लागि पशुपालक कृषकहरूलाई बजार सञ्जालमा जोड्न सहयोग गरिनेछ ।	● पशुपालक किसानहरूलाई बजार सञ्जालमा आवद्ध गराउन थोक खरिदकर्ताहरूको पहिचान गरी उत्पादक र थोक खरिद कर्ता माझ समन्वय गराउने, ● उत्पादकहरू र थोक बिक्रेताहरू बिच समन्वय गराइ उत्पादकहरू र थोक बिक्रेताहरू बिच खरिद बिक्री सम्झौता गराउन सहजीकरण गर्ने ।
● पशुपंक्षी पालक किसान व्यावसायहरूमा आउने जोखिम कम गर्नका लागि पशु बिमा कार्यक्रम लागु गरिनेछ ।	● किसानको व्यावसायिक हितका लागि बिमाको महत्व, आवश्यकता र बिमा प्रक्रियाबारे जनचेतनामूलक प्रचार प्रसार कार्यक्रम संञ्चालन गर्ने, ● बिमा प्रदायक संस्थाहरू र किसान समूहबीच समन्य गराई जोखिम न्यूनीकरणका लागि कृषकहरूलाई पशुपंक्षी बिमा गर्न प्रोत्साहन कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने, ● बिमा सहजकर्ताको सेवा धरदैलोमा नै उपलब्ध गराउने ।

प्रमुख कार्यक्रम

क्र.सं.	विषयगत क्षेत्र र योजना तथा कार्यक्रम	इकाई	कार्यान्वयन हुने स्थान	लक्ष्य						अनुमानित लागत रु.	श्रोत व्यहोंने निकाय	प्राथमिकता नं.
				वर्ष १	वर्ष २	वर्ष ३	वर्ष ४	वर्ष ५	लक्ष्य			
	पालिका स्तर											
१	बाखा प्रवर्द्धन कार्यक्रम	पटक	पालिका स्तर	१	१	१	१	१	५	७५०००००		
२	भेडा पालन कार्यक्रम	पटक	पालिका स्तर	१	१	१	१	१	५	५००००००		
३	भेडा, च्याङ्ग्रा, बाखाको ऊन संकलन तथा प्रशोधनका लागि औजार वितरण गर्ने	पटक	पालिका स्तर	५०	५०	२५	२५	२५	१७५	१२०००००		
४	कृषक भ्रमण कार्यक्रम	पटक	पालिका स्तर	१	१				२	१६०००००		
५	उन्नत बोका वितरण कार्यक्रम	पटक	पालिका स्तर	१	१	१	१	१	५	३००००००		
६	ऊन प्रशोधन केन्द्र निर्मानका लागि भौतिक पूर्वाधारको व्यवस्था गरेको व्यक्ति वा संस्थालाई एक पटकका लागि प्रोत्साहन स्वरुप अनुदान दिने	पटक	पालिका स्तर		१				१	२५०००००		
७	पशु संकलन केन्द्र स्थापना	पटक	पालिका स्तर			१			१	५००००००		
८	स्थानीय जातका गाईको नश्ल सुधारका कार्यक्रम	पटक	पालिका स्तर		२		२		४	१००००००		
९	घोडाको नश्ल सुधार कार्यक्रम	पटक	पालिका स्तर	३	३	३	३	३	१५	२००००००		
१०	पशुपन्छी पालनसंग सम्बन्धित विभिन्न तालिमहरु	पटक	पालिका स्तर	३	३	३	३	३	१५	३००००००		

११	स्थानीय तथा उन्नत कुखरा पालन कार्यक्रम	पटक	पालिका स्तर	१	१	१	१	१	५	६000000		
	वडा नं. १											
१	बंगुर पालनका कार्यक्रम	पटक	वडा नं. १	१	१	१	१	१	५	६00000		
२	भेडापालन कार्यक्रम	पटक	वडा नं. १		१		१		२	१000000		
	वडा नं. २											
१	बंगुरपालन कार्यक्रम	पटक	वडा नं. २	१	१	१	१	१	५	६00000		
२	हिमाली प्रजातीका भेडा, च्याङ्ग्रा, बाखाको पकेट कार्यक्रम	पटक	वडा नं. २	१			२		३	२५00000		
	वडा नं. ३											
१	कुखुरा पालन कार्यक्रम	पटक	वडा नं. ३	१	१	१	१	१	५	१000000		
२	बंगुर पालनका कार्यक्रम	पटक	वडा नं. ३	१	१	१	१	१	५	६00000		
	वडा नं. ४											
१	बंगुर पालनका कार्यक्रम	पटक	वडा नं. ४	१	१	१	१	१	५	२000000		
२	कुखुरा पालन	पटक	वडा नं. ४	१	१	१	१	१	५	१000000		
	वडा नं. ५											
१	बंगुर पालनका कार्यक्रम	पटक	वडा नं. ५	१	१	१	१	१	५	६00000		
२	भेडापालन कार्यक्रम	पटक	वडा नं. ५	१	१	१	१	१	५	१000000		
३	कुखुरापालन कार्यक्रम	पटक	वडा नं. ५	१	१	१	१	१	५	१000000		
४	भैसीपालन कार्यक्रम	पटक	वडा नं. ५	१	१	१	१	१	५	१000000		
५	मौरी पालन	पटक	वडा नं. ५	१	१	१	१	१	५	५00000		
	वडा नं. ६											
१	भेडा र बाखा पालन कार्यक्रम	पटक	वडा नं ६		१		१	१	३	१000000		
२	गाई र भैंसी पालन कार्यक्रम	पटक	वडा नं ६			१		१	२	५00000		

३	बंगुरपालन कार्यक्रम	पटक	वडा नं ६	१	१	१	१	१	५	६०००००		
४	कुखुरा पालन कार्यक्रम	पटक	वडा नं ६	१	१	१	१	१	५	५०००००		
	वडा नं. ७											
१	बंगुरपालन कार्यक्रम	पटक	वडा नं ७	१	१	१	१	१	५	६०००००		
२	भेडा, बाखा पालन फर्म संचालनकहरुलाई प्रोत्साहन कार्यक्रम संचालन गर्ने	पटक	वडा नं ७	१	१	१	१	१	५	५०००००		
३	कुखुरापालन कार्यक्रम संचालन	पटक	वडा नं. ७	१	१	१	१	१	५	५०००००		
	वडा नं. ८											
१	बंगुरपालन कार्यक्रम	पटक	वडा नं.८	१	१	१	१	१	५	६०००००		
२	भेडा, बाखा पालन फर्म संचालनकहरुलाई प्रोत्साहन कार्यक्रम संचालन गर्ने	पटक	वडा नं.८	१	१	१	१	१	५	१००००००		
३	कुखुरापालन कार्यकम	पटक	वडा नं.८	१	१	१	१	१	५	५०००००		
	वडा नं. ९											
१	बंगुरपालन पकेट विकास कार्यक्रम	पटक	वडा नं.९	१					१	२५०००००		
२	भेडा, बाखा पालन फर्म संचालनकहरुलाई प्रोत्साहन कार्यक्रम संचालन गर्ने	पटक	वडा नं.९		१				१	१००००००		
३	माछापालन कार्यकम	पटक	वडा नं.९	१						१५०००००		
४	भैसीपालन कार्यकम	पटक	वडा नं.९	१	१	१	१	१	५	२५०००००		
५	कुखुरा पालन	पटक	वडा नं.९	१	१	१	१	१	५	१००००००		
	वडा नं. १०											
१	बंगुरपालन पालन कार्यक्रम	पटक	वडा नं.१०	१	१	१	१	१	५	६०००००		
२	भेडा,बाखा पालन फर्म	पटक	वडा नं.	१	१	१	१	१	५	२५०००००		

	संचालनकहरुलाई प्रोत्साहन कार्यक्रम संचालन गर्ने		१०									
३	कुखुरापालन कार्यकम	पटक	वडा नं.१०	१	१	१	१	१	५	१००००००		
	वडा नं. ११											
१	बंगुरपालन पालन कार्यक्रम	पटक	वडा नं.११	१	१	१	१	१	५	६०००००		
२	भेडा, बाखा पालन फर्म संचालनकहरुलाई प्रोत्साहन कार्यक्रम संचालन गर्ने	पटक	वडा नं.११	१	१	१	१	१	५	२५०००००		
३	कुखुरापालन कार्यकम	पटक	वडा नं.११	१	१	१	१	१	५	१०००००००		
	वडा नं. १२											
१	बंगुरपालन पालन कार्यक्रम	पटक	वडा नं.१२	१	१	१	१	१	५	६०००००		
२	भेडा, बाखा पालक किसानलाई प्रोत्साहन कार्यक्रम संचालन गर्ने	पटक	वडा नं.१२	१	१	१	१	१	५	१५०००००		
३	कुखुरापालन कार्यकम	पटक	वडा नं.१२	१	१	१	१	१	५	१००००००		
	वडा नं. १३											
१	बंगुरपालन पालन कार्यक्रम	पटक	वडा नं.१३	१	१	१	१	१	५	१००००००		
२	भेडा, बाखा पालक किसानलाई प्रोत्साहन कार्यक्रम संचालन गर्ने	पटक	वडा नं.१३	१	१	१	१	१	५	२५०००००		
३	कुखुरापालन कार्यकम	पटक	वडा नं.१३	१	१	१	१	१	५	२००००००		
४	मौरी पालन कार्यकम	पटक	वडा नं.१३	५	५	५	५	५	२५	५०००००		
५	हाँस पालन	पटक	वडा नं.१३	१	१	१	१	१	५	१०००००		
	वडा नं. १४											
१	बंगुरपालन पालन कार्यक्रम	पटक	वडा नं.१४	१	१	१	१	१	५	६०००००		
२	भैसीपालन कार्यकम	पटक	वडा नं.१४	१	१	१	१	१	५	१५०००००		
३	बाखापालन कार्यकम	पटक	वडा नं.१४	१	१	१	१	१	५	१६०००००		

४	उन्नत जातको गाई पालन कार्यक्रम	पटक	वडा नं.१४	१	१	१	१	१	५	२५०००००		
	जम्मा									९८६०००००		

पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिका

अपेक्षित उपलब्धि:

गाउँपालिकाका सम्भाव्य वडाहरूमा उन्नत पशुपंक्षीमा बिबिधीकरण र व्यावसायीकरण गरी गाई र भैंसीको दुध उत्पादनमा वृद्धि गर्न नश्ल सुधार, पशु आहार व्यवस्थापन, गोठ सुधार, पशु स्वास्थ्य सेवामा सुधार गरिएको हुनेछ । मासुजन्य पशुपंक्षी पालन व्यवसायलाई व्यावसायीकरण गर्न गाउँपालिकाका सम्भाव्य वडाहरूमा व्यावसायिक भेडा, बाखा, सुँगुर, बँगुर, कुखुरा, हाँस, जस्ता पशुपंक्षीमा आवश्यक नश्ल सुधार, गोठ तथा खोर सुधार, पशु आहारा र पशु स्वास्थ्य सेवामा सुधार गरी उत्पादकत्व र उत्पादनमा वृद्धि भएको हुनेछ । व्यावसायिक जोखिमको न्यूनीकरणका लागि पशुपंक्षी बीमा कार्यक्रमलाई प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन गरिएको हुनेछ । पशु तथा पशुपंक्षीजन्य उत्पादन (दुध, दही, घ्यू र मासु)को बजार व्यवस्था गर्नका लागि संकलन केन्द्र तथा कृषकहरूलाई बजार सञ्जालमा जोडिएको हुनेछ । गाउँपालिकाको भौगोलिक अवस्थिति, हावापानी तथा प्रचलित कृषि प्रणालीमा व्यावसायिक मौरीपालनको संभावना निकै राम्रो देखिएकोले सम्भाव्य स्थानहरूमा मौरीपालन कार्यक्रम सञ्चालन गरिएको हुनेछ । स्वच्छ एवम् गुणस्तरीय पशुपंक्षी उत्पादनमा व्यावसायीकरण भइ खाद्य तथा पोषण सुरक्षामा गाउँपालिकाले आयातमा कमी र निर्यातमा वृद्धि गरी आत्मनिर्भर भएको हुनेछ । पशुपंछी क्षेत्रको विकास विस्तार र व्यावसायीकरणका माध्यमबाट कृषकको आर्यआर्जनमा वृद्धि भई पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकाको आर्थिक समृद्धिमा महत्वपूर्ण योगदान गरेको हुनेछ ।

५.३ सिंचाइ

नेपाल परम्परागत कृषिबाट विस्तारै आधुनिक कृषि प्रणालीतर्फ रूपान्तरण हुँदै गैरहेको छ । कृषिको आधुनिकीकरणका लागि वैज्ञानिक कृषि प्रणालीको आवश्यकता पर्दछ । कृषियोग्य भूमिमा बाह्रै महिना सिंचाइ सुविधा पुऱ्याई कृषिको उत्पादकत्व बढाउन सिंचाइको दिगो व्यवस्थापन गर्न आवश्यक छ । पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकाको भूबनोटको प्रकृति र पानीका स्रोतको अवस्थालाई हेर्दा सीमित मात्रामा परम्परागत सिंचाइ भएको र खोला तटीय क्षेत्रमा साना सिंचाइका कार्यक्रमहरु संचालन भएका छन् । यस पालिकाका प्रायः ठुला बस्तीहरु उच्च स्थानमा रहेका र बस्तीसँगै कृषिजन्य जमिन रहेकाले सिंचाइ आयोजना संचालन गर्न तुलनात्मक रूपमा जटिल रहेको छ । भूबनोट, हावापानी र माटोको प्रकृतिलाई हेर्दा खाद्यान्नजन्य उपज भन्दा फलफूल तथा नगदेबालीका लागि उपयुक्त रहेको छ । पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकाको विभिन्न वडाहरूमा विभिन्न साना तथा परम्परागत सिंचाइ आयोजनाहरू सञ्चालित रहे तापनि गाउँपालिकाका अधिकांश भूभागमा सिंचाइ सुविधा पुगी रहेको अवस्था छैन ।

सम्भावना र अवसर

- यस गाउँपालिकाको विभिन्न खोलाका तटीय क्षेत्रमा बाह्रै महिना सिंचाइ गरी कृषिमा व्यावसायीकरण गर्न सकिने सम्भावना रहेको छ ।
- गाउँपालिकाको मध्य पहाडी भाग सामान्य भिरालो कृषि योग्य जमिनमा लिफ्ट पद्धतिबाट सिंचाइ सुविधा विस्तार गरी फलफूल तथा खाद्य बालीहरूको उत्पादनमा मनग्य वृद्धि गर्न सक्ने संम्भावना रहेको छ ।
- सिंचाइ विकास र व्यवस्थापनमा कृषक उपभोक्ताको पहुँच बढ्दै जानु, नयाँ सङ्गठनात्मक परिवर्तनबाट सबै जिल्लामा सिंचाइ कार्यालयको स्थापना भई सेवा प्रवाहमा सुधार हुनु, कृषि क्षेत्रको उत्पादन र उपादकत्व बढाई कृषि उपजमा आत्मनिर्भर बनाउन सिंचाइको भरपर्दो र दिगो व्यवस्था गर्नैपर्ने अवस्था सिर्जना हुनु यस क्षेत्रका अवसरका रूपमा रहेका छन् ।

समस्या र चुनौती

- खोला तटीय फाँटहरूमा सिंचाइका लागि परम्परागत कुलोलाई जोखिम रहित नहरमा रूपान्तरण गरी सिंचाइको दिगो व्यवस्थापन गर्न नसक्नु,
- परम्परागत कुलोको मर्मत संभार र संरक्षण नगर्नु तथा सार्वजनिक जवाफदेहीको कमी हुनु,
- सिंचाइका श्रोतहरूको संरक्षण नहुनु,
- सिंचाइ सुविधाबाट वञ्चित रहेका पाखावारीका लागि लिफ्ट पद्धतिबाट सिंचाइ सुबिधा पुऱ्याउन नसक्नु
- अधिकांश सिंचाइ योजना प्राकृतिक नदी प्रणाली (Run off the river) मा आधारित भएकाले बाह्रै महिना एकैनासले सिंचाइको भरपर्दो सेवा पुऱ्याउन नसक्नु,
- प्राकृतिक मुहानहरू सुक्दै जानु, उपलव्ध पानीको स्रोतमाथि चाप बढ्नु, सिंचाइ तथा जल उपयोग क्षमता न्यून हुनु, आदि यस क्षेत्रका प्रमुख समस्याका रूपमा रहेका छन् ।
- गाउँपालिकाको सम्पूर्ण कृषियोग्य भूमिमा नवीनतम् प्रविधिको छनोट गरी वर्षैभरि भरपर्दो सिंचाइ सुविधा उपलब्ध गराउन साना सिंचाइ प्रणाली निर्माण गर्न नसक्नु,
- सिंचाइ सुविधा उपलब्ध भएका एवम् हुने जमिन कृषिका लागि सुरक्षित नराख्नु र जलवायु परिवर्तनबाट सिर्जित असरका कारण पानीको उपलब्धतामा आएको जोखिम व्यवस्थापन नगर्नु यस क्षेत्रका चुनौती हुन् ।

सोचः

"सिंचाइमा नवीनतम् प्रविधिको प्रयोग-उत्पादन र उत्पादकत्व वृद्धिमा उपयोग"

लक्ष्य

नवीनतम् प्रविधिको उपयोग मार्फत कृषि योग्य भूमिमा दिगो एवं भरपर्दो सिंचाइ सुविधा उपलव्ध गराउने,

उद्देश्य

- सवै कृषि योग्य भूमिमा सिंचाइ सेवा विस्तार गरी वर्षैभरि भरपर्दो सिंचाइ सुविधा उपलब्ध गराउनु,
- उपलव्ध सिंचाइको बहुउद्देश्यीय उपयोगमा जोड दिनु र
- परम्परागत रूपमा सञ्चालित सिंचाइका क्षेत्रहरूको नियमित मर्मत सम्भार र स्तरोन्नती गर्नु ।

रणनीति तथा कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
• गाउँपालिकाभित्रका सिंचाइयोग्य जलस्रोतको पहिचान, संरक्षण र दिगो व्यवस्थापन गर्ने	• गाउँपालिकाभित्र रहेका साना तथा ठुला पानीका स्रोतहरुको पहिचान, संरक्षण र दिगो व्यवस्थापनका लागि विस्तृत परियोजना रिपोट तयार गर्ने, • मुहान एवं पोखरी, ताल तलैयाहरूको संरक्षण तथा सुदृढीकरण गर्ने, • जलवायु परिवर्तन अनुकूलन हुने गरी सिंचाइ योजनाहरूको विकास एवं विस्तार गर्ने, • बाह्रै महिना सिंचाइ सेवा उपलव्ध गराउनको लागि नयाँ सिंचाइ आयोजनाहरू निर्माण गर्ने,

● परम्परागत रुपमा संचालित सिंचाइ प्रणालीको मर्मत संम्भार र क्षमता विकास गर्ने	● कृषियोग्य भूमिमा व्यावसायिक कृषिलाई प्रोत्साहन गर्न भरपर्दो सिंचाइ प्रणालीको विकास गर्ने, ● संचालित सिंचाइ आयोजनाहरुलाई सुदृढ तुल्याइ दिगोपना बढाउन सिंचाइ प्रणालीको मर्मत सम्भार एवं दिगो व्यवस्थापनका लागि स्रोत सहित उपभोक्ताको सहभागिता सुनिश्चित गर्ने,
● सिंचाइमा नवीनतम् प्रविधिको उपयोग गरी कृषि योग्य जमिनमा सिंचाइ सुविधा विस्तार गर्ने,	● असिंचित कृषियोग्य जमिनमा सिंचाइ विस्तार गर्न सिंचाइका लागि प्राकृतिक बहावको स्रोत नभएका स्थानमा नयाँ प्रविधिमा आधारित लिफ्ट प्रविधिबाट सिंचाइ व्यवस्था गर्ने, ● पानीको स्रोत न्यून हुने तथा बर्षैभरि सिंचाइ उपलव्ध हुन नसक्ने क्षेत्रमा सिंचाइ सेवा पुऱ्याउन आकाशे पानीको संकलन, पोखरी तथा जलाशयमा भण्डारण गरी थोपा तथा फोहोरा सिंचाइ प्रविधि समेतको व्यवस्था गर्ने, ● बाह्रै महिना सिंचाइ सेवा उपलव्ध गराउनको लागि बहुउद्देश्यीय, अन्तर जलाधार र जलाशययुक्त आयोजनालाई प्राथमिकताका साथ अघि बढाउने,

प्रमुख कार्यक्रम

क्र.सं.	विषयगत क्षेत्र र योजना तथा कार्यक्रम	इकाई	कार्यान्वयन हुने स्थान	लक्ष्य						अनुमानित लागत रु.	श्रोत व्यहोर्ने निकाय	प्राथमिकता नं.
				वर्ष १	वर्ष २	वर्ष ३	वर्ष ४	वर्ष ५	लक्ष्य			
	वडा नं. १											
१	यो वाङ्ग सिचाइ	मिटर	मैकोट						३००	७५००००		
२	पुषर सिचाइ	मिटर	पुषर						५००	१२५००००		
३	अरगाँकाँ सिचाइ	मिटर	मैकोट						४००	१००००००		
४	अर्जल सिचाइ	मिटर	मैकोट						५००	१२५००००		
	वडा नं. २											
१	संमज्यार बाँ खोला क्वालडई फलफूल सिचाइ	मिटर	क्वालडई						६००	१५०००००		
२	जुस्मर खोला छमजारी तरकारी सिचाइ	मिटर	छमजारी						७००	१७५००००		
३	झोल्या गोठ मुहान गुईबाङ्ग कृषि सिचाइ	मिटर	गुईवाङ्ग						५००	१२५००००		
४	रलवाँ खोला कृषि सिचाइ	मिटर	रल						३००	७५००००		
५	पोरदाई खोला तिज्याङ्ग कृषि सिचाइ	मिटर	तिज्याङ्ग						७००	१७५००००		
६	हार्दिवाङ्ग रिमुल्जा खोला तरकारी सिचाइ	मिटर	हार्दिवाङ्ग						४००	१००००००		
७	सिनकुवाङ्ग तरकारी सिचाइ	मिटर	यमाखार						४००	१००००००		
८	डिकारांवाङ्ग ओखर सिचाइ	मिटर	डिकरांवाङ्ग						३००	७५००००		

९	असारे खर्क ओखर सिचाइ	मिटर	यमाखार						३५०	८७५०००		
१०	तातोपानी तरकारी सिचाइ	मिटर	तातोपानी						५००	१२५००००		
	वडा नं. ३											
१	श्री सिम्बु सिंचाई	मिटर	लाहावाङ्ग सबैमा						६००	१५०००००		
२	खंपु सिंचाई	मिटर	चोखोमेला मलिखा						४५०	११२५०००		
३	जुसुम सिंचाई	मिटर	गाउँमा सबैमा						३५०	८७५०००		
४	ढांध सिंचाई	मिटर	गाउँमा सबैमा						४००	१००००००		
	वडा नं. ४											
१	नदकांडा, अर्जल सिचाई	मिटर	अर्जल, काडां						७००	१७५००००		
२	घुन्माखोला सिचाई	मिटर	घुन्मा						६५०	१६२५०००		
	वडा नं. ५											
१	नदुं सिचाई योजना	मिटर	नदुं						३००	७५००००		
२	सवावाङ सिचाई	मिटर	संवावाङ						३५०	८७५०००		
३	गकलिवाङ सिचाई	मिटर	गकलिवाङ						४००	१००००००		
४	मुहार सिचाई	मिटर	मुहार						३००	७५००००		
५	पावाङ सिचाई	मिटर	पावाङ						४५०	११२५०००		
६	चिरजीदुङ सिंचाई	मिटर	चिरजीदुङ						५००	१२५००००		
७	कमारेडांडा सिचाई	मिटर	कमारेडांडा						५५०	१३७५०००		
८	हुकाम सिंचाई	मिटर	हुकाम						६५०	१६२५०००		
९	गर सिंचाई	मिटर	गर						३५०	८७५०००		

१०	कागरजङ सिंचाई	मिटर	कागरजङ						३००	७५००००		
११	लतुंगु सिचाई	मिटर	हुकाम						३००	७५००००		
	वडा नं. ६											
१	स्याउ खेती र ओखर खेती गर्नको लागि कांडा, तोल्केपानी र खोरेमा सिचाई व्यवस्थापन	मिटर	कांडा, टोल्केपानी ३ खोरे						६५०	१६२५०००		
२	सुन्तला र कागती खेती गर्नको लागि साङखोला देखि स्वार, औलासम्म सिचाई व्यवस्थापन र भारगोठ देखि टोल्केपानी सम्म सिचाई मिर्माण	मिटर	कांडा, टोल्केपानी ३ खोरे						३५०	८७५०००		
	वडा नं. ७											
१	मर्पो देखी चराफाते हुदै घुखङ्ग सम्म	मिटर	खारखोला						४३०	१०७५०००		
२	कोन्ते पातली दोन्द्रे हुदै खारखोला सम्म	मिटर	खारखोला						४५०	११२५०००		
३	फुलजा खोलादुखी घुखाङ्ग सम्म	मिटर	घुखाङ्ग						५००	१२५००००		
	वडा नं. ८											
१	खराङ थर्पु खेतङजा सिचाई निर्माण	मिटर	खराङ						४५०	११२५०००		
२	मैपु देखी भुरेली सिचाई निर्माण	मिटर	गुङग						३००	७५००००		

३	चुमा लिप्त सिचाई मर्मत	मिटर	चुमा						३५०	८७५०००		
४	मलाक्चा वादेधार कोट सिचाई	मिटर	खराङ						५४०	१३५००००		
५	गराली सिचाई निर्माण	मिटर	गराली						३४०	८५००००		
	वडा नं. ९											
१	लाहावाङ्ग	मिटर	लाहावाङ्ग सबैमा						६००	१५०००००		
२	चोखोमेला मलिखा	मिटर	चोखोमेला मलिखा						४५०	११२५०००		
३	पुण्यचौतारा सबैमा	मिटर	गाउँमा सबैमा						३५०	८७५०००		
४	चक्तेचौर	मिटर	गाउँमा सबैमा						३००	७५००००		
	वडा नं. १०											
१	दोप्रो देखि गबाङ सिंचाई योजना	मिटर	दोप्रो देखि गबाङ तक						६००	१५०००००		
२	थोरे देखि चखाँ सिंचाई योजना	मिटर	बाच्छिगाउँ						५५०	१३७५०००		
३	तकसेरा सिंचाई सिफै ३५० रापनी जग्गामा सिंचाई योजना	मिटर	तक						४३०	१०७५०००		
४	हार्दिबाङ सिंचाई र पशुजन्य बस्तुले खानेपानी निर्माण	मिटर							३६०	९०००००		
	वडा नं. ११											
१	सिंचाई	मिटर	तुँपा						५००	१२५००००		
२	सिंचाई	मिटर	दम्चन						३००	७५००००		
३	सिंचाई	मिटर	उपल्लो सेरा						४००	१००००००		

४	सिंचाई	मिटर	तल्लो सेरा						३५०	८७५०००		
	वडा नं. १२											
१	गमिखोला छमारी डम्लाधर	मिटर	छमारी						३५०	८७५०००		
२	दोमानखोला, खालगरी, गोलखादा	मिटर	गोलखाडा						४००	१००००००		
३	तिलाखोला, राम्लीवाङ, कुरीमाना	मिटर	कोल						४५०	११२५०००		
४	सिप्चाखोला, हड्नुवाङ सिचाई	मिटर	कोल						५००	१२५००००		
५	कइवाङ फल्ने सिचाई	मिटर	फल्ने						३५०	८७५०००		
६	गट्टेखोला वालुवा सिचाई	मिटर	गर्खानी						४००	१००००००		
७	दरभोकटे सिचाई	मिटर	छमारी						४५०	११२५०००		
८	चात्रखोला खालवाङ खालीखोला सिचाई	मिटर							४३०	१०७५०००		
९	झाक्री पानी सिच्चा सिचाई	मिटर							५००	१२५००००		
	वडा नं. १३											
१	सेवाङ ओख्मा सिंचाई	मिटर	पिपलतुङ ओख्मा						४५०	११२५०००		
२	रुम्ली पिपलतुङ सिंचाई	मिटर	पिपलतुङ						४००	१००००००		
३	पद्रमी धसुवा सिंचाई	मिटर	पद्रमी						३५०	८७५०००		
४	विगुम धसुवा सिंचाई	मिटर	विभुम						४००	१००००००		
५	विगुम तासि सिंचाई	मिटर	तासे						४५०	११२५०००		
६	पइमी गोवाङ सिंचाई	मिटर	गोवाङ						५००	१२५००००		

७	रुमलि खोला सिंचाई	मिटर	ताल्गा गवगेरा						५५०	१३७५०००		
८	खोरे भुल सिंचाई	मिटर	खोरे						६००	१५०००००		
	वडा नं. १४											
१	मूल खोलाबाट काँडा बस्ती	मिटर	पुथा उत्तरगङ्गा गा.पा. १४						३५०	८७५०००		
२	खेत खोला सिंचाई मर्मत	मिटर	पुथा उत्तरगङ्गा गा.पा. १४						४००	१००००००		
३	पानी चौर, सवारा, खोलाजा सम्म सिंचाई	मिटर	पुथा उत्तरगङ्गा गा.पा. १४						५३०	१३२५०००		
४	रिङलीवाङ खोलाबाट तमवाङ मथीखन्ना नाखोल सिंचाई	मिटर	पुथा उत्तरगङ्गा गा.पा. १४						३५०	८७५०००		
५	तल्लो पुवाङ सिंचाई	मिटर	पुथा उत्तरगङ्गा गा.पा. १४						३००	७५००००		
६	खरटुङ सिंचाई योजना	मिटर	पुथा उत्तरगङ्गा गा.पा. १४						४५०	११२५०००		
	जम्मा									८३७७५०००		

उपलब्धि

खोला तटीय क्षेत्रका फाँटहरूमा सिंचाइका लागि परम्परागत कुलोलाई जोखिम रहित नहरमा रूपान्तरण गरी सिंचाइको दिगो व्यवस्थापन गरिएको हुनेछ । परम्परागत कुलोको मर्मत संभार र संरक्षण गर्नका लागि सार्वजनिक जवाफदेहीताको विकास भएको हुनेछ । सिंचाइ सुविधाबाट वञ्चित रहेका पाखावारीका लागि नवीनतम् प्रविधि लिफ्ट पद्धतिबाट सिंचाइ सुबिधा पुऱ्याइएको हुनेछ । जलवायु परिवर्तनका कारण प्राकृतिक मुहानहरू सुक्दै गैरहेको अवस्थामा उपलव्ध पानीको स्रोतमाथि चाप बढेकाले सिंचाइ तथा जल उपयोग क्षमता न्यून भइरहेको सन्दर्भमा अधिकांश सिंचाइ योजना प्राकृतिक नदी प्रणाली (Run off the river) मा आधारित भएकाले बाह्रै महिना एकैनासले सिंचाइको भरपर्दो सेवा पुऱ्याउन ठूला तथा बहुउद्देश्यीय आयोजनामा पर्याप्त लगानी गरिएको हुनेछ ।

५.४ उद्योग तथा वाणिज्य

नेपालको संविधानले सार्वजनिक, सहकारी र निजी गरी तीन खम्बे अर्थ नीति अवलम्बन गरेको छ । अर्थतन्त्रको विकासका लागि उद्योग धन्दा, कलकारखाना र विकासका ठूला परियोजनाहरू संचालन गर्नुपर्दछ । प्राकृतिक तथा मानवीय स्रोत साधनको संरक्षण, सम्वद्धन र प्रवर्द्धन गरी नेपाली श्रम, सीप र कच्चा पदार्थमा आधारित स्वदेशी लगानीलाई प्राथमिकता दिनुपर्दछ । औद्योगिक क्षेत्रमा निजी, स्वदेशी तथा वैदेशिक लगानी आकर्षित गर्नको लागि औद्योगिक पूर्वाधार निर्माण गर्नुपर्दछ । निजी क्षेत्रलाई प्रोत्साहन र परिचालन गर्ने नीति लिनुपर्दछ । औद्योगिक लगानीले औद्योगिक उत्पादन र उत्पादकत्व वृद्धि, रोजगारी सिर्जना, स्थानीय सीपको प्रयोग, स्रोत साधनको उपयोग, आयात प्रतिस्थापन तथा निर्यात प्रवर्द्धनको मार्ग प्रशस्त गर्दछ । निर्यात प्रवर्द्धनमा जोड दिन विशेष आर्थिक क्षेत्रको निर्माण तथा सञ्चालन गर्ने र लघु, घरेलु तथा साना उद्योगहरूको प्रवर्द्धनको माध्यमबाट गरिबी न्यूनीकरण गर्नेतर्फ यस योजनाले जोड दिएको छ । उत्पादनका मुख्य तत्वहरू जमिन, पुँजी र श्रम हुन । उद्यमशीलता उत्पादन प्राप्त गर्ने सीप हो । परनिर्भर अर्थतन्त्रबाट सानो स्तरमा भए पनि आत्मनिर्भर बन्न उद्यमशीलताले मद्दत पुऱ्याउँछ । सिर्जनशील सोच, उपयुक्त वातावरण र सामुहिकताबाट उद्यमशीलताको विकास गर्न सकिन्छ । उद्यमशीलता सामान्य जस्तो लागे पनि यसले देशको अर्थतन्त्रलाई मजबुत बनाउन सहयोग गर्दछ । खासमा उद्यमशीलता स्वरोजगार हुने एक सोच र कार्य हो ।

सम्भावना र अवसर

- पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिका भौगोलिक विकटता, यातायात सञ्जालको पूर्ण रुपमा विकास र विस्तारको अभाव रहेको भए तापनि कृषि, पर्यटन, जडिवटी, उर्जा, वनपैदावार र घरेलु उत्पादनका साना तथा मझौला उद्योगको लागि सम्भावना भएको पालिका हो ।
- परम्परागत रुपमा नै यहाँका अधिकांश मानिसहरु राडि, पाखी, बाखा पालन, जडिवुटी आदिको व्यापार व्यवसायमा जोडिएकाले यहाँका पुराना व्यापारीहरूको ज्ञान, सीप र अनुभवलाई अध्यावधिक गरी व्यावसायिक तथा औद्योगिककरणमा जोड्न सके उद्योग तथा वाणिज्य क्षेत्रको विकास गर्न सकिने सम्भावना रहेको छ ।
- उद्योग तथा व्यापार व्यवसायको सोच भएका युवाहरू र परम्परागत रूपमा घरेलु तथा कुटिर उद्योग चलाएका व्यक्तिहरूलाई आधुनिक औद्योगिक ज्ञानको विकास गराई स्थानीय स्रोत, साधन, सीप, बजारको माग र संभावित उद्यमीको चाहनालाई एकीकृत गर्न सकेमा नयाँ व्यवसायहरू सञ्चालन गरी आयआर्जनमा वृद्धि गर्न सकिने सम्भावना रहेको छ ।
- उद्यम विकासका लागि पूर्व तयारी कार्य, स्रोत साधनको सर्भेक्षण, लक्षित समूह पहिचान, बजारको माग अध्यावधिक गर्न सके साना तथा कुटिर उद्योग सञ्चालन गर्नसक्ने सम्भावना छ ।

- युवा पुस्तालाई स्वरोजगारमूलक बनाउन साना तथा मझौला उद्योगहरूलाई प्रविधिकरण, वित्तीय सेवामा पहुँच विस्तार र उत्पादित वस्तुको बजारीकरण गर्न आवश्यक उद्यमशील ज्ञान तथा सीपको विकास गराउन सकिने सम्भावना रहेको छ ।

समस्या र चुनौती

- परम्परागत रुपमा स्थापित व्यापारीहरूको ज्ञान, सीप, पूजी र अनुभवलाई अध्यावधिक गरी व्यावसायिक तथा औद्योगिककरणमा जोड्न नसक्नु,
- उद्योग तथा व्यापार व्यवसायको सोच भएका युवाहरू र परम्परागत रूपमा घरेलु तथा कुटिर उद्योग चलाएका व्यक्तिहरूलाई आधुनिक औद्योगिक ज्ञानको विकास गराइ स्थानीय स्रोत, साधन, सीप, बजारको माग र संभावित उद्यमीको चाहनालाई एकीकृत गरी व्यावसायिक बनाउन पोत्साहन गर्न नसक्नु,
- उद्यम विकासका लागि पूर्व तयारी कार्य, स्रोत साधनको सर्भेक्षण, लक्षित समूह पहिचान, बजारको माग अध्यावधिक गर्न नसक्नु,
- साना तथा मझौला उद्योग सिर्जना, विकास र विस्तार सम्बन्धी स्पष्ट नीतिको अभाव र लगानी मैत्री वातावरण नहुनु,
- परम्परागत व्यवसायलाई आधुनिकीकरण गर्न नसक्नु,
- युवा पुस्तालाई स्वरोजगारमूलक बनाउन साना तथा मझौला उद्योगहरूलाई प्रविधिकरण, सर्वसुलभ वित्तीय सेवामा पहुँच विस्तार र उत्पादित वस्तुको बजारीकरण गर्न आवश्यक उद्यमशील ज्ञान तथा सीपको विकास गराउन नसक्नु,
- पालिकामा भित्रिने विप्रेषण (रेमिट्यान्स)लाई नीतिगत रूपमा सम्वोधन गरी उत्पादनमूलक कार्यमा लगाउन नसक्नु,

सोच

"उद्यमशीलताको विकास, दिगो अर्थतन्त्र निर्माणको आधार"

लक्ष्य

- पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकाबासीको उद्यमशीलताको विकास, विस्तार र प्रविधिकरण गरी उद्योग क्षेत्रको स्थापना मार्फत आय तथा रोजगारी वृद्धि गर्ने ।

उद्देश्य

- नागरिकमा उद्यमशीलताको विकास गरी स्थानीय तहमा औद्योगिकीकरण गर्नु,
- उद्योगहरूको स्थापना र उत्पादन वृद्धि गरी कुल ग्रार्हस्थ्य उत्पादन बढाउनु,
- उद्योग क्षेत्रमा लगानी वृद्धि गरी रोजगारीका अवसर सृजना गर्नु र
- आन्तरिक उत्पादन वृद्धि गरी आयात प्रतिस्थापनमा योगदान पुऱ्याउनु ।

पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिका

रणनीति तथा कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
• स्थानीय स्रोत, साधन र सीप तथा बजार मागमा आधारित उद्यम व्यवसायको स्थापना गर्न एकीकृत सेवाहरू प्रदान गर्ने,	• गाउँपालिकाभित्र छरिएर रहेका स्थानीय स्रोतसाधनहरूको पहिचान गरी उद्योग तथा व्यवसाय स्थापनाका लागि भौतिक तथा संस्थागत संरचनाको निर्माण गर्ने, • लक्षित समूहलाई उद्यमशीलता विकास तालिम प्रदान गरी सीपमा आधारित व्यवसाय संचालनका लागि प्रोत्साहन गर्न आवश्यकतामा आधारित प्रविधिको हस्तान्तरण गर्ने, • उद्योग संचालनमा पर्यावरण मैत्री प्रविधिको प्रयोग गर्न प्रोत्साहन गर्ने, • उद्योग व्यवसाय संञ्चालनका लागि आवश्यक लगानीको सुनिश्चितताका लागि वित्तीय संस्थाहरूसँग समन्वय गराइ पहुँच वृद्धि गराउने, • उत्पादित वस्तुहरुको स्थानीय तथा बाह्य बजार प्रवर्द्धन गर्न स्थानीय औद्योगिक संकलन केन्द्रहरूको स्थापना गरी उद्यमी व्यावसायीहरूलाई बजार सञ्जालमा जोड्ने, • गाउँपालिकाभित्र उद्योग ग्राम स्थापना गरी स्थानीय स्रोत वन पैदावार, जडिवुटी, खनिज, जल, कृषि आदिमा आधारित उद्योगहरूको स्थापना गर्ने, • सरकारी, निजी र सहकारीको सयुक्त साझेदारीमा टिमुर, बेसार कागती सुन्तला लगाएतका फलफूल तथा मसलाजन्य वस्तुको प्रशोधन उद्योगहरुको स्थापना गर्ने, • बेरोजगार जनशक्तिलाई स्थानीय, प्रादेशिक तथा राष्ट्रिय बजारको मागमा आधारित सीप विकास गराइ स्वरोजगार बनाउने, • स्थानीय स्तरमा रहेका साना तथा घरेलु उद्योगको व्यावसायिक संचालन गरी आधारभूत आवश्यकताका लागि विदेश जाने वातावरणको न्यूनीकरण गर्ने,
• सार्वजनिक, निजी र सहकारी साझेदारी कार्यक्रम संचालन गर्ने	• कृषि, पर्यटन र उर्जा जस्ता क्षेत्रहरुको विकासका लागि कम्पनी मोडेलमा सार्वजनिक, निजी र सहकारीको सयुक्त लगानीमा साना तथा मझौला उद्योगहरुको स्थापना गर्ने,
• श्रम तथा रोजगारी र माव संशाधनको विकास गर्ने,	• पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकाको समृद्धिका लागि मानव पूजीलाई दक्ष बनाउनका लागि सरकारी सेवा प्रवेशका कक्षाहरु, छोटो तथा लामो अवधिका व्यावसायिक तालिमहरु, स्थानीय आवश्यकतामा आधारित रोजगार कार्यक्रमहरु, व्यवसायिक काउन्सिलिङ कक्षाहरु आदि संचालन गर्ने, • बजार तथा रोजगारदाताको माग र बेरोजगार जनशक्तिको आपसी तादाम्यता मिलाउनका लागि समुदायमा छरिएर रहेका श्रम, सीप, प्रविधि र पूजीलाई गाउँपालिकाले प्रविधिमा आधारित सूचीकृत गरी

पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिका

	एकआपसमा सामाञ्जस्यता कायम गरिदिने, ● उत्पादन, उत्पादकत्व र रोजगारीका अवसरहरु वृद्धि गर्न श्रम तथा रोजगारी र मानव संसाधन विकास गर्ने
● परम्परागत सीपहरूको आधुनिकीकरण गर्ने,	● लोपोन्मुख परम्परागत शिल्पीहरूको सीपलाई बजार मैत्री र सम्मानित बनाउन त्यस्ता सीपहरूको स्तरोन्नती गरी उन्नत प्रविधिसँग जोड्ने, ● सीप र शिल्पीहरूको तथ्याङ्क अद्यावधिक गर्ने, ● बजारमैत्री प्रविधियुक्त सीप प्रदान गर्ने, ● मान्यता प्राप्त संस्थाबाट व्यावसायिक सीप परीक्षणको व्यवस्था गर्ने, ● आय आर्जनका गतिविधिहरू सुरू गर्न बीऊ पुँजीका लागि घुम्तिकोषको व्यवस्था गरी विपन्नहरूको पहुँच वृद्धि गर्ने ।
● प्राकृतिक स्रोतहरू जल, जमिन, जंगल, जडिवुटी, खनिजको समुचित उपयोग गर्ने,	● स्थानीय स्तरमा उपलव्ध जलस्रोतको सिंचाई, जलविद्युत् र पर्यावरण सन्तुलनमा उपयोग गर्ने, ● प्राकृतिक रूपमा संरचित वनजंगलको वैज्ञानिक सदुपयोग गरी जडिवुटी र खनिजजन्य उत्पादनको सदुपयोग गरी आर्यआर्जनमा वृद्धि गर्ने, ● गाउँपालिका भित्र रहेका बहुमूल्य खनिज तथा जडिबुटीको पहिचान गरी व्यापार प्रवर्द्धनका लागि प्रचार प्रचार गर्ने,
● वैदेशिक रोजगारीबाट फर्केका विप्रेषण प्राप्त परिवारलाई उद्यम स्थापनामा सहजीकरण गर्ने र सुरक्षित आप्रवासको सुनिश्चितता गर्ने,	● वैदशिक रोजगारीबाट फर्केका युवा तथा विप्रेषण पाउने परिवारको लागत तयार गर्ने । ● उनीहरूलाई पायक पर्ने स्थानमा व्यावसायिक सचेतना कार्य संचालन गर्ने र उपयुक्त उद्यम तथा व्यवसाय छनौट गर्न सहजीकरण गर्ने । ● व्यावसायिक कृषि तथा अन्य गैर कृषि व्यवसायमा लगाउन सहजीकरण गर्ने, ● सुरक्षित वैदेशिक रोजगारका लागि सूचना प्रवाह गर्ने, ● वैदेशिक रोजगारका कारण उत्पन्न मानसिक समस्याहरूमा मनोसामाजिक परामर्श सेवा प्रदान गर्ने ।
● वाणिज्य तथा व्यापार प्रवर्द्धन गर्ने,	● उत्पादित वस्तुको सहज निर्यातका लागि बजार सञ्जालको विकास र विस्तार गर्ने, ● कृषि तथा पशु उत्पादनहरूको संकलन केन्द्र स्थापना गर्ने,

प्रमुख कार्यक्रम

क्र.सं.	विषयगत क्षेत्र र योजना तथा कार्यक्रम	इकाई	कार्यान्वयन हुने स्थान	लक्ष्य						अनुमानित लागत रु.	श्रोत व्यहोर्ने निकाय	प्राथमिकता नं.
				वर्ष १	वर्ष २	वर्ष ३	वर्ष ४	वर्ष ५	लक्ष्य			
	वडा नं. १											
१	काठ फर्निचर उद्योग स्थापनाका लागि भौतिक संरचना निर्माण गरेका व्यक्तिका लागि एकपटकलाई सहयोग गर्ने	वर्ष	मैकोट	१					१	५०००००		
२	कोल्ड स्टोर (स्याउ, आलु,) स्थापना	वर्ष	मैकोट		१				१	१००००००००		
३	आरन सुधार							१	१	३०००००		
४	सिलाइ बुनाई						१		१	१००००००		
५	टिम्मुर, भाङको तेल उत्पादन उद्योग स्थापना	वर्ष	मैकोट		१				१	१५०००००		
६	जडीबुटीको प्रशोधन केन्द्र	वर्ष	मैकोट			१			१	५०००००		
	वडा नं. २											
१	भाङ तथा अल्लोको धागो प्रशोधन उद्योग स्थापना	वर्ष	रल	१					१	१५०००००		
२	स्याउ जुस तथा रक्सी उद्योग संचालन गर्न	वर्ष	पेल्मा, यमाखार				१		१	२५०००००		
	वडा नं. ३											
१	राडी पाखी र घरेलु कपडा उत्पादन गर्ने साना उद्यमीहरुलाई प्रवर्द्धन गर्नै स्वरुप औजारहरु वितरण गर्ने	परिवार			१				१	१५०००००		
	वडा नं. ४											
१	राडी पाखी र घरेलु कपडा उत्पादन	परिवा				१			१	१५०००००		

	गर्ने साना उद्यमीहरुलाई प्रवर्द्धन गर्नै स्वरुप औजारहरु वितरण गर्ने	र										
	वडा नं. ५											
१	आरन सुधार	पटक	हुकाम	१	१				२	७०००००		
२	स्याउ जुस मेशिन	पटक	हुकाम			१			१	५०००००		
३	घरेलु धागो फ्याक्ट्री	पटक	हुकाम	१					१	५०००००		
४	फर्निचर मेशिन	पटक	हुकाम					१	१	५०००००		
५	जडिबुटी प्रशोधन केन्द्र	पटक			१				१	१५०००००		
६	सुधारिएको घट्ट (पानी घट्ट) मर्मत सम्भार	पटक	हुकाम	१					१	५०००००		
	वडा नं. ६											
१	सुधारिएको पानी घट्ट निर्माण	संख्या	सांखोला र अद्येरी खोला	१	१	१	१	१	५	५०००००		
२	आधुनिक आरन सुधार उद्योग	परिवार	मयाङ रडिम्मुरगैरा	१	१	१	१	१	५	५०००००		
३	स्याउ प्रशोधन उद्योग निर्माण	संख्या	मयाङ रडिम्मुरगैरा			१			१	५०००००		
४	फर्निचर उद्योग निर्माण	संख्या	मयाङ रडिम्मुरगैरा	१					१	५००००		
	वडा नं. ७											
१	फर्निचर निर्माण		खारखोला, जाङ्ग, घुखाङ्ग				१		१	५०००००		

२	विजुली घट्ट मिल सुधार		खारखोला, जाङ्ग, घुखाङ्ग	१	१	१	१	१	५	५०००००		
	वडा नं. ८											
१	सावुन उद्योग स्थापना	पटक	मसिनावगर		१				१	१००००००		
२	जुस उद्योग स्थापना	पटक	मसिनावगर					१	१	१००००००		
	वडा नं. ९											
१	विद्युतीय मिल संचालन	पटक	पुण्यचौतारा धारावाङ्ग गाउँ		१				१	२०००००		
२	फर्निचर उद्योग	पटक	खारावाङ्ग				१		१	५०००००		
३	ग्रिल उद्योग तथा आरन	पटक	पुण्यचौतारा गाउँ			१			१	५०००००		
४	अल्लो फ्याक्टी	पटक	खारावाङ्ग	१					१	५०००००		
	वडा नं. १०											
१	जडिबुटी प्रशोधन केन्द्र		तक			१			१	५०००००		
२	पदमचाल प्रशोधन केद्र	वर्ष	बाच्छिगाउँ				१		१	५०००००		
३	सिस्नु प्रशोधन	वर्ष	बाच्छिगाउँ			१			१	५०००००		
४	स्याउ प्रशोधन	वर्ष	बाच्छिगाउँ		१				१	५०००००		
	वडा नं. ११											
१	आलु प्रशोधन केन्द्र		तुँपा		१				१	५०००००		
२	मकै छिल्ने मेसिन		दम्चन						१	२०००००		
३	जडीबुटी, तिमुर, ओखर पेल्ने मेसिन		दम्चन			१			१	५०००००		
४	पानी घट्ट तथा मिल सुधार		तुँपा	१	१	१	१	१	५	१००००००		

पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिका

	वडा नं. १२												
१	काठ फर्निचर		कोल				१		१	५०००००		
२	आलु चिप्स फ्याक्ट्री		फल्ने		१				१	५०००००		
३	जुस प्रसोधन फ्याक्ट्री (सुन्तला + स्याउ)		छमारी			१			१	५०००००		
४	सिस्नु पाउडर उद्योग		कोल		१				१	५०००००		
५	भाङ तथा टिम्मुर तेल उत्पादन मिल							१	१	५०००००		
६	अल्लो धागो उद्योग		फल्ने	१					१	५०००००		
७	ऊन धागो उद्योग		फल्ने			१			१	५०००००		
	वडा नं. १३												
१	फर्निचर उद्योग		१३ नं वडा भित्र			१			१	५०००००		
२	जडिबुटी प्रशोधन केन्द्र		१३ नं वडा भित्र					१	१	२५०००००		
३	सिलाइ बुनाई		१३ नं वडा भित्र	१					१	५०००००		
४	हस्तकला उद्योग		१३ नं वडा भित्र			१			१	५०००००		
	वडा नं. १४												
१	अल्लोको धागो प्रशोधन उद्योग		वडा नं १४	१					१	१००००००		
	जम्मा										४३९५००००		

अपेक्षित उपलब्धि

उद्यमशील जनशक्तिको विकास भई उद्योगहरूको स्थापना तथा विस्तारमा वृद्धि र बजार सम्बन्धको विस्तार भएको हुनेछ । स्थानीय स्तरका सम्भाव्य क्षेत्रहरूमा लघु, घरेलु, साना, तथा मझौला उद्योगको स्थापना र सञ्चालन मार्फत आयात प्रतिस्थापन भै निर्यात प्रवर्द्धन भएको हुनेछ । गाउँपालिकाको अर्थतन्त्र विकासमा उद्यमशील जनशक्तिको योगदान वृद्धि भएको हुनेछ । बैंक, वित्तीय संस्था तथा सहकारीले उद्यमशीलता विकास कर्जा प्रवाह गर्ने दरमा वृद्धि भएको हुनेछ । घरेलु सीपको संरक्षण तथा नवीनतम् प्रविधिको उपयोग उद्यमीहरूले गरेका हुनेछन् । वैदेशिक रोजगारीमा जाने युवाहरूको संख्यामा कमी आई स्वदेशमै रोजगारी गर्ने युवाहरूको संख्यामा वृद्धि भएको हुनेछ ।

५.५ पर्यटन

रुकुम पूर्व जिल्लामा रहेको पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिका ऐतिहासिक, धार्मिक, सांस्कृतिक, प्राकृतिक सुन्दरताको साथै पर्यटकीय दृष्टिकोणबाट अति महत्वपूर्ण रहेको छ । पर्यटकीय क्षेत्रको विकास र प्रचार प्रचारले आयआर्जनमा वृद्धि गर्नुका साथै गाउँपालिकाको पहिचानलाई समेत उचो बनाउदछ । गाउँपालिका असीमित पर्यटकीय संभावनाहरूको खोजी गरी विकास गर्न सकेमा आर्थिक उपार्जनमा समेत टेवा पुग्ने देखिन्छ । यहाँ धार्मिक, सांस्कृतिक, प्राकृतिक, वन्यजन्तु, कृषि पर्यटन, साहसिक पर्यापर्यटन प्रवर्द्धनको प्रसस्त संभावना रहेको छ । समावेशी, सेवामूलक र रोजगारमूलक क्षेत्रको रूपमा अपेक्षा गरिएको पर्यटन क्षेत्रमा यस गाउँपालिकाले समृद्धिको एक प्रमुख सम्वाहकका रुपमा विकास गर्न सक्ने सम्भावना रहेको छ । यस गाउँपालिकामा रहेका जैविक, भौगोलिक, प्राकृतिक, सामाजिक, सांस्कृतिक, ऐतिहासिक र धार्मिक विविधताले गाउँपालिकाको पर्यटनमा अहम् भूमिका खेलेका छन् । यहाँ रहेका पर्यटकीय गन्तव्यहरूको विविधीकरण गर्दै नयाँ पर्यटकीय स्थल र उपजहरूको पहिचान, विकास तथा पर्यटकीय पूर्वाधारहरूको विकास गरी पर्यटन प्रवर्द्धनको माध्यमबाट रोजगारीका अवसरमा वृद्धि गरी गरिबी न्यूनीकरण गर्दै जनताको जीवनस्तरमा सुधार गर्नु आवश्यक छ । पर्यटकहरूको आकर्षणको केन्द्र रहेको हुँदा पर्यटन क्षेत्रको दिगो विकास र व्यवस्थापन मार्फत् स्थानीय अर्थतन्त्रको आधारशीला तयार पार्न पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकाले पर्यटन गुरु योजना निर्माण गरी कार्यान्वयनमा ल्याउनु पर्ने देखिन्छ छ ।

सम्भावना र अवसर

- पुथा उत्तरगङ्गा रुकुम पूर्व जिल्लाको पूर्वी भागमा अवस्थित एक उच्च हिमाली गाउँपालिका हो । यो गाउँपालिका कुनै पनि राष्ट्रिय राजमार्गले नछोए तापनि भौगोलिक, प्राकृतिक, सामाजिक, सांस्कृतिक दृष्टिले गुलजार रूपमा मुस्कुराइरहेको छ ।
- हावातिगला गुफा, झार्लुङ खोला किनारमा अवस्थित तातोपानी, ढुङ्गे पोखरी, दारल गल्छी, सुन दह, राक्षस दह, लिस्ने गल्छी, जल्या ताल, रक्त कुन्ड, छेरापाङ्गा गुफा, सुनपानी गुफा, बराहा ताल, मैकोट डाँडा, हाम्पा डाँडा, कायम डाँडा, रिसाला डाँडा, पूर्वी रुकुमको मगर सभ्यता, उत्तरगङ्गा नदी, सानी भेरी नदीको जल विहार, पुपाल बुकी पाटन, पुथा हिमाल, लालपाटन, सिस्ने हिमाल र धवलागिरी हिमालको दृश्यावलोकन, ढोरपाटन शिकार आरक्षण, आदि प्राकृतिक पर्यटकीय स्थल रहेका छन् ।
- पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिका होचा, अग्ला, चुच्चे डाडाँकाँडा तथा खोच र ती खोच भएर बग्ने साना ठुला खोलाहरू, उपल्ला पहाडी बस्तीहरू, घनघोर जंगल सहितका अग्ला पहाडहरू ती पहाडी बस्तीको स्वच्छ हावा पानी तथा निश्चल पहाडी जीवन शैली यस पालिकाका पर्यटकीय आकर्षणका मुख्य आधारहरू हुन् ।

- पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिका ऐतिहासिक, धार्मिक, सांस्कृतिक, प्राकृतिक दृष्टिकोणले महत्वपूर्ण मानिन्छ । जातीय रूपमा जनजाति, दलित, बाहुन र क्षेत्री समुदायको मिश्रित बसोबास रहे तापनि धार्मिक रूपमा हिन्दू धर्मावलम्बीहरूको बाहुल्यता रहेको छ ।
- ऐतिहासिक तथा धार्मिक आकर्षणका रूपमा तातोपानी, ढुङ्गे पोखरी, रामरी, सुनदह, रिसला डाँडा, जल्पा ताल, मन्डली थान, सिद्ध थान, बराहा ताल, सुनपानी गुफा, रक्त कुन्ड पोखरी आदि रहेका छन् । प्राकृतिक सौन्दर्य र जैविक विविधताको अवलोकन तथा मनोरञ्जनका रूपमा हाबातिगला गुफा, झार्लुङ खोला किनारमा अवस्थित तातोपानी, दारल गल्छी, सुन दह, पुपाल दह, नौधारी झरना, गुम्जा झरना, राक्षस दह, लिस्ने गल्छी, जल्पा ताल, छेरापाङ्गा गुफा, सुनपानी गुफा, बराहा ताल, आदि रहेका छन् । सांस्कृतिक आकर्षणका रूपमा जातीय परम्परा अनुसार चाडबाड, पूजाआजा, धार्मिक विश्वास परम्परागत भूम्या नाच गान, सेरा बालुवा जात्रा, त्रिवेणी जात्रा, खारखोलाको कार्तिक पूर्णिमाको जात्रा आदि मौलिक सांस्कृतिक मूल्य मान्यताहरू रहेका छन् ।
- यस पालिकाका ऐतिहासिक, धार्मिक, प्राकृतिक र पुरातात्विक महत्वका पर्यटकीय स्थलहरूले आकर्षित गर्ने गरेको छ । बदलिँदो जीवन शैलीसँगै प्राकृतिक जीवनबाट कृत्रिम जीवन बिताइरहेका मानिसहरूलाई आन्तरिक पर्यटकको रूपमा र वाह्य पर्यटकहरू समेत यस पालिकामा विभिन्न पर्यटकीय उद्देश्यले भित्रिरहेका छन् ।
- यहाँ आउने पर्यटकका लागि आरामदायी सुविधायुक्त स्थानीय मौलिकतामा आधारित होम स्टेको व्यवस्था गर्न सकेमा पर्यटन क्षेत्रको राम्रो विकास हुने देखिन्छ । यी पर्यटकीय स्रोतहरूको व्यवस्थित रूपमा मर्मत सम्भार, संरक्षण, सम्बर्द्धन र विकास गरी प्रचार प्रसार गर्न आवश्यक छ ।
- यहाँ आउने पर्यटकका लागि आरामदायी सुविधायुक्त स्थानीय मौलिकतामा आधारित होम स्टेको व्यवस्था गर्न सकेमा पर्यटन क्षेत्रको राम्रो विकास हुने देखिन्छ । यी पर्यटकीय स्रोतहरूको व्यवस्थित रूपमा मर्मत सम्भार, संरक्षण, सम्बर्द्धन र विकास गरी प्रचार प्रसार गर्ने,

- पर्यटन क्षेत्रको विकासका लागि पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकाले पर्यटन गुरूयोजना बनाउन सक्ने र त्यसले औंल्याएका विद्यमान सामाजिक तथा सांस्कृतिक सम्पदाहरूको अधिकतम् उपयोग गर्ने,
- पर्यटन गुरूयोजनाले पहिचान गरेका पर्यटकीय स्थलहरूको ऐतिहासिक, सांस्कृतिक, पुरातात्विक, प्राकृतिक, जलसम्पदा, पर्यावरणीय सुन्दरता र प्राचीन संस्कृति तथा सम्पदाहरूको संरक्षण, सम्वर्द्धन र आवश्यक भौतिक पूर्वाधारको निर्माण गरी पर्यटन क्षेत्रको विकास र विस्तार गर्ने,
- प्रमुख पर्यटकीय पदमार्गहरूको निर्माण, स्तरोन्नति र नक्शाङ्कन गरी प्रमुख पहाडी चुचुराहरूमा पर्यटकीय दृष्यावलोकन स्थलहरू निर्माण तथा होमस्टेको व्यवस्था सहित पुथा उत्तरगङ्गाका कम्तिमा ७ वटा बस्ती रुघाँ र मुरुलाई नमुना पर्यटकीय गाउँको रूपमा विकास गर्ने,

समस्या र चुनौती

- पालिकाभित्रका ऐतिहासिक, धार्मिक, सामाजिक, सांस्कृतिक र पर्यापर्यटकीय क्षेत्रको संरक्षण, सम्वर्द्धन, विकास, विस्तार र प्रचार प्रचार गर्न नसक्नु मुख्य समस्या रहेको छ ।
- पर्यटन विकासका लागि आकर्षक पूर्वाधार, पर्यटन मैत्री मानवीय व्यवहार र संस्कारको विकास गर्न नसक्नु,
- डोल्पाको से फोक्सन्डो ताल, उपल्लो डोल्पो, शहर तारा, ढोरपाटन शिकार आरक्ष, पुपाल, पुथा तथा सिस्ने हिमाल जस्ता सांस्कृतिक तथा हिमालय सभ्यता बोकेका, प्राकृतिक सुन्दरताले भरिएका

र जैविक विविधताले सजिएका स्थानलाई गन्तव्य बनाएर नेपालगंञ्ज, कृष्णनगर तथा वुटवल, पोखरा लगायतका नाकाहरुबाट नेपाल भित्रिने बाह्य तथा त्यस आसपासका आन्तरिक पर्यटकहरुका लागि सुरक्षित र भरपर्दो भौतिक पूर्वाधार, आवास र पर्यटन मैत्री संस्कारको विकास गर्न नसक्नु,

- पर्यटन क्षेत्रको मुख्य केन्द्र पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकालाई बनाउनका लागि सोही अनुसारका पर्यटकीय क्षेत्रको आकर्षणका मुख्य तत्वहरू : जलविहारका पूर्वाधार, पर्यावरणीय स्वच्छता, होटेल, रेष्टुरेण्ट तथा मौलिक र घरायसी वातावरणमा सञ्चालित होमस्टे, मनोरञ्जनका लागि मौलिकतामा आधारित कला, संस्कृति, पर्यावरणमैत्री विश्राम स्थल आदिको संरचनागत विकास गर्नु चुनौतिका रूपमा रहेको छ ।

सोचः

"पर्यटन मैत्री भौतिक पूर्वाधार र संस्कारको विकास, पुथा उत्तरगङ्गाबासीको समृद्धिको मुख्य आधार"

लक्ष्य

- दिगो पर्यटन विकासबाट उत्पादन र रोजगारीमा वृद्धि गरी गाउँपालिकाको अर्थतन्त्र सुदृढ गर्ने,

उद्देश्य

- पर्यावरण मैत्री मौलिकतामा आधारित पूर्वाधारको विकास मार्फत पर्यटन क्षेत्रको विकास गर्नु,
- सम्पदा तथा संस्कृतिहरूको संरक्षण, सम्वर्द्धन र प्रवर्द्धन गर्दै उच्च मानवीय संस्कारको विकास गर्नु,
- प्राकृतिक सम्पदाहरूको जगेर्ना गर्दै पर्यटन पूर्वाधार र पर्यटकीय उपजको विकास र प्रवर्द्धन गर्नु,
- पर्यटन मार्फत् जनताको आय र रोजगारीमा उल्लेखनीय वृद्धि गर्नु र
- पर्यटन क्षेत्र र स्थानीय कृषि उत्पादन बीच सघन सहकार्य स्थापित गर्नु ।

रणनीति तथा कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
● आकर्षक पर्यटकीय गन्तव्यहरूमा पूर्वाधारको स्तरोन्नति गरी बाह्रै महिना पर्यटक जान सक्ने पूर्वाधार निर्माण गर्ने, ● पर्यटकीय बस्तु तथा उपजहरूको व्यापक प्रवर्द्धन तथा प्रचार प्रसार गर्ने, ● पर्यटकको बसाई अवधि लम्ब्याउने र खर्च बढाउने वातावरणको निर्माण गर्ने, ● पर्यटन क्षेत्रबाट प्राप्त हुने आय र रोजगारीको	● गाउँपालिकाले पर्यटन गुरुयोजना निर्माण गरी त्यसको कार्यान्वयन गर्ने, ● गाउँपालिका क्षेत्रका पर्यटकीय स्थलहरुलाई जोड्ने सडक तथा पदमार्गलाई पर्यावरण मैत्री, भरपर्दो र सुरक्षित बनाउने, ● पर्यटक आकर्षित गर्न पर्यटनका पूर्वाधारहरूको विकासका साथै खास गरी होटलहरूको सुधार तथा होमस्टे प्रणालीको स्थापना गरी पर्यटन मैत्री बनाउन स्थानीय व्यवसायीहरूलाई रैथाने, सीप, कला र क्षमताको विकास गर्ने, ● गाउँपालिकाभित्र विद्यमान प्राकृतिक, धार्मिक, ऐतिहासिक तथा सांस्कृतिक सम्पदाहरूको संरक्षण, सम्वर्द्धन, प्रवर्द्धन गरी प्रचार प्रचारमा गर्ने, ● शान्ति स्तम्भ तथा भ्यू टावरहरूको निर्माण गर्ने, ● पर्यटन सूचना केन्द्रको स्थापना गर्ने, ● पदमार्गलाई नक्शाङ्कन गरी पर्यटकहरूको लागि गाइड (पथ

लाभलाई न्यायोचित वितरण गर्न ग्रामीण पर्यटकीय गन्तव्यहरूको पहिचान गरी विकास तथा व्यवस्थापन गर्ने, ● जनताको आर्थिक आयआर्जनको माध्यमका रूपमा पर्यटन क्षेत्रको विकास र विस्तार गर्ने ।	प्रर्दशकहरू) तयार गर्न जनशक्ति विकास गर्ने, ● मुख्य पर्यटक स्थलहरूको प्रचार प्रसारका लागि परिचय पुस्तिका (Brochure) तथा भिडियोहरू (Documentry Film) तयार गर्ने, ● सांगीतिक सांस्कृतिक समूहहरूलाई तालिम दिने, ● राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय स्तरमा पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकाको पर्यटन क्षेत्रको प्रवर्द्धनका लागि Website वनाई सामग्रीहरू अपडेट गर्ने, ● ट्रेकिङ रूटमा सूचना प्रवाह गर्न होर्डिङ वोर्ड राख्ने, ● साहसिक पर्यटन अन्तरगत पर्वतारोहण, बन्जि जम्पिङ्, रक क्लाइम्बिङ्, कायाकिङ्, र्‍याफ्टिङ, प्याराग्लाइडिङ्, क्यानोनिङ्, हनी हन्टिङ् आदिको सम्भाव्यता अध्ययन गर्ने, ● उच्च पर्वतीय खेलकुद तथा पर्वतारोहण तालिम केन्द्रको संभाव्यता अध्ययन गरी निर्माण गर्ने, ● फिल्म सुटिङ् स्थलको रूपमा विकास गर्ने, ● प्रमुख सांस्कृतिक ग्रामको वरिपरि आधुनिक सुविधा सम्पन्न होटल, स्वास्थ्य केन्द्र र पर्यटकले खरिद गर्ने सामान सम्वन्धि घरेलु उद्योग सञ्चालन गर्ने, ● जाति जनजातिका संस्कृति झल्काउने सांस्कृतिक संग्रहालय बनाउने, ● प्राकृतिक वन्यजन्तु उद्यानको रूपमा विकास गरी पर्यटकहरूलाई आकर्षित गर्ने, ● पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिका भित्रका अग्ला चुचुराहरूमा दृश्यावलोकन स्थल र पार्कको विकास गरी उक्त स्थानहरू पुग्नको लागि आवश्यक पदमार्ग र भौतिक पूर्वाधारको विकास गर्ने, ● पर्यटकहरूको स्वागतमा प्रयोग हुने सामान र खानपिनका वस्तुहरूको उत्पादन स्थानीय स्तरमा गर्ने, ● पर्यटन वजारीकरणका लागि पोखरा लगायत अन्य ठाउँमा रहेका पर्यटनसँग सम्वन्धित संघ, संस्थासँग समन्वय गर्ने,

प्रमुख कार्यक्रम

क्र.सं.	विषयगत क्षेत्र र योजना तथा कार्यक्रम	इकाई	कार्यान्वयन हुने स्थान	लक्ष्य						अनुमानित लागत रु.	श्रोत व्यहोर्ने निकाय	प्राथमिकता नं.
				वर्ष १	वर्ष २	वर्ष ३	वर्ष ४	वर्ष ५	लक्ष्य			
	पालिका स्तरीय											
१	होम स्टे निर्माण तथा संचालनका लागि तालिम संचालन गर्ने	बस्ती	पालिकाका सबै वडाका मुख्य बस्तीहरुमा	७	७	७	७		२८	११२०००००		
२	होम स्टे निर्माणका लागि आवश्यक भौतिक पूर्वाधार निर्माण गर्ने परिवारलाई प्रोत्साहन स्वरुप नगद पुरस्कार	परिवार	पालिकाका सबै वडाका मुख्य बस्तीहरुमा	४२	४२	४२	४२	४२	२१०	१०५००००		
३	पाहुना घरको निर्माण गरी व्यावसायिक व्यक्तिहरुलाई भाडामा दिने	संख्या	मैकोट, हुकाम, कोल, पेल्मा	१	१	०	१	१	४	८०००००००		
४	तातो पानीका मुहानको पहिचान गरी संरक्षण गर्ने	संख्या	पेल्मा, गर, राङसी लगायत पालिकाभरी	१	१	१	१	१	५	२५०००००		
५	पर्यटन गुरुयोजना निर्माण गरी	पटक	पालिका	१						१००००००		

	कार्यान्वयन गर्ने											
६	यार्सा पदमार्ग निर्माण	वर्ष		१	१	१	१	१	५	२५००००		
७	पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकामा रहेका सुनदह, राक्षस दह लगायतका तालतलैया, झरणा, गुफा, आदिको संरक्षण सम्वर्द्धन र प्रचार प्रसार गर्ने		पालिकाका सबै ताल तलैया भएका स्थानहरु	१	१	१	१	१	५	२५०००००		
	वडा नं. १											
१	मैकोट होमस्टे निर्माणका लागि आवश्यक भौतिक पूर्वाधार निर्माण तथा तालिम	वर्ष		१	१	१	१	१	५	२५००००		
२	पुथा जुनाङ्ग पदमार्ग	वर्ष		१	१	१	१	१	५	१००००००		
३	स्युरुम गुम्बा तथा चर्च भवन	वर्ष		१	१	१	१	१	५	२५००००		
४	कान्छीवारा समूह भवन	वर्ष		१	१	१	१	१	५	२५००००		
५	स्थानीय भूमि पूजा क्षेत्र संरक्षण	वर्ष		१	१	१	१	१	५	२५००००		
६	मस्टाथानको संरक्षण सम्बद्धन र प्रचार प्रसार	संख्या		१						५०००००		
	वडा नं. २											
१	जुस्मर, हार्दिवाङ्ग, त्यालवी जनमुक्ति सेना तालिम केन्द्र हुँदै दुले सम्म पद मार्ग	वर्ष	जुस्मर, हार्दिवाङ्ग	१	१	१	१	१	५	५०००००		
२	रल रलवाङ्ग राँझारी सुनदह पर्यटन पदमार्ग	वर्ष	रल रलवाङ्ग	१	१	१	१	१	५	५०००००		
३	फूलमुईजा तातोपानी संरक्षण	वर्ष	फूलमुईजा	१	१	१	१	१	५	५०००००		
४	रन्मा, फूलमुईजा तातो रलवाँ क्वाँ	वर्ष	रल	१	१	१	१	१	५	५०००००		

पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिका

	लदाई, भुन्दे जाँकरी दरलाँवा हुँदै पानी दाल सम्मको पर्यटन पद मार्ग										
५	पेल्मा, तातोपानी, हिम भुईवाङ्ग, जुनाङ्ग हुदै पुथा बेस क्याम्प	वर्ष	पेल्मा	१	१	१	१	१	५	५०००००		
६	तातोपानी मुहान संरक्षण तथा आवशीय भवन तथा तटबन्धन गर्ने	वर्ष	पेल्मा	१	१	१	१	१	५	५०००००		
७	पेल्मा, यमाखार, थुङ्गे, पोखरी, धानी गाठे हुँदै दुले, पुपाल बेस क्याम्प जाने पर्यटन पदमार्ग निर्माण	वर्ष		१	१	१	१	१	५	५०००००		
	वडा नं. ३										
१	सुनदह पदमार्ग		सुनदह रन्मा	१	१	१	१	१	५	२५००००		
२	सुनदह प्रतिक्षालय		सुनदह रन्मा	१	१	१	१	१	५	२५००००		
३	नौधारे यार्सा पदमार्ग		नौधारे	१	१	१	१	१	५	२५००००		
४	नौधारे प्रतिक्षालय निर्माण		नौधारे	१	१	१	१	१	५	२५००००		
	वडा नं. ४										
१	घुन्माखोला -गुल्जा -भरणा -चाल्ने पर्यटन मार्ग		४ नं वडा	१	१	१	१	१	५	५०००००		
२	मोरावाङ खोला - भदारे-धतिचेवार-लालपाटन पर्यटन मार्ग		४ नं वडा	१	१	१	१	१	५	५०००००		
३	जिवेढुङ्गा-नेरापानी-वसेरा-रिखे छहरा-लालपाटन पर्यटन मार्ग		४ नं वडा	१	१	१	१	१	५	५०००००		
	वडा नं. ५										
१	पर्यटन सूचना केन्द्र मर्मत	१	हुकाम	१	१	१	१	१	५	२५००००		
२	पर्यटन प्रचार प्रसारको लागि बुकलेट, पम्प्लेट	१००	५ नं. वडा कार्यालय	१	१	१	१	१	५	२५००००		

पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिका

	वडा नं. ६											
१	तातोपानी संरक्षण कार्य वडा नं. ६ को सानी भेरीको किनारमा	१	तातोपानी	१	१	१	१	१	५	५००००		
२	पर्यटन पद मार्ग मायाङदेखि देउरालीसम्म निर्माण बुक्की पाटन अवलोकन	१	६ नं. वडा मयाङ	१	१	१	१	१	५	५००००		
३	भरस्मृति सहिद पार्क निर्माण छेल्पाना	१	अंधेरी खोला	१	१	१	१	१	५	२५००००		
४	पोखरा गुफा संरक्षण	१	पोखरा	१	१	१	१	१	५	२५००००		
	वडा नं. ७											
१	तातोपानी पर्यटकीय स्थल निर्माण	पटक	जाङ्ग	१	१	१	१	१	५	५००००		
	वडा नं. ८											
१	खराङ सलाप पदमार्ग निर्माण	पटक	खराङ	१	१	१	१	१	५	५००००		
२	चुमा देखी छहरा पदमार्ग निर्माण	पटक	खराङ	१	१	१	१	१	५	५००००		
३	गरुङ मन्दिर निर्माण	पटक	गुङग	१	१	१	१	१	५	५००००		
४	लालपाटन सिकार संरक्षण	पटक	चुमा	१	१	१	१	१	५	५००००		
५	किखाङ देवी चुमा पदमार्ग निर्माण	पटक	चुमा	१	१	१	१	१	५	५००००		
६	भैसेखोला देखी रोवागार पदमार्ग निर्माण	पटक	चुमा	१	१	१	१	१	५	५००००		
७	गुङग गाउँ देखी पछुपाटी सम्म पदमार्ग निर्माण	पटक	गुङग	१	१	१	१	१	५	५००००		
८	विद्यालय गुंङग सम्म पदमार्ग निर्माण	पटक	गुङग	१	१	१	१	१	५	५००००		
९	कोट खराङ सम्म पदमार्ग निर्माण	पटक	खराङ	१	१	१	१	१	५	५००००		
	वडा नं. ९											
१	रातो दहलाल पाटन हुंदै डोल्पा पद मार्ग	पटक	रातो दहलाल	१	१	१	१	१	५	२०००००		

पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिका

			पाटन हुंदै डोल्पासम्म									
२	प्रतीक्षालय निर्माण	पटक	डांडागाउँ प्रभु गुफा पुण्यचौतारा विसाउना	१	१	१	१	१	५	२५००००		
	वडा नं. १०											
१	तक देखि रामाझिमा ब्राहा थान गोरेटो बाटो तथा थान संरक्षण तथा संवर्द्धन	बाटो	तक, धुम्लिवाङ	१	१	१	१	१	५	२५००००		
२	रामाझिमा जाने बाटो पिठमा १ प्रतीक्षालय पलेतोमा १ प्रतीक्षालय तिसरा १ प्रतिक्षालय र गमनै १ प्रतिक्षालय		तक, धुम्लिवाङ	१	१	१	१	०	४	२०००००		
३	चेवाङचौर देखि क्षीतागन्द धाम सम्म रेलिङ बाटो निर्माण		तक	१	१	१	१	१	५	२५००००		
	वडा नं. ११											
१	छेरापाङगा गुफा संरक्षण		छेरापाङगा गुफा	१	१	१	१	१	५	२५००००		
२	चर्च तुँपा संरक्षण		तुँपा	१	१	१	१	१	५	२५००००		
३	चर्च मचन संरक्षण		दम्चन	१	१	१	१	१	५	२५००००		
४	चर्च संरक्षण उपल्लो सेरा		उपल्लो सेरा	१	१	१	१	१	५	२५००००		
५	बराहा मन्दिर		उपल्लो सेरा	१	१	१	१	१	५	२५००००		
६	गुरिला ट्रेक		छेरापाङगा देखि	१	१	१	१	१	५	२५००००		

पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिका

			चौरी हिमाल									
	वडा नं. १२											
१	कोल, च्यारनेटा, तिला, जमखान पदमार्ग सिढी निर्माण		कोल	१	१	१	१	१	५	२५००००		
२	गोलखाडा, जमखाना तिला पदमार्ग सिढी निर्माण		गोलखाडा	१	१	१	१	१	५	२५००००		
३	कोलसनपानी गुफासम्म पदमार्ग सिढी निर्माण (गुफा संरक्षण) पानीधारा सहित		गर्खानी	१	१	१	१	१	५	२५००००		
४	कइवाङ देखी धजाहाल्ने पदमार्ग सिढी निर्माण		फल्ने	१	१	१	१	१	५	२५००००		
५	गोजखोर युथ फिचर निर्माण		फल्ने	१	१	१	१	१	५	२५००००		
६	त्रिवेणी सराघे (अस्तु) भवन तिर्थ यात्रीको लागी		छमारी	१	१	१	१	१	५	२५००००		
७	हरित पार्क		प्रवाङ र कइवाङ	१	१	१	१	१	५	२५००००		
	वडा नं. १३											
१	होम स्टे संचालनका लागि तालिम		विगुंम	१	१	१	१	१	५	२५००००		
२	विग्रुम देखि लम्चु सिढी निर्माण		विग्रुम	१	१	१	१	१	५	२५००००		
३	नयाँबजार देखि लाम्च डाँडा		विगुंम ओख्मा	१	१	१	१	१	५	२५००००		
४	विगुंम भ्यू टावर		विगुंम	१	१	१	१	१	५	२५००००		
५	पद्मी विग्रुम हुदै लुजामसर टिला सिंडी		पद्मी, विग्रुम	१	१	१	१	१	५	२५००००		
	वडा नं. १४											
१	पाहुना घर (अतिथि सत्कार गृह)		वडा नं	१	१	१	१	१	५	२५००००		

			१४									
२	डिग्रे मन्दिर निर्माण र हरित पार्क		राङसी	१	१	१	१	१	५	२५००००		
३	शिद्ध मण्डली मन्दिर निर्माण		राङसी	१	१	१	१	१	५	२५००००		
४	बुदेली नाग मन्दिर		नाखा	१	१	१	१	१	५	२५००००		
५	चल डाँडा बद्ध मन्दिर		नाखा	१	१	१	१	१	५	२५००००		
६	नरमतिला लेक, झार्क्री गेल निङवाङ लेक हरुको संरक्षण र प्रचार प्रसार			१	१	१	१	१	५	२५००००		
७	डिग्रे वाङ भवानी मन्दिर निर्माण		राङसी	१	१	१	१	१	५	२५००००		
	जम्मा									५१२०००००		

पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिका

अपेक्षित उपलब्धि :

गाउँपालिकाका सम्पदा तथा संस्कृतिहरूको संरक्षण, सम्वर्द्धन र प्रवर्द्धन गरिएको हुनेछ । प्राकृतिक सम्पदाहरूको जगेर्ना गर्दै पर्यटन पूर्वाधार र पर्यटकीय उपजको विकास र प्रवर्द्धन भएको हुनेछ । पर्यटन मार्फत् जनताको आय र रोजगारीमा उल्लेखनीय वृद्धि गरिएको हुनेछ । पर्यटन क्षेत्र र स्थानीय कृषि उत्पादन बीच सघन सहकार्य स्थापित गरिएको हुनेछ । पर्यटन क्षेत्रको दिगो विकासबाट उत्पादन र रोजगारीमा वृद्धि गरी गाउँपालिकाको अर्थतन्त्र सुदृढमा पर्यटन क्षेत्रको उल्खनीय योगदान पुगेको हुनेछ ।

५.६ सार्वजनिक, निजी र सहकारी साझेदारी

संघ, प्रदेश र स्थानीय तीन वटै तह मार्फत हुने विकासका गतिविधिहरूमा सार्वजनिक, निजी र सहकारी क्षेत्रको प्रत्यक्ष संलग्नता अपरिहार्य छ । विकासको लागि निजी क्षेत्रको अग्रणी भूमिका हुने भएकोले निजी क्षेत्रका समस्या, समाधानका उपाय र निजी क्षेत्रको विकासमा स्थानीय सरकारले गर्नुपर्ने सहयोगको समेत विश्लेषण गरी कार्य गर्न सक्नु पर्दछ । त्यसैगरी आर्थिक विकासमा सहकारी क्षेत्रको योगदान बढ्दै गएको वर्तमान परिवेशमा समुदायमा छरिएर रहेका श्रम, सीप, प्रविधि र पुँजीलाई एकत्रित गरी उत्पादन, उत्पादकत्व र रोजगारीका अवसरहरू वृद्धि गरी स्थानीय तहको आर्थिक वृद्धि गर्न निजी र सहकारी क्षेत्रको सहकार्य आवश्यक छ ।

पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकामा जम्मा जम्मी ७ वटा सहकारी स्थापना भइ संचालनमा रहेका छन । सहकारीमा आवद्धता हेर्दा जम्मा ९१० जना आवद्ध रहेका छन् । जस मध्ये महिलाको संख्या ६५ प्रतिशत र पुरुषको संख्या ३५ प्रतिशत रहेको छ ।

सम्भावना र अवसर

- राज्यले अंगिकार गरेको सरकारी, सहकारी र निजी साझेदारीको तीन खम्बे अर्थनीतिले सहकारीको आवश्यकता र औचित्यलाई थप बलियो बनाएको सन्दर्भमा स्थानीय स्तरमा छरिएर रहेको सानो पुँजीलाई एकीकृत गरी सहकारीका माध्यमबाट ठुला आर्थिक क्रियाकलापहरू सञ्चालन गर्न सक्ने सम्भावना रहेको छ ।
- पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकामा खासगरी कृषि, वित्तीय, श्रम, सानाकिसान आदि सहकारीहरूको सञ्चालन र व्यवस्थापनका माध्यमबाट ग्रामीण पूजीको एकीकृत रूपमा परिचालन गरी गाउँबासीको पूजी परिचालनको क्षमता विकास, गुणस्तरमा सुधार, रोजगारीको सृजना जस्ता कार्यहरू गर्ने सम्भावना रहेको छ ।
- सहकारीलाई व्यवस्थित, मर्यादित, सुशासनयुक्त र समुदायमुखी बनाइ उत्पादन, बजारीकरण र प्रविधीमैत्री वातावरण निर्माण गर्ने वातावरण बनाउनका लागि स्थानीय सरकारलाई अधिकार हुनु यस क्षेत्रका अवसरहरू रहेका छन् ।

समस्या र चुनौती

- सहकारी शिक्षा र यस सम्वन्धि जनचेतनाको कमी हुनु,
- सहकारी सञ्चालन सम्वन्धि ज्ञान, सीप र क्षमताको अभाव हुनु,
- सञ्चालित सहकारीमा साँवा पूजीको कमी हुनु,
- पूजी परिचालन सम्वन्धि सहकारीको मर्म अनुसारको व्यावसायिक ज्ञानको अभाव हुनु,
- सहकारीको मूल्य, मान्यता र मर्म बमोजिम सञ्चालन नहुनु,

- वित्तीय संस्थाबाट लिइने ऋणको सदुपयोग हुन नसक्नु एवं व्यवसायको लागि ऋणको जोखिम उठाउने क्षमतामा कमी हुनु,
- स्थानीयहरूमा आम्दानी र बचतको सन्तुलन कायम गर्न नसक्नु,
- सहकारीहरूको नियमित एवं प्रभावकारी अनुगमन नहुनु,
- सार्वजनिक, निजी र सहकारी क्षेत्र बीच समन्वयात्मक वातावरण निर्माण गर्न नसक्नु,
- पर्याप्त विकासमैत्री तथा उत्तरदायी निजी क्षेत्रको विकास गर्न नसक्नु,
- सर्वसाधारणमा सहकारी क्षेत्रको सही ज्ञानको अभाव हुनु,
- सहकारीमा आवद्धता पश्चात् पनि भरपुर फाइदा लिन नसक्नु,
- निजी क्षेत्र प्रतिस्पर्धी, उद्यमशील र नवप्रवर्तनीय हुन नसक्नु
- प्रतिस्पर्धी निजी क्षेत्रको विकासका लागि सरकारले सहज कर्ता र निर्णयकारी भूमिका प्रभावकारी नहुनु,
- लगानी मैत्री वातावरण सिर्जना गरी सहकारीको योगदानमा वृद्धि गर्न नसक्नु
- सहकारीलाई उचित नियमन गर्दै सहकारीको गुणस्तर वृद्धि र विकासमा योगदान पुऱ्याउन नसक्नु,

सोच, लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति र कार्यनीति

सोच

"सार्वजनिक, निजी र सहकारी क्षेत्रको सहयात्रामा गुणात्मक साझेदारी"

लक्ष्य

- सार्वजनिक, निजी तथा सहकारी क्षेत्रको साझेदारीको वातावरणको निर्माण मार्फत आर्थिक वृद्धि र रोजगारीमा योगदान गर्ने,

उद्देश्य

- सहकारीहरूलाई पारदर्शी र व्यवस्थितरूपले सञ्चालन गरी उत्पादन र रोजगारी सिर्जनामा योगदान गर्नु,
- निजी क्षेत्रलाई उत्पादन क्षेत्रमा लगानी गर्ने वातावरण बनाइ समग्र विकासमा योगदान गर्नु,
- सार्वजनिक, निजी तथा सहकारी क्षेत्रको साझेदारीमा पुँजीलाई केन्द्रीकृत गरी उत्पादनमा लगानी गर्नु,
- संचालनमा रहेका सहकारीहरूको संस्थागत विकास गरी स्तरोन्नती गर्नु,
- सहकारीका आम सदस्यहरूलाई सहकारी शिक्षा प्रदान गर्नु,

रणनीति तथा कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
• निजी क्षेत्रलाई पुँजी सिर्जना र उत्पादनशील क्षेत्रमा लगानी गर्न प्रोत्साहन गर्ने, • सहकारी क्षेत्रलाई उत्पादनमुखी बनाउने, • सहकारी व्यवस्थापनका लागि	• सहकारीलाई उत्पादन, प्रशोधन, भण्डारण, वजारीकरण र विविधिकरणका आयोजनाहरूमा सहयोग गर्ने, • कृषि सहकारी आयोजनाहरूमा प्राविधिक सहयोग उपलब्ध गराइने, • नमूना सहकारी निर्माणका लागि दस्तावेजीकरण, लेखा व्यवस्थापन, योजना निर्माण र सहकारी व्यवस्थापनका क्षेत्रमा

स्थानीय तहले सहज सरल र जनमुखी नीति निर्देशिका तयार गर्ने, ● सहकारीका माध्यमबाट गाउँबासीहरूलाई सशक्तीकरण गरी लगानी मैत्री वातावरण निर्माण गर्ने, ● सहकारी व्यवस्थापन, संचालन, पुँजी परिचालन र उत्पादन गरी आर्थिक समृद्धिमा संस्थागत विकास गर्ने, ● सहकारीका सञ्चयकर्ता, व्यवस्थापक र कर्मचारीलाई सहकारी शिक्षा दिने, ● निजी क्षेत्र र सहकारीका गतिविधिहरूको अनुगमन तथा मूल्यांकनका लागि गाउँपालिकाले संयन्त्र तयार गर्ने, ● सहकारीलाई नियमित रूपमा नियमन गर्ने,	सीपमुलक क्षमता अभिवृद्धि तालिम सञ्चालन गर्ने, ● सहकारी भित्रको सुशासन, जवाफदेहिता, पारदर्शीता कायम गर्नका लागि गाउँपालिका र सहकारी बीच नियमित अन्तर्क्रियात्मक छलफलको आयोजना गर्ने, ● नियमित सहकारी अनुगमन तथा मूल्यांकन प्रणालीको व्यवस्था गर्ने, ● राम्रो र प्रभावकारी सेवा व्यवस्थापनको क्षेत्रमा सफल कार्य गर्ने सहकारीलाई पुरस्कृत गर्ने प्रणालीको विकास गर्ने, ● निजी क्षेत्रलाई आवश्यक सेवा तथा सुबिधाको व्यवस्था मिलाउन सहजीकरण गर्ने, ● संभाब्यता अध्ययन गरी निजी क्षेत्रसँग सहकार्यको लागि आयोजना बैंक निर्माण गर्ने, ● गाउँपालिकाभित्रका आयोजनाहरूको विकासको लागि निजी क्षेत्रहरूसँग नियमित छलफल तथा समन्वय गर्ने, ● निजी क्षेत्रमार्फत विभिन्न आयोजना कार्यान्वयन गर्न आवश्यक पर्ने भौतिक पूर्वाधारको विकास र भौतिक सुरक्षाको प्रबन्ध मिलाउने, ● निजी क्षेत्रको लगानीको उपयोग कृषि, पशुपंक्षी पालन, पर्यटन, ऊर्जा, उद्योग र भौतिक पूर्वाधारको क्षेत्रमा गर्ने,

पृथ्वी उत्तरगंगा गाउँपालिका

प्रमुख कार्यक्रम

क्र.सं.	विषयगत क्षेत्र र योजना तथा कार्यक्रम	इकाई	कार्यान्वयन हुने स्थान	लक्ष्य						अनुमानित लागत रु.	श्रोत व्यहोर्ने निकाय	प्राथमिकता नं.
				वर्ष १	वर्ष २	वर्ष ३	वर्ष ४	वर्ष ५	लक्ष्य			
	वडा नं. १											
१	कृषि तथा बहुउद्देश्य सहकारी संस्थाका पदाधिकारी तथा सदस्यहरुलाई सहकारी शिक्षा तालिम प्रदान गर्ने	वर्ष	मैकोट	१	१	१	१	१	५	३०००००		
२	क वर्गको कुनै बैङ्क शाखा खोल्नका लागि समन्वय गर्ने	वर्ष	मैकोट			१			१	१००००		
	वडा नं. २											
१	वडा स्तरीय सहकारी तथा वित्तीय संस्था दर्ताका लागि सहजीकरण गरी सर्वसाधारणलाई सहुलियत दरमा ऋण उपलब्ध गराउन व्यवस्था गर्ने	वर्ष	पेल्मा					१	१	५००००		
	वडा नं. ४											
१	सहकारी संस्थाको निर्माण तथा सहकारी शिक्षाका बारेमा तालिम		वडा स्तरीय	१	१	१	१	१	५	३०००००		
	वडा नं. ५											
१	सहकारी संस्था लि. सहकारी शिक्षाका बारेमा तालिम	५	सबै सहकारीलाई	१	१	१	१	१	५	२५००००		
	वडा नं. ७											
१	लघु तथा वित्तीय संस्था	वटा	खारखोला	१	१	१	१	१	५	२५००००		

	निर्माण तथा सहकारी शिक्षाका बारेमा तालिम											
	वडा नं. ८											
१	मेलमिला कृषि सहकारी भवन निर्माण	पटक	रिवाङचौर	१	१	१	१	१	५	५०००००		
२	रचग कृषि सहकारी संस्था भवन	पटक	रिवाङचौर	१	१	१	१	१	५	५०००००		
३	नमुना कृषि समूह भवन	पटक	गुङ	१	१	१	१	१	५	५०००००		
	वडा नं. ९											
१	सहकारी शिक्षाका बारेमा तालिम	पटक	खारावाङ्ग	१	१	१	१	१	५	२५००००		
	वडा नं. १०											
१	सहकारी शिक्षाका बारेमा तालिम		तक	१	१	१	१	१	५	२५००००		
	वडा नं. ११											
१	कृषि सहकारी दर्ता तथा सचालनका लागि सहकारी शिक्षाका बारेमा तालिम		दम्चन	१	१	१	१	१	५	२५००००		
२	राडीपाखी सहकारी संस्था निर्माण		उपल्लो सेरा	१	१	१	१	१	५	२५००००		
	वडा नं. १२											
१	उत्तरगङ्गा साना कृषि सहकारी संस्था कोलका पदाधिकारीहरुलाई सहकारी शिक्षाका बारेमा तालिम		कोल १२	१	१	१	१	१	५	२५००००		
२	साना कृषि सहकारी संस्थाका पदाधिकारी तथा सदस्यहरुलाई		कोल १२	१	१	१	१	१	५	२५००००		

	सहकारी शिक्षाका बारेमा तालिम											
	वडा नं. १३											
१	सहकारी संस्था स्थापनाका लागि सहकारी शिक्षाका बारेमा तालिम		१३ नं वडा	१	१	१	१	१	५	२५००००		
	जम्मा									४४१००००		

पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिका

अपेक्षित उपलब्धि

सहकारी र निजी क्षेत्रको विकासका लागि सामान्य नागरिकका जिम्मेवारी, काम कर्तव्य र अधिकारका विषयमा स्पष्टता आएको हुनेछ । सहकारीहरूको व्यवस्थापकीय क्षमतामा सुधार आई सहकारीमा आवद्ध जनशक्तिले सहकारीको माध्यमबाट ऋण परिचालन, आफ्ना व्यवसाय व्यवस्थापन गर्ने कार्यमा सफलता प्राप्त गरेका हुनेछन् । निजी क्षेत्रको सहकार्य र सह-लगानीमा आयोजनाहरू संञ्चालन भएका हुनेछन् । निजी क्षेत्रबाट संचालित आयोजनाहरूमा स्थानीय जनताको लागि उल्लेख्य मात्रामा रोजगारी सिर्जना भएको हुनेछ । सहकारीहरूलाई विभिन्न प्रकारका सीप तथा प्रविधि हस्तान्तरण गरिएको हुनेछ । सार्वजनिक, निजी तथा सहकारी क्षेत्रमा साझेदारी वातावरणको निर्माण मार्फत आर्थिक वृद्धि र रोजगारीमा योगदान पुगेको हुनेछ ।

५.७ श्रम तथा रोजगारी र मानव संसाधन विकास

गरिबी निवारण र आर्थिक विकासमा उल्लेख्य प्रगति गर्न सकिने तथ्यलाई मध्यनजर गरी श्रम वजारको आवश्यकता अनुरूप सीपमूलक श्रमशक्तिको विकास गर्नु आजको आवश्यकता हो । गुणस्तरीय जनशक्तिको विकास मार्फत् श्रमको उत्पादकत्व अभिवृद्धि गरी स्थानीय अर्थतन्त्रलाई सबल बनाउन उत्पादनको क्रियाशील साधनको रूपमा श्रमको महत्वपूर्ण भूमिका रहन्छ । संविधानले रोजगारी र श्रमको हकलाई मौलिक हकको रूपमा स्थापित गरेको छ । दक्ष र व्यावसायिक श्रमशक्तिको विकास गर्ने, श्रमिक र उद्यमीबीच सुसम्बन्ध कायम गर्ने, वैदेशिक रोजगारीबाट आर्जित सीप, पुँजी तथा प्रविधि र अनुभवको स्वदेशमा उपयोग गर्ने र सबैका लागि मर्यादित कामको अवसर उपलब्ध गराउनु आवश्यक छ । स्थानीय स्तरमा विद्यमान बढ्दो बेरोजगारी न्यूनीकरण गर्नु आवश्यकता छ । उत्पादनमुखी, आत्मनिर्भर र समृद्ध गाउँपालिका निर्माणको प्रमुख साधन मानव संसाधन हो । शिक्षालाई सीपसँग, सीपलाई उत्पादन सँग, उत्पादनलाई बजारसँग, बजारलाई रोजगारीका अवसर र आर्थिक विकाससँग जोड्न सक्ने जनशक्ति विकास गर्नु पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकाको आवश्यकता हो । युवा जनशक्तिलाई प्रविधियुक्त सीप विकास गरी प्रतिस्पर्धा गर्न सक्ने बनाउन जरुरी देखिन्छ । गाउँपालिकाभित्र रोजगारीको अवसर सिर्जना गर्ने तथा स्वरोजगार हुन सक्ने वातावरण निर्माण गर्न आवश्यक देखिन्छ ।

सम्भावना र अवसर

- पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकामा बेरोजगारी श्रम शक्ति २९९ जना रहेका छन् । बेरोजगारीको प्रतिशतलाई रोजगारी सिर्जना गर्नका लागि स्थानीय सरकारले नीति कार्यक्रम र बजेटका माध्यमबाट सम्वोधन गरी श्रम बजारका विभिन्न किसिमका रोजगारीका सीपमूलक अवसरहरू प्रदान गर्न सक्ने सम्भावना रहेको छ ।
- पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकाको जम्मा बजेट मध्ये झण्डै ४० प्रतिशत रकम पूर्वाधार विकासमा खर्च हुने गर्दछ । यो रकम मध्ये ३० देखि ६० प्रतिशत सम्मको रकम कामदार खर्चमा हुने गर्दछ । प्रधानमन्त्री, मुख्यमन्त्री र अध्यक्ष जस्ता रोजगार कार्यक्रम अन्तर्गत सञ्चालित विकासे आयोजनाहरूमा अत्यावश्यक बाहेक आधुनिक औजारको प्रयोगमा कमी ल्याई मानव श्रम शक्तिलाई उपयोग गर्न सके अधिक मात्रामा रोजगारीका अवसरहरू सृजना गर्ने सम्भावना रहेको छ ।
- श्रम बजारको बदलिँदो आवश्यकता अनुसार सीपमूलक जनशक्ति उत्पादन गर्नका लागि पालिकाले बजेटको व्यवस्था गरी बेरोजगार युवा युवतीलाई रोजगारमूलक सीप विकास तालिम दिएर पनि रोजगारी सिर्जना गर्न सकिने संभावना रहेको छ ।

पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिका

- विकास आयोजनाहरूमा श्रमिक उपयोग गर्दा तुलनात्मक रूपमा मंहगो भए तापनि स्रोतको वितरण गरिब तथा विपन्न वर्गसम्म पुग्न सक्ने भएकाले यसलाई अवसरको रूपमा उपयोग गरी स्वदेशमै रोजगारी सृर्जना गर्ने कार्यलाई प्राथमिकता दिन सकिन्छ ।
- श्रममैत्री ऐन कानुनहरू निर्माण हुनु, श्रम तथा रोजगार सम्बन्धी संस्थागत संरचनाहरू स्थापना तथा सञ्चालन हुनु, सामाजिक तथा संस्थाहरू श्रम तथा रोजगारका क्षेत्रमा क्रियाशील रहनु, सरकारको शिक्षालाई बजारसँग जोडने प्राथमिकता रहनु, शिक्षा क्षेत्रमा सीपलाई आबद्ध गर्दै लैजानु, रोजगार तथा सीपमूलक क्षेत्रमा सरकारी तथा निजी क्षेत्रको लगानी बढ्दै जानु, रोजगारमूलक क्षेत्रको विकास तथा विस्तार हुँदै जानु, वैदेशिक रोजगारबाट फर्केको युवाशक्ति यही नै रही स्वरोजगारको क्षेत्रमा आकर्षित हुनु जस्ता अवसरहरू रहेका छन् ।

समस्या र चुनौती

- स्थानीय श्रम बजारमा श्रर्मिक बन्ने र आफ्नो गाउँघरको विकासमा आफै सहभागी हुने मानसिकताको अभाव रहेकाले युवा युवतीलाई स्थानीय रोजगारीका अवसरहरूमा जोड्न चुनौती देखिएको छ ।
- उपलव्ध श्रम शक्तिमा पनि आवश्यकता अनुसारको सीप र ज्ञानको अभाव रहेकाले त्यस्तो श्रमशक्तिलाई रोजगारीमा जोड्न लागत र प्रतिफलका हिसावले चुनौतीपूर्ण रहेको छ ।
- निर्माण कार्यमा जथाभावी आधुनिक उपकरणको प्रयोग गर्ने प्रवृत्तिले प्राकृतिक भूवनोट र पर्यावरणीय सुन्दरतामा क्षयीकरण गर्नुका साथै लागत पुँजीको पलायन भएको छ ।
- श्रमप्रतिको सम्मानको कमी हुनु, उद्यमशीलताको विकास, स्वरोजगार प्रवर्द्धन र उत्पादन कमजोर रहनु, युवा विदेश पलायन हुनु, वैदेशिक रोजगार सुरक्षित र भरपर्दो हुन नसक्नु, वैदेशिक रोजगारीका नाममा हुने मानव तस्करी नरोकिनु, स्थानीय तहमा रोजगारीको सृजना पर्याप्त हुन नसक्नु, वैदेशिक रोजगारीको सीप र पुँजीलाई उत्पादनमा जोड्न नसक्नु, निजी क्षेत्रलाई रोजगार मैत्री लगानीमा प्रोत्साहन गर्न नसक्नु, श्रमबजार सूचना प्रणाली र श्रम प्रशासन चुस्त हुन नसक्नु, स्थानीय स्तरमा आवश्यक जनशक्तिको प्रक्षेपण गर्ने र सोही अनुसार जनशक्तिको उत्पादन नहुनु, उत्पादित जनशक्ति र तिनको बजार व्यवस्थापन हुन नसक्नु, उत्पादित जनशक्तिलाई टिकाइ राख्न नसक्नु आदि यस क्षेत्रका प्रमुख समस्याहरू हुन् ।
- स्थानीय स्तरमा श्रमलाई सीप, प्रविधि, उत्पादन र बजारसँग जोड्न नसक्नु, उत्पादनशील क्षेत्रको पहिचान र रोजगारीका अवसरहरू सिर्जना गर्न नसक्नु, अनौपचारिक क्षेत्रका रोजगारीलाई औपचारिक क्षेत्रको दायरामा ल्याई उद्यमशीलता विकास गर्न नसक्नु, असल श्रम सम्बन्धको विकास र श्रमको उत्पादकत्व वृद्धि मार्फत् आर्थिक विकासका सम्भावनाहरूलाई फराकिलो वनाउन नसक्नु, नयाँ श्रम क्षेत्रको पहिचान मार्फत जनशक्ति विकास योजना तयार गरी कार्यान्वयन गर्न नसक्नु, वैदेशिक रोजगारमा जाने ब्यक्तिलाई दक्ष बनाउन नसक्नु र विदेशबाट फर्केर आउने ब्यक्तिको सीप र दक्षतालाई उपयोग गर्न नसक्नु, छोटा, मध्यम तथा लामो अवधिका सीपमूलक तालिम संचालन गरी रोजगारीको क्षेत्रमा जोड्न नसक्नु ।

क्षेत्रगत सोच, लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति तथा कार्यनीति

सोच

“दक्ष जनशक्ति उत्पादन मार्फत रोजगारी सिर्जना”

लक्ष्य

- पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिका भित्रको मानव पुँजीलाई दक्ष श्रमशक्तिमा रुपान्तरण गरी उत्पादनशील क्षेत्रमा लगाइ वेरोजगारी समस्या न्यूनीकरण गर्ने,

उद्देश्य

- बेरोजगार तथा अर्धबेरोजगारलाई रोजगारीका अवसरहरू सिर्जना गर्नु,
- वैदेशिक रोजगारीलाई व्यवस्थित बनाउनु,
- आवश्यक जनशक्ति प्रक्षेपण र उत्पादन गर्ने व्यवस्था गर्नु,
- प्रतिस्पर्धी, सक्षम र गुणस्तरीय जनशक्तिको आपूर्ति गर्नु ।

रणनीति तथा कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
• श्रम सम्बन्ध सुदृढ गरी रोजगार सृजना गर्ने, • श्रमिकको दक्षता वृद्धि गरी प्रतिस्पर्धी बनाउने, • स्थानीय तहको निम्ति आवश्यक पर्ने दक्ष तथा अर्धदक्ष जनशक्तिको प्रक्षेपण गर्ने, • शिक्षालाई बजारको माग र सीपसँग आवद्ध गर्ने, • स्थानीय सरकार तथा निजी क्षेत्रवीच साझेदारी गर्ने, • जनशक्ति उत्पादन गर्दा प्राविधिक तथा व्यावसायिक सीप विकासमा जोड दिने,	• रोजगार सूचना केन्द्र स्थापना गरी श्रम बजारको माग अनुसार श्रमशक्तिको आपूर्ति गर्ने, • श्रम र ज्याला बीचको सन्तुलन कायम गर्ने, • बेरोजगारलाई प्राविधिक, सीपमूलक तथा व्यावसायिक तालिम दिइ दक्ष जनशक्ति निर्माण गर्ने, • वैदेशिक रोजगारीमा जानेहरूको अभिलेख राखी त्यसलाई सुरक्षित व्यवस्थित एवं मर्यादित बनाउन आवश्यक समन्वय गर्ने, • वैदेशिक रोजगारीबाट प्राप्त ज्ञान, सीप, अनुभव र पुँजीलाई उत्पादनमा लगाउन प्रोत्साहन गर्ने, • स्थानीय तह र निजी क्षेत्रलाई आवश्यक पर्ने जनशक्तिको प्रक्षेपण गर्ने, • शैक्षिक संस्थासँग सहकार्य गरी आवश्यक जनशक्ति उत्पादन गर्ने व्यवस्था गर्ने, • उत्पादन क्षेत्रलाई चाहिने मध्यम खाले जनशक्ति उत्पादनलाई प्राथमिकता दिने, • युवाहरूलाई माग तथा आवश्यकताका आधारमा अल्प, मध्यम तथा लामो अवधिका व्यावसायिक तालिम संचालन गर्ने, • विदेशबाट फर्केका व्यक्तिको सीपको प्रयोग गरी स्वरोजगार हुन तथा रोजगारी सिर्जना गर्न प्रोत्साहन गर्ने, • नयाँ रोजगारका क्षेत्र पहिचान गरी कार्यान्वयन गर्न निजी क्षेत्रसँग सहकार्य गर्ने, • आर्थिक तथा सामाजिक हिसाबले पछि परेका समूहको क्षमता विकासका लागि प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षाको अवसरमा छात्रवृत्ति लगायत सुविधाहरू प्रदान गर्ने, • युवाहरूलाई स्वरोजगारतर्फ आकर्षित गर्न अध्यक्षसँग युवा स्वरोजगार कार्यक्रम सञ्चालन गरी १०० जना बेरोजगारलाई प्रति वर्ष स्वरोजगार बनाउन व्यवसायमा बिउ पुँजीको रूपमा अनुदान दिने र अन्य आवश्यक

पुथा उत्तरगंगा गाउँपालिका

	सहयोग गर्ने, ● निर्माण दलको गठन र परिचालनः स्थानीय बेरोजगार युवाहरूलाई विकास निर्माणका कार्यहरूको जिम्मेवारी दिने गरी वडाध्यक्षहरूको प्रत्यक्ष निगरानीमा रहने १० देखि १५ जनाको एक निर्माण दल गठन गर्ने र निश्चित र समयबद्ध जिम्मेवारी दिने, आवश्यक तालिम दिने, निर्माण दलका सदस्यहरूको क्षमता पहिचान गरी जिम्मेवारी दिने, कामका आधारमा पारिश्रमिक र मूल्याङ्कन गर्ने र सीप प्रमाणीकरण गरी प्रमाणपत्र उपलब्ध गराउने । ● महिलाहरूको घरयासी कामको मूल्यांकन प्रमाणीकरण गरी प्रमाणपत्र उपलब्ध गराउने, आयमूलक सीपको तालिम दिने र महिला स्वरोजगार प्रवर्द्धन गर्ने, ● विभिन्न सीपमलक तालिम जस्तैः विद्युत् जडान, सिकर्मी, डकर्मी, सिलाई बुनाई, इलेक्ट्रोनिक्स, प्लम्बिङ्, कम्प्यूटर आदि छोटो तथा लामो अवधिका तालिम सञ्चालन गरी उद्यमशीलता र रोजगारी अभिवृद्धि गर्ने, ● गरिवी मापन र नक्सांकन गरी निरपेक्ष गरिवीको रेखामुनि रहेका घर परिवारको पहिचान गर्ने, ● गरिवीको रेखामुनि रहेका घर परिवारको सदस्यलाई कम्तिमा १०० दिनको रोजगारी सुनिश्चित गर्न आवश्यक व्यवस्था मिलाउने (जस्तैः गाउँपालिकावाट सञ्चालित विकास निर्माण कार्यहरूमा गरिव परिवारका सदस्यहरूलाई प्राथमिकता दिने, स्थानीय विकास निर्माणका कार्यहरूमा श्रममूलक प्रविधिलाई प्राथमिकता दिने), ● कृषिमा आधुनिकीकरण र उन्नत पशुपालन कार्यक्रमहरूलाई गरिव लक्षित गर्दै आयस्तरमा वृद्धि गर्ने, ● गरिव परिवारका महिलाहरूलाई केन्द्रित गरी स्वरोजगार सीप प्रदान गर्ने तालिम कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने, ● स-साना व्यवसाय सञ्चालन गर्न लघुवित्त संस्था मार्फत वीउ पुँजी उपलब्ध गराउन गाउँपालिकाले आवश्यक समन्वय र सहयोग गर्ने, ● गरिब घर परिवारलाई सहकारी मार्फत सामुहिक खेती, पशुपालन, स-साना व्यवसाय सञ्चालन गर्न गाउँपालिकाले आवश्यक समन्वय र सहयोग गर्ने (जस्तै भूमि बैंक मार्फत जमिन उपलब्ध गराउने), ● गरिब परिचय पत्र प्राप्त परिवारलाई सुपथ मूल्यमा खाद्यान्न तथा अन्य सेवा उपलब्ध गराउने, ● गरिब व्यक्तिसँग भएको परम्परागत सीप तथा ज्ञानको पहिचान गरी तदनुसारको कार्यक्रमतर्फ उन्मुख गराउन उत्प्रेरित गराउने, ● गरिब परिवारको शिक्षा स्वास्थ्य र आय आर्जनको क्षेत्रमा पहुँच बढाउन वडास्तरमा १ वर्षमा २ पटक परामर्श सेवा (Counselling) अभियान सञ्चालन गर्ने ।

प्रमुख कार्यक्रम

क.सं.	विषयगत क्षेत्र र योजना तथा कार्यक्रम	इकाई	कार्यान्वयन हुने स्थान	लक्ष्य						अनुमानित लागत रु.	श्रोत व्यहोर्ने निकाय	प्राथमिकता नं.
				वर्ष १	वर्ष २	वर्ष ३	वर्ष ४	वर्ष ५	लक्ष्य			
	पालिका स्तरीय											
१	रोजगारदाता र वेरोजगारहरुको आपसी तादाम्यता मिलाउनका लागि डिजीटल एपको निर्माण गर्ने	पटक		१						२००००००		
२	छोटो अवधिका सीपमूलक तालिम टेलरिङ, इलेक्ट्रिसीयन, पलम्बर, हाउस वाइरिङ, सिकर्मी डकर्मी, व्युटिसियन आदि तालिम सञ्चालन गर्ने											
	वडा नं. १											
१	कृषि उत्पादन तथा प्रवर्द्धन सम्वन्धि तालिम	वर्ष	मैकोट	१	१	१	१	१	५	२५००००		
२	व्यावसायिक पशुपन्छी पालन तालिम	वर्ष	मैकोट	१	१	१	१	१	५	२५००००		
३	नवप्रवर्द्धनात्मक व्यवसाय संचालन गर्न इच्छुक युवाहरुलाई सर्वसुलव व्याजमा ऋण उपलव्ध गराउन वित्तीय संस्थाहरुसँग सहजीकरण गर्ने	वर्ष	मैकोट	१	१	१	१	१	५	२५००००		
	वडा नं. ५											
१	वडामा श्रम सहकारी संस्था निर्माण गर्ने	१	वडा कार्यालय	१	१	१	१	१	५	२५००००		
	वडा नं. ६											
१	सिलाइ कटाइ गर्न चाहने इच्छुक युवायुवतीलाई तालिमको दिने	१	मयाङ डिमुरगैरा	१	१	१	१	१	५	४०००००		
२	सिलाइ कटाइ तालिम लिएका तथा पेशा गर्ने व्यक्तिहरुलाई मेसिनको उपलब्धता गराउने	१	मयाङ डिमुरगैरा	१	१	१	१	१	५	५०००००		

३	परम्परागत राडी पाखी, पटुका आदि घरेलु सिलाई बुनाईका लागि आवश्यक औजार दिने	१	मयाङ डिमुरगैरा	१	१	१	१	१	५	२५००००		
	वडा नं. ७											
१	परम्परागत राडी पाखी, पटुका आदि घरेलु सिलाई बुनाईका लागि आवश्यक औजार दिने	वटा	खारखोला	१	१	१	१	१	५	२५००००		
२	सिलाइ कटाइ गर्न चाहने इच्छुक युवायुवतीलाई तालिमको दिने	१	खारखोला	१	१	१	१	१	५	४०००००		
३	सिलाइ कटाइ तालिम लिएका तथा पेशा गर्ने व्यक्तिहरुलाई मेसिनको उपलब्धता गराउने	१	खारखोला	१	१	१	१	१	५	५०००००		
	वडा नं. ९											
१	परम्परागत राडी पाखी, पटुका आदि घरेलु सिलाई बुनाईका लागि आवश्यक औजार दिने	वटा	खारखोला	१	१	१	१	१	५	२५००००		
२	सिलाइ कटाइ गर्न चाहने इच्छुक युवायुवतीलाई तालिमको दिने	१	खारखोला	१	१	१	१	१	५	४०००००		
३	सिलाइ कटाइ तालिम लिएका तथा पेशा गर्ने व्यक्तिहरुलाई मेसिनको उपलब्धता गराउने	१	खारखोला	१	१	१	१	१	५	५०००००		
४	सिकर्मी तथा डकर्मी क्षमता अभिबृद्धि	पटक		१	१	१	१	१	५	२५००००		
	वडा नं. १०											
१	परम्परागत राडी पाखी, पटुका आदि घरेलु सिलाई बुनाईका लागि आवश्यक औजार दिने	वटा	खारखोला	१	१	१	१	१	५	२५००००		
१	सिलाइ कटाइ गर्न चाहने इच्छुक युवायुवतीलाई तालिमको दिने	१	खारखोला	१	१	१	१	१	५	४०००००		

२	सिलाइ कटाइ तालिम लिएका तथा पेशा गर्ने व्यक्तिहरुलाई मेसिनको उपलब्धता गराउने	१	खारखोला	१	१	१	१	१	५	५०००००		
३	सिकर्मी तथा डकर्मी क्षमता अभिबृद्धि	पटक		१	१	१	१	१	५	२५००००		
४	कम्प्युटर रिपेयर, मोबाइल रिपेयर, स्काभेटर, टिपर, जिप, बस ड्राइभीङ, वायरिङ, सिलाई कटाई आदि तालिम दिने			१	१	१	१	१	५	१००००००		
	वडा नं. ११											
१	बेरोजगारी युवाको तथ्याङ्क संकलन		११ नं वडा सबै	१	१	१	१	१	५	२५००००		
२	प्रधानमन्त्री स्वरोजगार कार्यक्रममा युवाहरुलाई परिचालन गर्ने		११ नं वडा सबै	१	१	१	१	१	५	२५००००		
३	कम्प्युटर रिपेयर, मोबाइल रिपेयर, स्काभेटर, टिपर, जिप, बस ड्राइभीङ, वायरिङ, सिलाई कटाई आदि तालिम दिने		उपल्लो सेरा	१	१	१	१	१	५	१००००००		
	वडा नं. १२											
१	कम्प्युटर रिपेयर, मोबाइल रिपेयर, स्काभेटर, टिपर, जिप, बस ड्राइभीङ, वायरिङ,स्टील फिक्चर, सिलाई कटाई आदि तालिम दिने		कोल	१	१	१	१	१	५	१००००००		
	वडा नं. १३											
१	कम्प्युटर रिपेयर, मोबाइल रिपेयर, स्काभेटर, टिपर, जिप, बस ड्राइभीङ, वायरिङ,स्टील फिक्चर, सिलाई कटाई आदि तालिम दिने		वडा स्तरीय	१	१	१	१	१	५	१००००००		
	वडा नं. १४											

१	कम्प्युटर रिपेयर, मोबाइल रिपेयर, स्काभेटर, टिपर, जिप, बस ड्राइभीङ, वायरिङ,स्टील फिक्चर, सिलाई कटाई आदि तालिम दिने		वडा स्तरीय	१	१	१	१	१	५	१००००००		
२	प्रधानमन्त्री स्वरोजगार अन्तर्गत युवाहरुको स्वरोजगार		वडा स्तरीय	१	१	१	१	१	५	२५००००		
	जम्मा									१३८५००००		

पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिका

अपेक्षित उपलब्धि

योजनाको अन्तमा स्रोतको उपलब्धता, बजार र श्रमको अवस्था विश्लेषण भएको हुने, बजारको माग अनुसार प्राविधिक, सीपमूलक तथा व्यावसायिक तालिम सञ्चालन भएको हुने, उद्यमबाट उत्पादित वस्तुको बजार व्यवस्थापनमा सहयोग पुगेको हुने, वैदेशिक रोजगारीमा जानेको अभिलेख तयार भएको हुने र बेरोजगारहरूलाई उत्पादनमा लगाउन न्यून ब्याज दरको ऋण तथा अन्य सहयोग प्रवाह भएको हुनेछ। जनशक्ति प्रक्षेपण तथा उत्पादन योजना निर्माण तथा कार्यान्वयन पश्चात् स्थानीय तहको आवश्यकता बमोजिम सीपयुक्त जनशक्ति उत्पादन भएको हुनेछ । श्रम बजारमा जनशक्तिको माग र आपूर्ति बीच सन्तुलन कायम भएको हुनेछ । जनशक्ति विकासमास्थानीय तह तथा निजी क्षेत्रहरूबीच सहकार्य र समन्वय उन्नत अवस्थामा हुनेछ ।

पृथ्वी उत्तरगङ्गा गाउँपालिका

परिच्छेद छ
सामाजिक क्षेत्र विकास योजना

पृष्ठभूमि

यस अध्यायमा पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकाको दीर्घकालीन योजनाको प्रारूपलाई मध्यनजर गरी Terms of Reference (TOR) मा उल्लिखित सामाजिक विकास योजनाका उपक्षेत्रलाई समेटिएको छ । गाउँ पालिकाको समृद्धिका लागि पूर्वाधार विकास र सामाजिक विकास एकअर्काका अभिन्न अंग हुन् । भौतिक विकासले वाह्रय पक्षलाई देखाउँदछ भने सामाजिक विकासले नागरिकका शिक्षा, स्वास्थ्य, खानेपानी तथा सरसफाइ, युवा तथा खेलकुद, कला तथा संस्कृति र लक्षित समूहको विकास लगायतका उपक्षेत्रहरू पर्दछन् । यी उपक्षेत्रहरूको समुचित विकासका लागि गाउँपालिकाले लिएका सोच, लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति कार्यनीति प्रमुख कार्यक्रम र अपेक्षित उपलब्धिलाई निम्न अनुसार प्रस्तुत गरिएको छ ।

६.१ शिक्षा, विज्ञान तथा नव प्रवर्तन

शिक्षा क्षेत्रको विकास देश विकासको मूल आधार हो । दिगो, गुणस्तरीय र समयसापेक्ष रूपमा शिक्षा क्षेत्रको विकास भएमा देश विकास सहि ढंगले हुन सक्छ । पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकाको दीर्घकालीन विकासका लागि शिक्षा क्षेत्रको विकास कोशेढुंगा सावित हुन्छ । यस परिप्रेक्ष्यमा यस गाउँपालिका क्षेत्रभित्र जम्मा ५१ वटा विद्यालय रहेका छन् र ती सबै सार्वजनिक स्वामित्वमा सञ्चालित रहेका छन् ।

हाल गाउँपालिकाभित्र रहेका विद्यालयमा छात्र ३१६५ र छात्रा ३२३१ गरी जम्मा ६३९६ जना विद्यार्थी अध्ययनरत रहेको देखिन्छ । जातिगत पृष्ठभूमिबाट विश्लेषण गर्दा जनजाति ५६ प्रतिशत, दलित ३५ प्रतिशत र अन्य ९ प्रतिशत बालबालिका अध्ययनरत रहेका छन् साथै पालिकाभित्र जम्मा अपाङ्गताको जनसंख्या करिब ३.८७ को हाराहारी रहेकोमा ०.००३ प्रतिशत अपाङ्गता भएका विद्यार्थी अध्ययनरत रहेको देखिन्छ । अपाङ्ग विद्यार्थीको अनुपात जनसंख्याको अनुपातभन्दा कम हुनुमा विद्यालयका भौतिक संरचना, शिक्षण विधि र अपाङ्गमैत्री वातावरण नभएको पाइन्छ ।

हाल गाउँपालिका भित्र रहेका विद्यालयहरूमा प्रारम्भिक बाल कक्षामा छात्रहरू ५७६ र छात्राहरू ५८६, आधारभूत तहमा छात्रहरू २११४ र छात्राहरू २१२१ तथा माध्यमिक तहमा छात्र ४७५ र छात्रा ५२४ गरी जम्मा ६३९६ जना विद्यार्थीहरू अध्ययनरत रहेको देखिन्छ । जसमा जम्मा ३१६५ (४९ प्रतिशत) छात्र र ३२३१ (५१ प्रतिशत) छात्रा रहेका छन् । जातिगत पृष्ठभूमिबाट विश्लेषण गर्दा जनजाति १७४६ छात्र र १८५९ छात्रा गरी जम्मा ३६०५ अर्थात् ५६ प्रतिशत, दलित ११६१ छात्र र ११०२ छात्रा गरी जम्मा २२६३ अर्थात् ३५ प्रतिशत र अन्य २५८ छात्र र २७० छात्रा गरी जम्मा ५२८ अर्थात् ९ प्रतिशत बालबालिका अध्ययनरत रहेका छन् ।

गाउँपालिका भित्र रहेका विद्यालयहरूको पठनपाठन क्रियाकलापलाई अगाडि बढाउनका लागि जम्मा २१४ शिक्षक तथा १६२ शिक्षिका गरी जम्मा ३७६ जना कार्यरत रहेका छन् । जसमध्ये स्नातकोत्तर तह वा सो सरह ३४ जना, स्नातक वा सो सरह १३७, प्रमाणपत्र तह वा सो सरह १६९ जना, एस.एल.सी. वा सो सरह ३१ जना र एस.एल.सी. भन्दा कम शैक्षिक योग्यता भएका ५ जना जनशक्ति कार्यरत रहेका छन् । कूल कार्यरत शिक्षकमध्ये स्थायी १४ प्रतिशत, अस्थायी ४९ प्रतिशत, राहत ८ प्रतिशत, निजी १० प्रतिशत र सिकाइ अनुदान १९ प्रतिशत शिक्षक कार्यरत छन् । जसलाई शिक्षक विद्यार्थी अनुपातमा हेर्दा एकजना शिक्षकलाई १७.०१ विद्याथी पर्ने देखिन्छ । जुन नेपाल सरकारको नीतिगत मापदण्डभन्दा कम रहेको छ । यस अर्थमा गाउँपालिकाले आगामी दिनमा शिक्षक दरबन्दीको तुलनामा विद्यालयको भौतिक, प्रशासनिक

तथा शिक्षण सिकाइका क्षेत्रमा क्षमता अभिवृद्धि गरी विद्यार्थी संख्या बढाउने विषयमा दीर्घकालीन सोच बनाउनु पर्ने देखिन्छ ।

विद्यालयको भौतिक अवस्थामा सुधार गर्नुपर्ने कुरा अध्ययन प्रतिवेदनको तथ्यांकले प्रष्ट पारेको छ । ९६ प्रतिशत विद्यालयमा प्रधानाध्यापकलाई छुट्टै कार्य कक्षको व्यवस्था नभएको, ९६ प्रतिशत विद्यालयमा पुस्तकालयका लागि छुट्टै कोठाको व्यवस्था नभएको, ७८ प्रतिशत विद्यालयमा मात्र खानेपानीको स्रोतको रूपमा पाइपधारा रहेको, ४ प्रतिशत विद्यालयमा कुवा वा मूलको पानी प्रयोग भएको, २ प्रतिशत विद्यालयमा प्राकृतिक धारो प्रयोग भएको र २ प्रतिशत विद्यालयमा अन्य पानीको स्रोत प्रयोग भएको, ८० प्रतिशत विद्यालयमा छुट्टै कम्प्युटर कोठा नभएको, ७३ प्रतिशत विद्यालयमा छात्र छात्राहरूको लागि छुट्टा छुट्टै शौचालयको व्यवस्था नभएको, ५१ प्रतिशत विद्यालयमा शिक्षक र विद्यार्थीको लागि छुट्टा छुट्टै शौचालयको व्यवस्था नभएको, ९६ प्रतिशत विद्यालयमा विज्ञान प्रयोगशालाको लागि छुट्टै कोठा नभएको अवस्था रहेको छ ।

गाउँपालिकाको जम्मा १८३०८ जनसंख्या मध्ये ६७. ७ प्रतिशत साक्षर रहेको छ । जसमा पुरुष ७५.५ प्रतिशत र महिला ६०.४ प्रतिशत साक्षर रहेका छन ।

गाउँपालिका बाट हालै प्राप्त रेकर्ड अनुसार प्रारंभिक वाल विकासमा कूल भर्नादर १०१ प्रतिशत छ भने खुद भर्ना दर ९५ प्रतिशत छ । त्यसै गरी आधारभूत तहमा कूल भर्नादर १२० प्रतिशत तथा खुद भर्ना दर ९१ प्रतिशत रहेको छ भने माध्यमिक तहको कूल भर्ना दर ६४ प्रतिशत तथा खुद भर्ना दर ४६ प्रतिशत रहेको छ ।

सम्भावना र अवसर

- स्थानीय सरकारको अभ्यास गरेसँगै शिक्षाले व्यावहारिक, जीवनउपयोगी, सीपमूलक, प्रतिस्पर्धी र समसामयिक चुनौतीको सामना गर्नसक्ने जनशक्ति उत्पादन गर्नका लागि संवैधानिक अधिकार क्षेत्रभित्र रही विभिन्न नीतिगत र आर्थिक कार्यक्रमको व्यवस्था गर्न सक्ने अधिकार नेपालको संविधान २०७२ ले गरेको छ ।
- शिक्षा क्षेत्रको विकासका लागि आवश्यक पर्ने आधुनिक भौतिक पूर्वाधारको विकास अधिकांश विद्यालयमा भएकाले शैक्षिक क्षेत्रको विकासका लागि योजनावद्ध कार्यक्रम सञ्चालन गर्नका लागि आवश्यक आधार तयार भएको छ ।
- पालिका भित्रका विद्यालयको संख्या र पालिका भित्रका विद्यालय जाने उमेर समूहका बालबालिकाको जनसंख्यालाई विश्लेषण गर्दा माध्यमिक तहमा ९९९ र आधारभूत तहमा ४२३५ विद्यार्थी भएकाले यो अनुपातलाई हेर्दा विद्यालयको संख्या सरदर पालिकाको आवश्यकतालाई परिपूर्ति गर्न सक्ने रहेकाले यी विद्यालयमा आधुनिक शैक्षिक प्रविधिः कम्प्युटर ल्याव र विज्ञान प्रयोगशाला, ई-लाईब्रेरी तथा ICT को व्यवस्था गर्न सकेमा गुणस्तरीय र प्रतिस्पर्धी जनशक्ति उत्पादन गर्न सक्ने सम्भावना रहेको छ ।
- गाउँपालिका भित्रका सार्वजनिक विद्यालय मध्ये कुनै एक विद्यालयमा प्राविधिक शिक्षाका कार्यक्रम संचालनका लागि सम्वधित निकायबाट स्वीकृति लिई आवश्यकतामा आधारित सीपयुक्त जनशक्ति उत्पादन गरी स्वरोजगार बनाउन सकिने सम्भावना रहेको छ ।

समस्या र चुनौती

- संवैधानिक अधिकारको प्रयोग गरी शैक्षिक क्षेत्रको विकासका लागि गुरु योजना नबन्नु, गुणस्तर सुधारका लागि सम्भाव्यता अध्ययन नहुनु, प्राप्त अधिकार बमोजिमका जिम्मेवारी कार्यान्वयन गर्नका लागि पर्याप्त स्रोत साधनको अभाव हुनु,
- तुलनात्मक रूपमा भौतिक पूर्वाधार भएपनि गुणस्तरीय सिकाइका लागि आवश्यक प्रविधिमैत्री भौतिक पूर्वाधारको अभाव हुनु, विज्ञान प्रयोगशाला नहुनु, बालबालिका मैत्री पूर्वाधार नहुनु,
- प्राविधिक शिक्षालयको अभावका कारण प्राविधिक शिक्षा विकास चुनौतीको रूपमा रहेको छ ।
- पालिका भित्रका विद्यालयमा विद्यालय छाड्ने दरमा अपेक्षित सुधार नहुनु, दलित तथा न्यून आय भएका परिवारका बालबालिकाहरूको भर्नादरमा कम हुनु, विद्यालयहरू आर्थिक रूपले सबल हुन नसक्नु, विषयगत शिक्षक दरबन्दी कम हुनु, शिक्षामा राजनीतिकरण हुनु, शिक्षण पेशाप्रति प्रतिवद्धताको कमी, आधुनिक प्रविधिको प्रयोग नहुनु जस्ता समस्याहरू बिद्यमान छन् ।
- शिक्षाको गुणस्तर सुधारका लागि विषयगत दरबन्दी मिलान, विद्यालय समायोजन, पाठयोजना सहितको शिक्षणमा जोड, स्थानीय पाठ्यक्रमको निर्माण तथा प्रयोग र प्रविधिमैत्री शिक्षण सिकाइमा जोड दिन नसक्नु,
- शारीरिक, मानसिक तथा समवेगात्मक रूपमा समस्यामा परेका बालबालिकाहरूका लागि विद्यालय पहुँच सहज नहुनु, बालमैत्री वातावरणको अभावमा पठनपाठन सञ्चालन हुनु ।
- सार्वजनिक विद्यालयहरूलाई आत्मनिर्भर बनाउन आवश्यक योजना, बजेट, कार्यक्रम र सवल नेतृत्व क्षमताको अभाव हुनु,

क्षेत्रगत सोच, लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति तथा कार्यनीति

सोच

“दक्ष मानव संसाधनको विकासका लागि पहुँच योग्य, समावेशी र गुणस्तरीय शिक्षा”

लक्ष्य

- राष्ट्रिय एवम् अन्तर्राष्ट्रिय स्तरमा प्रतिस्पर्धा गर्न सक्ने दक्ष जनशक्ति उत्पादन गर्ने,

उद्देश्य

- पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिका अन्तर्गतका सबै वर्ग तथा क्षमताका बालबालिकालाई प्रारम्भिक बालशिक्षाको अनुभव सुनिश्चित गर्नु,
- विद्यालय उमेर समूहका बालबालिकाको आधारभूत तथा माध्यमिक तहको शिक्षामा पहुँच सुनिश्चित गर्नु,
- शिक्षालाई समावेशी, जीवनोपयोगी, व्यावहारिक, प्रविधिमैत्री र गुणस्तरीय बनाइ बालबालिकाको सिकाइलाई राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय स्तरमा प्रतिष्पर्धी बनाउनु,
- प्राविधिक शिक्षा तथा व्यावसायिक तालिममा जोडदिँदै उच्च शिक्षालाई ज्ञान, सीप, प्रविधि र अनुसन्धानमा आधारित बनाउनु,
- शैक्षिक पूर्वाधारहरू आधुनिक, समावेशी, पर्यावरण अनुकुल, सुरक्षित, र प्रविधि मैत्री बनाउनु र
- गुणस्तरीय शिक्षाका लागि योग्य, दक्ष र विषयगत शिक्षकको व्यवस्थापन गर्नु ।

पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिका

रणनीति तथा कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
● प्रारम्भिक बालविकास उमेर समूहका बालबालिकालाई बालमैत्री वातावरणमा पठनपाठनको सुनिश्चित गर्ने,	● स्थानीय समुदायसँगको सहकार्यमा प्रत्येक वडा तथा वस्तीहरूमा सामुदायिक बालविकास केन्द्रको स्थापना गरी आवश्यक भौतिक, प्राविधिक एवं शैक्षिक जनशक्तिको प्रवन्ध मिलाउने, ● यस्ता केन्द्रहरूमा दिवा खाजा, पोशाक, शैक्षिक सामग्री र अन्य साधनहरू उपलब्ध गराउन गाउँपालिका/वडाले आवश्यक वित्तीय सहयोग गर्ने । ● वाल विकास केन्द्रको पहुँच नभएका बालबालिकाको बाहुल्यता भएको स्थानहरूको छनौट गरी थप बाल विकास केन्द्रहरूको स्थापना गर्ने,
● दक्ष जनशक्ति उत्पादनका लागि शिक्षण संस्थाहरूको आधुनिकीकरण गर्ने,	● पालिका भित्रका सबै सार्वजनिक विद्यालयहरूको भौतिक पूर्वाधार तथा सामग्री, विषयगत प्रयोगशाला, सुरक्षित खेलमैदान, स्वच्छ र शुद्ध पिउने पानी तथा सरसफाइ आदिको राष्ट्रिय मापदण्ड अनुसार व्यवस्था गर्ने, ● आधुनिक प्रविधिमैत्री शैक्षिक कार्यक्रम संचालन गर्ने, ● विद्यालयहरूमा विज्ञान प्रयोगशाला स्थापना गर्ने, ● ई. लाईब्ररीको व्यवस्था गर्ने, ● कक्षा कोठाहरू प्रविधियुक्त बनाउने ।
● साक्षरता दर शत प्रतिशत पुऱ्याउने,	● विद्यालय उमेर समूहका बालबालिकाका लागि आधारभूत शिक्षा अनिवार्य गर्ने, ● पौढहरूका लागि प्रौढ र अनौपचारिक शिक्षा कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने, ● विद्यालय शिक्षा छोडेका बेरोजगार युवायुवतीहरूलाई सीपमूलक, जीवनउपयोगी र बजारको मागनुसारका शैक्षिक कार्यक्रम संचालन गर्ने, ● निरक्षर जनसंख्याको पहिचान गरी सघन साक्षरता कार्यक्रम सञ्चालन गर्न प्रत्येक वस्तीमा आमा समूह, महिला समूहलाई परिचालन गरी साक्षरता अभियान सञ्चालन गर्ने, ● आगामी ४ वर्षमा पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकालाई पूर्ण साक्षर घोषणा गर्ने ।
● प्राविधिक शिक्षामा जोड दिने,	● खेलकुद तथा तालिम सामग्री सहयोग गरिने, ● विद्यालयहरूको स्तरोन्न्ती तथा अपुग दरबन्दी पुरा गरिने, ● आवश्यक ठाउँमा केहि नमूना विद्यालयहरूको स्थापना गरिने, ● विद्यालयहरूलाई प्रात्रिधिक शिक्षामा जोड्ने, ● आधारभूत तथा माध्यमिक तहको शिक्षालाई गुणस्तरीय र प्रभावकारी बनाउन आफ्नो विद्यालय आफै बनाऊँ कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने, ● आवश्यक जनशक्ति स्थानीय पाठ्यक्रम, शैक्षिक सामग्री तर्जुमा, शैक्षिक सामग्री सामग्री तथा भौतिक सुविधाको विकासमा (कम्पाउन्ड वाल सहित) गाउँपालिकाले वडा मार्फत सहयोग गर्ने, ● सबै माध्यमिक विद्यालयहरूलाई प्रभावकारी व्यावसायिक शिक्षा प्रारम्भ गर्न आवश्यक सहयोग गर्ने,

पुथा

	● पाठ्यपुस्तक, पुस्तकालय तथा आधुनिक सञ्चार प्रविधि (ईन्टरनेट) माथिको पहुँच सबै विद्यालयहरूमा पुऱ्याउने, ● विषयगत शिक्षक व्यवस्थापन, शिक्षकहरूको नियमित विषयगत पुनर्ताजगी तालिम, नियमित पठनपाठनको अनुगमन उपलब्धिका आधारमा शिक्षकको कार्यदक्षता मूल्याङ्कन, वार्षिक शैक्षिक परीक्षण गर्ने र दण्ड एवं पुरस्कारको व्यवस्था लागू गर्ने, यस कामको लागि आवश्यक कानुनी र संस्थागत संयन्त्रको व्यवस्था गर्ने, ● विद्यालयको शैक्षिक स्तरको उन्नतिको लागि शैक्षिक नेतृत्वको आवश्यकता भएकोले प्रत्येक विद्यालयको प्रधानाध्यापक सक्षम व्यक्तिलाई नियुक्त गर्ने र उसको निरन्तरता शैक्षिक उपलब्धिको मूल्याङ्कनमा निर्भर हुने व्यवस्था गर्ने, ● जेहेन्दार, गरिब, उत्पीडित, असहाय र महिला छात्राहरूका लागि आधारभूत तथा माध्यामिक विद्यालयमा छात्र, छात्रालाई छात्रबृत्ति प्रदान गर्ने व्यवस्था मिलाउने, ● गाउँपालिका भित्रका सम्पूर्ण विद्यालयका विद्यार्थीहरूलाई दिवा खाजाको कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने, ● सम्पूर्ण विद्यालयमा भौतिक सुविधा सहित खेलकुद (Indoor and Outdoor Games) को व्यवस्था गर्ने, ● आगामी ४ वर्ष भित्रमा CTEVT बाट सम्वन्धन लिई कार्यक्रम संचालन गर्न चाहने विद्यालयहरूलाई सहजीकरण गरी प्राविधिक शिक्षाको व्यवस्था गर्ने, ● शिक्षाको गुणस्तर सुधार तथा प्रविधिमैत्री भौतिक पूर्वाधार निर्माण गर्न आवश्यक योजना वनाई केन्द्र र प्रदेशवाट समपूरक वा विशेष अनुदान प्राप्त गर्न पहल कदमी गर्ने, ● प्राविधिक उच्च शिक्षा हासिल गर्न चाहने पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकाभित्रका विद्यार्थीहरूलाई उच्च शिक्षामा आंशिक छात्रबृत्ति प्रदान गर्ने, ● शैक्षिक गुणस्तर सुधारका लागि प्रयोगात्मक शिक्षण, स्थानीय पाठ्यक्रम (व्यावसायिक शिक्षा) र अभिभावक सचेतीकरण कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने, ● आगामी ५ वर्ष भित्रमा गाउँपालिका भित्र सुविधा सम्पन्न छात्रावास सहितको एक नमुना विद्यालयको स्थापना गर्ने, ● शिक्षकलाई प्रविधिसँग परिचित हुन ICT तालिम एवं अभिमुखीकरण कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्ने, ● गाउँपालिका भित्रका विद्यालयहरूमा किशोरीहरूलाई निःशुल्क सेनिटरी प्याड वितरण कार्यक्रमलाई थप प्रभावकारी बनाउने, ● गाउँपालिका भित्रका विद्यालयहरूमा किशोर किशोरीहरूलाई प्रजनन स्वास्थ्य तथा लैङ्गिक समानता सम्वन्धी सचेतना कार्यक्रम संचालन गर्ने,

	• विद्यालयका भौतिक पूर्वाधारहरू वाल मैत्री, अपाङ्गता मैत्री र किशोरी मैत्री वनाउने, • आधारभूत तहका प्राथमिक कक्षाहरूमा स्थानीय मातृभाषामा पठनपाठनको सम्भाब्यताको अध्ययन गरी क्रमश: लागु गर्दै जाने, • गाउँपालिका भित्रका विद्यालयहरूको अनुगमन गरी विद्यालय समायोजन प्रकृयालाई अगाडि बढाउने, • पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकाको शैक्षिक गुणस्तर सुधार गर्न शिक्षा शाखाले स्थानीय पाठ्यक्रम निर्माण, शिक्षण सिकाई, शिक्षक तालिम, भौतिक सुविधा, अभिभावक सचेतीकरण, विद्यालय समायोजन लगायत विद्यालयको समग्र व्यवस्थापनको लागि कार्य योजना निर्माण गरी कार्यान्वयन गर्ने ।
• समावेशी शिक्षाका जोड दिने,	• दलित तथा पिछडा वर्गका किशोर किशोरीहरू मध्ये जेहेन्दार हरूको छनौट गरी उच्च शिक्षासम्मको अध्ययनका लागि छात्रवृत्तिको व्यवस्था गर्ने, • अपाङ्गता भएका विद्यार्थीहरुलाई उच्च शिक्षाका लागि भर्ना शुल्कमा अनुदान दिइने ।

पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिका

प्रमुख कार्यक्रम

क.सं.	विषयगत क्षेत्र र योजना तथा कार्यक्रम	इकाई	कार्यान्वयन हुने स्थान	लक्ष्य						अनुमानित लागत रु.	श्रोत व्यहोर्ने निकाय	प्राथमिकता नं.
				वर्ष १	वर्ष २	वर्ष ३	वर्ष ४	वर्ष ५	लक्ष्य			
	पालिका स्तरीय कार्यक्रम											
१	गाउँपालिकाभित्रका सबै सार्वजनिक विद्यालयमा नेपाल सरकारको मापदण्ड अनुसार विद्यार्थी संख्याका आधारमा शिक्षकको दरबन्दी व्यवस्थापन गर्ने	वटा	पालिकाभरी	७०	७०	७०	७०	७०	७०	९०००००००	स्थानीय सरकार	१
२	बालबालिकाको सर्वाङ्गिन पक्षको बिकासका लागि बाल मैत्री प्रारम्भिक बाल विकास (ECD) कक्षा कोठाको व्यवस्थापन गर्ने	वटा	३५ विद्यालयहरु	७	७	७	७	७	३५	१०५०००००	संघीय सरकार	१
३	प्रविधिमैत्री शिक्षण सिकाई क्रियाकलापका माध्यमबाट शैक्षिक गुणस्तर वृद्धि गर्न पालिका भित्रका माध्यमिक विद्यालयमा इ लाइवेरी सहितको कम्प्युटर ल्यावको स्थापना गर्ने	वटा	५ माविहरु	१	१	१	१	१	५	२५०००००	प्रदेश सरकार	२
४	गणित तथा विज्ञान विषयको विषयगत व्यवहारिक सीप विकासका लागि प्रयोगशालाको व्यवस्था गर्ने	वटा		३	३	३	४	४	१७	२५०००००	संघीय सरकार	३
५	पालिका भित्रका सबै सार्वजनिक विद्यालयमा सुरक्षित खानेपानीको व्यवस्था गर्ने	वटा	५७ वटा विद्यालयहरु	११	११	११	१२	१२	५७	११५०००००	प्रदेश सरकार	१
६	पालिका भित्रका सबै सार्वजनिक विद्यालयमा पुरुष र महिलाको लागि छुटाछुटै आधुनिक तथा बाल मैत्री र	वटा	३० विद्यालय	६	६	६	६	६	३०	३०००००००	संघीय सरकार	४

	अपाङ्ग मैत्री शौचालयको व्यवस्था गर्ने											
७	विद्यार्थीको शारीरिक तथा मानसिक तन्दुरुस्तीका लागि आधारभूत सामग्रीको व्यवस्था गर्ने	वटा	सबै विद्यालयहरु	१०	११	१२	१२	१२	५७	२८०००००	प्रदेश सरकार	५
८	शिक्षकको पेशागत दक्षता अभिवृद्धि गर्न तालिमको व्यवस्था गर्ने	वटा	सबै विद्यालयहरुका शिक्षक	३०	३०	३०	३०	३०	१५०	५०००००	स्थानीय सरकार	२
९	सार्वजनिक विद्यालयका सबै प्रधानाध्यापकलाई नेतृत्व विकास सम्वन्धि तालिमको व्यवस्था गर्ने	वटा	सबै विद्यालयहरुका प्रधानाध्यापक	१२	१२	१२	१२	९	५७	४०००००	प्रदेश सरकार	१
१०	विद्यालय हाताभित्र जैविक तारवारको अनिवार्य व्यवस्था गर्ने	वटा	सबै विद्यालयहरु	१२	१२	१२	१२	९	५७	१०००००००	प्रदेश सरकार	२
११	एक विद्यालय एक नर्स कार्यक्रम संचालन गर्ने	वटा	६ वटा माविहरु	२	१	१	१	१	६	२५०००००	प्रदेश सरकार	३
१२	शि.अ.सं. र वि.व्य.सं.को नेतृत्व विकास तालिमको व्यवस्था	वटा	५७ वटा विद्यालयहरु	१२	१२	१२	१२	९	५७	७०००००	स्थानीय सरकार	२
१३	१ विद्यालय २ ल्यापटप कार्यक्रम	वटा		१६	१६	१६	१६	१६	८०	६००००००	संघीय सरकार	४
१४	आवि तथा मावि तहको अध्ययन अनुमति पत्र पूर्व तयारी कक्षा सञ्चालन	जना	गाउँपालिका	१००	१००	१००	१००	१००	५००	२००००००	स्थानीय सरकार र प्रदेश सरकार	१
१५	गरिब, दलित तथा महिला लक्षित शिक्षक सेवा आयोग कक्षा सञ्चालन कार्यक्रम	जना	गाउँपालिका	५०	५०	५०	५०	५०	२५०	१५०००००	स्थानीय सरकार र प्रदेश सरकार	१
१६	अपाङ्ग, दलित, गरिब तथा विपन्न र महिला लक्षित उच्च शिक्षा तथा छोरी बुहारी प्राविधिक शिक्षा अध्ययन	जना	गाउँपालिका र वडा	५	५	५	५	५	५	३००००००	स्थानीय सरकार र प्रदेश	१

	छात्रबृत्ति कार्यक्रम सञ्चालन										सरकार	
	वडा नं. १											
१	अङ्ग्रेजी माध्यमबाट शिक्षण सिकाइ संचालन गर्न शिक्षकलाई तालिम दिने र अङ्ग्रेजीमैत्री वातावरण निर्माण गर्ने	वटा	पुथा हिमालय मैकोट र जनता आवि पुषर गाउँ			१	१		२	५०००००	स्थानीय सरकार	
२	आधुनिक छात्र/छात्रा शौचालय निर्माण	वटा	पुथा हिमालय मैकोट र जनता आवि पुषर गाउँ				१	१	२	२००००००	प्रदेश सरकार	
३	विद्यालय छात्रावास ४ कोठे भवन	वटा	पुथा हिमालय मैकोट				१		१	३५०००००	प्रदेश सरकार	
४	सूचना तथा प्रविधि मैत्री शिक्षण सिकाइ तथा कक्षाकोठा निर्माण	वटा	पुथा हिमालय मैकोट र जनता आवि पुषर गाउँ				१	१	२	५०००००	संघीय सरकार	
५	विज्ञान प्रयोगशालाको व्यवस्था प्रोजेक्टर सहित	वटा	पुथा हिमालय मैकोट					१	१	६५००००	संघीय सरकार	
६	खेलकुद तथा साँस्कृतिक साधनको व्यवस्था	वटा	पुथा हिमालय मैकोट र जनता आवि पुषर गाउँ			१	१		२	५०००००	स्थानीय सरकार	
७	विद्यालयमा निरन्तर वाइफाइ	वटा	पुथा हिमालय मैकोट र जनता आवि पुषर गाउँ	१	१				२	३०००००	स्थानीय सरकार	
	वडा नं. २											
१	बाल कल्याण आधारभूत विद्यालय तिज्याङ्ग, ५ कक्षा सम्मको अनुमति	कक्षा	तिज्याङ्ग						३	८०००००	स्थानीय सरकार	

२	आधारभूत विद्यालय हार्दिवाङ्गमा इङ्लिस मिडियमबाट शिक्षण गर्नका लागि शिक्षक तालिम	वटा	हार्दिवाङ्ग विद्यालय				१		१	१०००००	स्थानीय सरकार	
३	श्री हिमालय आवि पेल्मा, कक्षा ५ सम्म इङ्लिस मिडियम क्लास संचालन	कक्षा	पेल्मा						५	१००००००	प्रदेश सरकार	
	वडा नं. ३											
१	गाउदेखि स्कूलसम्मको शैक्षिक मार्ग		आधारभूत विद्यालय		१				१	१००००००	स्थानीय सरकार	
२	विद्यालय खेल मैदान		आधारभूत विद्यालय रन्मा				१		१	१००००००	प्रदेश सरकार	
३	पानी ट्यांकी निर्माण		आधारभूत विद्यालय रन्मा		१				१	५०००००	प्रदेश सरकार	
४	इन्टरनेट सुविधा		आधारभूत विद्यालय रन्मा		१				१	२०००००	स्थानीय सरकार	
५	भित्ते लेखन		आधारभूत विद्यालय रन्मा	१					१	४०००००	प्रदेश सरकार	
६	फर्निचर निर्माण		आधारभूत विद्यालय रन्मा			१			१	२०००००	स्थानीय सरकार	
७	प्रत्येक कक्षाकोठामा ढलान र प्लास्टर		आधारभूत विद्यालय रन्मा		१	१	१	१	४	१५०००००	संघीय सरकार	
८	शिशु कक्षा भवन		आधारभूत विद्यालय रन्मा			१			१	१००००००	प्रदेश सरकार	
९	घेराबार तथा गेट निर्माण		आधारभूत विद्यालय रन्मा				१		१	१००००००	प्रदेश सरकार	
	वडा नं. ४											
१	श्री जनज्योति आ.वि. घुन्माखोला घेरावार तथा गेट निर्माण (जैविक तारबार गर्ने)	वटा	घुन्माखोला		१				१	१००००००	प्रदेश सरकार	

२	श्री वालकल्याण आ.वि. काडा घेरावार तथा गेट निर्माण (जैविक तारबार गर्ने)	वटा	काडाँ विद्यालय	१					१	१००००००	प्रदेश सरकार	
३	श्री आ.वि अर्जल, कक्षा १ - ८ सम्म बालमैत्री कक्षाकोठा व्यवस्थापन गरी प्रविधि मैत्री सामाग्री खरिद	वटा	विद्यालय				१		१	५५०००००	संघीय सरकार	
४	श्री जन ज्योति आ.वि. घुन्माखोला २ कोठा शौचालय निर्माण	वटा	विद्यालय				१		१	८०००००	प्रदेश सरकार	
५	श्री बालकल्याण आधारभूत काँडा शौचालय निर्माण २ कोठे	संख्या				१			१	८०००००	प्रदेश सरकार	
	वडा नं. ५											
१	ट्वाईलेट सहितको भवन ४ कोठे		देउराली मावि हुकाम			१	१		२	६००००००	संघीय सरकार	
२	घेरावार तथा गेट निर्माण (जैविक तारबार गर्ने)		हुकाम र कागरजङ			१		१	२	१००००००	प्रदेश सरकार	
३	स्कूल वालपेन्टिङ्ग		हुकाम र गर विद्यालय				१	१	२	१००००००	संघीय सरकार	
४	स्कूल तारवार ग्याविङ्ग र गेट निर्माण		हुकाम, कागरजङ र गर			१	१	१	३	१५०००००	प्रदेश सरकार	
५	काजरनङ विद्यालयमा ४ कोठे भवन निर्माण		काजरजङ	१					१	५५०००००	संघीय सरकार	१
६	बालकल्याण उर्ज्याङ आवि ४ कोठे भवन निर्माण		उर्ज्याङ	१					१	५५०००००	संघीय सरकार	१
	वडा नं. ६											
१	श्री जनजागृति आधारभूत विद्यालय मयाङ भवन तथा डेस्क बेञ्च निर्माण	वटा	मयाङ			१			१	५५०००००	संघीय सरकार	
२	श्री जनजागृति आधारभूत विद्यालय मायाङ शौचालय निर्माण	वटा	मयाङ			१			१	८०००००	प्रदेश सरकार	

३	वडाका दुई वटा विद्यालयमा कम्प्यूटर ल्यावको स्थापना	वटा	मयाङ र डिम्बुरगैरा		१	१			२	१००००००	संघीय सरकार	
४	श्री आदर्श आधारभूत विद्यालय डिम्मुगैरा भवन तथा डेस्क बेञ्च निर्माण	वटा	विद्यालय			१	१		२	५५००००००	संघीय सरकार	
५	श्री आदर्श आधारभूत विद्यालय डिम्मुगैरा घेराबार तथा खानेपानी मर्मत	वटा	विद्यालय			१			१	५०००००	स्थानीय सरकार	
	वडा नं. ७											
१	बालमैत्री धारा घुर्बोङ	वटा	पुथा ७ घुर्बोङ				१		१	३०००००	स्थानीय सरकार	
२	वालमैत्री धारा खार खोला	वटा	पुथा ७ खारखोला		१				१	३०००००	स्थानीय सरकार	
३	वालमैत्री धारा जाङ	वटा	पुथा ७ जाङ			१			१	५०००००	स्थानीय सरकार	
	वडा नं. ८											
१	मा वि रिवाङचौर फर्निचर व्यवस्थापन	पटक	रिवाङचौर		१				१	५०००००	स्थानीय सरकार	
२	लालपाटन आ.वि. फर्निचर तथा खानेपानीको निर्माण	पटक	चुमा		१				१	५०००००	प्रदेश सरकार	
३	बालविकास केन्द्रमा बालमैत्री कक्षा कोठाको निर्माण गर्ने	पटक	खराङ, गराली		१	१			२	२००००००	प्रदेश सरकार	
	वडा नं. ९											
१	भवन निर्माण	वटा	पुनम चौतारा र आदर्श मा.वि.खारावाङ्ग			१	१		२	८००००००	संघीय सरकार	
२	फिल्ड	वटा	पुनम चौतारा आदर्श र				१	१	२	२००००००	संघीय सरकार	

			मा.वि.खारावाङ्ग									
३	खानेपानी निर्माण	वटा	३ वटै विद्यालयमा		१	१	१		३	६५००००	स्थानीय सरकार	
४	सार्वजनिक शौचालय	पटक	गोपारी				१		१	६५००००	प्रदेश सरकार	
	वडा नं. १०											
१	३ वटा विद्यालयमा प्राथमिक उपचारका सामग्रीहरु		तक, बाँछीगाउँ, घुम्लिवाङ्ग		१	१	१		३	६०००००	प्रदेश सरकार	
२	कम्प्युटर ल्याब स्थापना गर्ने	वटा	बाँछिगाउँ १०, घुम्लिवाङ्ग १०		१	१			२	१५०००००	संघीय सरकार	
३	सोलार जडान	वटा	बाँछीगाउँ, घुम्लिवाङ्ग		१	१			२	८०००००	स्थानीय सरकार	
४	सामुदायिक पुस्तकालय स्थापना	वटा	तक		१				१	१००००००	प्रदेश सरकार	
५	विद्यालयहरु मा.वि. १ र आ.वि. २ मा पुस्तकालय		तक, बाँछीगाउँ, गुम्लिवाङ्ग		१	१	१		३	२००००००	संघीय सरकार	
६	३ वटा विद्यालयमा फर्निचर व्यवस्थापन	वटा	तक, बाँछीगाउँ, गुम्लिवाङ्ग		१	१	१		३	१००००००	स्थानीय सरकार	
७	विद्यालय फिल्ड निर्माण १विद्यालयमा	वटा	घुम्लिवाङ्ग		१				१	१००००००	प्रदेश सरकार	
८	वाइफाइ सञ्चार सुविधा	वटा	तक, बाँछीगाउँ, गुम्लिवाङ्ग			१	१	१	३	७०००००	स्थानीय सरकार	
९	बालबालिकाको लागि आवश्यक खेलौनाहरु	वटा	तक, बाँछीगाउँ,		१	१		१	३	५०००००	प्रदेश सरकार	

			गुम्लिवाङ्ग									
१०	विद्यालयमा गाडि व्यवस्थापन	वटा	महेन्द्र मावि				१			५००००००	प्रदेश सरकार	
११	महेन्द्र मावि तकसेरामा पशु तथा कृषि विज्ञान प्राविधिक शिक्षालय स्थापना	वटा	महेन्द्र मावि						४	२००००००००	संघीय सरकार र प्रदेश सरकार	
	वडा नं. ११											
१	श्री दशरथ आधारभूत विद्यालयमा कम्प्युटर ल्याव स्थापना	वटा	श्री दशरथ आ.वि. तुँपा				१		१	७०००००	संघीय सरकार	
२	जनजागृती आधारभूत विद्यालयमा कम्प्युटर ल्याव स्थापना गर्ने	वटा	जनजागृती आ.वि. दम्चन			१			१	५०००००	प्रदेश सरकार	
३	श्री उत्तरगङ्गा आधारभूत विद्यालय उपल्लो सेरा कम्प्युटर ल्याव स्थापना गर्ने	वटा	श्री उत्तरगङ्गा आवि उपल्लो सेरा			१			१	७०००००	संघीय सरकार	
४	जनता आधारभूत विद्यालय तली सेरा घेरावार तथा गेट निर्माण	वटा	जनता आ.वि. तल्लो सेरा		१				१	१५०००००	प्रदेश सरकार	
५	श्री दशरथ आधारभूत विद्यालयमा टेबल कुर्सी तथा फर्निचर व्यवस्थापन	वटा	श्री दशरथ आ.वि. तुँपा			१			१	५०००००	स्थानीय सरकार	
६	श्री जनजागृती आधारभूत विद्यालय टेबल कुर्सी तथा फर्निचर व्यवस्थापन	वटा	जनजागृती आ.वि. दम्चन				१		१	५०००००	स्थानीय सरकार	
७	श्री उत्तरगङ्गा निम्न माध्यमिक विद्यालय टेबल कुर्सी व्यवस्थापन	वटा	श्री उत्तरगङ्गा नि.मा.वि. उपल्लो सेरा			१			१	५०००००	स्थानीय सरकार	
८	जनता आधारभूत विद्यालय टेबल कुर्सी	वटा	जनता आ.वि. तल्लो सेरा				१		१	२०००००	स्थानीय सरकार	
	वडा नं. १२											
१	प्राविधिक विद्यालय स्थापना	वटा	राम्लावाङ		१				१	१००००००००	संघीय र	

											प्रदेश सरकार	
२	पर्वत मा.वि. भवन निर्माण ४ कोठे	वटा	राम्लावाङ	१					१	५५००००	संघीय सरकार	
३	श्री पहाडी आ.वि. भवन निर्माण २ कोठे	वटा	छमारी			१			१	२७०००००	संघीय सरकार	
४	श्री जनसेवा आ.वि. गोलखाडा फिल्ड निर्माण	वटा	छमारी				१		१	५०००००	प्रदेश सरकार	
५	श्री दुर्गा आ. वि. गर्खानी भवन निर्माण ४ कोठे	वटा				१			१	५५०००००	संघीय सरकार	
६	शैक्षिक सुधार कार्यक्रम वडाका सबै विद्यालयहरुमा	वटा	सबै टोलमा	१	१	१	१	१	५	२००००००	स्थानीय सरकार	
	वडा नं. १३											
१	पुस्तकालय व्यवस्थापन	वटा	हिमालय आवि ओख्मा				१		१	७०००००	संघीय सरकार	
२	वाइफाइ व्यवस्थापन	वटा	पिपलटुङ्गा, पद्मी, विर्गुम		१	१	१		३	१००००००	प्रदेश सरकार	
३	फिल्ड निर्माण	वटा	पद्मी विद्यालय			१			१	१००००००	प्रदेश सरकार	
४	कम्प्युटर खरिद	वटा	पद्मी, पिपलढुङ्ग, विर्गुम		१	१	१		३	१५०००००	स्थानीय सरकार	
५	प्रोजेक्टर खरिद	वटा	हिमालय आवि ओख्मा र आवि पद्मी		१	१			२	२०००००	स्थानीय सरकार	
६	जैविक घेरावार गर्ने	वटा	ओख्मा, भल्का, पद्मी	१	१	१			३	१२०००००	प्रदेश सरकार	
७	माध्यमिक विद्यालय स्थापनार्थ भौतिक	वटा	हिमालय आवि						४	५५०००००	संघीय	

	पूर्वाधार निर्माण		ओख्मा								सरकार	
८	कम्प्युटर, फोटोकपी चलाउने सोलार	वटा	सबै विद्यालय		१	१	१	१	४	१००००००	प्रदेश सरकार	
९	तारमावार धर्मशाला खेल मैदान	वटा	धर्मशाला ओख्मा			१			१	१००००००	प्रदेश सरकार	
१०	सुन्दर प्रा.वि. विगुंम भवन २ कोठे	वटा	विर्गुम				१		१	२७०००००	प्रदेश सरकार	
११	विगुंम आ.वि. फिल्ड निर्माण		विर्गुम	१					१	५०००००	प्रदेश सरकार	
	वडा नं. १४											
१	दुई कोठे पक्की भवन	वटा	प्रा.वि. नाखा			१			१	२७०००००	संघीय सरकार	
२	बाल विकास देखि कक्षा ५ सम्म खेल सामग्री	वटा	प्रा.वि. नाखा				१		१	२०००००	स्थानीय सरकार	
३	४ कोठे पक्की भवन	वटा	मा.वि. राङसी		१				१	५५०००००	संघीय सरकार	
४	विज्ञान प्रयोगशाला	वटा	मा.वि. राङसी		१				१	७०००००	संघीय सरकार	
५	पुस्तकालय	वटा	मा.वि. राङसी			१			१	७०००००	संघीय सरकार	
६	छात्राबास	वटा	मा.वि. राङसी				१	१	२	२५०००००	प्रदेश सरकार	
७	जैविक घेरावारयुक्त खेलमैदान	वटा	मा.वि. राङसी			१			१	१५०००००	प्रदेश सरकार	
८	पक्की भवन (२ कोठे)	वटा	प्रा.वि. राङसी		१				१	२७०००००	संघीय सरकार	
९	बालमैत्री धारा	वटा	प्रा.वि. राङसी	१					१	५०००००	स्थानीय सरकार	

पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिका

१०	अपाङ्ग मैत्री पक्की शौचालय	वटा	मा.वि. राङसी				१		१	१५०००००	प्रदेश सरकार	
११	भवन मर्मत	वटा	प्रा.वि. नाखा	१					१	५०००००	स्थानीय सरकार	
१२	बालमैत्री धारा, शौचालय	वटा	प्रा.वि. पानीचौर				१	१	२	१००००००	प्रदेश सरकार	
१३	बाल विकास भवन	वटा	प्रा.वि. राङसी				१		१	१००००००	संघीय सरकार	
१४	बाल विकास भवन	वटा	बा.वि. काफलधारा			१			१	१००००००	स्थानीय सरकार	
	जम्मा									३५५०५००००		

पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिका

उपलब्धिः

पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिका अन्तर्गतका सबै वर्ग तथा क्षमताका बालबालिकालाई प्रारम्भिक बालशिक्षाको अनुभव सुनिश्चित गरिएको हुनेछ । विद्यालय उमेर समूहका बालबालिकाको आधारभूत तथा माध्यमिक तहको शिक्षामा पहुँच सुनिश्चित गरिएको हनेछ । शिक्षालाई समावेशी, जीवनोपयोगी, व्यावहारिक, प्रविधिमैत्री र गुणस्तरीय बनाइ बालबालिकाको सिकाइलाई राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय स्तरमा प्रतिष्पर्धी गर्न योग्य बनाइएको हुनेछ । प्राविधिक शिक्षा तथा व्यावसायिक तालिममा जोड दिँदै उच्च शिक्षालाई ज्ञान, सीप, प्रविधि र अनुसन्धानमा आधारित बनाएको हुनेछ । शैक्षिक पूर्वाधारहरू आधुनिक, समावेशी, पर्यावरण अनुकुल, सुरक्षित, र प्रविधि मैत्री बनेका हुनेछन् । गुणस्तरीय शिक्षाका लागि योग्य, दक्ष र विषयगत शिक्षकको व्यवस्थापन गरी पेशागत दक्षता वृद्धि गरिएको हुनेछ । राष्ट्रिय एवम् अन्तर्राष्ट्रिय स्तरमा प्रतिस्पर्धा गर्न सक्ने दक्ष जनशक्ति उत्पादन गरिएको हुनेछ ।

६.२. स्वास्थ्य तथा पोषण

संविधानले प्रत्येक नागरिकलाई आधारभूत स्वास्थ्य सेवा निःशुल्क प्राप्त गर्ने मौलिक हकको व्यवस्था गरेको छ । स्वस्थ र उत्पादनशील नागरिकको महत्वलाई दृष्टिगत गरी यस क्षेत्रमा लगानी वृद्धि मार्फत गुणस्तरीय तथा सर्वसुलभ स्वास्थ्य सेवामा समतामूलक पहुँच सुनिश्चित गर्नु राज्यको दायित्व हो । यसै संदर्भमा लोककल्याणकारी राज्यको अवधारणा अनुरूप स्वास्थ्य क्षेत्रलाई नाफामूलकबाट क्रमशः सेवामूलक क्षेत्रमा रूपान्तरण गर्दै लैजानु पर्ने आवश्यकता छ । संविधानको एकल तथा साझा अधिकार सूची अनुसार संघ, प्रदेश र स्थानीय तहलाई स्वास्थ्य सेवाको जिम्मेवारी दिएको छ । स्वास्थ्यसम्बन्धी उपरोक्त संवैधानिक व्यवस्था एवम् दिगो विकासका लक्ष्य हासिल गर्न योगदान गर्ने सोचका साथ स्वास्थ्य क्षेत्रको प्रवर्द्धन गर्न आवश्यक भएको छ । पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकामा विभिन्न कारणले गर्दा स्वास्थ्य सेवा भरपर्दो र सर्वसुलभ हुन सकेको छैन । यहाँ विगत केहि वर्षदेखि रोगहरूको संरचना बदलिएको छ । पहिले झाडापखाला र सरुवा रोगवाट मृत्यु हुनेको संख्या बढी थियो भने हाल निको हुन गाह्रो हुने रोगहरू जस्तै क्यान्सर, श्वासप्रश्वास, मुटु रोग र मृगौला सम्बन्धी समस्याबाट मृत्यु हुनेको संख्या बढ्दै गएको पाइन्छ । यसले गाउँपालिकामा स्वास्थ्य सेवामा विशिष्टिकृत सेवाहरूको माग बढ्दै गएको देखिन्छ । संविधानको मर्मानुसार मानव विकास सूचकाङ्कमा अपेक्षित उपलब्धि हासिल गरी गाउँपालिकाले “स्वस्थ गाउँपालिका र दीर्घजीवि नागरिक” तयार गर्ने नीति तथा कार्यक्रमहरू संचालन गर्नु पर्ने देखिन्छ ।

पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिका मानव विकास, पूर्वाधार क्षेत्रको विकास र स्वास्थ्य क्षेत्रको विकासका सूचकांकका दृष्टिले राष्ट्रिय आँकडाभन्दा पछि परेको देखिन्छ । भौगोलिक विकटता तथा सामाजिक चेतना, आर्थिक अवस्था, साँस्कृतिक मूल्य, मान्यता र परम्परागत जातीय तथा धार्मिक मान्यताका कारण समुदायका मानिसहरू स्वास्थ्य सेवाबाट बञ्चित भएका छन् ।

पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकामा आधारभूत स्वास्थ्य सेवा प्रवाह गर्न १ प्राथमिक स्वास्थ्य केन्द्र, ५ वटा स्वास्थ्य चौकी, ८ वटा आधारभूत स्वास्थ्य केन्द्र, २ वटा सामुदायिक स्वास्थ्य ईकाइ गरी १६ वटा स्वास्थ्य संस्थाहरूका साथै १२ वटा गाउँघर क्लिनिक, १९ वटा खोप क्लिनिक र ५४ जना महिला स्वास्थ्य स्वयंसेविका रहेका छन् । गाउँपालिकाको स्वास्थ्य सेवाको आवश्यकतालाई सम्बोधन गर्न २ पोलिक्लिनिक र ४ गैर सरकारी संस्थाबाट स्वास्थ्य सेवा प्रदान गर्दै आइरहेका छन् ।

राष्ट्रिय स्तरमा निर्धारण गरिएका राष्ट्रिय खोप कार्यक्रम अन्तर्गत पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकाले जम्मा १९ वटा खोप क्लिनिकद्वारा खोप सेवा प्रदान गरिरहेको छ । गर्भजाँच, परिवार योजनाका साधनहरू वितरण र परामर्श तथा खोप सेवाहरू १२ वटा गाउँघर क्लिनिक कार्यक्रम मार्फत दूरदराजमा सेवा प्रदान गरिरहेका छन् । गाउँपालिका अन्तर्गतका प्राथमिक स्वास्थ्य केन्द्र र सबै स्वास्थ्य चौकीबाट २४ सै घण्टा प्रसूति सेवा

उपलब्ध छन् भने ३ वटा स्वास्थ्य संस्थाबाट पाँच प्रकारका परिवार नियोजनका सेवा उपलब्ध भइरहेका छन् ।

स्वास्थ्य सेवामा कार्यरत जनशक्तिको दरबन्दी जम्मा ३६ जनाको रहेकोमा हाल पालिकामा ३० जना स्वास्थ्य कर्मी कार्यरत रहेका छन् । जसमध्ये स्थायी दरबन्दी भएका कर्मचारीको संख्या २१ जना अर्थात् ७० प्रतिशत र करार दरबन्दीमा कार्यरत कर्मचारी संख्या ९ जना अर्थात् ३० प्रतिशत रहेको छ ।

पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकाको १६ वटा स्वास्थ्य संस्था मध्ये ५ वटाको आफ्नै भवन रहेको छ जसमध्ये निर्धारित मापदण्ड अनुसारका भवन जम्मा ४ वटा छन् भने अन्य बाँकी १ वटा भवन मापदण्ड अनुसार तयार भएको देखिदैन । कुनै पनि स्वास्थ्य संस्थामा २४ सै घण्टा विद्युतको उपलब्धता छैन भने जम्मा ५ वटा स्वास्थ्य संस्थामा मात्र सोलार ब्याकअप जडान गरिएको छ । सरसफाइको अवस्थामा जम्मा ४ वटा स्वास्थ्य संस्थामा महिला र पुरुषको लागि छुट्टै शौचालय र ४ वटा स्वास्थ्य संस्थामा सुरक्षित खानेपानीको नियमित उपलब्धता छ । पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिका अन्तर्गतका स्वास्थ्य संस्थाहरू मध्ये ३ वटा स्वास्थ्य संस्थामा मात्र मोटरबाटो पुगेको छ र शीघ्र स्वास्थ्य उद्दारका लागि स्थानीय स्तरमा १ वटा एम्बुलेन्स सेवा उपलब्ध छ भने १४ वटै वडामा स्टेचरको सेवा उपलब्ध छ ।

राष्ट्रिय सुरक्षित मातृत्व कार्यक्रमको मुख्य लक्ष्य मातृ तथा नवजात शिशु रोग र मृत्युदर घटाउने, निवारण गर्ने र प्रवर्द्धनात्मक गतिविधि मार्फत् गर्भावस्था, बच्चाको जन्म र प्रशवपछिको अवधिमा मृत्यु निम्त्याउने कारकलाई निदान गरी मातृ तथा नवजात शिशुको स्वास्थ्यमा सुधार गर्नु रहेको छ । स्वास्थ्य संस्थामा पहिलो पटक गर्भ परीक्षण गराउन आउने गर्भवती महिला ४७ प्रतिशत रहेकोमा स्वास्थ्य मापदण्ड अनुसार पूरा अवधी गर्भ परीक्षण गराउन आउने महिलाको संख्या २९ प्रतिशत मात्र रहेको छ । यसरी हेर्दा गर्भवती महिलालाई स्वास्थ्य मापदण्ड अनुसार पूरा अवधी गर्भ परीक्षण गराउनका लागि महिला स्वास्थ्य स्वयम्सेविका मार्फत चेतनामूलक कार्यक्रम संचालन गर्नुपर्ने देखिन्छ । संस्थागत रूपमा स्वास्थ्य केन्द्रमा सुत्केरी गराउन आउने गर्भवती महिला ३९ प्रतिशत र सुत्केरी पश्चात परीक्षण गराउन आउने महिला ३९ प्रतिशत रहेका छन् । संस्थागत रुपमा स्वास्थ्य केन्द्रमा सुत्केरी हुनका लागि जनचेतनामूलक सहजीकरण कार्यक्रम सञ्चालन गर्नुपर्ने देखिन्छ साथै दक्ष प्रसूतिकर्मीको व्यवस्था, पूर्वाधारको पर्याप्तता गरी सामाजिक मूल्य र मान्यतामा परिवर्तन ल्याउनु पर्ने देखिन्छ । पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकाको आधुनिक परिवार योजना विधिको लागि अस्थाइ गर्भनिरोधक प्रचलन दर (CPR) कम देखिएको छ । गर्भनिरोधक प्रचलन दर कम देखिनुको मुख्य कारण जनचेतनाको कमी, सामाजिक मूल्यमान्यता, वैदेशिक रोजगारी आदि पर्दछन् ।

नेपालले सन् २००० को तुलनामा २०१० मा औलो रोग र त्यसबाट हुने मृत्युदरलाई ५० प्रतिशतले घटाएर सहस्राब्दी विकास लक्ष्य ६ पुरा गरेको थियो । त्यसैले नेपाल सरकारले सन् २०२५ मा मलेरियामुक्त नेपालको परिकल्पना तय गरेको छ । पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकामा आ. व. २०७८/०७९ मा १२२ वटा औलो परीक्षण गरिए पनि पोजिटिभ केस देखिएको छैन । पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकाको ६ वटा स्वास्थ्य संस्थामा डट्स मार्फत क्षयरोगको उपचार सञ्चालन भइरहेको छ र जम्मा परीक्षण गरिएका विरामी मध्ये क्षयरोगको शंका लागेका बिरामी मध्ये क्षयरोग पत्ता लागेको दर ७७.२ प्रतिशत देखिएको छ । नेपालले जनवरी २०१० मा कुष्ठरोगलाई राष्ट्रिय स्तरमा उन्मूलन भएको सार्वजनिक रूपमा घोषणा गरिसकेको छ र पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकामा कुष्ठरोगको बिरामी आ. व. २०७८/०७९ शुन्य रहेको छ । नेपालमा एचआईभी (HIV)लाई केन्द्रित महामारीको रूपमा चिनिन्छ । यो रोग ८० प्रतिशत भन्दा बढी यौन संक्रमणबाट सर्ने गरेको छ । इन्जेक्सन प्रयोग गर्ने व्यक्ति, महिला यौनकर्मी र अन्य पुरुषहरूसँग यौनसम्पर्क गर्ने पुरुषहरू महामारी फैलाउने उच्च जोखिममा रहेका प्रमुख जनसंख्या हुन् । पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकामा एचआईभी (HIV) का कुनै पनि बिरामीहरू दर्ता भएको सरकारी अभिलेखमा देखिदैन ।

सम्भावना र अवसर

- नेपालको संविधानले गुणस्तरीय स्वास्थ्यमा सबैको सहज पहुँचलाई राज्यको निर्देशक सिद्धान्त तथा नीतिमा समावेश गरेको छ । संविधानतः स्वास्थ्य जस्तो आधारभूत सवाल मौलिक हकको रूपमा स्थापित भइसकेको छ । दिगो विकास लक्ष्य सन् २०१६-२०३० सम्ममा सबै नेपालीलाई आधारभूत तथा गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवा उपलब्ध गराउने लक्ष्य राखेको छ । स्वास्थ्य सेवाका क्षेत्रमा राज्यले व्यक्त गरेको प्रतिवद्धता सकारात्मक छ ।
- पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिका भित्र एकवटा पालिका स्तरीय १५ शैयाका अस्पतालको स्थापना हुनु र प्रत्येक वडामा स्वास्थ्य चौकी व्यवस्थापन हुनु स्वास्थ्य सेवाका क्षेत्रमा यस पालिकाको अवसर हो ।
- आधारभूत स्वास्थ्य सेवाप्रति सबै नागरिक सचेत र सजग रहनु पनि स्वास्थ्य सेवा सुविधाका लागि एक अवसर हो ।

समस्या र चुनौती

- सबै नागरिकलाई निशुल्क र गुणस्तरीय आधारभूत स्वास्थ्य सेवा दिन नसक्नु, अति विपन्न र जोखिममा परेका नागरिकलाई निशुल्क स्वास्थ्य सेवा सम्वन्धि राज्यले भरपर्दो व्यवस्था गर्न नसक्नु,
- सेवा सुविधा र सहरी मानसिकताका कारण दक्ष जनशक्तिको अभाव हुनु,
- आधारभूत स्वास्थ्य उपचारका लागि प्रमुख अस्पतालदेखि सबै वडासम्म सड्क सञ्जालको विस्तार नहुनु र भरपर्दो हवाइ यातायातको सुविधा नहुनु,
- परम्परागत मूल्य, मान्यता, स्वास्थ्य सेवा प्रति सचेतनाको कमी र पर्याप्त मात्रामा बर्थिङ सेन्टरको व्यवस्था नहुँदा असुरक्षित सुत्केरी हुने अवस्थालाई पूर्ण रूपमा रोक्न नसक्नु,
- स्वास्थ्य व्यवस्थापन सूचना प्रणाली २०७४/७५ अनुसार शिशु मृत्यु १ जना तथा मातृ मृत्यु १ हुनु अझै चुनौतीपूर्ण रहेको छ ।
- यस पालिकाका जम्मा ४३६८ घरधुरी मध्ये अधिकांश घरधुरीले स्वास्थ्यका हिसावले हानीकारक रहेको काठदाउराबाट खाना पकाउने गरेका छन् । केही परिवारले अझैं खोलाको पानी पिउनु, कतिपय विद्यालयमा अझै व्यवस्थित शौचालय नहुनु र यथेष्ट रूपमा सार्वजनिक शौचालयको अभाव पनि स्वास्थ्यसँग जोडिएका चुनौतीहरू हुन ।

क्षेत्रगत सोच, लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति तथा कार्यनीति

सोच

"स्वस्थ गाउँपालिका, दीर्घजीवि नागरिक"

लक्ष्य

- पालिका स्तरमा गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवामा सबै नागरिकको पहुँच विस्तार गर्ने ।

उद्देश्य

- आधारभूत स्वास्थ्य सेवा निःशुल्क र पहुँच योग्य बनाउनु,
- विशिष्ट सेवा सर्वसुलभ, गुणस्तरीय र विश्वसनीय बनाउनु,
- स्वास्थ्य सम्बन्धि जनचेतनामूलक कार्यक्रम संचालन गर्नु,
- पोषण सुरक्षा सुनिश्चितता गर्नु,
- सुरक्षित मातृत्वको सुनिश्चिता गदै बाल मृत्यु दर र मातृ मृत्यु दरमा कमी ल्याउनु,

- स्वास्थ्य सेवाको व्यवस्थापन सुदृढीकरण गर्नु र
- स्वास्थ्य विमालाई अनिवार्य गर्नु ।

रणनीति तथा कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
● जनस्वास्थ्य सम्बन्धि सेवाहरू जनमैत्री बनाइने,	● गाउँपालिका भित्र हाल संचालित स्वास्थ्य संस्थाहरूको स्तरोन्नति गर्ने ● आवश्यकताका आधारमा थप स्वास्थ्य केन्द्र तथा चौकीहरूको निर्माण गर्ने, ● सबै वडामा सुविधा सम्पन्न बर्थिङ्ग सेन्टर स्थापना गरी संचालन गर्ने ● स्वास्थ्य स्वयंसेविकाहरूको क्षमता विकासका लागि योजनाबद्ध कार्यक्रम संचालन गर्ने, ● निश्चित समयावधिमा विशेष किसिमका रोगको निदानका लागि विशेषज्ञ घुम्ती स्वास्थ्य सेवा तथा शिविर कार्यक्रमको सञ्चालन गर्ने, ● आधारभूत खोप र प्रसुति सेवालाई प्रभावकारी रूपमा संचालन गर्ने, ● स्वास्थ्य सेवालाई विपन्न, सीमान्तकृत, ज्येष्ठ नागरिक, दीर्घ रोगी, अपाङ्ग तथा अशक्त हरूका लागि विशेष कार्यक्रम संचालन गर्ने, ● गाउँपालिका भित्रका स्वास्थ्य संस्थाहरूमा कार्यरत जनशक्तिको क्षमता अभिवृद्दि गर्ने र थप विशेषज्ञ सुविधा सहितको दक्ष जनशक्तिको व्यवस्था गर्ने, ● स्वास्थ्य सेवाको पहुँच विस्तार गर्नका लागि वडा स्तरीय स्वास्थ्य केन्द्र तथा स्वास्थ्य चौकीहरूमा अतिरिक्त सुविधासहितको विस्तारित स्वास्थ्य सेवा कार्यान्वयन गर्ने, ● नयाँ प्रविधिजन्य स्वास्थ्य सामग्रीहरूका साथै औषधी तथा औषधीजन्य सामग्रीको आयात, भण्डारण, वितरण तथा प्रयोगको नियमन तथा व्यवस्थापन गर्ने, ● गाउँवासीको सुरक्षित र स्वस्थ जीवनको सुनिश्चितताका लागि स्वास्थ्य विमा कार्यक्रमलाई प्रभावकारी रूपमा सञ्चालन गर्ने, ● विशेषज्ञ स्वास्थ्य सेवा तथा आयुर्वेद लगायत अन्य स्वास्थ्य सेवालाई बीमा कार्यक्रम मार्फत् उपलब्ध गराउने, ● प्रजनन स्वास्थ्य, सुरक्षित मातृत्व एवम् बाल तथा शिशु स्वास्थ्य सेवाका बारेमा जनचेतना अभिवृद्धि गर्ने, ● विपद् तथा महामारीको तत्काल सम्बोधन, एम्बुलेन्स सेवाको एकीकृत विकास, साधन सम्पन्न तालिम प्राप्त चिकित्सक र स्वास्थ्यकर्मीको टोलीलाई परिचालन गर्ने, ● फोहोर मैलाको उचित व्यवस्थापन गर्ने, ● जनस्वास्थ्य विपद् व्यवस्थापनका एकीकृत उपायहरू अवलम्बन गर्ने, ● स्वाथ्यसम्बन्धी निर्णय प्रक्रियालाई तथ्यमा आधारित बनाउँदै लग्नका लागि अनुसन्धान तथा विकासमा जोड दिने र सबै विकास कार्यक्रममा स्वास्थ्यलाई एकीकृत गर्दै लैजाने, ● छोरा छोरीको बिचको वीभेद अन्त्य गर्न गर्भ पहिचान गरी गर्भपतन गर्ने प्रचलन

	लाई निरुत्साहित गर्न सचेतना कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने, • कुपोषित गर्भवती तथा सुत्केरी आमा तथा बालबालिकाहरूका लागि विशेष पोषण कार्यक्रम संचालनका लागि गाउँपालिकाले विशेष पहल गर्ने, • खोप, औषधी तथा उपकरणको भण्डारणका लागि आधुनिक सुविधा सम्पन्न Cold Storage भवनको निर्माण गर्ने र Blood Bank को समेत व्यवस्थापन गर्ने, • एम्वुलेन्स सेवा प्रभावकारी रूपमा सञ्चालन गर्नका लागि स्थानीय क्लब, समुदाय वा संस्थाहरूलाई व्यवस्थापनको जिम्मा दिने, • स्वास्थ्य संस्थामा कार्यरत कर्मचारीहरूलाई अतिरिक्त कामको आधारमा प्रोत्साहन सुविधा उपलब्ध गराउने र • सूर्तिजन्य, मदिराजन्य र लागूऔषधजन्य पदार्थहरूका प्रयोगलाई निरुत्साहित पार्दै लिने ।
• बालबालिकाको पोषण स्थितिमा सुधार ल्याउने,	• रोग लागेर उपचार गर्नुभन्दा रोग लाग्न नदिनका लागि पोषण युक्त आहारमा लगानी गर्ने बानीको विकास गर्न बालबालिकाको पोषण स्थितिमा सुधार ल्याउन जनचेतना अभिवृद्धि गर्ने, • आयातित वस्तुहरूको न्यूनीकरण गर्दै स्थानीय परिवेश अनुकूल उपलब्ध अर्गानिक खाद्य पदार्थ, फलफूल र हरियो तरकारी उत्पादन तथा उपभोग गर्ने बानीको विकास गराउने, • कुपोषण न्यूनीकरण गर्न गुणस्तरीय एवं स्वास्थ्यवर्द्धक खाद्य पदार्थको पहुँच सुनिश्चित गरी उपभोग बढाउँदै स्वस्थ बानी र व्यवहारलाई प्रवर्द्धन गर्ने, • प्राकृतिक तथा मानवीय विपद् तथा महामारीका कारण उत्पन्न हुने खाद्य संकट न्यूनीकरणलाई तत्काल सम्बोधन गर्न खाद्य बैंकको स्थापना गर्ने, • 'सुनौला हजार दिन' सम्बन्धी जनजागरण अभियानलाई निरन्तरता दिने,
• एक घर एक घरबारी (Home Garden)	• घर आगनमै पोषणयुक्त खाद्य बस्तुहरूको उत्पादनका लागि एक घर एक घरबारी कार्यक्रम संचालन गर्ने, • प्रत्येक घरको एक जनालाई घरबारी व्यवस्थापन तालिम दिइ घरबारी स्थापना र स्तरोन्नतिका लागि लागत सहभागितामा सिंचाईका लागि पाइप र न्यूनतम् औजार प्रदान गर्ने ।

पृथ्वी उत्तरगंगा गाउँपालिका

प्रमुख कार्यक्रम

क.सं.	विषयगत क्षेत्र र योजना तथा कार्यक्रम	इकाई	कार्यान्वयन हुने स्थान	लक्ष्य						अनुमानित लागत रु.	श्रोत व्यहोर्ने निकाय	प्राथमिकता नं.
				वर्ष १	वर्ष २	वर्ष ३	वर्ष ४	वर्ष ५	लक्ष्य			
	वडा नं. १											
१	स्वास्थ्य भवन मर्मत	संख्या							१	१००००००		
२	बर्थिङ्ग भवन निर्माण	संख्या							५	४००००००		
३	ल्याब प्रयोगशाला व्यवस्थापन	संख्या							१	६०००००		
४	सुत्केरी सामग्रीको व्यवस्थापन	संख्या							१	३०००००		
५	गर्भवती तथा सुत्केरीको पोषण बारे जनचेतना मूलक कार्यक्रम	संख्या							१	४०००००		
६	५ वर्ष मुनिका बालबालिकाहरुलाई पोषण भत्ता कार्यक्रम संचालन	संख्या							१	२५००००		
७	खोप कार्यक्रमको प्रभावकारी रुपमा संचालनको लागि महिला स्वयमसेविकालाई खाजाको व्यवस्था	संख्या							१	५०००००		
८	परिवार नियोजनका साधनहरु प्रयोगका लागि जनचेतना	संख्या							१	५००००		

पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिका

	संचालन											
९	औजार निर्मलिकरण उपकरणहरु	संख्या							१	३०००००		
१०	स्वास्थ्य चौकी र बर्थिङ्ग सेन्टरमा शौचालय तथा खानेपानीको व्यवस्थापन	संख्या							१	३०००००		
	वडा नं. २											
१	आधारभूत स्वास्थ्य संस्था पेल्मामा स्वास्थ्य भवन मर्मत	संख्या							१	१००००००		
२	आधारभूत स्वास्थ्य संस्था पेल्मामा बर्थिङ्ग भवन निर्माण	संख्या							५	४००००००		
३	आधारभूत स्वास्थ्य संस्था पेल्मामा ल्याब प्रयोगशाला व्यवस्थापन	संख्या							१	६०००००		
४	आधारभूत स्वास्थ्य संस्था पेल्मामा सुत्केरी सामग्रीको व्यवस्थापन	संख्या							१	३०००००		
५	५ वर्ष मुनिका बालबालिकाहरुलाई पोषण भत्ता कार्यक्रम संचालन	संख्या							१	२५००००		
६	खोप कार्यक्रमको	संख्या							१	५०००००		

पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिका

	प्रभावकारी रुपमा संचालनको लागि महिला स्वयमसेविकालाई खाजाको व्यवस्था											
७	परिवार नियोजनका साधनहरु प्रयोगका लागि जनचेतना मूलक कार्यक्रम संचालन	संख्या							१	५००००		
८	स्वास्थ्य चौकी र बर्थिङ्ग सेन्टरमा शौचालय तथा खानेपानीको व्यवस्थापन	संख्या							१	३०००००		
	वडा नं. ३											
१	स्वास्थ्य भवन मर्मत	संख्या	रन्मा						१	१००००००		
२	बर्थिङ्ग भवन निर्माण	संख्या	रन्मा						५	४००००००		
३	ल्याब प्रयोगशाला व्यवस्थापन	संख्या	रन्मा						१	६०००००		
४	सुत्केरी सामग्रीको व्यवस्थापन	संख्या	रन्मा						१	३०००००		
५	५ वर्ष मुनिका बालबालिकाहरुलाई पोषण भत्ता कार्यक्रम संचालन	संख्या	रन्मा						१	२५००००		

६	खोप कार्यक्रमको प्रभावकारी रुपमा संचालनको लागि महिला स्वयमसेविकालाई खाजाको व्यवस्था	संख्या	रन्मा						१	५०००००		
७	परिवार नियोजनका साधनहरु प्रयोगका लागि जनचेतना मूलक कार्यक्रम संचालन	संख्या	रन्मा						१	५००००		
८	स्वास्थ्य चौकी र बर्थिङ्ग सेन्टरमा शौचालय तथा खानेपानीको व्यवस्थापन	संख्या	रन्मा						१	३०००००		
	वडा नं. ४											
१	स्वास्थ्य भवन मर्मत	संख्या	रन्मा						१	१००००००		
२	बर्थिङ्ग भवन निर्माण	संख्या	रन्मा						५	४००००००		
३	ल्याब प्रयोगशाला व्यवस्थापन	संख्या	रन्मा						१	६०००००		
४	सुत्केरी सामग्रीको व्यवस्थापन	संख्या	रन्मा						१	३०००००		
५	५ वर्ष मुनिका बालबालिकाहरुलाई पोषण भत्ता	संख्या	रन्मा						१	२५००००		

पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिका

	कार्यक्रम संचालन											
६	खोप कार्यक्रमको प्रभावकारी रुपमा संचालनको लागि महिला स्वयमसेविकालाई खाजाको व्यवस्था	संख्या	रन्मा						१	५०००००		
७	परिवार नियोजनका साधनहरु प्रयोगका लागि जनचेतना मूलक कार्यक्रम संचालन	संख्या	रन्मा						१	५००००		
८	स्वास्थ्य चौकी र बर्थिङ्ग सेन्टरमा शौचालय तथा खानेपानीको व्यवस्थापन	संख्या	रन्मा						१	३०००००		
९	गर्भवती महिला वालवालिका र जेष्ठ नागरिक प्रोत्साहन कार्यक्रम	संख्या	रन्मा							५०००००		
	वडा नं. ५											
१	एम्बुलेन्स खरिद स्वास्थ्य चौकी	संख्या	स्वास्थ्य चौकी हुकाम						१	१५०००००		
२	X-ray, Video x-ray खरिद	संख्या	स्वास्थ्य चौकी हुकाम						१	२००००००		
३	X-ray Lab भवन ४ कोठे	संख्या	स्वास्थ्य चौकी हुकाम						१	८००००००		

४	सामुदायिक स्वास्थ्य इकाई कागर जङ	संख्या	कागरजङ						१	१००००००		
५	स्वास्थ्य स्वयमसेविका र आमा समूहहरुलाई तालिम	संख्या	हुकाम						१	१०००००		
	वडा नं. ६											
१	आधारभूत स्वास्थ्य इकाईमा वर्थिङ्ग सेवा स्थापनाका लागि स्वास्थ्य भवन निर्माण	संख्या	मयाङ							१००००००००		
२	आधारभूत स्वास्थ्य इकाईमा वर्थिङ्ग सेन्टरमा खानेपानी र घेराबार निर्माण	संख्या										
३	बालबालिका तथा गर्भवती महिला पोषण कार्यक्रम संचालन गर्ने	संख्या	मयाङ र डिम्गैरा							२५०००००		
	वडा नं. ७											
१	स्वास्थ्य भवन मर्मत	संख्या	खारखोला						१	१००००००		
२	बर्थिङ्ग भवन निर्माण	संख्या	खारखोला						५	४००००००		
३	ल्याब प्रयोगशाला व्यवस्थापन	संख्या	खारखोला						१	६०००००		
४	सुत्केरी सामग्रीको	संख्या	खारखोला						१	३०००००		

	व्यवस्थापन											
५	५ वर्ष मुनिका बालबालिकाहरुलाई पोषण भत्ता कार्यक्रम संचालन	संख्या	खारखोला						१	२५००००		
६	खोप कार्यक्रमको प्रभावकारी रुपमा संचालनको लागि महिला स्वयमसेविकालाई खाजाको व्यवस्था	संख्या	खारखोला						१	५०००००		
७	परिवार नियोजनका साधनहरु प्रयोगका लागि जनचेतना मूलक कार्यक्रम संचालन	संख्या	खारखोला						१	५००००		
८	स्वास्थ्य चौकी र बर्थिङ्ग सेन्टरमा शौचालय तथा खानेपानीको व्यवस्थापन	संख्या	खारखोला						१	३०००००		
९	गर्भवती महिला वालवालिका र जेष्ठ नागरिक प्रोत्साहन कार्यक्रम	संख्या	खारखोला							५०००००		
	वडा नं. ८											
१	स्वास्थ्य भवन मर्मत	संख्या	रिवाङचौर						१	१००००००		

पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिका

२	बर्थिङ्ग भवन निर्माण	संख्या	रिवाङचौर						५	४००००००		
३	ल्याब प्रयोगशाला व्यवस्थापन	संख्या	रिवाङचौर						१	६०००००		
४	सुत्केरी सामग्रीको व्यवस्थापन	संख्या	रिवाङचौर						१	३०००००		
५	५ वर्ष मुनिका बालबालिकाहरुलाई पोषण भत्ता कार्यक्रम संचालन	संख्या	रिवाङचौर						१	२५००००		
६	खोप कार्यक्रमको प्रभावकारी रुपमा संचालनको लागि महिला स्वयमसेविकालाई खाजाको व्यवस्था	संख्या	रिवाङचौर						१	५०००००		
७	परिवार नियोजनका साधनहरु प्रयोगका लागि जनचेतना मूलक कार्यक्रम संचालन	संख्या	रिवाङचौर						१	५००००		
८	स्वास्थ्य चौकी र बर्थिङ्ग सेन्टरमा शौचालय तथा खानेपानीको व्यवस्थापन	संख्या	रिवाङचौर						१	३०००००		
९	गर्भवती महिला वालवालिका र जेष्ठ नागरिक प्रोत्साहन	संख्या	रिवाङचौर							५०००००		

पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिका

	कार्यक्रम											
	वडा नं. ९											
१	स्वास्थ्य भवन मर्मत	संख्या	खारावाङ्ग						१	१००००००		
२	बर्थिङ्ग भवन निर्माण	संख्या	खारावाङ्ग						५	४००००००		
३	ल्याब प्रयोगशाला व्यवस्थापन	संख्या	खारावाङ्ग						१	६०००००		
४	सुत्केरी सामग्रीको व्यवस्थापन	संख्या	खारावाङ्ग						१	३०००००		
५	५ वर्ष मुनिका बालबालिकाहरुलाई पोषण भत्ता कार्यक्रम संचालन	संख्या	खारावाङ्ग						१	२५००००		
६	खोप कार्यक्रमको प्रभावकारी रुपमा संचालनको लागि महिला स्वयमसेविकालाई खाजाको व्यवस्था	संख्या	खारावाङ्ग						१	५०००००		
७	परिवार नियोजनका साधनहरु प्रयोगका लागि जनचेतना मूलक कार्यक्रम संचालन	संख्या	खारावाङ्ग						१	५००००		
८	स्वास्थ्य चौकी र बर्थिङ्ग सेन्टरमा शौचालय तथा	संख्या	खारावाङ्ग						१	३०००००		

पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिका

	खानेपानीको व्यवस्थापन											
९	गर्भवती महिला वालवालिका र जेष्ठ नागरिक प्रोत्साहन कार्यक्रम	संख्या	खारावाङ्ग							५०००००		
	वडा नं. १०											
१	आधारभूत स्वास्थ्य उपकरणहरुको व्यवस्था	संख्या							१	१५०००००		
२	भिडियो एक्स रे उपकरणको व्यवस्था	संख्या							१	१००००००		
३	नेपाल सरकारको नीतिगत व्यवस्था बमोजिमका निशुल्क औषधीहरु नियमित उपलब्ध हुने सुनिश्चित गर्ने	संख्या							१	१००००००		
४	स्वास्थ्य चौकी भवन निर्माण ४कोठे	संख्या							१	४००००००		
५	अक्सिजन सिलिन्डरको व्यवस्था	संख्या							१	१००००००		
	वडा नं. ११											
१	स्वास्थ्य भवन मर्मत	संख्या	तल्लो सेरा						१	१००००००		
२	बर्थिङ्ग भवन निर्माण	संख्या	उपलो सेरा						५	४००००००		
३	ल्याब प्रयोगशाला	संख्या	उपलो सेरा						१	६०००००		

पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिका

	व्यवस्थापन											
४	सुत्केरी सामग्रीको व्यवस्थापन	संख्या	उपलो सेरा						१	३०००००		
५	५ वर्ष मुनिका बालबालिकाहरुलाई पोषण भत्ता कार्यक्रम संचालन	संख्या	वडाबासी						१	२५००००		
६	खोप कार्यक्रमको प्रभावकारी रुपमा संचालनको लागि महिला स्वयमसेविकालाई खाजाको व्यवस्था	संख्या	वडाबासी						१	५०००००		
७	परिवार नियोजनका साधनहरु प्रयोगका लागि जनचेतना मूलक कार्यक्रम संचालन	संख्या	वडाबासी						१	५००००		
८	स्वास्थ्य चौकी र बर्थिङ्ग सेन्टरमा शौचालय तथा खानेपानीको व्यवस्थापन	संख्या	वडाबासी						१	३०००००		
९	गर्भवती महिला वालवालिका र जेष्ठ नागरिक प्रोत्साहन कार्यक्रम	संख्या	वडाबासी							५०००००		
	वडा नं. १२											

पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिका

१	स्वास्थ्य भवन मर्मत	संख्या	गोलखाडा, छमारी, गर्खानी, फल्ने						१	१००००००		
२	बर्थिङ्ग भवन निर्माण	संख्या	गोलखाडा, छमारी, गर्खानी, फल्ने						५	४००००००		
३	ल्याब प्रयोगशाला व्यवस्थापन	संख्या	गोलखाडा, छमारी, गर्खानी, फल्ने						१	६०००००		
४	सुत्केरी सामग्रीको व्यवस्थापन	संख्या	गोलखाडा, छमारी, गर्खानी, फल्ने						१	३०००००		
५	५ वर्ष मुनिका बालबालिकाहरुलाई पोषण भत्ता कार्यक्रम संचालन	संख्या	गोलखाडा, छमारी, गर्खानी, फल्ने						१	२५००००		
६	खोप कार्यक्रमको प्रभावकारी रुपमा संचालनको लागि महिला स्वयमसेविकालाई खाजाको व्यवस्था	संख्या	गोलखाडा, छमारी, गर्खानी, फल्ने						१	५०००००		
७	परिवार नियोजनका साधनहरु प्रयोगका लागि जनचेतना मूलक कार्यक्रम संचालन	संख्या	गोलखाडा, छमारी, गर्खानी, फल्ने						१	५००००		
८	स्वास्थ्य चौकी र बर्थिङ्ग सेन्टरमा	संख्या	गोलखाडा, छमारी, गर्खानी,						१	३०००००		

पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिका

	शौचालय तथा खानेपानीको व्यवस्थापन		फल्ने									
९	गर्भवती महिला वालवालिका र जेष्ठ नागरिक प्रोत्साहन कार्यक्रम	संख्या	गोलखाडा, छमारी, गर्खानी, फल्ने							५०००००		
	वडा नं. १३											
१	प्राथमिक उपचार	संख्या	१३ नं वडा भित्र							२५०००००		
२	स्वास्थ्य भवन मर्मत	संख्या	१३ नं वडा भित्र						१	१००००००		
३	बर्थिङ्ग भवन निर्माण	संख्या	१३ नं वडा भित्र						५	४००००००		
४	ल्याब प्रयोगशाला व्यवस्थापन	संख्या	१३ नं वडा भित्र						१	६०००००		
५	सुत्केरी सामग्रीको व्यवस्थापन	संख्या	१३ नं वडा भित्र						१	३०००००		
६	५ वर्ष मुनिका बालबालिकाहरुलाई पोषण भत्ता कार्यक्रम संचालन	संख्या	१३ नं वडा भित्र						१	२५००००		
७	खोप कार्यक्रमको प्रभावकारी रुपमा संचालनको लागि महिला स्वयमसेविकालाई खाजाको व्यवस्था	संख्या	१३ नं वडा भित्र						१	५०००००		
८	परिवार नियोजनका	संख्या	१३ नं वडा भित्र						१	५००००		

	साधनहरु प्रयोगका लागि जनचेतना मूलक कार्यक्रम संचालन											
९	स्वास्थ्य चौकी र बर्थिङ्ग सेन्टरमा शौचालय तथा खानेपानीको व्यवस्थापन	संख्या	१३ नं वडा भित्र						१	३०००००		
१०	गर्भवती महिला वालवालिका र जेष्ठ नागरिक प्रोत्साहन कार्यक्रम	संख्या	१३ नं वडा भित्र							५०००००		
	वडा नं. १४											
१	स्वास्थ्य भवन	संख्या	राङसी							४००००००		
२	स्वास्थ्य इकाइ भवन	संख्या	गोठवाङ							४००००००		
३	स्वास्थ्य इकाइ भवन	संख्या	नाखा							४००००००		
४	स्वास्थ्य इकाइ भवन	संख्या	काफलधारा							४००००००		
५	स्वास्थ्य इकाइ भवन	संख्या	पानीचौर							४००००००		
६	स्वास्थ्य इकाइ भवन	संख्या	पुवाङ							४००००००		
७	बर्थिङ सेन्टर भवन	संख्या	नाखा							४००००००		
८	प्रसुति महिलाको लागि पौष्टिक खाना	संख्या	नाखा, राङसी							१५०००००		
९	प्रत्येक विद्यालयमा पौष्टिक आहारा रु १५ बाट रु ३० पुग्ने गरि	संख्या	सबै विद्यालय							६००००००		

१०	पोषण कर्नर	संख्या	नाखा, राङसी							२००००		
	जम्मा									१४५८२००००		

पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिका

अपेक्षित उपलब्धि

गाउँबासीले आधारभूत स्वास्थ्य सेवा निशुल्क र गुणस्तरीय प्राप्त गरेका हुनेछन् । अति विपन्न, असहाय र जोखिममा परेका नागरिकलाई गाउँपालिकाले निशुल्क स्वास्थ्य सेवा उपलव्ध गराएको हुनेछ । पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकाका स्वास्थ्य संस्थाहरूमा राज्यको मापदण्ड अनुसारका दक्ष जनशक्तिको व्यवस्था भएको हुनेछ । परम्परागत मूल्य, मान्यता र स्वास्थ्य सेवाप्रति सचेतनाको कमी तथा पर्याप्त मात्रामा बर्थिङ सेन्टरको अभावका कारण हुने असुरक्षित सुत्केरीको अवस्थालाई पूर्ण रूपमा रोकिएको हुनेछ । शिशु मृत्यु, वाल मृत्यु तथा मातृ मृत्यु दरमा न्यूनीकरण भएको हुनेछ । स्वच्छ, सफा र शुद्ध खानेपानीको व्यवस्था गरिएको हुनेछ । गाउँपालिका भित्रका सम्पूर्ण विद्यालयमा व्यवस्थित लैगिंक मैत्री शौचालयको व्यवस्था गरिएको हुनेछ । यथेष्ट रूपमा सार्वजनिक शौचालयको व्यवस्था गरिएको हुनेछ । पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिका भित्रका प्रत्येक घरले घरबारी निर्माण गरी पोषणयुक्त खानेकुरा उत्पादन तथा उपभोग गर्ने बानीको विकास भएको हुनेछ । गाउँवासीको सुरक्षित र स्वस्थ जीवनको सुनिश्चितताका लागि स्वास्थ्य विमा कार्यक्रमलाई प्रभावकारी रूपमा सञ्चालन गरिएको हुनेछ ।

६.३ खानेपानी तथा सरसफाइ

खानेपानी तथा सरसफाइ सेवाले मानव जीवनमा बहुआयामिक प्रभाव पार्दछ । त्यसैले यस सेवालाई नेपालको संविधानले मौलिक हकको रूपमा व्यवस्था गरेको छ । दिगो विकास लक्ष्य ६ मा खानेपानी तथा सरसफाइ सम्बन्धी ८ स्पष्ट लक्ष्यहरू निर्धारण गरेको छ । पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकाले स्वच्छ खानेपानी उपलव्ध गराउन दीर्घकालीन तथा अल्पकालीन योजना बनाई कार्यान्वयन गरिरहेको छ । यद्यपि गाउँबासीका प्रत्येक घरमा स्वच्छ र शुद्ध खानेपानीको व्यवस्था गर्न सकेको छैन । स्वस्थ नागरिक उत्पादन र समग्र आर्थिक सामाजिक विकासको आधारशीला तयार गर्न स्वच्छ खानेपानी र सरसफाइ सुविधाको व्यवस्था गर्नु स्थानीय सरकारको दायित्व हो । गाउँपालिकाले खानेपानी तथा सरसफाइ क्षेत्रलाई उच्च प्राथमिकतामा राखी स्वच्छ खानेपानी तथा ढलनिकास सहितको शौचालय व्यवस्था गर्नु पर्ने देखिन्छ । गाउँबासीहरूले विभिन्न खोला र मुहानको पानी दैनिक उपभोगका लागि प्रयोग गर्दै आएका छन् । यसरी प्रयोग भएको पानी सुरक्षित र स्वच्छ छैनन्, जसको प्रयोगले विभिन्न सरुवा रोग लाग्न सक्छ । पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकामा प्रशस्त पिउने पानीको श्रोत रहेको भए तापनि व्यवस्थित रूपमा सबै घरघरमा पुगेको छैन । कतिपय गाउँमा स्रोत तल र बस्ती अग्लो ठाउँमा भएकोले पनि खानेपानीको समस्या निम्तिएको छ । राष्ट्रिय जनगणना २०७८ अनुसार पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकामा पानी प्रयोगको स्रोत अनुसार पाइपबाट ७८.९ प्रतिशत, ढुङ्गेधारा/मूलको पानी १९.२ प्रतिशत, ढाकिएको कुवाबाट ०.२ प्रतिशत, नढाकिएको कुवाबाट ०.९ प्रतिशत, नदी/खोलाबाट ०.९ प्रतिशत र अन्य श्रोतबाट ०.०५ प्रतिशत घर परिवार रहेका छन् । पाइपबाट पानी पुगेको संख्या धेरै देखिए पनि व्यवस्थित रूपमा घरमा पानी पुगेको छैन । भौगोलिक विकटता र राज्यले स्वच्छ पिउने पानीका लागि यस गाउँपालिकाका बस्तीहरुमा ध्यान दिन नसक्दा अहिले पनि विशेष गरी महिलाहरू एक गाग्री पानी लिनका लागि लामो दूरीसम्म हिड्न बाध्य छन् । त्यसैगरी पानी लिन लामो दुरी हिड्नु पर्ने समस्याले गर्दा बालबालिकाको स्कुल पढाइमा पनि यसले प्रभाव पार्ने देखिन्छ ।

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ अनुसार गाउँपालिकाभित्र रहेका जम्मा ४,३६८ घर परिवार मध्ये फल्स् सुविधा भएको र सार्वजनिक ढल निकासमा जडान भएका शौचालय ४.३ प्रतिशत्, सेफ्टिी ट्याङ्की सहितको शौचालय ६३.५ प्रतिशत, सार्वजनिक शौचालय ०.२ प्रतिशत् र खाडल शौचालय १९.२ प्रतिशत् परिवारले प्रयोग गरिरहेका छन् भने १२.७ प्रतिशत घरपरिवारको घरमा शौचालयको सुविधा छैन ।

सम्भावना र अवसर

- संविधानको निर्देशक सिद्धान्त र नीतिगत व्यवस्थाले स्वच्छ खानेपानी तथा सरसफाइ सम्वन्धि व्यवस्था गर्ने अधिकार स्थानीय सरकारलाई दिएको छ ।
- यस पालिकामा पानीको स्रोत भएका प्राकृतिक मुहान तथा खोला, नदीहरु प्रशस्त रहेकाले ती मुहान, खोला तथा नदीको पानीलाई आधुनिक प्रविधिको प्रयोग गरेर प्रत्येक घरधुरीलाई स्वच्छ पिउने पानीको व्यवस्था गर्न सक्ने सम्भावना रहेको छ ।
- सरसफाइ तथा स्वच्छताका दृष्टिले खुल्ला दिशामुक्त पालिका घोषणा हुनु, भकारो सुधार कार्यक्रम लागू गर्नु, कोराना जस्ता महामारीका कारण सावुन पानी, मास्क, स्यानीटाइजर जस्ता सरसफाइका साधनको प्रयोगमा सचेतना हुनु,
- पुथा उत्तरगङ्गा पालिका भित्रका अधिकांश बस्तीहरु एकीकृत रहेकोले ती बस्तीहरुमा उचित ढल निकासको व्यवस्था गर्न सके स्वच्छ हरित गाउँको पहिचान निर्माण गर्न सकिने सम्भावना रहेको छ ।

समस्या र चुनौती

- पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकाका विभिन्न बस्तीहरूमा आधारभूत स्वच्छ पिउने पानीको अभाव हुनु,
- पालिका भित्रका जलसम्पदाको परम्परागत तथा आधुनिक प्रविधिका माध्यमबाट पानीको अभाव रहेका बस्ती तथा घरहरूमा स्वच्छ पिउने पानीको व्यवस्था नहुनु,
- उपलव्ध रहेका पानीका मुहान, धारा तथा रिजर्भ ट्यांङ्कीको मर्मत सम्भार र संरक्षण गर्न नसक्नु तथा तिनको उचित प्रकारको प्रयोग गर्न नसक्नु,
- प्रयोग भैइरहेको पानीलाई शुद्धीकरण गरी प्रयोग नगर्नु,
- यातायात क्षेत्रको विकाससँगै बढ्दै गइरहेको शहरीकरणका कारण जथाभावी रूपमा बढीरहेको फोहोरमैलाको भरपर्दो व्यवस्थापन गर्न नसक्नु,
- अधिकांश घरपरिवारमा साधारण शौचालयको व्यवस्था भए तापनि केही घरपरिवारमा व्यवस्थित शौचालय नभएकाले वातावरण तथा सरसफाइ स्वच्छता कायम राख्न चुनौती देखिएको छ ।

क्षेत्रगत सोच, लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति तथा कार्यनीति

सोचः

"गुणस्तरीय स्वस्थ जीवनका लागि स्वच्छ र शुद्ध खानेपानी तथा सरसफाइ"

लक्ष्यः

- सबैंका लागि सहज रूपमा स्वच्छ, शुद्ध र सुरक्षित खानेपानी व्यवस्था गर्ने,

उद्देश्यः

- आधारभूत स्वच्छ, शुद्ध र सुरक्षित खानेपानी सुविधा शतप्रतिशत घर परिवारमा व्यवस्था गर्नु र
- आधारभूत सरसफाइ सुविधा शतप्रतिशत घर परिवारमा व्यवस्था गर्नु,

रणनीति तथा कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
• पानीका मुहानहरूको संरक्षण र सम्बर्द्धन गर्ने	• स्वच्छ खानेपानी तथा सरसफाइ गुरुयोजना निर्माण गर्ने, • पानीका मुहानहरूको पहिचान गरी तिनको संरक्षणका लागि योजना निर्माण गर्ने, • मुहानका संरक्षण र जलवायु परिवर्तनका असरहरू बारेमा जनचेतनामूलक कार्यक्रम संचालन गर्ने, • मुहानको संरक्षणका लागि तारवार र पानीको स्रोतको दिगोपना तथा स्वच्छताका लागि वृक्षारोपन कार्यक्रम संचालन गर्ने, • ग्रामीण तथा शहरी खानेपानी आयोजनाहरूको जलाधारक्षेत्र तथा मुहान संरक्षण गर्ने, • खानेपानी स्रोतहरूको अभिलेखन तथा संरक्षण गर्ने,
• गाउँवासीलाई स्वच्छ, शुद्ध र सुरक्षित खानेपानीको सुनिश्चितता गर्ने	• स्वच्छ, शुद्ध र सुरक्षित खानेपानी उपलब्ध नभएको परिवारलाई प्राथमिकता दिई विभिन्न नयाँ खानेपानी योजना निर्माण गर्ने, • संचालनमा रहेका खानेपानीका योजनाहरूको मर्मत सम्भार तथा स्तरोन्नति गर्ने, • खानेपानीको आपूर्तिलाई सहज बनाउन बहावको स्रोत नभएका ठाउँमा आधुनिक लिफ्ट प्रविधिको प्रयोग गरी शुद्ध पानीको व्यवस्था गर्ने, • खानेपानी आयोजना निर्माण, मर्मत सम्भार तथा व्यवस्थापनमा वैकल्पिक वित्तीय स्रोत तथा जनशक्ति परिचालन गर्ने, • खानेपानी आयोजना मर्मत सम्भार र व्यवस्थापन सम्बन्धी समुदाय लक्षित तालिम संचालन गर्ने, • पुरातात्विक तथा ऐतिहासिक कुवा, मुल, धारा तथा पोखरीको संरक्षण गर्ने ।
• सरसफाइ कार्यक्रमबाट जनताको स्वास्थ्य स्थितिमा सुधार ल्याउने,	• घर, आँगन, टोल, छिमेक र समाजमा सरसफाइ तथा शौचालयको पहुँचमा वृद्धि गर्ने, • बजार क्षेत्रमा सरसफाइ सेवाको स्तरवृद्धि गर्ने, • सरसफाइ सम्बन्धी जनचेतनामूलक कार्यक्रम संचालन गर्ने, • सुरक्षित खानेपानीका लागि संचालनमा रहेका खानेपानीका मुहान तथा आयोजनाहरूमा शुद्धीकरण प्रविधिको प्रयोग गर्ने, • सरसफाइका माध्यमबाट वातावरण सुरक्षित बनाउने र जनताको जीवनस्तरमा सुधार ल्याउने, • विद्यालय, घरपरिवार तथा समुदाय लक्षित सरसफाइ अभियान संचालन गर्ने, • सार्वजनिक स्थलहरूमा शौचालय निर्माण गर्ने, • बजार उन्मुख क्षेत्रको फोहोर तथा ढल व्यवस्थापन गर्न गुरुयोजना निर्माण गर्ने,

	• बजारउन्मुख क्षेत्रहरूमा फोहोरमैला डम्पिङ साइटहरूको पहिचान र निर्माण गर्ने, • बजार क्षेत्रमा ढल र डम्पिङ्ग साइट थप व्यवस्थित गर्ने, • घरायसी फोहर व्यवस्थापनमा जोड दिने ।

पृथ्वी उत्तरगङ्गा गाउँपालिका

प्रमुख कार्यक्रम

क्र.सं.	विषयगत क्षेत्र र योजना तथा कार्यक्रम	इकाई	कार्यान्वयन हुने स्थान	लक्ष्य						अनुमानित लागत रु.	श्रोत व्यहोर्ने निकाय	प्राथमिकता नं.
				वर्ष १	वर्ष २	वर्ष ३	वर्ष ४	वर्ष ५	लक्ष्य			
	वडा नं. २											
१	हार्दिवाङ्ग जुस्मर खानेपानी आयोजना निर्माण	संख्या	हार्दिवाङ्ग, जुस्मर		१				१	२००००००	प्रदेश सरकार	१
२	रल खानेपानी आयोजना निर्माण	संख्या	रल			१			१	१५०००००	प्रदेश सरकार	२
	वडा नं. ३											
१	सेरोफेरो ट्यांकी आयोजना निर्माण	संख्या	रन्मा	१					१	२२०००००	प्रदेश सरकार	२
२	मनसांप्या शिरिकांडा श्री खानेपानी आयोजना निर्माण	संख्या	बनहर		१				१	२५०००००	प्रदेश सरकार	२
३	लंमिगा खानेपानी आयोजना निर्माण	संख्या	रन्मा			१			१	१५०००००	प्रदेश सरकार	३
४	माइपुजा खानेपानी आयोजना निर्माण	संख्या	रन्मा				१		१	५०००००	स्थानीय सरकार	४
	वडा नं. ४											
१	अर्जल खानेपानी मर्मत सम्भार	संख्या	अर्जल	१					१	५०००००	स्थानीय सरकार	१
२	नकुहिने फोहर संकलन डस्विन व्यवस्था	संख्या	वडाका टोल भरी		१					२०००००	स्थानीय सरकार	२
३	धौला घुन्मासम्म खानेपानी निर्माण	संख्या	घुन्मा			१			१	१००००००	प्रदेश सरकार	३
४	एक घर एक धारा निर्माण काडां	संख्या	काडा टोल				४		१	२००००००	प्रदेश सरकार	३
	वडा नं. ५											

१	रिमुइघारी खानेपानी मर्मत	संख्या	हुकाम	१					१	१५०००००	प्रदेश सरकार	१
२	कुँरी मुहान मर्मत	संख्या	हुकाम		१				१	५०००००	स्थानीय सरकार	१
३	घेउचिढी मुहान संरक्षण	संख्या	गर	१					१	५०००००	स्थानीय सरकार	१
४	इष्टीरीघ मुहान संरक्षण	संख्या	गर		१				१	५०००००	स्थानीय सरकार	१
५	रिसल्ला विद्यालय खानेपानी	संख्या	हुकाम	१					१	५०००००	स्थानीय सरकार	१
६	खोरातीवाङ र रातोमाटो खानेपानी निर्माण	संख्या	खोराटिवाङ	१					२	८०००००	प्रदेश सरकार	१
७	गुल्वाङ खानेपानी	संख्या	गुल्वाङ	१					१	५०००००	स्थानीय सरकार	१
८	फुलवाङ खानेपानी	वटा	फुल्वाङ		१				१	३५०००००	प्रदेश सरकार	१
९	दुम्बाघारी देखि गर खानेपानी निर्माण	वटा	गर	१					१	६०००००	स्थानीय सरकार	१
१०	काजरजङ अपसीपो खानेपानी निर्माण	वटा	असीपो काजारजङ		१				१	५००००००	प्रदेश सरकार	१
११	रिरुपोखरी खानेपानी निर्माण	वटा	बस्तीमा			१			६०	५००००००	प्रदेश सरकार	२
	वडा नं. ६											
१	ठुलीदह मयाङसम्म खानेपानी एक घर एक धारा निर्माण कार्यक्रम	वटा	मयाङ	१					१	३००००००	प्रदेश सरकार	२
२	कांडाघारीदेखि दोप्के खरिढुङ्गा खानेपानी	वटा	कांडा खरिढुङ्गा			१			१	१००००००	प्रदेश सरकार	३
३	वुका खोला देखि डिम्बुरगैरा डांडाखर्क सम्म खानेपानी	वटा	डिम्मुरगैरा				१		१	५००००००	संघीय सरकार	२

४	फोहर व्यवस्थापन ढल निकास	वटा	मयाङ		१				१	२००००००	प्रदेश सरकार	३
५	फोहर डम्पिङ्ग केन्द्र स्थापना	वटा	मयाङ			३			१	२०००००	स्थानीय सरकार	३
६	सार्वजनिक शौचालय	वटा	मयाङ र डिम्मुरगैर ा			१	१		२	१००००००	प्रदेश सरकार	३
	वडा नं. ७											
१	खानेपानी	वटा	घुर्वाङ	१					१	१२०००००	प्रदेश सरकार	१
२	जाङ खानेपानी	वटा	जाङ		१				१	२००००००	प्रदेश सरकार	१
३	खारखोला	वटा	खारखोला			१			१	२००००००	प्रदेश सरकार	१
	वडा नं. ८											
१	अङगाउ खानेपानी निर्माण	पटक	अंगाउ	१					१	२५०००००	प्रदेश सरकार	१
२	गुङग खानेपानी निर्माण	पटक	गुङग		१				१	२००००००	प्रदेश सरकार	२
३	मलाकच्चा दोर खानेपानी निर्माण	पटक	मलाक्चा			१			१	१५०००००	प्रदेश सरकार	१
४	खराङ खानेपानी मर्मत	पटक	खराङ				१		१	१००००००	स्थानीय सरकार	२
५	रुवागार देखी किखाङ सम्म खानेपानी निर्माण	पटक	चुमा	१					१	२५०००००	प्रदेश सरकार	३
६	वडा कार्यालय खानेपानी तथा धारा निर्माण	पटक	रिवाङचौर		१				१	३००००००	प्रदेश सरकार	२
	वडा नं. ९											
१	चक्टेचौर देखि गर्वेडाँडा हुदै हालबाङसम्म खानेपानी निर्माण	पटक	चक्टेचौर गाउँ सबै ठाउमा	१					१	४००००००	संघीय सरकार	१
२	सार्वजनिक पुरुष महिला अलग अलग शौचालय	वटा	गोपारी	१					१	१००००००	स्थानीय सरकार	२
३	गोपारी र डाँडा गाउँ बस्तीमा कुवा तथा पानीको मुल संरक्षण	वटा	गोपारी	१	१				२	१००००००	स्थानीय र प्रदेश सरकार	१
४	पशु चौपायालाई खानेपानी	पटक	घोरखर्क र	१	१				२	१५०००००	प्रदेश सरकार	२

			जुकेपानी									
	वडा नं. १०											
१	नियमित खानेपानी उपलब्ध सम्बन्धमा (आवश्यक सामग्री सहित) (स्कुल ३ वटै)	वटा	तक, बाच्छिगाउँ, गुम्लिवाङ	१	१	१	१	१	३	३००००००	प्रदेश सरकार	१
२	महेन्द्र मावि, बाच्छिगाउँ र घुम्लिबाङ विद्यालयमा सरसफाई सामग्री वितरण	वटा	तक, बाच्छिगाउँ, घुम्लिवाङ	१	१	१	१	१	३	१००००००	स्थानीय सरकार	१
३	तिस्रा-दोरालथाना-थाम-कपासे खानेपानी योजना	वटा	तक		१					१५०००००	प्रदेश सरकार	२
४	तकसेरा, घुम्लीबाङ र बाछिगाउँमा एक घर एक धारा कार्यक्रम	वटा	तकसेरा, बाच्छिगाउँ र घुम्लिबाङ	१	१	१	१	१	३	४५०००००	संघीय सरकार	२
५	महेन्द्र माविमा बालमैत्री तथा अपाङ्गमैत्री धारा तथा खानेपानी व्यवस्थापन	वटा	महेन्द्र मावि		१					१५०००००	प्रदेश सरकार	१
६	तकसेरामा मैत्रीपूर्ण शौचालय निर्माण	वटा	तकसेरा			१				१००००००	प्रदेश सरकार	१
७	गाउँपालिका रहेको वडा नं १० मा डम्पिङ निर्माण	वटा	१ नं वडा भित्र		१					५०००००	स्थानीय सरकार	१
	वडा नं. ११											
१	माजखोरे खानेपानी मुहान मर्मत	वटा	माजखोरे खानेपानी तुँपा		१				१	५०००००	स्थानीय सरकार	१
२	दम्चन खानेपानी मुहान मर्मत	वटा	दम्चन खानेपानी			१			१	१००००००	प्रदेश सरकार	२

			दम्चन								
३	छेरापाङगा खानेपानी	वटा	छेरापाङगा खानेपानी उपल्लो सेरा				१		१	१५००००	प्रदेश सरकार	२
४	तल्लो सेरा खानेपानी मर्मत	वटा	तल्लो सेरा खानेपानी मर्मत					१	१	१००००००	प्रदेश सरकार	३
५	११ नं वडा बस्तीमा १ घर १ धारा कार्यक्रम	वटा	सबै बस्तीमा	५०	५०	२५	२५	५०	२० ०	५००००००	संघीय सरकार	२
६	उपल्लोसेरा र तल्लोसेरामा ढल निकास	वटा	बस्तीमा	२५	२५	२५	२५	२५	१० ०	१००००००	प्रदेश सरकार	२
	वडा नं. १२											
१	डम्पिङ साईट निर्माण	वटा	कोल, गर्खानी, फल्लै, गोलखाडा , छमारी, जाजरवाङ	१	१	१	१	१	६	४५००००	प्रदेश सरकार	१
२	सरसफाई तथा फोहोर व्यवस्थापन सामग्री वितरण तथा जनचेतनामूलक कार्यक्रम सञ्चालन	वटा	प्रत्येक टोलमा	१	१	१	१	१	५	५००००००	प्रदेश तथा स्थानीय सरकार	१
३	खानेपानी निर्माण, मर्मत तथा जडान सम्बन्धी प्लम्बर तालिम सञ्चालन	वटा	प्रत्येक टोलमा	१	१	१	१	१	५	१००००००	स्थानीय सरकार	१
४	जाजरबाङ खानेपानी मर्मत तथा सम्भार	वटा	टोलमा		१				१	१००००००	स्थानीय सरकार	१

पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिका

५	कोल गाउँमा मैत्रीपूर्ण सार्वजनिक शौचालय निर्माण	वटा	कोलमा	१					१	२००००००	प्रदेश तथा स्थानीय सरकार	१
६	क्युबाङमा महिला पुरुष सार्वजनिक शौचालय निर्माण	वटा	क्युबाङ		१				१	१५०००००	प्रदेश तथा स्थानीय सरकार	१
७	सुपाखोला, सिद्धथान खोला, सिब्चा खोला, माथिल्लो गर्खानी तथा गोलखाडा मूल संरक्षण	वटा	सबै ठाउँ	१	१	१	१	१	५	५५०००००	संघीय सरकार	१
८	पर्वत माविमा खोनेपानी निर्माण	वटा	पर्वत मावि	१						१५०००००	स्थानीय र संघीय सरकार	१
९	दलित बस्तीमा खानेपानी निर्माण तथा संरक्षण	वटा	कोल, गर्खानी र छमारी	१	१	१			३	२५०००००	प्रदेश र संघीय सरकार	१
१०	फल्नै खानेपानी तथा सार्वजनिक शौचालय निर्माण	वटा	फल्नै		१	१			२	२५०००००	प्रदेश र संघीय सरकार	२
	वडा नं. १३											
१	खानेपानी निर्माण	वटा	भल्का, पदमी, विर्गुम, पिपलढुङ्गा विद्यालयहरु		१	१	१	१	४	८०००००	प्रदेश सरकार	२
२	लैगिक मैत्री (महिला, पुरुष) शौचालय	वटा	पदमी, भल्का			१	१		२	१००००००	स्थानीय सरकार	१
३	मुहान संरक्षण	वटा	पदमी, पाटेपानी	१	१				२	५०००००	स्थानीय सरकार	२
	वडा नं. १४											
१	खानेपानी	वटा	मा.वि. राङसी	१					१	१००००००	प्रदेश सरकार	१

२	जाजरखोलादेखि राङ्सी खानेपानी	वटा	राङ्सी		१					३०००००	प्रदेश सरकार	१
३	रिङगुलीवाङदेखि तनवाङ खरमेला, मटिखला खानेपानी	वटा	नाखा			१			१	२०००००	प्रदेश सरकार	२
४	दाउने पानीदेखि डाँडागाउँ माझघर खानेपानी	वटा	तल्लो पुवाङ		१				१	३०००००	प्रदेश सरकार	२
५	बसाई खानेपानी	वटा	बसाई				१		१	१०००००	प्रदेश सरकार	३
६	पुलधारा, खजारी, काक्रीवाङ खानेपानी	वटा	राङ्सी	१					१	१५०००००	प्रदेश सरकार	१
७	खेत खानेपानी	वटा	राङ्सी			१			१	१०००००	प्रदेश सरकार	२
८	माझघर खानेपानी	वटा	राङ्सी			१				१०००००	स्थानीय सरकार	२
९	भैसीपातल खोनेपानी	वटा	राङ्सी		१				१	१५०००००	प्रदेश सरकार	२
१०	तल्नो पुवाङ, जुगाडे खानेपानी	वटा	राङ्सी			१			१	१५०००००	प्रदेश सरकार	३
११	खरबरादेखि ठाँटा गोठसम्म खानेपानी	वटा	नाखा				१		१	१०००००	स्थानीय सरकार	२
१२	छहरादेखि घुमिलविसौना खानेपानी	वटा	नाखा				१		१	१०००००	स्थानीय सरकार	१
	जम्मा									१४१०००००००		

अपेक्षित उपलब्धि:

गाउँपालिका अन्तर्गत रहेका सवै खानेपानीका श्रोतहरूको उचित संरक्षण गरिएको हुनेछ । खानेपानीको श्रोतको अभााव भएका वस्तीहरूमा खानेपानीको वैकल्पिक स्रोतहरूको पहिचान गरी समाधानका उपायहरू जस्तै : सौर्य शक्तिमा आधारित लिफ्ट प्रणालीबाट खानेपानी आपूर्ति, वर्षाद्को पानी जम्मा गरी उपयोग गरिएको हुनेछ । गाउँपालिकाका सवै वडा अन्तर्गत रहेका बस्तीहरूमा एक घर एक धारा शुद्ध खानेपानीको वितरणको व्यवस्था सुनिश्चित गरिएको हुनेछ । सरसफाइ तथा पानीजन्य रोगका कारण हुने रोगमा पनि कमी आएको हुनेछ । शत प्रतिशत घरधुरीमा स्वच्छ, शुद्ध र सुरक्षित पिउने पानीको व्यवस्था गरिएको हुनेछ ।

६.४. युवा तथा खेलकुद

स्थानीय विकासमा युवा सहभागिताको अभिवृद्धि गर्दै राजनैतिक, आर्थिक, सामाजिक, सांस्कृतिक अधिकारको पूर्ण उपयोगको वातावरण तयार गरी युवाहरूको सशक्तीकरण र विकासका लागि शिक्षा, स्वास्थ्य, रोजगारी लगायतका क्षेत्रमा विशेष अवसर प्रदान गरिनु पर्दछ । नेपालमा १६ देखि ४० वर्ष उमेर समूहको जनसंख्या करिव ४० प्रतिशत रहेको छ । जनसांख्यिकी पुँजीको रूपमा रहेका युवाहरूको विदेश पलायन रोक्दै स्थानीय विकासको हरेक क्षेत्रमा युवाहरूको पहुँच बढाउने र सामाजिक आर्थिक रूपान्तरणमा युवाहरूलाई मूलप्रवाहीकरण गर्दै शिक्षित, दक्ष, लगनशील, अनुशासित युवाहरूबाट स्थानीय विकासमा योगदानको वातावरण सिर्जना गर्नु आवश्यक छ । त्यसरी नै व्यक्तिको शारीरिक, मानसिक, सामाजिक र संवेगात्मक पक्षको सन्तुलित विकासमा खेलकुदको महत्वपूर्ण भूमिका रहन्छ । खेलकुद मानिसको संर्वाङ्गिन विकासका लागि महत्वपूर्ण पक्ष हो । वर्तमान सन्दर्भमा सबैका लागि खेलकुद भन्ने अभियान सञ्चालन गरी समाजमा रहेका खेलाडी, खेल प्रशिक्षक, बालबालिका, युवा, ज्येष्ठ नागरिक, फरक क्षमता भएका व्यक्तिहरू सबैलाई खेलकुदको माध्यमबाट निरोगी एवम् अनुशासित तुल्याई देश विकासको पथमा संलग्न गराउनु अहिलेको प्रमुख आवश्यकता हो । खेलकुदलाई मनोरञ्जनका रूपमा मात्र नलिई मानव विकासको सूचकाङ्कको रूपमा लिई यस क्षेत्रमा लगानी बढाउन सकेको खण्डमा स्थानीय विकासमा महत्वपूर्ण योगदान सावित हुन सक्दछ ।

सम्भावना र अवसर

- खेलकुद राष्ट्रको पहिचान र युवाको आकर्षणको क्षेत्र भएकाले यसको विकास र विस्तार गर्नु राज्यको दायित्व हो । खेलकुद क्षेत्रको विकासका माध्यमबाट राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय ख्याती प्राप्त गर्ने भएकाले यसका लागि आवश्यक पर्ने विभिन्न किसिमका खेल पूर्वाधार निर्माणका सम्भावनाहरू रहेको छ ।
- पुथा उत्तरगङ्गामा गाउँपालिकाभित्र रहेका विद्यालय तथा सार्वजनिक खुल्ला चौवरहरूलाई प्रयोग गरी भलिवल, फुटवल, क्रिकेट, व्याडमिन्टन आदि खेल पूर्वाधारहरूको निर्माण गर्न सके खेलकुद क्षेत्रको विकास गर्न सकिने सम्भावना रहेको छ ।
- प्रत्येक वर्ष राष्ट्रिपति रनिङ शिल्ड संचालन हुनु,
- विद्यालय तहदेखि नै खेल प्रशिक्षकको व्यवस्था गरी दक्ष र उर्जावान खेलाडी उत्पादन गरी प्रतियोगितात्मक खेलकुदका माध्यमबाट क्षेत्रीय तथा राष्ट्रिय स्तरका खेलाडी उत्पादन गर्न सकिने सम्भावना रहेको छ ।

समस्या र चुनौती

- खेलकुद क्षेत्र सामाजिक विकासको महत्वपूर्ण अंग हो भन्ने कुरालाई समाजमा बोध गराउन नसक्नु,
- युवा जनशक्तिको स्वास्थ्य शारीरिक विकासको लागि नभइ नहुने खेलकुदको क्षेत्रमा पर्याप्त लगानी नहुनु,
- पालिकाभित्र निर्मित खेलकुदसम्बन्धी पूर्वाधारहरूको मर्मत सम्भार समयमा हुन नसक्नु,
- बालबालिकाको मानसिक तथा शारीरिक विकाससँगै खेलकुदको महत्व सम्वन्धि सकारात्मक धारणाको विकास गर्नका लागि खेल प्रशिक्षकको व्यवस्था नहुनु,
- राष्ट्रिय स्तरका भलिबल, फुटबल, व्याडमिन्टन, क्रिकेट, एथ्लेटिकस जस्ता खास खेलहरूमा विशेष रुचि भएका खेलाडीहरूका लागि दक्ष प्रशिक्षक र राज्यको तर्फबाट प्रोत्साहित गर्ने वातावरणको निर्माण गर्न नसक्नु

क्षेत्रगत सोच, लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति तथा कार्यनीति

सोचः

"स्वस्थ, तन्दुरुस्त र रचनात्मक खेलाडीको निर्माण, खेलकुदका माध्यमबाट पुथा उत्तरगङ्गाको पहिचान"

लक्ष्यः

- युवा जनशक्तिलाई गाउँपालिकाको सामाजिक र आर्थिक विकासमा मूल प्रवाहीकरण गरी गाउँपालिकालाई खेलकुद केन्द्र (हव) का रूपमा विकास गर्ने ।

उद्देश्य

- युवाको जोश, जाँगर, सीप र नेतृत्व क्षमतालाई प्रस्फुटन गर्दै पालिकाको समग्र विकासमा युवाको सहभागिता वृद्धि गर्नु,
- युवालक्षित व्यावसायिक तथा प्राविधिक तालिमको व्यवस्था गर्नु,
- युवाहरूलाई उद्यमशील, स्वरोजगार र स्वाबलम्बी बनाउनु,
- खेलकुदका माध्यमबाट युवा युवतीको शारीरिक विकासको सुनिश्चितता गर्नु,
- खेलकुद पूर्वाधारको विकास गर्नु,
- खेलाडीलाई स्वस्थ, अनुशासित, प्रतिस्पर्धी र व्यावसायिक बनाउनु र
- युवा युवतीलाई खेलकुदका पूर्वाधारमा पहुँच वृद्धि गर्दै खेलकुद समग्री उपलब्ध गराउनु ।

रणनीति तथा कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
• युवा वर्गको शारीरिक, मानसिक तथा संवेगात्मक क्षमताको विकास गर्ने, • युवालाई उद्यमशील, व्यावसायिक र आत्मनिर्भर बनाउन वित्तीय स्रोत साधनको पहुँचमा वृद्धि गर्ने, • युवा केन्द्रित प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा र सीप विकासका अवसरहरू विस्तार गरी उद्यमशील बनाउने,	• युवालक्षित व्यावसायिक तथा प्राविधिक तालिमको व्यवस्था गर्ने, • रोजगार तथा स्वरोजगार सिर्जनाका लागि वित्तीय संस्थाहरू मार्फत् सहुलियत व्याज दरमा लगानीका लागि कर्जा प्रवाहको व्यवस्था गर्ने, • युवाहरूमा नैतिकता, सदाचारको विकास गरी देश, समाज र ज्येष्ठ नागरिक प्रतिको दायित्व बोध गराउने,

● युवामा सकारात्मक सोच, सिर्जनशीलता र नेतृत्व क्षमताको विकास गर्ने, ● खेलकुदको समुचित विकासका लागि आवश्यक पूर्वाधारको निर्माण, संरक्षण र स्तरोन्नति गर्ने ।	● खेलकुदको विकासका लागि खेल पूर्वाधारहरूको विकास र विस्तार गर्ने, ● स्थानीयस्तरमा खेलकुद प्रतियोगिता सञ्चालन गर्दै प्रतिभावान खेलाडीहरूको पहिचान तथा विकास गर्ने, ● खेल मैदान नभएका वडाहरूमा पायक पर्ने गरी खेल मैदानहरू निर्माण गर्ने, ● सबै वडामा कम्तिमा पनि एक भलिबल मैदान र कभर्डहलको व्यवस्था गर्ने, ● वार्षिक रूपमा खेलकुद प्रतियोगिता आयोजना गरी ठूलो संख्यामा युवाहरूलाई सहभागी गराइने ।

पृथ्री उत्तरगङ्गा गाउँपालिका

प्रमुख कार्यक्रम

क्र.सं.	विषयगत क्षेत्र र योजना तथा कार्यक्रम	इकाई	कार्यान्वयन हुने स्थान	लक्ष्य						अनुमानित लागत रु.	श्रोत व्यहोर्ने निकाय	प्राथमिकता नं.
				वर्ष १	वर्ष २	वर्ष ३	वर्ष ४	वर्ष ५	लक्ष्य			
	गाउँपालिका स्तरीय											
१	पालिका स्तरीय सेफहाउस स्थापना तथा भवन निर्माण	वटा	पालिका	१	१	१	१	१	१	७००००००	संघीय तथा प्रदेश सरकार	१
२	पालिका स्तरीय जेष्ठ नागरिक सम्मान तथा मिलन केन्द्र आश्रम स्थापना र व्यवस्थापन	वटा	पालिका	१	१	१	१	१	१	७००००००	संघीय तथा प्रदेश सरकार	१
३	बालक्लब गठन, किशोरी सञ्जाल, महिला समूह, दलित समूह र यौनिक अल्पसंख्यकको पहिचान तथा विभिन्न तालिम, गोष्ठि, सडक नाटक लगायत महिला सशक्तिकरण सम्बन्धी चेतनामूलक कार्यक्रम तथा स्थलगत भ्रमण अवलोकन कार्यक्रम	वटा	पालिका	१			१			९००००००	संघीय, प्रदेश र स्थानीय सरकार	१
४	अपाङ्ग, यौनिक अल्पसंख्यक विवरण तयार गरी आयआर्जन कार्यक्रम सञ्चालन	वटा	पालिका	१			१			२५०००००	संघीय, प्रदेश र स्थानीय सरकार	१
	वडा नं. १											
१	बहु विवाह तथा बाल विवाहमा सचेतना कार्यक्रम	पटक	मैकोट	१	१	१	१	१	५	४०००००	स्थानीय सरकार	१
२	दलित तथा अल्पसंख्यकको व्यवस्थापन तालिम	पटक	मैकोट		१	१			२	३०००००	स्थानीय सरकार	२
३	अपाङ्गता, दलित तथा जनजातीका बाल बालिकाको संरक्षण तथा व्यवस्थापन	पटक	मैकोट	१	१	१	१	१	५	४०००००	स्थानीय र प्रदेश सरकार	१

	वडा नं. २											
१	बालक्लब गठन, किशोरी सञ्जाल विस्तार तथा क्षमता अभिवृद्धि तालिम	पटक	पेल्मा	१	१	१	१	१	५	१००००००	स्थानीय र प्रदेश सरकार	१
२	आमा समूह, महिला समूह/ जनप्रतिनीधि सशक्तिकरण अभियान सञ्चालन	पटक	वडा भरी	१	१	१	१	१	५	१००००००	स्थानीय र प्रदेश सरकार	१
३	ज्येष्ठ नागरिक सम्मान तथा हेरचाह कार्यक्रम सञ्चालन	पटक	वडा भरी	१	१	१	१	१	५	९०००००	स्थानीय र प्रदेश सरकार	२
४	दलित आयआर्जन तथा उत्थान तथ्याङ्क संकलन तथा क्षमता विकास तालिम सञ्चालन	पटक	वडा भरी	१	१	१	१	१	५	१००००००	स्थानीय र प्रदेश सरकार	२
५	अपाङ्ग, यौनिक अल्पसंख्यक विवरण तयार गरी आयआर्जन कार्यक्रम सञ्चालन	पटक	वडा भरी	१	१	१	१	१	५	८०००००	स्थानीय र प्रदेश सरकार	१
	वडा नं. ३											
१	महिला उद्यमशिल तालिम	पटक	वडा भरी	१	१	१	१	१	५	४०००००	स्थानीय सरकार	१
२	आरन मेशिन सुधार कार्यक्रम	पटक	वडा भरी		१			१	२	४०००००	स्थानीय सरकार	१
	वडा नं. ४											
१	विभिन्न लैङ्गिक समानता सम्बन्धी जनचेतनमूलक कार्यक्रम	पटक	वडा भरी	१	१	१	१	१	५	१५०००००	स्थानीय र प्रदेश सरकार	२
	वडा नं. ५											
१	बाल क्लव गठन	पटक	हुकाम		१				१	४०००००	स्थानीय सरकार	२
२	बाल विवाह सम्बन्धी जनचेतना कार्यक्रम (पर्चा,पम्प्लेट आदि)	पटक	वडा कार्यालय	१	१	१	१	१	५	४०००००	स्थानीय सरकार	१
३	जेष्ठनागरिक सम्मान कार्यक्रम	पटक	हुकाम	१	१	१	१	१	१	४०००००	स्थानीय सरकार	१
४	महिलाहिंसा विरुद्ध चेतनामूलक कार्यक्रम	पटक	हुकाम		१		१		२	४०००००	स्थानीय सरकार	२

५	बृद्धा आश्रम भवन निर्माण	पटक	हुकाम		१					२५०००००	स्थानीय सरकार	१
	वडा नं. ६											
१	ज्येष्ठ नागरिक सम्मान तथा हेरचाह कार्यक्रम सञ्चालन	पटक	वडा भरी	१	१	१	१	१	५	७०००००	स्थानीय र प्रदेश सरकार	२
२	दलित आयआर्जन तथा उत्थान तथ्याङ्क संकलन तथा क्षमता विकास तालिम सञ्चालन	पटक	वडा भरी	१	१	१	१	१	५	८०००००	स्थानीय र प्रदेश सरकार	२
३	अपाङ्ग, यौनिक अल्पसंख्यक विवरण तयार गरी आयआर्जन कार्यक्रम सञ्चालन	पटक	वडा भरी	१	१	१	१	१	५	५०००००	स्थानीय र प्रदेश सरकार	१
	वडा नं. ७											
१	श्रीमान तथा श्रीमतीमैत्री कार्यक्रम	पटक	खारखोला		१				१	२०००००	स्थानीय सरकार	१
२	जातीय भेदभाव कार्यक्रम	पटक	जाङ्ग			१			१	४०००००	स्थानीय सरकार	१
३	नारी तथा मगर दिवस मनाउने	पटक	वडा भरी	१	१	१	१	१	५	४०००००	स्थानीय सरकार	१
४	अपाङ्ग सम्मान कार्यक्रम	पटक	खारखोला	१	१	१	१	१	५	४०००००	स्थानीय सरकार	१
	वडा नं. ८											
१	नारी दिवस कार्यक्रम	पटक	वडा स्तरिय	१	१	१	१	१	५	४०००००	स्थानीय सरकार	२
२	दलित उत्थान कार्यक्रम	पटक	वडा स्तरिय		१		१		२	४०००००	स्थानीय सरकार	१
३	विभिन्न लैङ्गिक समानता सम्बन्धी जनचेतनमूलक कार्यक्रम	पटक	वडा स्तरिय	१	१	१	१	१	५	४०००००	स्थानीय सरकार	१
	वडा नं. ९											
१	विभिन्न लैङ्गिक समानता सम्बन्धी जनचेतनमूलक कार्यक्रम	पटक	९ नं. वडा सबैमा	१	१	१	१	१	५	१००००००	स्थानीय सरकार	२
	वडा नं. १०											
१	महिला सचेतिकरण तालिम	पटक	१० नं	१	१	१	१	१	५	५०००००	स्थानीय सरकार	३

			वडा सबै									
२	घरेलु हिंसा कम गर्न जनचेतना तालिम	पटक	१० नं वडा सबै	१	१	१	१	१	५	८०००००	स्थानीय सरकार	१
३	जेहेन्दार तथा गरिब छात्राहरुलाई उच्च शिक्षा तथा प्राविधिक शिक्षा सञ्जालको लागि छात्रवृत्ति कार्यक्रम	पटक	१० नं वडा सबै	१		१			२	५०००००	स्थानीय सरकार	१
४	सिलाई कटाई तथा अन्य तालिम महिला लक्षित	पटक	१० नं वडा सबै	१	१	१	१	१	५	५०००००	स्थानीय सरकार	२
५	बालविवाह हटाउन जनचेतना कार्यक्रम	पटक	१० नं वडा सबै		१		१		२	२०००००	स्थानीय सरकार	
	वडा नं. ११											
१	छुवाछुत सम्बन्धी कार्यक्रम	पटक	वडा भरी		१				१	२०००००		२
२	श्रीमान श्रीमतीमा लैङ्गिक हिंसा हटाउने कार्यक्रम	पटक	वडा भरी		१			१	२	३०००००		३
३	महिला व्यावसायिक कार्यक्रम	पटक	वडा भरी		१		१		२	१००००००		१
	वडा नं. १२											
१	लैङ्गिक परामर्श तथा मैत्रीपूर्ण भवन निर्माण	पटक	कोल	१	१	१	१	१	५	६००००००	संघीय तथा प्रदेश सरकार	१
२	दलित मिलन केन्द्र हल स्थापना तथा जातीय उत्थान कार्यक्रम	पटक	सबै टोलमा	१	१	१	१	१	५	३५०००००	प्रदेश सरकार	१
३	महिला व्यावसायिक कार्यक्रम सञ्चालन	पटक	वडाबासी छनोट	१	१	१	१	१	२५	२५०००००	प्रदेश सरकार	१
४	जेष्ठ नागरिक सम्मान, मिलन केन्द्र सेवा सञ्चालन तथा हेरचाह कार्यक्रम सञ्चालन	पटक	वडाबासी छनोट	१	१	१	१	१	५	२५०००००	संघीय तथा प्रदेश सरकार	१
५	द्वन्द्व पिडित, अपाङ्ग, यौनिक अल्पसंख्यक विवरण तयार गरी आयआर्जन तथा सीपमूलक	पटक	वडामा	१	१	१	१	१	२५	२००००००	स्थानीय, प्रदेश तथा संघीय सरकार	१

	कार्यक्रम सञ्चालन											
६	महिलाहरुलाई मनोपरामर्श सेवा कार्यक्रम सञ्चालन	पटक	वडामा	१	१	१	१	१	५	५०००००	स्थानीय सरकार	१
	वडा नं. १३											
१	लैङ्गिक समानता सम्बन्धी सचेतना कार्यक्रम	पटक	१३ नं वडा भित्र		१		१		२	४०००००	स्थानीय सरकार	१
२	समावेशीकरण सीप विकास तालिम	पटक	१३ नं वडा भित्र		१		१		२	४०००००	स्थानीय सरकार	२
	वडा नं. १४											
१	लिङ्गिय विभेद अन्त्य (सशक्तिकरण, सूचना मुलक, सडक नाटक, अभिनय)	पटक	नाखा, राङसी		१			१		५०००००	स्थानीय सरकार	१
२	लैङ्गिक समानता सम्बन्धी सचेतनामुलक कार्यक्रम, पर्चा, पम्पलेट, आदि)	पटक	नाखा, राङसी			१			१	४०००००	स्थानीय सरकार	२
३	विविध जातिय, धार्मिक, भाषिक, क्षेत्रीय, पेशागत, उमेरगत विभेद अन्त्यका लागि विभिन्न कार्यक्रम सञ्चालन सबै गाउँमा	पटक	नाखा, राङसी	१			१		२	५०००००	स्थानीय सरकार	२
	जम्मा									६६५०००००		

अपेक्षित उपलब्धिः

युवालक्षित व्यावसायिक तथा प्राविधिक तालिमको व्यवस्था भएको हुनेछ । पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिका भित्रका वेरोजगार युवा युवतीले साना तथा ठुला उद्योगहरू खोली स्वरोजगार बन्नका लागि वित्तीय संस्थाहरू मार्फत् सहुलियत व्याज दरमा कर्जा प्रवाहको व्यवस्था भएको हुनेछ । खेलकुदको विकासका लागि खेल पूर्वाधारहरूको विकास र विस्तार भएको हुनेछ । स्थानीय स्तरमा विभिन्न किसिमका खेलकुद प्रतियोगिताहरू सञ्चालन भई प्रतिभावान खेलाडीहरूको पहिचान गरी प्रदेश तथा राष्ट्रिय स्तरका खेलाडीका रूपमा विकास भएका हुनेछन् । खेल मैदान नभएका वडा तथा बस्तीहरूमा खेल मैदानहरू निर्माण भएका हुनेछन् । सबै वडामा कम्तिमा पनि एक भलिबल मैदान र कभर्डहलको व्यवस्था भएको हुनेछ । वार्षिक रूपमा खेलकुद प्रतियोगिता आयोजना गरी ठूलो संख्यामा युवाहरूलाई सहभागी गराइएको हुनेछ । युवाहरू सदाचार, नैतिकवान र व्यावसायिक भइ समाज र देशलाई योगदान दिइरहेका हुनेछन् ।

६.५ कला तथा संस्कृति

कला तथा संस्कृति कुनै निश्चित भूगोल र त्यहाँ बसोबास गर्ने मानव जातिको पहिचान हो । हरेक कला र संस्कृति मानवीय मूल्य मान्यताको सम्पत्ती पनि हो । कला र संस्कृतिको जगेर्ना गर्नु मानव जातिको कर्तव्य पनि हो । नेपालको संविधान २०७२ ले स्थानीय कला, संस्कृति र सभ्यताको संरक्षण, प्रवर्द्धन र प्रचार प्रचार गर्ने जिम्मेवारी स्थानीय सरकारलाई प्रदान गरेको छ । यस सन्दर्भमा पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकाले आफ्नो पालिका भित्रको कला र संस्कृतिलाई जगेर्ना गर्नु प्रमुख दायित्व रहेको छ । यो गाउँपालिका धार्मिक, सामाजिक, सांस्कृतिक, ऐतिहासिक, पुरातात्विक आदि दृष्टिकोणले विविधतामा रमेको छ । एकले अर्काको कला र संस्कृतिको संरक्षण सम्वर्द्धन गरी आपसी मित्रता र सदभावका साथ जीउने कुरामा पालिकाले अभिभावकको भूमिका निर्वाह गर्नुपर्दछ ।

धार्मिक रूपमा मुख्यतः हिन्दुहरूको बाहुल्यता रहेको यस पालिकामा बौद्ध र क्रिश्चयन समुदायको बसोबास रहेको छ । जातीय रूपमा मगर, दलित, क्षेत्री, बाहुन, ठकुरी, नेवार आदि समुदायको बसोबास रहेको छ । हरेक धार्मिक विश्वास र आस्था तथा जातीय परम्परा र प्रचलन अनुसार आफ्ना मूल्य मान्यता कला संस्कृति र परम्परा फरक फरक रहेका छन् । तथापि एक आपसमा मिलेर बसोबास गरेका छन् । यस किसिमको सामाजिक सांस्कृतिक र धार्मिक परम्परालाई स्थानीय सरकारले संरक्षण गर्न आवश्यक छ ।

सम्भावना र अवसर

- सांस्कृतिक विविधता कायम राख्दै ऐतिहासिक, पुरातात्विक तथा सांस्कृतिक सम्पदाको संरक्षण, संवर्द्धन र विकास गर्ने जिम्मेवारी स्थानीय सरकार संविधानले दिएको सन्दर्भमा, पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकामा रहेका ऐतिहासिक, धार्मिक, पौराणिक, सामाजिक र सांस्कृतिक सम्पदाहरूको संरक्षण, सम्वर्द्धन, विकास, विस्तार र प्रचारप्रचार गर्नका लागि गुरु योजना निर्माण गरी कार्यान्वयन गर्न सके कला संस्कृति क्षेत्रबाट पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिका लाभावित हुने राम्रो संभावना रहेको छ ।
- पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकामा रहेका भुम्या नाच, लहरे, टप्पा, सिँगारु, ठाडी भाका, दोहोरी भाका, मगर जातिको परम्परागत पहिरन र तिनका सामाजिक सांस्कृतिक मूल्य मान्यताको विकास र बिस्तार गरी कला संस्कृतिको मौलिक पहिचान सहित गाउँपालिकालाई चिनाउने सम्भावना रहेको छ ।
- यस पालिकामा रहेका प्राकृतिक, धार्मिक, सांस्कृतिक र ऐतिहासिक कला संस्कृतिका प्रतीकहरूको प्रचार प्रचार गरी पर्यटन क्षेत्रको विकास गर्न सक्ने सम्भावना रहेको छ ।

समस्या र चुनौती

- सांस्कृतिक विविधता कायम राख्दै ऐतिहासिक, पुरातात्विक तथा सांस्कृतिक सम्पदाको संरक्षण, सम्वर्द्धन र विकास गर्ने जिम्मेवारी स्थानीय सरकार संविधानले दिएको सन्दर्भमा, पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकामा रहेका ऐतिहासिक, धार्मिक, पौराणिक, सामाजिक र सांस्कृतिक सम्पदाहरूको संरक्षण, सम्वर्द्धन, विकास, विस्तार र प्रचारप्रचार गर्नका लागि गुरु योजना निर्माण गरी कार्यान्वयन गर्न नसक्नु,
- पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकामा रहेका भुम्या नाच, लहरे, टप्पा, सिँगारु, ठाडी भाका, दोहोरी भाका, मगर जातिको परम्परागत पहिरन र तिनका सामाजिक सांस्कृतिक मूल्य मान्यताको विकास र विस्तार गरी कला संस्कृतिको मौलिकतामा आधारित कला संस्कृतिको संरक्षण र प्रचार प्रचार गर्न यसको महत्वप्रति ध्यान नदिनु,
- यस पालिकामा रहेका प्राकृतिक, धार्मिक, सांस्कृतिक र ऐतिहासिक कला संस्कृतिका प्रतीकहरूको प्रचार प्रचार गरी पर्यटन क्षेत्रको विकास गर्न नसक्नु,

सोच, लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति तथा कार्यनीति

सोचः

"एकतावद्ध पुथा उत्तरगङ्गा : जीवन्त कला तथा संस्कृति"

लक्ष्यः

- स्थानीय कला, संस्कृति र सम्पदाको संरक्षण तथा सम्वर्द्धन गर्ने ।

उद्देश्यः

- स्थानीय कला, संस्कृतिक तथा पुरातात्विक सम्पदाहरूको संरक्षण र सम्बर्द्धन गर्नु,
- स्थानीय लोक साहित्य, चाडबाड, रीतिरिवाज र परम्राको संरक्षण गर्नु र
- ऐतिहासिक तथा पुरातात्विक सम्पदाहरूको खोज अनुसन्धान गरी प्रचार प्रचार गर्नु ।

रणनीति तथा कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
• स्थानीय ऐतिहासिक, धार्मिक र सांस्कृतिक सम्पदाहरूको संरक्षण र प्रवर्द्धन गर्ने,	• गाउँपालिकाभित्रका विभिन्न मठ, मन्दिर, गुम्बा र चर्चहरूको न्योचित संरक्षण गर्ने, • ऐतिहासिक, पुरातात्विक र सांकृतिक सम्पदाहरूको पहिचान गरी तिनको महत्वका बारेमा प्रचार पसार गर्ने, • सम्पदाहरूको मर्मत संभार तथा स्तरोन्नति गर्ने, • परम्परागत कला, सीप, संस्कृति र बाजागाजा संरक्षण गर्ने, • स्थानीय लोक साहित्य, मेला, चाडबाड र पर्वहरूको संरक्षण र सम्वर्द्धन गर्ने, • पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकाका ऐतिहासिक, पुरातात्विक, धार्मिक स्थलहरूको पहिचान गरी पुस्तिका प्रकाशन गर्ने साथै उक्त स्थलहरूको संरक्षण तथा सम्वर्द्धन गर्ने, • गाउँपालिकाभित्रका लोक संस्कृतिसँग सम्वन्धित (भुम्या नाच, टप्पा, सिँगारु, पञ्चेवाजा, लहरे नाँच, ख्याली, चुट्का) विभिन्न सांस्कृतिक गतिविधिहरूको

	उत्थान र संरक्षणका निम्ति उपयुक्त नीति निर्धारण गर्ने, ● गाउँपालिका अन्तर्गत साहित्य कलाको प्रवर्द्धनका लागि गाउँपालिका/वडा स्तरीय प्रतिस्पर्धा नियमित रूपमा आयोजना गर्ने, ● गाउँपालिका भित्र रहेका कवि, कलाकार, साहित्यकारहरूलाई आदर, सम्मान तथा पुरस्कारबाट उत्प्रेरित गर्ने, ● गाउँपालिका स्तरको बौद्ध गुम्वा स्थापना गर्नका लागि सम्भाव्यताको अध्ययन गर्ने, ● भाषा, लिपि, धर्म, साहित्य, कला तथा संस्कृतिको संरक्षणको लागि गाउँपालिका स्तरको एक प्रतिष्ठान स्थापना गर्ने ।

पुथा उत्तरगाङ्गा गाउँपालिका

प्रमुख कार्यक्रम

क.सं.	विषयगत क्षेत्र र योजना तथा कार्यक्रम	इकाई	कार्यान्वयन हुने स्थान	लक्ष्य						अनुमानित लागत रु.	श्रोत व्यहोर्ने निकाय	प्राथमिकता नं.
				वर्ष १	वर्ष २	वर्ष ३	वर्ष ४	वर्ष ५	लक्ष्य			
	वडा नं. १											
१	नौमती बाँजागाजा संरक्षण तथा व्यवस्थापन	संख्या	मैकोट		१				१	२०००००	स्थानीय तह	२
२	स्थानीय सिंगारु नाच, मौला नाच, मयूर नाच, धङ्गे नाच, लहरे नाच, खाम भाषा तथा काइके गुरुङ बाजा, सालको नानिला संरक्षण सम्वर्द्धन तथा पुरानो कला संस्कृतिको हस्तान्तर गर्ने	संख्या				१			१	५०००००	स्थानीय तह	३
	वडा नं. २											
१	पुन घर्ती भाइ समाज कला संरक्षण बाजा गाजा खरिद, मादल, दुँडी, पञ्चेबाजा, भ्याली, निवार	पटक	जुस्मर			१			१	२०००००	स्थानीय तह	१
२	मगर, दलित भाइ समाज कला संरक्षण बाजा गाजा खरिद, मादल, भ्याली, निवर, सनई, दमा, पञ्चेबाजा, दुँड तथा संस्कृति भवन निर्माणको लागि	पटक	पेल्मा			१			१	२०००००	स्थानीय तह	२
	वडा नं. ३											
१	मगर, दलित भाइ समाज कला संरक्षण बाजा गाजा खरिद, मादल, भ्याली, निवर, सनई, दमा, पञ्चेबाजा, दुँड तथा सांस्कृति भवन निर्माणको लागि		रन्मा			१			१	२०००००	स्थानीय तह	३

२	मयुर नाचको वाद्यवादन तथा पहिरन खरिद		रन्मा		१				१	१५००००	स्थानीय तह	२
	वडा नं. ४											
१	पञ्चेवाजा, मयुर नाच, सामग्री खरिद अर्जल १ सेट		अर्जल	१					१	५००००	स्थानीय तह	१
२	पञ्चेवाजा (काडां) १ सेट		काडां		१				१	५००००	स्थानीय तह	३
३	पञ्चे बाजा (घुन्मा) १ सेट		घुन्मा			१			१	५००००	स्थानीय तह	३
	वडा नं. ५											
१	सिद्धथान भवन (धर्तिमाई)मर्मत	पटक	हुकाम धर्तिमाई			१			१	१०००००	स्थानीय तह	३
२	डिगे नाच, सिंगारु नच, जौंला नाच व्यवस्थापनको लागि सामाग्री खरिद	पटक	हुकाम धर्तिमाई	१					१	१०००००	स्थानीय तह	२
३	नमैहं गों थान संरक्षण तथा मर्मत	पटक	हुकाम		१				१	१०००००	स्थानीय तह	२
४	यशुहरुको धार्मिक भवन दुई कोठे ट्वाइलेट मर्मत	पटक	हुकाम			१			१	१०००००	स्थानीय तह	२
५	खोराटिवाङ बाल आधारभूत स्कूल फिल्ड निर्माण तथा दुईकोठे ट्वाईलेट	पटक	हुकाम		१				१	१०००००		
६	देउराली थान निर्माण	पटक	हुकाम			१			१	१०००००	स्थानीय तह	२
७	मस्त थान निर्माण	पटक	गर		१				१	१०००००	स्थानीय तह	३
८	थान निर्माण	पटक	कागरजङ	१					१	१०००००	स्थानीय तह	४
९	थान निर्माण	पटक	गर		१				१	१०००००	स्थानीय तह	२

१०	रांके पुजा थान व्यवस्थापन	पटक	हुकाम			१			१	१०००००	स्थानीय तह	४
	वडा नं. ६											
१	डिग्रे नाच संरक्षण र प्रोत्साहन	पटक	मयाङ वडा नं ६		१				१	१०००००	स्थानीय तह	३
२	सिङरुनाच संरक्षण र प्रोत्साहन	पटक	मयाङ वडा नं ६			१			१	१०००००	स्थानीय तह	२
३	मयुर नाच संरक्षण र प्रोत्साहन	पटक	मयाङ वडा नं ६		१				१	१०००००	स्थानीय तह	३
४	झोलानी नाच संरक्षण र प्रोत्साहन	पटक	मयाङ वडा नं ६			१			१	१०००००	स्थानीय तह	२
५	नानीला गीत संरक्षण र प्रोत्साहन	पटक	मयाङ वडा नं ६		१				१	१०००००	स्थानीय तह	३
	वडा नं. ७											
१	भुमेनाच चौतारा खारखोला	वटा	पुथा ७ छुर्वोङ						१	१०००००		
२	भुमेनाच चौतारा छुर्वोङ	वटा	पुथा ७ खारखोला						१	१०००००		
३	भुमेनाच जाङ	वटा	जाङ						१	१०००००		
४	नाख पुजामा चौतारा जाङ	वटा	जाङ						१	१०००००		
	वडा नं. ८											
१	वडा स्तरिय कला संरक्षण तथा	पटक	वडा स्तर						१	१०००००		
२	मन्मा मन्दिर निर्माण	पटक	देउपुजा						१	१०००००		
३	शाहीकुमारी मन्दिर निर्माण	पटक	खराङ						१	१०००००		
४	हलङकरी मन्दिर निर्माण	पटक	खराङ						१	१०००००		
५	असोर डांडां मन्दिर निर्माण	पटक	खराङ						१	१०००००		
	वडा नं. ९											
१	कला केन्द्र समुह	पटक	खारावाङ्ग						१	१०००००		

२	खाम भाषा संरक्षण केन्द्र	पटक	खारावाङ्ग						१	१०००००		
३	भुमे थान निर्माण	पटक	खारावाङ्ग						१	१०००००		
	वडा नं. १०											
१	यस क्षेत्रका लाृप उन्मुख मगर (खाम) लिपीबद्ध गर्ने तथा वैज्ञानिक प्रचार प्रसार गर्ने		१० नं वडा						१	१०००००		
२	यस क्षेत्रका मुम्पा, पचाद तथा स्याम्बो लगायतका कला, संस्कृतिलाई थप उजागर गर्ने								१	१०००००		
३	मगरहरुको मान्दै आएका मठ मन्दिरहरु मर्मत	वर्ष	तक, बाच्छिगाउँ, गुम्लिवाँ						१	१०००००		
	वडा नं. ११											
१	दम्चन भूमे नाँचमा चाहिने सामग्री		दम्चन						१	१०००००		
२	उपल्लो सेरा नाँचमा चाहिने सामग्री		उपल्लो सेरा						१	१०००००		
३	तल्लो सेरा नाँचमा चाहिने सामग्री		तल्लो सेरा						१	१०००००		
	वडा नं. १२											
१	नचारु(ढुङ्गे) नाच संरक्षण		कोल						१	१०००००		
२	पञ्चेबाजा खरीद		सबै टोलमा						१	१०००००		
३	पँसरे नाच संरक्षण		सबै टोलमा						१	१०००००		
४	मयुर नाच संरक्षण		कोल						१	१०००००		
५	भुमेनाच सैरक्षण		सबै टोलमा						१	१०००००		
६	फाँक, लस्के, सेम्वो गित संरक्षण		सबै टोलमा						१	१०००००		

७	सिङ्गारु नाच संरक्षण		फल्ने, गर्खानी							१	१०००००		
८	धनुस बान हान्ने फिल्द निर्माण		सबै टोलमा							१	१०००००		
	वडा नं. १३												
१	खाम भाषा संरक्षण		पदमी							१	१०००००		
२	शुद्ध नेपाली भाषा उन्मुख बनाउने		१३ नं वडा भित्र							१	१०००००		
३	हस्तकला र चित्रकला संरक्षण		१३ नं वडा भित्र							१	१०००००		
४	भूमे नाँच, डिग्रे नाँच, सिशाढ नाँच मातृभाषाका गीतहरु		१३ नं वडा भित्र							१	१०००००		
	वडा नं. १४												
१	भुमे नाँचको लागि बाध्यवादन सामग्री र पोशाक	पटक	नाखा, राङसी							१	१०००००		
२	भुमे चौतारा निर्माण	पटक	राङसी							१	१०००००		
३	भुमे नाँच चौतारा निर्माण	पटक	नाखा							१	१०००००		
४	मगर खाम भाषा संरक्षण	पटक	नाखा, राङसी							१	१०००००		
५	मयुर नाँच सामग्री	पटक	नाखा, राङसी							१	१०००००		
६	नचारु नाँच सामग्री र पोशाक	पटक	नाखा, राङसी							१	१०००००		
	जम्मा										६७०००००		

अपेक्षित उपलब्धिः

गाउँपालिकाभित्रका विभिन्न मठ, मन्दिर, गुम्बा र चर्चहरूको न्योचित ढंगले संरक्षण गरिएको हुनेछ । ऐतिहासिक, पुरातात्विक र सांकृतिक सम्पदाहरूको पहिचान गरी तिनको महत्वका बारेमा प्रचार प्रसार गरिएको हुनेछ । सम्पदाहरूको मर्मत संभार तथा स्तरोन्नति गरिएको हुनेछ । परम्परागत कला, सीप, संस्कृति र बाजागाजा संरक्षण गरिएका हुनेछन् । स्थानीय लोक साहित्य, मेला तथा चाडपर्वहरूको संरक्षण र सम्वर्द्धन गरिएका हुनेछन् ।

६.६ लक्षित समूह विकास

पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिका भित्र सीमान्तकृत तथा सुविधाबाट वञ्चितमा परेका दलित, जनजाति, असहाय, विपन्न समुदायहरूको उल्लेखनीय बसोबास रहेको छ । महिला, दलित, पीछडिएका वर्ग, अपाङ्गता भएका व्यक्ति, आर्थिक रूपले विपन्न व्यक्ति तथा परिवारहरू आर्थिक, सामाजिक, राजनैतिक र प्रशासनिक रूपमा वञ्जितीकरणमा परेका छन् । राज्यका विभिन्न संवैधानिक, कानुनी, नीतिगत व्यवस्था मार्फत पछि परेका समुदायहरूको समावेशीकरणका लागि लक्षित कार्यक्रमहरू सञ्चालन हुँदै आएका छन् । कार्यक्रमरूको अपर्याप्तता, योजनाबद्ध विकासको अभाव र चालु विकासका आयोजनाको मन्द गति र विभिन्न जाति, वर्ग एवम् क्षेत्रबीच देखिएको असमानताको कारण अपेक्षित सुधार हुन सकेको छैन । आर्थिक रूपमा सीमान्तकृत, जातिगत रूपमा बहिष्कृत, भाषा, जाति तथा धार्मिक रूपमा अल्प संख्यक र उमेर, लिङ्ग तथा शारीरिक क्षमताका आधारमा फरक अवस्थाका समुदायहरूलाई संरक्षण तथा विकास गरी राज्यको मुल प्रवाहमा ल्याउनका लागि स्थानीय सरकारले विशेष कार्यक्रम संचालन गर्नुपर्दछ ।

यस सन्दर्भमा योजना अवधिमा कार्यक्रम तर्जुमा, कार्यान्वयन र प्रतिफलमा प्रत्यक्ष सहभागिता र थप लक्षित कार्यक्रम मार्फत उल्लेखित समुदायहरूको अर्थपूर्ण सामाजिक समावेशीकरणलाई सुनिश्चित गर्नका लागि आवधिक योजनामा यस उपक्षेत्रको व्यवस्थित सोच, लक्ष्य, उद्देश्य, कार्यनीति, रणनीति र उपलब्धिहरूको खाका प्रस्तुत गरिएको छ ।

सम्भावना र अवसर

- पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकामा भौगोलिक, सामाजिक, राजनीतिक, आर्थिक, सांस्कृतिक, जातीय तथा वर्गीय रूपमा पछाडि पारिएका र समाजको मूल प्रवाहीकरणबाट वञ्चितीकरणमा परेका समुदायलाई राज्यको मूल प्रवाहमा ल्याउनका लागि स्थानीय सरकार जनताको घरदैलोको सरकार भएकाले तिनीहरूको पहिचान तथा आवश्यक कार्यक्रमको कार्यान्वन गरी मुल प्रवाहमा ल्याउन सक्ने सम्भावना रहेको छ ।
- विपन्न समुदायका जातजातिलाई समाजको मूल प्रवाहमा ल्याउन उच्च शिक्षासम्म छात्रवृत्तिको व्यवस्था गर्ने, रोजगारयुक्त श्रमशक्तिलाई स्थानीय स्तरमा रोजगारीको व्यवस्था गर्ने, फुसको छाना वा घरबारी विहीनहरूलाई जनता आवास कार्यक्रम र सुकुम्बासी समस्या सामाधान आयोग जस्ता कार्यक्रमबाट सुरक्षित घरबासको व्यवस्था गर्नका लागि स्थानीय सरकारले नेतृत्वदायी भूमिका निर्वाह गर्न सक्ने सम्भावना रहेको छ ।

समस्या र चुनौती

- पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकामा भौगोलिक, सामाजिक, राजनीतिक, आर्थिक, सांस्कृतिक, जातीय तथा वर्गीय रूपमा पछाडि पारिएका र समाजको मूल प्रवाहीकरणबाट वञ्चितीकरणमा परेका समुदायलाई राज्यको मूल प्रवाहमा ल्याउनका लागि उनीहरूको बसाइका कारण फरक फरक

आवश्यकता तथा स्वतःस्फूर्त रूपमा अगाडि बढ्ने तत्परताको अभाव, विशेष कार्यक्रम सञ्चालनका लागि पर्याप्त आर्थिक स्रोत साधनको कमी हुनु जस्ता समस्याहरू रहेका छन् ।

सोच, लक्ष्य, उद्देश्य, कार्यनीति, रणनीति र उपलब्धि

सोचः

“समाजको मूल प्रवाहीकरणमा लक्षित समूहको विभेदरहित सहभागिता र विकास”

लक्ष्यः

- लक्षित समुदायको सम्मानजनक उपस्थिति तथा सामाजिक सम्मानको अनुभूति ।

उद्देश्यः

- महिला, बालबालिका तथा किशोर किशोरीहरूको विकास तथा सामाजिक सुरक्षाको सुनिश्चितता गरी भेदभाव मुक्त पालिका बनाउनु र
- सामाजिक रूपमा असुरक्षित महसुस गरेका समुदायलाई सुरक्षाको प्रत्याभूति प्रदान गर्नु ।

रणनीति तथा कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
• लैङ्गिक तथा जातीय विभेद न्यूनीकरणका लागि दलित एवं पीछडिएको वर्गको उत्थानका लागि कार्यक्रम संचालन गर्ने,	• लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण जनचेतना कार्यक्रम संचालन गर्ने, • गाउँपालिकाभित्र रहेका सबै दलित तथा उत्पीडितहरूका लागि शसक्तीकरण कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने, शिक्षा, स्वास्थ्य, सीपमूलक स्वरोजगारमूलक आयआर्जनका कार्यक्रमका माध्यमबाट सशक्त तुल्याउने, • छुवाछुत र जातीय विभेद जस्ता कुरीतिको अन्त्य गर्न सचेतना कार्यक्रमहरू (पोष्टर, जनचेतना,गोष्ठी, सार्वजनिक सूचना) सञ्चालन गर्ने । • दलित तथा विपन्न युवा युवतीलाई सीपमूलक व्यावसायिक तालिम प्रदान गर्ने । • आधारभूत तथा माध्यमिक तहको शिक्षामा दलितहरूलाई छात्रवृत्तिको व्यवस्था गर्ने ।
• पीछडिएका वर्गका किशोर किशोरीको आर्थिक उत्थान गर्ने,	• अवसरबाट वञ्चितीकरणमा परेका किशोर किशोरीहरूमा अन्तर्निहित प्रतिभा पहिचानका लागि वडा स्तरीय प्रतिभा पहिचान कार्यक्रम संचालन गर्ने, • जोखिमा परेका र अवसर नपाएका युवा युवतीको पहिचान गरी उद्यशीलता विकास तालिमको व्यवस्था गर्ने, • जोखिमा परेका र अवसर नपाएका युवा युवतीलाई उद्यम संचालन गर्नका लागि वीउ पुँजीको व्यवस्था गर्ने, • जोखिमा परेका र अवसर नपाएका युवा युवतीहरूले संचालन गरेका उद्यमहरूलाई समयानुकूल प्रविधिकरण गर्न आवश्यक सहयोग गर्ने, • विद्यालय छाडेका विपन्न वर्गका किशोर किशोरीहरूलाई उच्च शिक्षाको लागि सहयोग गर्ने, • कक्षा १२ पछि विद्यालय छाड्ने विपन्न वर्गका किशोरीहरूलाई ICT प्रयोगका लागि तालिमको व्यवस्था गर्ने,

● परम्परागत पेशाहरूको संरक्षण गर्ने,	● परम्परागत रूपमा चलिरहेको स्थानीय पेशाहरूलाई आधुनिक र प्रविधिकरण गर्न शिल्पीहरूको पहिचान गरी तिनलाई नवीनतम् पेशामा जोड्ने, ● समयानुकूलका प्रविधि, सीप तथा लगानीका लागि वित्तीय संस्थाहरूसँग समन्वय गर्ने,
● जेष्ठ नागरिकको सम्मान तथा सुरक्षाका लागि विशेष कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने,	● वृद्धवृद्धाहरूको भेला तथा भलाकुसारीका लागि विश्राम स्थल र मनोरञ्जनयुक्त सार्वजनिक स्थलको निर्माण गर्ने, ● वृद्धवृद्धाहरूलाई विभिन्न कार्यक्रमका माध्यमबाट सम्मान गर्ने र ● वार्षिक रूपमा पर्यटकीय तथा धार्मिक स्थलहरूको भ्रमणको व्यवस्था मिलाउने,
● अनाथ तथा जोखिममा परेका बालबालिकाहरू का लागि विशेष कार्यक्रम संचालन गर्ने,	● अनाथ तथा जोखिममा परेका बालबालिकाहरूको अवस्था अद्यावधिक गर्ने, ● पालिकाभित्र रहेका अनाथ तथा जोखिममा परेका बालबालिकाका लागि शिक्षा, स्वास्थ्य, आवास, लताकपडाको सुनिश्चितता गर्ने, ● गाउँपालिकाभित्रका सबै वडाका वस्तीहरूमा बाल स्वास्थ्य सम्बन्धी जनचेतना कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने, ● गाउँपालिकाभित्र संचालित बालविकास केन्द्रहरूको अनुगमन र सशक्तीकरणका कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने तथा आवश्यक ठाउँमा बालविकास केन्द्रको स्थापना गरी संञ्चालन गर्ने, ● गाउँपालिका भित्रका पायक पर्ने ठाउँहरूमा बाल उद्यान एवं बाल क्लवको निर्माण गर्ने, ● गाउँपालिका भित्र बाल पुस्तकालय स्थापना तथा सञ्चालन सहयोग कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने, ● बालबालिकाको मानसिक स्वास्थ्यलाई ध्यान दिइ मनोरञ्जनयुक्त बाल उद्यान निर्माण गर्ने, ● बाल शिक्षा सम्वन्धी प्रकाशनमा सहयोग गर्ने, ● गाउँपालिक स्तरीय बाल संजाल गठन गर्ने, ● प्रारम्भिक बाल विकासका लागि अभिभावक सचेतना तथा पोषण कार्यक्रम सञ्चालन गर्न गाउँपालिकाले सहयोग गर्ने र ● बालबालिकाको चौतर्फी विकासका लागि विभिन्न अतिरिक्त क्रियाकलापहरू सञ्चालन गर्न सहयोग गर्ने ।
● महिला विकास तथा लैङ्गिक समानतामा जोड दिने	● गाउँपालिका भित्र महिला सशक्तीकरणका कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्ने, ● आगामी ५ वर्ष भित्रमा गाउँपालिकालाई महिला हिंसा मुक्त बनाउने, ● गाउँपालिका भित्र बाल विवाहलाई निरुत्साहित गर्न जनचेतनामूलक कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्ने, ● महिला विपन्न बालबालिकाहरूका लागि छात्रवृत्ति कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने, ● हाल कार्यरत महिला स्वंयसेविका /सामाजिक परिचालकहरूलाई उत्प्रेरित गरी उनीहरूको कार्य क्षमता वृद्धि गर्ने खालका कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्ने,

	• गाउँपालिकाभित्र निर्माण हुने विकास निर्माणका परियोजनाहरूमा महिलाहरूको सहभागिता सुनिश्चित हुने खालका कार्यक्रमहरू संचालन गर्ने । • गाउँपालिकाभित्र परम्परागत सीपमा आधारित भइ उत्पादन क्षेत्रमा लागेका महिलाहरूलाई उन्नत सिप, तथा क्षमता अभिवृद्धिका लागि आवश्यक तालिम एवं कार्यशालाको व्यवस्था गर्ने, • महिलाद्वारा संचालित उद्योग तथा आर्थिक कियाकलापलाई सघाउन सहुलियत ऋृण र अनुदानका कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने, • गाउँपालिकाभित्र रहेका दलित, पिछडिएको वर्ग एवं गरिब महिलाहरूको क्षमता अभिवृद्धि गर्ने खालका कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्ने, • गाउँपालिकाभित्र विद्यालयको पहुँचभन्दा टाढा रहेका छोरीहरूलाई विद्यालय पठाउने कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने र आगामी ४ वर्षभित्र गाउँपालिकाका सवै छोरीहरूलाई विद्यालय पठाउन अभिप्रेरित गर्ने, • गाउँपालिकाभित्र समूहमा उद्यम गर्न खोज्ने महिला समुह तथा क्लबहरूलाई सहुलियत दरमा ऋृण उपलब्ध गराउने तथा अनुदानको कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने, • महिलाहरूको घरायसी कामको मूल्याङ्कन गरी प्रमाणपत्र प्रदान गर्ने र राष्ट्रिय आम्दानीमा त्यसको गणना गर्न पहल गर्ने, • मुलुकी संहिता र अन्य कानुनी सचेतना सम्वन्धि कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने,
• जेष्ठ नागरिक सम्मान तथा हेरचाह कार्यक्रम संचालन गर्ने	• जेष्ठ नागरिकहरूको तथ्यांक संकलन तथा अद्यावधिक गर्ने, • जेष्ठ नागरिकहरूका लागि बस्ती स्तरमा जेष्ठ नागरिक केन्द्र स्थापना गर्ने र उक्त केन्दमा योगा, मनोरञ्जन तथा अन्य अन्तर्क्रिया कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने, • जेष्ठ नागरिकहरूको नियमित स्वास्थ्य परीक्षण सेवा उपलब्ध गराउने, • सामाजिक सुरक्षाभत्ता नियमित रूपमा उपलब्ध गराउने, • प्रदेश सरकारको कार्यक्रम अन्तर्गत एक स्थानीय तह एक जेष्ठ नागरिक आश्रय स्थलको छनोट गरी निर्माणका लागि प्रदेश सरकारसँग समन्वय गर्ने,
• असहाय तथा अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूका लागि सम्मानित जीवन यापनका कार्यक्रम संचालन गर्ने	• पालिकाभित्र रहेका असहाय तथा अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूको सूची तयार गर्ने, • असहाय तथा अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूको फरक क्षमताको पहिचान गर्ने, • शिक्षा, स्वास्थ्य, आवास तथा लताकपडामा सुनिश्चितताका लागि आवश्यक पहल गर्ने, • फरक क्षमता भएका युवायुवतीका लागि स्वःरोजगारका कार्यक्रम संचालन गर्ने, • अपाङ्गताका प्रकृतिअनुसार सहज जीवनका लागि सहयोगी सामग्री उपलब्ध गराउने, • अपाङ्गता भएकाहरूका लागि आयमूलक सीप प्रदान गर्ने, • असहाय, द्वन्द्वपीडित बालबालिका तथा एकल महिलालाई संरक्षण गरी आयमूलक कार्यक्रमका माध्यमबाट आत्मनिर्भर बनाउन पहल गर्ने, • अपाङ्गताको किसिम अनुसार वर्गीकरण गरी परिचय पत्र अनुरूप भत्ता उपब्ध गराउने,

	● गाउँपालिकाभित्रका सार्वजनिक पूर्वाधारहरू लैङ्गिक तथा अपाङ्गमैत्री बनाउने ।
● जनजाति उत्थान कार्यक्रम संचालन गर्ने,	● गाउँपालिकामा बसोबास गर्ने जनजातिहरूको तथ्यांक संकलन तथा अद्यावधिक गर्ने र उनीहरूको भाषा, संस्कृति, पुरातात्विक स्थलहरूको संरक्षण गर्ने, ● जातीय पहिचान र मौलिक परम्परा झल्किने किसिमका जातीय संग्रहालय निर्माण गर्ने, ● जनजातिको भाषा, कला, संस्कृति र मौलिक परम्पराको संरक्षण गर्न आधारभूत तहमा पाठ्यक्रम निर्माण गरी विद्यालय शिक्षा कार्यक्रम लागू गर्ने ।

पृथ्वी उत्तरगङ्गा गाउँपालिका

प्रमुख कार्यक्रम

क्र.सं.	विषयगत क्षेत्र र योजना तथा कार्यक्रम	इकाई	कार्यान्वयन हुने स्थान	लक्ष्य						अनुमानित लागत रु.	श्रोत व्यहोर्ने निकाय	प्राथमिकता नं.
				वर्ष १	वर्ष २	वर्ष ३	वर्ष ४	वर्ष ५	लक्ष्य			
	पालिका स्तरीय											
१	पालिका स्तरीय महिलामैत्री परामर्श भवन निर्माण तथा कार्य सञ्चालन	वटा	पालिका	१	१	१	१	१	१	८००००००	संघीय र प्रदेश सरकार	१
२	उपाध्यक्षसँग श्रमिक महिला तथा हिंसापिडित महिला लक्षित कार्यक्रम सञ्चालन	वटा	१४ वटै वडा	१	१	१	१	१	५००	६५०००००	संघीय, प्रदेश र स्थानीय सरकार	१
३	प्रजनन स्वास्थ्य शिविर, व्यक्तिगत सरसफाई तथा क्षमता अभिवृद्धि तालिम सञ्चालन	वटा	१४ वटै वडा	१	१	१	१	१	३५००	७००००००	संघीय, प्रदेश र स्थानीय सरकार	१
४	सेवाग्राही महिला तथा न्याय सम्पादनमा पहुँच कार्यक्रम	वटा	पालिका भित्र	१	१	१	१	१	३०००	५००००००	संघीय, प्रदेश र स्थानीय सरकार	१
५	ज्येष्ठ नागरिक मञ्च गठन, कोष स्थापना तथा विविध कार्यक्रम	वटा	पालिका स्तरीय	१	१	१	१	१	१५००	५००००००	संघीय, प्रदेश र स्थानीय सरकार	१
६	बालकोष स्थापना बैठक तथा विविध कार्यक्रम सञ्चालन	वटा	पालिका स्तरीय	१	१	१	१	१	२५००	५००००००	संघीय, प्रदेश र स्थानीय सरकार	१
७	लैङ्गिक समानता कोष स्थापना, नारी दिवस	वटा	पालिका स्तरीय	१	१	१	१	१	१००००	७५०००००	संघीय, प्रदेश र स्थानीय सरकार	१

पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिका

	तथा महिला समूह स्वास्थ्य स्वयंसेविका आमा समूह किशारी सञ्जाल सम्मान तथा क्षमता विकास र सशक्तिकरण कार्यक्रम											
८	यौनिक अल्पसंख्यक पहिचान, तथ्याङ्क संकलन तथा विविध कार्यक्रम	वटा	१४ वटै वडा	१	१	१	१	१		१५०००००	स्थानीय सरकार	
९	दलित सशक्तिकरण तथा विभिन्न तालिम गोष्ठी सञ्चालन	वटा	पालिका स्तरीय	१	१	१	१	१	२०००	२५०००००	प्रदेश तथा संघीय	१
१०	परम्परागत, रैथाने संस्कार संस्कृति जगेर्ना तथा मगर समुदायको कलात्मक विविध कार्यक्रम	वटा	पालिका स्तरीय		१		१			२५०००००	संघीय, प्रदेश र स्थानीय सरकार	१
११	मानसिक र दिर्घ रोगीहरुको उपचार तथा परामर्श लगायत व्यवस्थापन	वटा	१४ वटै वडा	१	१	१	१	१	१	२८०००००	संघीय, प्रदेश र स्थानीय सरकार	१
१२	बालविवाह तथा बहुविवाह सम्बन्धी जनचेतनामूलक कार्यक्रम तथा बाल क्लब, किशोरी समूहको मैत्रीपूर्ण भवन	वटा	गाउँपालिका		१	१			२	६००००००	संघीय, प्रदेश र स्थानीय सरकार	१
१३	विभिन्न आन्दोलनमा	वटा	गाउँपालिका	१	१	१	१	१	५	२००००००	संघीय, प्रदेश र	१

पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिका

	सक्रिय महिलाहरुलाई सम्मान तथा लक्षित समुदायको अन्तरक्रिया कार्यक्रम										स्थानीय सरकार	
१४	अपाङ्गमैत्री भवन तथा शौचालय निर्माण साथै विविध कार्यक्रम सञ्चालन	वटा	पालिका स्तरीय		१	१	१		३	५००००००	संघीय, प्रदेश र स्थानीय सरकार	१
१५	विभिन्न न्याय, कानुन सम्बन्धी तालिम, अवलोकन तथा भ्रमण कार्यक्रम	वटा	पालिका	१	१	१	१	१	५	४००००००	संघीय, प्रदेश र स्थानीय सरकार	१
१६	१६ दिने महिलाहिंसा विरुद्धको अभियानमा उल्लेख गरिएका कार्यक्रम कार्यान्वयन कार्यक्रम	वटा	पालिका	१	१	१	१	१	५	२००००००	संघीय, प्रदेश र स्थानीय सरकार	१
१७	गाउँपालिका स्तरीय अपाङ्ग सञ्जाल गठन, सम्मान तथा परिचय पत्र वितरण तथा व्यवसाय तर्फ संलग्न गराउन अपाङ्ग लक्षित कार्यक्रम सञ्चालन	वटा	१४ वटै वडा	२	३	३	३	३	१४	६००००००	संघीय, प्रदेश र स्थानीय सरकार	१
१८	जनयुद्धकालमा छेरापाङ्ग्रा पहिलो एम्बुस स्थानमा सहिद प्रतिक्षालय स्थापना	वटा	११ नं वडा		१	१			१	१५०००००	स्थानीय तथा प्रदेश सरकार	१
१९	दलित, विपन्न, अशक्त	वटा	वडा नं ५, गर		१	१	१	१	४	४००००००	संघीय, प्रदेश र	

पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिका

	तथा अनाथालय विद्यालय भवन निर्माण तथा शैक्षिक कार्यक्रम सञ्चालन										स्थानीय सरकार	
२०	युवा विशेष व्यावसायिक	वटा	पुथा उत्तरगङ्गा भित्र	१	१	१	१	१	५०	५००००००	संघीय	१
२१	युवा कृषि/ पशु व्यावसायिक फार्महरु संचालन	वटा	पुथा उत्तरगङ्गा भित्र	१	१	१	१	१	१	२५०००००	प्रदेश तथा संघीय	
२२	पालिका स्तरको खेलकुद क्षेत्रको विकासका लागि कवर्ड हल निर्माण	वटा	पुथा उत्तरगङ्गा भित्र		१	१	१	१	१	१००००००	स्थानीय	१
	वडा नं. १											
१	विपन्न तथा सीमान्तकृत समुदायका परिवारका बाल बच्चाहरुको पठन पाठनका लागि छात्रवृत्तिको व्यवस्था गर्ने	वर्ष	मैकोट, पुषर						१	५०००००	स्थानीय	१
२	गरिब घर परिवारको घरवासको निर्माण तथा आयआर्जनका लागि सीप विकास कार्यक्रम संचालन	वर्ष	मैकोट						१	५०००००	स्थानीय	१
३	सुकुम्बासी तथा भूमिहीन परिवारलाई आधारभूत	वर्ष	मैकोट		१	१			२	१००००००	स्थानीय	१

	आवश्यकताका लागि जमिनको व्यवस्था गर्ने											
	वडा नं. २											
१	मगर संग्रहालय भवन निर्माण	वर्ष	पेल्मा यमाखार						१	५000000	संघ	२
	वडा नं. ३											
१	महिलाहरुको क्षमता विकास तालिम		रन्मा						१	२५00000	संघ	३
	वडा नं. ४											
१	आरनको आधुनिकीकरण गर्ने	३	अर्जल, घुन्मा,काडां					१	१	२000000	प्रदेश सरकार	२
२	सिलाई कटाई तालिम	विस	अर्जल, घुन्मा,काडां						१	४00000	स्थानीय सरकार	३
३	सिलाई कटाई सामग्री खरिद	३	अर्जल, घुन्मा,काडां						१	३00000	स्थानीय सरकार	४
४	भलिवल फिल्ड निर्माण घुन्मा	१							१	१00000	स्थानीय सरकार	५
५	भलिवल फिल्ड मर्मत अर्जल	१							१	१00000	स्थानीय सरकार	२
६	पानीखोला फिल्ड घेरावार घुन्मा	१							१	१00000	स्थानीय सरकार	१
७	भलिवल पिल्ड घेरावार कांडां	१							१	१00000	स्थानीय सरकार	३
	वडा नं. ५											
१	विशेष युवा उद्यमी स्वरोजगार कार्यक्रम	संख्या	हुकाम		१				२0	५00000	स्थानीय सरकार	१
२	व्यवसायिक क्षमता वृद्धिका लागि महिला सशक्तीकरणका तालिम	संख्या	हुकाम			१		१	२0	५00000	स्थानीय सरकार	२

३	दलित सीपमूलक तालिम	संख्या	हुकाम			१		१	२०	५०००००	स्थानीय सरकार	१
४	अपाङ्ग सम्मान तथा प्रोत्साहन कार्यक्रम	संख्या	हुकाम			१		१	२०	५०००००	स्थानीय सरकार	२
५	दलित महिला उत्थान कार्यक्रम	संख्या	हुकाम			१		१	२०	५०००००	स्थानीय सरकार	३
	वडा नं. ६											
१	महिला क्षमता अभिवृद्धि तालिम कार्यक्रम	संख्या	मयाङ डिम्मुरगैरा		१				१	५०००००	स्थानीय सरकार	१
२	बालवालिका पोषण कार्यक्रम	संख्या	मयाङ डिम्मुरगैरा			१			१	२०००००	स्थानीय सरकार	२
३	जेष्ठ नागरिक र अपाङ्ग सम्मान कार्यक्रम	संख्या	मयाङ डिम्मुरगैरा				१		१	२०००००	स्थानीय सरकार	१
	वडा नं. ७											
१	जेष्ठ नागरिक सम्मान कार्यक्रम	संख्या	खारखाला				१		१	२०००००	स्थानीय सरकार	१
२	विपन्न तथा एकल महिला सीप विकास तालिम कार्यक्रम	संख्या	खारखोला				१		१	४०००००	स्थानीय सरकार	१
३	युवा उद्यमसील कार्यक्रम	संख्या	खारखोला				१		१	४०००००	स्थानीय सरकार	२
	वडा नं. ८											
१	जेष्ठ नागरिक सम्मान कार्यक्रम	पटक	वडा स्तरीय		१				१	१०००००	स्थानीय सरकार	४
२	महिला क्षमता विकास तालिम कार्यक्रम	पटक	वडा स्तरीय	१	१	१	१	१	५	४०००००	स्थानीय सरकार	२
	वडा नं. ९											
१	दलित एकता केन्द्र	पटक	पुनमचौतारा		१				१	४०००००	स्थानीय सरकार	३

२	महिला समुहको क्षमता विकास तालिम	पटक	खारावाङ्ग		१	१			२	४०००००	स्थानीय सरकार	५
३	बाल क्लव निर्माण	पटक	पुण्यचौतारा खारावाङ्ग				१		१	४०००००	स्थानीय सरकार	२
४	जनजाती उत्थान कार्यक्रम संचालन	पटक	खारावाङ्ग					१	१	४०००००	स्थानीय सरकार	३
	वडा नं. १०											
१	दलितको आरण आधुनिकीकरणको व्यवस्था	पटक	वडा नं १०			१			१	५०००००	स्थानीय सरकार	१
२	सिलाई कटाई तालिमको व्यवस्था	पटक	वडा नं १०		१	१			२	४०००००	स्थानीय सरकार	२
३	जेष्ठ नागरिक, एकल महिला, विधुवा आदिलाई प्रोत्साहनका कार्यक्रमलाई माग सम्बन्धमा	पटक	वडा नं १०				१		१	५०००००	स्थानीय सरकार	३
	वडा नं. ११											
१	वृद्धहरुका लागि प्रतिक्षालय		तुँपा		१				१	५०००००	स्थानीय सरकार	१
२	वृद्धहरुका लागि प्रतिक्षालय		दम्चन			१			१	५०००००	स्थानीय सरकार	२
३	वृद्धहरुका लागि प्रतिक्षालय		उपल्लो सेरा		१				१	५०००००	स्थानीय सरकार	१
४	वृद्धहरुका लागि प्रतिक्षालय		तल्लो सेरा				१		१	५०००००	स्थानीय सरकार	२
५	बालबालिकाहरुका लागि खेलकुद		तुँपा					१	१	५०००००	स्थानीय सरकार	१

पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिका

	सामग्रीहरु											
	वडा नं. १२											
१	लक्षित समूहलाई जिविकोपार्जन कार्यक्रम		प्रत्यक टोलमा		१				१	५०००००	स्थानीय सरकार	१
२	लक्षित वर्गको लागि जनचेतना कार्यक्रम सामग्री		प्रत्यक टोलमा		१				१	३००००००	प्रदेश सरकार	१
३	युवा खेलकुद मैदान निर्माण		छमारी, फल्ने			१			१	१०००००००	संघीय सरकार	१
४	सेफ हाउस निर्माण		कोल			१			१	५००००००	संघीय सरकार	१
५	दलित वर्गलाई व्यवसायीक कार्यक्रम		सबै टोलमा				१		१	१०००००००	संघीय सरकार	१
६	बालबालिकाको लागि खेलकुद सामग्री खरिद	वटा	सबै टोलमा					१	१	३००००००	संघीय सरकार	१
	वडा नं. १३											
१	जनजाती		१३ नं वडा भित्र	१					१	२००००००	प्रदेश सरकार	१
२	दलित		१३ नं वडा भित्र		१				१	२००००००	प्रदेश सरकार	२
३	अल्पसंख्यक		१३ नं वडा भित्र			१			१	२००००००	प्रदेश सरकार	१
४	महिला तथा बालबालिका चेतना कार्यक्रम		१३ नं वडा भित्र				१		१	१५०००००	प्रदेश सरकार	१
	वडा नं. १४											
१	बालबालिका (बाल दिवस, बाल क्लब गठन, बालविवाह न्यूनीकरण)		नाखा, राङसी		१				१	१५०००००	प्रदेश सरकार	
२	महिला (महिला सशक्तिकरण,		नाखा, राङसी			१			१	८००००००	संघीय सरकार	

पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिका

	उद्यमशीलता तालिम, सेफ हाउस निर्माण, अल्लो प्रशोधन तालिम, राडीपाखी बुन्ने तालिम, भवन निर्माण)											
३	दलित (आरक्षण सुधार सामग्री, तालिम, सिलाइ कटाई सामग्री तालिम) जातिय भेदभाव अन्त्य		नाखा, राङसी				१		१	२००००००	प्रदेश सरकार	
४	अपाङ्ग (अपाङ्ग मैत्री बाटो, घर)		नाखा, राङसी					१	१	५०००००	प्रदेश सरकार	
५	जेष्ठ नागरिक (जेष्ठ नागरिक आवास, प्रतिक्षालय, पोशाक)		नाखा, राङसी					१	१	५०००००	प्रदेश सरकार	
६	युवा (फुटबल, भलिबल, व्याडमिन्टन, बास्केटबल) खेल मैदान निर्माण		नाखा, राङसी				१		१	२०००००००	प्रदेश सरकार	
	जम्मा									१८६८०००००		

पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिका

अपेक्षित उपलब्धिः

सामाजिक रूपमा असुरक्षित महसुस गरेका समुदायलाई सुरक्षाको प्रत्याभूति प्रदान गर्नका लागि विशेष कार्यक्रम सञ्चालन भइरहेका हुनेछन् । महिला हिंसामा कमी, अनाथ तथा जोखिममा परेका बालबालिकाको सुरक्षा, फरक क्षमता भएका र जेष्ठ नागरिकको सम्मानजनक व्यवस्थापन गरी लक्षित समुदायको सम्मानजनक उपस्थिति तथा सामाजिक सम्मानको अनुभूति भएको हुनेछ । महिला, बालबालिका तथा किशोर किशोरीहरूको विकास तथा सामाजिक सुरक्षाको सुनिश्चितता गरी भेदभाव मुक्त गाउँपालिका घोषणा गरिएको हुनेछ ।

पृथ्वी उत्तरगङ्गा गाउँपालिका

परिच्छेद सात
पूर्वाधार क्षेत्र विकास योजना

पृष्ठभूमि

यस अध्यायमा पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकाको दीर्घकालीन योजनाको प्रारूपलाई मध्यनजर गरी Terms of Reference (TOR) मा उल्लिखित विषयगत क्षेत्र पूर्वाधार विकास योजनाका उपक्षेत्रलाई समेटिएको छ । भौतिक विकास योजनाले गाउँपालिकाको विकास प्रकृयालाई योजनाबद्ध तरिकाले विकास गर्दै लैजान आवश्यक दिशानिर्देश गर्दछ । यस अन्तर्गत हाल निर्माणाधीन सडकहरूको स्तरोन्नति, मोटरेबल पुल निर्माण गर्ने, गाउँपालिका केन्द्र देखि वडाकेन्द्र र सम्पूर्ण बस्ती जोड्ने सडक निर्माण गर्ने, गाउँपालिका तथा वडा केन्द्रहरू तथा सेवा केन्द्रहरूको निर्माण तथा आधुनिकीकरण गर्ने कार्यक्रमहरू समावेश गरिएको छ । साथै भू-उपयोग क्षेत्रको सफल कार्यान्वयनका लागि पूर्वाधार विकास योजना तथा पूर्वाधार निर्माणका लागि गाउँपालिकाको लगानी रणनीति लगायतका कार्यक्रम तथा विनियमहरूको समेत पहिचान गरिएको छ । गाउँपालिकाको भौतिक योजनाको प्रस्ताव गर्दा विद्यमान वस्तुस्थितिको लेखाजोखा गरी एकीकृत बस्ती विकास गर्न आवश्यक छ । गाउँपालिकामा भौतिक विकास गर्नको लागि प्रशस्त खुला ठाउँ भएकाले उपयुक्त ठाउँहरू छनौट गरी भवन आचारसंहिता मापदण्डअनुसार विभिन्न प्रयोजनको लागि भवनहरू निर्माण गर्न जोड दिइएको छ । भौतिक विकास योजनाले गाउँपालिकाको विकासलाई निश्चित गर्न एक अबधारणागत मार्गचित्र प्रस्तुत गर्दछ । पूर्वाधार विकासको लागि वडागत र गाउँपालिका स्तरीय योजनाहरूमा बर्गीकरण गरी सोही आधारमा लगानी रणनीति तयार गर्नुपर्ने हुन्छ । यसै बास्तविकतालाई ध्यानमा राखेर गाउँपालिकाको भौतिक विकास योजना तयार गर्दा वडास्तरीय तथा गाउँपालिका स्तरीय योजनाहरू प्रस्ताव गरिएको छ ।

७.१ सडक, ढल तथा पुल पुलेसा

आर्थिक-सामाजिक विकासलाई गतिशील बनाउन, सर्वसाधारणलाई पुऱ्याउने सेवा तथा सुविधालाई सहज तथा सरल पार्न र आर्थिक सामाजिक एकीकृत एवम् प्रादेशिक तथा भौगोलिक सन्तुलन कायम गरी सर्वाङ्गीण विकासमा टेवा पुऱ्याउन सडक यातायातको महत्वपूर्ण योगदान रहन्छ । नेपालको संविधानले यातायात सुविधामा नागरिकको सरल, सहज र समान पहुँच सुनिश्चित गर्न यातायात क्षेत्रमा लगानी अभिवृद्धि गर्ने र वातावरण अनुकूल प्रविधिलाई प्राथमिकता दिँदै सार्वजनिक यातायातलाई प्रोत्साहन र निजी यातायातलाई नियमन गरी यातायात क्षेत्रलाई सुरक्षित, व्यवस्थित, समावेशी र अपाङ्गतामैत्री बनाउने परिकल्पना गरेको छ । आवश्यक पूर्वाधारको विकास केही हदसम्म भएता पनि यातायात सेवा दिगो र भरपर्दो हुन सकेको छैन । निजी क्षेत्रको प्रमुख लगानी रहेको सार्वजनिक यातायात सेवालाई व्यवस्थित र मर्यादित बनाइ सहज तरीकाबाट नागरिकले निर्वाध रूपमा आवतजावत गर्न पाउने हकको यथोचित उपयोग अझै गर्न नपाएको अवस्था छ । शहरीकरणको चाप र ग्रामीण भेकसम्म पनि सडक सञ्जाल विस्तार हुँदै गरेको सन्दर्भमा सबै नागरिकलाई किफायती, सुरक्षित, प्रदुषण रहित र सुविधा सम्पन्न यातायात सेवाको प्रत्याभूति गराउन यातायात व्यवस्थापन क्षेत्रलाई प्राथमिकतामा राखी कार्य गर्नुपर्ने आवश्यकता छ । स्थानीय यातायात पूर्वाधारको बढ्दो माग र आवश्यकतालाई दिगो विकास र व्यवस्थापन गर्दै लैजानु पर्ने आवश्यकता रहेको छ । पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकाका अधिकांश गाउँ तथा बस्तीहरूमा सडक सञ्जालका लागि ट्र्याक खोलिएको भए तापनि सबै मौषममा संचालन हुन सक्ने अवस्था रहेको छैन् । भने कतिपय स्थानमा प्रारम्भिक नक्साङ्कन समेत हुन सकेको छैन । कच्ची धुले सडकहरूको निर्माण भए तापनि ती सडकहरूमा ग्राभेल र कालोपत्रे गर्ने काम हुन सकिरहेको छैन ।

मध्य पहाडी लोकमार्गको झार्की बगरदेखि विस्तार भएको कच्ची सडकले पालिकाको प्रशासनिक केन्द्र रहेको तकसेरा बजार हुँदै मयाङसम्म पुगेको छ । दाङको घोराहीदेखि आरम्भ भई रोल्पाको होलेरी, घर्तिगाउँ, थवाङहुँदै, रुकुम पूर्वको महत, झार्की, तकसेरा, हुकाम, मैकोट, सुनदह हुँदै डोल्पा जोड्ने सहिद मार्ग निर्माण राज्यको बार्षिक नीति तथा कार्यक्रममा समावेश भए तापनि समयमा पूर्णता पाउन नसक्दा यो पालिकाले यातायातको अप्ठ्यारो व्यहोर्नु परेको छ । पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकाका ७ वटा वडा र प्रमुख बस्तीहरुमा अझैं पनि सडक यातायातको बिस्तार हुन सकेको छैन । विकासको मेरुदण्डका रुपमा रहेको सडक सञ्जाल वडा केन्द्रसम्म विस्तार नहुँदा अन्य विकास निर्माणका कामहरुसमेत मंहगो हुने गरेको तितो यथार्थ रहेको छ ।

सम्भावना र अवसर

- पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिका सडक तथा पुल पूर्वाधारको दृष्टिले छिमेकी पालिका भुमे भएर जाने मध्यपहाडी लोकमार्ग जस्ता राष्ट्रिय सडक सञ्जालमा जोडिएको र निकट भविष्यमा सालझण्डी ढोरपाटन उत्तर दक्षिण सडकको बिस्तार हुने भएकाले स्थानीय सडक पूर्वाधारको निर्माण, विकास र विस्तार गरी राष्ट्रिय तथा क्षेत्रीय यातायात सञ्जालमा जोडिन सक्ने सम्भावना रहेको छ ।
- आर्थिक तथा सेवाका क्षेत्रमा गाउँबासीलाई जोड्न गाउँपालिकाका मुख्य सडक भुमेदेखि मयाङ र बालुवा बगरदेखि त्रिवेणी जामा बगरसम्मका सडक खण्डलाई राज्यले घोषण गरेको स्थानसम्म यथाशीघ्र पुऱ्याइ राष्ट्रिय मापदण्ड अनुसार स्तरोन्नति गरी बाह्रै महिना यातायातका साधन चल्न सक्ने बनाउन सक्ने राम्रो सम्भावना रहेको छ ।
- वडास्तरमा सञ्चालनमा आएका सडकलाई मापदण्ड अनुसार सडक नाली र ढलको व्वस्थापन गरी बाह्रै महिना चल्न सक्ने बनाउन सके गाउँबासीलाई गुणस्तरीय सेवा प्रदान गर्न सकिने सम्भावना रहेको छ ।

समस्या र चुनौती

- पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकाको अधिकांश भूभाग भिरालो पहाडी, बाढी, पहिरो, खहरे, भूक्षय जस्ता कारणले सडक तथा पुल निर्माणमा दिगो व्यवस्थापन गर्न चुनौतीपूर्ण रहेको छ ।
- भौगोलिक विकटता र जटिलताका कारण पनि अपेक्षित पूर्वाधार विकासका लागि श्रोत साधनको जोहो गर्न समस्या परेको छ ।

सोचः

“सडक सञ्जालको विकास : पुथा उत्तरगङ्गाबासीको आर्थिक सम्वृद्धिको आधार”

लक्ष्य

- गाउँपालिकाका सबै वडा तथा बस्तीहरूमा सडक सञ्जालको विकास र विस्तार गरी यातायात प्रणालीको दिगो तथा वैज्ञानिक व्यवस्थापन गर्ने ।

उद्देश्यः

- प्रभावकारी, दिगो, भरपर्दो, र सुरक्षित यातायात सेवा मार्फत अन्तर वडा, अन्तर पालिका तथा जिल्ला र प्रदेश हुँदै राष्ट्रिय सडक सञ्जालमा जोडी आर्थिक क्षेत्रमा पुथा उत्तरगङ्गाबासीलाई जोड्नु,
- गाउँपालिकामा हाल संचालनमा रहेका सम्पूर्ण सडकहरूलाई राष्ट्रिय मापदण्ड अनुसारका सडकमा रूपान्तरण गर्नु,

- गाउँपालिकामा हाल ट्र्याक मात्र खोलिएका सडकहरूको स्तरोन्नति गर्नु,
- गाउँपालिकाका सबै वडा तथा बस्तीहरूमा सडक सञ्जालको विस्तार गर्न नयाँ सडकहरूको निर्माण गर्नु,
- गाउँपालिकाकामा यातायात सेवालाई बाह्रै महिना संचालनका लागि आवश्यक स्थानमा मोटरेवल पुलको निर्माण गर्नु ।

रणनीति तथा कार्यनीति:

रणनीति	कार्यनीति
• स्तरीय र भरपर्दो सडक यातायातको विकास गर्ने,	• गाउँपालिकामा हाल संचालनमा रहेका सम्पूर्ण सडकहरूको स्तरोन्नति गरी बाह्रै महिना संचालन योग्य बनाउने, • ट्र्याक मात्र खोलेका वडा स्तरीय सडकहरूको स्तरोन्नति गरी सबै वडाका बस्तीहरूमा यातायात सेवालाई संचालन गर्ने, • निर्माणाधिन तथा संचालित सडकहरूमा अनिवार्य रूपमा नालीको व्यवस्था गर्ने, • सडक सञ्जाल निर्माण गर्दा कृषि, ऊर्जा, पर्यटन तथा उद्योग व्यवसाय लगायतका आर्थिक उपार्जनसँग सम्वन्धित पक्षको प्रवर्द्धन गर्ने, • सडक संरक्षण, मर्मत सम्भार, पुनर्निर्माण एवम् व्यवस्थापन कार्यलाई थप प्रभावकारी बनाउने, • गाउँपालिकाका वडाहरूमा बसपार्कको निर्माण गरी सञ्चालन गर्ने, • यातायातका साधनको व्यावहारिक तथा वैज्ञानिक भाडा दर कायम गर्ने, • सडक दुर्घटना सूचना व्यवस्थापन प्रणालीलाई सुदृढीकरण गर्ने, • घना बस्ती र धार्मिक स्थलहरू एकीन गरी सवारी साधन निषेधित क्षेत्र तोक्ने, • गाउँपालिकाबासीको पहुँच र आर्थिक वृद्धिलाई योगदान पुग्ने गरी सुरक्षित यातायात सुविधा विस्तार गर्ने, • सडक दुर्घटनालाई न्यूनीकरण प्रविधिमा आधारित जनचेतनामूलक कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने, • गाउँपालिकाका सडक सञ्जालमा जोड्न बाँकी वडा तथा बस्तीहरूमा तत्कालै नयाँ ग्रामीण सडकको निर्माण गर्ने, • संघ तथा प्रदेश सरकारसँग आवश्यक समन्वय गरी पालिका भित्रका धुले सडकलाई स्तरोन्नति गरी ग्राभेलिङ्ग र ग्राभेलिङ्ग भइसकेका सडकहरूलाई कालोपत्रे गर्ने, • यात्रुहरूका लागि सुरक्षित तथा पायक पर्ने स्थलहरूमा यात्रु प्रतीक्षालयको निर्माण गर्ने, • पुराना सवारी साधनहरूको व्यवस्थापन गर्ने, • जोखिमयुक्त सडक स्थलहरूमा सुरक्षाका लागि पर्खालको निर्माण गर्ने, • सडकका दायाँबायाँ वायो इन्जिनियरिङ्ग गरी वृक्षारोपन गर्ने र

	● प्रत्येक वडामा वसपार्कको निर्माण गर्ने,
● पालिका भित्रका सडकहरूलाई बाह्रै महिना संचालन गर्न आवश्यक स्थानहरूमा पुल निर्माण गर्ने,	● सडक सञ्जालको पहुँच र नागरिकको सुविधा, व्यावसायिक लाभ र रणनीतिक महत्व बोकेका पुल पुलेसा आवश्यक पर्ने स्थानहरूको पहिचान गर्ने, ● गाउँपालिका भित्रका सडकहरूमा आवश्यक स्थानमा पक्की पुलहरू निर्माण गर्ने, ● स्थानीय तथा रणनीतिक सडकका आवश्यक स्थानहरूमा पुल निर्माण गर्नुका साथै जीर्ण अवस्थामा रहेका पुलहरूको मर्मत गर्ने, ● निर्माण सम्पन्न पुलहरूको मर्मत सम्भार गर्ने ।
● शहर उन्मुख स्थानहरूमा ढल निकासको व्यवस्था गर्ने,	● मुख्य शहर तथा शहर उन्मुख बस्तीहरूमा स्थायी र भरपर्दो ढलको व्यवस्था गर्ने, ● ढल निर्माण कार्य गाउँपालिका र उपभोक्ताको साझेदारीमा सम्पन्न गर्ने,

पृथ्वी उत्तरगङ्गा गाउँपालिका

प्रमुख कार्यक्रम

सडक तथा पुल

क्र.सं.	विषयगत क्षेत्र र योजना तथा कार्यक्रम	इकाई	कार्यान्वयन हुने स्थान	लक्ष्य						अनुमानित लागत रु.	श्रोत व्यहोंने निकाय	प्राथमिकता नं.
				वर्ष १	वर्ष २	वर्ष ३	वर्ष ४	वर्ष ५	लक्ष्य			
	वडा नं. १											
१	मैकोट देखि पुषर गाउँ हुदै बलासी कृषि सडक	किलो मिटर	मैकोट पुषर	✓					६	४००००००	प्रदेश	
२	मैकोट, पुषर, एभाखार, हिम, गुईवाङ्ग, दुले, मुखाँबाँ, तिज्याङ, रला, हार्दिवाङ, जुस्भर कृषि सडक	किलो मिटर	मैकोट हार्डिवाङ					✓	५०	३००००००	प्रदेश	
३	पुर्वाङ्ग झोलुङ्गे पुल	मिटर	पुर्वाङ					✓	१५०	२५००००००	संघ	
४	रन्मामैकोट देखि मैकोट सम्म कृषि सडक	किलो मिटर	रन्मा मैकोट		✓				१०	३००००००	संघ	
५	मैकोट देखि दुले बेस क्याम्प सम्म कृषि सडक हान्पा, जुनाङ, दुले	किलो मिटर	मैकोट	✓					१०	७५०००००००	प्रदेश	
६	मैकोट गोदाँत देखि रन्मा दह सम्म झोलुङ्गे पुल	मिटर	मैकोट, रन्मामैकोट			✓			६१०	७२२००००००	संघ	
७	पुषर मोठ धारा देखि काजरजङ बिस्गा झो.पु.	मिटर	पुषर, काजरजङ		✓				२७०	३२००००००	संघ	
८	जुनाङ दोगडी झोलुङ्गे पुल	किलो मिटर	मैकोट	✓					१९०	२३००००००	प्रदेश	
	वडा नं. २											
१	रन्मा खोला सडक पुल	मिटर	रन्मा खोला			✓			६०	६०००००००	संघ	
२	हुकाम, काजारजङ्ग, पेल्मा, ढोरपाटन लिङ्क सडक निर्माण	किलो मिटर	पेल्मा		✓				१५	१५००००००	प्रदेश	

३	तिपई दोभान मोटरेवल पुल	किलो मिटर	पेल्मा			✓				५0000000	संघ	
	वडा नं. ३											
१	गर रन्मा - सडक निर्माण	किलो मिटर	रन्मा ३ मैकोट १ ५	✓					४.५	४0000000	प्रदेश	
२	जाउअरजु- अप्च्योअर्ङ्गै झोलुङ्गे पुल	मिटर	रन्मा- ३	✓					५00	५९५00000	प्रदेश	
३	चतरा रल झोलुङ्गे पुल	मिटर	रन्मा- २	✓					१३0	१५५000000	प्रदेश	
४	चौंतरवास झोलुङ्गे पुल	मिटर	रन्मा- २	✓					१00	१२५00000	प्रदेश	
५	किलापो झोलुङ्गे पुल	मिटर	रन्मा- २	✓					२८0	३३५00000	प्रदेश	
६	पास्या झोलुङ्गे पुल	मिटर	रन्मा- २	✓					२५0	३0000000	प्रदेश	
७	जोसुम झोलुङ्गे पुल	मिटर	रन्मा- ५	✓					५00	६0000000	प्रदेश	
८	चैबां चिप्ल्याती झोलुङ्गे पुल	मिटर	रन्मा- ५	✓					३00	३५५00000	प्रदेश	
	वडा नं. ४											
१	तातो पानीदेखि चांडौ अर्जल हुंदै घुन्मा दांपर्नेसम्मको सडक	किलो मिटर	वडा नं ६ र ४ बाटो	✓					१५	१६000000	संघ	
२	मुईवादेखि घुन्मासम्म गोरेटो बाटो	किलो मिटर	घुन्मा					✓	६	२000000	संघ	
३	गुम्रीघाडदेखि बलभाङ्गो बाटो मर्मत	किलो मिटर	काडा, अर्जल, घुन्मा				✓		१५	४२00000	प्रदेश	
४	धोर्लापानीदेखि घट्टखोलासम्म बाटो निर्माण	किलो मिटर	दांपर्ने, घुन्मा	✓					३	३00000	पालिका	
५	अर्जलदेखि विद्यालयसम्म ढलान सहितको बाटो निर्माण	किलो मिटर	अर्जल		✓				0.७	१८000000	प्रदेश	
६	नलमिसिउदेखि धानथालासम्म बाटो निर्माण कांडां	किलो मिटर	नलमिसिउ			✓			३	३४00000	प्रदेश	
७	सलेजादेखि विद्यालयसम्म बाटो निर्माण घुन्मा	किलो मिटर	सलेजा		✓				0.७५	१९५0000	पालिका	

	वडा नं. ५											
१	काजरजङदेखि ठाँकुर गोरेटो बाटो	किलो मिटर	सिंयास, अर्विया ठांकुर		✓				२०	६५00000	प्रदेश	
२	पर्यटन पदमार्ग फुलवाङ देखि डाँपलाप सम्म	किलो मिटर	फुलवाङ		✓				५	५000000	प्रदेश	
३	रिसला,रुमैवाडी, देराली,रानी खर्क, वालुवा विर्थिवी,विसाउने,भनेल, लुंलु नमदै गों हुदै फागुने सम्म पर्यटन पद मार्ग	किलो मिटर	रिसला, देराली,रानी खर्क, वालुवा,नम्छें गों फगुने			✓			३५	६९00000	प्रदेश	
४	गरदेखि हुकाम कृषि सडक	किलो मिटर	गर,छावांकोन,जिम्वाक अनै		✓				७	७000000	प्रदेश	
५	हुकाम पावांदेखि नदुयाङसम्म गोरेटो बाटो	किलो मिटर	पावाङ,देम्यनसिंङ खोला, नदुयाकसम्म	✓					२.५	८00000	पालिका	
६	गरदेखि रिसला स्कूल सम्म सडक	किलो मिटर	गर रिसला	✓					३.२	४000000	प्रदेश	
७	हुकाम नदुङतिपर्मस गकलिवा कृषि सकड	किलो मिटर	पुल्वाङ,नदुङ,गकलिवाङ				✓		४.१	५३00000	प्रदेश	
८	रिसला देखि स्वावाङ कृषि सडक	किलो मिटर	रिसला पिजुर, स्वावाङ					✓	३	३५00000	पालिका	
९	हुकाम मुदार जुम्था नुतुगुं कृषि सडक	किलो मिटर	दुकान,मुदार जुम्था लुतुगुं					✓	४	३९00000	प्रदेश	
	वडा नं. ७											
१	RCC पुल भलखोला र पैश साङगुरा जोड्ने	मिटर	पुथा उत्तरगङ्गा ७ जाङ	✓					१४०	१४000000	प्रदेश	
२	चालिपप देखि हाउने नेता सम्म सडक	किलो मिटर	पुथा उत्तरगङ्गा ७ जाङ		✓				१०	८000000	प्रदेश	
३	आङ देखि थामे सम्म गरील्ला ट्रयाक सडक	किलो मिटर	पुथा उत्तरगङ्गा ७ जाङ			✓			६	४३00000	पालिका	

४	आङ देखि स्यर्भिखोला सम्म सडक	किलो मिटर	पुथा उत्तरगङ्गा ७ जाङ		✓				३	३३०००००	पालिका	
५	खारखोला गाउ देखि दामे सम्म सडक	किलो मिटर	पुथा उत्तरगङ्गा ७ खारखोला			✓			३.१	३००००००	संघ	
६	खारखोला गाउ देखि छुर्बङ सडक	किलो मिटर	पुथा उत्तरगङ्गा ७ खारखोला					✓	१०	१०००००००	संघ	
७	घुर्वाङ देखि मलिङ सम्म सडक निर्माण	किलो मिटर	पुथा उत्तरगङ्गा ७ घुर्वाङ			✓			८	९००००००	प्रदेश	
८	घुर्वाङ पक्की पुल	मिटर	पुथा उत्तरगङ्गा ७ घुर्वाङ				✓		४०	४०००००००	संघ	
९	लगहे वाउले पूल देखी खाडीगोठ सम्म घोरेतो बाटो	किलो मिटर	पुथा उत्तरगङ्गा ७ खारखोला		✓				०.७५	२००००००	पालिका	
१०	मलच्चा देखी पाटा सम्म घोरेतो बाटो	किलो मिटर	पुथा उत्तरगङ्गा ७ खारखोला			✓			०.३५	१००००००	पालिका	
११	वडा भवन घेरवार	मिटर	पुथा उत्तरगङ्गा ७ घुर्वाङ			✓			१५०	२५०००००	पालिका	
१२	लाछेवाउले पूल देखी सिस्नीरि सम्म गोरेटो बाटो	किलो मिटर	पुथा उत्तरगङ्गा ७ खारखोला			✓			२५	६०००००	पालिका	
१३	घुखाङ्ग देखी दोबाके सम्म सम्म गोरेटो बाटो	किलो मिटर	पुथा उत्तरगङ्गा ७ घुर्वाङ				✓		३.७	१००००००	पालिका	
	वडा नं. ८											
१	कास्तारा सडक पुल	मिटर	कास्तारा		✓				९०	९०००००००	संघ	
२	वाहुले खोला मोटरेवल पुल	मिटर	वाहुले खोला					✓	१००	१००००००००	संघ	
३	लाछे खोला मोटरेवल पुल	मिटर	लाछे खोला					✓	४०	४०००००००	संघ	
४	गराली चुमा सडक निर्माण	किलो	चुमा	✓					१०	११००००००	संघ	

		मिटर										
५	चुमा मोटरेवल पुल निर्माण	मिटर	भैसेखोला	✓					१२	१२००००००	प्रदेश	
६	थर्पु सलाप सडक निर्माण	किलो मिटर	थर्पु सलाप					✓	२०	२००००००००	संघ	
७	गुङगा देखि सहिद गेट सम्म वान्वे मर्मत	किलो मिटर	मथधारा					✓	३	१००००००	प्रदेश	
८	खराङ खोला पैयापटा झो. पु.	मिटर	खराङ			✓		✓	१००	१००००००००	प्रदेश	
९	चोटावारि खारा सम झो.पु निर्माण	मिटर	चोटावारी			✓		✓	१२०	१२००००००	प्रदेश	
१०	गराली देखि अङगाउ सडक निर्माण	किलो मिटर	गराली		✓				१५	१५००००००	प्रदेश	
	वडा नं. ९											
१	झो प ठूलो खोला	मिटर	पुण्य चौतारा	✓					१००	१२५००००	संघ	
२	झो पु. हालवाङ्ग	मिटर	हालवाङ्ग खोला			✓			२००	२५००००००	संघ	
३	झो पु. धोदरे खोला	मिटर	झङ्गला					✓	१००	१२५००००	संघ	
४	झो पु. खोलन खर्क	मिटर	खोला खर्क सर्वावस	✓					१५०	१८७५००००	संघ	
५	ट्रस पुल	मिटर	पेमा खोला		✓				१०	२५००००००	प्रदेश	
६	ट्रस पुल	मिटर	धापखोला			✓			१५	३७५००००	प्रदेश	
७	ट्रस पुल	मिटर	पण्यचौतारा तल्ने खेला		✓				१०	२५००००००	प्रदेश	
८	कृषि सडक	किलो मिटर	पण्यचौतारा		✓				१०	२५००००००	प्रदेश	

९	कृषि सडक	किलो मिटर	हालवाङ्ग				✓		५	५0000000	संघ	
१०	कृषि सडक	किलो मिटर	परानी गाउँ			✓			१०	१00000000	संघ	
११	घोरेटोबाटो	किलो मिटर	घर्तिओदार नाम्जा		✓				२	१000000	पालिका	
	वडा नं. १०											
१	छुम्लिबाङ्ग ट्रस पुल	मिटर	छुम्लिबाङ्ग	✓					५	६000000	प्रदेश	
२	घाटुङ्ग गाडि जाने पुल	किलो मिटर	घाटुङ्ग					✓	२५	२५000000	संघ	
३	झालाखोला ट्रस पुल	किलो मिटर	झालाखोला			✓			१०	१५000000	संघ	
४	तकदेखि धुम्लिवाङ्ग जोड्ने कृषि सडक	किलो मिटर	तक धुम्लिबाङ्ग	✓					११	२५000000	संघ	
५	धुम्लिवाङ्गदेखि न्याचि हुदै कुँडे जोड्ने गोरेटो बाटो	किलो मिटर	धुम्लिबाङ्ग कुँडे			✓			१७	५५00000	प्रदेश	
६	पुपभई देखि बाच्छिगाउँ सम्म हुलाके राजमार्ग	किलो मिटर	पुपभई बाच्छिगाउँ				✓		४	३५00000	प्रदेश	
७	धुम्लिवाङ्गको प्रत्यक टोलमा सिडि निर्माण	मिटर	घाटुङ्ग, नोपो, मरपेश, डोंठो, नेउलखर्क, निमकु, धुम्लिबाङ्ग	✓					१.५	८0000000	प्रदेश	
८	काल्जामुइ ट्रस पुल	किलो मिटर	काल्जामुइ			✓			१०	२000000	प्रदेश	
९	खालिबाङ्ग खोला ट्रस पुल	मिटर	खालिबाङ्ग	✓					१०	१५00000	प्रदेश	
१०	दमचन देखि घुमलिवाङ झो पु	मिटर	दमचन	✓					४००	५0000000	प्रदेश	

११	डाँजा गाउँदेखि कुतेबाँस गोरेटो बाटो	किलो मिटर	बाच्छिगाउँ		✓				२	७००००	प्रदेश	
	वडा नं. ११											
१	तकसेरा देखि ढोरपाटन सम्मको सडक	किलो मिटर	तकसेरा देखि ढोरपाटन	✓					१०	१५००००००	संघ	
२	कृषि सडक तुँपा देखि ताँतुङ्ग मूल सडक सम्म	किलो मिटर	तुँपा देखि ताँतुङ्ग		✓				१५	१८००००००	संघ	
३	कृषि सडक दम्चन देखि चौरी जोड्ने	किलो मिटर	दम्चन छाप्राबाङ्ग कोलडाँडा हुदै चौरी सम्म			✓			८	९००००००	संघ	
४	कोरालीबाङ्ग देखि दम्चन सम्म	किलो मिटर	कोरालीबाङ्ग नमाती हुँदै दोमे सम्म	✓					७	८००००००	प्रदेश	
५	दम्चन खोला रोड पुल	किलो मिटर	सेरा कोरलीबाङ्ग दम्चन					✓	१३	१३००००००	प्रदेश	
६	सडक भूमे काँकी देखि तकसेरा सम्म डबल कटिङ	किलो मिटर	काँकी देखि दबल कटिङ					✓	२४	३०००००००	प्रदेश	
७	कुम्मे खोला गोरेटो बाटो	किलो मिटर						✓	१५	१०००००००	प्रदेश	
८	दुखुरे खोला पुल	मिटर						✓	३०	३०००००००	प्रदेश	
९	उपल्लो सेरा सडक पुल	किलो मिटर	उपल्लो सेरा देखि पुल				✓		१५	८००००००	प्रदेश	
	वडा नं. १२											
१	त्रिवेणी छमारी गोलखाडा सडक खण्ड	किलो मिटर	छमारी, गोलखाडा		✓				५	६००००००	प्रदेश	
२	कोल सिहव्रहा थान सडक खण्ड	किलो मिटर	कोल			✓		✓	६	५००००००	प्रदेश	

३	गर्खानी फल्ने सडक खण्ड	किलो मिटर	गर्खानी फल्ने					✓	५	११००००००	संघ	
४	सिप्चा, यूरिवाङ खालगरी सडक खण्ड	किलो मिटर	खालगारी			✓			११	३०००००००	संघ	
५	फल्ने गामबाट निङरुख सडक खण्ड	किलो मिटर	फल्ने				✓		३०	८००००००	संघ	
६	पर्वत उ.मा.वि. वालुवा, तल्लोसेरा सडक खण्ड	किलो मिटर	कोल	✓					१२० ७	१२००००००	संघ	
७	त्रिवेणी छमारीटाङसी सडक खण्ड	किलो मिटर	वडा नं. १२/१४			✓			९	१००००००	संघ	
८	गर्खानी वालुवा पूर्वे जोड्ने सडक पुल	किलो मिटर	गर्खानी		✓				१३	१३००००००	संघ	
९	अस्थायि प्रहरि पोष्टलाइ थाइ बनाउने	गोटा	कोल		✓				१	१०००००००	संघ	
१०	तिवाङ, कन्टेखोर सडकपुल	किलो मिटर	कोल					✓	१०	१०००००००	संघ	
	वडा नं. १३											
१	कृषि सडक	किलो मिटर	विर्गुम, लम्चु, नयाँबजार	✓					३	३००००००	प्रदेश	
२	कृषि सडक	किलो मिटर	माने पोखरी धर्मशाला नाल्चा		✓				२	२००००००	संघ	
३	पक्की पुल	मिटर	बालुवा, उत्तरगङ्गा नदी				✓		२०	२०००००००	संघ	
४	पक्की पुल	मिटर	त्रिवेणी					✓	३०	३०००००००	संघ	
५	कृषि सडक	किलो मिटर	पिपलतुङ, सेवाङ		✓				३.१	३५०००००	प्रदेश	
६	कृषि सडक	किलो	विर्गा, ताँसे			✓			२	२२०००००	प्रदेश	

		मिटर										
७	पदर्भा त्रिवेणि सडक	किलो मिटर	त्रिवेणि	✓					१५	२००००००	संघ	
८	कृषि सडक	किलो मिटर	नाल्घा, दोमान	✓					४	४५०००००	प्रदेश	
	वडा नं. १४											
१	राङसी देखि जिवेनी सम्म ग्रामीण कृषि सडक	किलो मिटर	१४ नं वडा	✓					१५	१७००००००	प्रदेश	
२	राङसी देखि तल्लो पुवाङ ग्रामीण सडक	किलो मिटर	१४ नं वडा			✓			७	७००००००	प्रदेश	
३	राङसी देखि पानीचौर हुदै नावाङ लेक झुम्लावाङ सम्म ग्रामीण सडक	किलो मिटर	१४ नं वडा					✓	३०	३२००००००	प्रदेश	
४	नाखा, काफलधारा बसै हुदै सेपे सेरावाङ सम्म ग्रामीण सडक	किलो मिटर	१४ नं वडा					✓	२०	२००००००	संघ	
५	क्युवाङ, कोल, राङसी, नाखा, जामाबगर सडक ग्रावेल	किलो मिटर	१४ नं वडा		✓				२५	३७५०००००	संघ	
६	घट्टे खोला मोटर बाटो पुल राङसी	किलो मिटर	१४ नं वडा			✓			१७	१७५०००००	संघ	
७	तल्लोपुवाङ खोला सडक पुल	किलो मिटर	१४ नं वडा				✓		२५	२५००००००	संघ	
८	गावाङ खोला सडक पुल	किलो मिटर	१४ नं वडा		✓				२५	२५००००००	संघ	
९	माथिल्लो पुवाङ सडक पुल	किलो मिटर	१४ नं वडा			✓			३९	३९००००००	संघ	
	जम्मा									२९८३३५००००		

झोलुङ्गे पुल

क्र.सं.	विषयगत क्षेत्र र योजना तथा कार्यक्रम	इकाई	कार्यान्वयन हुने स्थान	लक्ष्य						अनुमानित लागत रु.	श्रोत व्यहोर्ने निकाय	प्राथमिकता नं.
				वर्ष १	वर्ष २	वर्ष ३	वर्ष ४	वर्ष ५	लक्ष्य			
	वडा नं. १											
१	सवरा अर्ने देखि काकोचा पुल	मी.							५००	८०००००००		
२	वारी दोगादि, पारी दोगादि पुल	मी.							२५०	५०००००००		
३	पुरवाङ्ग खोला पुल	मी.							३५०	७०००००००		
४	फिडी खोला पुल	मी.							१५०	२०००००००		
५	जुनाङ्ग दोगादि पुल	मी.							३५०	७०००००००		
६	क्वाँ खोला पुल	मी.							५५०	९०००००००		
७	बतपा खोला पुल	मी.							२५०	३०००००००		
८	स्युरुम दुपी खोला पुल	मी.							५०	६००००००		
९	हेजापुप खोला पुल	मी.							४५०	८०००००००		
१०	नावरे खोला पुल	मी.							३५०	७०००००००		
११	मैकोट गोरदाँत देखि दह रन्मा पुल	मी.							९००	१६०००००००		
१२	दजापोला देखि इज्याङ्ग पुल	मी.							९००	१६०००००००		
	वडा नं. २											
१	अरधुरी खोला झोलुङ्गे पुल	वर्ष	अरधुरी खोला						१	६५००००००		
२	क्वारज्या चात्रा झोलुङ्गे पुल	वर्ष	रल						२	५०००००००		
३	रेत मुखाँवाङ्ग झोलुङ्गे पुल	वर्ष	विज्याङ्ग						२	५०००००००		
४	अस्तावचें रँइसी ढुङ्ग झोलुङ्गे पुल	वर्ष	रल						२	४०००००००		

पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिका

५	पान्रे ध्वजा हाल्ने झोलुङ्गे पुल	वर्ष	राँझरी						२	१००००००००		
६	अपच्यों अरङइ घ्याउँ अरजुँ	वर्ष	जुस्मर						२	३००००००००		
७	हिम स्याँगाम खोला	वर्ष	हिम						१	१०००००००		
८	गुइवाङ्ग भुछइ खोला	वर्ष	गुइवाङ्ग						१	७००००००		
९	जुस्मर खोला ट्रस पुल	वर्ष										
१०	मिछिरी, दिकारोवाङ यमाखार झोलुङ्गे पुल	वर्ष	पेल्मा						२	५०००००००		
११	यमाखार खोला ट्रस पुल	वर्ष	यमाखार						१	५००००००		
	वडा नं. ४											
१	डांपरनर्य-घट्टखोला	मी.	घुन्मा खोला						१५०	१५००००००		
२	उंडरपा खोला	मी.	मोरावाङ खोला						३०	७५०००००		
३	लिस्नीखोला	मी.	घुन्मा खोला						२०	५००००००		
४	धौला खोला	मी.	घुन्मा खोला						३०	७५०००००		
५	मइ खोला	मी.	घुन्मा खोला						७५	८००००००		
६	मिध्यानी खोला	मी.	घुन्मा खोला						२०	५००००००		
७	असकुईं खोला	मी.	घुन्मा खोला						३५	७५०००००		
८	डिकरावां मुलपानी	मी.	मोरावाङ खोला						३०	७५०००००		
९	६ नं. वडा कमारेडांडोद्द४ नं. डाबरवां	मी.	सानोभेरी						५००	४०००००००		
१०	४ नं. वडा नबुरगा- ६ नं. मयाङ	मी.	सानोभेरी						५००	४०००००००		

	वडा नं. ५											
१	काजरजङ्ग सिपास खोला झोलुंगे पुल	वर्ष	सियास						२	२0000000		
२	काजरजङ्ग गोस्पा खोला झोलुंगे पुल	वर्ष	गोस्पा						२	२0000000		
३	काजरजङ्ग भुडम खोला झोलुंगे पुल	वर्ष	भुडेम						२	२0000000		
४	काजरजङ्ग नम्छै. जों खोला झोलुंगे पुल	वर्ष	नम्छैं गों						२	२0000000		
५	हकाम दिमिनसीं खोला झोलुंगे पुल	वर्ष	लिमिनसीं खोला						१	२0000000		
	वडा नं. ७											
१	घर्वाङ र घातुला	वटा	पुथा ७ जाङ, घुर्वाङ						१	१0000000		
२	RCC पूल जाङ खारखोला, पौरा, सागुरा	वटा	७ जाङ						१	५000000		
३	RCC पूल सुवा खोलामा	वटा	खारखोला						१	५000000		
४	तल्लो वुवाखोरीया झोलुंगे पुल	वटा	खारखोला						१	५000000		
	वडा नं. ८											
१	सवरा अर्ने देखि काकोचा पुल	मी.							५00	८0000000		
२	वारी दोगादि, पारी दोगादि पुल	मी.							२५0	५0000000		
३	पुरवाङ्ग खोला पुल	मी.							३५0	७0000000		
४	फिडी खोला पुल	मी.							१५0	२0000000		
५	जुनाङ्ग दोगादि पुल	मी.							३५0	७0000000		
६	क्वाँ खोला पुल	मी.							५५0	९0000000		
७	बतपा खोला पुल	मी.							२५0	३0000000		
८	स्युरुम दुपी खोला पुल	मी.							५0	६000000		

९	हेजापुप खोला पुल	मी.							४५०	८००००००		
१०	नावरे खोला पुल	मी.							३५०	७००००००		
११	मैकोट गोरदाँत देखि दह रन्मा पुल	मी.							९००	१६०००००००		
१२	दजापोला देखि इज्याङ्ग पुल	मी.							९००	१६०००००००		
	वडा नं. ९											
१	दुईवटा खोला झोलुंगे पुल	वर्ष	दुईवटा खोला						५	४००००००		
२	झोलुंगे पुल	वर्ष	खोला खर्क						५	५००००००		
३	झोलुंगे पुल	वर्ष	घोदरे खोला						५	५००००००		
४	झोलुंगे पुल	वर्ष	हालवाङ्ग खोला						५	१५०००००००		
	वडा नं. १०											
१	भुकुटीपाउ झोलुङ्गे पुल		भुकृटिपाउ						१	१०००००००		
२	टाँवाखोला ब्राहा झोलुङ्गे पुल		टाँवाखोला, ब्राहा						१	१०००००००		
३	इन्द्रबाङ्ग खोला झोलुङ्गे पुल		इन्द्रबाङ्ग						१	१२००००००		
४	पिंहिले लोहारबाङ्ग झोलुङ्गे पुल		पिंहिले						१	८००००००		
५	नर्सिङ्ग खोला		तक नर्सिङ्ग खोला						५	१०००००००		
	वडा नं. ११											
१	कमपुखोला दम्चन र नाम्ती जाने		नाङलीबाङ्ग, दम्चन						१	१०००००००		
२	दम्चन खोला सिरमाफु जाने		दम्चन खोला						१	५००००००		

			दम्चन									
३	दम्चन खोला दोमे ठाम जाने		लामोताता दम्चन						१	५000000		
४	तुँपा ताँतुङ्ग जोड्ने पुल		तातुङ्ग उत्तरगङ्गा नदी						१	२0000000		
५	कुचे खोला दुस्रे सेरा ११ पुल		उपल्लो सेरा							२000000		
	वडा नं. १२											
१	गुमिखोला झोलुङ्गे पुल		छमारी							१0000000		
२	चलखोला, तासे झोलुङ्गे पुल		फल्ने							१0000000		
३	दोथेखोला ज्वोखेपप झोलुङ्गे पुल		कोल							१0000000		
४	वासल डालिमंगा झोलुङ्गे पुल		कोल							१0000000		
५	भु.न.पा. पनतलवाङ झोलुङ्गे पुल		कोल							१0000000		
६	कुरेसाङ्गो वालुवानै झोलुङ्गे पुल		कोल							१0000000		
७	गर्खानी फल्ने झोलुङ्गे पुल		कोल							१0000000		
	वडा नं. १३											
१	विर्गुम झोलुङ्गे पुल निर्माण		विर्गुम देखि पर्ल्ने									
२	पद्मी झोलुङ्गे पुल निर्माण		पदमी देखि कोल									
३	तातोपानी झोलुङ्गे पुल निर्माण		तम्के									
४	भिडिखर्क झोलुङ्गे पुल निर्माण		भिडीखर्क									
	वडा नं. १४											
१	साप्टीलो खोला झोलुङ्गे पुल	मी.	वडा नं १४						३५	९000000		

२	दोबाटो खोला झोलुङ्गे पुल	मी.	वडा नं १४						५०	९५०००००		
३	धुमील विसौनी झोलुङ्गे पुल	मी.	वडा नं १४						२६०	३००००००००		
४	सौलावाङ खोला झोलुङ्गे पुल	मी.	वडा नं १४						१००	२०००००००		
५	माथिल्लो जामाखोला झोलुङ्गे पुल (ट्रस पुल)	मी.	वडा नं १४						१७०	२५००००००		
६	खोलजा दोभान खोला झोलुङ्गे पुल	मी.	वडा नं १४						४०	१६५०००००		
७	दामै खोला ट्रस पुल	मी.	वडा नं १४						१७	२००००००		
८	जिपु खोला ट्रस पुल	मी.	वडा नं १४						२०	१५०००००		
९	खेतखोला ट्रस पुल	मी.	वडा नं १४						२०	१८०००००		
१०	घसखुर ट्रस पुल	मी.	वडा नं १४						१५	१४०००००		
११	मुन खोला ट्रस पुल	मी.	वडा नं १४						१५	१४०००००		
	जम्मा									३१०२६०००००		

ढल निकास

क.सं.	विषयगत क्षेत्र र योजना तथा कार्यक्रम	इकाई	कार्यान्वयन हुने स्थान	लक्ष्य						अनुमानित लागत रु.	श्रोत व्यहोर्ने निकाय	प्राथमिकता नं.
				वर्ष १	वर्ष २	वर्ष ३	वर्ष ४	वर्ष ५	लक्ष्य			
	वडा नं. १											
१	विरागा देखि गोदारी धर्मशाला रिकुवाँ, खाथो, घेदेखुँ देखि वाक्षी वाँ क्वाँ सम्म ढल निकास, सिडी सहित बाटो निर्माण	कि.मी.							४	५०००००००		
२	जिम्पुजा देखि चौतारा र दमाई टोल जोरमे, हाँष्याप खोला सम्म ढल निकास	कि.मी.							४	४०००००००		
३	काल्धुङ्गा ढल निकास, दारा गाउँ ढल निकास, स्युरुम ढल निकास, पुषर, कान्छीबारा ढल निकास, बारगर आदि	कि.मी.							१६	१३०००००००		
	वडा नं. २											
१	जुस्मर ढल निकास	वर्ष	जुस्मर						१	२००००००		
२	गुइवाङ्ग ढल निकास	वर्ष	गुइवाङ्ग						१	२००००००		
३	झारलुङ्ग ढल निकास	वर्ष	झारलुङ्ग						१	२५०००००		
४	हिम ढल निकास	वर्ष	हिम						१	१००००००		
५	यमाखार ढल निकास	वर्ष	यमाखार						२	१००००००		
६	पेल्मा ढल निकास	वर्ष	पेल्मा						२	५००००००		
	वडा नं. ३											
१	रन्मा ढल निकास		रन्मा						१	३०००००००		
	वडा नं. ४											
१	अर्जल-चांदा)चांदा-सानोभेरीसम्म)	२	पुथा							३००००००		

			उत्तरगङ्गा-४ अर्जल गाउं चांडा टोल									
२	सेलजु-डिम्मुरगैरा-थापाचौर-घट्टखोला		घुन्मा खोला							२००००००		
३	भिरखुट्टा-घन्मा-मइखोला		घुन्मा खोला							१५०००००		
४	घर्तिखोरे-कान्डारा-कांडा-कुलिओदारख		कांडा							३००००००		
५	सारनइ-ह्वोखोला		अर्जल							१००००००		
	वडा नं. ५											
१	हुकाम ठूलो गाउं ढल निकास	वर्ष	हुकाम						५	२००००००००		
२	गर ढल निकास	वर्ष	गर						५	१०००००००		
३	हुकाम उज्यांङ्ग ढल निकास	वर्ष	उज्यांङ्ग						५	१०००००००		
४	काजरजङ गाउं ढल निकास	वर्ष	काजरजंङ						४	१०००००००		
	वडा नं. ६											
१	मयाङ / डिम्मुरगैरा ढल निकास	वर्ष	मयाङ / डिम्मुरगैरा						५	१०००००००		
	वडा नं. ७											
१	खारखोला च्युरादादा देखी खुलासम्म CD निर्माण	वटा	खारखोला, जाङ ७						१	३००००००		
२	जाङ गाउ ढलनिकास	वटा	जाङ ७						१	८००००००		
३	खारखोला गाउ ढल निकास	वटा	खारखोला						१	८००००००		
४	घर्वोङ गाउ ढल निकास	वटा	घर्वाङ						१	८००००००		
	वडा नं. ९											

१	ढल निकास	वर्ष	पुण्यचौतार ा						५	५०००००		
२	ढल निकास	वर्ष	खारावाङ्ग						१	५०००००		
३	ढल निकास	वर्ष	गोपारी						१	२५०००००		
	वडा नं. १०											
१	तक र बाछिगाउँमा ढल निकास		तक, बाच्छिगाउँ						५	१००००००००		
	वडा नं. ११											
१	ढल निकास दोमे देखि दम्चन जनजागृती विद्यालय सम्म		दम्चन देखि दोमे सम्मको ढल निकास						१	२०००००		
२	ढल निकास तुँपा गैरिगाउँ देखि उत्तरगङ्गा नदी		तुँपा						१	२०००००		
	वडा नं. १२											
१	ढल निकास निर्माण		कोल							१०००००००		
२	ढल निकास निर्माण		गर्खानी							१०००००००		
३	ढल निकास निर्माण		फल्ने							१०००००००		
४	ढल निकास निर्माण		गोलखाडा							१०००००००		
५	ढल निकास निर्माण		छमारी							१०००००००		
	वडा नं. १३											
१	ढल निकास निर्माण		विर्गुम									
२	ढल निकास निर्माण		पदमी									
३	ढल निकास निर्माण		पिपलतुङ, गोठवाङ									

४	ढल निकास ओख्मा विद्यालय		भल्का, ओख्मा									
	वडा नं. १४											
१	पानी चौर देखि खोलजा सम्म ढल निकास		राङसी							१५००००००		
२	नाखा गाउँदेखि भुडेली सम्म ढल निकास		नाखा							१५००००००		
३	राङसी देखि पानीचौर सम्म सिढी तथा ढल निकास		राङसी							२२००००००		
४	नाखागाउँ टोलमा सिढी तथा ढल निकास		नाखा							३०२०००००		
५	पाखापानी देखि भाक्री गेन सम्म रेलिङ सहित सिढी		नाखा							८०५००००		
६	राङसी गाउँ बस्ती विकास सिढी, ढल		राङसी							१५००००००		
	जम्मा									६३२७५००००		

पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिका

अपेक्षित उपलब्धि:

प्रभावकारी, दिगो, भरपर्दो र सुरक्षित यातायात सेवा मार्फत अन्तर वडा, अन्तर पालिका तथा जिल्ला र प्रदेश हुदै राष्ट्रिय सडक सञ्जालमा जोडी आर्थिक क्षेत्रमा पुथा उत्तरगङ्गाबासीलाई जोडिएको हुनेछ । गाउँपालिकामा हाल संचालनमा रहेका सम्पूर्ण सडकहरूलाई राष्ट्रिय मापदण्ड अनुसारका सडकमा रूपान्तरण गरिएको हुनेछ । गाउँपालिकामा हाल ट्र्याक मात्र खोलिएका सडकहरूको स्तरोन्नति गरिएको हुनेछ । गाउँपालिकाका सडक सञ्जालमा नजोडिएका सबै वडा तथा बस्तीहरूमा नयाँ सडकहरूको विस्तार गरिएको हुनेछ । गाउँपालिकामा यातायात सेवालाई बाह्रै महिना संचालनका लागि आवश्यक स्थानमा मोटरेवल पुलको निर्माण कार्य सम्पन्न भएको हुनेछ । गाउँपालिकाका सबै वडा तथा बस्तीहरूमा सडक सञ्जालको विस्तार गरी यातायात प्रणालीको दिगो तथा वैज्ञानिक व्यवस्थापन गरिएको हुनेछ ।

७.२ उर्जा र संचार

पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिका भित्रका सबै वडा र बस्तीहरूमा विद्युत् सेवा विस्तार हुन सकिरहेको छैन । यस गाउँपालिकाभित्र एउटा हाइड्रोपावर पुथा उत्तरगङ्गा हाइड्रो विगतमा संचालनमा रहेको भए तापनि हाल मर्मत सम्भारको अभावमा आयोजना बन्द अवस्थामा रहेको छ ।

पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकाको आवधिक योजना निर्माणका सन्दर्भमा लक्षित समूह छलफल तथा क्षेत्र सर्वेक्षण अनुसार दाउरा प्रयोग गर्ने करिब ९७ प्रतिशत, एलपि ग्याँस प्रयोग गर्ने करिब २ प्रतिशत, अन्य इन्धनको प्रयोग गर्ने करिव १ प्रतिशत घर परिवार रहेका छन् । यसैगरी बत्ती (उज्यालो)का लागि सोलार प्रयोग गर्ने करिब ५० प्रतिशत, विद्युत् प्रयोग गर्ने करिब ४० प्रतिशत, मट्टीतेल प्रयोग गर्ने करिब ३ प्रतिशत र अन्य उर्जाको स्रोत प्रयोग गर्ने करिब ७ प्रतिशत घर परिवार रहेका छन् ।

पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकाका अधिकांश मानिसहरूले सञ्चारका साधनका रूपमा मोबाइल र एफएम रेडियोको प्रयोग गरेका छन् । त्यसैगरी टेलिभिजन, टेलिफोन, इन्टरनेट, पत्रपत्रिका आदि सञ्चारका साधनहरूको पनि प्रयोग गरेको पाइन्छ ।

सम्भावना र अवसर

- पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिका भित्र रहेका घुस्तुङ खोला, रन्माखोला, उत्तरगङ्गा नदी, बाहुल्य खोला जस्ता जल उर्जाका श्रोतहरू मार्फत उर्जाको विकास र विस्तारका लागि सम्भावना हुनु,
- रुकुम जिल्लामा विस्तार भैरहेको राष्ट्रिय प्रशारण लाइनले यस पालिकालाई पनि समेट्ने र चालु अवस्थामा रहेका लघु जलविधुत आयोजना मार्फत पुथा उत्तरगङ्गा बासीलाई विधुत सेवा पुर्‍याउन सक्ने सम्भावना रहेको छ ।
- उत्पादित उर्जालाई घरायसी तथा औद्योगिक क्षेत्रमा प्रयोग गरी पेट्रोलियम पदार्थको खपतमा कमी र औद्योगिक सामग्री उत्पादन गरी आयआर्जनमा वृद्धि गर्ने सम्भावना रहेको छ ।

समस्या र चुनौती

- उर्जा उत्पादनको सम्भावना र उपयोगका लागि दीर्घकालीन योजना बनाउन नसक्नु प्रमुख समस्या रहेको छ ।
- सरकारी, सहकारी र निजी क्षेत्रको पुजीलाई एकीकृत गरी उर्जा क्षेत्रको उत्पादन र दिगो प्रयोगका लागि लगानी मैत्री वातावरण निर्माण गर्न नसक्नु,

क्षेत्रगत सोच, लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति तथा कार्यनीति

सोच

"दिगो विकासका लागि उर्जाको उपयोग"

लक्ष्य

- जलविद्युत् तथा वैकल्पिक नवीकरणीय उर्जाको उत्पादन, प्रयोग क्षमता विस्तार र सञ्चार क्षेत्रको विकासका माध्यमबाट स्थानीय आर्थिक, सामाजिक विकासमा टेवा पुऱ्याउने,

उद्देश्य

- साना तथा ठुला जलविद्युत् आयोजना पहिचान, उत्पादन र प्रयोग गरी दिगो अर्थतन्त्रको आधारशीला तयार गर्नु,
- वैकल्पिक नवीकरणीय उर्जाको उत्पादन र प्रयोग गरी दिगो र समावेशी आर्थिक वृद्धिमा टेवा पुऱ्याउनु,
- उर्जाको अधिकतम् उपयोग मार्फत वातावरणीय सन्तुलन कायम, आयात प्रतिस्थापन र स्वस्थ जीवन निर्माणमा टेवा पुऱ्याउनु,

रणनीति तथा कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
• जलविद्युत् विकासमा लगानी वृद्धिको वातावरण सिर्जना गर्ने, • प्राविधिक र आर्थिकरूपमा आकर्षक आयोजनाको पहिचान र उत्पादन मार्फत स्थानीय अर्थतन्त्रलाई दिगो र सबल बनाउने, • प्रसारण लाइन नपुगेका र सम्भाव्यता नभएका क्षेत्रमा नवीकरणीय उर्जाको माध्यमबाट विद्युतीकरण गर्ने, • नवीकरणीय उर्जाको स्रोतलाई उत्पादनमा वृद्धि र व्यावसायिक उर्जाको रूपमा विकास गर्ने, • वैकल्पिक तथा विद्युत् उर्जामा पहुँच वृद्धि गरी दैनिक इन्धनलाई न्यूनीकरण गर्ने, • विद्युत् विरणको वर्तमान अवस्थामा सुधार गरी सुरक्षित र सबैको पहुँचमा पुऱ्याउने	• विद्युत् उर्जामा पहुँच नपुगेका परिवारको लगत संकलन गरी विद्युत् प्राधिकरणसँगको सहकार्यमा यथाशीघ्र सुरक्षित र सर्व सुलभ विद्युतीकरण गर्ने, • प्राविधिक र आर्थिक रूपमा आकर्षक आयोजनाको पहिचान र उत्पादन गर्न स्थानीय जनतासँगको सहकार्यमा आयोजना संचालन गर्ने, • स्थानीय जनतालाई जलविद्युत् आयोजनाहरूमा सेयर लगानी गर्ने अवसर सिर्जना गर्ने, • विद्युत् वितरण लाइनका काठेपोलहरू प्रतिस्थापन गर्ने, • विद्युत् चुहावट रोक्न र विद्युत् सेवालाई प्रभावकारी बनाउन स्मार्ट मिटर तथा स्मार्ट ग्रिड र अनलाइन सिस्टमबाट बिल भुक्तानीको व्यवस्था गर्ने, • विद्युत् जडान तथा मर्मत सम्भार गर्न तालिम प्राप्त दक्ष जनशक्ति उत्पादन गर्ने, • लघुजलविद्युत्, वायु तथा सौर्य विद्युत्का साना आयोजना संचालन गरी विद्युत्मा नागरिकको पहुँच वृद्धि गर्ने, • विद्युतीय चुलो प्रयोगको लागि प्रोत्साहन गर्ने,

प्रमुख कार्यक्रम

उर्जा

क्र.सं.	विषयगत क्षेत्र र योजना तथा कार्यक्रम	इकाई	कार्यान्वयन हुने स्थान	लक्ष्य						अनुमानित लागत रु.	श्रोत व्यहोर्ने निकाय	प्राथमिकता नं.
				वर्ष १	वर्ष २	वर्ष ३	वर्ष ४	वर्ष ५	लक्ष्य			
	वडा नं. १											
१	थोवाङ्ग खोला नयाँ हाइड्रो पावर निर्माण माग		थोवाङ्ग भेरी खोला							७००००००००		
	वडा नं. २											
१	अपटिकल फाइबर जडान (सोलार)	वर्ष	पेल्मा						२	५००००००		
	वडा नं. ३											
१	श्री खोला जलविद्युत	वर्ष	रन्मा						१	३०००००००		
	वडा नं. ४											
१	वडा नं. ४ को घुन्माखोला को विद्युत मर्मत संहार ३२ वि.वा	वर्ष	घुन्माखोला						१	५००००००		
	वडा नं. ५											
१	तामाधर (लघुजलविद्युत मर्मत	वर्ष	हुकाम सबैटोल						२	१०००००००		
२	गोवरग्यास चुला सहित	वर्ष	सबै						२	१०००००००		
३	सोलार खरिद	वर्ष	सबै						२	८००००००		
४	दलित भवन कार्यालय सोलार खरिद	वर्ष	हुकाम						१	१०००००		
	वडा नं. ६											
१	टामागर जलविद्युत आयोजनाको व्यवस्थापन	वर्ष	हुकाम /मयाङ						५	५००००००		
२	गुम्रिगाड जलविद्युत मर्मत र लाईन विस्तार	वर्ष	खारावाङ / डिम्मुरगैरा						५	५००००००		

	वडा नं. ७											
१	विद्युत्त केन्द्रीय लायन जडान	पटक	पुथा उत्तरगङ्गा ७						१	१००००००००		
२	केन्द्रीय लायन जडान	पटक	खारखोला						५	२००००००००		
	वडा नं. ९											
१	पोल खरिद	वर्ष	९ नं. वडा सबैमा						५	१००००००		
२	ट्रान्समिटर खरिद	वर्ष	गुम्रीगाद पावरहाउस						१	१००००००		
३	मिटर बक्स खरिद	वर्ष	९ नं. वडा सबैमा						१	१००००००		
	वडा नं. ११											
१	विजुली ११ दम्चन मर्मत मेसिन		दम्चन खोला लघु जलविद्युत्						१			
२	विजुली मर्मत तुँपा मेसिन, खम्बा		तुँपा						१			
३	विजुली मर्मत दम्चन मेसिन खम्बा		दम्चन खोला लघु जलविद्युत्						१			
४	विजुली मर्मत उपल्लो सेरा		उपल्लो सेरा लघु जलविद्युत्						१			
	वडा नं. १२											
१	केन्द्रीय लायनको विस्तार		१२ नं. वडा सबै							१००००००००		
	वडा नं. १३											
१	सौर्य शक्ति उत्पादन र संकलन		१३ नं वडा									

			भित्र									
२	लघु जलविद्युत् खैरेखोला		खैर खोला							२५०००००		
३	विद्युत् लाइन विस्तार		गोवाङ तासे, भामले छेउ							५००००००		
४	विद्युत् लाइन विस्तार		पिपलतुङ मार्ने पदमी									
	वडा नं. १४											
१	केन्द्रिय लाइन विस्तार		नाखा, राडसी									
	जम्मा									८२८६००००		

वैकल्पिक उर्जा

क.सं.	विषयगत क्षेत्र र योजना तथा कार्यक्रम	इकाई	कार्यान्वयन हुने स्थान	लक्ष्य						अनुमानित लागत रु.	श्रोत व्यहोर्ने निकाय	प्राथमिकता नं.
				वर्ष १	वर्ष २	वर्ष ३	वर्ष ४	वर्ष ५	लक्ष्य			
	वडा नं. १											
१	थोवाङ्ग, निखप, खितवाङ्ग, क्वाँ, अर्जल, अरगाम, दुले, जुनाङ्ग सोलार ऊर्जा	थान							१०००	१००००००००		
२	सुधारिएको चुलो	थान	मैकोट						६००	८००००००		
	वडा नं. २											
१	जुस्मर, हार्दिवाङ्ग, रल, विज्याङ्ग	वटा	जुस्मर, हार्दिवाङ्ग, रल, विज्याङ्ग						१	५५०००००		
२	यमाखार खोला जलविद्युत् निर्माण १५ कि.वा.	वटा	यमाखार, पेल्मा						१	१५००००००		
	वडा नं. ४											
१	नबुरगां वायु उर्जा	वटा	अर्जल							२००००००००		

	वडा नं. ५											
१	सोलार खरिद	वटा	सबै वडा भित्र							१००००००००		
२	डाईनामोड खरिद	वटा	नदुङ, स्वांवा							५०००००००		
३	सुधारिएको चुला	वटा	हुकाम सबैं							८०००००००		
	वडा नं. ७											
१	सुधारीएको चुलो	वटा	खारखोला, जाङ, घुर्वाङ						५	५०००००००		
२	गोवरग्यास	वटा	खारखोला, जाङ, घुर्वाङ						५	४०००००००		
३	सोलार	वटा	खारखोला, जाङ, घुर्वाङ						५	३०००००००		
	वडा नं. ९											
१	सोलार खरिद	पटक	लाहावाङ्ग सबैमा						५	२०००००००		
२	गोवरग्यास	पटक	९ नं. वडा सबैमा						५	५०००००००		
	वडा नं. १०											
१	धर्मशाला (पौवा)		फन्डाउने						१	१००००००		
२	प्रतिक्षालय		चाँडे						१	१००००००		
३	प्रतिक्षालय		छिगुभवाँ						१	१००००००		
४	प्रतिक्षालय		दुतिफर्काउने						१	१००००००		
५	सुधारिएको चुलो प्रति घर		तक, बाछिगाउँ, धुम्लिवाङ्ग						७५०	१००००००००		
६	सोलार		तक,						७५०	१००००००००		

पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिका

			बाछिगाउँ, धुम्लिवाङ्ग									
७	गोबर ग्याँस उच्पादन गर्ने		तक, बाछिगाउँ, धुम्लिवाङ्ग						१०	१००००००००		
	वडा नं. ११											
१	सोलार, दम्चन जनजागृती विद्यालय		जनजागृती विद्यालय दम्चन						१	५०००००		
२	विजुलीको पहुँचबाट टाढा रहेको तोल नाम्ती, ठाम, केपलाडाँडा		समग्र ११ नं वडा						१	६०००००		
	वडा नं. १३											
१	सौर्य शक्ति उत्पादन तथा संकलन		१३ नं वडा भित्र									
२	सुधारिएको चुलो		१३ नं वडा भित्र									
३	वायो ग्याँस		१३ नं वडा भित्र									
४	गोबर ग्याँस		१३ नं वडा भित्र									
	वडा नं. १४											
१	सुधारिएको घट्ट निर्माण	वटा	नाखा, राङसी						६	१२०००००		
२	सुधारिएको चुलो निर्माण	घरधुरी	नाखा, राङसी						६००	३६०००००		
३	सोलार सेट	घरधुरी	नाखा, राङसी						१००	२००००००		
४	गोबरग्याँस चुलो बत्ती निर्माण	घरधुरी	नाखा,						५०	३००००००		

			राङसी									
	जम्मा									४१५४००००००		

लघु तथा साना जलविद्युत्

क.सं.	विषयगत क्षेत्र र योजना तथा कार्यक्रम	इकाई	कार्यान्वयन हुने स्थान	लक्ष्य						अनुमानित लागत रु.	श्रोत व्यहोर्ने निकाय	प्राथमिकता नं.
				वर्ष १	वर्ष २	वर्ष ३	वर्ष ४	वर्ष ५	लक्ष्य			
	वडा नं. १											
१	अर्जलि चरइँ मुल खोला साना जलविद्युत्	मी.							३५०	२२००००००		
२	ववाक्षीवँ मुल खोला साना जलविद्युत् मर्मत	मी.							८००	१००००००		
	वडा नं. २											
१	रलखोला लघु जलविद्युत्	वर्ष	रल						२	१६००००००		
२	यमाखार खोला लघु जलविद्युत् निर्माण	वर्ष	पेल्मा यमाखार						२	१००००००		
	वडा नं. ५											
१	लघु जलविद्युत आयोजना उर्जाङ	वर्ष	उर्जाङ ठूलो गाउं						२	१५००००००		
	वडा नं. ६											
१	साना जलविद्युत निर्माण (सानो दह जिपोलेघडी)	वर्ष	मयाङ						५	१००००००		
	वडा नं. ७											
१	पूलजा खोला	वटा	छुखाङ्ग						१	२५०००००		

२	पानी घट्ट	वटा	खारखोला						१	१०००००		
	वडा नं. ८											
१	अर्जलि चरइँ मुल खोला साना जलविद्युत्	मी.							३५०	२२००००००		
२	ववाक्षीवँ मुल खोला साना जलविद्युत् मर्मत	मी.							८००	१००००००		
	वडा नं. ९											
१	जलविद्युत उत्पादन	वर्ष	घरधुङ्गा						१	२०००००००		
२	भैंसी खर्क विद्युत	वर्ष	भैंर्सी खर्क						१	१००००००		
	वडा नं. १०											
१	नर्सिङ्ग लघुजलविद्युत थप पावर मोटर		तक						२	५००००००		
२	धुम्लिबाङ्ग लघुजलविद्युत मोटर तथा अन्य सामग्री		धुम्लिबाङ्ग						६	६००००००		
३	कुङ्गरि लघुजलविद्युत मोटर तथा थप सामग्री तत्काल आवश्यक		बाच्छिगाउँ, कुङ्गरि						४	१५०००००		
	वडा नं. ११											
१	भूसबाङ्ग खोला लघु जलविद्युत् कोरलीबाङ्ग, नाम्ती		कोरलीबाङ्ग, नाम्ती							३००००००		
	वडा नं. १२											

१	गुमिखोला छमारी लघु जलविद्युत		छमारी							१५०००००००		
	वडा नं. १३											
१	ओख्मा खोला लघु जलविद्युत मर्मत सम्भार		ओख्मा									
२	ओख्मा खोला विद्युत् मानै पदमी लाइन विस्तार		पिपलतुङ मानै पदमी									
३	लाइन विस्तार		ताँसे गोवाङ, दानाखारो									
	वडा नं. १४											
१	दामै खोला लघु जलविद्युत पावर हाउस स्तान्तरण		राङसी							५००००००		
२	गज्खुर खोला लघु जल विद्युतबाट ४ लाइन विस्तार		नाखा							५००००००		
३	दोमही खोला लघु जलविद्युत लाइन विस्तार		राङसी							५००००००		
	जम्मा									९०४१०००००		

सञ्चार

क्र.सं.	विषयगत क्षेत्र र योजना तथा कार्यक्रम	इकाई	कार्यान्वयन हुने स्थान	लक्ष्य						अनुमानित लागत रु.	श्रोत व्यहोर्ने निकाय	प्राथमिकता नं.
				वर्ष १	वर्ष २	वर्ष ३	वर्ष ४	वर्ष ५	लक्ष्य			

	वडा नं. १											
१	वाईफाई तथा ४ जी को आवश्यकता		मैकोट							१०००००००		
२	दारारुपे नयाँ टावरको माग		मैकोट							३०००००००		
३	बरेसकुबाँ डाँडा नयाँ टावरको माग		मैकोट							५०००००००		
४	पुराना टावर सुचारु सम्बन्धमा		मैकोट							१०००००००		
	वडा नं. २											
१	धारा सेपे NTC टावर	वर्ष	धारा सेपे						१	५००००००००		
२	पेल्मा NTC वेस टावर	वर्ष	पेल्मा						५	५००००००००		
	वडा नं. ५											
१	गर स्कूल वाईफाई खरिद	वर्ष	गर						१	५०००००		
२	कागरजङ स्वास्थ्य wifi खरिद	वर्ष	कागजङ्ग						१	५०००००		
३	कागरजङ स्कूल wifi खरिद	वर्ष	कागजङ्ग						१	५०००००		
४	दलित भवन wifi खरिद	वर्ष	हुकाम						१	५०००००		
५	हुकाम, जल्पा युवा क्लव सोलार र wifi खरिद	वर्ष	हुकाम						१	५००००००		
६	उज्यांङ, स्कूल wifi खरिद	वर्ष	उज्र्याङ्ग						१	५०००००		
७	Fiber net (Internet) सेवा	वर्ष	वडा सबै						५	५००००००		
	वडा नं. ६											
१	वाईफाई संचार श्री आदर्श आधारभूत विद्यालय डिम्मुरगैरा	वर्ष	डिम्मुरगैरा						५	१५००००		
२	वाईफाई संचार, स्वास्थ्य भवन	वर्ष	मयाङ						५	१५००००		
३	वाईफाई संचार श्री जनजागृर्ती आधारभूत विद्यालय मयाङ	वर्ष	मयाङ						५	१५००००		
	वडा नं. ७											

१	खासिङ सलापमा वाइ फाई जडान	वटा	पुथा उत्तरगङ्गा ७ जाङ						१	८०००००		
२	जाङ थरकिममा NTC तावर	वटा	पुथा उत्तरगङ्गा ७ जाङ						१	१०००००००		
३	घर्वाङ मलिङमा NTC तावर	वटा	पुथा उत्तरगङ्गा ७ जाङ						१	१०००००००		
	वडा नं. ९											
१	एनसेल टावर	वर्ष	प्रभु गुफा						५	२०००००००		
२	वाईफाई टावर	वर्ष	प्रभु गुफा						५	१००००००		
	वडा नं. १०											
१	बाजुइ टावर व्यास निर्माण		बाजुइ						१	१०००००००		
२	वडाको प्रत्यक गाउँमा वाइफाइ टावर		तक, धुम्लिबाङ्ग, बाच्छिगाउँ						३	५००००००		
	वडा नं. ११											
१	सञ्चार दम्चन तुँपालाई लक्षित गरि काममा टावर		दम्चनको ठाममा टावर						१	२००००००००		
२	उपल्लो सेरा नेततके		उपल्लो सेरा						१	२००००००००		
	वडा नं. १२											
१	रेडियो F.M. स्टेशज कोल		वडा नं. १२ कोल							१०००००००		
२	Ncell टावर		दिखिउ									

			दादा									
	वडा नं. १३											
१	टावर (नेपाल टेलिकमको)		दारागोढ, कलासी									
२	फोजी टावर सञ्चालन		दारागोढ, कलासी									
३	रेडियो एफ.एम. सञ्चालन		विर्गुम									
४	फाइबर वाइफाई सञ्चालन		१३ नं वडा भित्र									
	वडा नं. १४											
१	एन.टि.सी टावर (हाइगुजा)		राङसी									
२	एन.टि.सी टावर (थर्किम)		जाङ									
३	फाइबर नेट विस्तार		राङसी, नाखा									
	जम्मा									१५८६९५००००		

अपेक्षित उपलब्धि:

विद्युत् उर्जामा पहुँच नपुगेका परिवारको लगत संकलन गरी विद्युत् प्राधिकरणसँगको सहकार्यमा यथाशीघ्र सुरक्षित र सर्ब सुलभ विद्युत्‌ीकरण गरिएको हुनेछ । प्राविधिक र आर्थिक रूपमा आकर्षक आयोजनाको पहिचान र उत्पादन गर्न स्थानीय जनतासँगको सहकार्यमा आयोजना संचालन गरिएको हुनेछ । स्थानीय जनतालाई जलविद्युत् आयोजनाहरूमा सेयर लगानी गर्ने अवसर सिर्जना गरिएको हुनेछ । विद्युत् वितरण लाइनका काठेपोलहरू प्रतिस्थापन गरिएको हुनेछ । विद्युत् चुहावट रोक्न र विद्युत् सेवालाई प्रभावकारी बनाउन स्मार्ट मिटर तथा स्मार्ट ग्रिड र अनलाइन सिस्टमबाट बिल भुक्तानीको व्यवस्था गरिएको हुनेछ । विद्युत् जडान तथा मर्मत सम्भार गर्न तालिम प्राप्त दक्ष जनशक्ति उत्पादन गरिएको हुनेछ । लघु जलविद्युत्, वायु तथा सौर्य विद्युत्‌का साना आयोजना संचालन गरी विद्युत्‌मा नागरिकको पहुँच वृद्धि गरिएको हुनेछ । विद्युतीय चुलो प्रयोगको लागि प्रोत्साहन गरिएको हुनेछ ।

७.३ भवन निर्माण, आवास तथा बस्ती विकास

मौलिकतामा आधारित आधुनिक, वातावरणमैत्री, विपद् प्रतिरोधात्मक, व्यवस्थित, अपाङ्ग तथा लैंगिक मैत्री पूर्वाधार सहितको बजार तथा ग्रामीण बस्ती निर्माण गर्नुपर्दछ । बजार उन्मुख हुँदै गइरहेका बस्तीहरूमा बन्ने मापदण्ड विनाका अव्वस्थित पूर्वाधारले शहरी सभ्यता र पर्यावरण मैत्री बसोबासमा असर पुऱ्याउने भएकाले दीर्घकालीन योजनाको निर्माण गरी बजारका बस्तीहरूमा पूर्वाधार निर्माण गर्नुपर्दछ । ग्रामीण बस्तीमा भवन निर्माण गर्दा स्थानीय कच्चा पदार्थको प्रयोग गरी स्वच्छ, सुरक्षित र आधुनिक बनाउनु पर्दछ । बदलिँदो परिस्थितिसँगै मानिसमा शहरप्रतिको मोह बढ्दै गएको छ । आधारभूत सुविधाको पहुँचमा सहजता र शहरी मनोविज्ञानले गाउँलाई कुरूप बनाउने सम्भावना बढेको छ । त्यसैले तीव्र गतिमा भइरहेको बजारीकरणको व्यवस्थापनका लागि एकीकृत बस्तीको विकास गरी शिक्षा, स्वास्थ्य, खानेपानी लगायतका आधारभूत सेवा सुविधाको सुनिश्चित गर्नुपर्दछ । राज्यबाट प्रवाह गरिने सार्वजनिक सेवा तथा सुविधाहरूलाई एकीकृत, सहज, सरल, प्रविधिमैत्री, समावेशी, लैंगिक तथा अपाङ्ग मैत्री बनाउनका लागि सोही अनुसारको भौतिक पूर्वाधारको निर्माण गर्नुपर्दछ । भौगोलिक हिसावले विकट र छरिएर रहेका तथा विपद्को जोखिममा रहेका घर परिवारलाई सुविधासम्पन्न, सुरक्षित, वातावरणमैत्री आवासको व्यवस्थापन र विपन्न तथा बजार क्षेत्रमा अनाधिकृत तथा अव्यवस्थित रूपले बसोबास गरेका घर परिवारलाई उचित व्यवस्था गर्न यस क्षेत्रलाई प्राथमिकता राखी कार्य गर्नुपर्ने आवश्यकता छ ।

पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकाभित्रका प्रमुख बस्तीहरु बजार उन्मुख भएकाले यहाँका निजी तथा सार्वजनिक पूर्वाधारहरू क्रमिक रूपमा जोखिम प्रतिरोधात्मक बनिरहेका छन् । यद्यपि निजी आवासहरू परम्परागत परिपाटीमा बनेकाले आगामी दिनमा बन्ने संरचनाहरू जलवायु परिवर्तनका कारण उत्पन्न जोखिम, भूकम्प, बाढी, पहिरो, हावाहुरी लगायतका प्राकृतिक प्रकोपहरूबाट सुरक्षित रहन र सुरक्षित आवासको प्रत्याभूति गरी जीवन निर्वाह गराउन भवन निर्माण गर्दा मापदण्ड अनुसार गर्न गराउन आवश्यक छ ।

सम्भावना र अवसर

- पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिका यातायात सञ्जालमा जोडिएसँगै गाउँवासीहरूले पक्की घर निर्माण गर्ने क्रममा रहेकाले गाउँपालिकाले घरनिर्माणको मापदण्ड तयार गरी लागु गर्न सके जोखिम प्रतिरोधात्मक, वातावरण अनुकूल, पर्यटन मैत्री गाउँ निर्माण हुन सक्ने सम्भावना रहेको छ ।
- बदलिदो परिस्थितिसँगै मानिसमा सहरीकरणको प्रवृत्ति बढेको, अव्यवस्थित बस्तीको विकासले उत्पादन योग्य जमिनलाई ओगटेको, संघीयता कार्यान्वयनसँगै जनताको सेवाका लागि प्रशासनिक तथा सामुदायिक संरचनाहरू नयाँ निर्माण गर्नुपर्ने भएकाले एकीकृत सार्वजनिक सेवा र आवास तथा वातावरण मैत्री पूर्वाधार निर्माण गर्न सकिने संभावना रहेको छ ।

समस्या र चुनौती

- पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकाभित्र रहेका बस्तीहरु परम्परागत रुपमा एकीकृत भए तापनि भवन निर्माण आचारसहिता अनुसारका भवन निर्माण बनाउन दीर्घकालीन योजना तथा सोच नहुनु,
- संघीयता कार्यान्वयनसँगै स्थापना भएको पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकाले भवन निर्माण सम्वन्धि दीर्घकालीन योजना ल्याउन नसक्नु,
- सार्वजनिक सेवालाई एकीकृत रूपमा प्रवाह गर्नका लागि निर्माण गर्नुपर्ने संरचनाहरूको डिपिआर समयमा गराउन नसक्नु तथा स्रोत जुटाउन नसक्नु,

क्षेत्रगत सोच, लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति तथा कार्यनीति

सोच

"सुरक्षित, सहज, गुणस्तरीय र पर्यावरण मैत्री एकीकृत आवास तथा बस्ती विकास गर्ने"

लक्ष्य

- भवन निर्माण संहिता (भूकम्प प्रतिरोधात्मक, प्रविधि, पर्यावरण र लैंगिक तथा अपाङ्ग मैत्री) वमोजिमका सुरक्षित सार्वजनिक तथा निजी भवन निर्माण गर्ने,

उद्देश्य

- छिटो छरितो प्रविधिमैत्री गुणस्तरीय सार्वजनिक सेवा प्रवाह गर्नका लागि गाउँपालिकाका सम्पूर्ण प्रशासनिक भवनहरू भूकम्प प्रतिरोधात्मक, प्रविधि, पर्यावरण र लैंगिक तथा अपाङ्ग मैत्री र सुरक्षित भवन निर्माण गर्नु,
- एकीकृत आवास तथा बस्ती विकास गरी अनाधिकृत, अव्यवस्थित र छरिएर रहेका विपन्न तथा सीमान्तकृत घर परिवारलाई सुरक्षित आवासको व्यवस्था गर्नु,

रणनीति तथा कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
• सेवा ग्राहीलाई पायक पर्ने स्थानमा सार्वजनिक सेवा प्रवाहका लागि भवन निर्माण गर्ने, • साविकका सार्वजनिक भवनहरूको आधुनिक प्रविधिका माध्यमबाट स्तरोन्नति गर्ने, • आवासीय बस्तीहरूमा वातावरण मैत्री भौतिक पूर्वाधार तथा सेवाहरूको विस्तार गर्ने,	• जोखिमयुक्त स्थानको पहिचान गरी ती ठाउँमा हुन सक्ने बस्ती विस्तार कार्यलाई निरुत्साहित गर्ने, • निजी तथा सार्वजनिक भवन निर्माणका कार्य गर्दा हुने वातावरणीय प्रभावको न्यूनीकरणका उपाय अवलम्बन गर्ने, • निजी तथा सार्वजनिक भवन निर्माण गर्नका लागि एकीकृत विकास गुरुयोजना निर्माण गरी क्रमागत रूपमा पूर्वाधार निर्माण गर्ने, • माग र आवश्यकताका आधारमा पालिकाका सार्वजनिक भवनहरू सबैलाई पायक पर्ने स्थानमा निर्माण गर्ने, • सार्वजनिक सेवा प्रदायक भवनहरूमा विद्युतीकरण, प्रविधीकरण गर्नुका साथै खानेपानी, शौचालय र सेवा प्रवाहको सहजताका लागि आवश्यक सामग्रीको व्यवस्था गर्ने, • अव्यवस्थित रूपमा बसोबास गर्दै आएका विपन्न, गरिब, असहाय र जोखिममा रहेका घरपरिवारलाई सुरक्षित स्थानमा आधारभूत पूर्वाधार सहितको बस्ती निर्माण गरी स्थानातरण गर्ने, • जोखिमयुक्त र छरिएर रहेका बस्तीको दिगो व्यवस्थापन गर्ने,

	• बजार उन्मुख तथा बाक्लो बस्ती रहेका राजमार्ग क्षेत्रको बस्ती व्यवस्थित गर्ने,

पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिका

प्रमुख कार्यक्रम

क्र.सं.	विषयगत क्षेत्र र योजना तथा कार्यक्रम	इकाई	कार्यान्वयन हुने स्थान	लक्ष्य						अनुमानित लागत रु.	श्रोत व्यहोर्ने निकाय	प्राथमिकता नं.
				वर्ष १	वर्ष २	वर्ष ३	वर्ष ४	वर्ष ५	लक्ष्य			
	वडा नं. १											
१	व्यवस्थित खेलकुद मैदान निर्माण	वर्ष							५	१००००००००		
२	गुरगाइ र पुर्वाङ्गमा व्यवस्थित क्यामपिङ्ग	वर्ष										
३	भवन निर्माण	वर्ष										
४	दलित भवन निर्माण	वर्ष								२०००००००		
५	पुषर खेलकुद मैदान निर्माण	वर्ष							१	१५०००००		
६	मैकोति संयुक्त संग्रहालय भवन निर्माण	वर्ष							१	१०००००००		
७	बहुउद्देश्य भवन मर्मत तथा तारबार	वर्ष							१	२५०००००		
८	मैकोत गाउँ देखि ष्युतावर हुदै डाडै डाँडा फाँगी नेटा हुदै तेलिकम टावर हुदै मंसे डाँडै डाँडा इखर्क च्याङगा देउराली हाँवाती गला, न्यालबि तालिम केन्द्र	वर्ष								१५०००००००		
९	जाँजा क्युँजा हुदै पुथा पर्यटन पद मार्ग	वर्ष								१७०००००००		
१०	मैकोट देखि दुले बेस क्याम्प, स्याङखोला पुषाल, पुर्वाङ्ग, गुराँङ्ग, जङला सम्म पद मार्ग निर्माण	वर्ष								३००००००००		
	वडा नं. २											
१	रल स्वास्थ्य इकाइ भवन	वर्ष	रल						१	२५०००००		
२	हार्दिवाङ्ग जुस्मर महिला भवन	वर्ष	जुस्मर						१	२५०००००		

३	महिला भवन गुरवाङ्ग	वर्ष	गुइवाङ्ग						१	२५00000		
४	जुस्मर बाल शिक्षा भवन	वर्ष	जुस्मर						१	१000000		
५	पेल्मा बस्ती विकास निर्माण	वर्ष	पेल्मा						५	१0000000		
६	महिला, आमा समूह भवन निर्माण पेल्मा	वर्ष	पेल्मा						५	५000000		
७	जनजाती नमुना बस्ती विकास यमाखार	वर्ष	यमाखार						५	५000000		
	वडा नं. ३											
१	वडा नं. ३ भवन निर्माण	वर्ष	रन्मा						१	९000000		
२	विद्यालय भवन	वर्ष	रन्मा						१	८000000		
३	सापसे प्रतिक्षालय निर्माण	वर्ष	सापसे						१	२000000		
४	मलैंपो प्रतिक्षालय निर्माण	वर्ष	मलैंपो						१	२000000		
५	पेंपें प्रतिक्षलय निर्माण	वर्ष	पेंपें						१	२000000		
	वडा नं. ४											
१	श्री आ.वि. अर्जल ४ कोठे भवन		आ.वि. अर्जल							६000000		
२	कांडा महिला भवन २ कोठे		काडां							२५00000		
३	घन्माखोला महिला भवन २ कोठे		घुन्मा							२५00000		
४	घुन्माखोला पानीखोला वालशिक्षा भवन		घुन्मा							२५00000		
५	चांदा वालशिक्षा भवन		चांदा							२५00000		
६	दलित भवन घन्माखोला २ कोठे		घुन्मा							२५00000		
७	दलितभवन अर्जल		अर्जल							२५00000		
	वडा नं. ५											
१	हुकाम दलित भवन	वर्ष	हुकाम उपल्लो						२	५000000		

			गाउं									
२	दलित आरन भवन ४ वटा	वर्ष	खोरालिवाङ्ग माथिल्लो गाउं ३ तल्ला र उज्याङ्ग						२	१००००००		
३	उर्ज्याङ्ग स्कूल भवन र फिल्ड	वर्ष	उज्याङ्ग प्रा.वि. भवन						२	१००००००		
४	गर स्कूल र गेरावार भवन	वर्ष	गर स्कूल भवन र गेरा बार						२	८००००००		
५	हार्प्या स्कूल भवन	वर्ष	हुकाम हाप्यो						२	१००००००		
६	हुकाम कागरजङ्ग स्कूल भवन	वर्ष	कागरजङ्ग						२	१००००००		
७	हुकाम जल्पा युवा क्लव भवन र फुटवल फिल्ड	वर्ष	हुकाम जिम कारनैं						१	१५००००००		
८	गर सभाहल मर्मत चर्पि र तारवार	वर्ष	हुकाम गर						२	५००००००		
९	गर महिला भवन	वर्ष	हुकाम गर						२	१००००००		
१०	कागरजङ्ग महिला भवन (ग्याविङ्ग)	वर्ष	हुकाम कागरजङ्ग						२	५००००००		
११	गर कल्व भवन र फिल्ड	वर्ष	गर गाउं						३	१५००००००		
१२	कागरजङ्ग क्लव भवन र फिल्ड	वर्ष	कागरजङ्ग						४	१५००००००		
	वडा नं. ६											
१	महिला भवन निर्माण	वर्ष	मयाङ						५	५००००००		
२	दलित सङग्रहालय	वर्ष	मयाङ						५	५००००००		
३	बाल विकास कक्षा संचालन	वर्ष	मयाङ						५	५००००००		

			खरिढुंगा									
४	श्री जनजागृती आधारभूत विद्यालय मयाङ (चार कोठे भवन)	वर्ष	मयाङ						५	१०००००००		
५	श्री आदर्श आधारभूत विद्यालय डिम्मुरगैरा (६ कोठे भवन)	वर्ष	मयाङ डिम्मुरगैरा						५	२०००००००		
६	जनजाती मगर सङग्रहालय	वर्ष	मयाङ						५	८००००००		
	वडा नं. ७											
१	सामुदायिक चर्च भवन	वटा	पुथा उत्तरगङ्गा ७ जाङ						५	५००००००		
२	जनज्योति मा.वि. जंग ४ कोठे भवन	वटा	पुथा उत्तरगङ्गा ७ जाङ						५	१००००००		
३	युवा क्लब भवन	वटा	पुथा उत्तरगङ्गा ७ जाङ						५	५००००००		
४	आमा समूहको भवन	वटा	पुथा उत्तरगङ्गा ७ जाङ						५	५००००००		
५	महिला भवन	वटा	पुथा उत्तरगङ्गा ७ घुर्वाङ						५	५००००००		
६	नेपाल राष्ट्रिय आधारभूत विद्यालय ८ कोठे भवन	वटा	पुथा उत्तरगङ्गा ७ घुर्वाङ						२	८००००००		
७	श्री सानोभेरी आर.वि. ४ कोठे पक्कि भवन	वटा	पुथा उत्तरगङ्गा ७						५	८००००००		

पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिका

			खारखोला									
८	स्वास्थ्य इकाई भवन	वटा	पुथा उत्तरगङ्गा ७ खारखोला						५	१0000000		
९	स्वास्थ्य इकाई भवन	वटा	पुथा उत्तरगङ्गा ७ घुर्वाङ						५	१0000000		
१०	२ कोठे संजाल भवन	वटा	पुथा उत्तरगङ्गा ७ खारखोला						५	५000000		
११	नेपाल राष्ट्रिय बिद्यालय सौचालय भवन ४ कोठे	वटा	पुथा उत्तरगङ्गा ७ खारखोला						५	८000000		
	वडा नं. ८											
१	श्री आधारभूत बाल्कल्याण प्रा वि को ४ कोठे भवन निर्माण	पटक	गुङग						५	८000000		
२	महिला भवन निर्माण	पटक	गराली						५	२000000		
३	शिशु कक्षा भवन २ कोठे निर्माण	पटक	गुङग						५	२000000		
४	खराङ बाल शिशु भवन निर्माण ३ कोठे	पटक	खराङ						५	५000000		
५	खराङ सामुदायिक भवन ४ कोठे	पटक	खराङ						५	८५00000		
६	मा वि रिवाङचौर भवन मर्मत	पटक	रिवाङचौर						२	१0000000		
७	हुलाक भवन निर्माण	पटक	रिवाङचौर						५	५000000		
८	पाहुना घर निर्माण ४ कोठे	पटक	गुङग						५	१0000000		
९	श्री आधारभूत विद्यालय शिशु भवन	पटक	चुमा						५	२000000		

पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिका

१०	फलफुल भण्डारण भवन	पटक	गुङग						५	५000000		
११	गराली फिल्ड निर्माण	पटक	गराली						५	५000000		
१२	गुङग खेलमैदान तथा मञ्च निर्माण	पटक	गुङग						५	५000000		
१३	मसिनाबगर पिलर विस्तार	पटक	मसिना वगर						५	५000000		
१४	खराङ पिलर मञ्च निर्माण	पटक	खराङ						५	५000000		
१५	खराङखोला तरवन्धन	पटक	खराङ						५	५000000		
१६	शहिद पार्क निर्माण	पटक	खराङ						५	२0000000		
१७	चौपाटी प्रतिक्षालय निर्माण	पटक	गराली						५	५00000		
१८	वडा कार्यालय सौचालय निर्माण	पटक	वडा स्तर						५	५00000		
१९	युवा तथा खेलकुद कार्यक्रम	पटक	वडा स्तर						५	१000000		
२०	रिवाङ पदमार्ग निर्माण	पटक	रिवाङ						५	१000000		
२१	खराङ वस्ति विकाश कार्यक्रम	पटक	खराङ						५	२000000		
२२	रुम्दारा देखि चुमा सम्म ढलान सहित रेलिङ्ग निर्माण	पटक	चुमा						५	२000000		
२३	चुमा वस्ति सुधार कार्यक्रम	पटक	चुमा						५	३000000		
२४	गुङग वस्ति सुधार कार्यक्रम	पटक	गुङग						५	२000000		
	वडा नं. ९											
१	चार कोठे भवन	वर्ष	पुण्यचौतारा प्रा.वि.						५	६000000		
२	चार कोठे भवन	वर्ष	चक्तेचौर बालविद्या सदन						५	६000000		
३	दलित महिला भवन	वर्ष	पुण्यचौतारा						५	१000000		

४	छ कोठे भवन	वर्ष	आदर्श मा.वि.						५	१००००००		
५	चर्च भवन	वर्ष	डांडा गाउँ						५	१०००००		
	वडा नं. १०											
१	वडाको प्रत्येक गाउँमा ढल निकास तथा आवश्यक सिडि निर्माण		तक, बाच्छिगाउँ, धुम्लिवाङ्ग						३	१५००००००		
२	बालक्लब भवन निर्माण तथा सामग्री उपलब्ध ३ गाउँमा		तक, बाच्छिगाउँ, धुम्लिवाङ्ग						३	१५००००		
३	श्री महेन्द्र मा.वि. भवन निर्माण		तक						१	१००००००		
४	श्री जनजागृती आ.वि. भवन निर्माण		बाच्छिगाउँ						१	८००००००		
५	श्री जनप्रिय आ.वि. भवन निर्माण		धुम्लिवाङ्ग						१	१२००००००		
६	जडिबुटी प्रशोधन केन्द्र भवन निर्माण		तक						१	५००००००००		
७	प्राविधिक शिक्षालय भवन निर्माण		तक						१	३००००००००		
८	महिला भवन बाच्छिगाउँ		बाच्छिगाउँ						१	५००००००		
९	महिला भवन धुम्लिवाङ्ग		धुम्लिवाङ्ग						१	५००००००		
१०	स्वास्थ्य भवन निर्माण		तक						१	६००००००		
११	सहकरी संकलन केन्द्र भवन		बाँडेकोना						१	३५००००००		
	वडा नं. ११											
१	ग्रावेल		तुँपा						१	५००००००		
२	विद्यालय भवन निर्माण		दम्चन						१	५००००००		
३	भवन निर्माण		उपल्लो सेरा						१	५००००००		
४	भवन निर्माण		तल्लो सेरा						१	५००००००		

५	विद्यालय दिवा खाजा		दम्चन, जनजागृती आ.वि						१	३०००००		
६	चौतारा फिल्ड निर्माण खेलकुद		दम्चन						१	२००००००		
	वडा नं. १२											
१	व्यवहारिक तथा प्राविधिक भवन		पर्वत उ.मा.वि. कोल							५००००००		
२	उत्तरगङ्गा कृषि सहकारी संस्था भवन		वडा नं. १२ कोल							१०००००००		
३	सामुदायिक भवन (महिला) २ कोठे		वडा नं. १२ छमारी							६००००००		
४	रंगशाला भवन (सामुदायिक)		वडा नं. १२ गोलखाडा							१०००००००		
५	सामुदायिक संग्राहालय संस्कृति भवन		वडा नं. १२ कोल							१०००००००		
६	सामुदायिक महिला भवन (३ कोठे)		फल्ने							५००००००		
७	सामुदायिक दलित भवन		कोल							५००००००		
८	संग्राहालय स्रस्कृति भवन		कोल							२०००००००		
९	विद्यालय भवन (३ कोठे) र विद्यालय फिल्द निर्माण	१	फल्ने						१	१०००००००		
	वडा नं. १३											
१	आर.सी.सी भवन (मा.वि. सञ्चालन)	कोठे	जंलारुख						१०			
२	विद्यालय भवन	कोठे	विर्गुम						४			
३	विद्यालय भवन आर.सी.सी	कोठे	पदमी						५			

४	विद्यालय भवन आर.सी.सी	कोठे	ओख्मा						६			
५	विद्यालय भवन	कोठे	पिपलतुङ						४			
६	सामुदायिक भवन	कोठे	ओख्मा						१			
७	क्रिस्चीयन भवन	कोठे	पदमी						१			
८	सामुदायिक भवन तथा शौचालय आर.सी.सी.		विर्गुम						१			
९	पाहुना घर निर्माण		विर्गुम						१			
	वडा नं. १४											
१	स्वास्थ्य भवन राङसी		राङसी							४००००००००		
२	स्वास्थ्य भवन नाखा		राङसी							१८०००००		
३	स्वास्थ्य भवन गोठवाङ		राङसी							१५०००००		
४	स्वास्थ्य भवन काफलधारा		राङसी							१५०००००		
५	स्वास्थ्य भवन पानीचौर		राङसी							१६०००००		
६	स्वास्थ्य भवन पुवाङ		राङसी							१६०००००		
७	बर्थिङ्ग सेन्टर राङसी		राङसी							२८०००००		
८	ए.जी. आराधाना राङसी		राङसी							३००००००		
९	आजीवन आराधाना नाखा		राङसी							३००००००		
१०	प्रा.वि. भवन राङसी (दुई कोठे)		राङसी							३५०००००		
	जम्मा									**१५५९२५००००**		

पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिका

अपेक्षित उपलब्धिः

भवन निर्माण संहिता (भूकम्प प्रतिरोधात्मक, प्रविधि, पर्यावरण र लैंगिक तथा अपाङ्ग मैत्री) वमोजिमका सुरक्षित सार्वजनिक तथा निजी भवन निर्माणको मापदण्ड बनाइ लागु गरिएको हुनेछ । छिटो छरितो प्रविधिमैत्री गुणस्तरीय सार्वजनिक सेवा प्रवाह गर्नका लागि गाउँपालिकाका सम्पूर्ण प्रशासनिक भवनहरू भूकम्प प्रतिरोधात्मक, प्रविधि, पर्यावरण, लैंगिक तथा अपाङ्ग मैत्री र सुरक्षित भवन निर्माण भएका हुनेछन् । एकीकृत आवास तथा बस्ती विकास गरी अनाधिकृत, अव्यवस्थित र छरिएर रहेका विपन्न तथा सीमान्तकृत घर परिवारलाई सुरक्षित आवासको व्यवस्था गरिएको हुनेछ ।

पृथ्वी उत्तरगङ्गा गाउँपालिका

परिच्छेद आठ
वन, वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापन क्षेत्र विकास योजना

पृष्ठभूमि

यस अध्यायमा पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकाको दीर्घकालीन योजनाको प्रारूपलाई मध्यनजर गरी Terms of Reference (TOR) मा उल्लिखित वन, वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापन क्षेत्र विकास योजनाका उपक्षेत्रलाई समेटिएको छ । वन, वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापन क्षेत्रको विकास योजना अन्तर्गत वन तथा वातावरण, विपद् व्यवस्थापन, वातावरण संरक्षण र जलवायु परिवर्तन जस्ता उपक्षेत्रहरू पर्दछन् । यी उपक्षेत्रहरूको समुचित विकासका लागि गाउँपालिकाले लिएका सोच, लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति कार्यनीति प्रमुख कार्यक्रम र अपेक्षित उपलब्धिलाई निम्न अनुसार प्रस्तुत गरिएको छ ।

८.१ वन तथा वातावरण

वन तथा वातावरण क्षेत्र प्रत्यक्ष रूपमा पर्यापर्यटन, कृषि, पशुपालन, स्वच्छ पर्यावरण, जडिबुटी र जलविद्युत्मा आधारित उद्योगसँग सम्वन्धित रहेको छ । यस क्षेत्रवाट प्राप्त हुने काठ, दाउरा, जडिबुटी, हरित उद्यम र पर्यापर्यटन (Eco-tourism) को विकास र विस्तार सम्वृद्धिका आधार हुन् । जन सहभागितामूलक वन व्यवस्थापनका माध्यमबाट स्थानीय आर्थिक-सामाजिक विकास तथा स्थानीय नेतृत्व विकासमा पनि वन क्षेत्रको प्रत्यक्ष योगदान रहेको हुँदा वन क्षेत्र प्राथमिकता प्राप्त क्षेत्रको रूपमा रहेको छ । त्यस्तै दिगो विकासका लागि प्रकृति संरक्षणको राष्ट्रिय रणनीतिक प्रारूप २०७२ जारी भई गाउँपालिकामा समेत यो कार्यक्रम कार्यान्वयनमा रहेको छ । वन सम्पदाको संरक्षण, सम्वर्द्धन तथा दिगो उपयोग गर्ने र गाउँपालिकाको आर्थिक, सामाजिक तथा वातावरणीय क्षेत्रमा योगदान अभिवृद्धि गर्न आवश्यक छ । त्यसरी नै स्थानीय स्तरमा विकास निर्माणका क्रममा वातावरण प्रदुषण जस्ता समस्या टड्कारो रूपमा देखिएका छन् । वायु र जल प्रदुषणले मानिसमा विभिन्न रोगहरू समेत निम्ताएको छ । प्राकृतिक स्रोत साधनको अनियन्त्रित प्रयोगलाई नियन्त्रण गर्न, विकासका क्रियाकलाप सञ्चालन गर्दा वातावरणीय प्रभावको पूर्व मूल्याङ्कन हुन आवश्यक छ । स्थानीय तहमा मानव अनुकूलको वातावरण निर्माणमा सहयोग जुटाउनु पर्ने आवश्यकता रहेको छ । फोहोर मैला व्यवस्थापन, वृक्षारोपण र संरक्षण, प्राकृतिक स्रोत साधनको समुचित प्रयोग, वातावरण प्रदुषण सम्बन्धी चेतनामूलक कार्यक्रम स्थानीय स्तरबाट सञ्चालन गर्न सकिने हुनाले यसैमा आधारित रहेर यस योजनाको निर्माण गरिएको छ ।

सम्भावना र अवसर

- उपलब्ध वन क्षेत्रबाट वनपैदावारको औद्योगिक उपयोग तथा कार्वन व्यापार गरी अर्थोपार्जन गर्ने सम्भावना रहेको छ ।
- पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकामा रहेका निजी तथा सार्वजनिक खाली जमिन, खोला तटीय क्षेत्र र सडकका किनारमा सामुदायिक वन उपभोक्ता समितिसँगको सहकार्यमा वृक्षारोपन गरी भूक्षयको नियन्त्रण र पर्यावरण सन्तुलन कायम गर्ने सम्भावना रहेको छ ।
- जिल्ला वन कार्यालय, सामुदायिक वन उपभोक्ता समिति, वन तथा वातावरण सम्वन्धि काम गरिरहेका संघसंस्था र विकास साझेदार निकायहरूसँगको सहकार्यमा प्रत्येक वर्ष अनिवार्य रूपमा खाली जमिन, खोला तटीय क्षेत्र र सडकका किनारमा वृक्षारोपन कार्यक्रम संञ्चालन गरी पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकालाई हराभरा बनाउँन सकिने प्रशस्तै संभावना छ ।
- भौतिक एवं आर्थिक विकासका कार्यक्रम संचालन गर्दा स्थानीय स्तरमा उपलब्ध वन, जलाधार, वनस्पति तथा जैविक विविधताको सदुपयोग गरी लाभ लिन सकिन्छ ।

- औषधीजन्य तथा मानवहितकारी जडिबुटीको संरक्षण सम्वर्द्धन र व्यापार गरी आर्थिक लाभ लिन सकिने सम्भावना रहेको छ ।
- प्राकृतिक वन तथा वातावरणको संरक्षण गरी जैविक विविधता युक्त परिवेशमा वन्यजन्तु तथा पंक्षीको संरक्षण गरी पर्यापर्यटनको माध्यमबाट लाभ लिन सकिने सम्भावना रहेको छ ।

समस्या र चुनौती

- वन क्षेत्रको स्थानीय अर्थतन्त्रमा उल्लेख्य रूपमा योगदान पुग्ने गरी व्यावसायिक व्यवस्थापन र उपयोग गर्न नसक्नु,
- पूर्वाधार विकास र पर्यावरणीय प्रणालीबीच योजनाबद्ध तरिकाले सन्तुलन कायम गर्न नसक्नु,
- वन अतिक्रमण, वन्य जन्तुको अवैध चोरी शिकार तथा व्यापार, वन्य जन्तुको प्रकोप, मानव र वन्यजन्तु वीचको द्वन्द्वलाई प्रभावकारी रूपमा नियन्त्रण एवं व्यवस्थापन गर्न नसक्नु,
- वन अतिक्रमण बढ्दै जानु, वन पैदावारको चोरी निकासी, वन्यजन्तुको अवैध शिकार तथा व्यापार, नदी कटान, भू-क्षय, वन डढेलो, अनियन्त्रित चरिचरन, अनियन्त्रित ढुंगा/गिट्टी/वालुवा संकलन तथा निकासी हुनु,
- बढ्दो जनसंख्या, शहरीकरण, भू-उपयोगमा आएको परिवर्तन, विस्तारित सडक सञ्जाल, बढ्दो सवारी यातायात र डिजेल पेट्रोलको खपत, फोहोरमैला उत्सर्जन, प्लाष्टिकजन्य फोहोर निष्कासन र अव्यवस्थित भौतिक निर्माणका कारण वायु र पानीजन्य प्रदुषण, बाह्य मिचाहा झार (Invasive plant species) को प्रकोप, विभिन्न सरोकारवाला तथा नियमनकारी निकायसँग समन्वय हुन नसक्नु,
- नागरिक सचेतना कम हुनु, वन जंगलको अतिक्रमण तथा ह्रास हुनु, विषादीको प्रयोग, वातावरण संरक्षण र पूर्वाधार विकासबीच सामन्जस्यता स्थापित हुन नसक्नु,
- हरित पुथा उत्तरगङ्गा बनाउन वन क्षेत्रको संरक्षण र विस्तार गरी जलवायु परिवर्तन अनुकूलनका कार्यक्रम संचालन गर्न नसक्नु र
- जलवायु परिवर्तनका कारण वन तथा वातावरणमा परेको नकारात्मक प्रभावलाई न्यूनीकरण गर्न नसक्नु ।

क्षेत्रगत सोच, लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति तथा कार्यनीति

सोच

"वन तथा वातावरणको दिगो व्यवस्थापन मार्फत स्वच्छ र स्वस्थ वातावरण"

लक्ष्य

- वन पैदावार उद्यम तथा पर्यापर्यटन र कार्वन व्यापार मार्फत स्थानीय अर्थतन्त्रमा सुधार गर्ने,
- वन तथा वातावरणको संरक्षण मार्फत जैविक विविधता कायम गरी स्वच्छ र स्वस्थ वातावरणको निर्माण गर्ने,

उद्देश्य

- पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकामा उपलव्ध वनको वैज्ञानिक रूपमा दिगो व्यवस्थापन गर्नु,
- स्वच्छ र स्वस्थ वातावरण निर्माणका लागि वन तथा वातावरण मैत्री जैविक विविधता संरक्षण गर्नु,

- वन अतिक्रमण, वन पैदावारको चोरी निकासी, वन्यजन्तुको अवैध शिकार तथा व्यापार, नदी कटान, भू-क्षय, वन डढेलो, अनियन्त्रित चरिचरन, अनियन्त्रित ढुंगा/गिट्टी/वालुवा संकलन तथा निकासी कार्यको नियन्त्रण गर्नु,
- वन तथा वातावरणको महत्व र पर्यावरणीय सन्तुलन कायम गर्नका लागि जनचेतनामूलक कार्यक्रम संचालन गर्नु,
- वन तथा वातावरणसँग सम्वन्धित उद्यमहरू संचालन गर्नु,
- आर्थिक उपार्जन, वनको संरक्षण र दिगो उपयोगका लागि लाभ दिनयोग्य रुखको कटान गरी नयाँ विरुवा रोप्ने कार्यक्रम संचालन गर्नु,
- आर्थिक उपार्जन, पर्यटकीय गन्तव्यको विकास र जैविक विविधता कायम गर्नका लागि वन्यजन्तुको संरक्षण र सम्वर्द्धन गर्नु,
- गाउँपालिकामा संञ्चालन हुने उत्पादनमूलक उद्योग तथा विकास आयोजनाका पूर्वाधार निर्माण गर्दा वातावरणमैत्री बनाउनु र
- प्रदुषणमुक्त स्वच्छ वातावरण कायम गर्न जल, वायु, माटो ध्वनि लगायत सवै प्रकारका प्रदुषणको रोकथाम, नियन्त्रण तथा व्यवस्थापन गर्नु ।

रणनीति तथा कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
• वन तथा वातावरण र पारिस्थितिकीय प्रणालीको संरक्षणका लागि स्थानीय स्तरमा नीति निर्माण गर्ने, • वन, वनस्पति, वन्यजन्तु तथा जैविक विविधताको एकीकृत रूपमा संरक्षण, सम्वर्द्धन र व्यवस्थापन गर्ने, • नदी तथा जलाधारको पारिस्थितिकीय प्रणाली संरक्षण गर्ने, • सहभागितात्मक वन, जैविक विविधता तथा जलाधार व्यवस्थापन गर्दै वनपैदावार जन्य	• संघीय तथा प्रादेशिक वन कानुनले समेट्न नसकेका स्थानीय वन संरक्षण, सम्वर्द्धन र दिगो उपयोग सम्वन्धि कानुनको निर्माण गर्ने, • वन क्षेत्रको दिगो व्यवस्थापनमा सरकारी तथा गैरसरकारी निकाय, वन उपभोक्ता समिति लगायत सरोकारवालासँगको सहकार्यमा वन नर्सरीको स्थापना गरी निजी तथा सामुदायिक वन, खाली जमिन, नदी तटीय क्षेत्र र सडकका किनारमा वृक्षारोपन कार्यक्रम संञ्चालन गर्ने, • सामुदायिक वन व्यवस्थापन मार्फत वन नर्सरीको स्थापना गरी सरकारी जग्गाहरूमा व्यावसायिक कृषि वन र वनजन्य उद्यम संचालन गर्ने, • निजी बाँझा जग्गाहरूमा निजी तथा पारिवारिक वन कार्यक्रमका माध्यमबाट व्यावसायिक कृषि वन र वनजन्य उद्यम संचालनका लागि अभियान संचालन गर्ने, • खोला कटान, अनियन्त्रित चरिचरन, अनियन्त्रित ढुंगा/गिट्टी/वालुवा संकलन, फोहार मैला व्यवस्थापन, पलाष्टिक, पहिरो तथा भू-क्षय, वन डढेलो, वायु प्रदुषण नियन्त्रण गर्ने, • उत्पादनमा आधारित पर्यापर्यटन, काष्ठ फर्निचर लगायतका उद्योग स्थापना गरी आर्यआर्जनमा वृद्धि गर्ने, • बस्ती नजिकको पहिरो तथा क्षतिग्रस्त भूमिहरूको पुनरुत्थानको लागि कम खर्चिलो प्रविधि र कृषि वन प्रणालीको विकास गर्ने, • खोलाजन्य वन पैदावर, ढुङ्गा, गिटी आदि वस्तुहरूको उत्खण्डन, संकलन, प्रशोधन, ओसार पसार र विक्री वितरणलाई नियमन गरी व्यवस्थित एवं

वस्तुको व्यापार गरी प्राप्त लाभको न्यायोचित वितरण गर्ने, ● वातावरणमैत्री प्रविधि विकास तथा विस्तार गरी उत्पादनमूलक उद्योग स्थापना तथा पूर्वाधार निर्माण गर्ने, ● वन वातावरण र जलाधार क्षेत्रको संरक्षणका लागि लैंगिक तथा सीमान्तकृत समुदायको समावेशीकरणमा जोड दिने, ● वन वातावरण तथा जलाधार क्षेत्रको संरक्षण र दिगो उपयोगका लागि राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय संघ संस्थासँगको सहकार्यमा अध्यन, अनुसन्धान र जनचेतनामूलक कार्यक्रम संचालन गर्ने,	दिगो उपयोग गर्ने, ● प्रदुषणमुक्त र स्वच्छ वातावरण कायम गर्न जल, वायु, माटो ध्वनि लगायत सवै प्रकारका प्रदुषणको रोकथाम, नियन्त्रण तथा व्यवस्थापन गर्ने, ● वन जंगलको ह्रासलाई न्यूनीकरण गर्न वन अतिक्रमण, चोरी निकासी, वन डढेलो जस्ता अपराधलाई निरुत्साहन र मिचाहा बाह्य प्रजाति (Invasive species) को नियन्त्रण गर्ने, ● वन तथा वातावरणको प्राकृतिक सन्तुलन कायम गर्न उद्योग तथा पूर्वाधारको निर्माणका लागि वातावरणीय मूल्याङ्कन (BES/IEE/EIA) अनिवार्य रूपमा गराई वातावरणीय मूल्याङ्कनका निष्कर्षहरूको प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्ने, ● वातावरणमैत्री उत्पादनलाई प्रोत्साहन तथा विशेष अनुदानको व्यवस्था गर्ने, ● वन तथा वातावरण, जैविक विविधता, जलाधार संरक्षण सम्वन्धि विषयवस्तु स्थानीय शैक्षिक पाठ्यक्रममा समावेश गर्ने, ● वन, जैविक विविधता तथा जलाधारको संरक्षण, सम्वर्द्धन, दिगो उपयोग तथा व्यवस्थापनमा समावेशीमूलक सहभागिताको सुनिश्चितता गर्ने, ● वन पैदावार मानवहितकारी जडीबुटी संकलन तथा खेती विस्तार गर्ने, ● पालिकाभित्र भौतिक पूर्वाधार निर्माण गर्दा अनिवार्य रूपमा बायोईन्जिनियरिङ्ग गर्ने, ● फोहर व्यवस्थापन क्षेत्र (Dumping site) निर्धारण गरी आवश्यक पूर्वाधार निर्माण फोहोर मैला व्यवस्थापनका लागि नवीन प्रविधिको प्रयोग गर्ने, ● सुधारिएको चुलो तथा वैकल्पिक उर्जा प्रवर्द्धन कार्यक्रम संचालन गर्ने, ● स्थानीय सरकार, सामुदायिक वन र निजी तथा सहकारी क्षेत्रको सहकार्यमा वन्यजन्तुको पालन, प्रजनन, व्यावसायीकरण गरी स्थानीय आय स्रोतमा वृद्धि गर्ने, ● स्थानीय सरकार, निजी, सहकारी तथा सामुदायिक संघ संस्थासँगको सहकार्यमा काष्ठ तथा जडिवुटीमा आधारित उद्योगको स्थापना गर्ने, ● विद्यार्थीलाई वन तथा वातावरण व्यवस्थापन, वन उपभोक्ता समिति परिचालन र वनमा आधारित उद्योग संचालन विषयमा इन्टर्नसीप कार्यक्रम संचालन गर्ने, ● स्थानीय रैथाने वनस्पति लगायत उपयोगी जडिबुटीको अध्ययन अनुसन्धान तथा विकास गर्ने र ● वन क्षेत्रको उत्पादकत्व वृद्धि र जैविक विविधता संरक्षण गर्न स्थानीय युवा क्लब, संघसंस्था, वन उपभोक्ता समिति लगायतको क्षमता र सीप विकास तथा प्रचार प्रचार कार्यक्रम संचालन गर्ने ।

प्रमुख कार्यक्रमहरू
वन तथा भूसंरक्षण

क्र.सं.	विषयगत क्षेत्र र योजना तथा कार्यक्रम	इकाई	कार्यान्वयन हुने स्थान	लक्ष्य						अनुमानित लागत रु.	श्रोत व्यहोर्ने निकाय	प्राथमिकता नं.
				वर्ष १	वर्ष २	वर्ष ३	वर्ष ४	वर्ष ५	लक्ष्य			
	पालिका स्तरीय											
१	वृक्षारोपन गर्ने	विगा	१४ वडाका खाली स्थानमा						७००००	५००००००		
२	आगलागी नियन्त्रण सम्बन्धी समुदाय स्तरमा जनचेतनामूलक क्रियाकलाप गर्ने	पटक	१४ वडाको आगलागी हुने स्थानमा						५०	१५०००००		
३	समुदाय स्तरमा नर्सरी विरुवा उत्पादन	वटा	१४ वडाका खाली स्थानमा						१४	१००००००		
४	खानेपानीका मुहान संरक्षण गर्ने	वटा	वडा नं ११ छापाल रिपेर, अर्जल सापियाला						६०	५००००००		
५	कृषि वन कार्यक्रम	पटक	वडा नं ११ छापाल रिपेर, अर्जल सापियाला						२०	६००००००		
६	सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहको कार्ययोजना अध्यावधिक गर्ने	पटक	गा.पा.मा भएका वन समितिहरु						५	२००००००		
७	सामुदायिक वनहरुको वैज्ञानिक वन	पटक	पुथा गा.पा.						३	१५०००००		

	व्यवस्थापन गर्ने		भएका सामुदायिक वन									
८	निजी वन, कबुलियती वन प्रवर्द्धन गर्ने	वटा	वडा नं १, २, ५, ५, ९, १४						२	३००००००		
९	ताल तलैयाहरु संरक्षण गर्ने	पटक	सुनदह, पुवाल दल, ढुङ्गेलाल, नम्छैं गो ताल, बोक्सा दह आदि ब्रहा ताल तक, विर्गुम ताल, तातोपानी						५	१७०००००		
	वडा नं. १											
१	ओपाहार देखि हाँछौं सम्म वृक्षरोपण	वर्ष	ओपाहार, हाँछौं							६००००००		
२	कौं देखि काप्चो, हाँजा हुँदै अस्ताखोला वृक्षरोपन तथा ग्याबियन वाल	वर्ष	कौं, काप्चे, हाँजा अस्ताखोला						३	६००००००		
३	रानीपाटल वन व्यवस्थापन तथा संरक्षण	पटक								१०००००००		
४	मैकोट डाँडागाउँ तटबन्धन निर्माण	मिटर	डाँडागाउँ							१०००००००		
५	छाडा चरिचरण व्यवस्थापन कार्यक्रम	पटक	१ नं वडा भरि							३०००००००		
६	लेकाली, खर्क मल व्यवस्थापन तथा	पटक	१ नं वडा						४	५०००००००		

	भूसंरक्षण कार्यक्रम		भरि									
७	वन तथा भूसंरक्षण उल्लेख्य कार्य गर्नलाई प्रोत्साहन एवं भरनपोषण	पटक	१ नं वडा भरि						५	२०००००००		
८	पैदल मार्ग सुव्यवस्थापन कार्यक्रम	पटक	१ नं वडा भरि						२	४००००००		
	वडा नं. २											
१	गुइवाङ्ग र हिम बीचमा ज्ञावियन लगाउने	पटक	धुमिला हाँ पहिरो						१	६०००००		
२	रल खोला ज्ञावियन लगाउने	पटक	रल						२	७०००००		
३	खारखोला ज्ञावियन भर्ने	पटक	विज्याङ्ग						२	८०००००		
४	जुस्मर खोला ज्ञावियन भर्ने	पटक	जुस्मर						२	६०००००		
	वडा नं. ३											
१	कुरिजा पहिरो यवस्थापन	वर्ष	रन्मा						१	१०००००००		
२	पोखरी पहिरो ब्यवस्थापन	वर्ष	रन्मा						१	२०००००००		
	वडा नं. ४											
१	गिम्जावा चारैतिर वृक्षारोपण	पटक	अर्जल							७०००००		
२	चम्लाया वृक्षारोपण	पटक	घुन्मा							५०००००		
३	काडांखोला तटबन्धन	मिटर	कांडां							२०००००००		
४	मइखोला तटवन्धन	मिटर	घुन्मा							५००००००		
५	चांदा तटवन्धन	मिटर	चांदा							५००००००		
	वडा नं. ५											
१	रिसल्ला कोट सिद्धि वृक्षारोपण	पटक	रिसल्ला हुकाम						१	१००००००		
२	जलवायु परिवर्तन सम्बन्धी तालिम	पटक	५ नं. वाडा सबै						५	१५०००००		

३	आगोलागी नियन्त्रण अभ्यास तालिम	पटक	५ नं. वाडा सबै						५	१५00000		
४	अग्नी नियन्त्रण सामाग्री खरिद	पटक	५ नं. वाडा सबै						५	१५00000		
५	कासिलखोला कटान नियन्त्रण	मिटर	हुकाम						५	१0000000		
६	समरवाङदेखि खामच्योरसम्म बृक्षारोपण	मिटर	हुकाम						१	१0000000		
	वडा नं. ६											
१	सेंला, पातापाल्ने र लिङग्रेनी एरियामा वृक्षारोपण गर्नको लागि आवश्यक विरुवा व्यवस्थापन	मिटर	सेंला, पातापाल्ने र लिङग्रेनी							५00000		
२	साङलाखोला, सेंला र खिवाङ मा भूसंरक्षण को लागि तत्वन्धन गर्नको लागि बजेटको व्यवस्थापन	मिटर	साङलाखोला , सेंला र खिवाङ							२0000000		
	वडा नं. ७											
१	सुवा खोलामा तत्वन्धन निर्माण	मिटर	खारखोला						५	५00000		
२	सानेभेरी आर विव्खाखोला तत्वन्धन निर्माण	मिटर	खारखोला						५	१000000		
३	पाङग्रा खोलामा तत्वन्धन	मिटर	खारखोला						५	३00000		
४	घखाङ्ग खोला तत्वन्धन	मिटर	घखाङ्ग						५	४00000		
	वडा नं. ८											
१	ओपाहार देखि हाँछौं सम्म वृक्षरोपण	पटक	ओपाहार, हाँछौं							६000000		
२	कौं देखि काप्चो, हाँजा हुँदै अस्ताखोला वृक्षरोपन तथा ग्याबियन वाल	पटक	कौं, काप्चे, हाँजा अस्ताखोला						३	६000000		
३	रानीपाटल वन व्यवस्थापन तथा	पटक								१0000000		

	संरक्षण											
४	मैकोट डाँडागाउँ तटबन्धन निर्माण	पटक	डाँडागाउँ							१००००००००		
५	छाडा चरिचरण व्यवस्थापन कार्यक्रम	पटक	१ नं वडा भरि							३००००००००		
६	लेकाली, खर्क मल व्यवस्थापन तथा भूसंरक्षण कार्यक्रम	पटक	१ नं वडा भरि						४	५००००००००		
७	वन तथा भूसंरक्षण उल्लेख्य कार्य गर्नलाई प्रोत्साहन एवं भरनपोषण	पटक	१ नं वडा भरि						५	२००००००००		
८	पैदल मार्ग सुव्यवस्थापन कार्यक्रम	पटक	१ नं वडा भरि						२	४०००००००		
	वडा नं. ९											
१	बृक्षारोपण	पटक	९ नं. वडा सबैमा							१०००००		
२	अगलागी नियन्त्रण	पटक	९ नं. वडा सबैमा							५०००००		
	वडा नं. १०											
१	वृक्ष रोपन	पटक	पुपरे, सेयसर						५	२००००००		
२	सुधारेको चुलो	पटक	तक, बाच्छिगाउँ, गुमिल्वाँ						५	७५०००००		
३	डस्ट विन कुहिने र नकुहिने	पटक	तक, बाच्छिगाउ						५	५००००००		
४	वृक्ष रोपन पानी सिंचाई	पटक	सेयसर र पुपरे						५	२००००००००		
५	वृक्ष रोपन पलेप सिंचाई सहित	पटक	बाच्छिगाउँ पलेप						५	२००००००००		
६	वृक्षारोपन	पटक	गुरी पाखा						५	१५०००००००		

पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिका

७	वृक्षारोपन	पटक	गुमिलवाँ स्कुल						५	१००००००		
८	वृक्षारोपन	पटक	जति पाखा देखिने जति						५	२०००००००		
	वडा नं. ११											
१	दम्चन जाली तटबन्धन	मिटर	दम्चन							१००००००		
२	माजखोरे ठुलोघेरा जाली तटबन्धन	मिटर	ठुलो घेरा तुँपा									
३	बाल्वाङ्ग देखि लोप्ले तटबन्धन	मिटर	वाल्वाङ्ग लोप्ले							१००००००		
४	पैरा जाली तटबन्धन	मिटर	पैरा देखि घामताप्ने							१०००००		
५	घाम ताप्ने वृक्षारोपन	पटक	घाम ताप्ने									
	वडा नं. १२											
१	वृक्षारोपन, मेश्नरोवाल, ग्यापिङ वाल	मिटर	कोला							१०००००		
२	वृक्षारोपन, मेश्नरोवाल, ग्यापिङ वाल	मिटर	छमारी							५०००००		
३	वृक्षारोपन, मेश्नरोवाल, ग्यापिङ वाल	मिटर	फल्ने						१	५०००००		
४	वृक्षारोपन, मेश्नरोवाल, ग्यापिङ वाल	मिटर	गोलखाडा						१	५०००००		
	वडा नं. १३											
१	सामुदायिक वन संरक्षण	मिटर	१३ नं वडा भित्र							१००००००		
२	भूसंरक्षण (ग्यावियन वाल)	मिटर	१३ नं वडा भित्र							५००००००		
३	आदार खोरे ग्यावियन वाल	मिटर	ओदार खौरे ओख्मा							५००००००		
	वडा नं. १४											

पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिका

१	वन संरक्षण	मिटर	नाखा							५०००००		
२	वन संरक्षण	मिटर	राङसी							५०००००		
३	पहिरो (चारेडाँडा) ग्याभिङ	मिटर	नाखा							१००००००००		
४	भित्ता (ग्याविङ)	मिटर	नाखा							१००००००००		
५	आगलागी नियन्त्रण	मिटर	नाखा							५०००००		
६	आगलागी नियन्त्रण	मिटर	राङसी							५००००		
७	धामताप्ने पहिरो नियन्त्रण	मिटर	राङसी							४०००००००		
८	गुइवाङ चाम्रेविसौना तटबन्धन	मिटर	राङसी							१००००००००		
९	रुघापानी पहिरो (ग्याविङ)	मिटर	नाखा							१००००००००		
१०	साँचाखोला तटबन्धन	मिटर	राङसी							९०००००००		
११	कल्चुगाडे तटबन्धन	मिटर	नाखा							३००००००००		
१२	बइदारकाढे तटबन्धन	मिटर	राङसी							१००००००००		
१३	माझघर खोला पहिरो नियन्त्रण	मिटर	राङसी							२००००००००		
१४	दोबाटो खोला पहिरो नियन्त्रण	मिटर	राङसी							५००००००००		
	जम्मा									१००२४५००० ०		

जलाधार संरक्षण

पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिका

क्र.सं.	विषयगत क्षेत्र र योजना तथा कार्यक्रम	इकाई	कार्यान्वयन हुने स्थान	लक्ष्य						अनुमानित लागत रु.	श्रोत व्यहोर्ने निकाय	प्राथमिकता नं.
				वर्ष १	वर्ष २	वर्ष ३	वर्ष ४	वर्ष ५	लक्ष्य			
	पालिका स्तरीय											
१	खोला, नदी कटान क्षेत्रमा तटबन्धन	वटा	गाउँपालिकाको १४ वडामा, नर्सिङ खोला, वडा नं ५ भटेभुरी, भास्ता खोला, झिम्झी खोला, कुली खोला, उज्याङ खोला, वसै खाटा खोला, खाजावाङ गर, सिवई खोला, उत्तरगङ्गा नदी कटान क्षेत्र, न्लोपले तल्ली सेरा सम्म, वडा नं ११ सेरा कुचई खोला, बारी खोला, वडा नं ४, खराङ खोला, सानी भेरी जामावगर त्रिवेणी						८०	४००००००००		
	वडा नं. १											
१	लाँबार्बी पोखरी व्यवस्थापन तथा संरक्षण	पटक	लाँबार्बी, मैकोट							२०००००००		
२	गाँदारी जलाधार संरक्षण	पटक	मैकोट							६००००००		
३	रिगुबाँ खानेपानी तथा पोखरी निर्माण	पटक	रिगुबाँ, मैकोट							५००००००		
४	कोँ कुवा निर्माण तथा व्यवस्थापन	पटक	कोँ, मैकोट							४००००००		
५	नास्पा जलाधार	पटक	नास्पा, पुषर						२			

	संरक्षण											
६	पुपाल सिमसार संरक्षण तथा तटबन्धन	पटक	पुपाल, लेक							१००००००		
७	धजाजाउ अर्बीलेउ व्यवस्थापन	पटक	जुनाङ्ग, धजाजाउ						३	२००००००		
८	रिजा मूलपानी संरक्षण तथा घेरावार	पटक	रिजा						२	१००००००		
	वडा नं. २											
१	गुइवाङ्गको पानी मुहानमा वृक्षारोपण	पटक	दाइबाङ						२	२०००००		
२	रिगुरुप मुहान संरक्षण	पटक	जुस्मर						१	५०००००		
३	नो वारी मुहान संरक्षण	पटक	रल						१	२०००००		
४	धनायोरुप मुहान संरक्षण	पटक	रल						१	३०००००		
५	यामाखार खानेपानी मुहान संरक्षण विरुवा रोपन	पटक	यामाखार						५	५०००००		
६	तातोपानी तटबन्धन गर्ने	पटक	तातोपानी पेल्मा						५	५००००००		
	वडा नं. ३											
१	तातोपानी संरक्षण फुलमुजा	वर्ष	रन्मा						१	१००००००		
	वडा नं. ४											
१	सराधा मुहान	पटक	अर्जल							१००००००		

	संरक्षण											
२	मोरावाङ मुहान संरक्षण	पटक	कांडां							५०००००		
३	बरासिम्बु मुहान संरक्षण	पटक	चांदा							१५०००००		
४	अस्ताकांडा मुहान संरक्षण	पटक	कांडां							४०००००		
५	पानीखोला मुहान संरक्षण	पटक	घुन्मा							७०००००		
६	हाइपो मुहान संरक्षण	पटक	अर्जल							१००००००		
७	खाडरपानी मुहान संरक्षण	पटक	घुन्मा							५०००००		
	वडा नं. ५											
१	रुमैघारी मुहान संरक्षण	वर्ष	हुकाम						५	५००००००		
२	नमैछैंजों ताल संरक्षण	वर्ष	जल्पा हुकाम						५	१०००००००		
३	अस्ताखोला मुहान संरक्षण	वर्ष	हुकाम गाउं						५	१५०००००		
४	घेउचिडी मुहान संरक्षण	वर्ष	हुकाम गर						५	२००००००		
५	बराजास मुहान संरक्षण	वर्ष	हुकाम						२	५००००००		
	वडा नं. ६											
१	कुन्पानी,करिलाम पानी खाने लिङग्रेनी र पाताफाल्ने आदि	वर्ष	कुन्पानी,करिलाम पानी खाने,पाताफाल्ने र लिङग्रेनी						५	२००००००		

	ठाउंहरुमा मुहानको उचित व्यवस्थापन र कुलो सुधार											
	वडा नं. ७											
१	चालना खोरीया मुहान संरक्षण	वटा	खारखोला						५	५०००००		
२	छुखाङ्ग मुहान संरक्षण	वटा	खारखोला						५	१०००००		
३	गनवारी मुहान संरक्षण	वटा	जाङ्ग						५	२०००००		
४	मेवारपानी मुहान संरक्षण	वटा	मलिङ्ग						५	२०००००		
५	गाना पानी मुहान संरक्षण	वटा	जाङ्ग						५	२०००००		
६	उपल्लो भुगेना मुहान संरक्षण	वटा	खारखोला						५	३०००००		
	वडा नं. ८											
१	लाँबार्बी पोखरी व्यवस्थापन तथा संरक्षण	वटा	लाँबार्बी, मैकोट							२०००००००		
२	गाँदारी जलाधार संरक्षण	वटा	मैकोट							६००००००		
३	रिगुबाँ खानेपानी तथा पोखरी निर्माण	वटा	रिगुबाँ, मैकोट							५००००००		
४	कोँ कुवा निर्माण तथा व्यवस्थापन	वटा	कोँ, मैकोट							४००००००		
५	नास्पा जलाधार संरक्षण	वटा	नास्पा, पुषर						२			

६	पुपाल सिमसार संरक्षण तथा तटबन्धन	मिटर	पुपाल, लेक							१००००००००		
७	धजाजाउ अर्बीलेउ व्यवस्थापन	वटा	जुनाङ्ग, धजाजाउ						३	२००००००००		
८	रिजा मूलपानी संरक्षण तथा घेरावार	मिटर	रिजा						२	१००००००००		
	वडा नं. ९											
१	ग्याविङ्ग जाली	मिटर	लाहावाङ्ग,धारावाङ्ग, पुण्यचौतारा, चक्तेचौर							१००००००००		
२	ग्याविङ्ग जाली	मिटर	पुण्यचौतारा पुल्मा							५००००००		
	वडा नं. १०											
१	ग्यावियन वाल	मिटर	खालिबाँ खोला						५	२००००००००		
२	ग्यावियन वाल	मिटर	चवाङ चौर देखि नरसिङ्ग खोला						५	१५००००००००		
३	ग्यावियन वाल	मिटर	विद्युत पावर हाउस गुमित्वाँ गोससोर						५	१००००००००		
४	ग्यावियन वाल	मिटर	खोरे पुल पानी						५	२०००००००		
५	ग्यावियन वाल	मिटर	गुमिलवाँ खानेपानी बुकल						५	२०००००००		
	वडा नं. ११											
१	विश्खोला जाली तटबन्धन	मिटर	उत्तरगङ्गा नदी देखि विश्खोला तुँपा सम्म							१००००००००		
२	दम्चन खोला तटबन्धन	मिटर	घातुङ्ग देखि दमोसम्म दम्चन							१००००००००		
३	प्लाष्टिक पोखरी दम्चन थाम	मिटर	थाम							१०००००००		

४	प्लाष्टिक पोखरी असारे तातुङ्ग तुँपा	मिटर	असारे							१००००००		
	वडा नं. १२											
१	खानेपानी मूल संरक्षणको लागि तारबार/ घेराबार	मिटर	प्रत्यक टोलमा						६	५००००००		
	वडा नं. १३											
१	मुहान संरक्षण	वटा	ओख्मा, कोराल, नयाँ बस्ती, पाटेपानी, पदमी, टाँसे, मोबाङ						८	५०००००००		
२	प्लास्तिक पोखरी	वटा	ओख्मा, पदमी, लम्च, खारा, थेमतुङ, विर्गुम, पिपलढुङ्गा						७	२०००००००		
	वडा नं. १४											
१	चन्द्रलौटे मुहान संरक्षण		नाखा							५०००००		
२	उपल्नो जामा ट्याङ्की निर्माण		जामा							८०००००		
३	प्लास्टिक पोखरी निर्माण (ठानावाङ)		राङसी							५०००००		
४	प्लास्टिक पोखरी निर्माण (खालाडाँडा, पाटे, पिलवाङ)		नाखा							१००००००		
५	प्लास्टिक पोखरी निर्माण (चिरन)		राङसी							३०००००		
६	खेत बास्कुवा मुहान संरक्षण		राङसी							३०००००		
७	साप्तेला कुवा		राङसी							३०००००		

	मुहान संरक्षण											
८	पुवाङ कुवाधाना मुहान संरक्षण		राङसी							३०००००		
९	फलधारा राजा खाम मुहान संरक्षण		राङसी							३०००००		
१०	दाथे ओखर मुहान संरक्षण		राङसी							३०००००		
११	गानापानी मुहान संरक्षण		राङसी							३०००००		
१२	दिग्रेवाङ मुहान संरक्षण		राङसी							३०००००		
	जम्मा									८९६००००००		

फोहोरमैला व्यवस्थापन

क.सं.	विषयगत क्षेत्र र योजना तथा कार्यक्रम	इकाई	कार्यान्वयन हुने स्थान	लक्ष्य						अनुमानित लागत रु.	श्रोत व्यहोर्ने निकाय	प्राथमिकता नं.
				वर्ष १	वर्ष २	वर्ष ३	वर्ष ४	वर्ष ५	लक्ष्य			
	पालिका स्तरीय											
१	फोहोरमैला व्यवस्थापन ऐन निर्माण	पटक	गा.पा.को कार्यालय						१	५००००		
२	फोहोरमैला व्यवस्थापनको लागि टोल स्तरमा अभियान गर्ने	पटक	सबै टोलहरुमा						२०	१५०००००		
३	प्रत्येक वडाहरुमा डम्पीङ साइड पहियान निर्माण गर्ने	पटक	सबै वडाका टोल						३५	१०००००००		
४	कुहिने फोहोरबाट प्राङ्गारिक मल निर्माण गर्ने	पटक							१०	१५०००००		
५	प्लाष्टिकजन्य वा नकुहिने फोहेर पुनः	पटक	सबै						१५	१००००००		

	प्रयोग सम्बन्धी जनचेतना		वडाहरुमा									
६	ढल निकास गर्ने	वडा	सबै वडाका टोलहरुमा						१४	७००००००		
	वडा नं. १											
१	यार्सागुम्बा एरिया सरसफाइ कार्यक्रम	पटक	यार्सा उम्रिने लेकाली भूभाग						१	१०००००००		
२	मैकोट ल्याण्डफिल्ड साइट निर्माण	पटक	बल्गाउन्था							१००००००००		
३	टुरिस्ट क्याम्प साइट सरसफाइ एवं व्यवस्थापन	पटक	दुले, पुपालफेदी, पुपाल, पुर्वाङ्ग							५००००००		
४	यार्सा क्षेत्र खुला चरिचरण सुव्यवस्थापन तथा डोल्पा, रुकुम पूर्व सीमाना घेरावार कार्यक्रम	पटक	जौँला, स्यालोङ						२	१००००००००		
	वडा नं. २											
१	हिम, गुइवाङ्ग खाल्टोको आवश्यकता	संख्या	हिम, गुइवाङ्ग						१	१०००००		
२	विज्याङ्ग, रल, हार्दिवाङ्ग, जुस्मर, पेल्मा खाडल खन्ने फोहोर मैला व्यवस्थापन गर्ने	संख्या	विज्याङ्ग, रल, हार्दिवाङ्ग, पेल्मा						४	५०००००		
	वडा नं. ३											
१	रन्मा फोहर मैला व्यवस्थापन	पटक	रन्मा							१००००००		
	वडा नं. ४											
१	चोत्रा फोहरमैला व्यवस्थापन	पटक	अर्जल							१००००००		

२	घर्तिखोरे फोहरमैला व्यवस्थापन, काडां	पटक								५०००००		
३	काडां फोहरमैला व्यवस्थापन, काडां	पटक								५०००००		
४	कुलिओदार फोहरमैला व्यवस्थापन,काडां	पटक								५०००००		
५	घुन्मा गाउं फोहरमैला व्यवस्थापन	पटक								१००००००		
६	पत्येक टोलमा सिंढि सहितको बाटो निर्माण	पटक	अर्जल,घुन्मा , काडां							५००००००		
	वडा नं. ५											
१	फोहर मैला व्यवस्थापन डष्टविन खरिद	पटक	हुकाम सबै टोल							५०००००		
२	जनचेतना कार्यक्रम	पटक	सबै टोलमा							५०००००		
३	सार्वजनिक शौचालय निर्माण	पटक	हुकाम सबै टोल							२००००००		
४	सार्वजनिक शौचालय निर्माण	पटक	गर							२००००००		
५	सार्वजनिक शौचालय निर्माण	पटक	काजरजङ्ग							२००००००		
६	फोहर जलाउने डम्पिङ्ग निर्माण	पटक	हुकाम							५००००००		
७	जिमछींखोला सफाई अभियान समिति	पटक	हुकाम							५००००००		
	वडा नं. ६											
१	फोहर मैला व्यवस्थापन गर्नको लागि ठाउंठाउंमा डस्विन र खाडलको व्यवस्थापन	पटक	मयाङ / डिम्मुरगैरा							१००००००		
	वडा नं. ७											
१	सान्जेवाङ्ग हुदै साइला ढेरासम्म ढल निकास	मिटर	खारखोला						५	१०००००		
२	पारीगाँउ ढल निकास	मिटर	खारखोला						५	२०००००		
३	जाङ्गगाँउ ढल निकास	मिटर	जाङ्ग						५	३०००००		

	वडा नं. ८											
१	यार्सागुम्बा एरिया सरसफाइ कार्यक्रम	पटक	यार्सा उम्रिने लेकाली भूभाग						१	१००००००		
२	मैकोट ल्याण्डफिल्ड साइट निर्माण	पटक	बल्गाउन्था							१००००००००		
३	टुरिस्ट क्याम्प साइट सरसफाइ एवं व्यवस्थापन	पटक	दुले, पुपालफेदी, पुपाल, पुर्वाङ्ग							५००००००		
४	यार्सा क्षेत्र खुला चरिचरण सुव्यवस्थापन तथा डोल्पा, रुकुम पूर्व सीमाना घेरावार कार्यक्रम	पटक	जौँला, स्यालोङ						२	१००००००००		
	वडा नं. ९											
१	ढल निकास	पटक	पुण्यचौतारा, खारावाङ्ग, धारीदेरा							१०००००००		
२	डसविन खरिद	पटक	९ नं. वडा सबैमा							२०००००		
	वडा नं. १०											
१	ढल निकास	मिटर	तक						५	२०००००००		
२	ढल निकास	मिटर	बाच्छिगाउँ						५	१५००००००		
	वडा नं. ११											
१	फोहरमैला व्यवस्थापन कोलाजी दम्पिङ साइड निर्माण तुँपा	संख्या	तुँपा ११						१	१०००००००		
२	फोहरमैला व्यवस्थापनका लागि दम्पिङ साइड निर्माण दम्चन	संख्या	दम्चन ११						१	१०००००००		

३	फोहरमैला व्यवस्थापनका लागि दम्पिङ साइड निर्माण उपल्लो सेरा	संख्या	उपल्लो सेरा						१	१०००००००		
४	फोहरमैला व्यवस्थापनका लागि दम्पिङ साइड निर्माण	संख्या	कोरालीबाङ्ग ११						१	१०००००००		
	वडा नं. १२											
१	सार्वजनिक स्थान सरसफाई सम्बन्धी सामाग्री खरीद	संख्या	प्रत्यक टोलमा						६	१००००००		
२	फोहरमैला व्यवस्थापन गर्नको लागि जनचेतनामूलक कार्यक्रम	संख्या	प्रत्यक टोलमा						६	५०००००		
३	शौचालय मर्मत	संख्या	प्रत्यक टोलमा						६	५००००००		
	वडा नं. १३											
१	फोहेर मैला व्यवस्थापन	संख्या	१३ नं वडा प्रत्येक टोल							२०००००००		
२	डस्टवीन खरिद	संख्या	१३ नं वडा प्रत्येक टोल							१०००००००		
	वडा नं. १४											
१	प्रत्येक घरमा डस्टविन	संख्या	पुथा १४							५००००००		
२	प्रत्येक टोलमा रनाइला	संख्या	पुथा १४							३००००००		
३	भकारो सुधार व्यवस्थापन	संख्या	पुथा १४							१५०००००		
४	कम्पोष्ट मल निर्माण	संख्या	पुथा १४							२००००००		
५	ल्याण्डफिल साइट निर्माण	संख्या	नाखा, राङसी									
	जम्मा									६१२९५००००		

जलउत्पन्न प्रकोप नियन्त्रण

क्र.सं.	विषयगत क्षेत्र र योजना तथा कार्यक्रम	इकाई	कार्यान्वयन हुने स्थान	लक्ष्य						अनुमानित लागत रु.	श्रोत व्यहोर्ने निकाय	प्राथमिकता नं.
				वर्ष १	वर्ष २	वर्ष ३	वर्ष ४	वर्ष ५	लक्ष्य			
	पालिका स्तरीय											
१	खोज तथा उद्धार टोली तयार गर्ने	पटक	सबै वडाहरुमा						१४	५०००००		
२	खोज तथा उद्धार सामाग्री खरिद	पटक	सबै वडाहरु राख्ने						१४	१५०००००		
३	जैविक तटबन्धन गर्ने											
	वडा नं. १											
१	योबाङ थुम तटबन्धन निर्माण	मिटर	थुम, पोबाङ							५००००००		
२	खोर, पुसरबाङ बस्ती व्यवस्थापन	मिटर	पुषर							२०००००००		
३	क्वाङखोला तटबन्धन निर्माण	मिटर	अर्गामा, क्वाङ, अर्जल, मैकोट							५००००००००		
	वडा नं. ४											
१	वैगारपां	मिटर	कांडा							१००००००		
२	कान्धारा	मिटर	कांडा							५०००००		
३	बारासिम्भु	मिटर	अर्जल							५०००००		
४	सुलाजु	मिटर	घुन्मा							५०००००		
	वडा नं. ५											
१	नदुंङ खोला पहिरो नियन्त्रण	मिटर	हुकाम							५००००००		

			नदुङ									
२	नाउर खोला पहिरो नियन्त्रण	मिटर	हुकाम							५००००००		
३	तामाघर खोला पहिरो नियन्त्रण	मिटर	छावां हुकाम							१००००००००		
४	काखोला पहिरो नियन्त्रण	मिटर	कागरजंङ्ग							५००००००		
५	चिर्जदिं खोला पहिरो नियन्त्रण	मिटर	हुकाम							५००००००		
६	लतुंगं खोला पहिरो नियन्त्रण	मिटर	हुकाम							५००००००		
७	कलिखोला कटान नियन्त्रण	मिटर	हुकाम							१००००००००		
	वडा नं. ६											
१	वृक्षारोपण र तटवन्धन गर्नको लागि आवश्यक सामाग्रीहरुको वितरण	मिटर	मयाङ / डिम्मुरगैरा							१००००००००		
	वडा नं. ७											
१	नुनथला देखी ढामे सम्म नियन्त्रण	मिटर	खारखोला						५	१००००००		
	वडा नं. ८											
१	योबाङ थुम तटबन्धन निर्माण	मिटर	थुम, पोबाङ							५००००००		
२	खोर, पुसरबाङ बस्ती व्यवस्थापन	मिटर	पुषर							२०००००००		
३	क्वाङखोला तटबन्धन निर्माण	मिटर	अर्गामा, क्वाङ, अर्जल, मैकोट							५०००००००		
	वडा नं. १०											
१	फिल्ड मर्मत	मिटर	चेवाङचौर						५	५००००००		
	वडा नं. १२											
१	वृक्षारोपन,ग्याबियन वाल	मिटर	प्रत्यक टोलमा						६	५००००००		

	वडा नं. १३											
१	जल उत्पन्न प्रकोप नियन्त्रण	मिटर	१३ नं वडा भित्र							२००००००		
२	पहिरो नियन्त्रण	मिटर	नयाँ बजार, बजारखोचा							१००००००		
	वडा नं. १४											
१	नदी किनारामा तटबन्धन	मिटर	पुथा १४							१००००००		
२	खोला किनार तटबन्धन	मिटर	पुथा १४							५००००००		
	जम्मा									२६५५०००००		

पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिका

अपेक्षित उपलब्धि

पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकामा उपलब्ध वनको वैज्ञानिक रूपमा दिगो व्यवस्थापन गरिएको हुनेछ । स्वच्छ र स्वस्थ वातावरण निर्माणका लागि वन तथा वातावरण मैत्री जैविक विविधता संरक्षण गरिएको हुनेछ । वन अतिक्रमण, वन पैदावारको चोरी निकासी, वन्यजन्तुको अवैध शिकार तथा व्यापार, खोला कटान, भू-क्षय, वन डढेलो, अनियन्त्रित चरिचरन, अनियन्त्रित ढुंगा/गिट्टी/वालुवा संकलन तथा निकासी कार्यको नियन्त्रण गरिएको हुनेछ । वन तथा वातावरणको महत्व र पर्यावरणीय सन्तुलन कायम गर्नका लागि जनचेतनामूलक कार्यक्रम संचालन भइरहेका हुनेछन् । वन तथा वातावरणसँग सम्वन्धित उद्यमहरू स्थापना भइ संचालन गरिएका हुनेछन् । आर्थिक उपार्जन, वनको संरक्षण र दिगो उपयोगका लागि लाभ दिनयोग्य रुखको कटान गरी नयाँ विरुवा रोप्ने कार्यक्रम संचालन गरिएका हुनेछन् । आर्थिक उपार्जन, पर्यटकीय गन्तव्यको विकास र जैविक विविधता कायम गर्नका लागि वन्यजन्तुको संरक्षण र सम्वर्द्धन गरिएको हुनेछ । गाउँपालिकामा संञ्चालन हुने उत्पादनमूलक उद्योग तथा विकास आयोजनाका पूर्वाधार वातावरणमैत्री बनाएका हुनेछन् । प्रदुषणमुक्त र स्वच्छ वातावरण कायम गर्न जल, वायु, माटो र ध्वनि लगायत सवै प्रकारका प्रदुषणको रोकथाम, नियन्त्रण तथा व्यवस्थापन गरिएको हुनेछ । वन उद्यम तथा वन पैदावरको व्यावसायीकरण भै आयआर्जनमा वृद्धि गरी जीविकोपार्जनमा सुधार आएको हुनेछ । यो योजनाको अवधिमा लोपोन्मुख, सङ्कटापन्नर जोखिममा परेका प्रजाति/वनस्पतिको संरक्षण भएको हुनेछ । वन, वनस्पति, वन्यजन्तु तथा जैविक विविधताका साथै गाउँपालिकामा अवस्थित विभिन्न ताल तलैयाहरूको संरक्षण भै पर्यापर्यटनको प्रवर्द्धन भएको हुनेछ । स्थानीय तहमा फोहर व्यवस्थापन तथा प्रशोधनका पूर्वाधार विकास भएको हुनेछ । वायु प्रदुषण हानिकारक तहभन्दा कम रहनेछ । वातावरण स्वच्छता सम्बन्धी जनचेतना विकास भएको हुनेछ । प्राकृतिक स्रोतको पूर्ण रूपमा संरक्षण भएको हुनेछ ।

८.२ विपद् व्यवस्थापन

विपद् भन्नाले चट्याङ्ग, असिना, भूकम्प, आगलागी, बाढी पहिरो, अनावृष्टि, अतिवृष्टि, अनिकाल, महामारी, युद्ध, भोकमरी, आदिबाट सृजित समाजको अस्तव्यस्त अवस्थालाई बुझिन्छ । पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिका पनि विभिन्न किसिमका प्राकृतिक तथा मानव सिर्जित प्रकोपबाट अछुतो रहन सकेको छैन् । त्यसैले अप्रत्यासित विपत्तिहरूको व्यवस्थापनका लागि पूर्वतयारी गर्नुपर्ने आवश्यकता रहेको छ । प्राकृतिक प्रकोपबाट हुने जोखिम न्यूनीकरण गर्न पूर्व सूचना, तयारी, उद्धार, राहत एवं पुनर्स्थापना गर्ने तथा जलउत्पन्न प्रकोप नियन्त्रण र खोलाको व्यवस्थापन जस्ता कार्य आवश्यक हुन्छन् । विपत् व्यवस्थापन र जोखिम न्यूनीकरणका लागि नीतिगत, संरचनागत र संस्थागत विकास गरी प्रकोप प्रतिरोध तथा सहनशील क्षमताका माध्यमबाट प्रकोपको सामना गर्न र त्यसको असरबाट पुरानै अवस्थामा पुनर्स्थापित हुन सक्ने समाज र अर्थतन्त्र निर्माण गर्न आवश्यक रहेको छ ।

सम्भावना र अवसर

- संघीय सरकार मातहतमा संवैधानिक प्रत्याभूति, विपद् जोखिम न्यूनीकरण राष्ट्रिय नीति २०७५, विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन ऐन २०७४, विपद् जोखिम न्यूनीकरण राष्ट्रिय रणनीतिक कार्ययोजना सन् २०१८-२०३० लगायतका नीतिगत तथा कानुनी व्यवस्था हुनु, राष्ट्रिय विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन प्राधिकरण गठन भइ सञ्चालनमा आउनु,
- सबै तहका सरकारमा विपद् जोखिम न्यूनीकरण र व्यवस्थापनको अधिकार तथा जिम्मेवारीको बाँडफाँट हुनु, दफा ११ मा पूर्व विभिन्न अन्तर्राष्ट्रिय प्रतिबद्धता कार्यान्वयन हुँदै जानु, जोखिम न्यूनीकरणमा निजी क्षेत्र तथा समुदायको जागरुकता र सचेतना अभिवृद्धि हुनु, गैरसरकारी

संस्थाको सक्रियता रहनु, प्राज्ञिक तथा अध्ययन अनुसन्धान क्षेत्रमा संलग्नता बढ्दै जानु र आधुनिक प्रविधिमा पहुँचको विस्तार हुनु,

- विपद् जोखिम न्यूनीकरणलाई स्थानीय निकायको नीति तथा कार्यक्रममा समावेश गरी नयाँ बन्ने संरचना र पूर्वाधार निर्माण गर्दा विपद् व्यवस्थापनलाई ध्यान दिएर निर्माण गर्ने, खुला क्षेत्र संरक्षण गर्ने, विपद् उत्थानशील शहर तथा एकीकृत बस्ती विकास गर्ने, नदी प्रणालीको व्यवस्थापन गर्न सके जोखिम न्यूनीकरण गर्ने सम्भावना रहेको छ ।
- स्थानीय स्तरमा विपद् व्यवस्थान पूर्वानुमान सूचना प्रणालीको जडान, दक्ष जनशक्तिको व्यवस्थापन, उद्धारका लागि आधुनिक प्रविधियुक्त सामग्रीको पर्याप्तता, उद्धार, राहत र पुनर्स्थापनाको लागि प्रभावकारी संयन्त्र बनाइ परिचालन गर्न सके विपद् जोखिम न्यूनीकरण गर्न सक्ने सम्भावना रहेको छ ।

समस्या र चुनौती

- विपद् जोखिमका बारेमा पर्याप्त सूचना र ज्ञानको कमी हुनु,
- विपद् जोखिम न्यूनीकरण र विकास निर्माण कार्यबीच आवश्यक तालमेलको कमी हुनु,
- विपद् उत्थानशील विकास प्रक्रियाको कमजोर अवलम्बन हुनु,
- विकास निर्माणमा विपद् व्यवस्थापनको न्यून मूल प्रवाहीकरण हुनु,
- सबै विषयगत क्षेत्रमा विपद् जोखिमको पहिचान तथा नक्साङ्कन हुन नसक्नु,
- प्राकृतिक स्रोतहरूको अव्यवस्थित एवम् अत्यधिक दोहन हुनु,
- सबै विषयगत क्षेत्रमा विपद् जोखिम न्यूनीकरण र व्यवस्थापनका लागि स्पष्ट कार्ययोजना र पर्याप्त लगानीको कमी हुनु,
- सरोकारवालाहरू बीचको कार्यमा सामाञ्जस्यताको कमी हुनु,
- विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापनको सूचकमा आधारित सूचना व्यवस्थापन प्रणालीको अभाव हुनु
- आपतकालीन अवस्थाका लागि दक्ष र यथेष्ट मानव स्रोत, उपकरण, बन्दोबस्ती तथा राहत सामग्रीको कमी हुनु,
- विकास आयोजनाहरूको छनोट प्रक्रियादेखि नै आयोजना व्यवस्थापनका प्रत्येक चरणमा विपद् जोखिम मूल्याङ्कनलाई समाविष्ट गराउनु,
- जोखिममा आधारित योजना तथा निर्णय प्रक्रिया अवलम्बन गराउनु,
- विपद् जोखिम न्यूनीकरणका लागि पर्याप्त लगानीको अभाव हुनु,
- अव्यवस्थित एवम् छरिएर रहेका बस्तीलाई विपद्को दृष्टिकोणबाट उत्थानशील बनाई नागरिकलाई सुरक्षित बसोबासको व्यवस्था मिलाउन नसक्नु,
- सरोकारवालाहरू बीचको आपसी समन्वय र सहकार्य सुदृढ नगर्नु,
- संघ, प्रदेश र स्थानीय तहमा विपद् व्यवस्थापन सम्वन्धी पर्याप्त कोषको व्यवस्थापन नहुनु,
- एकीकृत विपद् व्यवस्थापन सूचना प्रणालीको विकास र सञ्चालन गर्न नसक्नु,
- संघीय शासन प्रणाली अनुसार विपद् व्यवस्थापनलाई संघ प्रदेश र स्थानीय तहको अधिकार क्षेत्र र जिम्मेवारीमा आन्तरिकीकरण गर्दै कार्यान्वयन क्षमता अभिवृद्धि गर्न नसक्नु,

- पूर्व मनसुन र मनसुनको समयमा हुने मेघगर्जन र चट्याङ्ग, मनसुनी वर्षाले नियमित रूपमा सृजना गर्ने बाढी, पहिरो, डुवानका अतिरिक्त विकासका लागि भैरहेको डोजरको जथाभावी प्रयोगले भू–क्षय भई ताल, तलैया, खेतीवारी तथा भौतिक पूर्वाधारमा समेत क्षति हुनु र
- गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवा नहुनु, सरसफाइ तथा खानपानमा सतर्कता सम्बन्धी चेतनाको कमी, क्षति न्यूनीकरण सम्बन्धी अध्ययन अनुसन्धानमा कमी हुनु ।

क्षेत्रगत सोच, लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति तथा कार्यनीति

सोच

"सुरक्षित जीवनका लागि विपद् जोखिम नियन्त्रण"

लक्ष्य

- प्राकृतिक तथा गैर-प्राकृतिक विपद् एंव जोखिम नियन्त्रण मार्फत विपद् उत्थानशील समाज निर्माण गर्ने,

उद्देश्य

- जोखिम न्यूनीकरणका लागि विपद्का सम्भाव्य जोखिमको लेखाजोखा, पहिचान, अनुगमन र पूर्वचेतावनी प्रणाली सुदृढ गर्नु,
- प्राकृतिक तथा मानवीय कारणबाट हुने विपद् जोखिम न्यूनीकरणका लागि स्थानीय सरकार संघसंस्था, क्लब, उपभोक्ता समिति मार्फत जनसचेतना मूलक कार्यक्रम सञ्चालन गर्नु,
- विपद् जोखिम पूर्वानुमान पूर्वतयारी प्रतिकार्य सम्वन्धि क्षमताको विकास गरी जोखिमको न्यूनीकरणका लागि पूर्वाधार निर्माणका कार्यक्रम संचालन गर्नु,
- विपद् पश्चात्को पुनर्लाभ, पुनःस्थापना, पुनर्निर्माण र नव निर्माणका कार्यलाई सबल र उत्थानशील बनाउनु ।

रणनीति तथा कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
● प्रकोप तथा प्रकोपजन्य विपद्को प्रतिकूल असरलाई सीमित तुल्याउन अल्पीकरण (Mitigation) तथा अनुकूलनका कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने, ● अग्रिम	● स्थानीय तहमा विपद् व्यवस्थापन समिति गठन गर्ने, ● भौतिक तथा मानवीय क्षति न्यूनीकरणका लागि विपद् व्यवस्थापन सम्वन्धी दक्ष र यथेष्ट मानव स्रोत, उपकरण, बन्दोबस्ती तथा राहत सामग्री सहितको योजना निर्माण गरी कार्यान्वयन गर्ने, ● जोखिम तथा संकटासन्न क्षेत्रको लेखांकन तथा नक्सांकन गर्ने, ● स्थानीय विपद् जोखिम व्यवस्थापन योजना (LDRMP) निर्माण गर्ने, ● गाउँपालिकाले आपतकालीन पूर्व तयारी तथा प्रति कार्य योजना (MEPRP) निर्माण गर्ने, ● भूकम्प, डढेलो, महामारी, अनावृष्टि, अतिवृष्टि, आँधिवेहरी, असिना, तुषारो आदिबाट उत्पन्न हुन सक्ने प्रकोपका बारेमा सबै बस्तीहरूमा पूर्व सूचना तथा सचेतना कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने, ● विद्यालय स्तरमा जोखिम व्यवस्थापन, उद्धार, राहत तथा पुनर्स्थापना कार्यक्रम स्थानीय शैक्षिक पाठ्यक्रममा समावेश गरी अध्यापन गराउने,

सावधानी तथा पूर्वतयारी (Early preparedness) को व्यवस्था गरी विपद् पश्चात्का आधारभूत आवश्यकता परिपूर्ति गर्न आपत्कालीन सेवाहरू सहितको प्रतिकार्य (Response) को व्यवस्था गर्ने, ● विपद्मा परेका व्यक्ति तथा समुदायको पुनर्स्थापना तथा उत्थानशीलता विकास गर्ने, ● एकीकृत विपद् व्यवस्थापन प्रणालीको विकास गर्ने, ● दीर्घकालीन नीति र मापदण्ड निर्धारण गर्ने ।	● सामाजिक अपराध, रोगव्याधी, एवं महामारी विरुद्ध नियमित रूपमा जनचेतना कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने । ● प्रकोप पूर्व तयारी सामग्रीको भण्डारण एवं व्यवस्थापन गर्ने । ● प्रकोपबाट उत्पन्न हुन सक्ने संभावित विपद्बाट नागरिकलाई सुरक्षित वनाउन प्रत्येक वडामा स्वयम्सेवी दल (Rescue team) को तयारी तथा परिचालन गर्ने, ● विपत्तीमा परेका तथा उच्च जोखिममा रहेका व्यक्तिको यथाशीघ्र उद्धारका लागि मुख्य बस्तीहरूमा हेलिप्याड निर्माण गर्ने, ● खोलाको बाढी प्रकोपको संभाव्यता अध्ययन गरी पूर्व सूचना प्रणाली (Early Warning System) को व्यवस्था गर्ने, ● गाउँपालिका अन्तर्गतका अति जोखिम तथा खोला किनारमा रहेका बस्तीहरूको भौगर्भिक अध्ययन गरी सुरक्षित स्थानमा स्थानान्तरण गर्ने, ● विपद् जोखिम पूर्वतयारी र जोखिम न्यूनीकरणमा स्थानीय क्लव, युवा समूह, विभिन्न सामाजिक संघसंस्थाहरू आदिको क्षमता अभिवृद्धि गर्ने, ● गाउँपालिकाले प्रत्येक वडामा प्राकृतिक विपद् राहत कोषको स्थापना गर्न सहयोग गर्ने, ● गाउँपालिकाले जोखिम अभिलेख राख्ने कार्यलाई निरन्तरता दिने र उद्धार तथा राहत वितरण एकद्वार प्रणालीवाट सञ्चालन गर्ने । ● अतिवृष्टि र अनावृष्टिका कारण उत्पन्न हुने प्रकोपको न्यूनीकरणका लागि जलाधार क्षेत्र र प्राकृतिक मुहानको संरक्षण गर्दै ताल, तलैया र पोखरीको मर्मत सम्भार तथा निर्माण गर्ने, ● प्रभावित समुदायको जीवन रक्षाको लागि तत्कालीन आवश्यकताको पहिचान र प्रतिकार्यको लागि प्रारम्भिक तथ्याङ्कहरू तयार गरी राहत कार्य सञ्चालन गर्ने, ● राहत तथा उद्धार कार्यक्रमलाई प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन गर्न आवश्यक तालिम, प्रविधियुक्त सामग्रीको व्यवस्था गर्ने, ● समुदायमा प्रकोपको सामना गर्न सक्ने र पूर्ववत: अवस्थामा फर्कन सक्ने क्षमताको विकास गराउने, ● प्रकोपमा परेका व्यक्ति तथा घर परिवारलाई तत्काल सुरक्षित सार्वजनिक स्थानमा बसोबासको व्यवस्था गरी आवश्यक सहयोग गर्ने, ● विपद्बाट हुन सक्ने क्षति कम गर्न विपद् जोखिम व्यवस्थापनलाई विकास निर्माणमा मूलप्रवाहीकरण गर्ने ● स्थानीय स्तरको योजना तर्जुमामा विपद् जोखिम व्यवस्थापनलाई आन्तरिकीकरण गर्ने, ● विकास निर्माणका आयोजना संचालन गर्दा जोखिम क्षेत्रको पहिचान गरी जोखिम न्यूनीकरणका उपायहरू अवलम्बन गर्ने, ● भू-उपयोग नीति अवलम्बन गरी भूमिको क्षमताको आधारमा भूउपयोग गर्न प्रोत्साहन गर्ने, ● विपद् प्रभावितहरूका लागि जीविकोपार्जन सहयोगार्थ आयमूलक कार्यक्रम सञ्चालन

	गर्ने, ● आकाशेपानी संकलनलाई प्रवर्द्धन गरी कृषि प्रणालीमा उपयोग गर्ने, ● खडेरी सहन सक्ने प्रकारका उत्पादन प्रणालीको विकास गर्ने, ● गाउँपालिकाले जोखिम न्यूनीकरण गर्नका लागि जोखिम व्यवस्थापन योजना निर्माण, कार्यान्वयन निर्देशिका तथा कार्यविधि निर्माण गरी कार्यान्वयन गर्ने, ● गाउँपालिका भित्रका सार्वजनिक तथा निजी भवनहरू निर्माण गर्दा जोखिम प्रतिरोधात्मक संरचना मापदण्ड तयार गरी कार्यान्वयन गर्ने,

पृथ्वी उत्तरगङ्गा गाउँपालिका

प्रमुख कार्यक्रमहरू

क्र.सं.	विषयगत क्षेत्र र योजना तथा कार्यक्रम	इकाई	कार्यान्वयन हुने स्थान	लक्ष्य						अनुमानित लागत रु.	श्रोत व्यहोर्ने निकाय	प्राथमिकता नं.
				वर्ष १	वर्ष २	वर्ष ३	वर्ष ४	वर्ष ५	लक्ष्य			
	पालिका स्तरीय											
१	स्थानीय विपद् व्यवस्थापन समितिलाई सक्रिय बनाउने	पटक	सबै वडा स्तरीय समितिहरु						५६	१००००००		
२	विपद् व्यवस्थापन तथा पूर्व तयारीका कार्य											
३	खोज तथा उद्धार टोलीलाई तयार तालिम	पटक	सबै टोलीहरु						५	१००००००		
४	वडा स्तरको विपद् पूर्व तयारी तथा प्रतिकार्य योजना तयार	पटक							१४	२०००००		
५	विपद् व्यवस्थापन कोष	पटक	प्रत्येक वडा र गा.पा.मा						१५			
६	राहत वितरण सम्बन्धी कार्यविधि तयार गर्ने	पटक	गा.पा.						१			
७	भूकम्प प्रतिरोधात्मक तालिम	जना	१४ वडाका मिस्त्रीहरुलाई						२००	२००००००		
८	भवन निर्माण आचारसंहिता निर्माण र कार्यान्वयन गर्ने	पटक	गा.पा. कार्यपालिका सदस्यहरु						१	१०००००		
९	समुदाय स्तरमा सचेतनामूलक क्रियाकलाप गर्ने	पटक	सबै वडाहरुमा						७५			
	वडा नं. १											
१	डढेलोबाट बँच्न अस्ताखोला, हाँजाको हरियाली कार्यक्रम	पटक	मैकोट						३	२००००००		
२	पुसर अर्पोजा डढेलो व्यवस्थापन	पटक	अर्पोजा,						१	२५०००००		

			पुसर									
३	प्राकृतिक विपद् व्यवस्थापन कार्यक्रम	पटक	१ नं वडा भरि						२	२५०००००		
	वडा नं. ४											
१	अर्जल सामाग्री खरिद र स्टोर कोठा	पटक	अर्जल							५०००००		
२	घन्मा सामाग्री खरिद र स्टोर कोठा	पटक	घुन्मा							५०००००		
३	कांडा सामाग्री खरिद र स्टोर कोठा	पटक	कांडा							५०००००		
	वडा नं. ५											
१	विपद व्यवस्थापनको लागि सामाग्री खरिद	पटक	सबै टोलमा							५००००००		
२	प्रचार प्रसारको लागि पम्प्लेट निर्माण	पटक	सबै टोलमा							१००००००		
	वडा नं. ६											
१	विपद व्यवस्थापन न्यूनिकरण सम्वन्धी आवश्यक तालिमहरु र औजारहरुको व्यवस्थापन	पटक	मयाङ / डिम्मुरगैरा							१५०००००		
	वडा नं. ७											
१	पोखरी	वटा	खारखोला						५	१५०००००		
२	नुनथला देखी ढामे सम्म नियन्त्रण	वटा	खारखोला						५	२००००००		
	वडा नं. ८											
१	डढेलोबाट बँच्न अस्ताखोला, हाँजाको हरियाली कार्यक्रम	पटक	मैकोट						३	२००००००		
२	पुसर अर्पोजा डढेलो व्यवस्थापन	पटक	अर्पोजा, पुसर						१	२५०००००		
३	प्राकृतिक विपद् व्यवस्थापन कार्यक्रम	पटक	१ नं वडा भरि						२	२५०००००		
	वडा नं. ९											

१	सामान खरिद	पटक	९ नं. वडा कार्यालयमा							५०००००		
	वडा नं. १०											
१	आगो लागि	पटक	बाच्छिगाउँ						५	१०००००		
२	आगो लागि	पटक	तक						५	१०००००		
३	आगो लागि	पटक	गुमिलवाँ						५	१०००००		
४	बाढी पहिरो	पटक	तक, बाच्छिगाउँ, गुमिलवाँ						५	१०००००		
	वडा नं. १२											
१	अस्थायी प्रहरी चौकीलाई स्थायी बनाउने	पटक	कोल (पुथा १२)						१			
	वडा नं. १३											
१	विपद् व्यवस्थापन	पटक	१३ नं वडा भित्र							१००००००००		
२	भूकम्पबाट क्षति	पटक	१३ नं वडा भित्र							१००००००००		
३	बाढी पहिरो नियन्त्रण	पटक	१३ नं वडा भित्र							१००००००००		
४	आगलागी नियन्त्रण	पटक	१३ नं वडा भित्र							५००००००		
	वडा नं. १४											
१	सचेतनामुलक कार्यक्रम	पटक	पुथा १४							५००००		
२	स्वयम्सेवक तालिम	पटक										
३	प्राथमिक उपचार तालिम	पटक										
४	विपद् प्रतिकार्यका लागि सामग्री	पटक										

	व्यवस्था											
	जम्मा									६६७५००००		

पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिका

अपेक्षित उपलब्धि

जोखिम न्यूनीकरणका लागि विपद्का सम्भाव्य जोखिमको लेखाजोखा, पहिचान, अनुगमन र पूर्वचेतावनी प्रणाली सुदृढ बनाइएको हुनेछ । प्राकृतिक तथा मानवीय कारणबाट हुने विपद् जोखिम न्यूनीकरणका लागि स्थानीय सरकार संघसंस्था, क्लब, उपभोक्ता समिति मार्फत् जनसचेतना कार्यक्रम सञ्चालन गरिएको हुनेछ । विपद् जोखिम पूर्वानुमान पूर्वतयारी प्रतिकार्य सम्वन्धि क्षमताको विकास गरी जोखिमको न्यूनीकरणका लागि पूर्वाधार निर्माणका कार्यक्रम संचालन गरिएका हुनेछन् । विपद् पश्चात्को पुनर्लाभ, पुनःस्थापना, पुनर्निर्माण र नव निर्माणका कार्यलाई सबल र उत्थानशील बनाइएको हुनेछ । प्राकृतिक तथा गैर-प्राकृतिक विपद् एंव जोखिम न्यूनीकरण गर्दै विपद् उत्थानशील समाज निर्माण भएको हुनेछ ।

८.३ वातावरण संरक्षण र जलवायु परिवर्तन

वातावरण व्यवस्थापन मानव स्वास्थ्य र सुखसँग प्रत्यक्ष रूपमा जोडिएको विषय हो । स्थानीय तहमा विकास निर्माणका क्रममा वातावरण प्रदुषण जस्ता समस्या टड्कारो रूपमा देखिएका छन् । वायु र जल प्रदुषणले मानिसमा विभिन्न रोगहरू समेत निम्ताएको छ । वातावरण संरक्षण गर्न आवश्यक संरचनागत र संस्थागत व्यवस्था हुन सकेको छैन । प्राकृतिक स्रोत साधनको अनियन्त्रित प्रयोगलाई नियन्त्रण गर्न, विकासका क्रियाकलाप सञ्चालन गर्दा वातावरणीय प्रभावको पूर्व मूल्याङ्कन गरेर मात्र सञ्चालनको अनुमति दिने जस्ता कार्य स्थानीय स्तरबाट हुन आवश्यक छ । मानव अनुकूलको वातावरण निर्माणमा सहयोग जुटाउनु पर्ने आवश्यकता रहेको छ । फोहोर मैला व्यवस्थापन, वृक्षारोपण र संरक्षण, प्राकृतिक स्रोत साधनको समुचित प्रयोग, वातावरण प्रदुषण सम्बन्धी चेतनामूलक कार्यक्रम स्थानीय स्तरबाट सञ्चालन गर्न सकिन्छ । त्यसैगरी जलवायु परिवर्तनको कारण कृषि तथा खाद्यान्न, जलस्रोत, वन जंगल तथा जैविक विविधता, मानव स्वास्थ्य, पर्यटन, उर्जा, सिंचाई, बसोवास तथा पूर्वाधारमा प्रतिकूल प्रभाव पर्न थालेको छ । बाढी, पहिरो, डढेलोमा समेत तीव्रता आएको कारण ठूलो मात्रामा धनजनको क्षति हुनुको साथै जीविकोपार्जनमा समेत असर पारी बसाईँसराइ गर्नुपर्ने बाध्यता सिर्जना भएको देखिन्छ । पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिका जलवायु परिवर्तनको उच्च जोखिममा छ । यहाँका जनताले पनि अति वर्षा, खडेरी, अति गर्मी र अति चिसोका घटनाहरू वृद्धि भएको महसुस गरेका छन्, जलवायुको अवस्था सरदरभन्दा परिवर्तन भएको पाइन्छ, जसले कृषि, खानेपानी, स्वास्थ्य, वन, जलस्रोत, पर्यटन र अन्य क्षेत्रमा दैनिक जीवन पद्धतिमा समेत असर गरेको छ । तापक्रमका साथै वर्षातको समय, मात्रा र अवधिमा आएको परिवर्तनका कारणले कृषि उत्पादन र खाद्य सुरक्षामा थप नकारात्मक प्रभाव देखिन थालेको छ भने जलवायुको परिवर्तित अवस्था अनुसार खेतीपातीमा सुधार गर्ने सीप र दक्षताको अभावका कारण न्यून आय भएका समुदाय थप मारमा परेका छन् । जलवायु परिवर्तनका प्रभावसँग अनुकूलित हुने तथा प्रतिकूल प्रभावलाई न्यूनीकरण गर्ने तर्फ नीति तथा कार्यक्रमको तर्जुमा र कार्यान्वयन गर्नु आवश्यक छ ।

प्रमुख समस्या

- बढ्दो जनसंख्या, शहरीकरण, भू-उपयोगमा आयको परिवर्तन, विस्तारित सडक सञ्जाल, बढ्दो सवारी यातायात र डिजेल पेट्रोलको खपत, फोहोर मैला उत्सर्जन, प्लाष्टिकजन्य फोहोर निष्कासन र अव्यवस्थित भौतिक निर्माणका कारण वायु र पानीजन्य प्रदुषण, जलकुम्भी, वनमासा, निलोगन्धे, मरङ्गी, माइकेनिया जस्ता बाह्य मिचाहा झारको प्रकोप लगायत मुख्य वातावरणीय समस्या रहेका छन् ।
- प्रदुषण नियमन सम्बन्धी मापदण्डको कार्यान्वयन नहुनु, प्रदुषकलाई नियमानुसार दण्ड तिराउने व्यवस्था नहुनु, विभिन्न सरोकारवाला तथा नियमनकारी निकायसँग समन्वय हुन नसक्नु, नागरिक सचेतना कम हुनु, वन जंगलको अतिक्रमण तथा ह्रास हुनु, विषादीको प्रयोग, वातावरण संरक्षण र

पूर्वाधार विकासबीच सामन्जस्यता स्थापित हुन नसक्नु, बढ्दो शहरीकरण, सवारी साधनहरूको बढ्दो प्रयोग, भौतिक पूर्वाधारहरूको निर्माणमा भएको वृद्धि, वनजंगलको विनाशका कारण जमिनमाथिको वायुमण्डलको तापक्रम बढ्नु, पर्यटन, कृषि, जैविक विविधता र उर्जा लगायतका क्षेत्रहरू एवं जीविकोपार्जनमा समेत प्रतिकूल प्रभाव पर्नु, जटिल भौगालिक अवस्था अनुरूपका विभिन्न किसिमका प्रकोपहरू, संवेदनशील तथा जोखिमपूर्ण क्षेत्रमा जलवायु परिवर्तनको बढी असर हुने र पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिका जोखिमपूर्ण अवस्थामा रहनु, अनुसन्धान तथा तथ्याङ्कको कमी हुनु तथा अन्तर निकाय समन्वय नहुनु तथा नीति तथा कार्यक्रमहरूमा जलवायुको मुद्दा मूलप्रवाहीकरण तथा आन्तरिकीकरण नहुनु यस क्षेत्रका प्रमुख समस्या हुन् ।

चुनौती तथा अवसर

- ढल निकास तथा फोहरमैला व्यवस्थापन, वातावरणमैत्री विकास संस्थागत हुन नसक्नु, खोला सार्वजनिक स्थलहरूबाट ढुंगा, गिट्टी, वालुवा, माटोको अत्यधिक र अनियन्त्रित प्रयोग, प्राकृतिक स्रोतको अधिक दोहन, शहरोन्मुख क्षेत्रमा धुलो तथा धुँवाले वायु प्रदुषण, भूक्षय, स्थानीय तहमा वातावरण संरक्षण सम्बन्धी चेतनाको अभाव हुनु, नागरिक स्तरमा वातावरण सम्बन्धी दायित्वबोध नहुनु, निश्चित क्षेत्रमा मात्र पर्यटकको अत्यधिक चाप हुनु र विकाससँगै हरित गृह ग्याँसको उत्सर्जन कम गर्नु, विकास आयोजनाले वातावरणमा पारेको असरको अनुगमन गरी नियमन गर्नु तथा जलवायु परिवर्तनका प्रतिकूल प्रभावहरू न्यून गरी अनुकूलन क्षमता वृद्धि गर्नु, आवश्यक पर्ने जनशक्ति, सीप, दक्षताको अभाव तत्काल पुरा गरी प्रभावकारी तुल्याउनु, संवेदनशील र कमजोर भू-बनोट भएको क्षेत्रका संरक्षण गर्नु आदि प्रमुख चुनौती रहेका छन् ।

क्षेत्रगत सोच, लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति तथा कार्यनीति

सोच

“सफा, स्वच्छ, हरित वातावरण र जलवायु उत्थानशील पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिका”

लक्ष्य

- स्थानीय स्तरमा वातावरण मैत्री विकास मार्फत् सफा, स्वच्छ र हरित वातावरण सहितको समृद्धि हाँसिल गर्ने,
- जलवायु परिवर्तन न्यूनीकरण तथा अनुकूलन गर्दै जलवायु परिवर्तन उत्थानशील समाज निर्माण गर्ने ।

उद्देश्य

- स्थानीय तहमा संञ्चालन हुने उत्पादन तथा पूर्वाधार निर्माणका कार्यहरू वातावरण मैत्री बनाउनु,
- जैविक विविधता संरक्षण गरी पर्यावरणीय सन्तुलन कायम गर्नु,
- सङ्कटापन्न जनता तथा प्राकृतिक स्रोतहरूको जलवायु उत्थानशीलता अभिवृद्धि गर्नु र
- जलवायु परिवर्तन अनुकूलन तथा न्यूनीकरणका कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्नु ।

कार्यनीति तथा रणनीति

रणनीति	कार्यनीति
• उत्पादनमूलक उद्योग स्थापना तथा पूर्वाधार निर्माण गर्नु	• वातावरणीय मूल्यांकन आवश्यक हुने उद्योग तथा पूर्वाधारको नीति तथा मापदण्ड तयार गर्ने, • वातावरणमैत्री उत्पादनहरूलाई विशेष अनुदान तथा प्रोत्साहन गर्ने,

पूर्व वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन गर्ने, ● हरित गृह ग्यास उत्सर्जन कम गर्ने, ● विभिन्न पारिस्थितिकीय प्रणालीको संरक्षण गर्ने, ● नदी तथा तालजन्य प्रदुषण नियन्त्रण गर्ने, ● जमिन, ध्वनि तथा वायु प्रदुषण रोकथाम गर्ने, ● फोहर मैला व्यवस्थापन गर्ने, ● जलवायु परिवर्तनका असरहरूको जोखिममा रहेका प्राकृतिक स्रोत तथा समुदायको उत्थानशीलता विकास गर्ने, ● सबै स्थानीय तहको अनुकूलन योजना निर्माण गरी कार्यान्वयन गर्न सहजीकरण गर्ने, ● कार्वन उत्सर्जन कम गर्ने भूउपयोग तथा प्रविधि प्रयोग गर्ने, ● वन तथा वातावरण संरक्षण गर्ने, ● पर्यावरणीय सन्तुलनका लागि पार्क तथा वगैचा निर्माण गर्ने,	● स्थानीय स्तरमा वातावरण शिक्षा तथा प्रचार प्रसार गर्ने, ● वन संरक्षण तथा जलाधार क्षेत्रको व्यवस्थापनबाट कार्वन उत्सर्जन कटौती गर्ने, ● वन, जैविक विविधता तथा जलाधारको संरक्षण एंव सहभागितामूलक व्यवस्थापन गर्ने, ● पर्वतीय पर्यावरणको एकीकृत संरक्षण गर्ने, ● फोहोर मैला व्यवस्थापनका लागि नवीन प्रविधिको प्रयोग गर्ने, ● वन, जलाधार तथा पारिस्थितिकीय प्रणालीको संरक्षण तथा दिगो व्यवस्थापन गर्ने, ● जलवायु परिवर्तनको जोखिममा रहेका जनताको क्षमता अभिवृद्धि गर्ने, ● जलवायु उत्पन्न प्रकोप व्यवस्थापन गर्न पूर्वतयारी तथा सचेतना कार्यक्रम संचालन गर्ने, ● पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकाको जलवायु परिवर्तन अनुकूलन योजना बनाइ कार्यान्वयन गर्न सहजीकरण गर्ने, ● दिगो वन व्यवस्थापन गर्दै वनको कार्वन संचिति वृद्धि गर्ने, ● एकीकृत जलाधार व्यवस्थापन गर्दा जलवायु परिवर्तन अनुकूलन कार्यक्रमहरूलाई मूल प्रवाहीकरण गर्ने, ● जलवायु परिवर्तन न्यूनीकरण र स्वच्छ उर्जाका कार्यक्रम विस्तार गर्न निजी क्षेत्रको सहभागिता र लगानीलाई वृद्धि गर्ने, ● विश्वव्यापी तथा स्थानीय रूपमा जलवायुको मुद्दा टड्कारो भैरहेको परिप्रेक्ष्यमा प्रत्येक नागरिकलाई जलवायु परिवर्तन सम्बन्धी सही जानकारी उपलब्ध गराउन गाउँपालिकाले समय समयमा जलवायु सम्वन्धी विज्ञद्वारा सचेतना कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने, ● जलवायु परिवर्तनको असरलाई ध्यानमा राखेर गाउँपालिका अन्तर्गतका उपयुक्त स्थानमा जलवायु परिवर्तनको अभिलेख तयार गर्न कम्तिमा तापक्रम, वर्षा, सापेक्षिक आर्द्रता मापन स्टेसन स्थापना गर्ने, ● जलवायु परिवर्तनको कारणले तापक्रम, वर्षा, सापेक्षित आर्द्रतामा आएको परिवर्तनसँग अनुकूलन हुने विधिबारे जानकारी गराउने र सोही अनुसारका मानवीय क्रियाकलाप सञ्चालन गर्ने, ● पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकामा रहेका जलाधार क्षेत्रहरूको पहिचान गरी संरक्षणका उपायहरू अवलम्वन गर्ने, ● पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकाभित्र रहेका सबै खोलाहरूको जलाधार क्षेत्रमा भएको भूक्षय खोला कटान नियन्त्रण गर्ने कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने, ● गाउँपालिकाभित्र रहेका सार्वजनिक सम्पतिहरू (वन, जंगल, जग्गा, गुम्बा, पाटी, पौवा, मन्दिर आदि) को नापजाँच तथा एकीकृत अभिलेख कायम गरी संरक्षणको रणनीति तयार गर्ने,

• जलवायु परिवर्तन अनुकूलन कार्यक्रम संचालन गर्ने, • जलाधार, खहरे नियन्त्रण भू-संरक्षण कार्यक्रम संचालन गर्ने,	• गाउँपालिका अन्तर्गतका सार्वजनिक सम्पत्तिहरूको प्रवर्द्धन गर्न उपयुक्त विकास योजनाहरू तर्जुमा गर्ने, • वातावरणीय सौन्दर्य कायम राख्न अभिप्रेरित गर्ने खालका वोर्डहरू राख्ने, • गाउँपालिका भित्रका सबै विद्यालयहरूमा अनिवार्य रूपमा प्रकृति क्लवहरू गठन गर्ने, • गाउँपालिका भित्र रहेका विभिन्न किसिमका वनस्पतिका प्रजातिहरू र औषधिजन्य जडिवुटीहरूको अनुसन्धान गरी अभिलेख तयार गरेर त्यसको संरक्षण र सम्वर्द्धन गर्ने, • गाउँपालिका भित्रका वन जंगल क्षेत्रमा रहेका विभिन्न किसिमका वन्यजन्तुहरू र लोपोन्मुख वनयजन्तुहरूको अध्ययन अनुसन्धान र संरक्षणका कार्यक्रमहरू अबलम्वन गर्ने, • गाउँपालिका/वडा अन्तर्गतका सवै बस्तीहरूमा सरसफाइको व्यापक सचेतना कार्यक्रम अभियानको रूपमा सञ्चालन गर्ने, • गाउँपालिका/वडा अन्तर्गतका सवै बस्तीहरूमा संकलन भएको फोहोर मैला उचित विर्सजन गर्न कन्टेनरहरूको व्यवस्था गर्ने, • फोहोरको किसिम स्रोतमै छुट्याएर रिसाईक्लिङ्ग गर्ने तथा कम्पोष्ट मल बनाउने, • गाउँपालिका/वडा अन्तर्गतका सवै बस्तीहरूवाट उत्पन्न हुने तरल फोहोरलाई सुरक्षित विर्सजन गर्ने, • सडक, नदी किनार, पहिरो, नाङ्गा पाखा आदि क्षेत्रमा वृक्षारोपण गरी वन क्षेत्रमा कृषि वन प्रवद्धन गर्ने, • सामुदायिक र संरक्षित वन व्यवस्थापन कार्यक्रम संचालन गर्ने, • वन क्षेत्रमा हुने बाढी, पहिरो, भूक्षय र आगलागी नियन्त्रणका उपायहरूको सचेतना कार्यक्रम संचालन गर्ने, • मानव र वन्यजन्तु वीचको द्वन्द्वलाई उचित ढंगले व्यवस्थापन गर्ने, • गाउँपालिका/वडा कार्यालयहरूले आफ्नो हाताभित्र सुन्दर नमुना वगैचा निर्माण गर्ने र सोही वगैचालाई नमुना गराइ बस्ती बस्तीमा वगैंचा विस्तार गर्न उत्प्रेरित गर्ने, • गाउँपालिका अन्तर्गत रहेका दृश्यावलोकनका लागि उपयुक्त स्थानहरूमा वडा मार्फत आकर्षक पार्कहरू निर्माण गर्ने, • गाउँपालिकाले वातावरण कोष निर्माण गरी सो कोषको रकम बृक्षारोपण, विरुवा उत्पादन, पहिरो नियन्त्रण लगायतका कार्यक्रममा प्रयोग गर्ने र • गाउँपालिकाले साझेदारी निजी तथा सार्वजनिक सहकार्यमा वातावरण मैत्री पर्यटकीय हरियाली पार्क तथा पिक्निक स्थलहरूको निर्माण गर्ने ।

प्रमुख कार्यक्रम

वातावरण संरक्षण

क्र.सं.	विषयगत क्षेत्र र योजना तथा कार्यक्रम	इकाई	कार्यान्वयन हुने स्थान	लक्ष्य						अनुमानित लागत रु.	श्रोत व्यहोंने निकाय	प्राथमिकता नं.
				वर्ष १	वर्ष २	वर्ष ३	वर्ष ४	वर्ष ५	लक्ष्य			
	पालिका स्तरीय											
१	फोहोर व्यवस्थापनको लागी डस्टविन वितरण गर्ने (कुहिने र नकुहिने)	वडा	१४ वडाका घरधुरी प्रत्येक टोलमा						१४	४००००००		
२	प्लाष्टिकजन्य फोहोरबाट सामग्री निर्माण तालिम	पटक							५	१५०००००		
३	प्राङ्गारिक मल निर्माण उद्योग स्थापना गर्ने	स्थान							५			
४	कुहिने र नकुहिने फोहोर छुट्ट्याउने समुदायमा जनचेतनामूलक क्रियाकलाप	पटक	१४ वडा नं सबै स्थानमा						२०	१००००००		
५	वृक्षारोपन गर्ने											
६	जैविक विविधताहरु वन्यजन्तु, जडिबुटी आदि संरक्षण संवर्द्धन	पटक	सबै वडाहरुमा						१०	३००००००		
७	वातावरण मैत्री पूर्वाधार निर्माण नीति तयार गर्ने	पटक	गा.पा.						१	१०००००		
८	वातावरण मैत्री स्थानीय शासन सम्बन्धी नीति तयार गर्ने	पटक	गा.पा.को कार्यालय						१	७००००		
९	वातावरण मैत्री पूर्वाधारहरु निर्माण गर्ने	वटा	भवन, सडकहरु						६०	७००००००००		
	वडा नं. १											
१	यार्सागुम्बा तथा जडिबुटी पकेट एरिया संरक्षण	पटक	पुपाल, गुराङ, कुन्दला, जाँला							२००००००		

२	वातावरण संरक्षण जनचेतनामूलक कार्यक्रम	पटक										
३	जडिबुटी र बिरुवा नर्सरी उत्पादन	पटक										
४	सामुदायिक वनका झाडी सफाइ	पटक	मैकोट, पोबाङ, पुसर									
५	वन तथा वन्यजन्तु संरक्षण तथा चेतनामूलक कार्यक्रम प्रोत्साहन एवं भरनपोषण	पटक	१ नं वडा भरि						५	१०००००००		
६	रैथाने वनस्पती जन्य खेती कार्यक्रम	पटक	१ नं वडा भरि						५	३०००००००		
७	स्थानीय जडिबुटी तथा वन पैदावारजन्य खेती प्रवर्द्धन	पटक	१ नं वडा भरि						५	२०००००००		
	वडा नं. २											
१	पेल्मा पहिरो तटबन्धन तथा यामाखार पहिरो तटबन्धन	पटक	पेल्मा, यामाखार						४	५००००००		
	वडा नं. ४											
१	हिमालय लालीगुंरास वन संरक्षण तारजारी	पटक								३०००००००		
	वडा नं. ५											
१	वन उपभोक्ता समितिलाई तालिम	पटक								१००००००		
२	वन उपभोक्ता समितिलाई तालिम	पटक								१००००००		
३	हुकाम रानी वन संरक्षण	पटक								१००००००		
	वडा नं. ६											
१	फोहर व्ब्वस्थापनको लागिफोहर डम्पिङ्गव्यवस्थापन	पटक								१०००००		
२	आगलागी न्यर्सनिकरण गर्नको लागि आवश्यक आधुनिक औजारहरुको उपलब्धता	पटक								१००००००		

	वडा नं. ७											
१	रानिवन संरक्षण	पटक	खारखोला						५	५०००००		
२	सामुदायिक वन संरक्षण	पटक	खारखोला						५	३०००००		
	वडा नं. ८											
१	यार्सागुम्बा तथा जडिबुटी पकेट एरिया संरक्षण	पटक	पुपाल, गुराङ, कुन्दला, जाँला							२०००००००		
२	वातावरण संरक्षण जनचेतनामूलक कार्यक्रम	पटक										
३	जडिबुटी र बिरुवा नर्सरी उत्पादन	पटक										
४	सामुदायिक वनका झाडी सफाइ	पटक	मैकोट, पोबाङ, पुसर									
५	वन तथा वन्यजन्तु संरक्षण तथा चेतनामूलक कार्यक्रम प्रोत्साहन एवं भरनपोषण	पटक	१ नं वडा भरि						५	१०००००००		
६	रैथाने वनस्पती जन्य खेती कार्यक्रम	पटक	१ नं वडा भरि						५	३०००००००		
७	स्थानीय जडिबुटी तथा वन पैदावारजन्य खेती प्रवर्द्धन	पटक	१ नं वडा भरि						५	२०००००००		
	वडा नं. १०											
१	धुँलो धुवा	पटक	बाच्छिगाउँ, तक, गुमिलवाँ						५	१००००००		
२	आगोलागि बाट बचाउने	पटक	बाच्छिगाउँ, तक, गुमिलवाँ						५	१००००००		
३	वृक्ष रोपनलाई सिंचाई गराउने	पटक	बाच्छिगाउँ, तक, गुमिलवाँ						५	२००००००००		
४	वन्यजन्तुद्वारा अनाज खान नपाएको	पटक	बाच्छिगाउँ, तक, गुमिलवाँ						५	२००००००		
	वडा नं. १२											

१	जनचेतना मूलक कार्यक्रमको लागि प्रशिक्षण	पटक	प्रत्यक टोलमा						६	३००००		
२	वृक्षारोपन गर्नको लागि खरीद	पटक	प्रत्यक टोलमा						६	५००००००		
	वडा नं. १३											
१	वातावरण संरक्षण, सफाई	पटक	१३ नं वडा भित्र							५०००००००		
२	फोहोर व्यवस्थापन	पटक	१३ नं वडा भित्र							१०००००००		
३	जल्ने र गल्ने फोहोर व्यवस्थापन	पटक	१३ नं वडा भित्र							५०००००००		
	वडा नं. १४											
१	द्वाला वन आगलागी नियन्त्रण	पटक	नाखा							५०००००		
२	सचेतना कार्यक्रम, आगलागी गर्नेलाई कार्बाही	पटक										
३	सडकहरुमा कालोपत्रे	पटक	नाखा, राङसी							२००००००००		
४	वृक्षारोपन (खाली जग्गा) सडक छेउ छाउ	पटक	नाखा, राङसी							१००००००		
५	नर्सरी उत्पादन	पटक	नाखा, राङसी							१००००००		
	जम्मा									१४३१३७००००		

जलवायु परिवर्तन

क्र.सं.	विषयगत क्षेत्र र योजना तथा कार्यक्रम	इकाई	कार्यान्वयन हुने स्थान	लक्ष्य						अनुमानित लागत रु.	श्रोत व्यहोर्ने निकाय	प्राथमिकता नं.
				वर्ष १	वर्ष २	वर्ष ३	वर्ष ४	वर्ष ५	लक्ष्य			
	पालिका स्तर											
१	जलवायु परिवर्तन तथा अनुकुलन	वटा	१४ वटै						१४	३००००००		

	सम्बन्धी समुदाय स्तरमा सचेतनामूलक क्रियाकलाप गर्ने		वडाहरुमा									
२	अनुकुलनका प्रविधिहरु सहयोग गर्ने	जना	१४ वडाका कृषकहरु						६००	९०००००		
३	सुधारिएको वितरण तथा सहयोग	घरधुरी	१४ वडा घरधुरीहरु						६००	२५०००००		
४	जलवायु परिवर्तन र अनुकुलन योजना तयार गर्ने	वडा	१४ वडा कार्यालय						१४	१५००००		
५	रैथाने वालीहरु संरक्षण र बीउ उत्पादन	पटक										
	वडा नं. १											
१	जलवायु अनुकूल खेती कार्यक्रम	पटक	मैकोट, पुसर, पोबाङ							३०००००००		
२	जलवायु परिवर्तन सम्बन्धी चेतनामूलक कार्यक्रम	पटक	मैकोट							२५०००००		
	वडा नं. २											
१	यामाखार बस्ती देखि माथिल्लो भागमा विरुवा वृक्ष रोपन गर्ने	पटक	यामाखार बस्ती						३	२००००००		
	वडा नं. ४											
१	सरांधा तारवारमुहान	पटक	अर्जल							५०००००		
२	पानीखोला तारवार मुहान	पटक	घुन्मा							५०००००		
	वडा नं. ५											
१	जलवायु परिवर्तन सम्बन्धी जनचेतना	पटक	हुकाम सबै						५	५००००००		
२	जलवायु अनुकुल तालीम	पटक	हुकाम सबै						३	३००००००		
३	जलवायु सम्बन्धी प्रचार पम्प्लेट निर्माण	पटक	हुकाम सबै						२	१००००००		

	वडा नं. ६											
१	वृक्षारोपन गर्नको लागि आवश्यक सामाग्रीहरुको र विरुवाहरुको व्यवस्थापन	पटक	मयाङ / डिम्मुरगैरा						५	१००००००		
	वडा नं. ७											
१	पाङग्राखोला माथी तत्वन्धन	पटक	खारखोला						५	५००००००		
	वडा नं. ८											
१	जलवायु अनुकूल खेती कार्यक्रम	पटक	मैकोट, पुसर, पोबाङ							३००००००००		
२	जलवायु परिवर्तन सम्बन्धी चेतनामूलक कार्यक्रम	पटक	मैकोट							२५०००००		
	वडा नं. १०											
१	वृक्षरोपन सिंचाई गराउने	पटक	बाच्छिगाउँ, तक, गुमिलवाँ						५	२०००००००००		
२	वन जंगल वृद्धि गराउने	पटक	बाच्छिगाउँ, तक, गुमिलवाँ						५	१५०००००		
३	धुँवा कोइलाबाट कम बनाउने	पटक	बाच्छिगाउँ, तक, गुमिलवाँ						५	१००००००		
४	आगोलागिबाट बचाउने	पटक	बाच्छिगाउँ, तक, गुमिलवाँ						५	१००००००		
५	स्वच्छ सफा गराउने	पटक	बाच्छिगाउँ, तक, गुमिलवाँ						५	५०००००		

	वडा नं. १२											
१	जलवायु परिवर्तन सम्बन्धी सचेतनामूलक कार्यक्रम	पटक										
२	जलवायु अनुकुल खेति प्रणालीको लागि तालिम	पटक										
३	निर्माण	पटक										
४	जलवायु परिवर्तन सम्बन्धी होर्डिङ बोर्ड निर्माण	पटक										
	वडा नं. १३											
१	जलवायु परिवर्तनबाट असर निरुपन	पटक	१३ नं वडा भित्र							१००००००००		
२	ददेलो नियन्त्रण	पटक	१३ नं वडा भित्र							५०००००००		
३	वृक्षारोपन	पटक	१३ नं वडा भित्र							२००००००		
	वडा नं. १४											
१	वृक्षारोपन	पटक	१४ नं वडा							५००००००		
२	आगलागी नियन्त्रण	पटक	१४ नं वडा							२०००००००		
३	लापा निर्माण कार्यान्वयण	पटक	नाखा, राङसी							५०००००		
४	सचेतनामुलक होर्डिङ बोर्ड निर्माण	पटक	नाखा, राङसी							५०००००		
	जम्मा									४७१५५००००		

प्रमुख कार्यक्रम

- वातावरणमैत्री प्रविधि प्रयोगमा प्रोत्साहन तथा सहुलियत प्रदान गर्ने,
- वन तथा झाडी बुट्यान क्षेत्रको संरक्षण एवं व्यवस्थापन गर्ने,
- महत्वपूर्ण तथा संवेदनशील क्षेत्रको संरक्षण गर्ने,
- नदीको स्वच्छता कायम र हरियाली विस्तार गर्ने,
- वायुप्रदुषण गर्ने उद्योगको अनुगमन तथा नियन्त्रण गर्ने,
- फोहर व्यवस्थापन क्षेत्रको पूर्वाधार निर्माण गर्ने,
- वैकल्पिक उर्जा प्रवर्द्धन कार्यक्रम संचालन गर्ने,
- प्लाष्टिक जन्य वस्तु तथा अन्य फोहरको व्यवस्थापन तथा प्रशोधन गर्ने,
- जलवायुमैत्री खेती प्रविधि कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने,
- स्थानीय अनुकूलन योजना (LAPA) तर्जुमा र कार्यान्वयन गर्ने,
- पानीको मुहान संरक्षण कार्यक्रम गर्ने,
- जलवायु परिवर्तन सम्बन्धी विद्यालय शिक्षा कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने,
- सडक किनारा र खाली रहेका जमिनमा वृक्षारोपणका साथै उद्यान निर्माण गर्ने,
- कृषि र पशुपंक्षीमा आधारित अनुकूलन कार्यक्रमहरू संञ्चालन गर्ने,
- समुदाय अनुकूलन कार्य योजना (CAPA) तर्जुमा र कार्यान्वयन गर्ने ।

अपेक्षित उपलब्धि

योजनाको अन्त्यमा वातावरण संरक्षण सम्बन्धी नीतिगत व्यवस्था, नियमनकारी संयन्त्र तथा संरचनाको विकास भएको हुनेछ । स्थानीय तहका सम्पूर्ण स्थानहरूमा फोहर मैला व्यवस्थापन तथा प्रशोधनका पूर्वाधार विकास भएको हुनेछ । वातावरण स्वच्छता सम्बन्धी जनचेतना विकास भएको हुनेछ । प्राकृतिक स्रोत साधनको पूर्ण रूपमा संरक्षण भएको हुनेछ । खाली जग्गामा वृहत् वृक्षारोपण गरी वनको क्षेत्रफलमा वृद्धि भएको हुनेछ । जलवायु परिवर्तनका असरहरूको न्यूनीकरण, अनुकूलन तथा समयानुकूलन भएको हुनेछ । स्थानीय तहहरूको जलवायु अनुकूलन योजना तयार तथा कार्यान्वयन भएको हुनेछ । जलवायु मैत्री गाउँ (Climate Smart City), हरित गृह ग्याँस उत्सर्जन न्यूनीकरण तथा अनुकूलन तथा समयानुकूलनका कार्यक्रम सञ्चालन भएको हुनेछ ।

परिच्छेद नौ
संस्थागत विकास तथा सुशासन क्षेत्र विकास योजना

पृष्ठभूमि

यस अध्यायमा पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकाको दीर्घकालीन योजनाको प्रारूपलाई मध्यनजर गरी Terms of Reference (TOR) मा उल्लिखित संस्थागत विकास तथा सुशासन क्षेत्र विकास योजनाका उपक्षेत्रलाई समेटिएको छ । यस क्षेत्र अन्तर्गत संस्थागत क्षमता विकास योजना, मानव संसाधन विकास र सुशासन जस्ता उपक्षेत्रहरू पर्दछन् । यी उपक्षेत्रहरूको समुचित विकासका लागि गाउँपालिकाले लिएका सोच, लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति कार्यनीति प्रमुख कार्यक्रम र अपेक्षित उपलब्धिलाई निम्न अनुसार प्रस्तुत गरिएको छ ।

९.१ संस्थागत क्षमता विकास योजना

स्थानीय सरकार नागरिकको घरदैलोको सरकार हो । नेपालको संविधान २०७२ ले स्थानीय तहलाई विधायकी, अर्धन्यायिक र कार्यकारी अधिकार प्रदान गरेको छ । यस्तो अधिकार प्राप्त स्थानीय सरकार संस्थागत सुशासन, प्रभावकारी सेवा प्रवाह, पारदर्शी वित्तीय व्यवस्थापन, सबल, सक्षम र पूर्ण प्रजातान्त्रिक हुनुपर्दछ । यो जिम्मेवारी पुरा गर्न स्थानीय सरकार संस्थागत रूपमा सक्षम हुनु जरुरी छ ।

स्थानीय सरकार आधारभूत सेवा प्रवाहका माध्यमबाट नागरिकको जीवनस्तर सुधारका लागि एकीकृत रूपमा कार्य गर्ने जिम्मेवार निकाय हो । स्थानीय सरकारका अधिकार र जिम्मेवारीहरू कत्तिको कुशल रूपमा सम्पादन हुन्छन् भन्ने कुरा जनप्रतिनिधि र कर्मचारी प्रशासनको कार्यकुशलता र संस्थागत सेवा प्रवाहको क्षमतामा भर पर्दछ । लोकतान्त्रिक पद्धतिमा राज्यले दिने सेवा प्रवाहको मूल्याङ्कन शासक तथा प्रशासक र सेवाग्राहीको सक्षमतामा भर पर्दछ । संविधान प्रदत्त एकल तथा साझा अधिकार र जिम्मेवारीहरूलाई कुशल रूपमा सम्पादन गरी नागरिकहरूलाई छिटो, छरितो, कम झन्झटिलो, पारदर्शी र गुणस्तरीय सेवा प्रवाह गर्ने जिम्मेवारी र दायित्व स्थानीय सरकारको कार्य क्षेत्रमा रहेको छ । तसर्थ यस योजनाले पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकाको संस्थागत क्षमता विकास गरी सेवा प्रवाहमा प्रभावकारिता र सुशासनमा पारदर्शीता कायम गर्ने छ । यसले संस्थागत सुदृढीकरणका साथै गाउँबासीलाई प्रवाह गर्ने सेवा सुविधालाई प्रभाकारी बनाउने विश्वास गरिएको छ ।

सम्भावना र अवसर

- संविधान प्रदत्त अधिकारको प्रयोग गरी पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकाले संस्थागत क्षमता विकास र सुशासनका लागि आवश्यक स्थानीय कानुन, ऐन, नियम, नीति, कार्यविधि तयार गरी कार्यान्वयन गरिरहेको छ ।
- एकीकृत सेवा प्रवाहका लागि गाउँपालिकाले प्रशासनिक भवनको निर्माण गरी सबै शाखाहरूलाई व्यवस्थित गर्ने प्रयास गरिरहेको छ ।
- गाउँपालिकाले संञ्चालन गर्ने कतिपय कार्यक्रमका लागि आवश्यक पर्ने मानव स्रोतको व्यवस्था गरी परिचालन गर्न पाउने अधिकार पालिकासँग रहेको छ ।

समस्या र चुनौती

- कर्मचारी संगठन र व्यवस्थापन (O&M Survey) सर्वे नहुनु,
- भौगोलिक विकटता र यातायात क्षेत्रको पहुँचको अभावका कारण जिल्लाका अन्य पालिकाको तुलनामा मानव संशाधनको आवश्यक उपलब्धता सहजरुपमा हुन नसक्नु,

- गाउँपालिकाका कतिपय वडाका आफ्नो स्वामित्वका वडा कार्यालय भवन नभएका र भएका पनि व्यवस्थित नभएकाले सेवासुविधा प्रवाहमा सहज हुन नसकेको,
- वडाहरूमा सुविधा सम्पन्न सामुदायिक हल नभएकाले सभा, गोष्ठी, तालिम, अन्तर्क्रिया आदि जस्ता कार्यक्रम सञ्चालन गर्न नसकिएको,
- गाउँपालिकाका वडाहरूमा स्वास्थ्य संस्थामा आवश्यक स्रोत, साधन र दक्ष जनशक्तिको व्यवस्था नहुनु,
- गाउँपालिकालाई संविधान प्रदत्त एकल र साझा अधिकारहरू प्राप्त भए तापनि विकास व्यवस्थापन, वित्तीय व्यवस्थापन, सूचना व्यवस्थापन, सेवा प्रवाह मापदण्ड निर्धारण, राजश्व परिचालन र वित्तीय अनुशासन जस्ता एकल, साझा तथा संघीय कानुनबाट व्यवस्थित अधिकारहरूको प्रभावकारी उपयोगका लागि भौतिक स्रोत साधनको व्यवस्था, नीति, योजना, ऐन/नियम/कार्यविधि तयारी, मानव संसाधन प्राप्ति जस्ता कुराहरूमा खासै ध्यान नपुगेको ।

सोच, लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति, कार्यनीति, कार्यक्रम र उपलब्धि

सोच

"सक्षम र सबल संस्थागत विकासका माध्यमबाट सेवा प्रवाह"

लक्ष्य:

- गाउँपालिकाको सेवा प्रवाह र विकास निर्माणमा प्रभावकारिता वृद्धि गरी आम जनतामा समावेशी र सहभागितामूलक असल शासनको अनुभूति गर्ने,

उद्देश्य:

- मूल संविधानको अधिनमा रही सेवामुखी आवश्यक कानुन निर्माण, समयसापेक्ष संशोधन र कार्यान्वयन गर्नु,
- एकीकृत सेवा प्रवाहका लागि प्रविधि मैत्री भौतिक पूर्वाधारहरूको निर्माण र मर्मत सम्भार गर्नु,
- समयानुकूल सेवा प्रवाहका लागि दक्ष मानव संशाधनको व्यवस्था गर्नु,
- सेवा बजारहरूको विकास, विस्तार र परिचालन गर्नु,

रणनीति तथा कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
• संस्थागत प्रणालीमा आवश्यक सुधार गर्नका लागि आवश्यक कानुन निर्माण, समयसापेक्ष संशोधन र कार्यान्वयन गर्ने, • एकीकृत सेवा प्रवाहका लागि प्रविधि मैत्री भौतिक पूर्वाधार निर्माण र	• संघीय तथा प्रादेशिक कानुनको मर्म र स्थानीय आवश्यकतालाई मध्यनजर गरी अधिकार प्रदत्त जनमुखी कानुनहरूको निर्माण र मौजुदा कानुनहरूलाई समयसापेक्ष संशोधन गरी प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन गर्ने, • स्थानीय सरकारबाट प्रदान गरिने सेवा सुविधालाई छिटो छरितो र प्रभावकारी बनाउन नीति नियम र कानुनका बारेमा जनतालाई सुसुचित गर्ने, • न्याय सम्पादन र विधेयकहरू तयार गर्न सहजताका लागि कानुन विज्ञको सेवा प्राप्तिको व्यवस्था गर्ने, • पालिकाको गुरुयोजना लगायत प्राप्त नमूना कानुन अनुसार आवश्यकताका आधारमा ऐन, नियम, विधि तथा कार्यविधिहरूको तयार गर्ने, • गाउँपालिकाका सेवाहरूलाई वडास्तरमा विकेन्द्रीकरण गर्न संस्थागत संरचनाको

सामग्रीको व्यवस्थापन गर्ने, ● सार्वजनिक जवाफदेही जनप्रतिनिधि र दक्ष, सेवामुखी, पारदर्शी, जिम्मेवार कर्मचारी प्रशासनको विकास गर्ने, ● सेवा बजारहरूको विकास, विस्तार र परिचालन गर्ने,	निर्माण गरी कार्यान्वयन गर्ने, ● गाउँपालिकाबाट प्रवाह गरिने सामाजिक विकासका क्षेत्र कृषि, पशुपालन, स्वास्थ्य, शिक्षा र वातावरण संरक्षणलाई घरदैलोमा नै सेवा प्रवाह गर्न संस्थागत संरचनाको व्यवस्था गर्ने, ● गाउँ तथा वडा पालिकाले गर्ने निर्णयहरूमा सबै पक्षको सहभागिता, पारदर्शीता, जवाफदेहिता तथा दिगोपनाका लागि संस्थागत संरचना तयार गर्ने, ● गाउँपालिकाले प्रदान गर्ने सेवा प्रवाह सम्बन्धी आवश्यक जानकारी भएको वडापत्र तयार गरी सार्वजनिक स्थानमा राख्ने, यो वडापत्रलाई पाँच वर्षभित्रमा जनतासँग पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिका नामक Digital Apps बनाई प्रयोगमा ल्याउने, ● गाउँपालिकाका विकास निर्माण कार्यहरूको वार्षिक कार्यतालिका बनाउने र तदनुसार कार्यान्वयन गर्ने, ● स्पष्ट जिम्मेवारी तोक्ने र मापदण्ड सहित कार्यान्वयनको अनुगमन र मूल्याङ्कन गर्ने, ● गाउँपालिकाबाट सञ्चालन हुने विकास निर्माणका प्रमुख परियोजनाहरूको विवरण भएको सूचना बोर्ड सम्वन्धित स्थानमा टाँस्ने, ● गाउँपालिकाबाट प्रवाह हुने सेवाहरूको स्पष्ट, समयबद्ध र कति दिनमा के के हुने खाका सार्वजनिक गर्ने र तद्नुसार नभएमा कारणसहित स्पष्टीकरण दिनुपर्ने परिपाटीको विकास गर्ने, ● गाउँपालिकाको कर्मचारी संरचनालाई समावेशी वनाउन नियुक्ति, जिम्मेवारी बाँडफाँड, लैङ्गिक, जातीय, वर्गीय, क्षेत्रीय समावेशीकरणको मान्यतालाई कडाइकासाथ लागू गर्ने, ● गाउँपालिका र वडास्तरका विकास निर्माणका क्रियाकलापहरूमा समावेशी ढाँचा र सहभागितामूलक पद्धति अवलम्बन गर्ने, योजना छनौट, कार्यान्वयन, व्यवस्थापन, अनुगमन, मूल्यांकनका संयन्त्रहरूमा महिलाको सहभागिता कम्तिमा ३३ प्रतिशत, सीमान्तकृत वर्गको २० प्रतिशत सहभागिता सुनिश्चित गर्ने, ● विकास निर्माणका आयोजनाहरूको बाँडफाड र वजेट विनियोजन क्षेत्रीय (भेगीय) सन्तुलन कायम गर्ने, ● सेवा प्रवाहलाई डिजिटल प्रणालीमा रूपान्तरण गर्ने, ● Digital Apps मार्फत सूचना दिनेलिने सिफारिस गर्ने साथै कर तथा अन्य शुल्कहरूको भुक्तानी दिनेलिने समेत गर्ने, ● गाउँपालिका र वडा स्तरमा तथ्यांकहरूको आय व्ययको लेखा अभिलेखीकरण Digital Apps प्रणालीमा ल्याउने, ● गाउँपालिकाका विभिन्न विषयगत शाखाहरूबाट हुने कामहरूको समन्वय गर्ने र सेवा प्रवाहमा एकद्वार प्रणाली लागू गर्ने, ● प्रत्येक वडाकेन्द्र र बजार उन्मुख स्थानमा कम्तिमा एक बैंक स्थापनाको लागि

	वित्तीय संस्थाहरूसँग पहल गर्ने, ● गाउँपालिकामा प्राप्त हुने भुक्तानी कारोवारहरू बैकिङ्ग प्रणाली मार्फत गर्ने व्यवस्था मिलाउने, ● विकास निर्माणका क्षेत्रमा हुने कारोवार तथा राजश्व संकलन सम्बन्धी आय तथा भुक्तानी समेत बैकिङ्ग प्रणालीमा आबद्ध गर्ने, ● गाउँपालिका तथा वडाहरूमा प्रयोग हुने कार्यालय व्यवस्थापन वा कार्यक्रम संचालनका साधनहरू सम्भव भएसम्म स्थानीय साधन/श्रोतमा (खाजा, झोला, अतिथि सत्कार सामग्रीहरू लगायतका अन्य सम्भाव्य सामग्रीहरू) आधारित गराउदै लैजाने, ● विकास निर्माणका काममा संभव भएसम्म स्थानीय श्रोत सामग्रीहरू र जनशक्तिको प्रयोग गर्ने (काठ, दाउरा, ढुङ्गा, माटो, वालुवा आदि), ● गाउँपालिकावाट सञ्चालित कार्यक्रमहरूमा समन्वय गरी दोहोरो प्रणालीको अन्त्य गर्ने, ● गाउँपालिका क्षेत्रमा क्रियाशील सरकारी तथा गैरसरकारी संस्थाहरूको कार्यक्रमहरूमा समन्वय गर्ने र संस्थागत जिम्मेवारीको परिपाटी बसाउने, ● जनतामा प्रवाहित हुने सेवा एकीकृत गर्न हरेक क्रियाकलापमा गाउँपालिका वा वडाको स्वीकृति र समन्वयमा सञ्चालन गर्ने, ● गाउँपालिका तथा यसका वडाहरू सुविधा सम्पन्न कार्यालय भवनहरू निर्माण गरी तिनीहरूमा Optical Fibre जडान गर्न प्रदेशसँग समन्वय गर्ने, ● गाउँपालिकाका हरेक विषयगत कार्यालयहरू र वडा कार्यालयहरूको भौतिक विकास तथा जनशक्ति व्यवस्थापन गरी संस्थागत क्षमता बढाउने, ● प्रत्येक विषयगत कार्यालयहरूमा प्राविधिक जनशक्ति (जस्तै, ईन्जिनियर, स्वास्थ्यकर्मी, पशु चिकित्सक, कृषि विज्ञ, निरीक्षक आदि) को व्यवस्था गर्ने ● कर्मचारीहरू नियुक्ति गर्दा आवश्यक प्राविधिक सीप र दक्षतालाई आधार बनाउने, ● कर्मचारीको पेशागत सीप तथा क्षमता अभिवृद्धिका लागि नियमित तालिमहरूको व्यवस्था मिलाउने, ● जन प्रतिनिधिहरूलाई योजना निर्माण, बजेट निर्माण, लेखा तथा विकास प्रशासन, नेतृत्व विकास र कार्यान्वयनको क्षेत्रहरूमा समयबद्ध अभिमुखीकरण कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने, ● गाउँपालिका तथा वडाहरूका महत्वपूर्ण सार्वजनिक स्थानहरूमा स्वच्छ खानेपानी तथा व्यवस्थित शौचालयहरूको व्यवस्था गर्ने, ● गाउँपालिकाका कर्मचारीहरू तथा जनप्रतिनिधिहरूको क्षमता अभिवृद्धिको लागि अवलोकन अध्ययन भ्रमण कार्यक्रम आवश्यकता अनुसार सञ्चालन गर्ने, ● गाउँपालिकाको केन्द्रमा कर्मचारी आवासगृहका साथै जन प्रतिनिधि तथा अतिथिहरूका लागि सुविधा सम्पन्न अतिथि गृहको निर्माण गर्ने ।

प्रमुख कार्यक्रम

विषयगत क्षेत्र र योजना तथा कार्यक्रमको नाम	इकाई	कार्यान्वयन हुने स्थान	५ बर्षको लक्ष					५ बर्षको लक्ष्य जम्मा	अनुमानित लागत रु.	लागत सहभागिता	दिगो विकास लक्ष नं	राष्ट्रिय लक्ष्य नं	प्रदेशको संबाहक नं
			बर्ष १	बर्ष २	बर्ष ३	बर्ष ४	बर्ष ५						
१. संस्थागत विकास													
भौतिक संरचनाको विकास													
गाउँपालिकाको भवन संरचना डि.पि.आर अनुसार सम्पन्न गर्ने	संख्या	पुथा उत्तरगङ्गा	१	०	०	०	०	१	२०,०००,०००	गाउँपालिका र पद्रेश		३	२
वडा कार्यालय भवन सम्पन्न गर्ने	संख्या	वडा नं.......	३	४	०	०	०	७	३०,०००,०००	गाउँपालिका र पद्रेश		३	२
भौतिक साधन प्राप्ती									**५०,०००,०००**				
सबै वडाहरूमा Multimedia सहित हल निर्माण	संख्या	सबै वडाहरूमा	२	२	२	३	५	१४	५६,०००,०००	गाउँपालिका र पद्रेश	१६	३	२
जम्मा संस्थागत विकास									**१०६,०००,०००**				

क्र.सं.	विषयगत क्षेत्र र योजना तथा कार्यक्रम	इकाई	कार्यान्वयन हुने स्थान	लक्ष्य						अनुमानित लागत रु.	श्रोत व्यहोने निकाय	प्राथमिकता नं.
				वर्ष १	वर्ष २	वर्ष ३	वर्ष ४	वर्ष ५	लक्ष्य			
	पालिका स्तरीय											
१	कर्मचारीलाई क्षमता अभिवृद्धि तालिम	पटक	पालिका क्षेत्रभर	२	३	२	२	१	१०	५००००००	गाउँपालिका र प्रदेश	१
२	प्रतिस्पर्धात्मक कार्यक्रम	पटक	गा.पा. कार्यालय	१	१	१	१	१	५	५००००००	गाउँपालिका	७

३	बैठक/ छलफल	पटक	गा.पा./वडा	१२	१२	१२	१२	१२	६०	३०००००००	गाउँपालिका	२
४	पुरस्कृत/ प्रोत्साहन	पटक	गा.पा./वडा	३	३	३	३	३	१५	५०००००	गाउँपालिका	६
५	वडा कार्यालय व्यवस्थापन	पटक	वडा	१	१	१	१	१	५	६००००००	गाउँपालिका र वडा	५
६	विद्यालयमा जनचेतनामूलक सामग्री वितरण	वटा	विद्यालय	१	१	१	१	१		५००००००	गाउँपालिका र प्रदेश	४
७	बालमैत्री, अपाङ्गमैत्री कार्यालय व्यवस्थापन	वटा	कार्यालय (वडा/ वन शाखाहरु)	१	१	१	१	१		१०००००००	गाउँपालिका	३
८	गा.पा.को प्रशासनिक भवन रङ्गरोगन एवम् फर्निचर व्यवस्थापन	पटक	गा.पा.					१	१	२०००००००	गाउँपालिका	८
९	जनप्रतिनिधि र कर्मचारीहरुलाई अवलोकन भ्रमण	पटक	गा.पा./वडा	१	१	१	१	१	५	५००००००		
१०	लै.स.सा.स. (लक्षित वर्ग तथा यौनिक अल्पसंख्यक समेत) क्षमता विकास तथा अभिमुखीकरण कार्यक्रम	पटक	गा.पा./वडा	१	१	१	१	१	५	२५०००००	गाउँपालिका	
	वडा नं. १२											
१	पालिकाले बनाएको नीती र कानुनहरुको टोल स्टरिय अभिमुखिकरण कार्यक्रम	पटक	कोल	१	१	१	१	१	५	२५००००	वडा कार्यालय	
	वडा नं. १४											
१	वि.व्य.स., स्वास्थ्य व्य.स., शि.अ.स.लाई क्षमता विकास तालिम	पटक	पुथा १४	१	१	१	१	१	५	३०००००	वडा कार्यालय	
	जम्मा									**८९५५०००० **		

उपलब्धिः

सेवा प्रवाहमा सबलीकरण, विकास निर्माणमा प्रभावकारिता, समावेशिता र सहभागितामा वृद्धि भएको हुनेछ । मूल संविधानको अधिनमा रही सेवामुखी आवश्यक कानुन निर्माण, समयसापेक्ष संशोधन र कार्यान्वयन गरिएको हुनेछ । एकीकृत सेवा प्रवाहका लागि प्रविधि मैत्री भौतिक पूर्वाधारहरूको निर्माण र मर्मत सम्भार गरिएको हुनेछ । समयानुकूल सेवा प्रवाहका लागि दक्ष मानव संशाधनको व्यवस्था गरिएको हुनेछ । सेवा बजारहरूको विकास, विस्तार र परिचालन गरिएको हुनेछ ।

९.२ मानव संसाधन विकास

पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकामा विभिन्न तहमा गरी जम्मा ३१ कर्मचारी र १६ जनप्रतिनिधि रहेका छन् । एकीकृत सेवा प्रवाहका लागि सुविधा सम्पन्न आफ्नै प्रशासनिक भवन निर्माणको चरणमा रहेको छ । कार्यालयलाई चलायमान बनाउन मानिसमा ज्ञान, सीप, अनुभव र आवश्यक स्रोत साधन चाहिन्छ । त्यसैले मानव संसाधनको क्षमता विकास भनेको गाउँपालिकाको खर्च नभई लगानी हो भन्ने कुरा बुझ्नु पर्दछ । मानव संशाधनको विकास र पेशागत कार्यक्षमता वृद्धि गरी सेवा प्रवाहलाई छिटो छरितो र प्रभावकारी बनाउनु नै यसको मुख्य अभिप्राय रहेको छ ।

सम्भावना र अवसर

- गाउँपालिकाले मानव संसाधनको विकासका लागि सबै तह र क्षेत्रका शैक्षिक संस्थाको संस्थागत विकास गरी ह्वाइट कलर जब गर्न सक्ने दक्ष जनशक्ति उत्पादन गर्ने र पूर्वाधार निर्माण, कृषि क्षेत्रको विकास, पर्यापर्यटन तथा जलपर्यटन र व्यावसायिक सीपमूलक क्षेत्रको विकास गरी अधिक मात्रामा मानिसलाई रोजगारी र आयआर्जनमा जोड्न सक्ने सम्भावना रहनु,
- गाउँपालिका भित्रका मानव संसाधनलाई जीवन उपयोगी सीप विकासका लागि आवश्यक स्वरोजगार मूलक तालिम तथा प्रशिक्षण दिई उनीहरूलाई विभिन्न क्षेत्रमा परिचालन गर्न सक्ने अधिकार स्थानीय सरकारलाई रहनु,
- कृषि सहकारीका माध्यमबाट किसानहरूलाई कृषि तथा पशुपालनका क्षेत्रमा व्यावसायीकरण गराई मानव संसाधनलाई स्वरोजगार बनाउने सम्भावना रहेको छ ।

समस्या र चुनौती

- भौगोलिक विकटता र सुरक्षित यातायात पूर्वाधारको कमी हुनु,
- मानव संसाधन विकासका लागि संस्थागत कार्ययोजना नहुनु, विभिन्न क्षेत्रका दक्ष जनशक्ति उत्पादन गर्ने संस्थागत संरचना र सीप विकास तालिम सञ्चालन नहुनु,
- आफ्नो गाउँठाउँको श्रमप्रति विश्वस्त नहुनु, त्यस किसिमको सामाजिक परिवेश नबन्नु र सीपयुक्त मानव स्रोत पनि विदेश पलायन हुनु,

सोचः

"जनमुखी सेवा प्रवाहका लागि दक्ष र जनउत्तरदायी मानव संशाधन"

लक्ष्यः

- दक्षता सहितको द्रुत सेवा प्रवाहका लागि जनमुखी प्रशासनिक सेवाको विकास गर्ने,

उद्देश्य

- कर्मचारी तथा जनप्रतिनिधिहरूको क्षमता विकास गर्नु,
- सेवा बजारको क्षेत्र विस्तार गर्नु,

रणनीति तथा कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
• कर्मचारी र जनप्रतिनिधिहरू लाई पेशागत क्षमता विकास गरी कार्य दक्षतामा वृद्धि गर्ने, • सेवा बजारहरूको विकास र विस्तार गर्ने ।	• कर्मचारीको पेशागत दक्षतालाई समयानुकूल बनाउन नेतृत्व विकास तथा प्रविधिसँग सम्वन्धित सीप विकास तालिमको व्यवस्था गर्ने, • जननिर्वाचित प्रतिनिधिको काम, कर्तव्य, अधिकार, जिम्मेवारी र सुशासनबारे अनुशिक्षण कार्यक्रम संचालन गर्ने, • गाउँपालिकाको कर्मचारी संरचनालाई समावेशी वनाउन नियुक्ति र जिम्मेवारी बाँडफाँड गर्दा अपाङ्ग, लैङ्गिक, जातीय, वर्गीय, क्षेत्रीय समावेशीकरणको मान्यतालाई कडाइका साथ लागू गर्ने, • गाउँपालिकाका विभिन्न विषयगत शाखाहरूबाट हुने कामहरूको समन्वय गर्ने र सेवा प्रवाहमा एकद्वार प्रणाली लागू गर्ने, • प्रत्येक विषयगत कार्यालयहरूमा प्राविधिक जनशक्ति (जस्तै, ईन्जिनियर, स्वास्थ्यकर्मी, पशु चिकित्सक, कृषि विज्ञ, निरीक्षक आदि) को व्यवस्था गर्ने, • कर्मचारीहरू नियुक्ति गर्दा आवश्यक प्राविधिक सीप र दक्षतालाई आधार बनाउने, • कर्मचारीको पेशागत सीप तथा क्षमता अभिवृद्धिका लागि नियमित तालिमहरूको व्यवस्था मिलाउने, • जन प्रतिनिधिहरूलाई योजना निर्माण, बजेट निर्माण, लेखा तथा विकास प्रशासन, नेतृत्व विकास र कार्यान्वयनका क्षेत्रहरूमा समयबद्ध अभिमुखीकरण कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने, • गाउँपालिकाका कर्मचारीहरू तथा जनप्रतिनिधिहरूको क्षमता अभिवृद्धिको लागि अवलोकन अध्ययन भ्रमण कार्यक्रम आवश्यकता अनुसार सञ्चालन गर्ने, • कृषि तथा पशुपालनका सेवा बाक्लो बनाउन अगुवा कृषकहरूबाट छनौट गरी कृषि तथा पशु सेवा कार्यकर्ताको तालिम प्रदान गर्ने, • खानेपानी मर्मत सेवाहरूका लागि खानेपानी उपभोक्ता समूहबाटै सहभागी छनौट गरी तालिम प्रदान गर्ने, • गाउँपालिकाको केन्द्रमा कर्मचारी आवासगृहका साथै जन प्रतिनिधि तथा अतिथिहरूका लागि सुविधा सम्पन्न अतिथि गृहको निर्माण गर्ने ।

प्रमुख कार्यक्रम

क्र.सं.	विषयगत क्षेत्र र योजना तथा कार्यक्रम	इकाई	कार्यान्वयन हुने स्थान	लक्ष्य						अनुमानित लागत रु.	श्रोत व्यहोर्ने निकाय	प्राथमिकता नं.
				वर्ष १	वर्ष २	वर्ष ३	वर्ष ४	वर्ष ५	लक्ष्य			
	पालिका स्तरीय											
१	कर्मचारी संगठन र व्यवस्थापन (O&M) सर्भे	जना	पुथा उत्तरगङ्गा गा.पा. क्षेत्रभर	१					१	७०००००	गाउँपालिका	१
२	जनप्रतिनिधिको नेतृत्व विकास तालिम	जना	पुथा उत्तरगङ्गा गा.पा. क्षेत्रभर	१	१	१			७६	२००००००	गाउँपालिका र प्रदेश	२
३	शिक्षकलाई उत्कृष्ट शिक्षक घोषणा गर्ने	पटक	पुथा उत्तरगङ्गा गा.पा. क्षेत्रभर	१	१	१	१	१	५	१५००००	गाउँपालिका	५
४	उत्कृष्ठ कार्यालय सहायकलाई प्रोत्साहन	पटक	पुथा उत्तरगङ्गा गा.पा. क्षेत्रभर	१	१	१	१	१	५	१०००००	गाउँपालिका	४
५	सेवा करारमा पदपूर्ति सम्बन्धी प्रक्रिया	पटक	पुथा उत्तरगङ्गा गा.पा. क्षेत्रभर		१		१			५०००००	गाउँपालिका	३
६	जनप्रतिनिधिहरुलाई चेतनामूलक कार्यक्रम	पटक	पुथा उत्तरगङ्गा गा.पा.		१	१	१	१	५	२००००००	गाउँपालिका र प्रदेश	६

			क्षेत्रभर									
७	लोकसेवा तयारी कक्षा संचालन सम्बन्धी तालिम			१	१	१	१	१	५	१००००००	गाउँपालिका	७
	वडा नं. १२											
१	जनप्रतिनिधिहरुलाई नेतृत्व विकास तालिम		कोल	१	१	१				१०००००	वडा	
२	कर्मचारीहरुलाई क्षमता विकास तालिम		कोल	१	१	१	१	१	५	१०००००	वडा	
	जम्मा									६६५००००		

पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिका

अपेक्षित उपलब्धि

जनप्रतिनिधिहरूमा समयानुकूल क्षमता वृद्धि भएको हुनेछ । कर्मचारीहरूको पेशागत दक्षता निरन्तर अध्यावधिक गर्ने कार्यक्रम संचालन गरिएको हुनेछ । जनताको दैनिक जीवनसँग सम्वन्धित सेवा बजारको क्षेत्र विस्तार गरिएको हुनेछ ।

९.३ सुशासन

संघीयताको कार्यान्वयनसँगै जनताको घरआँगनको सरकारका रूपमा स्थानीय सरकार रहेको छ । केन्द्रीकृत शासनबाट सन्तुष्ट हुन नसकेका जनताका आशा र अपेक्षालाई पुरा गर्ने दायित्व स्थानीय सरकारलाई रहेको छ । आम नागरिक विशेष गरी विपन्न तथा पछाडि परेका वर्ग समुदायले स्थानीय सरकारबाट ठूलो अपेक्षा राखेका छन् । संवैधानिक व्यवस्था, कानुनी शासन र जनअपेक्षा अनुसार कुशल, पारदर्शी, जवाफदेही ढंगले स्थानीय शासन संचालन गरी सेवा प्रवाह र विकास कार्यलाई प्रभावकारी बनाउने अहम् दायित्व स्थानीय सरकारमा रहेको छ ।

बदलिँदो परिवेशसँगै सेवा प्रवाह र विकास व्यवस्थापनमा सिर्जनात्मक र वैकल्पिक उपायहरू अवलम्बन गर्न जरुरी देखिएको छ । संगठन तथा क्षमता विकास, कर्मचारी व्यवस्थापन र अन्तर सरकार, निजी तथा गैर सरकारी संस्था साझेदारीको माध्यमबाट सेवा प्रवाह र विकास व्यवस्थापनलाई नतिजामूलक र प्रभावकारी बनाउनेतर्फ गाउँपालिकाले विशेष ध्यान दिन आवश्यक छ ।

गाउँपालिकाबाट हालसम्म ११९ वटा ऐन, नियम, कार्यविधि निर्माण, प्रमाणीकरण र स्थानीय राजपत्रमा प्रकाशन भई कार्यान्वयनमा रहेका छन् । संविधानले व्यवस्था गरेका कतिपय ऐन, नियम अझै बनाउनु पर्ने छ । सहभागितामूलक योजना तर्जुमा प्रक्रिया मार्फत नागरिक समाज संस्था समेतको सहभागितामा योजना तर्जुमाको अभ्यास गरी सभाबाट स्वीकृत बजेट तथा नीति कार्यक्रमलाई वेवसाइट र सूचना पाटी मार्फत् सार्वजनिक गर्ने अभ्यास गरिएको छ ।

सम्भावना र अवसर

- शासकीय स्वरूप संघीय संरचनामा गइ स्थानीय सरकारलाई कानुनी, विधायकी र कार्यकारी अधिकार प्रदान गर्नु,
- सुशासन कायम गर्नका लागि स्थानीय सरकारलाई आवश्यक पर्ने कानुनहरू आफै पारदर्शी रूपमा निर्माण गर्ने कानुनी अधिकार रहनु,
- कर्मचारी प्रशासन तथा जनप्रतिनिधि प्रत्यक्ष रूपमा जनताप्रति जवाफदेही हुने कानुनी प्रावधानहरू निर्माण हुनु,
- वित्तीय संघीयताको कार्यान्वयनले प्राकृतिक स्रोत साधनको सदुपयोग र स्थानीय राजश्वको प्रयोग स्थानीय स्तरमा नै हुने अवसर प्राप्त हुनु,
- सार्वजनिक जीवनका व्यक्तिहरूले सार्वजनिक सेवाका सिद्धान्तको परिपालना परिपाटीको सुरुआत हुनु र
- राज्यले भष्ट्राचार शून्य सहनशीलताको नीति लिएको र सेवाग्राही सुशासन तथा भष्ट्राचारप्रति सजक र सचेत हुनु ।

समस्या र चुनौती

- जनप्रतिनिधि शासकको मानसिकताबाट मुक्त भइ सेवक र जनउत्तरदायी हुन नसक्नु
- कर्मचारी प्रशासन नतिजामुखी भन्दा प्रक्रियामुखी भइ पारदर्शी र जनउत्तरदायी नहुनु,

- सुशासन कायम गर्नका लागि मौजुदा कानुनहरू दोहोरो अर्थ दिने र प्रक्रियामुखी तथा आवश्यक पर्ने सबै कानुनहरूको निर्माण नहुनु,
- शासकीय स्वरूप संघीयतामा गए पनि प्रशासनिक मानसिकता संघीयताको भावना अनुरूपको नहुनु,
- दलीय निर्वाचनबाट निर्वाचित जनप्रतिनिधिहरूमा दलीय मानसिकताबाट माथि उठ्न नसक्नु,
- कर्मचारी तथा जनप्रतिनिधिहरूले सदाचारयुक्त आचरण निर्माण गर्न नसक्नु,

सोचः

"नतिजामुखी र जनसेवी सार्वजनिक प्रशासन सुशासनको आधार"

लक्ष्यः

- जनमुखी र जनअपेक्षा अनुसारका छिटो, छरितो, सरल एवं न्यायिक रूपमा सार्वजनिक सेवा प्रवाह गर्ने,

उद्देश्यः

- पारदर्शी रूपमा कानुनी शासनको प्रत्याभूति गराउनु,
- जवाफदेही उत्तरदायी र समानतामा आधारित सेवा प्रवाह गर्नु,
- गाउँपालिकाबाट प्रवाह हुने सेवाहरू पारदर्शी बनाउनु,
- सेवा प्रवाह जवाफदेही र पूर्ण सहभागितामूलक बनाउनु,
- आर्थिक तथा विकासका गतिविधिहरू पारदर्शी रूपमा संचालन गर्नु ।

रणनीति तथा कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
● गाउँपालिकाले सम्पादन गर्ने सम्पूर्ण सेवाहरू पारदर्शी बनाउने,	● गाउँपालिकाले गर्ने सार्वजनिक सरोकारका हरेक निर्णयहरू वेभसाइट, सामाजिक सञ्जाल, सूचना पाटी र आम सञ्चारका माध्यमबाट सार्वजनिक गर्ने, ● गाउँपालिकाको सम्पूर्ण आय व्यय विवरण नियमित रूपमा वेभसाइट, सामाजिक सञ्जाल, सूचना पाटी र आम सञ्चारका माध्यमबाट सार्वजनिक गर्ने, ● आर्थिक, सामाजिक तथा पूर्वाधार विकास कार्यहरूको प्रगति विवरण वेभसाइट, सामाजिक सञ्जाल, सूचना पाटी र आम सञ्चारका माध्यमबाट सार्वजनिक गर्ने, ● प्रत्येक योजनाहरूको सम्पन्नतापछि सार्वजनिक लेखा परीक्षण गर्ने, ● अध्ययन, अनुसन्धान, मूल्याङ्कन र अनुगमन प्रतिवेदन वेभसाइट, सामाजिक सञ्जाल, सूचना पाटी र आम सञ्चारका माध्यमबाट सार्वजनिक गर्ने,
● योजना चक्रको हरेक तहमा समावेशिता सहितको सहभागिता सुनिश्चित गर्ने,	● गाउँपालिकाद्वारा निर्माण गरिने योजना तर्जुमा प्रकृयामा बस्ती स्तरका आम जनताको सहभागिता सुनिश्चित गर्ने, ● उपभोक्ता समिति छनौटमा सीमान्तकृत, विपन्न, असहाय, लैंगिक समावेशी सहभागिताको सुनिश्चित गर्ने,

	● गाउँपालिकाले संचालन गर्ने हरेक योजनाहरू कार्यान्वयन गर्दा सम्भव भएसम्म जनसहभागिता सुनिश्चित गर्ने,
● अन्तर सरकारी स्तरको सहकार्य वृद्धि गर्ने,	● योजनाहरूको विवरण आदान प्रदान गर्ने, ● संघ, प्रदेश र पालिकाबीच विकास प्रशासन, बजेट, कार्यक्रम र रणनीतिहरूका बारेमा अन्तरसम्बन्ध स्थापना तथा समन्वय गर्ने,
● अन्तर योजना तथा परियोजनाहरू बीच सहकार्य वृद्धि गर्ने,	● पालिका क्षेत्रमा कार्यरत संघ, संस्था, आयोजना तथा परियोजना र कार्यरत निकायबीच अन्तरसम्बन्ध स्थापना तथा समन्वय गर्ने,

पृथ्वी उत्तरगङ्गा गाउँपालिका

प्रमुख कार्यक्रम

बिषयगत क्षेत्र र योजना तथा कार्यक्रमको नाम	इकाई	कार्यान्वयन हुने स्थान	५ बर्षको लक्ष					५ बर्षको लक्ष्य जम्मा	अनुमानित लागत रु.	लागत सहभागिता	दिगो विकास लक्ष नं	राष्ट्रिय लक्ष्य नं	प्रदेशको संबाहक नं
			बर्ष १	बर्ष २	बर्ष ३	बर्ष ४	बर्ष ५						
३. सुशासन													
२४ घण्टा सेवा प्रवाह गर्नुपर्ने सेवालाई व्यवस्थापन गर्ने	नियमित	गा.पा.	नियमित	नियमित	नियमित	नियमित	नियमित	नियमित	१,०००,०००	गा.पा.		८	
कानुनले गोप्य राख्ने भनेका बाहेक सबै विषयका आर्थिक तथा भौतिक प्रगती, खर्च विवरण सार्वजानिकिकरण गर्ने	नियमित	गा.पा.	नियमित	नियमित	नियमित	नियमित	नियमित	नियमित	५००,०००	गा.पा.		८	
आवश्यक कानुन नीति निर्माण गर्दै जाने	नियमित	गा.पा.	नियमित	नियमित	नियमित	नियमित	नियमित	नियमित	५००,०००	गा.पा.		८	
कृषि बजार सुचना प्रणालीको स्थापना गर्ने	संख्या	गा.पा.	०	०	१	०	०	१	५००,०००	गा.पा.		४	
आपत्कालिन कार्य संचालन केन्द्र स्थापना र संचालन	संख्या	गा.पा.	०	०	०	१	०	१	१,०००,०००	गा.पा.		१०	
जम्मा सुशासन रु									९,३५०,०००				

सेवा प्रवाह मापदण्ड निर्धारण

पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिका

क्र.सं.	विषयगत क्षेत्र र योजना तथा कार्यक्रम	इकाई	कार्यान्वयन हुने स्थान	लक्ष्य						अनुमानित लागत रु.	श्रोत व्यहोंने निकाय	प्राथमिकता नं.
				वर्ष १	वर्ष २	वर्ष ३	वर्ष ४	वर्ष ५	लक्ष्य			
	पालिका स्तरीय											
१	कार्यालयमा रहेका कागजातहरुको अभिलेखीकरण	पटक	पु.उ.गा.पा. र वडा	१	१	१	१	१	५	५०००००		
२	सामाजिक सुरक्षा भत्ता वितरण	पटक	पु.उ.गा.पा./ वडा/ बैङ्क						२०			
३	पञ्जिकरण सम्बन्धीका सेवा प्रवाह	पटक	वडा कार्यालयहरु									
४	न्यायिक समिति क्षमता अभिवृद्धि तालिम	पटक	गाउँपालिका/ वडापालिका	१	१	१	१	१	५	३००००००		
५	नीति, कानुन तर्जुमा एवम् निर्माण	वटा	गा.पा. एवम् अन्य	१	१	१	१	१		१०००००		
६	स्थानीय राजपत्रको घोषणा	वटा	गा.पा. एवम् अन्य	१						२५०००		
७	स्वास्थ्यकर्मीहरुले सम्पादन गर्नुपर्ने कार्यको मापदण्ड निर्माण	वटा	गा.पा. एवम् अन्य	१		१				१००००		
८	शिक्षा लगायत अन्य विषयगत शाखाका मापदण्ड निर्माण	वटा	गा.पा. एवम् अन्य	१		१				१००००		
९	विद्यालय संचालन एवम् व्यवस्थापन	वटा	विद्यालय र गा.पा.	१		१				१००००		

	सम्बन्धी मापदण्ड											
१०	टोलटोलमा घुम्ती शिविर संचालन	पटक	टोल	१	१	१	१	१	५	२५०००००	गा.पा.	
	वडा नं. १४											
१	नागरिक वडापत्रको व्यवस्था प्रत्येक कार्यालयमा		पुथा १४	१					१	२००००	गा.पा.	
२	सेवाग्राहीलाई ठीक समयमा सेवा प्रवाह		पुथा १४									
३	सेवा प्रवाह गर्दा मापदण्ड अनुसार कार्य सञ्चालन गर्ने		पुथा १४									
४	सा.व.उ.स.(प्रत्येक)ले उपभोक्ताहरुलाई सही सूचना प्रवाह		पुथा १४									
	जम्मा									६१७५०००		

पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिका

सेवा प्रवाहमा विद्युतीय सूचना

क्र.सं.	विषयगत क्षेत्र र योजना तथा कार्यक्रम	इकाई	कार्यान्वयन हुने स्थान	लक्ष्य						अनुमानित लागत रु.	श्रोत व्यहोर्ने निकाय	प्राथमिकता नं.
				वर्ष	वर्ष	वर्ष	वर्ष	वर्ष	लक्ष			

				१	२	३	४	५	य			
	पालिका स्तरीय											
१	विद्युतीय सामग्री तथा ईन्टरनेट खरिद, संचालन एवम् व्यवस्थापन	पटक	पु.गा.पा.+वडा कार्यालय						२	५००००००	गा.पा. र वडा	
२	पालिकामा डिजिटल हाजिरी र डिजिटल नागरिक वडापत्र खरिद साथै वडा कार्यालयमा नागरिक वडापत्र मात्र । (वडा कार्यालयमा डिजिटल बाहेक)	वटा	पु.गा.पा.+वडा कार्यालय	१					१	१५०००००	गा.पा.	
३	ई-लाइब्रेरीको स्थापना मा.वि.	वटा	विद्यालय		१					३००००००	गा.पा.	
४	वेभसाइट लगायतका साधनबाट सेवाप्रवाह	पटक	गा.पा.	१						२०००००	गा.पा.	
५	मोबाइल एप निर्माण एवम् कार्यान्वयन	पटक	गा.पा.						१	२००००००	गा.पा.	
६	डिजिटल न्यूज सम्बन्धी अभ्यास	वटा	गा.पा.	१					१	३००००००	गा.पा.	
७	विद्युतीय सामग्रीहरुको चेतनामूलक अभियान	पटक	सम्पूर्ण वडा	१	१	१	१	१	५	१४०००००	गा.पा. र वडा	
८	जनस्तरमा विद्युतीय सूचनाको बारे जानकारी	पटक	सम्पूर्ण टोल बस्ती	१	१	१	१	१	५	३००००००	वडा	
९	विभिन्न खालका प्रतिवेदन डिजिटल माध्यमबाट प्रकाशन गर्ने	पटक	गा.पा.									
१०	कार्यालयको अभिलेख डिजिटल माध्यमबाट राख्ने	पटक	गा.पा., वडा, अन्य कार्यालय	१	१	१	१	१		२००००००	गा.पा. र वडा	
११	ई-सिफारिसको व्यवस्था र प्रयोग	पटक	वडा/ गा.पा.		१				१	२००००००	गा.पा. र वडा	
१२	प्रत्येक घरधुरीमा विद्युत मिटर वितरण कार्यक्रम		वडा/ गा.पा.	१	१	१	१	१	५	५००००००	गा.पा.	

पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिका

	वडा नं. १२											
१	वडाको फेसबुक आई डी बनाउने			१					१			
२	ग्रुप म्यासेज बनाउने			१					१			
	वडा नं. १४											
१	वडा कार्यालयमा सिसिटिभी क्यामेराको व्यवस्था		पुथा १४	१					१	३०००००	गा.पा.	
	जम्मा									२८४०००० ०		

लेखांकन

क्र.सं.	विषयगत क्षेत्र र योजना तथा कार्यक्रम	इकाई	कार्यान्वयन हुने स्थान	लक्ष्य						अनुमानित लागत रु.	श्रोत व्यहोंने निकाय	प्राथमिकता नं.
				वर्ष १	वर्ष २	वर्ष ३	वर्ष ४	वर्ष ५	लक्ष्य			
	पालिका स्तरीय											
१	लेखांकनमा SUTRA को प्रयोग	पटक	गा.पा.	१	१	१	१	१				
२	राजश्व software मार्फत लेखांकन	पटक	गा.पा./ वडा	१	१	१	१	१				
३	आन्तरिक लेखा प्रणालीको पैयोग	पटक	गा.पा./ वडा	१	१	१	१	१	५	१००००००	पालिका	
४	विभिन्न ऐनको आधारमा लेखा प्रणालीको प्रयोग	पटक	गा.पा./ वडा	१	१	१	१	१	५	१०००००	पालिका	
५	आन्तरिक आय र व्ययको लेखाजोखा	पटक	गा.पा./ वडा	१	१	१	१	१	५	५०००००	पालिका	
६	लेखा सम्बन्धी software को लागी विभिन्न सहकारी, वित्तीय क्षेत्रलाई समेट्ने उद्देश्यका लागि छलफल	पटक	सहकारी/ संघ/ संस्था/ गा.पा./ वडा	१	१	१	१	१	५	१००००००	पालिका	
७	कर तथा राजश्वको रेकर्ड राख्ने	पटक	गा.पा./ वडा							१०००००	गा.पा. र वडा	
	वडा नं. १४											

१	जनप्रतिनिधिहरुलाई लेखाङ्कन सम्बन्धी तालिम	पटक	पुथा १४	१	१	१	१	१	५	१०००००	गा.पा.	
	जम्मा									२८०००००		

राजश्व परिचालन

क्र.सं.	विषयगत क्षेत्र र योजना तथा कार्यक्रम	इकाई	कार्यान्वयन हुने स्थान	लक्ष्य						अनुमानित लागत रु.	श्रोत व्यहोर्ने निकाय	प्राथमिकता नं.
				वर्ष १	वर्ष २	वर्ष ३	वर्ष ४	वर्ष ५	लक्ष्य			
	पालिका स्तरीय											
१	कर तथा राजश्वको दायरा हेरफेर (अनुमान)	पटक	गा.पा./वडा						१०	२००००००		
२	विभिन्न संघ-संस्था एवम् सहकारी लगायत वित्तीय क्षेत्रको राजश्व अनुमानका लागि उप-समिति गठन	पटक	गा.पा./वडा						१	५०००००		
३	राजश्व परामर्श समितिको गठन	पटक	गा.पा./वडा						१			
४	राजश्वको दायरालाई बढाउन स्रोत साधनको पहिचान	पटक	गा.पा./वडा						५	५०००००		
५	राजश्व संकलनको आधारमा बजेट विनियोजन गर्ने	पटक	गा.पा./वडा						५			
६	मातहतका शिक्षा, स्वास्थ्य लगायतका क्षेत्रमा राजश्व software प्रणालीको प्रयोग	पटक	गा.पा./वडा							८०००००		
	वडा नं. १२											
१	होर्डिङ बोर्ड माग		कोल							२००००		
	वडा नं. १४											

१	वडा कार्यालयले सही र ठीक समयमा राजश्व संकलन											
	जम्मा									३८२००००		

वित्तीय अनुशासन

क्र.सं.	विषयगत क्षेत्र र योजना तथा कार्यक्रम	इकाई	कार्यान्वयन हुने स्थान	लक्ष्य						अनुमानित लागत रु.	श्रोत व्यर्होने निकाय	प्राथमिकता नं.
				वर्ष १	वर्ष २	वर्ष ३	वर्ष ४	वर्ष ५	लक्ष्य			
	पालिका स्तरीय											
१	वडा कार्यालयबाट प्राप्त हुने राजश्व सोभै गाउँपालिकाको राजश्व खातामा जम्मा हुने व्यवस्था मिलाउने	पटक	वडा/ गा.पा.									
२	उपभोक्ता समितिहरुलाई विभिन्न खालका सचेतनामूलक कार्यक्रमको थालनी गर्ने	पटक	वडा/ गा.पा.	१	१	१	१	१	५	८०००००	गा.पा.	
३	कार्यालयमार्फत् पेश्की रकम उपलब्ध गराउँदा चेतना दिने	पटक	वडा लेखा शाखा									
४	विभिन्न कोषको रकमको लेखाजोखा	पटक	समिति (विषयगत)	१	१	१	१	१	५	२०००००	गा.पा.	
	जम्मा									१००००००		

लेखापरीक्षण

क्र.सं.	विषयगत क्षेत्र र योजना तथा कार्यक्रम	इकाई	कार्यान्वयन हुने स्थान	लक्ष्य						अनुमानित लागत रु.	श्रोत व्यर्होने निकाय	प्राथमिकता नं.
				वर्ष १	वर्ष २	वर्ष ३	वर्ष ४	वर्ष ५	लक्ष्य			
	पालिका स्तरीय											
१	विभिन्न विषयगत शाखाको	पटक	गा.पा.	१	१	१	१	१		२०००००	गा.पा.	

	पटकपटक आन्तरिक लेखापरीक्षणमा जोड दिने											
२	वार्षिक रुपमा गरिने लेखापरीक्षणको विशेष ध्यान दिने											
३	अर्ध वार्षिक/ वार्षिक रुपमा सार्वजनिक लेखापरीक्षण गर्ने/ गराउने	पटक	गा.पा./ म.ले.प.	१	१	१	१	१	५	५०००००	गा.पा.	
४	विद्यालयको लेखापरीक्षणलाई निरन्तरता दिने	पटक	विद्यालय	१	१	१	१	१	५	५०००००	गा.पा.	
	वडा नं. १२											
१	विद्यालय, सहकारी स्वास्थ्य, सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहलाई लेखा परिक्षण बारे तालिम दिने		कोल	१	१	१	१	१	५	५०००००	वडा	
	जम्मा									१७०००००		

बेरुजु फर्छ्यौट

क्र.सं.	विषयगत क्षेत्र र योजना तथा कार्यक्रम	इकाई	कार्यान्वयन हुने स्थान	लक्ष्य						अनुमानित लागत रु.	श्रोत व्यहोर्ने निकाय	प्राथमिकता नं.
				वर्ष १	वर्ष २	वर्ष ३	वर्ष ४	वर्ष ५	लक्ष्य			
	पालिका स्तरीय											
१	विद्यालय लगायत विषयगत शाखाको बेरुजुको स्थितिबारे हेरफेर (अनुगमन)	पटक	विषयगत शाखा र	१	१	१	१	१	१०	१०००००	गाउँपालिका	

	र घटाउने अभियान सञ्चालन		विद्यालय									
२	असुल उपर गर्नुपर्ने खालका बेरुजु तुरुन्तै फछ्र्यौट गर्न लगाउने	पटक	गा.पा./ वडा	१	१	१	१	१	५	१०००००	गाउँपालिका	
	वडा नं. १२											
१	बेरुजु फर्छ्यौट सम्बन्धी उपभोक्ता समितिलाई तालिम		कोल	१	१	१	१	१	१०	३०००००	वडा	
	वडा नं. १४											
१	प्रत्येक उपभोक्ता समितिलाई बेरुजु फर्छ्यौटको सूचना दिने समयमा फर्छ्यौट नगरे कार्बाहीको दायरामा ल्याउने यसका लागि समन्वयात्मक बैठक			१	१	१	१	१	५	१०००००	गाउँपालिका	
	जम्मा									६०००००		

आन्तरिक नियन्त्रण

क.सं.	विषयगत क्षेत्र र योजना तथा कार्यक्रम	इकाई	कार्यान्वयन हुने स्थान	लक्ष्य						अनुमानित लागत रु.	श्रोत व्यहोने निकाय	प्राथमिकता नं.
				वर्ष १	वर्ष २	वर्ष ३	वर्ष ४	वर्ष ५	लक्ष्य			
	पालिका स्तरीय											
१	गाउँपालिकाको आन्तरिक नियन्त्रण प्रणालीमा आधारित रहेर कार्यसम्पादन	जना	गा.पा./ वडा									

	गर्ने											
२	आन्तरिक नियन्त्रण प्रणालीबारे कर्मचारीहरुको अभिमुखीकरण तालिम	पटक	गा.पा./ वडा	२	२	२	२	२	१०	२५००००	गाउँपालिका	
३	प्रमुख प्रशासकीयको आदेशको पालना हुने गरी अन्य कर्मचारीले कार्यसम्पादन गर्ने	पटक	गा.पा./ वडा									
	वडा नं. १२											
१	कर्मचारी र जनप्रतिनिधिलाई आन्तरिक नियन्त्रण सम्बन्धी अभिमुखीकरण कार्यक्रम	पटक	कोल	१	१	१	१	१	५	२०००००	वडा	
	जम्मा									४५००००		

पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिका

अपेक्षित उपलब्धिः

पारदर्शी रूपमा कानुनी शासनको प्रत्याभूति गराएको हुनेछ । जवाफदेही, जनउत्तरदायी र समानतामा आधारित सेवा प्रवाह संचालन भइरहेका हुनेछन् । गाउँपालिकाबाट प्रवाह हुने सेवाहरू जनमुखी र पारदर्शी हुनेछन् । सेवा प्रवाह जवाफदेही र पूर्ण सहभागितामूलक हुनेछन् । आर्थिक तथा विकासका गतिविधिहरू पारदर्शी रूपमा संचालन गरिएका हुनेछन् ।

पुथा उत्तरगाङ्गा गाउँपालिका

परिच्छेद दश

योजना तर्जुमा, कार्यान्वयन र अनुगमन तथा मूल्यांकन

पुथा उत्तरगङ्गा गाउँपालिकाको समग्र विकास योजनाको कार्यान्वयन एउटा महत्वपूर्ण चुनौतीको विषय हो । विकासका लागि प्रस्ताव गरिएका कार्यक्रमहरूको सफल कार्यान्वयन गाउँपालिकाको आन्तरिक क्षमता र सरोकारवालाबाट प्राप्त हुने सहयोग र सहकार्यमा भर पर्दछ । यस आवधिक योजना तर्जुमाले गाउँपालिकाको योजना अवधिमा आफ्नो वित्तीय तथा संस्थागत अवस्थामा सुदृढ गरेको हुनेछ । यो योजनाले संघ, प्रदेश, निजी क्षेत्र, सहकारी, गैरसरकारी संघसंस्थाहरू र समुदायबाट यथेष्ट विश्वास आर्जन गरी सहयोग र सहभागिता प्राप्त गरी कार्यान्वयन हुनेछ । यसका आधारमा योजना तर्जुमा, कार्यान्वयन र अनुगमन तथा मूल्यांकनलाई प्रभावकारी रूपमा अगाडि बढाउनका लागि तथ्याङ्क प्रणाली, योजना तर्जुमा तथा कार्यान्वयन, आयोजना बैंक, तहगत सम्बन्धता र अन्तर सरकार समन्वय, अनुगमन तथा मूल्याङ्कन र जोखिम व्यवस्थापन क्षेत्रको दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति तथा कार्यनीति, प्रमुख कार्यक्रम र उपलब्धि समेत तयार गरी यस अध्यायमा समेटिएको छ ।

१०.१ तथ्याङ्क प्रणाली

नेपालको संविधान २०७२ ले संघ, प्रदेश र स्थानीयतहको तथ्याङ्कीय अधिकार स्पष्ट किटानी गरेको छ । उत्पादित तथ्याङ्क तीन तहका सरकारका नीति तथा योजना तर्जुमा, अनुगमन र मूल्यांकनका साथै विकासको दीर्घकालीन सोच, दिगो विकासको लक्ष्य हासिल गर्नका लागि वस्तुगत आधार बन्न सक्नेछन् । प्रशासनिक अभिलेख, सूचना व्यवस्थान प्रणाली, अध्ययन अनुसन्धानका प्रतिवेदनको प्रशोधन र विश्लेषणबाट समेत तथ्याङ्क उत्पादन भै रहेको छ । तथ्याङ्क प्रणालीको विकासको लागि राष्ट्रिय रणनीति तर्जुमा भएको र नयाँ तथ्याङ्क ऐन तर्जुमाको चरणमा छ । योजना अवधिमा स्थानीय तहबाट उत्पादित यी तथ्याङ्कहरू राष्ट्रिय तथ्याङ्क प्रणालीमा आवद्ध भएमा योजना तर्जुमा, अनुगमन तथा मूल्यांकन प्रणाली सुदृढ गर्न सहयोग गर्ने छ ।

सम्भावना र अवसरहरू

- स्थानीयगत तथ्याङ्क संकलन र व्यवस्थापन गर्ने जिम्मा स्थानीय सरकारलाई दिनु, स्थानीय स्तरको तथ्याङ्क संकलन र व्यवस्थापनमा सहजीकरण र सहकार्य गर्न केन्द्रीय तथा प्रादेशिक तथ्याङ्क विभाग तयार रहनु, छिटो र छरितो रूपमा तथ्याङ्क संकलन, प्रशोधन र वितरण गर्न सघाउ पुऱ्याउन सक्ने नयाँ प्रविधिहरू विकास हुँदै जानु, नीति तथा योजना आयोगद्वारा सामाजिक आर्थिक विकासका मानक सूचकहरूको स्पष्ट पहिचान हुनु, गुणस्तरीय तथ्याङ्कको प्रयोगका लागि स्थानीय तह, प्रदेश सरकार र नेपाल सरकार प्रतिवद्ध रहनु आदि यस क्षेत्रका अवसरहरू हुन् ।

समस्या तथा चुनौतीहरू

- संरचना नयाँ हुँदा जिल्ला र स्थानीय स्तरमा तथ्याङ्क खण्डीकृत गर्न कठिनाईहरू रहनु, तथ्याङ्क संकलन, प्रशोधन र विश्लेषण गर्न आवश्यकता अनुसारको दक्ष जनशक्ति उपलब्ध नहुनु, तथ्याङ्कहरू एकीकृत नहुँदा प्रयोगमा एकरूपता कायम गर्न नसक्नु आदि यस क्षेत्रका समस्याहरू हुन् ।
- स्थानीय तहबाट एकीकृत प्रणालीमा तथ्याङ्क उपलब्ध गराउनु, तथ्याङ्कमा आधारित रहेर योजना तर्जुमा गर्ने र योजनाहरूको प्राथमिकीकरण गर्ने परिपाटीको आधारशीला तय गर्नु, स्थानीय तह, प्रदेश सरकार र केन्द्रीय तथ्याङ्क विभागले लिने तथ्याङ्कहरूको संकलन र प्रशोधन

मानकहरूमा एकरूपता कायम गर्नु, तथ्याङ्कको मूल्य र महत्व बारे सचेतना जगाउनु, तथ्याङ्कको प्रयोग दक्षता वृद्धि गर्नु, तथ्याङ्कको प्रयोगमा एकरूपता कायम गर्नु आदि यस क्षेत्रका चुनौतीहरू हुन् ।

सोच, लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति र कार्यनीति

सोच

"तथ्यमा आधारित सूचनामूलक एकीकृत तथ्याङ्क प्रणाली"

लक्ष्य

- तथ्यमा आधारित नीति, नियम, कानुन र यसको कार्यान्वयनका लागि विश्वसनीय तथ्याङ्क प्रणालीको विकास गर्ने,

उद्देश्य

- तथ्यमा आधारित विश्वसनीय आधुनिक तथ्याङ्क प्रणालीको विकास गर्नु,
- पारदर्शी, जवाफदेही, जनमुखी शासन संचालनका लागि विश्वसनीय, तथ्यपरक र प्रभावकारी तथ्याङ्क उपयोग गर्नु ।

रणनीति	कार्यनीति
● दिगो विकासको लागि स्थानीय स्तरका तथ्याङ्क प्रणालीको विकास गर्ने, ● तथ्याङ्कको संकलन, प्रशोधन, व्यवस्थापन र प्रकाशनलाई व्यवस्थित बनाउने । ● तथ्याङ्क संकलन, प्रशोधन र वितरण प्रणालीको आधुनिकीकरण गर्ने । ● गाउँपालिका कार्यालयले प्रशोधन गरेका सूचना भरपर्दा माध्यम मार्फत् सार्वजनिक गर्ने ।	● केन्द्रीय तथा प्रादेशिक तथ्याङ्क विभाग, विश्वविद्यालय, सरकारी कार्यालय र निजी क्षेत्रसँग समन्वय गरी तथ्याङ्क संकलन, प्रशोधन, व्यवस्थापन र प्रकाशन गर्ने, ● आवश्यक तथ्याङ्कहरूको सूची तयार गरी नियमित तथ्याङ्क संकलन गर्ने प्रणालीको विकास गर्ने, ● आवश्यकता पहिचान गरी विषयगत तथ्याङ्कहरू संकलन गर्ने, ● स्थानीय तहगत तथ्याङ्क सम्बन्धि कर्मचारी तथा विज्ञहरूको क्षमता र दक्षता वृद्धि गर्ने, ● आयोजना सञ्चालन अवस्थाको तथ्याङ्क संकलन र विश्लेषण गर्ने कार्यलाई नियमित रूपमा संचालन गर्ने, ● तथ्याङ्क संकलन, प्रशोधन र वितरणका लागि उपलब्ध विधि र प्रविधिहरूको उच्चतम प्रयोग गर्ने, ● स्थानीय तथ्याङ्क वेब पोर्टल निर्माण गरी तथ्याङ्कहरूको एकीकृत रूपमा व्यवस्थापन र वितरण गर्ने, ● विषयगत क्षेत्रहरूमा सम्बन्धित तथ्याङ्कहरूको प्रशोधन गरी नक्सांकन गर्ने, ● वेब पोर्टल र विभिन्न प्रकाशन मार्फत् तथ्याङ्कको नियमित प्रकाशन गरी प्रयोग कर्ताको आवश्यकता पूर्ति गर्ने, ● तथ्याङ्कको प्रशोधन र विश्लेषण गरी वेब पोर्टल र विभिन्न प्रकाशन मार्फत् प्रयोगकर्ता माझ पुऱ्याउने कार्यलाई नियमित रूपमा संचालन गर्ने,

प्रमुख कार्यक्रम

- स्थानीय तथ्याङ्क वेब पोर्टल निर्माण, व्यवस्थापन र सार्वजनिकीकरण गर्ने,
- तथ्याङ्क सम्वन्धि स्थानीय तहको क्षमता र दक्षता वृद्धि तालिम गर्ने,
- स्थानीय तहको सूचना संकलन र विश्लेषण गर्ने,
- संकलन गरिएका तथ्याङ्क तथा सूचनाहरू प्रदेश तथा संघमा उपलब्ध गराउने,
- संघीय तथा प्रदेश सरकारले संचालन गर्ने सर्वेक्षण र जनगणनामा सघाउने ।

अपेक्षित उपलब्धी

योजनाको अन्तमा स्थानीय स्तरमा विद्युतीय तथ्याङ्क प्रणालीको स्थापना र संचालन भएको हुनेछ । आयोजना अनुगमन र मूल्याङ्कनको लागि आवश्यक सूचना उपलब्ध भएका हुनेछन् । तथ्यमा आधारित योजना तर्जुमा गर्न आवश्यक तथ्याङ्क उपलब्ध भएका हुनेछन् ।

१०.२ योजना तर्जुमा तथा कार्यान्वयन

योजनाबद्ध विकासका लागि तथ्यगत अध्ययन, अनुसन्धान र विश्लेषण गर्दै विषयगत समस्या, चुनौती र अवसरहरूको पहिचान गर्ने र त्यसका आधारमा विषय केन्द्रित रणनीति र व्यावहारिक कार्यनीति सहितको योजना आवश्यक पर्दछ । राष्ट्रिय स्तरमा पहिलो योजनाकालदेखि नै सामाजिक-आर्थिक क्षेत्रमा उल्लेख्य उपलब्धि हासिल गर्ने लक्ष्य सहित रणनीति र कार्यक्रम समावेश गरी आवश्यक श्रोतको विनियोजन गर्दै आएको भए तापनि अपेक्षाकृत उपलब्धि भने हासिल हुन सकेको छैन । योजना प्रणालीलाई राजनैतिक परिवर्तन सापेक्ष नतिजामुखी र यथार्थपरक बनाउन निरन्तर प्रयासहरू हुँदै आएका छन् । तेहौं योजनाबाट नतिजा खाकाको अवधारणालाई आत्मसात गरी यसलाई थप परिष्कृत बनाउँदै योजनासँग मध्यकालीन खर्च संरचना र आर्थिक विकास कार्यक्रमलाई आबद्ध गर्दै लगिएको छ । परिवर्तित संघीय संरचना अनुसार स्थानीय तहमा समेत योजना प्रणालीको विकास गरी संस्थागत गर्ने प्रयास बमोजिम स्थानीय तहमा योजनाबद्ध विकासको संस्थागत अभ्यासको सुरुआत भएको छ । प्रादेशिक तथा स्थानीय योजना तर्जुमा दिग्दर्शन, राष्ट्रिय र प्रादेशिक अनुगमन तथा मूल्यांकन दिग्दर्शन तर्जुमा गरी कार्यान्वयनमा लगिएको छ । योजनाहरूलाई तथ्य र प्रमाणमा आधारित र नतिजामुखी बनाउन हरेक आयोजनाको नतिजा खाका विकास गर्ने र स्थानीय सरकारले कार्यान्वयनमा लगेको योजनाको नियमित रूपमा मूल्याङ्कन गरी उपलब्धि सार्वजनिक गर्ने व्यवस्थाको विकास गर्नका लागि यसको आवश्यकता रहेको छ ।

सम्भावना तथा अवसर

- नीति तथा योजना तर्जुमा गर्नको लागि संस्थागत संरचनाको निर्माण हुनु,
- राष्ट्रिय योजना आयोग र प्रदेश नीति तथा योजना आयोगको अनुभव स्थानीय योजना निर्माणमा उपयोग गर्न सक्ने सम्भावनाहरू रहनु,
- स्थानीय तहले पनि आफ्नो पञ्चवर्षीय योजना निर्माण गरी योजनाबद्ध रूपमा विकास निर्माणका कार्यहरू अगाडि बढाउनु,
- योजना तर्जुमा प्रति सबै समुदायको जनचासो र सहभागिता बढ्दै जानु,
- राष्ट्रिय योजना आयोग र प्रदेश नीति तथा योजना आयोग बीच सहकार्य र समन्वय वृद्धि हुदै जाने संभावनाहरू रहनु,

- प्रादेशिक र स्थानीय तहको योजना तर्जुमाको लागि प्राविधिक सहयोग गर्न विभिन्न विकास साझेदार संघसंस्थाहरू इच्छुक हुनु आदि यस क्षेत्रका प्रमुख अवसरहरू हुन् ।

समस्या तथा चुनौती

- पर्याप्त जनशक्ति, भौतिक संरचना र बजेटको अभाव रहनु, नियमित रूपमा विषयगत छलफल गरी नीति तथा योजना तर्जुमा गर्ने र कार्यक्रमहरूको वर्गीकरण गर्ने वातावरण बन्न नसक्नु, योजना तर्जुमालाई मार्गनिर्देश गर्न आवश्यक स्थानीय तहगत खण्डीकृत तथ्याङ्कको उपलब्धता नहुनु, स्थानीय तह अन्तर्गतका संस्थागत संरचनाहरू व्यवस्थित नहुनु, कर्मचारीहरूको स्थायित्व नहुनु, आदि यस क्षेत्रका समस्याहरू हुन् ।
- नियमित रूपमा विषयगत तथ्याङ्क संकलन, प्रशोधन र विश्लेषण गरी योजना छनौट गर्ने प्रणालीको आधारशीला तयार गर्न नसक्नु,
- प्रथम पञ्चवर्षीय योजना, वार्षिक विकास कार्यक्रम र मध्यकालीन खर्च संरचना बीचको सामन्जस्य कायम गर्दै योजना कार्यान्वयनलाई प्रभावकारी बनाउन नसक्नु,
- योजना निर्माणको लागि आवश्यक विज्ञ जनशक्तिहरू स्थानीय स्तरमा नै उत्पादन गरी स्थानीय योजना निर्माणको प्रणालीलाई मजबुत र दिगो बनाउन नसक्नु,
- योजना कार्यान्वयन गर्ने निकायको क्षमता र दक्षता अभिवृद्धि गरी योजना कार्यान्वयन गर्न नसक्नु,
- स्थानीय तहको योजना निर्माण क्षमता र दक्षता अभिवृद्धि गर्न नसक्नु आदि यस क्षेत्रका प्रमुख चुनौतीहरू हुन् ।

दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति तथा कार्यनीति

सोच

“परिणाममुखी योजना तर्जुमा र प्रभावकारी कार्यान्वयन प्रणाली”

लक्ष्य

- जनमुखी विकासका लागि योजनाहरूको लक्ष्य र परिणामबीच सामन्जस्य कायम गर्ने,

उद्देश्य

- तथ्यमा आधारित परिणाममुखी योजना तर्जुमा गर्नु,
- योजनाको प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्नु,
- योजनाहरूको अनुगमन तथा मूल्याङ्कन संरचनाको विकास गर्नु,

रणनीति तथा कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
● तथ्याङ्कको वैज्ञानिक प्रयोग गर्दै परिणाममुखी नीति तथा योजना तर्जुमा गर्ने,	● तथ्याङ्कीय पूर्व सूचीका आधारमा गाउँपालिकाका नीति तथा योजना तर्जुमा गर्ने ● स्थानीय योजना निर्माणको लागि निरन्तर विभिन्न निकायहरूसँग सहकार्य र समन्वय गर्ने,
● विषयगत मापदण्ड बनाइ तहगत सम्बन्ध	● गाउँपालिकाले तथ्याङ्क संकलन, प्रशोधन र विश्लेषणको लागि विभिन्न निकायहरूबाट प्राविधिक सहयोग लिने,

तथा अन्तरसरकारी समन्वय कायम गर्ने, ● योजना अनुगमन निर्देशिका र सयन्त्र बनाई नियमित समीक्षा गर्ने साथै तेस्रो र स्वतन्त्र पक्षबाट विशेष आयोजनाहरूको मूल्याङ्कन गर्ने ।	● गाउँपालिकाले आवश्यक तथ्याङ्कहरूको सूची तयार गरी नियमित तथ्याङ्क संकलन गर्ने प्रणालीको विकास गर्ने, ● स्थानीय स्तरमा आवश्यकता पहिचान गरी विषयगत तथ्याङ्कहरू संकलन गर्ने, ● गाउँपालिकामा तथ्याङ्क सम्बन्धि कार्य गर्ने कर्मचारीहरूको क्षमता र दक्षता वृद्धिका कार्यक्रम संचालन गर्ने ● उपलब्ध वैज्ञानिक विधि र प्रविधिहरूको उच्चतम प्रयोग गरी तथ्याङ्क संकलन र विश्लेषण गर्ने, ● तथ्याङ्क वेब पोर्टल निर्माण गरी तथ्याङ्कहरूको एकीकृत रूपमा व्यवस्थापन र वितरण गर्ने, ● वेबपोर्टल र विभिन्न प्रकाशन मार्फत् तथ्याङ्कको नियमित प्रकाशन गर्ने, ● तथ्याङ्कको प्रशोधन र विश्लेषण गरी वेबपोर्टल र विभिन्न प्रकाशन मार्फत् प्रयोग कर्ता माझ पुऱ्याउने,

प्रमुख कार्यक्रमहरू

- तथ्याङ्क संकलन, प्रशोधन, बिश्लेषण र प्रकाशन गर्ने,
- स्थानीय सरकारका योजनाहरू व्यापक जनसहभागितामा निर्माण गर्ने,
- स्थानीय सरकारको संस्थागत सुधारका लागि पेशागत तालिम तथा गोष्ठीको आयोजना गर्ने,
- एकीकृत तथा विकेन्द्रिकृत गर्नका लागि स्थानीय सरकारले आवश्यक संरचना निर्माण गर्ने,
- स्थानीय आवश्यक कानुनहरूका निर्माण गर्ने,
- संघ तथा प्रदेश सरकारले प्रदान गर्ने समपुरक, ससर्त र विशेष अनुदान कार्यक्रमहरू लिई कार्यान्वयन गर्ने,

अपेक्षित उपलब्धि

योजनाको अन्तमा स्थानीय स्तरमा विद्युतीय तथ्याङ्क प्रणालीको स्थापना र संचालन भएको हुनेछ । योजनाको प्रभावकारी कार्यान्वयनका लागि अनुगमन र मूल्याङ्कनको लागि आवश्यक सूचना उपलब्ध भएको हुनेछ । तथ्य र प्रमाणमा आधारित योजना तर्जुमा गर्न आवश्यक तथ्याङ्क उपलब्ध भएका हुनेछन् । तथ्यमा आधारित परिणाममुखी योजना तर्जुमा गर्ने परिपाटीको विकास भएको हुनेछ । योजनाहरूको अनुगमन तथा मूल्याङ्कन संरचनाको विकास गरिएको हुनेछ ।

१०.३ आयोजना बैंक

आवश्यकता, लागत र मुनाफा हेरेर आयोजनाको प्राथमिकीकरण गर्नु पर्नेमा राजनीतिक तथा प्रशासनिक पहुँचका आधारमा आयोजना सिफारिस गर्ने वा गर्न लगाउने र सोही अनुसार बजेट विनियोजन गर्दा योजनाको प्रभावकारी कार्यान्वयन हुन नसकिरहेको अवस्था छ । यसर्थ द्रुत र दिगो सामाजिक आर्थिक विकासको लागि लगानी र लाभको विश्लेषण गरी आयोजना बैंक बनाउने र आयोजनाहरूको प्राथमिकीकरण गरी वित्तीय स्रोत साधनको व्यवस्था र योजनाबद्ध कार्यान्वयन गर्नुपर्ने आवश्यकता छ । स्थानीय तहमा योजनाहरूको मूल्याङ्कन, स्क्रीनिंग र प्राथमिकीकरण गरी परिणाममुखी योजनाहरूको सूची तयार गर्न थप बजेट र जनशक्ति परिचालन गर्दै आयोजना छनौट र कार्यान्वयन प्रकृयालाई पारदर्शी,

सरलीकरण गर्न र सरकारी लगानीले मात्र अपुग हुने आयोजनाको लागि निजी, सहकारी तथा वैदेशिक लगानी आकर्षित गर्न आयोजना बैंक बनाउने कार्यलाई उच्च प्राथमिकतामा राखी निरन्तर कार्य गर्नुपर्ने आवश्यकता छ ।

सम्भावना तथा अवसर

- स्थानीय सरकारले आयोजना बैंक बनाउने कार्यलाई प्राथमिकतामा राख्नु,
- आयोजना बैंक बनाएर मात्र बजेट विनियोजन योजना तर्जुमालाई भरपर्दो बनाउन आयोजनाको सूची तयार गर्ने अभ्यासको प्रारम्भ हुनु,
- स्थानीय तहले पनि सम्भाव्यता अध्ययनका आधारमा स्थानीय स्तरको आयोजना बैंक बनाउने अभ्यास प्रारम्भ गर्नु, आयोजना विकास गर्न जनशक्ति क्रमशः विकास हुँदै जानु आदि यस क्षेत्रका अवसरहरू हुन् ।

समस्या तथा चुनौतीहरू

- आवश्यकता, लागत र लाभ विश्लेषण गरी आयोजनाहरूको बैंक बनाउने परिपाटी विकास हुनु पर्नेमा राजनीतिक र प्रशासनिक पहुँच हाबी हुनु, संस्थागत संरचना र पर्याप्त जनशक्ति नहुँदा आयोजना बैंक बनाउने कार्यहरू अगाडि बढ्न नसक्नु, अध्ययन र अनुसन्धानको आधारमा आयोजनाहरूको लागत र मुनाफाबारे स्पष्ट हुन नसक्दा आन्तरिक लगानी व्यवस्थापन र लगानी आकर्षित गर्नमा कठिनाईहरू हुनु आदि यस क्षेत्रका समस्याहरू हुन् ।
- आयोजना बैंक बनाउनको लागि संस्थागत संरचना निर्माण गर्न नसक्नु, स्थानीय तहमा आयोजनाहरूको छनौट प्रक्रिया वैज्ञानिक नहुनु, लागत र मुनाफा हेरी सरकारी आयोजनाहरूको प्राथमिकीकरण गर्ने परिपाटीको विकास नहुनु, सरकारले कार्यान्वयनमा ल्याउने आयोजनाहरूको आयोजना बैंक बनाउन नसक्नु, सरकारी स्रोतले मात्र विकास आयोजनाहरूको विकासको लागि निजी क्षेत्र तथा वैदेशिक लगानी कर्ता आकर्षित गर्न सहयोगी हुने गरी आयोजना बैंक बनाउन नसक्नु, नेपाल तथा प्रदेश सरकारसँग समन्वय र सहकार्य गरी स्थानीय स्तरीय आयोजनाहरूको बैंक तयार पार्न नसक्नु, आदि यस क्षेत्रका चुनौतीहरू हुन् ।

दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति र कार्यनीति

सोच

"दिगो विकास आयोजना निर्माणका लागि आयोजना बैंक स्थापना"

लक्ष्य

- क्षेत्रगत बजेट विनियोजन पारदर्शी, समतामूलक र वैज्ञानिक बनाउन आयोजना बैंक,

उद्देश्य

- आयोजना बैंक बनाउने आधारशीला निर्माण गर्नु,
- आयोजना कार्यान्वयन मोडालिटी पहिचान गरी सिफारिस गर्नु,
- वित्तीय स्रोतको पहिचान गरी प्रभावकारी ढंगबाट परिचालन गर्नु,

रणनीति तथा कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
• आयोजना बैंकलाई स्थानीय तहसम्म विस्तार गर्ने, • कार्यान्वयन मोडालिटीको लागि आवश्यक नीति नियम बनाइ नियमन गर्ने, • स्थानीय तहमा आवश्यक वित्तीय स्रोत तथा साधनको पहिचान तथा परिचालन गर्ने ।	• आयोजना बैंक निर्माणको लागि आवश्यक संस्थागत संरचनाको निर्माण गर्ने, • आयोजना बैंक निर्माणको लागि आवश्यक नीति, नियम, निर्देशिका तयार गरी नियमन गर्ने, • आयोजना बैंकलाई व्यवस्थित गर्नको लागि आवश्यक सफ्टवेयरको विकास गरी सम्बन्धित निकायसँग आवश्यक समन्वय गर्ने, • आयोजना बैंकमा भएका आयोजनाहरूलाई पारदर्शी र यथार्थपरक ढंगबाट अभिलेख राख्न र छनौट गर्न विद्युतीय प्रणालीमा आवद्ध गर्ने, • आयोजना बैंक बनाउनको लागि स्थानीय तहको क्षमता र दक्षता वृद्धि गर्ने, • परियोजना कार्यान्वयनको लागि आवश्यक नीति नियम तयार पारी लागू गर्ने, • संघ, प्रदेश, निजी, सहकारी तथा सामाजिक संघ संस्थासँग समन्वय गरी आवश्यक वित्तीय स्रोत साधनको पहिचान तथा परिचालन गर्ने, • स्थानीय स्तरका आयोजना बैंकमा आबद्ध भएका आयोजना संञ्चालन गर्न सार्वजनिक, निजी, सहकारी, सामुदायिक र वैदेशिक लगानीको सम्भावनाहरू पहिचान गरी वित्तीय स्रोतको व्यवस्थापन गर्ने, • प्राथमिकताको आधारमा आयोजना छनौट गरी मध्यकालीन खर्च संरचनामा समावेश गर्ने ।

प्रमुख कार्यक्रमहरू

- आवश्यक संस्थागत संरचनाको निर्माण गर्ने,
- आवश्यक नीति, नियम, निर्देशिका तयार गर्ने,
- सम्भाव्यता अध्ययन गरी स्थानीय स्तरीय आयोजनाहरूको बैंक बनाउने,
- आयोजनाको पहिचान, वर्गीकरण, प्राथमिकीकरण, छनौट र मूल्याङ्कनको मापदण्ड निर्माण गर्ने,
- स्थानीय तहमा आयोजना बैंक स्थापना गर्न क्षमता र दक्षता अभिवृद्धि गर्ने,
- विद्युतीय प्रणालीमा अभिलेख राख्न कर्मचारीको दक्षता अभिवृद्धि गर्ने,
- स्थानीय तहमा आवश्यक अन्य पूर्वाधारहरूको विकास गर्ने,

अपेक्षित उपलब्धि

योजनाको अन्तमा स्थानीय स्तरमा विकासका आयोजनाहरू आयोजना बैंकमा आवद्ध गरी संचालन भएका हुनेछन् । आयोजनाहरूको प्राथमिकीकरण छनौट, अध्ययन, अनुसन्धान र मापदण्डको आधारमा भएका हुनेछन् । बजेट विनियोजन प्रणाली न्यायोचित, पारदर्शी, समतामूलक र वैज्ञानिक हुनेछ ।

१०.४ तहगत सम्बन्ध तथा अन्तर सरकार समन्वय

देशमा संघीयताको अभ्याससँगै संघ, प्रदेश र स्थानीय गरी तीन तहका सरकार क्रियाशील रहेका छन् । यी सरकारका एकल अधिकार क्षेत्र प्रष्ट भए पनि साझा अधिकारका क्षेत्रको कार्यान्वयनमा केही अस्पष्टता रहेका छन् । तसर्थ तीन तहका सरकारले प्रभावकारी कार्य सम्पादन गर्न आपसी सामन्जस्य, समन्वय र सहकार्य आवश्यक पर्दछ । स्पष्ट नभएका अधिकार क्षेत्रमा आपसी सहकार्य र समन्वय गदैं जनतालाई सरकारको उपस्थिति र अनुभूति गराउनु पर्दछ ।

प्रमुख समस्या

नेपालको संविधानको अनुसूची ५ मा संघीय सरकारले सम्पादन गर्ने एकल अधिकार क्षेत्र भित्रका कार्यहरू, अनुसूची ६ मा प्रदेश सरकारले सम्पादन गर्ने कार्यहरू, अनुसूची ७ मा संघ र प्रदेशले साझा रूपमा सम्पादन गर्ने कार्यहरू, अनुसूची ८ मा स्थानीय तहका एकल अधिकार क्षेत्रभित्रका कार्यहरू र अनुसूची ९ मा तीन तहका सरकारले सम्पादन गर्ने साझा अधिकारका कार्यहरू उल्लेख गरिएको छ । यी कार्यहरू मोटामोटी रूपमा मात्र उल्लेख गरिएको र मसिनो ढंगले नछुट्याइएको हुँदा कार्य सम्पादन गर्न केही अस्पष्टताहरू छन् । कार्य विस्तृतीकरणमा केही व्याख्या गरिएको भए तापनि व्याख्या नभएका कैयौं सवालहरू छन् र कार्यान्वयन चरणमा ती कार्यहरू दोहोरिने, एक अर्काको क्षेत्र अतिक्रमण हुने जस्ता समस्याहरू छन् । तीन तहका सरकारले कार्यान्वयन गर्ने आयोजनाहरूको हालसम्म वर्गीकरण गरिएको छैन र यसले योजना तर्जुमा तथा कार्यान्वयनमा थप समस्या पैदा गरेको छ । यस प्रकारका समस्या समाधान गर्न तीन तहका सरकारबीच आपसी सहकार्य र समन्वय आवश्यक छ ।

चुनौती र अवसर

- तीन तहका सरकारले कार्यान्वयन गर्ने आयोजनाहरूको वर्गीकरण गरी कार्य प्रष्टता गर्नु,
- तीनै तहका सरकारको प्राथमिकतामा परेका आयोजनाहरू कार्यान्वयनको लागि स्रोत व्यवस्थापन गर्नु,
- एक अर्काको कार्यक्षेत्र अतिक्रमण नहुने गरी कार्यसम्पादनमा सहजीकरण गर्नु र
- आयोजना कार्यान्वनमा प्रभावकारिता ल्याउनु आदि प्रमुख चुनौतीहरु हुन् ।
- प्रदेश र स्थानीय तह बीच तथा स्थानीय तहहरू बीच कुनै समस्या देखा परे तिनको समाधान गर्न माननीय मुख्यमन्त्रीको अध्यक्षतामा प्रदेश स्तरमा समन्वय परिषद्को व्यवस्था हुनु,
- आयोजनाहरूको वर्गीकरण गरी कार्य प्रष्टता ल्याउन आयोजना वर्गीकरण सम्बन्धी छलफलले नीति निर्माताको ध्यान आकर्षण गर्नु र
- दुःखको बेला मिलेर काम गर्ने नेपालीको संस्कृति हुनु आदि अवसर हुन् ।

दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति तथा कार्यनीति

सोच

"समन्वय, सहकार्य र सहअस्तित्वमा प्रतिवद्धता"

लक्ष्य

- आपसी समन्वय र सहकार्यमा उत्कृष्ट नतिजा हांसिल गर्ने,

उद्देश्य

- आपसी सहयोग र समन्वयमा आयोजनाको पहिचान, विकास र कार्यान्वयन गर्नु,

रणनीति तथा कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
● तीन तहका सरकारको कार्यक्षेत्र र क्षेत्राधिकार प्रष्ट गर्न आयोजनाहरूको वर्गीकरण गर्न नेपाल सरकारसँग बहस पैरबी गर्ने, ● आपसी सहकार्य र समन्वय गर्ने संयन्त्रहरू सुदृढ गर्ने,	● ठूला ठूला विकास आयोजनाहरूको लागि आवश्यक स्रोत बहुपक्षीय समन्वय र सहकार्यको माध्यममार्फत् व्यवस्था गर्ने, ● स्थानीय तहमा उत्पादन वृद्धिमा सघाउने एवम् आर्थिक गतिविधि बढाउने खाले आयोजनाहरू गाउँपालिका आफैले पहिचान गरी कार्यान्वयन गर्ने व्यवस्था गर्ने, ● जनतामा सेवाप्रवाह गर्ने साना आयोजनाहरूको पहिचान, विकास र कार्यान्वयन गर्ने, ● नीति तथा योजना आयोगको स्थानीय तहमा योजना तर्जुमा सहजीकरण समितिमार्फत् योजना तर्जुमा र प्राविधिक सहयोग गर्ने, ● स्थानीय तहमा कार्यरत कर्मचारीहरूको आयोजना कार्यान्वयन गर्न क्षमता वृद्धि गर्ने,

प्रमुख कार्यक्रमहरू

- नीति तथा योजनाको संस्थागत संरचना निर्माण गर्ने,
- आयोजनाहरूको पहिचान, विकास र कार्यान्वयन गर्ने,
- स्थानीय तहका योजना तर्जुमा र कानुन निर्माण गर्ने,
- स्थानीय तहका कर्मचारीको क्षमता वृद्धि तालिम गर्ने,
- नेपाल सरकारबाट प्राप्त राजश्वको बाँडफाँड गर्ने,
- आयोजनाहरूको विस्तृत अध्ययन र कार्यान्वयनको लागि आवश्यक स्रोतको व्यवस्था गर्ने,

अपेक्षित उपलब्धि

योजनाको अन्त्यमा आवश्यक स्रोत बहुपक्षीय समन्वय र सहकार्यको माध्यमबाट व्यवस्था गरिएको हुनेछ । उत्पादन वृद्धिमा सघाउने एवम् आर्थिक गतिविधि बढाउने खालका आयोजनाहरू गाउँपालिका आफैले पहिचान गरी कार्यान्वयन गरिएको हुनेछ । जनतामा सेवाप्रवाह गर्ने साना आयोजनाहरूको पहिचान, विकास र कार्यान्वयन भएको हुनेछ । स्थानीय तहमा कार्यरत कर्मचारीहरूको आयोजना कार्यान्वयन गर्ने क्षमता वृद्धि भएको हुनेछ ।

१०.५ अनुगमन तथा मूल्याङ्कन

अनुगमन एउटा निरन्तर चलिरहने प्रक्रिया हो, विकास आयोजना कार्यान्वयनको चरणमा पनि यसको बहुआयामिक महत्व रहेको छ । यसको मुख्य उद्देश्य चालू परियोजनाको प्रगति र ढिलासुस्तीको बारेमा सरोकारवालाहरूलाई समयमा नै जानकारी गराइ परियोजनालाई सही बाटोमा हिडाउनु हो । स्थानीय स्तरमा पनि अनुगमन प्रणालीको विकास गरी चालू परियोजनाहरूलाई सक्रिय र परिणाममुखी बनाउन जरुरी छ । अनुगमनले विकास कार्यक्रम र आयोजनाहरूको नतिजा खोज्ने र कार्यान्वयन गर्ने पक्षलाई बढी

जिम्मेवार बनाउनुको साथै जवाफदेही पनि बनाउँछ । अनुगमन तथा मूल्याङ्कनले कार्यक्रम वा आयोजनाका सबल र दुर्बल पक्ष पत्ता लगाई दुर्बल पक्षलाई न्यूनीकरण गर्ने उपायको खोजी गर्नुका साथै समीक्षा गरी सूचना संकलन गरी प्रमाणमा आधारित सुधार तथा निर्णय गर्न सहयोग पुऱ्याउँछ । त्यसैले हरेक क्षेत्र सार्वजनिक, निजी र गैर सरकारी) ले परियोजनाको कार्यान्वयन चरणमा अनुगमन र परियोजनाको मध्यम तथा अन्तिम चरणमा मूल्याङ्कन गर्न जरुरी हुन्छ । राम्रो योजनाले परिणाममा ध्यान केन्द्रित गर्न मद्दत गर्दछ, जबकि अनुगमन र मूल्याङ्कनले हामीलाई अघिल्लो सफलता र चुनौतीहरूबाट पाठ सिक्न मद्दत गर्दछ र निर्णय गर्नको लागि मद्दत पुऱ्याउँछ । जसले गर्दा वर्तमान र भविष्यका पहलहरू मानिसहरूको जीवन सुधार गर्न र आफ्नो छनौटहरू विस्तार गर्न सक्षम हुन्छन् ।

सम्भावना र अवसर

- अनुगमन तथा मूल्याङ्कनबारे संस्थागत धारणा बन्नु, अनुगमन तथा मूल्याङ्कन कार्यको लागि संगठन संरचना निर्माण गर्दा महत्व दिनु, अनुगमन तथा मूल्याङ्कनका निर्देशिकाहरू तयार हुनु आदि अवसरहरू हुन् ।

समस्या र चुनौती

- स्थानीय तहमा पर्याप्त जनशक्ति र भौतिक संरचना नहुनु, सीमित बजेट, तथ्याङ्कको कमजोर आधारहरू, स्थानीय तह अन्तर्गतका संस्थागत संरचनाहरू व्यवस्थित नहुनु, कर्मचारीहरूको स्थायित्व नहुनु, आवश्यक तथ्याङ्क र सूचनाहरू उपलब्ध र व्यवस्थित नहुनु जस्ता समस्याहरू विद्यमान छन् ।
- स्थानीय तहमा अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रणालीको कार्यान्वयन प्रभावकारी बनाउन नसक्नु, तथ्य र वस्तुपरक रूपमा अनुगमन तथा मूल्याङ्कन पद्धतिको कार्यान्वयन गर्न नसक्नु, नतिजामूलक तथ्यहरूको पहिचान गरी आयोजनामा समावेश गर्न नसक्नु, यस क्षेत्रका मुख्य चुनौतीको रूपमा रहेका छन् ।

दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति तथा कार्यनीति

सोच

"आयोजनाको प्रभावकारी कार्यान्वयन र लाभग्राहीको सकारात्मक प्रभाव"

लक्ष्य

- आयोजनाहरूको प्रभावकारी कार्यान्वयन र नतिजामूलक परिणामका लागि वैज्ञानिक अनुगमन र मूल्याङ्कन प्रणालीको विकास गर्ने,

उद्देश्य

- योजनाहरूको अनुगमन तथा मूल्याङ्कनलाई प्रभावकारी बनाउनु,
- आयोजनाहरूको प्रतिफल, नतिजा र प्रभावहरूको मापन गर्नु,

रणनीति तथा कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
● अनुगमन तथा मूल्याङ्कनको लागि स्पस्ट नीति बनाइ लागू गर्ने,	● स्थानीय तहमा अनुगमन तथा मूल्याङ्कन दिग्दर्शन तयार गरी प्रभावकारी ढंगबाट कार्यान्वयन गर्ने,
● स्थानीय स्तरमा अनुगमन तथा मूल्याङ्कन कार्य प्रभावकारी रूपमा	● स्थानीय स्तरीय अनुगमन तथा मूल्याङ्कन इकाईलाई प्रभावकारी गर्ने,

कार्यान्वयन गर्ने, ● अनुगमन तथा मूल्याङ्कन निर्देशिका बनाइ स्थानीय तहगत रूपमा अनुगमन संयन्त्र विकास गर्ने, ● जनशक्तिको क्षमता अभिवृद्धि गर्ने, ● आयोजनाहरूको हरेक पक्षलाई आधार मानी अनुगमन तथा मूल्याङ्कनलाई प्रभावकारी बनाउने, ● योजना कार्यान्वयन र अनुगमन तथा मूल्याङ्कनलाई यथार्थपरक र परिणामुखी बनाउने, ● नीति, कार्यक्रम, योजना र आयोजनाहरूको मूल्याङ्कन गर्दा सान्दर्भिकता, प्रभावकारिता कार्यकुशलता, प्रभाव, दिगोपना, समावेशिता, लैंगिक समता र लाभग्राहीको सन्तुष्टि जस्ता मापदण्डको आधारमा गर्ने,	● स्थानीय तहका अनुगमन तथा मूल्याङ्कनको क्षेत्रमा काम गर्ने कमचारीलाई तालिम प्रदान गर्ने, ● सार्वजनिक नीति, पञ्चवर्षीय योजना, आर्थिक नीति तथा कार्यक्रम, बजेट तथा आयोजनाको दस्तावेजको अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गर्ने, ● हरेक आयोजनाको ठिकठिक समयमा अनुगमन तथा मूल्याङ्कन विश्लेषणको आधारमा योजना तर्जुमा र कार्यान्वयनलाई परिणाममुखी र प्रभावकारी गर्ने, ● दिगो विकास लक्ष्यका सूचकहरूको प्रगतिलाई अनुगमन तथा मूल्याङ्कनमा एकीकृत गर्ने, ● अनुगमन प्रणालीलाई नियमित र प्रभावकारी बनाउन नीति कार्यक्रम,योजना वा आयोजना निर्माण तहमा नै सूचकहरू निर्धारण र उपलव्धिहरूको मापन गर्ने प्रणालीको विकास गर्ने, ● यस योजनामा विकास भएको नतिजाखाकालाई प्रत्येक नीति, कार्यक्रम, योजना तथा आयोजना मूल्याङ्कनको आधार मानिने,

प्रमुख कार्यक्रमहरू

- अनुगमन र मूल्याङ्कन निर्देशिकाको निर्माण गर्ने,
- अनुगमन तथा मूल्याङ्कन मापदण्ड निर्माण र कार्यान्वयन गर्ने,
- जनशक्तिको क्षमता अभिवृद्धि गर्ने,
- अनुगमन र मूल्यांकनमा संलग्न कर्मचारीलाई तालिम गर्ने,
- ठूला आयोजनाको पूर्व, चालू र संम्पन्न मूल्याङ्कन प्रतिवेदन तयारी गर्ने,

अपेक्षित उपलब्धि

अनुगमन तथा मूल्याङ्कन दिग्दर्शन तयार गरी प्रभावकारी ढंगबाट कार्यान्वयन भएको हुनेछ । अनुगमन तथा मूल्याङ्कन इकाई प्रभावकारी भएको हुनेछ । अनुगमन तथा मूल्याङ्कनको क्षेत्रमा काम गर्ने कर्मचारीको क्षमतम विकास भएको हुनेछ । योजनामा विकास भएको नतिजा खाकालाई प्रत्येक नीति, कार्यक्रम, योजना तथा आयोजना मूल्याङ्कनको आधार भएको हुनेछ ।

१०.६ जोखिम व्यवस्थापन

योजनाको अपेक्षित लक्ष्य तथा उद्देश्य हासिल गर्न राजनीतिक स्थायित्व, राजनीतिक दलहरू बीच सहकार्य, नीतिगत स्थिरता, लगानीको अनुकूल वातावरण, आर्थिक स्थायित्व, मित्र राष्ट्र र विकास साझेदारको सहयोग, निकायगत कार्यदक्षता र कुशलता, अन्तर क्षेत्रगत र अन्तर तहगत समन्वय र सहकार्य आवश्यक हुन्छ । त्यस्तै योजनाले निर्धारण गरे अनुरूप सार्वजनिक, निजी तथा सहकारी एवं गैर सरकारी क्षेत्रबाट लगानी हुने अपेक्षा गरिएको छ । योजना अवधिमा सम्पन्न हुने प्राथमिकता प्राप्त आयोजना र कार्यक्रमले योजनाको कार्यान्वयन पक्षलाई निर्क्यौल गर्नेछ । तसर्थ योजना तर्जुमा गर्दा लिइएका मान्यता र पूर्वानुमान

अनुरूप सम्भाव्य जोखिम प्रक्षेपित अवस्था अनुरूप नियन्त्रणको दायराभित्र रहने अनुमान गरिएको छ । संघीय शासन प्रणाली नेपालको लागि नयाँ अभ्यास भएको हुँदा स्थानीय तहको संस्थागत विकास र कार्यान्वयन क्षमताले विकास योजना, नीति तथा कार्यक्रमको कार्यान्वयनलाई प्रभावित पार्ने छ । साथै, योजना अवधिमा तर्जुमा हुने वार्षिक र आवधिक योजनामा उल्लेख भएका लक्ष्य तथा रणनीतिको निरन्तरता दिनुपर्ने हुन्छ । योजनाका लक्ष्यहरू हासिल गर्न सो अनुरूप राजनीतिक नेतृत्व, कर्मचारीतन्त्र र नागरिकको दृष्टिकोण तथा मनोवृति संरचनात्मक व्यवस्थामा परिवर्तन हुनु आवश्यक छ । स्रोत साधनको विनियोजन एवमं सञ्चालन कुशलता कायम गर्दै कार्य पद्धति र कार्य संस्कृतिमा सुधार गर्न सकेमा जोखिम पक्षको व्यवस्थापन हुन सक्छ । स्थानीय अर्थतन्त्रलाई आत्म निर्भर बनाउँदै वित्तीय, मानवीय तथा भौतिक साधनको प्रभावकारी परिचालन हुनसकेमा उल्लेखित लक्ष्य हासिल हुने जोखिम रहँदैन ।

सम्भावना र अवसर

- दिगो विकास लक्ष्य र दीर्घकालीन सोचसहितको यस ५ वर्षे आवधिक योजना कार्यान्वयन गर्न स्थानीय सरकारलाई संघीय सरकार, प्रदेश सरकार, निजी र सहकारी क्षेत्र, नागरिक समाज, विकास साझेदार संस्था र गैरसरकारी संस्थाबाट महत्वपूर्ण सहयोग प्राप्त हुनु र गाउँपालिकामा उपलब्ध पर्याप्त स्रोत साधनलाई अवसरका रूपमा लिन सकिन्छ ।

समस्या र चुनौती

- जलवायु परिवर्तनबाट वातावरणमा पर्न सक्ने नकारात्मक असर, पेट्रोलियम पदार्थमा हुन सक्ने मूल्यवृद्धि, महामारी तथा उत्पन्न हुन सक्ने अन्य विपद्, गाउँपालिका आर्थिक रूपले सम्वृद्ध हुँदै गर्दा मानवीय, भौतिक तथा आर्थिक क्षति प्रमुख समस्याका रूपमा रहेका छन् ।
- महामारी तथा विपद् व्यवस्थापन गरी योजनाले लिएको लक्ष्यहरू प्राप्त गर्न, जलवायु परिवर्तनका कारण जनजीवन, उत्पादन, पूर्वाधार तथा अन्य क्षेत्रमा पर्न सक्ने प्रतिकूल असर न्यूनीकरण गर्नु, बढ्दो वायु प्रदुषण नियन्त्रण गरी स्वच्छ र हरित अर्थतन्त्र निर्माण गर्नु, विपद् जोखिम न्यूनीकरण गर्न पर्याप्त तयारी गर्नु, पूर्वाधार निर्माणमा पर्याप्त सावधानी नअपनाउनु जस्ता चुनौतीहरू जोखिम पक्ष रहेका छन् ।
- तीनै तहका सरकारबीच समन्वय र सहकार्यको वातावरण स्थापित गर्नु, सीमित ज्ञान सीप र क्षमता भएका कर्मचारीहरूलाई उत्प्रेरित गर्दै योजना कार्यान्वयन गर्नु, सार्वजनिक सेवा प्रवाह र विकास निर्माणका कार्य सञ्चालन गर्न स्रोत जुटाउने कार्य गर्नु, आवश्यकता र राजश्व परिचालन क्षमता अनुसारको स्रोत प्राप्त गर्नु, स्थानीय तहको विकासमा निजी क्षेत्र, सहकारी, नागरिक समाज र गैरसरकारी क्षेत्रको सहयोग आवश्यक मात्रामा प्राप्त गर्नु आदि चुनौतीका रूपमा रहेका छन् ।

दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति तथा कार्यनीति

सोच

"जोखिम व्यवस्थापन गर्दै योजनाको सफल कार्यान्वयनबाट गाउँपालिकाको समग्र विकास गर्ने"

लक्ष्य

- योजनाको जोखिम पक्षका निराकरण गर्दै वित्तीय, मानवीय तथा भौतिक साधनको प्रभावकारी परिचालनबाट परिलक्षित लक्ष्य हासिल गर्ने,

उद्देश्य

- योजना कार्यान्वयनका दौरान वित्तीय जोखिम न्यूनीकरण गर्नु,

- पूर्वाधार र सूचना प्रविधिजन्य जोखिम न्यूनीकरण गर्नु,
- प्राकृतिक विपद् र जलवायु परिवर्तनका जोखिम न्यूनीकरण गर्नु,
- शासकीय जोखिम न्यूनीकरण गर्नु,
- सामाजिक तथा सांस्कृतिक जोखिम न्यूनीकरण गर्नु ।

रणनीति तथा कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
• सार्वजनिक वित्तको प्रभावकारी व्यवस्थापन गर्ने, • मौद्रिक तथा वित्तीय क्षेत्रका जोखिम न्यूनीकरण गर्ने, • पूर्वाधार र सूचना प्रविधिजन्य जोखिम न्यूनीकरण गर्ने, • प्राकृतिक विपद् र जलवायु परिवर्तनका जोखिम न्यूनीकरण गर्ने, • शासकीय जोखिम न्यूनीकरण गर्ने, • सामाजिक तथा सांस्कृतिक जोखिम न्यूनीकरण गर्ने ।	• राजश्व संकलन तथा यसको दायरा विस्तार गर्ने, • सार्वजनिक खर्चलाई उत्पादनशील तथा प्रतिफलयुक्त हुने गरी परिचालन गर्ने, • चालू खर्च व्यवस्थापन सम्बन्धि मापदण्ड बनाइ वाञ्छित सीमाभित्र राखिने छ र गैर बजेटरी खर्चलाई नियन्त्रण गर्ने, • सामाजिक सुरक्षा लगायतका सामाजिक सुरक्षा प्रणालीलाई विस्तार तथा सवल बनाउने, • मध्यकालीन खर्च संरचना तर्जुमा प्रक्रियालाई सुदृढ गरी यथार्थपरक बनाइने, • अर्थतन्त्रको लागि आवश्यक लगानी र आन्तरिक स्रोत उपलब्धता बीचको अन्तर पूर्ति गर्न बाह्य लगानी भित्र्याइने, • वित्तीय संस्थाको विस्तार र प्रविधिमैत्री वित्तीय सेवाको विकास गरी वित्तीय पहुँच बढाइने, • उर्जा, पूर्वाधार, मानवीय र साइबर सुरक्षा प्रदान गर्ने तथा साइबर अपराध नियन्त्रण गर्ने, • विपद् जोखिम न्यूनीकरण र व्यवस्थापनको लागि समुदाय स्तरदेखि नै उत्थानशील क्षमता अभिवृद्धि गर्ने, • विकास निर्माणका चरणहरूमा जलवायु परिवर्तन सम्बन्धी विषयलाई मूलप्रवाहीकरण गर्ने, • पारदर्शीता, जवाफदेहिता र उत्तरदायित्व प्रवर्द्धन गरी सुशाशन कायम गर्ने, • संघ, प्रदेश र स्थानीय तहबीचको सहकार्य र समन्वयलाई प्रभावकारी बनाइने, • दीर्घकालीन सोच, आवधिक योजना र वार्षिक बजेट बीचको तादाम्यता र क्षेत्रगत नीतिहरूसँग सामञ्जस्यता कायम गर्ने, • कामको सम्मान, सम्मानजनक काम र कामप्रतिको जिम्मेवारीलाई प्रवर्द्धन गर्ने, • सार्वजनिक पदमा रहने सबै पदाधिकारीहरूको पदीय आचारण र अनुशासन सम्बन्धी आचार संहिता लागू गर्ने, • पेशागत मर्यादा, व्यावसायिकता र सदाचार प्रवर्द्धन गर्न आवश्यक कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने ।

पृथ्वी जनगणना महाशाखा

प्रमुख कार्यक्रमहरू

- वित्तीय जोखिमको लेखाजोखा गर्ने विधि तयारी तथा अद्यावधि गर्ने,
- राजश्व संकलन कार्य योजनको निर्माण गर्ने,
- चालू खर्च व्यवस्थापन सम्बन्धि मापदण्ड निर्माण गर्ने,
- वित्तीय संस्थाको विस्तार, विपद् जोखिम संवेदनशील योजना तथा पूर्वाधार निर्माण योजना तयारी गर्ने,
- सुशासन सम्बन्धि कार्य योजना निर्माण गर्ने,
- सार्वजनिक पदाधिकारीहरूको पदीय आचारण र अनुशासन सम्बन्धी आचारसंहिता निर्माण गर्ने,
- कर्मचारी सम्बन्धि आचारसंहिता निर्माण गर्ने,

अपेक्षित उपलब्धि

योजनाको अन्त्यमा सार्वजनिक वित्तको प्रभावकारी व्यवस्थापन भएको हुनेछ। मौद्रिक तथा वित्तीय क्षेत्रका जोखिम न्यूनीकरण भएको हुनेछ । पूर्वाधार र सूचना प्रविधिजन्य जोखिम न्यूनीकरण भएको हुनेछ । स्थानीय स्तरमा प्राकृतिक विपद् र जलवायु परिवर्तनका जोखिम न्यूनीकरण भएको हुनेछ। स्थानीय रूपमा शासकीय जोखिम न्यूनीकरण भएको हुनेछ । साथै गाउँपालिकामा सामाजिक तथा सांस्कृतिक जोखिम न्यूनीकरण भै सभ्य तथा सुसंस्कृत समाजको निर्माण भएको हुनेछ ।

पृथ्वी उत्तरगङ्गा गाउँपालिका